

D. ATHANA SII ARCHIEPISCO-

PI ALEXANDRINI, VIRI VNDECVN-

QUE TVM DOCTISSIMI, TVM SANCTISSIMI,
atq; pro catholica fide athletæ inuictissimi opera
omnia, quæ hactenus apud Latinorum
officinas reperiri potuerunt.

Omnia vix æstimando labore & diligentia, multo quam ante-
hac vnquam, elaboratius castigata, aucta, & in suum
genuinum ordinem redacta.

Vnà cum Elencho totius voluminis, copiosissimoq;
omnium penè materiarum præcipuarum Indice.

Floruit sub Constantino & Constantio Imperatoribus
Anno incarnationis dominice CCC. XL.

*Coloniae ex officina Melchioris Nouesiant.
M. D. XLVIII.*

Eripitus pro domo Villefranche Ruisene 1553 — *CCVII*

ELENCHVS OPERVM.

De unitate sanctissimæ Trinitatis	Liber I.
De sacro sancto unito nomine sanctissimæ Trinitatis	Liber I.
De proprijs personis sanctissimæ Trinitatis.	
De nominibus sanctissimæ Trinitatis.	
De unitate ac sempiterna substantia sanctissimæ Trinitatis.	
De fide unitatis & Trinitatis.	
De beatitudine filij Dei, & præscriptione sectæ pessimæ.	
De assumptione hominis contra Marcellionem hæreticum.	
De incarnatione verbi eiusq; ad nos per corpus aduentu.	
De spiritu sancto	Libri III.
De unitate fidei ad Theophilum.	
De fide sua.	
De professione regulæ catholicæ, cū increpatione hæreticæ regulæ.	
Disputatio inter D. Athanasium & Arrium hæsiarcham, solennis.	
De Ariana & catholica confessione.	
Contra Gentiles ad Macharium Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum.	
Apologeticus	Libri II.
XLI. Quæstionum & Responsonum.	Liber I.
De passione & cruce domini	
De peccato in spiritum sanctum	Libri I.
De eo quod scriptum est in Euangeliō: Euntes in vicum qui contra vos est	Liber I.
De laudibus Psalmorum	Liber I.
Exhortatio ad monachos	Liber I.
De miraculo per imaginem dominis factō.	Liber I.
De virginitate sive exercitatione.	Liber I.
Epistola ad Epictetum Corinthiorum Episcopum.	
Epistola ad Episcopos Africæ.	
Epistola D. Athanasij & pontificum Aegyptiorum ad Marcū papam, pro exemplaribus Nicæni concilij.	
Marci papæ rescriptum.	
Epistola increpatoria Iulij papæ ad Orientales Episcopos.	
Epistola Orientalium ad Iulium papam.	
Iulij papæ rescriptum.	
Epistola D. Athanasij & Aegyptiorū Episcoporū ad Liberū papam.	
Liberij papæ rescriptum.	
Epistola Pontificum Aegyptiorum ad Felicem papam.	
Felicis papæ rescriptum	
Decreta Nicæni concilij contra Eusebium.	
Confessio sive Symbolum D. Athanasij	
Vita sancti Antonij.	

CANDIDO LECTORI S.

ENE habet Christiane Lector, non adeo procellosissimum hoc vereq; ferreū seculūn ouis subinde feruere tumulibus, nouaq; in dies vitiorum, prauorumq; dogmatum, ac omnigenum ædere portenta malorum, quin & optima quæq; & si non pari numero, non paruo tamen nec poenitendo Christianæ Reip. commendo ac utilitate, proferat. Ut enim cætera præteream, quot hodie Christianus orbis præclarissimorum virorum sanctissimis abundat, eisdemq; eruditissimis monumentis, tā eti innumeratas itidem impiarū hæresum pestes alat, & quotidiana prope fallacium ei accedant incrementa præstigiarum. Sic semper bonis mala permixta feruntur, nec vlla vñquam ætas fuit omni ex parte beata. Itaq; inter cætera, quæ nostrum tulit æuum, maxime frugifera ac salutaria, etiam D. Athanasij Alexandrini Archiepiscopi, viri æterna memoria dignissimi opera produxit, sed vt cuiq; facile patet, tot scatentia mendis, tamq; rudi ac inconcinno ordine, vt oneratus magis quam adiutus ea opera Christianus Lector videatur. Cæterum, hunc eundem autorem grauissimum nostra cura, nostris sudoribus atq; vigilijs bene emendatum, ac suæ restitutum puritati & ordini, necnon ab innumeris, quibus hactenus scatuit, vindicatum vitijs, rebus tuis literijs apprime profuturum emittimus, hoc vnum abs te obnoxie contendentes, vt operam nostram boni consulas, quibus certe id præcipue in votis fuit, vt quoad possemus nostro hoc qualicunq; conatu tuis profectibus seruiremus. Quantum vero hæc nostra superioribus aliquot, maxime Basiliensi illa æditione correctior, auctior, aptioriq; digesta sit ordine, ex mutua exemplarium collatione, quam nostra assueratione discere te malumus. Id vnum præterire silentio non est consilij, Basiliense exemplar in Paulinas epistolas commentaria Athanasij titulo circumferre, quæ utiq; non ex Athanasij sed Theophylacti officina profecta res ipsa testatur. Cur autem in hac parte erratum sit, nos exploratum non habemus, aliorum hoc esto iudicium. Certe non vni hoc Athanasio accidit, vt aliena illi inscriberentur: sed commune hoc est illi viro cum multis, maxime Ecclesiasticis scriptoribus, apud quos pleraq; extranea pro germanis ac genuinis interim inserta visuntur. Iam quod ad huius autoris commendationem attinet, adeo non attinet nos hac in parte anxios esse, vt nostris verbis obscuranda magis, q; amplificanda eius famæ gloria videatur. Quis enim nesciat quantas ille pro fide Christi hæreticorum insidias, persecu-

Optra Tu
pauli ep̄las
que athanasij
numisse cœrum
favitur non
esse athanasij sed
Theophylacti

* ij tiones,

tiones, odia perpessus sit, ut vel hoc solo dignus appareat, quem Christi
ani omnes ceu strenuissimum suæ fidei assertorem propugnatoremq;
excipiant, colant, exosculentur, ut interim alia prudens sileam, puta eru-
ditionem, pietatem, & archipræsulatus titulum insignem, quibus ad tan-
tum excreuit amplissimi honoris fastigium, ut neminem pene habeat su-
periore, in numeros vero longissimo post se relinquat intervallo. Quam-
obrem agedum Christiane Lector fruere tanti viri monumentis, nec
tantum iuuet horum lectione sedula eruditorem, sed & pietatis atque
constantiae cæterarumq; præcellentium virtutum æmulatione melio-
rem fieri, ut intellectu pariter & affectu reformatus, eo quandoq; felicis-
sime Christi gratia & benignitate proueharis, quo noster præces-
sit Athanasius, pontifex & doctor præcipuus, ab omni po-
steritate iure meritoq; colendus. Vale & nos
Christo commenda.

INDEX

INDEX RERVM PRAECIPVARVM, QVAE IN hoc opere continentur.

- Blinentia continentiae nutrix 119.a
Abutitur homo omnibus membris suis 75.d
Accusatores quales esse debent 147.b
Adā in quāta pfectiōe cōditus fuerit. 75.b
Adorare in spiritu & veritate quid sit. 15.d
Adoramus versus Orientem 99.c
Aegyptiorum & Libyorum dīj 77.a
Aesculapius pro Deo habitus 39.c
Ammonis anima in cœlum ab angelis delata 169.c
Aegyptiorum cultura, aliarum gentium dīs sacrificium est 31.c
Agnitio Dei homini necessaria 28.d
Amianthus non formidat ignis incendium 33.c. & 38.b
Angelus apostaticus non in mala natura à Deo factus 21.a
Angelus quid sit & quid operetur 98.d
Angeli orant pro nobis ibidem
Angelorum ordines ibidem,a
Angeli inspiciunt actiones nostras 49.c
Angeli quando creati sunt 95.c
Angeli à Christo facti 13.d
Anima hominis quid sit 96.d
Anima hominis immortalis ibidem
Angelorum creatio cur expressa non sit in libro Geneseos apertius 95.d
Angelorum numerus quantus sit. ibidem
Angelorum ordines quot sint 96.a
Animam rationale vnumquemq; hominem habere probatur 83.c
Anima hominis immortalis est 84.a
Anima quō dicatur recta 163.d
Animæ motus, vita ipsius est 84.b
Animæ à corpore separatae, an se inuicem cognoscant 97.a
Animarum apparitiones quō fiant apud templa & tumulos 98.c
Animarū receptacula post mortem. 97.c
Animarum sanctorum beatitudo 98.a
Anubis latrator Aegyptiorum Deus. 30.d
Antinous Hadriani principis delicatus puer Deus factus 77.b
Antonij pueritia qualis 159.a
Antonij soror 159.b.& 168.c

- Antonius omnia sua dedit paupibus. ibi.
Antonius manibus suis opabat. 60.c. 167.a
Antonius memorū p libris habebat. ibi.
Antonius deicola nuncupatus 160.d
Antonius à diabolo tentatus ibidem
Antonius vicit fornicationis spiritū. 161.a
Antonij ieunia, vigilæ, orationes, cibi, dormitio 160.b
Antonius à diabolo laceratus 161.c.
& 166.c
Antonius prouocat diabolum ad certamen 161.d
Antonio apparuit Christus post certamen 161.a
Antonius discum argenteum in deserto reperit ibi.b. & 166.c
Antonius 20.annis solitarie vixit 162.c
Antonius Nilum fluviū transuadauit il Iēsus 162.d
Antonij exhortatio ad fratres suos. ibidē
Antonio diabolus in specie monachi apparuit, panes offerens 166.c
Antonius martyrium desiderauit, ibid. b
Antonij scapulare 167.c
Antonius nunquam se lauit ibidem
Antonius bestijs imperauit 167.a
Antonius ab angelis in sublime delatus 169.a
Antonius ab Episcopis benedictionem accepit 170.c
Antonius semper hilarem faciem gessit ibidem
Antonius Arrianos Alexandriae publice condemnauit 170.d
Antonius scriptit Cōstantino līas. 171.c
Antonius Aegypto medicus à Christo datum 173.d
Antonius centū & quinq; annorum. ibi.
Antonij ultima verba ibidem.b
Antonij testamentum 174.c
Antonius moritur ibidem
Antonij sepulchrū incognitum. ibidem
Antonij legatarius ibidem
Appellationes filij variæ 7.d
Apostoli missi in noīe spūs sancti 5.b
Apostoli locus ad Ephes. obscurus explicatur 34.b
Archelai comitis filia sanata 169.d
* ij Ars

I N D E X.

Atrius gradus facit in diuinitate	55.c	Christus verus homo	130.
Artius in exilium mittitur	60.b	Christus per omnia secundum diuinitatem	
Artius ab exilio reuocatur	ibidem	patri æqualis	22.a
Arrij fides explicatur	61.c. & 61.b	Christus verus Deus	131.b
Arrianorum hæresis	150.b	Christus verus Deus, & verus homo	22.d
Arrij de spiritu sancto impietas	69.d	Christus verus Dei filius	4.d
Arrianæ hæresis origo	57.b	Christiani ante biennium Hierosolymam	
Arrianorum impietas	172.a	exierant, priusquam à Romanis subuer-	
Arrianorum blasphemia	113.a	teretur	123.c
Arrianorum cœdes ac persecutio[n]es in		Christianorum nomen nouum	4.d
catholicos	89.c	Christiani nominis origo	63.a
Arrianorū virtus, & vita impudica	49.a	Christiani male viæ estes rei sunt mortis	109.a
Ariminense conciliū	132.c	Cibus, sermo & precatio virginis	126.a
Arietem Libyci pro Deo colunt	81.c	Circuncisus Christus est	99.d
Artifex ex opere cognoscitur	84.d	Concilia generalia celebranda non sunt,	
Ars qd sit, & à qbus artes repertæ	79.d	sine autoritate & sententiâ Romani po-	
Arundinis vis serpentibus inimica	104.d	tificis. 137.c. 139.a. 140.c. 141.d. & 144.a	
Athanasius excommunicatus ab Arria-		Cōparationes humanæ in diuinam subs-	
nis	138.d	stantiam non conueniunt	73.b
Athanasius interfuit concilio Nicæno		Concilij Ariminensis impietas	8.a
134.b. & 135.d. & 139.d		Constatinus Antonio literas scripsit	172.c
Athanaſij fuga, qualis	93.e	Constantinus moritur	60.c
Athanasius quomodo persequutus sit ab		Constantius Arrianus	ibidem
Arrianis	89.d	Constantius fit Arrianus	ibidem.b
Athanasij facundia	87.b	Constatij epistola ad Probum, ibidem.d	
Athanasij fides de patre, filio & spiritu san-		Corpus Christi cur putredini obnoxium	
cto	61.d. & 62.b	non fuerit	31.c
Athanasij p̄fatio in vitâ Antonij	159.d	Corpus sibi Christus ex virgine fixit, ut	
B Alatius Arrianus vltioe diuina peſ-		diuinitatis suæ omnibus præberet ins-	
sus, sicut p̄dixerat Antonius. 173.c		dicium	31.a
Balnei necessitas apud virginēs	126.b	Corpus Christi nostro simile	28.b
Baptismus datus in nomine patris & filij		Corpus Christi non est consubstantiale	
& spiritus sancti	1.c. & 59.b	verbo	119.d
Baptismus infantium	95.c	Corpus humanum ex quatuor constat ele-	
Baptismus est spiritalis circuncisio	99.d	mentis	97.c
Baptizati in nomine Christi, intelligun-		Corpus Christi in cruce indiuisum, ita &	
tur baptizati in nomine patris & filij et		Ecclesia	32.c
spiritus sancti.	16.b	Coronationis Christi mysteria	104.c
Benedictio mensæ qualis	126.c	Creatio tribuitur Deo & hominibus, sed	
Beneficia p̄ incarnationis mysteria nobis		differenter	151.d
collata	21.b	Creator ex creaturis cognoscitur	87.c
Bella Christianorum	40.b	Creatura omnis testimonium perhibet	
Blasphemia Iudeorū in Christum.	112.c	verbo Dei	38.e
Beneficia filij Dei	108.d	Credenda quedam, non discutienda	54.d
Blasphemia & peccatum, quod differant.	111.c	Crucifixi cur Christus voluerit	32.d
Bonitas vna pris, filij & spūs sancti	25.b	Crucem Christi adoramus	99.d
Bouē colūt Aegyptij, et Apim. i. vitulū. 81.c		Crux Christi non labem, sed remedium	
C Aluarie locus	103.c	attulit humano generi	74.d
Capilli virginis circumſosi	126.b	Crux Christi à prophetis prædicta	35.b
Cœli quot fint	96.a	Cultus virginis	126.b
Cæſar ab Imperatore quo differat	55.b	Cucullus virginis	ibidem
Christus secundum humanitatem minor			
angelis	68.b		
Ch̄ſs creuit secundū humanitatem,	73.a		
		D Amasus Romanus Episcopus, 131.d	
		Defunctorum corpora non seruan-	
		da, sed sepelienda.	173.b
		Die	

I N D E X.

Diabolus aerem periuolat	163. d	Deus cur potius in homine q̄ in alia crea-
Diabolus ex proprio mētis arbitrio per-		tura apparere voluerit
uersus factus	ibid.	37. d
Diabolorum nequitia diuersa	163. a	Deus & angeli quomodo visi sint à patris
Diaboli forma ab Antonio visa qualis fue-		bus
rit	163. b. 165. b. 166. d	57. b
Diabolus ob supbiā e ccelo deiectus	125. b	Deus in natura inuisibilis
Diabolus qnq; coactus dicit veritatē	166. d	21. b
Diabolus deluditur ab angelis	18. c	Deus sibi p̄s sufficiens est, non autem cre-
Diabolus circa aerem obereat	32. d	atura
Diabolus cecidit prius q̄ Adam fieret	96. b	82. c
Diabolus cur permittatur hominū genus		Deus homo factus propter nostrau salu-
impugnare	ibid.	tem
Diabolus in medio filiorum Dei	ibid.	27. 2
Diabolus quā orationē maxime timeat	96. c	Diem iudicij non ignorat filius Dei
Diabolus immittit in cor hominis nes-		28. d
trias cogitationes	96. c	Dies mortis cur sit ignotus
Diabolus quo futura prēdicat	164. b	98. b
Diabolus p mortē Christi deiectus	107. d	Dominus Sabaoth, hoc est, virtutum
Dij vulnerati	78. b	16. c
Dij si plures essent oporteret etiā esse plu-		Dona filio à patre data
res ac varios mundos	85. d	69. b
Dij gentiū corruptibles ac infirmi	81. a	Dubius in fide infidelis est
Dij gentiū homines fuerūt impudici	80. a	140. 2
Diabolus discessit à Christo ad tempus,		E Cce ego firmans tonitruum & cre-
exponitur	103. a	ans spiritum, exponitur
Digitus Dei spiritus sanctus est	18. d	47. b
Dionysius Areopagita	96. a	Ego sum prim⁹ & nouissimus, expo.
Descensus Christi ad inferos	106. a	57. d
&	127. b	Ego sum qui sum, exponitur
Detractores eradicandi	141. c	55. c
Dei efficiuntur participes per spiritum san-		Elemēta nō sunt dñ, sicut nec sol nec luna
ctum	52. a	nec aliæ creaturæ
Deitatis nomē tribus psonis cōmune	3. a	82. b
Deitas per demonstrationem rationū nō		Epiphanius Cypri Archiepiscopus
datur sed per fidem	51. a	95. c
Dēmonum nocturnæ apparitiones	165. d	Episcopus non est dānandus sine sentētia
Deorum vita turpissima	79. a	Romani pontificis
Deorum pluralitas & varietas	81. b	137. d
Deo proprium est ut non videatur sed ex		Episcopi & presbyteri in exilium missi ab
operibus agnoscatur	34. c	Arianis
Deum nemo vidit	98. d	90. b
Deus nullis corporeis signis circuſcribi-		Episcopi oculi domini appellantur
tur	65. d	146. c
Deus immutabilis est	56. b. 65. c	Episcopus non est accusandus apud artis
Deus est in omnibus & extra oīa	30. c	tos seculares
Deus vñus, super omnia, & per omnia &		Episcopi depositio quo fieri debeat
in omnibus explicatur	53. a	142. c
Deus omnia per filium fecit	150. d	Epicurus omnia dicit facta fortuito, & tol-
Deus ex creaturis cognosci potest	29. b	lit prouidentiam
Deus in subiecta materia à patribus vi-		26. c
sus	21. b	Esse ex Deo non uno modo intelligitur.
Deus solus immutabilis	100. c	156. b
Deus vbiq; est & omnia implet	28. a	Essentiae diuinæ non omnia congruunt
Deus sine corruptione genuit filium	66. a	quæ de Deo dicuntur
		62. 2
		Euagrius presbyter verit̄ vitam Antonij
		Græco in linguam latinam
		159. c
		Eunomij hæresis
		63. b
		Eusebius Cæsariensis primū subscriptus Ara-
		rianis deiñ catholicis
		149. c. 150. b. 153. d
		Excoriatи viri & flagellati ab Arrianis.
		90. 2
		F Actura factori suo comparari non
		poteſt
		7. a
		Festiuitates nativitatis domini & Epiphā-
		niz sine trium regum
		95. c
		Fides sine operibus mortua est
		117. a
		Fides Petri non defectura
		135. b
		Fides Christianorum est vera fides
		99. 2
		Fidem vbiq; exigit dominus
		100. a
		Fidei obedientia nobis necessaria
		50. b
		Fideles quomodo dicātur deo viuere
		14. c
		Fideles oēs nascunt ex spiritu sancto
		14. d
		Filiū nomen quot modis accipiatur
		150. c
		Filiū vera significatio
		151. d
		* iiiij Filius

I N D E X.

Filius dicitur fluuius ac splendor	59. c	Idolatriæ origo vnde nata fit	76c
&	67. c	Idolatria quomodo incremetum sum perit	76. d
Filius de patre natus	64. d. & 70. d	Idolatria apud homines inualuit	29. a
Filius minor patre secundum humanitas tem	68. b	Ignorare quomodo dicitur Christus di iudicij	73. d
Filius in scripturis non nominatus est spi ritus	44. b	Imago dicitur filius	67. c
Filius cur venerit in nomine patris & non filii	4. a	Imago Christi à Nicodemo facta	123. c
Filius Dei cur solus incarnatus sit	28. c	Imago patris filius, ad cuius imaginem nos facti sumus	29. c
Filius non est pars patris sed imago	50. a	Imago Christi à Iudeis in Syria crucifixa,	112. b
Filius non ex substantia patris exuberan te, aut delecta genitus est	67. b	Imago una est trinitatis	9. c
Fons ac lux dicitur pater	50. c	Incarnatio verbi incomprehensibilis	57. d
Fons aquæ erupit Antonij precibus.	168. c	Incarnationis verbis fractus	30. b
Fronto quidam à dæmonio per Antonij liberatus	168. a	Ingenitus cur pater dicatur	63. a
Fuga Athanasij	141. d	Idolorum cultus Christi aduentu desere tus	38. c
Fuga sanctorum omnibus utilis	91. d	Iob cur à diabolo percussus fit	164. b
Fuga sanctorum	90. d	Ioseph pater Iesu putatius, vir nobilis erat	315. a
Fuga Christi	91. b	Louis & deorum libidines	171. c
G entiles simulacris suis quasi domi nis seruunt	78. c	Infamis testimonium non est validum	146. d
Gentilium error conuincitur	37. b	Inferorum expugnatio	107. c
Gratiarum actio post mensæ finem	127. a	Inuidia non cadit in Deum	86. c
Gregorius Nyssenus	96. a	Inspirauit dominus in faciem Adæ	117. b
H ercules pro Deo habitus	39. c	&	18. a. d
Hæretici inter se dissident	149. d	Judices quales esse debeant	148. a
Hæretici depravant scripturas	156. c	Iudæi ad fidem conuersi	123. b
Hæretici varijs in sententijs, vt Chamæleo tes in coloribus	149. a	Iudæi puniti	89. b
Hierusalem destructio prædicta à Danie le	36. d	Iudæorum impietas getiliū insanię par	113. c
Hæretorum peruersitas	43. c	Iudæorum malitia	149. a
Historia euangelica etiam spiritualiter int elligenda est	115. d	Iudæorum insipientia ac flagellum	108. a
Hominem satius fuisse non fieri, quam factum abiici	27. d	Iudæorum pena	109. a
Hominis & brutorum discrimen	83. c	Iudæorum error conuincitur	35. d
Homo quomodo conditus sit ad imagi nem Dei	26. d	&	36. c. d
Homo Dei quis sit	13. c	Iudicatus dominus à Pilato	103. d
Homo ad incorruptionem conditus, mai litia sua mortem incurrit	27. b	Iudicium extremum futurum	41. b
Homo ad imaginem Dei conditus	75. a	Iudicia Ecclesiæ & Episcoporum, ad Ros manam Ecclesiæ veluti primatè res renda sunt	137. d. & 144. a
Homuncionitarum hæresis	22. c	Iupiter Cretensem Deus	77. a
Hosij episcopi catholici commendatio	89. d	Iupiter adulter & impudicus meticulos susq	78. a
Humanum genus quo post peccatum Adæ in omnia vitiorum genera prolapsum sit	27. c	Iuramentum Dei	101. c
I n carnationis verbi Dei causa	28. d	Iusfirandum vitandum	100. a
Ieiuniorum mœsura & utilit. 119. b. & 125. b		Iustorum lætitia post mortem & damnas torum	97. d
Ieiunandum non à cibis tantum, sed et ab omnibus vitis	125. d	L abor iusti & peccatoris in hoc mu ndo diversus	127. d
		Lachrymæ Christi	55. d
		Lachrymarum laus	127. b
		Lateris apertio quid significet	106. b
		Laudes psalmorum	116. d
		Lazari pauperis exemplum	97. d
		L eo	

I N D E X.

L eo pro Deo habitus	81. b	M ortem quomodo non timuerunt san- cti Dei homines	92. b
L ex quomodo sit spiritualis	47. c	M ortem nō debuit Christus corpori suo ultra consciente	32. a
L ex qualis data fit Ad̄ in paradiſo.	27. a	M ortem ignominiosam cur Christus ele- gerit	32. b
L ex data est non solum propter Iude- os	29. b	M ortis aculeus	106. b
L eges cur hominibus dentur	84. a	M ortem Christus destruxit primus in cor- pore suo	34. a
L iber pater pro Deo habitus, q̄ ebrietatis magister hominibus fuit	39. c	M ori Christus cur voluerit in aere	105. a
L iberum arbitrium homo accepit	75. c	&	107. a
L iberum hominis arbitrium	27. a	M ortalitas homini est naturalis	27. b
L iberius Roman, p̄t̄ifex ab Arrianis sede sua pulsus cum cæteris Episcopis	89. d	M ortis Christi fructus	109. d
L imites catholicæ fidei	19. c	M orte moriemini, exponitur	27. a
L ingua taciturnitate custodienda	120. d	M undi vnitas probatur	26. a
L ocus obscurus Pauli ad Hebreos exponi- tur	111. d	M undus à Deo factus est sicut & omnia vi- sibilia & inuisibilia	20. d. & 21. a
M agi Pharaonis meliores Iud. 113. c		N asci ex Deo quid sit	67. d
M agia apud Aegyptiosante Chri- sti aduentum præualuit	39. a	N atiuitas filij inenarrabilis	2. a
M agiam Christus aduentu suo destru- xit	39. b	N atiuitas Christi singularis	35. c. & 36. a
M agicæ artes	29. a	N atiuitas filij non est posterior sempiter- nitate patris	7. d. 8. c
M ala non sunt sed bona, exponitur	75. d	N atura diuina & trinitatis mysterium ab homine comprehendendi nō possunt	9. d
M ala non sunt	27. b	N natura filij & patris indiuisa est	24. d
M alitia sibi primum nocet	103. b	N egligere cum possis deturbare perver- sus, est fouere	145. d
M anichorūm impietas	14. a	N emo ascēdit in cœlum, nisi qui descēdit de cœlo, exponitur	57. d
M anu Dei omnia facta	151. b	N icēna synodus	119. b
M artiniani filia à dæmonio liberata	167. c	N icēni concilij autoritas	132. a
M artyrium sine morte quale sit	92. b	&	134. b. 136. b
M aximiani persecutio	166. b	N icēni synodi decreta corrupta ab hereti- cīs	145. c. 147. b
M aledictum pro nobis Christus factus, exponitur	130. d	N icēni concilij fides	142. b
M ensa virginum qualis esse debeat	126. d	N icēni concilij decreta	140. d
M entientes spiritui sancto, Deo menti- untur	14. b	N icēni decreta concilij damnat Arius.	62. c
M iracula facta in passione imaginis Chri- sti	123. a	N icēni concilij decreta super fide catho- lica	62. b
M onachis quæ primū sint necessaria	119. a	N iniue subuersio & poenitentia	101. d
M onachos & virgines Christi maxime odit diabolus	163. a	N octe media surrexit dominus	128. a
M onachus extra monasterium similis est piscibus extra aquas	172. b	N on est meum dare vobis, exponitur	69. c
M ors ante aduentum Christi etiam viris sanctis fuit terribilis	33. b	N on esse indignum verbum patris appa- ruisse carne vestitum	37. b
M ors à Christianis contemnitur	33. b	N otio Dei est cius essentia	67. c
M orbo aliquo non decuit Christum mo- ri	31. d. 32. a	N ouati error	111. c
M ori in aere Christus debuit	32. d	N uptiæ illicitæ non sunt	119. b
M ori noluit Christus absq; arbitris & te- stibus	32. b	N uptiæ secundæ non sunt dānande	20. d
M ors fide Christi ac signo crucis pessun- datur	33. d	N utu solo cur Deus noluerit hominem liberare	35. a
M ortem homo peccando meruit	27. d	O Leū in lāpade sunt opera bona	128. d
M ortem crucis quare Christus subire vo- luit	31. d	δημόσιον vox, q̄ occasione repta	156. b
		O pera Christi in carne incomprehensibilis lia	40. d
		O pera	

I N D E X.

O pera Christi secundū humanitatē, vim habebant diuinitatis	111.a	Plato Dianam adoravit cū Socrate	77.d
O pera Christi testimoniū diuinitatis ipsi perhibebant	30.a.d. & 31.a	Plato credit mundum à Deo factum.	38.a
Opifex melior opificio	88.c	Platonis error de creatione rerum	26.c
Orandum semper	119.b	Plenitudo diuinitatis omnis in Christo	
Orandi & legendi vtilitas	120.c	est	22.a.b
Ordovniuerfi moderatissimns	85.b	Potus aceti	106.d
Origenis opinio de peccato in spiritum sanctum	110.a	Primates & archiepiscopi qui fint	147.b
Osiris episcopus Arrianus	5.c	Primogenitus Christus secundum huma nitatem	25.d
P Aphnutiū confessor	163.b	Principatus vnū optimus	85.d
Parentum honoratio à Iudeis in di uersum vsum mutatus	89.b	Priuilegia sedi concessa apostolicę	141.a
Pater impassibilis	63.b	Prodigia in passione Christi	106.b
Pater à filio totus videtur	70.d	Probus iudex	60.c
Pater semper fuit pater, & filius semper filius	8.c	Processio spiritus sancti cuiusmodi sit	55.b
Pater nec voluntate nec necessitate genuit filium	56.a	&	56.d
Pater in diuinitate, non ex alio patre	44.d	Prophetarum de Christo testimonia	34.d
Pater quomodo sit maior filio	22.c	Prudentia vera quæ sit	125.b
Patris sempiternitas filius est, & filii sem piternitas pater est	9.a	Prouidentia diuina & gubernatio, quo modo ex elementis & creaturis agnos scatur	85.a
Passio domini non erubescenda	102.a	Puella quædam per Antonium ab infes mitate curata	163.b
Passio Christi humanitati ipsius adscribē da est, & non diuinitati	23.a	Pulli solutio exponitur	114.d
Pastoris libri vtilitas	26.d	Q Vaternitatem pro trinitate quidā asserunt.	130.d
Pastoris liber ab Arrianis citatus	133.c	Quædam opera Christi, eius humaniti tantum adscribenda sunt	73.c
&	156.a	Quæstio de patre, filio & spiritu sancto.	43.d
Patientia virginī Christi necessaria	115.a	Quæ fide traduntur, cognitionem habet curiositate inscrutabilem	44.c
Pecatum in spiritū sanctum qd sit	110.d	Quæstiones 41.Athanasij	95.a
&	111.b	Quid factum sit de sanguine & aqua, quæ de imagine domini decurrerant	124.a
Pœna contradicentium concilio Nicæ no	193.a. & 144.c	Qui inuenit animam suam, perdet eam, exponitur	114.d
Pœnitentia & necessitas	27.d	Quo tempore missus sit filius à patre,	24.c
Persecutio quanta fuerit contra Athana sium	145.b	R Edemptio generis humani, nec per angelos nec per homines fieri potuit	29.c
Persecutionis vtilitas	92.d	Regnum filij Dei, nunquam finietur.	72.c
Personæ tr̄cs vnius naturæ sunt	3.a	Regnum cœlorum non debetur ociosis, sed afflictis	117.d
&	5.a. & 55.b	Religiones tres in mundo	61.b
Personarum diueritas ostenditur ex scri pturis	6.a	Renasci quid sit	29.d
Personarum nomina & proprietates cur distinguantur	7.b	Renouari & pœnitere, differunt	111.d
Petr⁹ apostoli oib⁹ apostolis plati⁹	137.b	Respicere retro quid sit	163.c
Petrus Romæ martyrium passus	91.b	Resurrectio corporis & animæ credens da	21.a
Phœnices & Cretenses Saturno filios im molabant	81.d	Resurrectio Christi cur non statim, sed tertia die facta sit	33.a
Philosophorū falsa de dijs opinio	80.b	Resurrectio mortuorum per spiritum san ctum fit	13.a
Phidias sculptoris commendatio	84.d	Refusa	
Philosophi ab Antonio victi	170.b		
Photini hærefis refellitur	23.b.c		
&	63.b. & 67.d		
Piscis pro Deo habitus	81.b		

I N D E X.

Resurrectionis Christi indicia	54.a	Spiritus sanctus Deus est	12.2
Romana ecclesia oib⁹ ecclesijs plata	17.c	Spiritus sanctus in Deo est	51.c
Romani quoscunque volunt deos faciunt	77.b	Spiritus sanctus est spiritus patris & filij	74.b
Romano pontifici omniū Ecclesiarum cura commissa est	144.a	Spiritus sanctus lumen & ignis dicit	17.a
Romani pontificis potestas	145.a	Spiritus sanctus nec pater est nec filius	6.d
S Abellij hæresis refellitur	7.b	Spiritus sanctus locutus in patribus	54.a
&	17.d, 44.d, 63.a	Spiritus sanctus nō est genitus à Dto	17.c
Sapientia patris filius	50.d	Spiritus sanctus non est creatura	6.d
Sanguis Christi miraculosus, qui in diuersis reperitur locis	124.b	Spiritus sanctus signaculum vultus domini	17.a
Sanguis Christi verus in altari per manus sacerdotum quotidie spiritualiter efficitur	ibid.	Spiritus sanctus in scripturis non simpliciter absq; addito dicitar sp̄s	46.a,b
Sanctificat creaturam pater & filius & spiritus sanctus	13.a	Sp̄s sanctus cur non dicatur filius	49.d
Sanctorum quidam vltro se obtulerūt p̄ se ceteribus instinctu spiritus sancti	93.b	Spiritus sanctus non est angelus &	48.c
Sanctificator spiritus	51.c	Spiritus sanctus adoratur ab angelis	16.c
Scandalum non ponendū fratribus	120.b	Spiritus sanctus aqua in scripturis appellatur	17.a,d
Sectarū diuersitas apud Christianos	61.b	Spiritus sanctus creator est	69.d
Sensus Christi quis sit	13.c	Sp̄s sanctus non est pater Christi	70.a
Scytha homines immolant dijs suis	81.d	Spiritus sanctus Deus est	ibid.
Scriptura quandoq; loquitur ex persona patris, quandoq; filij, quandoq; spiritus sancti	13.d	Spiritus sanctus ab æterno fuit	42.a
Scripturæ in Christo impletur	102.c	Spiritus sanctus sensus est domini	18.c
Synaxes Christianorum	89.d	Spiritus sanctus neq; creatus est neq; seruus est	10.d, 16.c
Synagogæ Iudeorum in Ecclesijs Christi & martyrum consecratæ	123.d	Spiritu sancto resistentes, negant & firmum	45.d
Signa fecit Christus que nemo alijs	36.b	Spiritu sancto potamur	50.d
Signa evidenissima contra Iudeos, Christum aduenisse	36.d	Spiritibus in inferno quomodo Christus post mortem prædicauerit	130.b
Signorum operatio	165	Spiritualiter iudicat oia, exponit	54.b
Synodus Alexandrina congregatur	60.b	Spiritualis quis sit	13.b
Signa aduentus Christi in carnem	113.c	Spiritu bonorum & malorum discretio	165.d, 166.a
Silentium Christi in passione	103.d	Solicolæ Manichæi	23.c
Sion significat ecclesiam catholicā	143.b	Soluēdi potestas discipulis tradita	115.b
Simulacula gentium	87.d	Sophismata philosophorum	171.a
Scripturas intelligere nō possumus absq; munditia animi	41.b	Statuta synodica de etimosis accusatoribus	141.b
Scripturæ s̄p̄e commemorant patrem & filium, & non etiam commemorat spiritum sanctum	11.c	Stephanus primitiæ martyrum	15.b
Spiritus noster renouat in sp̄u sancto	48.a	Subiecta omnia Christo	25.b
Spiritus varijs modis usurpat in scripturis	45.d, 47.b	Substantia duplex	65.a
Spiritus sanctus à patre & filio p̄redit	41.d	Superbia vitanda	120.d
Spiritus sanctus non est creatura	42.a	T Empus quærendi & tempus amittendi, exponit	114.c
Spiritus sanctus Deus est	57.a	Temporis finis incognitus	91.c
Spiritus sanctus creator est	13.a, 12.d	Tentatio non ois à diabolo	166.d
Spiritus sanctus legislator	19.a	Theognosti opinio de peccato in spiritu sanctum	110.a
Spiritus sanctus est spiritus viuificator.	11.a, 17.b	Triduo & non vltra corpus Christi in se pulchro esse debuit	33.a
		Trinitas personarum vna persona nonis nata intelligitur	11.d
		Trinis	

I N D E X.

Trinitas ab æterno fuit	42. b	Vniuersi cōnexio, Itegritas & ornat⁹	85. b
Trinitas indiuisibilis & vñita sibi ipsi est, & cum dicitur pater adest & huius ver- bum, & qui in hoc est spiritus	49. b	Vnitas trinitatis non tantum est volunta- tis sed & naturæ	2. a
Tristitia Christi	55. d	Vnus Deus, omnium conditor, non duo principia	76. b
Tunicæ pelliceæ	125. d	Vnus Deus in trinitate	2. c
Tunica inconsutilis quid significet ibid.		Vnus spiritus in trinitate nō plures	2. a
V ALENTINI impietas	48. b	Vnus dominus in trinitate	2. d
Vaticinia prophetarum soli Christo congruant	35. d	Virgines ob confessionē fidei ab Arrianis nudatae & afflicte	90. a
Veneficium & incantatio an possint ho- minem occidere	96. b	Virginitatis præconia	123. d
Verax solus Deus	100. c	Virginitas homini possibilis	108. c
Verba Christi spiritualiter intelligēda	111. a	Virginitas homini possibilis à Christo edocta	40. a
Verbo Dei omnia creata sunt	83. b	Virginum, martyrum & monachorum cō- tra diabolum victoria	107. a
Verbo Dei omnis creatura consistit & ob- temperat	86. d	Virgines Deo dicatae debent esse sub regu- la	12. 6. d
Verbum Dei non inquinabatur in corpo- re adsumpto, sed potius ipsum sanctifi- cabat	30. c	Virgo cōtinens, Deo adh̄erens, vñus cum eo spiritus efficitur	124. d
Verbum vocale & transitoriū quid sit	56. b	Virgo & vidua quomodo debeat esse sancta et̄ corpore & spiritu	ibid.
Verbum Dei Deus, eiusq; virtus	66. c	Virgo Christi qualis esse debeat	125. a
Verbum Dei filius est	68. c	Vinum aquæ miscere quid sit	151. d
Verbum Dei ut per corpus agnosceretur, & per ipsum pater, carnē induit	29. d	Vita Christi exemplar est nostræ	55. d
Verbum caro factum est, exponitur	130. d	Vocabulorum immutandorū ratio	62. d
Victus vestitusq; qualis esse debeat	120. c	Vocatio gentium	37. a
Visio lamentabilis Antonio ostensa	172. d	Voluntas accepta secundum id quod ha- bet	121. a
Vicū hic inhabitamus non ciuitatē	114. a	Votum virginitatis Deo exoluendū	100. d
Vnctio spiritus sancti quid sit	42. a	Vrbici potentini hæresis	6. c
Vnigenitus est Christus secundū diuiniz- tatem	25. d	Vterus, oculi ac manus Dei	66. b

F I N I S.

D. ATHA-

^c Dr ATHANASII AR
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

viris sanctissimi vita, per Ioannem Are*ti-*
num collecta.

VM post persecutionem Diocletiani & Maximiani imperatorum crudelissimorum pax Christianis & quies data fuisset, & secessus Ecclesiæ fructus exhiberet amplissimos, atq[ue] confessorum inclitis meritis gaude ret, confusus dæmon, astu callido noua cōtra Ecclesiam bella, atq[ue] prioribus persecutionibus peiora excogitauit. Et cūm creatoris diuinis cultus quotidie per orbem terrarū ex crescere, nec aperto bello, vt exptus fuerat, comprimi potuisset, sed quanto maiores per sequutiones inferebat, tanto maior Ecclesiæ gloria, & Christianorum victoria resultabat;

noua machinatus, non iam aperte, sed ex his, qui nomine potius, quam re Christiani dici poterant, aliquos occulte circumueniens ad dissidium fidei & Ecclesiæ Dei, ac veri cultus persecutionem adduxit, atque magnam gentem in pristinum redigit errorem, vt creaturam potius, quam creator em adorari contenterent,

D Christum scilicet Iesum, quem creaturam omnino profiteri non verebantur. Sed Christus ipse, qui Petri nauiculam submergi non patitur, dedit sapientiam sanctis suis, qui quum in illius splendoris radios aciem omnino intendissent, vero lumine illustrati, pro Euangelica prædicatione, ac veri cultus pietate ad mortem usq[ue] decertarunt, atque diabolim machinas conterentes, serpentis antiqui caput fortiter contriverunt. Inter quos præcipuus apostolicæ gratiæ particeps Magnus Athanasius fuit Alexandrinæ celeberrimæ ciuitatis Antistes, qui veluti margarita præfulgida, seruens spiritu & cœlesti amore saucius, diutissime magistris plurimis, atque etiam regibus hereticorum ducibus, per totum orbem pro tuenda rectæ fidei puritate, ardentissime obstitit. Et diuina virtute fratres aduersus impiorum turbam maximis periculis vndiq[ue] agitatus, victoriā penitus reportauit. Cuius tanta & tam præclara contra hereticos in beata Ecclesia profidei integritate fuere certamina, ut etiam de ipso id dictum esse videatur quod scriptum est: Ego enim ostendi illi quanta eis pro nomine meo oporteat pati. Nam in eius persequitiones non quadraginta viri, sed viiuersus penē conspirauit orbis. Commotis sunt principes terræ & gentes & regna, atque exercitus contrarium conuenerunt. Sed ipse diuinum eloquium opere implebat, quo dicitur: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælum, in hoc ego sperabo. Verum tanta illius ac talia feruntur gesta, vt vel certamina exponere, vel variam in diuinis eloqujs differendis sapientiam, quæ in libris ab eo relicta sole clarissimus eluceret, enarrare nemo quantilibet facundia præditus digne pro meritis posset. Nec nos id efficere pollicemur, sed pro virili nostra eiusquædam gesta quæ apud Græcos conscripta comprehendimus, in Latinum fidelissime conuertemus. Addemusque alia quædam quæ apud Latinos ac probatissimos autores legendo didicimus, atque in primis quæ

st. Athanasius
Inter eos quin
heretiris obsti-
ferunt facile
primum fecit

Fu al. Athanasiu
mindegus Vide
perne Vide fur
cvimzasse orbis

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

*Aue nam fuerit
pueri ac sancti
Indoles*

nam fuerit pueri indoles, & vita tam mirabilis indicium, paucis explicemusi **A** Quum post felicem consummationem beatissimi martyris atque Alexandrinæ Ecclesiæ præfusilis Petri, & post eum Achillas sancte memorie Alexander ipsius ciuitatis ordinatus esset Episcopus, apud Alexandriam Petri martyris solennem diem agebat. Et quum post expleta solennia conuenturos ad conuiuium suum clericos domi expectaret, in loco mari vicino cernit ex editiore parte domus pueros ludum ritu Ecclesiastico intre atq; ea quæ in Ecclesia geri consuetum fuerat, peragere. Eratautem domus aspiciens mare, in cuius littore ipsi ludebant pueri, inter quos puer Athanasius simulatus erat Episcopus, & alij coœuli partim presbyteri, partim diaconi designati, offerebant ipsi Athanasio catechumenos pueros baptizandos. Quos ille omni Ecclesiastico ritu seruato, baptizabat. Stupefactus autem in his quæ siebant Alexander, ac illico perturbatus, vocari ad se clericos iubet, atque eis quod eminus ipse viderat, ostendebat. Tum abire eos & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cunque adfissent, qui eis ludus, & quid egissent, vel quomodo perscrutatur. Illi (vt talis habet ætas) pauidè negare primum cœperunt. Sed vt cognitos se nouerunt, rem omnino gestam per ordinem pandunt. Quum Alexander diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerunt, simul & ab Athanasio quid interrogauerat, vbi vider secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, allocutis clericis, cum consilio clericorum statuisse traditur, illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non deberi, sed chrismate eos inungens signaculo Christi confirmavit. Et convocatis Athanasij parentibus, ac illorum quos vel presbyteros habere vifus fuerat vel ministros, sub Dei obtestatione tradidit Ecclesiæ nutriendos. Atq; cum paucō peracto tempore grammaticam sufficienter Athanasius atq; integrè perdidicisset, tanquam fidele domini commendatum à parentibus Episcopo Alexandro restituitur. Qui ab eo velut alter Samuel in templo domini nutrientus accipitur, vt si in senectute bona ad patres à domino vocari contingeret, ad portandum post se sacerdotale Ephod eligatur. Interim quum successu temporum mirabiliter diuinis literis eruditus euaderet, & acrimonia ingenij, atque integritate vitae cæteris prestaret, instituente Alexandro archidiaconus Alexandriæ ordinatur Ecclesiæ. Cuius ingenium, fides, ac pietas in Ecclesiasticis negotijs, qualia fuerint apud Nicænam in ecclæsum seu vniuersali concilio ob fidem causam congregato, ad quod cum Episcopo suo cœnenerat, omnibus palam fieri cœpit. Verum, quoniam omnes Athanasij persecutio[n]es & gesta, ob Arriū hæresim principaliter describuntur, quæ præ cæteris hæresibus ante illam excogitatis miserabilitius & crudelius in Christi cultores grassata fuit: visum est antequam ad reliqua Athanasij gesta procedamus, huiuscmodi hæreses vsque ad synodum Nicænam, & progressum atque synodum ipsam præclarissimam quam brevissime dabitur explicare. Igitur per id tempus apud Alexandriam presbyter quidam Arrius nomine erat, vir specie & forma magis quam virtute religiosus, & gloriæ laudisq; nouitatis improbè cupidus. Qui ab Achilla prædecessore Alexandri diaconus ordinatus, & vt Theodoricus autor est, nouitatibus captus, ab et filius heresiis Ecclesia primum pulsus est: demum fidelium rogatu, denuo ad ministerium suscepitus fuerat. Isquum Alexandrum virum clarissimum pontificatus gubernacula suscepisse liuido oculo cerneret, nam eo tempore in ordine quidem presbyterorum Arrius erat, & diuinarum scripturarum expositionem videbatur habere commissam, rem hanc ferre non potuit, sed in rabiem quandam impatientię defectus, litisquærebat initium. Porro laudabilem videns Alexandri conuersationem, nequaquam in eum calumnias contexere præualebat. Nec tamen illum

*Athanasius ab
alexandro
alexandrie epo
diaconi ordina
fir*

*Describitur
hic arrius hereticus
et filius heresiis
historia*

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Cum quiescere infelix permittebat inuidia. Quamobrem diabolica suggestio de-
victus, prava quædem de Christi fide proferre, atque in Ecclesia tempestatem
exagitare aortus est. Et aperè Alexandri doctrinæ derogare atque resistere
non formidauit. Et ob hoc ea proferre coepit, quæ antea nunquam in quæsti-
onem venerant. Nam quum Alexander ea quæ indubitate videbantur populo
exponeret, & filium scilicet cum Deo genitore & qui honoris atque eiusdem
substantiæ esse doceret. Arrius contra, & veritati obsistens, creaturam filium
facturamque dicere audebat. Et ab illa æterna ineffabilique substantia Dei pa-
tris vel natura, filium separare conabatur quæ res plurimos in Ecclesia pertur-
babat. Sed quum Alexander Episcopus naturalis & quietus, assiduis admoni-
tionibus Arrium cuperet à prauo incepto & assertionibus impijs reuocare,
nec tamen res ex sententia procederet, & plerosque iam malum pestiferæ con-
tagionis inficeret, non solum apud Alexandriam, verum etiam per alias urbes,
prouinciasque dispersa, pernitiosum fore iam credidit amplius dissimulare à ta-
libus. Ob quod (ut ex ipsius Alexandri Epistolis habetur) centum tere Epi-
scopos ex Aegypti & Libyæ partibus congregari curauit, quibus caulam Arrii
sigillatim exponens, maturoque super his consilio adhibito, Episcoporum o-
mnium consensu illum sacerdotali ordine priuauit. Quibus non assentiens
Arrius, sed in perueritate superbè perseverans, iubente Episcopo Alexandro
Alexandria urbe depellitur. Quod quidem impatientissime ferens, excogita-
re coepit modum, quo Alexandrum à sede sua amoueret, & se Episcopum eri-
geret. Ob quam rem perficiendam, cum complicibus suis propria celebrabat
concilia, & modum quo hæc exequutioni demandare posset, conquirere non
cessabat. Quod præuidens Alexander, ne ex sacerdotibus quisquam eiusdem
fallacijs caperetur, omnibus catholicæ Ecclesiæ Episcopis, ipsius impietatem

D enarrans, suis epistolis (quæ usque in hæc tempora apud Græcos compertuntur) indicauit. In quibus eos primum ad seruandum rectam Ecclesiæ catholicæ
fidem, & vinculum unionis & pacis hortatur. Deinde quemadmodum in dice-
cessi sua surrexerunt viri iniqui & Antichristi præcursores, quibus etiam Euse-
bius Nicomediae Episcopum adhærere, & aperè patrocinari commemorat.
Quamobrem ab eo cauendum admonet, & literas illius quibus Arrium & com-
plices apud quoscunque laudare solebat, minimè suscipiendas esse, totis affe-
ctibus hortatur. Post hæc Episcopos aliquos à recta fide deuiantes, atque Ar-
rio adhærentes, nominatim connumerat, exponitque deinde eorum perfidi-
am in hæc verba: Ea vero quæ profitentur huiuscmodi sunt: Non semper in-
quiunt, Deus pater fuit, non semper fuit Dei verbum; sed fuit quando Deus pa-
ter non fuit. Dei autem verbum ex non existentibus factum fuit. Existens e-
nim Deus non existentem ex non existente fecit. Quapropter aliquando fuit
quando non fuit. Creatura est enim & factura filius. Neque similis est patri se-
cundum substantiam, neque vera sapientia eius est, neque verum naturaliter pa-
tris verbum est, sed verbum abusus ac sapientia dictum. Vnde & conuertibilis
est, ac per naturam ut rationalia queque animalia mutabilis, peregrinumque,
extraneum, & remotum à paterna substantia est verbum, atque inuisibilis est fi-
lio pater. Neque patrem perfectè filius nouit aut perfectè videre potest, nec su-
am quidem substantiam nouit filius sicuti est. Qui propter nos factus est, ut per
eum velut per instrumentum, nosipso Deus formaret. Et hæc sunt ferè blas-
phemii Arrii & sequacium, quæ in ipsa eadem epistola pluribus autoritatibus
& argumentis Alexander ipse detestatur. Vbi etiam enarrat, illos se pluries con-
uicisse, atq; rursus ut chamæleontes in nouam speciem commutari. Ultimo de-
precatur, ne eos si forte ad illos aduentare tentauerint, suscipere omnino velint,

¶ ij sed

Arrius centu-
ferè a præsum-
cvnctio nobis
alexandros facie-
ntur deprimitur
et ab alexandria
depellitur

hæsis arrii

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

sed ut ipsi Christiani, illos Christum saluatorem nostrum blasphemantes, omni indignatione detestentur penitus & abhorreant. Per idem tempus alius Alexander, vir multa sanctitate praeditus, apud Constantinopolim Episcopatum gerebat. Cui Alexandrinus Alexander similem penè epistolam superiori dñe exit, in qua copiosè & subtiliter pluribus rationibus & inconuincibilibus diuinæ scripturæ autoritatibus, omnem Arij perfidiam destruxit, atque veram fidem manifelissimè declarauit. Hortatürque eum ad concordiam & defensionem veræ fidei, & quod bellum & certamen pro Christi nominis defensione contra aduersarios & blasphemos inire non formidet. Similiter & aliam huic consonam direxit epistolam Philogonio Antiocheni sedis antistiti, & aliam Eustachio, qui apud Bergam Episcopalem cathedralm gubernabat, alijsque compluribus, quos integrorum & apostolicorum dogmatum defensores dinouerat. Verum, Arrius neque ipse quiescebat, nec minus studebat ad complices suos literas scribere, & ad Eusebium maximè, cuius favore & autoritate se plurimum præualere sperabat. Cuiusynam ferè totam describemus epistolam, quam & Græci plures in suis commentarijs descripserunt, vt ipsiusmet verbis omnibus eius perfidia innocentiat: Domino desideratissimo viro Dei fidelique & orthodoxo Eusebio, Arius qui ob veritatem, quam tu quoque defendis, persecutionem à Papa Alexandro iniuste perfert, salutem in domino. Quum pater meus Armonius Nicomediam aduentaret, dignum quoque putauit ad te literas in pignus nostri amoris dare, quam singulis diebus erga fratres intuitu Dei, & rebus ipsis te exhibere recognouimus. At nos Episcopus noster vehementer opprimit & insequitur, & veluti Deo rebelles ciuitate priuauit, & animum etiam cuiusque alijs benignissimi contra nos quotidie excogitando literis suis exasperat, propterea quia ei consentire nolumus publice prædicanti: Semper Deus pater, semper filius; Simul pater, simul & filius ingenito Deo semper genitus filius coexistit, atque ab ingenito genitus, & quod neque cogitatione, neq; athomo Deus filius ex Deo procedat. Et quoniam frater tuus Cæsariensis Eusebius, atque Theodoricus Laodiceæ, & Paulinus Tyri, Gregorius Beriti, & Erius Lydiæ Episcopi, atque per Orientem alijs ferè omnes, sine principio Deum filio præexistere assertant, ab eo anathematitraditi sunt: Solis Philogonio Antiochiae, & Helladio Tripoleos, atque Machario Hierosolymorum Episcopis eis consentientibus, hominibus ineruditis atq; hæreticis. Quorum alijs quidem filium eructationem asserunt, alijs præpositionem, alijs congenitum. Quas sane impietates (& si immixtere ab hæreticis mortes comminenter) audire non valemus. Sed quoniam dicimus, sapiimus & docemus, filium nō esse ingenitum nec ingeniti partem, aut ex subiecto aliquo, sed vnigenitum conuertibiliter, ipsumq; antequam generaretur, aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non fuisse, persecutions patimur. Similiter autem, & cùm asseramus: Quoniam principium habet filius, Deus autem sine principio est, atq; filius ex nō extantibus est, quod intelligere volumus secundum quod Dei pars, & non ex aliquo existit subiecto, persecutionibus quantumur. De cætero tu nosti, & te nostrarum tribulationum memorem in domino valere peropto. Quam epistolam quum Eusebius suscepisset, aliam ad Paulinum Episcopum Tyri ipse conscribens, suæ impietatis venenum euomuit. Idem cum Arrio asserens, filium factum quidem à patre, nec eiusdem substantiæ esse posse, atque similia diuersis Episcopis Orientis scribens hortabatur, ne Alexandri epistolis consentirent. Alexandro vero frequenter scribebat, vt Arrium & complices suscipere vellet, quod ille abhorrens penitus detestabatur. Verum, quum ob moram quam apud Nicomediam Imperator ducere consueverat, Eusebius eis familiaris effectus, & inter omnes ferè Orientales Episcopos potentissimus

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Csimus haberetur, à pluribus timebatur ac verebatur Episcopis, quibus quotidie scribens, subscriptionem impietatis Arrij ab ipsis faciliter impetrabat. Sicque ipse & eius complices Episcopi, duces ac præceptores Arrianæ impietatis esse cœperunt, & ex aduerso rectæ fidei, quam Alexander viriliter defensabat, qui consentientes erant, se subscribere omnino curabant. Vnde omnis iam penè Orientalis Ecclesia turbatur. Et non solum Ecclesiarū principes inuicē concertabant, sed dira per incatum serpebant contagia vulgus, atque instantum hæc subcreuerat contentio, ut in vicis & theatris Christianitati, & diuino nominis, publicè derogaretur. Nec tamen desistebat Eusebius Alexandrum ipsum ad communionem Arrij exorare. Sed sentiens tandem Alexandrum inclinari non posse, iraatque indignatione percitus, in fauorem Arrianī dogmatis palam & penitus se convertit. Et concilium in Bithynia congregari procurans, scribit Episcopis vniuersis, vt complicibus Arrij, tanquam orthodoxis communicare velint. Atque illos exhortatur, vt Alexandrum ad ipsam eandem Arrij communionem strictissimè convocent. Quo quum frustrati fuissent, nequaquam Alexandro id consentire volente, ad alias machinationes se & complices contulerunt. Nam Eusebius ipse odio in Alexandrum vehementissimè ferebatur, quod grauiter eum in epistola ad Episcopos nominauerat. Sicque crescente indies peste, latius crebrescebat dissensionis sermo, vsquequo ad aures religiosi principis Constantini, plenissime innotesceret. Quo ille perculsus pariter & afflictus, vehementer indoluit. Quippe qui omni studio & diligentia instabat Christianam religionem excrescere, & illam dissensionibus longè minus præuidebat. Ob quod culpans Arrium, pariter & Alexandrum, communem ambobus scribit epistolam, Eis impingens, quod quæstionem quam abscondere debuerant, in populos palam protulerint. Quam nec quærendam ab initio, nec excogitandam enarrat, & excogitata potius taciturnitate tegendam. Quæ epistola in libris Eusebii Pamphili, quos de vita Constantini scripsit, inseritur, cuius partem in Latino stylo vertendo, vt tanti principis pietas cognoscatur, in hoc libro interserimus: Victor Constantinus, Pius, Maximus, Alexandro & Arrio, & infra subdit. Didicimus præsentis quæstionis initium tunc sumpsiisse, quum tu à presbyteris Alexander, vana magis quæstione quām necessitate commotus inquirebas, quis nam intellectus esset loci cuiusdam in lege descripti. Ad quod tu Arripertina cius magis ea quæ neq; excogitare, neq; excogitata in medium proferre oportebat, improuide obiecisti. Ob quod inter vos exorta discordia id effecit, vt diuina contemnuntur mysteria, & populus diuisus communis corporis congruentia communione separetur. Verbis igitur nostris assensum præbete, atque his obedite, quæ conseruus vester iuste admonet. Has rogo deponite contentiones, & earum scilicet rerum, quas nec requirere, nec de his quærentibus respondere dignum est. Nam inutiles illæ quæstiones babentur, quæ nulla legis necessitate, sed inani quadam contentione à sacerdotibus inducuntur. Quæ & si causa exercitiū cuiuspam naturalis prouenant, intra sensus intimos illas cohære, & non promptè in conuenticula deportare debemus. Nam quis huiuscmodi quæsto imperscrutabilia dignè cognoscere poterit? Quod si fieri posset, quænam esset illa populorum particula, cui id persuadere rectè possetis, aut quis huiuscmodi subtilitatem absque lapsus sui periculo contrectabit? Fugienda ergo in talibus multiloquia, vt quod nostræ naturæ infirmitas explicare nequit, dissentium mentes tardiore forsitan intellectu percipere non valentes, in blasphemias aut schismata prolabantur. Quamobrem & incautæ interrogations, & responsiones improvidæ, æquam alterutris veniam tribuant. Nec pro prauis vanisque contentiōibus & causis, tantum Dei populum dissidere

et si decet,

E p l a c o s t a n
t i m i T m p e r a
f o r i s a l e x a n
d r u s a b g o a n d u
n o e p o e f a r m
n i l f i s s o n a d s i v

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

debet, quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari. Et ut paruo quodam exemplo vestram conueniam sapientiam: Nolitis philosophos, qui vni se sectae addixerunt, & in unum dogma consentiunt, si in quadam sententiæ partæ discordent, licet in eo disciplinæ ipsius virtute separantur, ad inuicem tam dogmatis & sectæ unitate conspirant. Quum haec ita sint, quanto iustius vos magni Dei ministros in voluntate religionis decet esse concordes. Nec dignum est vanis sermonum certaminibus, fratres fratribus insultare. Et infra subdit: Reuertimini ergo viri prudentissimi ad mutuam inter vos amicitiam, & amorem reddite Christiano populo vestros optatos amplexus, & vestras animas expiantes, in uicem vosipso rursus agnoscite. Suauiores enim sunt crebro amicitiae post inimicitiarum causas deletas ad concordiam restitutæ. Reddite ergo & mihi tranquillos dies & securas noctes. Iam enim tempus est o magni Dei sacerdotes, tantos populos conseruos meos vestris altercationibus, iuste diuisos, ad Christianitatem congregare. Nam ad Orientem ego proptere festinans, quum Nicomediam aduentasse, fama tantæ rei perterritus, penitus detentus sum. Nec patitur animus ad ea loca procedere, ubi illavidere compellerer, quæ nec fore auditui possilia iudicaueram. Quapropter vestra concordia mihi Orientis viam aperite, quæ discordia & contention e claudere potuistis. Haec igitur & plura quæ in eadem epistola continentur, Alexandro & Arrio p̄ijssimus scripsit Imperator: Nunc illos arguendo, nunc pro virili ad monere procurans. Sed hanc pestem priusquam in alios diffunderetur, se posse præoccupare, pius princeps considerans virum quendam, quem iuxta se fide & charitate insignem habebat, & prioribus temporibus pro Christiana religione confessionibus comprobatum, nomine Osium Cordubæ ciuitatis Hispaniæ Episcopum, ad Aegyptum direxit, qui sua autoritate & sapientia, tumultuantes populos conquiescere ficeret. Verum, quum eius autoritas apud haereticos præualere non posset, sed quotidie magis ea pestis inualesceret, præter spem principis re infecta reuersus est. Quum p̄ijssimus imperator videns grande periculum Christianæ religioni imminere, & totis visceribus cupiens tantis malis obsistere, consilio grauium virorum suscepto, concilium apud Nicænam urbem congregari iubet, & ex omnipotè orbe Episcopos conuocans magna diligentia, & regia largitate sumptus omnes opportunos, q̄ magnificenter me exhiberi iubet. Et ut Eusebius Pamphilus libro tertio vita Constantini de scribit, vehicula publica per diuersa loca conduci statuit, mulosq; & equos, camelos & asellos, prout loci opportunitas commodius exhibebat. Navesq; in portibus preparari mandat, cibaria pro eorum voluntate, non Episcopis solum, presbyteris aut diaconis, clericis & eorum seruis, sed alijs etiā quibusq; & cuiusq; generis hominibus, ad huiusmodi congregationē volētibus aduētare, largissime præcepit exhiberi. Veniunt ergo ex omni penè Europa, Libya & Asia, sacratissimi patres, qui veluti beatorum chorus, virtutibus miris in illis reluentibus, videntur. Sicq; decimo octavo imperii Constantini anno, pontificatus vero Sylvestri decimo quarto, ut verissimè computavit Eusebius, in Nicæna urbe cōgre grati sunt. Et ut ipse Pamphilus eodem libro tertio de vita Constantini enarrat, libebat tūc aspicere Syros simul & Sylicos sacros antistites, Phœnicesq; & Arabes atq; Palestinos, Aegyptios etiā & Thebes, ac Libycos, simul & qui ex Mesopotamia oriuntur, atq; etiā ex Perside venit Episcopus, nec à Scythia defuerunt. Pontus similiter & Asia, Phrygia & Pamphylia, viros probatissimos præbuerūt. Aderat & Thraces Macedonesq; & Achiuī, & hi qui Epyrū inhabitat, ut sermo ille cōpletus iam videretur, quæ in Actibus apostolorū Lucas enarrat.

. Quid

*Cylicos

*Concilioq;
gratia p̄ijssimi
celebratur.
sive cōstatim
et syloestro
vetano pontifi
catus emō amm*

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Quod cōtēnerant Hierosolymis ex omnibus gentibus quae sub cōclō sunt, viri religiosi, inter quos erant Parthi & Medi & Elamitae, &c. & qui habitant Meso potamia, Iudeam & Cappadociā, Pontū & Asiam, Phrygiā & Pamphyliā, Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem & aduenæ Romani, Iudæi quoq; & profelyti, Cretes & Arabes. Veruntamen ut Eusebius subdit; Non magni Dei facerdotes & ministri illi, ut nostri conuenerant, & sequitur: Erat siquidem in præsenti choro Episcoporum multitudo numerum trecentorum exuperans, quos ex presbyteris, diaconis & acolytis innumerabiles penè consecuti fuerant, quibus omnibus Imperator singulis diebus cibaria largissime pro eorum voluntate exhiberi parauerat. Conuenerunt ergo ex parte Sylvestri Romanus pontificis, ut in epistola ad Marcum papam Athanasius memorat, Victor & Vincentius presbyteri, ipsius apostolice sedis legati. Conuenerunt etiam exprincipalibus alijs sedibus Episcopi, Alexander primum Alexandrinæ Ecclesiæ assertes, cui maxima pars synodalis curiæ imminere videbatur, qui & duxit secū Athanasium archidiaconum suum, (cuius diligentia & sapientia, plurimi haereticorum dolii atq; fallaciæ detegebantur;) adolescentem annis, sed scientia & sapientia canum. Ex Antiochia vero venit Eustachius, vir magnus & admirabilis, qui post mortem Philogoni, de quo suprà meminimus, ad eius Ecclesiæ regimen inuitus, & renitenſ omnium prouincialium Episcoporum decreto, adstrictus fuerat. Ab Hierosolymis etiam adfuit Macharius eius ciuitatis Episcopus, multarum virtutum fama plurimum decoratus. At ex Constantinopolitana yrbe, quæ Byzantium tunc dicebatur, Alexander vir sanctitate mirabilis, senio grauatus, interesse non potuit. Et præter hos alij conuenerunt Episcopi, quorum quidam diuinarum scripturarum scientia præfulgebant, quidam sanctitate praestabant, quidam vero in virtutib; his mirabiliter probabatur. Nam aderat & Osius Cordubensis, qui & vna pluribus qui secum erant præsidebat Episcopis. Habebatur etiam inter eruditissimos Eusebius Pamphili Cesariensis Episcopus, qui ecclesiasticam historiam usq; ad Constantini tempora mira varietate & rerum peritia descripsit. Composuit etiam librum de temporibus, necessarium quidem, & infinita penè cura digestum. Quorum illum quidem Rufinus, hunc vero Hieronymus in Latinum itulum traduxit. Scripsit etiam libros quatuor de vita Constantini, quorum tertium ex omni penè Græcia vix comperire valui. Insuper & innumera penè volumina de nostra religione, ut idem attestatur Hieronymus, conscripsit. Aduenerat similiter & Jacobus Antiochiae Mygdoniæ Episcopus, qui mortuos homines fertur suscitasse, & viuos diuersis curasse lagoribus, atq; alia innumerabilia, vt refert Theodoricus Græcus scriptor, per eū Deus operatus est mirabilia. Adfuit & Nicolaus Myrrheæ urbis Cilicie Episcopus, vir admirabilis & omnibus virtutibus conspicuus, cuius vita inclita apud Græcos & Latinos notissima est. Similiter & Paphnicius Aegyptius Episcopus, in superiori Thebaida adfuit confessor, ex illis quos Maximianus dexteris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, ad metalla damnaverat. In quo tanta virtutum inerat gratia, ut Rufinus in his libris quos ad Eusebij historiam addidit, signa per eum non minus quam dudum per apostolos suis facta confirmet. Nam & dæmones verbo tantum fugabat, ægros sola oratione curabat, cæcis visum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse. Quem Constantinus in tanta veneratione & affectu habuisse scribitur, ut saepius eum intrapalatum euocatum complectetur, & illum oculum qui confessione fidei fuerat euulsus, audioribus osculis demulceret. Aduenierat & ex confessoribus alius Paulus Neotesarizæ, quæ iuxta ripas Eufratis sita est, Episcopus, Is (vt Theodoricus refert) lixarum rabie compressus, ignito fer-

Legati pontificis
Romanum Jy conti
Lio myscem
pze simt multiq;
alij doctissimi
et sanctissimi
Viri quorundam
Tusserituz ralha
Lugus

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

foligatas manus comburi sibi ac defecari ob Christi religionem cōstantissimo A
animo passus est. Aderant & Episcopi quidam alij simplicitate quadam admiri-
rabili ac sanctissima decorati. Inter quos & Spiridon Cyprius enarratur, qui cū
pastor ouium fuisset, etiā in episcopatu positus permanxit. Et tunc quadā no-

ste cū ad caulas sues venissent, & improbae aditum educendis ouibus face-
rent extendissent, inuisibilis quibusdā vinculis restricti, usq; ad lucem, velut
traditi tortoribus permanserunt. At senior cū oves ducturus ad pascuamatu-
tinus se ageret, videt iuuenes absq; humanis vinculis caulis pendere distractos,
& noxæ causæ comperta sermone absoluīt, quos mente vinxerat. Et ne eis inanis
nocturna cederet et occupatio, tollitē inquit, o iuuenes vnum vobis arierē, ne sine
causa venisse videamini, quam melius prece q̄ furto quæsisse conuenerat. Aliud
& de eo fertur mirabile! Nam hic filiam habebat Hyrenen, quæ cum eis benè
ministrasset, defuncta est. Post cuius obitum quidam aduenit, dicens ei se qd-
dam depositum cōmendasse. Rem gestam ignorauerat pater, perquisitū in tota
domo nusq; quod poscebatur inuentū est. Persistebat ille qui cōmodauerat, fle-
tuq; ac lachrymis perurgebat, & virtæ suæ se illaturum exitium, nisi cōmodata
reciperet, temtabatur. Permotus lachrymis senex, ad sepulchrum filiæ cum illo
properat, atq; eam nomine clamitat. Quæ de sepulchro respondens, locū vbi de-
positum folum fuerat, illo petente edocuit. Et vt dixit, compertū fuit. Alia eius
gesta & mirabilia feruntur, sed hæc enarrasse sufficiat. Verum fama tan-
tæ congregationis et opinioē commoti, plurimi philosophi, opinatissimi & no-
biles dialectici, ex diuersis vrbibus confluxerunt, optatescū his sacratissimis vi-
tris disputationes de religione & diuino cultu int̄re. Inter quos (vt etiā Rufinus
in dictis libris cōmemorat) insignis quidam philosophus, per singulos dies con-
flictum summi certaminis cū nostris agebat Episcopis, viris quidē ad ea quæ
moueret, non mediocriter eruditis. Et conuenientibus ad audiendum doctis &
literatis viris, ingens siebat spectaculū, nec villo disputandi genere philosophus à
quoq; cōcludi poterat, aut cōstringi. Sed vbi maximē putabatur adstrictus, cau-
ta dicēdi arte obiectis quæstionibus occurrēs, velut anguis lubricus labebatur.
Sed vt ostēderet Deus, q̄a non in sermone regnum Dei, sed in virtute consistit,
adstitit ex confessoribus quidā simplicitissimæ naturæ vir, nihil aliud sciens, nisi
Christum & hunc crucifixum. Qui cū inter cæteros auditores Episcopos ades-
set, & vidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte
factantē, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cū philosopho sermocinari. Tā
nostrī qui simplicitatem viri & imperitiam in sermone duntaxatnouerant, pa-
uere & velut pudore quendā pati cōperit, ne fortē apud callidos homines risui
fieret, ne uē sancta simplicitas psisteret. Tamen senior & huic mouit sermonis
exordium: In nomine inquit, Iesu Christi, philosophi audī quæ verasunt; Deus
vnus est qui cœlū fecit & terrā, quiq; homini, quē de terræ limo formauerat, spli-
ritum dedit, vniuersa quæ videntur & quæ non videntur, virtute verbis uiuere
uit, & spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc illud verbum & sapientia est, quē
nos filium dicimus, qui humanos miseratus errores, & per passionem mortis
perpetua nosmorte liberat, ac resurrectione sua æternam nobis contulit vitam,
quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus esse venturū. Credis hæc
itaq; esse philosophi? At ille velut si nunq; ullum contradicendis sermonem dīdi-
cisset, ita stupefactus, virtute dictorum mutus ad omnia hoc solum potuit respo-
dere: Ita sibi videri, nec aliud verum esse, quām dixerat. Tum senior, si hæc (in-
quit) ita esse credidisti, surge & sequere me, ac dominicum & huius fidei signa-
culum fuscipe. Et philosophus ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gra-
tia conuenerant: Audite inquit o eruditū viri: Donec verbis mecum res gesta
est,

Al. ut la-
gutus.

Al. poscē-
bat.

Simplicitas
Santi cuiusdam
epi quāt mn
præfūnt eccl

B

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Cest, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti; Vbi verò pro verbis, virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt verba resistere virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire quæ sensi, credat Christum, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Et per hunc modum philosophus Christianus effectus, congratulatus est se fuisse conuictum. Interea cùm Episcoporum conuentus per dies singulos agitari deberet, admirabile quoddam p̄fissimi principis factum à diversis scriptoribus enarratur. Etenim cùm Episcopi conuenissent, atq; diuersis ex causis (vt fieri solet) inter se iurgia quædam detulissent, interpellebatur frequenter Imperator, atq; magis proterebantur culpæ & offerebantur libelli, quā ad id pro quo ventum fuerat, animos darent. At ille perpendens, quod per hūusmodi iurgia summinegocij causa frustraretur, diem certā statuit, qua vñusque Episcoporum, si quid querimoniae habere videretur, deferret. Et cùm resedisset, suscipit à singulis libellos, quos simul omnes in sinu suo continens, nec in eis quid contineretur aspiciens, sic ad Episcopos locutus est: Cùm vos Dei sacerdotes constituerit, potestatem tradidit iudicandi de nobis, & ideo nos à vobis rectè iudicamur. Vos autem cùm nobis à Deo dī dati sitis, ab hominibus iudicari non potestis. Ob quod solius magni Dei inter vos spectate iudicium, & iurgia vestra quæcunq; sint, ad illud diuinum referuentur examen. Nam conueniens non est, vt homo dijudicet deos, sed ille solus de quo dictum est: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. Et ideo his omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absque vila animorum contentione distinguite. Et cùm hæc dixisset, ne vñi hominum sacerdotum simulatio innotesceret, omnes simul libellos querimoniarum iussit exuri. Quæ omnia cùm sacerdotes intellexissent, ad seipso conuersi, abiſcentes reliqua, rem fidei tractare coepерunt. Verū m̄ intrans aliquando synodus Imperator, tantæ pietatis erat (vt refert Eusebius Pamphili) quod sacerdotibus Dei non posse sufficere credebat, si se æqualem præberet, nisi eos & longe præferret, & ad imaginem quandam venenaretur diuinæ præsentia. Quām obrem libi in concilio iedem collocari iussit, vt scribit Theodosicus, sedibus omnium aliorum Episcoporum depresso rem, nec sine eorum iussu conuenire, aut sedere audebat. Et interim cùm iam per singulos dies agitaretur conuentus, nec aliquid facile aut temere dare tanta statuere auderent Episcopi. Euocabatur frequenter Arrius in concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri & statui deberet, summa cum deliberatiōe querebatur. Et cùm per dies multos quæstio verteretur, nō nulli (quanquam pauci) & viri quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi, diversa ab alijs sentire, & magna calliditate cœptis Ariji fauere videbantur, ipsiusq; blasphemiam non aperte defendere, sed verbis pugnantibus contegere conabantur. Quorum astutias & peruersitates, Athanasius archidiaconus, p̄cipiuus inter cæteros, detegebat. Disputabatq; acriter contra eos, nec in aliquo eorum calliditatem præualebat sinebat: intantum, quod eius & aliorum, verbo Dei potentium, disputationes præualebant, quod fortissimis scripturis veritas ipsa palam omnibus, nedum pontificibus & alijs Christianis, sed etiam gentilibus (vt à quibusdam refertur) certa appareret. Nā (vt aliqui ferunt) & nosip̄si eam disputationem legimus, iubente Imperatore, Probus Romanus Patritius & vir illustris ac philosophus, fudex à Constantino inter Athanaliū & Arrium constitutus, aliquando fuit. Qui ambo bus longa disputatione concertantibus intellectis, veritatem in Athanacio, & illam contorem consequentemq; scripturis, quas ambo inducebant, esse definitiuit. Et ob id tandem in catholica fide Christianus euasit. Post diuturnum igitur multumq; tra-

Constantius
ante fratre
rentiq; Tn eccl
sastros Ynus
v̄t p̄t a evn
Latere vltue
rif

Constantius
post epos Zn.
p̄y scena synodo
sedem fenebat

Athanasius
cum ariv Tn
synodo p̄scena
disputavit et
victoriam fudi
cum assensu ob
fimis.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Statum, placet omnibus ac velut uno cunctorum ore & corde decernitur, *μάρτιον* A scribi debere, id est, consubstantialem patri filium confiteri, idq; firmissima per
nē omnium sententia pronunciatur. Decem & septem soli tunc tuisse dicuntur,
quibus Arriū fides magis placerer, extrinsecus creatum Dei filium ex nullis exta-
tibus, & non ex ipsa patris deitate progenitum confirmantes. Defertur ad Con-

Decretum vsq; sc̄e *Constantinum sacerdotalis concilij sententia*, ille tanquam à Deo prolatam venera-
syndic de omes inv tur. Cui si quis tentasset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exi-
liū se protestatur acturum. Sex ergo solicum Arrio se patiuntur expelli, reliqui
verò vndeclim, concilio inter se habito, acquiescunt, ad subscribendū manu sola,
nō mente. Cuius simulationis præcipiuus auctor exitit Eusebius Nicomediz Episcopus, qui post hæc omnem in Ecclesia seditionem innouauit. Interea p̄f-
simus Imperator, per epistolam quam oīib; Episcopis & populis dirigit, ma-
lignum Arrium execratur, eumq; comparat impio Porphyrio, qui septem volu-
mina contra religionem nostram euomens, dignam promeruit pro gestis suis
vltionem consequi, vt opprobrio omnibus & execrabilis haberetur: Arriumq;
deinde & complices, Porphyrianos vocat. Mandat insuper, vt si qua conscriptio
ab eo compilata reperiri contigerit, igni tradatur. Et contemnentibus capitalis
vltionis præponit edictum. At exemplum expositionis fidei habitæ in tanto cō-
cilio, si quis noscere voluerit, tale est (vt ex historijs ecclesiasticis & concilijs lulij
papæ Romæ super confirmatione huiuscmodi fidei celebratis habetur.) Cre-
dimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibi-
lium factorem. Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum filium Dei de
patre natum unigenitum, hoc est, de substantia patris, Deum de Deo, lumen de
lumine, Deum verum de Deo vero, Natum non factum, *μάρτιον* patris, hoc est,
eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in celo, & que
in terris. Qui propter nos & propter nostram salutem descendit. Et incarnatus B
est de spiritu sancto, & homo factus passus est. Et resurrexit tertia die, & ascen-
dit in celos. Inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum.
&c. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam nasce-
retur, non erat. Et quia ex nullis substantijs factus est, aut ex alia substantia di-
cunt esse aut conuertibilem vel commutabilem filium Dei, anathematizat ca-
tholica & apostolica Ecclesia. Et præter hanc fidei expositionem, septuaginta
canones huiusmodi concilium compilasse testatur Athanasius in epistola ad

Septuaginta *capitula canonum* *in myscere* *synodo consti-
tu* Marcum papam, qui Syluestro successit, descripta. Tripli beatus papa Marcus
in alia ad Athanasiū epistola id idem sua autoritate cōfirmat. Idem & papa lu-
lius in epistola ad Eusebium & alios Orientales Episcopos plura illorum capitulorum
recensenda enarrat. Quod quia apud quosdā de horum canonum nume-
ro postea contentio non parua surrexit, quemadmodum id secutum sit, placuit
explicare: In concilio siquidem Carthaginensi, Faustinus Potentinæ urbis Epí-
scopus & Romanæ Ecclesiæ legatus, capitulum quoddā Nicenī concilij in me-
diū profert. Quo lecto Alilius Catestenen Episcopus id q; maximè seadmi-
rari dicit, quoniam in Græcis exemplaribus id minime compertū sit, quamobrē
placuit synodo Constantinopolim ad Episcopū scribere, ybi autenticū id consi-
lium esse dicebatur. Nec non & Alexandrinum Episcopum & Antiochenū, vt
de his autentica secundū ea quæ tenerent, mitteret exemplaria. Quibus in tem-
pore suscepis, id capitulum minime compertum fertur. Nec septuaginta in his
exemplaribus capitula, sed tantummodo viginti duo conscripta habebantur.
Quod quemadmodū esse potuerit, ex p̄fata Athanasij epistola manifestè potuit
iudicari. Nam cū persecutionū procellis eiuslibri ab Arrianis lacerati & cōbusci-
fuerunt, synodus Nicenam, qua clerus & populus (vt inquit) imbuebatur, &
maxime

VIRI SANCTISSIMI VITA.

C maximè iam imbuti erant, in contumeliam nostram & omnium Christianorum, incenderunt: Hæc ille. Similiter cum Constantinopolitana Ecclesia & Antiochenæ longis temporibus fuerint ab hæreticis occupatae, qui nedum libros, quos facillimè carpere potuissent, sed etiam sacerdotes & plures laicos hanc fidem obseruantes, ad mortem usque persequebantur; non verissimile & palam omnibus videri potest, illam synodum non integrum sed lacertam & confractam apud easdem rem ansiisse Ecclesiæ. Vnde & apud solam Romanam Ecclesiæ, quæ impolluita se præseruauit, huiuscemodi synodi veritatem potuisse comperiri constat. Hos ergo sacros canones, & antiquam de obseruatione Paschæ regulam, per quam nulla de reliquo varietas Ecclesiæ oritur, cum sacratissimus ille cœtus statuisset: visum est omnibus dissoluendum iam fore concilium & ad propria remeandum. Quamobrem omnibus iam ritè dispositis, pax atque fides in orientis & occidentis partibus, una atque eadem seruabatur.

Interim Helena religiosi principiis matet per idem ferè tēpus diuīnis admōnita iussionibus, loca dominice passionis sacratissima, quæ à gentilibus idolatria spurcijs polluta fuerant, & deturpata, diligentissimè expurgari procurat, atq; lignum comperit salutifere crucis, & clausos quibus dominus noster fuerat affixus, & in eo loco mirificum templum regia ambitione construxit. Verū cum non multum post ex hac luce discederet, octogesimo ætatis suæ anno (vt Theodorus tradidit) Constantia Constantini soror, quæ Lixini fuerat vxor, fratris Augusti isolatijs vtebatur. Hinc accidit presbyterum quēdam venire in notitiā, latenter partibus Arrii fauentem, qui de his nihil primo apud sororem principis aperuit. Verū vbi multa familiaritas copiam tribuit, paulatim sermonem ceperit aspergere, inuidiam dices Arrio generatam, & pro similitatibus priuatissimam.

Helena constantini
mater dñi Venet
lante crux rem
dñi et clavis
Hierusalem ad in
uenit

D Episcopum eius rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo confixum, q; Arrius apud plebem sati charus haberetur. Hæc atq; huiusmodi talia frequenter suggesterens, animos Constantiae, suos effecit. Quæ cum quarto penè anno (post dissolutionem concilij obitura) visitaretur à fratre, atque ab eo blandè religiose & compellaretur, extremam dicitur ab eo gratiam poposcisse, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo prosperè & pro salute suggesterentur, audiret. Nam de se quidem iam ex luce discedente nihil curare, sed pro fratri status esse solicitam, ne forte pro innocentium poenis, regni sui patetur excidium. Quibus ille monitionibus à sorore suscepit, & fidelem pro se germanæ solicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero & Arrio in exilio constituto mandat, vt quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tum ille nouitatem sermonum, quos prius adiuuenerat, declinans, explanationem aliam simplicibus contextu verbis, quæ non quidem sensum nostrum, tamen verba ferè nostra continere, professionemq; videbatur. Et illa diuina autoritate confirmans, iusserandum adhibuit id se credere, nec quicquam aliud vel mente sapere vel intelligere. Cuius explanationis series hæc à Theodosio explicatur: Pissimo Deoq; acceptissimo Imperatori maximo Constantino, Arrius & alij presbyteri in exilio constituti. Quemadmodum tu apertas præcipit clementissime Imperator, fidem nostram per hæc scripta explicamus, atque talia credere, Deū ipsum obtestamur: Credimus in unum Deū patrem omnipotentem, et in dominum nostrum Iesum Christum filium eius, q; ex eo ante omnia secula natus est Deum verbū per quē omnia facta sunt, q; in celo, & q; in terra, q; venit & carnem assumpsit, & passus est. Qui resurrexit, & ascēdit in celos; & iterū vēturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctū, Carnis resurrectionem; Et vitā venturi seculi, & regnum cœlorum. Et in unam sanctā Ecclesiā catholicam Dei,

Astuta et fallax
arrij fidei delecta
ratio qua prope
modum cōstat
finim⁹ rizomone
nit⁹

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Dei, quæ à finib[us] usq[ue] ad fines est. Quam quidem fidem ex sanctis Evangelij A cōcepimus, dicente domino discipulis suis. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Et si nō credimus atq[ue] suscipimus verè patrem, filium & spiritum sanctum, quemadmodum catholica suscepit Ecclesia, & sancte edocent scripturæ, quas in omnibus sequimur, iudeo nostro sit Deus, & nunc & in futuro die. Quamobrem piissime Imperator, cùm vi[er]i ecclesiastici simus, & fidem atq[ue] intellectum Ecclesie, sanctorumq[ue] scripturarū teneamus, abieciis superfluis, atq[ue] inanibus questionibus, unioni sanctæ Ecclesiæ pacificos nos, & gratos tua pietate restitue, vt acceptabiles Deo orationes, propriopacificoq[ue] tuo imperio atq[ue] genere, mente libera omnes communī concordia celebremus.

At Imperator cùm huiusmodi libellum susciperet, admiratus quidem vehementer est, & putauit vnam eandemq[ue] in ipsius & concilij dudum gesti expositione sententiam cōtineri. Ob quod illū accersiri de exilio iubet. Et ut apud Græcos magnæ autoritatis scriptor Metaphrastes enarrat, statim eum cum honore ad Alexandriam remisit, vbi tunc quoq[ue] omne illius frustratur inceptum. Nam cognito dolo, ab Alexandro Episcopo minime suscepitus est, incitante atq[ue] ad id maximè impellente Athanasio, ipsius Alexandri archidiacono. Quæ res turbulentiam iterum per Aegyptum excitauit, & latētem hæresim discooperuit, nec literis etiam Imperatoris Alexander & Athanasius ad susceptionem Arriū inclinari potuerunt.

Athanasius
alexandrius inv.
tuo perficitur
ep[iscop]us

Interim Alexāder beatissimo fine ex mortali hac & corruptibili vita, ad præstantiorem immortalemq[ue] translatus est. Et Athanasius Alexādria & Aegypto vniuersa consentiente, episcopal[is] curæ gubernacula suscepit. Qui cùm vir esset acerrimi ingenij, q[ue] vigilantissimus in ecclesiasticis negotijs iam tunc hæreticis innotuerat, cùm ad concilium Nicenum cum Episcopo suo sene Alexandro conuenerat. Cuius sequentem vitam & querelam eiusq[ue] gesta præfatus Metaphrastes apud Græcos diligenter exequitur, quem fidelissimè traducendo, nos omnino sequimur, vbi alios non induxerimus autores. Statim ergo, vt eum hæretici Episcopum factum cognoverunt; rati, quod res indicabat, sua negotia p[ro] filius scilicet in non facile processura, omnibus modis querere aduersum eū machinas deceptionum parabant. Et eo tempore amplam cōmoditatem nasci, quod contra eum indignatus videbatur Imperator, quia Arrium nō suscepserat, concilio inito, vt aduersus Christum Iudei cogitabant, quemadmodū eum de terra auferre possent: quo sublato Arriū hæresim omnino præualere putabant.

Multe calumnia
nigra contuta
athanasii res
facte ab arianis

Quamobrem apud principem omnimodè Athanasium tanquā indignè ad Episcopatum promotum insimulare aggrediuntur. Et scelerum suorum ministros aliquos de hæresi Meletij sibi adiungere curauerūt, Isonem scilicet & Felicem Callinicum, & alios diuersos, qui commenta contra eum confingerent. Primum quidem quod episcopatum adsumens, indixit Aegyptijs vestimenta linea Alexandrinorum Ecclesiæ conferenda. Similiter & aliud grauius, quoniam literis & mandatis quibusdam imperialibus contradicens, loculum aurum plenum cui-dam amico direxit, vt quod contra principis iussa perpetrare demolitus fuerat, ille exqueretur. Tertium, quod grauius impingebat, tale quidē fuerat: Quod vir Marcethidos nomine, degebat Ischiras, q[ui] nondum ordinatus se gerebat pro presbytero, atq[ue] sacra fuerat ausus celebrare mysteria. Quod cùm Athanasius à quibusdam ex Marcethide perdidicisset, misit Macharium Alexandrinę Ecclesiæ presbyterum, qui hæc exactè an vera essent, perquireret. Quod præsentiens Ischiras, inde aufugiens, Nicomediam ad Eusebium & complices se contulit. Quem cùm odio in Athanasium ferri cognoscerent, nullius inuidiam attenden-

tes,

VIRI SANCTISSIMI VITA.

C^{on}tes, ut presbyterum suscepereunt, promittuntq; ei episcopatus honorem, si contra Athanasium criminia commentetur. Quibus ille quā in libentissimè annuens, confinxit Macharinm Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum missum ab Athanasiō in Ecclesiam suam, impetum primum fecisse, deinde altare & sacram mensam confregisse, abstulisseq; inde calicem, & sacros libros combusuisse. Quibus Imperatorem ad iram contra Athanasium plurimum incitare conabantur, & q; sacrī iussionib; obedire contempserat, nec Arrium (ut mandauerat) ad cōmissionem suscepereat. Quæ audiens Imperator, in stuporem adductus, licet fidei normam firmissimè teneret, iubet tamen iterum congregari concilium, non vt de fide iterum disputetur, sed vt contentiones omnes & rixæ iusto iudicio totalliter penitus delerentur. Verūm cùm Hierosolymis ad dedicationem Ecclesiæ ibidem nouiter constructarum ex omni penè orbe coire sacerdotes inuitarentur, scribit ad eos, ut quæ contra Athanasium inducta sunt, diligentē excutiantur iudicio. Et de Arrio, vt si expositionem fidei eius cōprobarent, & eum vel per inuidiam (vt asserebar) tunc cīrcūuentum dīnoscerent, vel nunc ab errore correptum, clementi erga ipsum iudicio vteretur. Quandoquidem tanta fuerit conciliij moderatio, vt non in personam eius, sed in dogmatum prauitatem fuerit lata sententia. At si inuidia causa fuisset, cūrent pacem inter illos cōponere. Quod si fieri nequit, veniat Arrius Alexandriam, & ibidem super hoc discutatur iudicium. Et cùm apud Tyrum congregari primum deberent Episcopi, iuhet Imperator causas has ibidem discuti, vt absq; schismate & contentionē Hierosolymis sacra tractarent mysteria. Igitur trigesimo imperij Constantini anno, ex diuersis vrbibus apud Tyrum Episcopi conuenerunt, numero sexaginta, Dionysio viro consulari illos congregante. Quibus cōgregatis & sedentibus, vna comes prouinciae, & plures alii, Macharius Alexadrinæ Ecclesiæ presbyter, D

vinctus catenis manu armata conductitur. Nec multo post & ipse conuocatur Athanasius, contra quem instant accusatores, petentes primum discuti quod de lineis vestimentis fuerat obiectum. Sed hanc quidem calumniam, atque aliam de loculo aurī ad amicū missō, Apis & Macharius presbyteri Alexandrinī apud Nicomediam coram Imperatore omnino expurgauerat, ob quod literis suis Imperator accusatores grauiter increpauerat, & Athanasium ad se venire suaderet. Quæ cùm in principio audientiæ à tabellarīs Deo operante oblatæ fuissent, in agoniam & dedecus Eusebium & complices deduxerunt. Quamobrem his præmissis ad obiectum de Machario se transferunt. Sed ad hæc primum quidem Athanasius, quos inimicos sibi manifestos probare poterat, nominanter describit. Deinde declarari petit, an accusator Ischiras (vt in eius libello scribatur) presbyter esset. Ad quod iudices nec minimum quidem verbum respondent, sed contra Macharium proclamantes, statuunt mittendos quosdam adūque Mareothem, qui de dubijs informati, quæ compererint, referant. Quod cùm accusatores suos Athanasius designari videret, Togmum videlicet & Martem, Theodorum, Macedonium, Vrsatiū, proclamans de iniurijs, & iniustitia protestatur, vt quos inimicos & accusatores nouerat, sibi iudices constituere velint. Nec iustum esse Macharium detineri in vinculis, & accusatorem liberum esse. Ad quæ cùm nec consulem Dionysium super his verbum habere videret, subtrahens se à synodo & secreto diffugiens, Constantinopolim ad Imperatorem se contulit. Interim qui ad Mareothem missi fuerant commentaria sibi pro voluntate configunt, & synodus ne redditum quidem illorum expectans, tanquam quæq; insimulata vera fuissent, excommunicationis sententiam in Athanasium ferunt. Erabinde cùm statim Hierosolymam se conferrent, aduenientem Arrium & Eusebium in vna, & complices liberè suscipiunt.

b licet

Tyri congre
gatūr vñtilm
sexaginta ep
mij ut discri
biantur calumnij
Tū affanagsum

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

licet (vt quidam tradunt) ex catholicis nonnulli eum recipere abnegauerunt, A dissidentes ipsum in concilio apud Alexandriam audiendum fore. Quæ cum sic apud Hierosolymam gererentur, Athanasius adito Imperatore petit, vt quæ in Tyro turbulenter & incontinè gesta sunt, apud eius præsentiam examinarentur. Quibus annuens Imperator, has literas ad Episcopos qui in Tyro cōuenerant, dirigit. Victor Constantinus, Episcopis apud Tyrum collectis. Ignoro equidem, quæ in vestro concilio turbulenter & tempestuosè gessistis. Et va manifestè videtur, ob lites & iurgia, quæ contra nos & proximos nostros incelsabili geritis, iustitia & veritas in Dei contemptum per dics singulos conculcatur. Et ideo diuina prouidentia opus est, vt patefactis altercationibus vestris, palam nobis vestræ inimicitiarum causæ innotescant. Quamobrem quibuscumq; alijs omissis, omni festinatione ad nostram præsentiam contendite, quatenus per vesiplos quæ apud Tyrum gessistis, seriem ostendatis. Et subdit in eadem epistola: Quemadmodum equum ascendens, repente cum sacerdotibus quibusdam quos circum se habebat, adfuit Athanasius, quem prima fronte cùm non agnosceret, ex nobilibus suis quidam enarravit quis esset, & quemadmodum apud Tyrum ab Episcoporum concilio fuisse iniustitiam passus. Verum depositis audiri, assentire nolebat, imò cùm penè eum amoueri iubaret, maiori cum fiducia nihil aliud quam Episcoporum postulasse aduentum enarrat, vt Imperatore & illis præsentibus, quæ passus fuisse, explanaret. Quod cùm rationabile esset, & temporibus congruum, annuens, has literas scripsit, & circa finem epistolæ in hæc verba subsequitur:

Nam per me fidem Christi seruum, ferae nationes & barbaræ, Deum verum timere & adorare didicerunt. Et vos, qui eius diuinitati pro nobis sancta debetis offerre mysteria, nihil nisi quod ad contentiones inducat & odia, & vt verius dicam, ad humani generis interitum operamini & conamini. Festinate B igitur ad nos venire, quoniam viribus totis statuimus operari, vt que in lege Dei sunt, sine aliqua titubatione seruentur. Nec locum mala superstirio poterit obtinere sacratissimæ legis inimicis exterminatis penitus & contriti, qui sub sanctitatis figura blasphemias varias, ac contentiones injiciunt. Verum cùm è Hierosolymis plures Episcopi ad propria remeassent, & Eusebius atque eius complices, Theogonius, Mares, Patrophylus, Vrsatius, Valens, & reliqui, qui vix ibi remanserant, cum eiusmodi Imperatoris literas suscepissent, in Agoniam deducti rescribunt, vt quamprimum temporis commoditas dabitur, se aduenturos. Interea illis tardantibus, & cognita apud Imperatorem Athanasij innocentia, ad Alexandriam illum cum honore remittit, scribens etiam ad Alexandrinorum Ecclesiam, falsa ac commentitia ea fuisse, quæ contra eorum Episcopum Athanasium insimulata ferebantur. Verum Arrrius postquam apud Hierosolymam ab Episcopis fuerat receptus, cum epistolis synodi ad Aegyptum & Alexandriam proficisciens ex sententia synodi, & testimonio Imperatoris, qui eius etiam fidem comprobare visus fuerat, ad communionem se recipi petit. Quæ res non paruam quidem per Aegyptum totam & Thebaïdam, ac Libyam commotionem excitauit, atque etiam multorum subleuauit animos, qui sententiam synodi reuereri videbantur. Quod compieriens Athanasius, & magno dolore perculsus, iterum ad Imperatorem cum festinatione redire procurat, significans ei Arij hæresim, iterum per Alexandriam & Aegyptum repullulare, ob quod ad Constantinopolim & Arrius ipse conuocatur. Qui iter agens per comitatum ad Cæsaream primum deuenit, ubi Eusebius Nicomediensem Episcopum, & plures ex complicibus adesse præsenserat. Et cum ipsis diebus nonnullis consilia iniens, nouam contra Athanasium calumniam,

VIRI SANCTISSIMI VITA.

C^{oniam}, ut ipsum sua sedē depellant, machinantur. Et præmissus Arrius ad excusandum se Imperatori, ipsi Constantinopolim subsequuntur. Quibus ab Imperatore vocatis, de gestis synodi apud Tyrum diligenter interrogantur. At illi contra sacrum antititem Athanasium iam calumnijs armati, in hęc verba respōderunt: Nos & alij, qui aderant in synodo Episcopi, p̄issime Imperator, non tantam de his, quibus primum accusatus fuerat Athanasius, discussionem fecimus, quantam de subuersione altaris apud Mareothem, de ablatione calicis, de librorum combustionē, quæ certissima commentarijs tentantibus (ut videre poteris) comperta sunt, sed etiam de his quæ coram pluribus Episcopis contra tuę pietatis voluntatem comminatum fuisse, reprehensus est. Aiebat enim prohibitum se frumenta ab Alexandria Constantinopolim (ut statutum, consuetum, fuerat) solēniter deportari, hocq; audiuisse Adamantium, Arnobium, Arbethionem, & Petrum, Episcopos compertum est, à quibus cùm reprehensus fuisset, timens tum de hoc, tum de alijs iudicium se subiturum, aufugit. Haec & similia falsi sacerdotes Imperatoris auribus callidè ingerentes, ad iram illum atque furorem contra Athanasium tantum impellere valuerunt, ut eum apud Treuerim Galliarum urbem exilio deportari mandaret. Ex quo quis clare prospicere potest, quantum insimulationes & calumnias, maximè si ab his, quidide digni habiti sunt, inferantur, etiam contra innocentēs valeant operari. Quæ res incestia in toti penè Alexandriæ & Aegyptiorum Episcopis ac Libyæ, qui modestiam & sanctitatem nouerant Athanasij, intulit. Quidam tamen scribunt hoc ideo Imperatorem fecisse, ut Ecclesiæ per eius absentiam penitus vñirentur, putans Athanasium qui Arrio & complicibus minimè communicare volebat, huiusmodi Ecclesiarum schismatis causam esse, quo sublato, facile vniri posse putabat. Dicitur ergo vir sanctus & innocens ob iustitiam per diuersa & multiplicia locorum interualla ad Treuerim, honorificè à Maximino Treuerorum Episcopo suscipitur. Quod quidem non paruum in eo exilio ei solatium adfuit. Interim per Alexandriam, Aegyptum & Libyam debacchabatur Arriana pestis, atque vim patiebatur vera religio. Constantinus vero Imperator, cùm trigesimum primum annum imperij sui ageret, ætatis vero sexagesimum quartū, apud Nicomediam in Achyrone suburbana villa diem functus obiit. Et extremo vitæ suæ tempore (ut scribit Hieronymus) ab Eusebio Nicomediae Episcopo baptizatus, in Arrianum dogma declinavit. Causam vero dilationis baptismatis designans Theodoricus, eam dixit, quod in lordane fluvio hoc se posse consequi peroptabat. Et testamento confecto tres liberos suos Constantium scilicet nomine patris vocitatum, Constantium & Constantem, in successione Romani orbis heredes scripsit. Et magnum Athanasium ab exilio reuocari, et in sede sua Alexandrina reponi, Eusebio pro viribus dissuadente (ut idem enarrat Theodoricus) iussit. Quo tempore, quoniamquidem Constantius, cui orientis regnum decreuerat, præsens nō erat, dicitur secretè aduocasse presbyterum, quem à sorore commendatum suprà diximus, et exinde familiariter habitum, atque tradidisse ei testamentum quod scripserat. Et obtestatus sub sacramento, ne ulli nisi Constantio cùm venisset in manus traderet. Cui Eunuchi, qui erant in palatio, fauebant. Et arte iudicio de Imperatoris morte suppresso, usque ad Constantij præsentiam, compressis multis noua tentantibus res tutæ integræq; mansere. Cùm vero Constantius adfuisset, depositum presbyterum restituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, ut qui cunctis imperare cupiebat, ab illo sibi imperari & quanimitter patiebatur. Sed Eusebius, qui apud Nicomediam erat, ampliam iam temporis occasionem natus, & principi per presbyterum familiaris effectus, reueluere omnia, atque

Quantum
Valeant malv
rum calumniae
contra trucetes
etiam apud bonos
principes

Confractus
morbida animi
agens testis
sc̄ agitum
Quare, ab
arauq; ep̄
Infractus, pat
fizat n̄ duxma
mariā declinans

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

īrita Nicēniconciliū gesta conducere, si Athanasius ab exilio nō reuocaretur, A
esperans, ut hæc consequi possit, presbytero vtitur cum ministro, & Eusebiū quendam Eunuchorum palatiū præpositum, Imperatoris intimum in Arrianam callidè suasere perfidiam. Ex quo cæteri Eunuchi eadem sapere pauculo in tempore sunt illecti. Nec his contenti, vxorem Imperatoris cum Eunuchis presbyteri artificijs aggredientes, in Arrianum dogma præcipitant. Quid plura: Post paululum & ipse Imperator natura alijs, & animo regio, dum his satis indulget, in perfidiam à peruersis decipitur sacerdotibus. Ob quod, eorumdem suggestione, Arrium apud Alexandriam commorantem, statim Constantinopolim aduentare iubet, atque concilium denuò congregari, ad quod illi vt plurimum conuenere qui Arrium atque Eusebium sectabantur. Quorum studium prævidens senex Alexander Constantinopolitanus Episcopus, conabatur eorum audaciam & conatus reprimere, & Arrium veri Dei hoitem execrabatur. Quippe qui fidei Nicēni conciliū peruersè obſisteret. Verūm cùm iuberet Imperator Episcopos nolentes Arrio acquiescere, inuitos cogi, denunciat Alexandro certam diem Eusebium, vt vel ipse Arrium suscipiat, vel si reniteretur, se Ecclesia pulso & in exilium truso, aliò cum suscipiendum dinoscat. Cùm ille noctem, quæ ad constitutam intererat diem, sub altari iacentis, atque in oratione & lachrymis totam peruigilem dicens, Ecclesie causam domino commendabat. Cunq; lux fuisset exorta, nec tamen Alexander ab oratione cessaret, Eusebius cum suis omnibus, velut hæretici belli signifer, domum Arrij matutinus accedit. Cunq; properè sequi ad Ecclesiam iubet, protestatus quod Alexander, nisi præsens acquiesceret, expulsus cederet loco. Igitur omnium summa expectatio, quo vel Alexandri perseverantia, vel Eusebij Arrij sententia declinaret. Cumq; cunctorum animi essent (vt in tali re soleat) expectatione suspensi, Arrius ad Ecclesiam pergens, Episcoporum & populo- B rum frequentia constipatus, humanæ necessitatis causa, ad publicum declinat, vbi cum sedderet, incestina eius atq; omnia viscera in lecellus cuniculum deflu- xere. Itaque in taliloco dignam mortem blasphemiae, & fœtidæ mentis exolu- uit. Quod postea in Ecclesia nunciatum est Eusebii, atque his qui vñā secum sanctum & innocentem virum Alexandrum, de Arrio recipiendo fatigabant, superatipudore & confusione, discedunt. Tunc completus est sermo ad gloriam domini, quem in oratione sua Alexander ad dominum proclamauerat, dicens: Iudica me domine inter & Eusebij minas & Arrij vim. Sed hæc ad præsens quidem paululum pudoris habuerunt. Conuenientes verò inter se hæretici, veritatem fortè si (vt res gesta est) integrè ad Imperatorem Constantium peruenisset, non solum à perfidia eorum, in qua callidè irretitus tenebatur, abscederet, verum & in autores deceptionis suæ severius aliquid de regia autoritate decerneret, componunt per Eunuchos, quos iam in perfidia deceptos tenebant, vti de Arrij morte Imperator, quam fieri posset, cōpositè & comiter nosceret. Neque aliquid quod Dei vindictam indicare videretur, audiret. Quibus ita gestis, de causa fidei, & potissimum in discussione cuiusdam libri æditiæ Marello Episcopo Ancyra Galanæ prosequuntur. Interea Alexander confessus senio, & plenus annis, tricesimo episcopatus sui anno, & nonagesimo octauo ætatis suæ, moritur. Vir omni virtute & sanctitate præditus, de quo & hoc aliquid mirabile fertur. Constantinum patrem cùm semel Byzantium aduentasset, philosophi quidam adierunt, exprobrantes religionem nostram, quam majoris eius Romaniprincipes, veluti falsam & inanem abiecerant, idq; sevelle coram eo, & alijs, palam Episcopo Alexandre concludere. Verūm Imperator, licet nosceret Alexandrum huiusmodi verborum exercitatione inexpertum, tū in

Domus Imperia
fons tota et
Imperator esse
restaurans cum
Uxore aziana
pugna romana
lantur

Mors
Impii arr
dimis fructu
cio profecta

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Con inviris sanctitate confidens, iubet eum cum philosophis certamen intrare. Ille necessitate coactus, & Deo sisus, processit in medium. Et cum cōuenissent, ut unus ex philosophis ceteris tacentibus, cum eo primum loqueretur. Incipit Alexander in hæc verba: In nomine (inquit) domini Iesu Christi impero tibi philosophie, ne loquaris. Qui nullis conatibus, omnium ferè circumstantium experientia concitus, nisi post longam horam, ex absolutione Alexandri, loqui potuit. Magnum hoc quidem miraculum & Alexandro dignum, nec ex alijs philosophis quisquam ausus est aliquid contradicere.

Post huius igitur Alexandri mortem, Paulus Constantinopolitanus presbyter, a catholicis ordinatur Episcopus. Quam ordinationem Imperator Constantius aegre ferens. Non multo post tempore Constantinopolim veniens, & ex complicibus Eusebii concilium congregans, Paulum sede sua priuauit, & Eusebium Constantinopolitanum fecit Episcopum. Qui iam gloriosus in palatio, ut alius Augustus incedens, putabat omnia per Eunuchorum medium ad suum posse effectum conducere, si ab exilio Athanasium non euocari contingeret. Quā obrem totis conatibus cū complicibus suis, apud Alexandriā Arrianum constitutere Episcopum conabatur. Idq; fecisset, nisi diuina pietas malignas eius & sequacium presumptio p̄r̄uenisset. Nam per id tempus Athanasius fatus litteris & adiutorio Constantini junioris, qui apud Hesperiae partes regnabat, Alexandria reuersus, sedem suam cum iubilo & gudio penè omnium Alexandrinorum & totius Aegypti suscepit. Literæ vero, quas ad Alexandrinos Constantinus direxit, hæ sunt:

Victor Constantinus catholice Ecclesiæ, & populo Alexandrino. Non puto vos ignorare dilectissimi Athanasium magnum diuinæ legis prædicatorem, pro tempore apud Gallias ex eo directum, ne crudelitas impiorum inimicorum

Deius sacro capiti cum periculo immineret, aut malignorum callida infestatione qua tunc temporis premebatur, detestabile aliquid pateretur. Et nobis iubentibus sic degit, ut necessaria illi non deessent. Verum talis est eius præclarissimæ virtutis religio, & ipse tam diuinis fatus solatis, ut fortunæ casus etiam molestiores magnificentissimo animo despiciat. Quem cū beatæ memorie Constantinus, piissimus pater meus, suæ sedi restituere proponeret, si morte præventus nequireret, consequens fuit me voluntatem diui Imperatoris nostri implere. Illum ergo, licet de separatione sua modestissimi, tamen ad propriam sedem, ad vos eius oves remittimus. Nec unquam tanti viri imago sacratissimumq; eius nomen, de nostro pectore labi poterit in æternum. Diuina prouidentia vos custodiat amantissimi.

Recepto igitur in sede sua Athanasio, episcopalia tractabat, & populum prædicationibus & exhortationibus ad seruandam rectam fidem & puram mentem exhibendam Deo, singulis penè diebus instruebat. Nec quicquam ex his omittere videbatur, quæ ad pastoralem curam pertinere poterant. Nam scribebat etiam frequenter ad diuersarum urbium Episcopos, suadens fidem rectam servare, & Arrianorum impietatem detestari, ut est illa epistola, quam ad vniuersos catholicos in hæc verba direxit: Omnibus ubiq; fratribus verae fidei salutisq; simul, & his qui per Aegyptum, & Syriam, & Ciliciam, ac Phoenicem, & Arabiam sunt orthodoxis Episcopis, Athanasius & qui mecum sunt Episcopi, in domino salutem. Quicunq; impietatem inspicit is insurgentem, imminentemq; pietati, per apertas vocum nouitates, & per simulationes subdolas, perq; seditiones, ac tumultus factidos, plagarisq; & vulnera, & neces, debetis veluti ex tempestate quadam acturbine subtrahi, salutisq; fidissimam occupare stationem. Ut neq; illis impietate iungamini, qui sanctæ trinitatis unam veramq; deitatem ir-

Athanasius
sedī sue opera
constantini Tr
mirris sedī sue
Restitutio

E p̄la athanasi
ad Virtutis fide
et Holiness de
Verā fide

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ritar epræsumunt, & à patre diuidunt filium, atq; à filio fecernunt spiritū sanctū. Neq; illorum turbidis motibus, sceleribusq; misceamini. Ita em & nos salutivē stræ consuletes, & eorum qui nobis obtēperant, diutius iam apertā Arrij impie tate, eorumq; simulationem, q; factis verbis simpliciores quosq; decipiunt, argue re non desistimus, atq; ab omni illorum temeritate separamur, lugētes quæ ab illis impiè in Deum admittuntur, q; nomen sanctum blasphemantium linguis exponunt, cupimusq; seruari in vobis, & in his q; sunt vobiscum fidei rectæ ac modestæ couersationis normam, vosq; id idem facere hortamur. Quodq; iam idem arripuitis institutū, & q; huiscemodi zelo nondū excitati estis, aut Christianam religionem destrui ab his minus aduertistis, & astu callido diabolū Ecclesiam oppugnare, ac veluti nauem submergere non intellexistis. Quod si euī ad nos scribere, nobiscumq; de his rebus tractare volueritis, libentissimè suscipiemus vnanimitatem consensemq; vestrū fratres. Orationūq; consortia quātlibet locorum intercedine dissiparemur, fraternitati vestræ significātes. Quia & si pessis hæc iam cuncta occupare videatur, tamen in plurimis populis pseue rat apostolicæ fidei bonum, atq; in multis Episcopis, licet populum quidā partim vi, partim verbis fallētibus teneant, & Episcoporū multitudo, tū ob eorum metum, qui in vrbibus potentiores sunt, tum propter tantā simulationē ea quidem quæ sentiunt, imprimunt. Quæ verò non sentiunt, simulant. Quippe qui nunq; istis nefarijs dogmatibus dedere manus, paucisq; tantū verbis expressam veritatem norunt. Quod scilicet neq; creatura Dei Deus, Deiq; filius esse possit, neq; spiritus sanctus inter creatureas numerari, Dei q; apparitionem nō creature alicuius aduentū suscepimus. Neq; enim in aduentū servi credidimus, diuinisq; spiritus gratiam suscepimus, per quā etiam dī efficiuntur, & templo Dei sumus. Hæc em paucis licet expressa, omnibus Christianis aperta & cognita sunt. Quippe quæ p̄dicatam ab initio veritatem fidei continent, in qua permanētes æternas excipimus spes. Nostræ igitur fidei symbolum cōsubstantialis est trinitas, Deus verus homo ex Maria factus, & qui his non congruit, anathema sit. Hæc enim & magnæ Nicenæ synodi continent scripta, Cōsubstantiale patri esse filium, & spiritum cum patre & filio conglorificari, Deum verum Dei filium incarnatū esse, passum esse, ac resurrexisse, et in coelos ascendisse, ac inde venturum iudicē viuorum & mortuorum. Cui gloria in secula seculorum, Amen.

Inferim Arriani, qui apud Alexandriam degebant, quotidianas contra Athanasium seditiones concitare non cessabant, vt occasionem præberent Eusebio & complicibus rursum contra eum malignandi, nec minus diuersas in populo seminare zizanias, omni fraude procurabant. Aliquando etiam mentientes alijs suadere conabantur Antonium monachum virum sanctissimum, ita vt se in Christi fide tenere & credere. Quorum impietatem ipse Antonius admiratus (vt in eius vita refert Athanasius) & iusti doloris ira commotus, ro gatus ab Episcopis et vniuersis fratribus; Alexandriam descendit, ibiq; Arrianos sermone publico condemnauit, vñimam hanc esse hæresim & præcursor rem Antichristi affirmans. Reliqua vide pagina 170. post literam d. Cum hoc magno Dei glutino deuinctus hic Athanasius fuerat, et ei pallium donauit, in quo corpus postea Pauli primi eremiti, religiose ipse Antonius obuoluit. Nam vt Hieronymus in vita quam de ipso Paulo descripsit, enarrat. Cūm per octoginta quatuor annos Paulus degisset in deserto, nec viuentem hominem aspexisset, anno s. xetatis suæ centesimo, diuina inspiratione ab Antonio comper tus, et diem resolutionis suæ instare enarrans, de ipso Anthanasio in hæc verba mentionē fecit: Quamobrē quæso Antoni perge, ne sit molestū, et palliū quod tibi Athanasius dedit, ad obuolūdum corpus meum defer. Et subdit: Stupefa

*Featus
antonius alexandri
driq. publicus
sermone axiam
conuincit et
condemnat*

ctus

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Ctus ergo Antonius, quod de Athanasio & eius Pallio audierat, quasi Christum in Paulo videns, & in pectorē eius Deum venerans, vtrā respondere nihil ausus est.

MORITVR CONSTANTINVS.

PE R id fere tempus Constantinus bellū Constantī fratri suo inferens, iuxta Aquileiā ab se tertio anno regni sui occidit, Verū dum tanta cūtra gregem Christi Athanasius pauperet, Eusebius & cōplices liuore & odio cōtra eum conciti, neq; patientes se inceptis desistere victos, inno-
uant iterū contra Athanasium bellū, & ducem vnum s. Perinthium statuunt, qui Hierachie dicebatur Episcopus, & inter alios eloquentior videbatur, vt Athanasi
um coram principe insimulare debeat, ostendatq; per eius redditum, scandala plu
rima singulis diebus exoriri. Et non solum conquassari eius literis Aegyptum,
totam Palæstinam iam & Phoenicē, vicinasq; prouincias penitus conturbatas es
se. Insuper nec illū sedem Alexandrinam iuste possidere, quin præter Episcopo
porū sententiam, reuersus ab exilio, illam tātum modo sua autoritate receperit,
quod ex canonibus quos illi cōfecerant. Ne minori Episcoporum numero quis
in sede reponi possit, quam ex ea deiectus fuerat, ille sedem suam recipere nō po
terit. Quibus & similibus Imperatorem lascessentes, facile ad suam prauam vo
luntatem conduxerunt, & suadere curauerunt, vt rursum Alexandria Ecclesia
Athanaſius pelleretur. Et vt illi omnem defensionis viā p̄excluderet, per literas
primum conati sunt eum apud Iuliu Romanū pontificem, de huiusmodi calum
nijs insimulare. Quod præsentiens Athanasius, non minus ipse innocentiam su
am defendere conabatur. Quamobrem Iulius, ad quem, vt Metaphrastes in vi
ta Athanasij, & cæteri Greci Ecclesiasticam historiam describentes, enarrant, ob
sedis proprie dignitatem, vt verbis eorum utar, Ecclesiarum om̄ium iudicium
spectabat. Nec præter Romani pontificis sententiam concilia celebrare oport
ere, sacros canones imitatus, iussit Eusebium, Theogonium, Theodorum, Berin
chum, & cæteros complices, vna & Athanasiū ad sedis suæ præsentiam conue
nire, vt differentiarum inter se iudicium apud sedem apostolicam proferatur.
Et eis certum condecentemq; statuit terminum, in quo si adesse contemnerent,
iustum ipse in tanta causa prosequeretur iudicium. Veruntamen in præfixo ter
mino quum adfuisset Athanasius, calumniarum inuentores, & veritatis inimi
ci, hac euocatione suscepta, formidantes id quod facile euenisset, ne sua detege
rentur mendacia, se à tali profectione omnino abstinuerunt. Nec aliam suæ con
tumacij causam reddentibus, Iulius elapso termino, causam canonice discutit.
& Athanasiū diffinitiuā sedis apostolicae sententia, ab omni cōtrminatione in
nocentem fuisse declarat, & ab omni contra eum lata sententia, indemnem at
que immunem reddidit, & sedi suæ omnino restituendum indicit. Contigit
ēd tempore & Paulum Constantinopolitanum Episcopum, & alios quosdam
suis Ecclesijs expulsos, Romam ad Iulum similiter confugisse. Quorum casus
quum simili modo examinasset, & cōperisset eos in omnibus Nicæno concilio
cōcordare, in communione sua Romæ suscepit, & ad eorum Ecclesias literas di
rigens, singulis propriam sedem restitui mandauit. Necnon etiam ad Orienta
les Episcopos decretū suum mittere curans, Athanasiū & alios Episcopos, ad
Ecclesias proprias remittit. Qui reuersi & sedes suas adepti, literas & decretum
Iulij ad Orientales Episcopos dirigūt. Verū hēc īpīj homines ægrē ferētes, nul
latenus patiunt̄ hos cōquiescere, sed rursum illos expellere curauerūt. Nā p̄ eos
ītrā concitus Constantius, & in furorem penē contra Paulum deductus, per
§ iiiij Philip-

Hermes ab Athanasius
calumnij & auctorū
ab Imperatore
cōstantio sedē
sua pelleretur

*cōcepta

Julius papa
Romanus fācī
vniuersitatis
pastor. affanū
absolutū à rōm
nīj & cōstantin
avia uenit

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Philippum virum excelsum, Paulus ipse fraudulēter à sede sua iterū expellit. **A** Similiter nulla via Eusebius & cōplices ferre valeentes Athanasium in sede sua degere, noua ac terribilia contrā ipsum iterum configūt criminis. Eūq; apud Imperatorem in auditis criminibus adiūtentis insimulare non desistunt, vñq; quo humani corporis brachium loculo delatum, imperatori ostendunt, quod ab Athanasiō excisum magicæ artis gratia, de Arsenij cuiusdam corpore confirmabat. Sed & alia plurima criminosa, simul & flagitiosa componunt. Quibus ex causis Imperator iuber (cōvocato iterū concilio apud Tyrum) Athanasiū condēnari, & de sede sua expelli. Nam Eusebius & cōplices quiescere nō posse videbantur, quisq; Nicenī concilij fidē omnino subuerterent, quod consequi non posse putabant superstite Athanasiō, quā obrem egerunt cum Imperatore, vt sub occasione dedicationis Ecclesiae admirabilis, quam apud Antiochiam Syriæ quinq; annis ante mortē suam constituerē incooperat Constantinus, & anno quarto imperij Constantij penè completa fuerat, quæ (vt Hieronymus scribit) dominicū aureum dicebatur, congregaretur concilium. Et vt liberius eorū machinationes apud Antiochiam exequi possent, Episcopos primū apud Tyrum cōuenire statuunt, & causas tractare Athanasiō, illumq; sede sua omnino priuare, ac vinculis & carceri mancipare disponunt. Quo pacto in concilio apud Antiochiam celebrato, Nicenam fidem penitus subuertere cogitabant. Misso igitur ab Imperatore ad urbem Tyri uno ex comitibus de latere suo, qui Episcopos congregaret, atq; etiam aduentente Archelao, tunc quoq; comite Orientis, necnon & eo qui Phoenicem prouinciam gubernabat, & conuocantibus ibidē Episcopos pro dedicatione apud Antiochiam dominici aurei, confiocatur & vna Athanasius, qui huiusmodi machinationes ignorans, pergit ad Tyrum. Interim loculus cum humano brachio cōfūnatur, crimen contra Athanasium diffamatur, & inuidiæ horror non solum religiosas, sed & viles animas peruidit. Is Arsenius, cuius brachium dicebatur **B** excisum, lector aliquando Athanasiō fuerat, et ob culpam correptionum veritus frequenter se subtraxerat. Cuius latebras oportunas sibi ad huiuscemodi cōmentū flagitosi homines rati, initio compositi criminis, occultatum eum apud quendam quem fidissimum sceleribus suis crediderant, retinebant. Ad quem ad hoc in latebris positum, antequam qui conuenire debebant, congregarentur Episcopi, fama peruenit, quid suo nomine criminis intentaretur Athanasio. Et siue eum ipsa humanitatis contemplatio, siue diuina pertulit prouidentia, clā per noctis silentia euadens claustris, peruenit Tyrum. Et pridie quā causæ dicendæ adesset ultimus dies, Athanasio tese Arsenius obtulit, vñq; se rerum gestarum series haberent, edocuit. Ille domi esse hominem, nec innotescere cuiq; de eius præsentia iubet. Interea concilium cogitur, in quo plures concinnatae calumniae consciūt, imd̄ penè omnes infenso animo præiudicatoq; aduersus Athanasium conueniunt. Per idem tempus Paphnutius confessor, de quo supra memorauimus, senio iam confessus, ad dedicationem se pergere putans aderat. Et simili modo confessor alius dictus Maximus, tunc Hierosolymorum Episcopus, At Paphnutius quum vidisset Maximum, qui vna secum effesso oculo, & poplite succiso, confessor extiterat, & pro nimia simplicitate nihil de scelere suspicantem confessisse cum ceteris, quos factionis macula sociauerat, medium confessum adire nō veritus: Te (inquit) δ Maxime, cum quo mihi vnum arque idem confessionis insignis est, cum quo mihi pariter mortale lumen effossum, clatiorem diuini lumen conciliavit aspectum! Te inquam non patiar sedere cum concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus introire. Iniectaq; manu, eleuans eum de medio eorum, recessit. Et Athanasiō ab inde communione se sociavit.

Calumnia
heretorum
fusionem
Athanasium

VIRI SANCTISSIMI VITA.

C PRIMA ACCVSATIO CONTRA

Athanasiū de muliere quæ se dicebat
ab eo oppressam.

SED interim causa dicitur, & primo introducitur accusatio mulieris cuiusdam, quæ se diceret aliquādo hospitio Athanasium recepisse, & ab eo noctu nihil suspicantem, vim corruptionis esse perpessam. Introduci ad hæc iubetur Athanasius, & ingreditur cum Timotheo presbytero suo, eumque monet, ut postquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente ipse ad ea quæ dixerat, peroraret. Timotheus cōuersus ad eam: verè, inquit, mulier, ego mansi apud te aliquādo, aut vim tibi vt afferis feci. Tum illa, vt mulierum se talium procacitas habet, obiurgans Timotheum: Tu, inquit, mihi vim fecisti, tu in illo loco maculaisti castitatem meā: simul & conuersa ad iudices, obtestari fidem Dei cœpit, vera se dicere. Tum omnes ridiculo suo pudor habere ccepit, quod tam facile tacente reo, factio compositi criminis patuisset. Nec tamen permitti sunt, vt iudices de muliere haberent quæstionem, nam apud illos iudicandi libertas fuerat, qui accusatores erant. Hinc transitur ad aliud crimen, profertur facinus seculis inauditum. Hoc est, inquiunt, vbi nemo possit verborum præstigijs decipi. Res agitur oculis verbis cessantibus. Brachium hoc te aiunt Athanasiū accusat excisum, hæc Arsenij dextra, quam tu quomodo, vel ad quos usus excideris, indicato. Tum ille, quis enim velutrum Arsenium nouerat, vt hæc ipsius dexteram esse cognoscatis: Exurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optimè scisse Arsenium, in quibus nonnulli erant absq; conscientia. Orat dehinc à iudicibus Athanasius, vt hominem suum, quem negocium deposceret, iubeat introduci. Cunq; introductus esset Arsenius, eleuato eius vultu, Athanasius cōcilio & iudicibus ait: Hic est Arsenius, & eleuās eius nihilo minus dextram, hæc est, inquit, etiam dextera eius, hæc est sinistra. Hæc autem quam isti offerunt manusvnde sit, vos requiri te. Tum velut nox quædam & tenebrae accusatorum oculis infusa, quid ageret, quo se verterent, nesciebant. Ipsum etenim esse Arsenium testes qui paulo ante scire sedixerant, confirmabant. Verum, quia nō iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur, magis rerum esse Athanasium, & decipere intuentium oculos, acclamatur, nec debere vello modo ultra tales hominem vivere, factoque impetu, suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus qui cū cæteris ex præcepto Imperatoris concilio præsidebat, ereptum eum ex discerpentium manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ admonuit, qua posset commendare salutem. Concilium tamen rursum conueniens, tanquam si nihil omnino deprehensum fuisset, vt confessum de tantis criminibus Athanasium condemnat. Et gesta per hunc modum facta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensem, imperatore agente, cæteros Episcopos impulerunt. Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec nullus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, præpositi, comites, exercitus quoque ad investigandum eum mouentur, edictis imperialibus præmia delatoribus proponuntur: Si quis viuum maximè, sin minus caput certè Athanasij detulisset, ita totis regni viribus frustra aduersus eum cui Deus aderat certabatur. Interēa sex continuis annis ita latuisse fertur, in lacu cisternæ non habentis aquam vt solem nunquam viderit. Sed cū m per ancillam, quæ sola conscientia dominorū officijs, qui ei latebras præbuerant, indicatus fuisset, tanquam Dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum iudicibus veniebatur, post annos sex emigravit ad alium locum. Ita illi qui venerant frustrati, dominis

Alia calunnia
In accusatum
heretorum
accusatum

fforma ab
nafine fuga
mentem endens
in sedes sua con-
lare regitur
et sex amiss
in cisterne
Latere

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

minis quoq; infugam versis, de ancilla ut falsa indice, pœnas sumunt. At isti in-**A**terim, Eusebius & iniquitatis complices Episcopi, qui omnes numero non agin-
ta, post Antiochenæ basilicæ consecrationem, generale se velle celebrare concilium indicunt. Ad quod neque legati lulij Romani pontificis conuenire sunt vo-
cati, nec aliqua eius adfuit autoritas, nec Maximus Hierosolymitanus, nec Pa-
phuncius præfati, ne damnationi Athanasij subscribere cogerentur, adesse yo-
luerunt. Sed solus Constantius Arrianorum princeps, huiusmodi concilio præ-
sidebat, in quo damnationem primo Athanasij confirmantes, Eusebium quen-
dam Emissenum Episcopum ad sedem Alexandrnam transferunt. Qui quum
Alexandriam pergere formidaret, hanc sedis translationem non admisit, ac
illi Gregorium quendam alium Alexandrinæ Ecclesiæ ordinarunt Episco-
pum. Deinde aliam fidem componentes, nec viam de fide Nicæna mentionem
habentes, sperabant per alia concilia quæ successive celebrare intendebant, Arrij
impieratè paulatim subinducere. Cui dissensioni Eusebius Emissenus & Gre-
gorius iam vocatus Alexandrinus, se subscripterunt. Demum Gregorius poten-
tia imperatorum suffultus, armata manu Alexandrinam occupauit Ecclesiam.
Quæ omnia sentiens Iulius Romanus pontifex, intimo cordis dolore tactus,
grandem epistolam Eusebio & alijs apud Antiochiam congregatis, direxit. At
guens eos ex pluribus, & quod concilium sine sua autoritate ausi fuerint cele-
brare, atque iniuste Athanasium per orbem profugum exagitassent. Quæ epi-
stola apud Latinos etiam reperitur, cuius initium tale est: Venerabilibus fra-
tribus vniuersis Orientalibus Episcopis, Iulius. Decuerat, &c. vide paginā 136.
Quibus literis apud Antiochiam vbi congregati erant, susceptis, & vbi Constâ-
tius Imperator moram trahebat, initio inter se concilio, Iulio Papæ in hunc mo-
dum rescribunt: Domino beatissimo & honorabili patri Iulio apostolicæ sedis
venerabili Episcopo, Eusebius, Theogonius, Theodorus & Berinthus, vna **B**
cum reliquis fratribus & coepiscopis nostris in Antiochia congregatis. Licer
præ omnibus Romanam Ecclesiam magnifi. &c. reliqua require pagina 138.
Quas literas ut summus pontifex suscepit, eorum aperta m iam videns impieta-
tem: rescribens denuo, illos penitus damnat, & sententiam quam pro Athana-
sio tulit, iuste prolatam, ac iudicium totum rectissimum fuisse demonstrat, iu-
steq; & canonice eundem restitutum esse, contra Eusebium & alios qui in hac re
Iulium culpare ausi fuissent. Cuius epistola initium huiusmodi est: Iulius san-
ctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, Eusebio, Theogonio, Theo-
doro, Berintho, & cæteris Orientalibus Episcopis. Decuerat vos aduersus san-
ctam Romanam & apostolicam Ecclesiam, limate & non ironice loqui, &c. re-
liqua inuenies pagina 139. . Quibus literis susceptis, quid ipsi responderint,
neque apud Græcos, neque apud Latinos scriptum comperi. Verum, Atha-
nasius dum hæc per Iulium tractantur, ne graues alicui latebræ suæ fierent,
& occasio calumniae innocentibus quæreretur, nihil sibi vltrâ iam tutum in Con-
stantij regno præsumens, ad Constantis partes profugus abscedit. Româ-
que veniens, à Iulio summo pontifice, honorificè & religiosè susceptus est. Sed
eius causam Iulius quum iam amplius Ecclesiasticis sanctionibus defendere
non valeret, ad Constantem retrulit, qui licet fama & conjecturis rem ipsam
prius concepisset: tunc tamen diligentius cognita, ad fratrem suum Constan-
tium literas exoratorias scribit, vt Athanasium magni Dei verum sacerdotem,
in sede sua Alexadrina recipi iubeat, eumq; ob singulares virtutes apud se & Ro-
manū pontificē Iulium, magna reverentia degere. Quod quidē Constantius ad
fratris preces inclinatus, cùm id facere veller, ab impijs sacerdotibus prohibitus,
penitus denegauit. Verum Constanſ vbi hæc cognouit, exhortationibus Atha-
nasij

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Cⁿasij & Pauli Constantinopolitan Episcopi, qui similiter a sede sua expulsus, Romanum ad Iulium confugerat, scripsit iterum fratri Constantio, rememorans religionem & pietatem patris eorum Constantini, qui hac vera iustitia tyrannos fortissimos deuicisset, & Romanæ ditioni gentes Barbaras subiugasset, quam pietatem hæreditario iure conseruare hortabatur, nec sacerdotes Dei, viros iustos, & innocentes ob fallacium hominum insimulationes persequi vellet. Quā obrem hortatur, vt locum eligat Orientalibus & Occidentalibus Episcopis congruentem, quo pariter conuenientibus omnibus, generale celebretur concilium, & Athanasij atque aliorum qui se iniuste expulso profidentur, iudicium canonice ventiletur, id est Athanasium expetere, nec quicquam aliud. Quibus literis commotus Constantius, elegit Sardicam urbem Illyrici, locū omnibus commodum, ubi Orientales mandat congregari pontifices. Constans similiter ex his p*ri*is suis supremis partibus Episcopos trecentos (vt scripsit Athanasius) Sardicam misit, in quo Osius Cordubæ, & Protogones Dardicelis Episcopus, legationem fulij gerebant. Qui vero ex Oriente conuenerant (vt Sabinus refert) septuaginta sex numero fuerunt, inter quos & Ischiras, quem Athanasij accusatorem supra descripsimus, ad Episcopatum Mareothis, vt promiserant, euectus connumebatur. At reliquorum cum alijs valetudinem corporis, & alijs breve tempus allegarent, se excusare maluerunt. Igitur apud Sardicam urbem, quum Orientales conuenissent Episcopi, ad conspectum Occidentalium deuenire se continuerūt. Nec secum conuenturos prædicabant, nisi Athanasium & complices de eorum consortio amouerent. Quod quum Occidentales Episcopi nō admitterent, Orientales ipsi subito discesserunt. Et venientes Philippopolim urbem Thraciæ seorsum celebravere concilium, in quo aperte consubstantialitatem filij cum patre damnantes, hæresim inæqualis substantiæ, epistolis conscribentes, quocunq*d* i

Sardicę cōnīlū
gnalē celebrauit

*Incenso-
res vel in-
citatores.

Drigere curauerunt. At qui in Sardica Occidentales Episcopi remanserant, primū quidem eorum vesaniam damnauerere. Deinde Nicæni concilij fidem confirmantes, consubstantialitatē patris & filij latius expreſſerunt. Insuper Iulij sententiam pro Athanasio, vt canonicè latem confirmauere, atq*e* accusatores eius dignitatibus priuauerunt, & epistolam grādem vniuersis Episcopis & comministris sanctæ & apostolicæ Ecclesiæ conscripserunt. In qua enarrantur Episcoporum Orientalium factiones, persecutiōesq*e* imminere, quas orthodoxis Episcopis induxere. Et quēadmodum legitime atq*e* canonicè illos pluries vocauere, sed facinorum suorum conscientia p*territi*, fugæ remedii pro criminibus elegerunt. Demū in ea latissimè fides atq*e* apertissimè declaratur. Quæ omnia cū Constanti*i* innotuerunt, doluit quidē fratris leuitatē, atq*e* aduersum huiuscmodi malorū intentores infremuit. Quāobrem duos ex Sardicensi cōcilio delegit Episcopos, q*s* vna & Salmianū virū clarissimū ad Constantium fratrē cum literis dīexit, mittēdo significans pro certo se comperisse, q*p* sacerdos Dei summi Athanasius iniuste fugas & exilia pateretur. Hunc itaq*e* recte saceret, si absq*e* villa molestia loco suo restitueret. Si id nosset, sibi curæ futurum vt ipse adimpleret, regni eius intima penetrans, pœnas dignissimas de autoribus scelerum sumeret. Quibus scriptis perterritus Constantius, q*p* posse facere ea quæ minabatur conscius erat, simulata benignitate vtrō venire ad se Athanasium iubet, atq*e* illi in hæc verba descripsit Constantius Victor Augustus Athanasio Episcopo. Diu te errare atq*e* tempestatibus per diuersa æquaora vectum, amplius circumferri nostræ pietatis clementia non permittit. Nec proprijs te rebus atq*e* patria priuatum, per invia ferarum loca atq*e* deserta vagantem, nostra cura non despexit. Verum cū vtrō te ad nos vēturum, & laborum recōpenſationem exigere sperauimus, vñq*a* ad hoc ipsum tempus tibi nostras literas dare distulimus. Sed quoniā fortè quedā detinuit for-

mido,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

mido, ne de cætero hoc p̄sumas, nostras has literas plenissima largitate insignes A
tuæ sanctitati destinare curauimus, ut absq; vlo metu seu formidine, libere & se
cure nostris te aspectibus præsentare non differas. Quatenus ad tua omnia re-
stitutus nostram experiaris clementiam, atq; in patria propria maximum gratia
nostræ pignus possideas. Nec multo post alias eodem penè tenore Athanasio dī
rexit epistolas. Et paulo post alias, atq; vna Architum Alexadrinum diaconum
misit, qui eum ad plenum de eius dispositione informare valeret, ostenderetque
publica sibi parata vehicula, atq; illum sua omnia recepturum. Quas omnes lite-
ras, quum apud Aquilegiam relicto Sardicensi concilio Athanasius moram tra-
hens suscepisset, confessim Romam pergens, Iulio ostendere non distulit. Qui
ob hæc credens Imperatorem Constantium velle iam veram fidem tenere, ve-
hementer gauisus est, ac Roma cum eo pene tota. Quamobrem literas scribit
presbyteris, diaconis, & toti plebi Alexandriæ habitantibus, congratulatus pri-
mum eis de reditu Athanasij, & quemadmodum è tot tantisq; persecutioni-
bus, vt aurū examinatus evaserit. Cuius laudes nec ipse se tanti putat, qd illas ex-
plicare valeret, quem omnium clarissimum & admiratur & obseruat. Tandem
Christum precatur, ut hoc eius gaudium præseruet in æternum. Athanasius igit
tur iter agens, quim ad Constitutum peruenisset, leui increpatione perstrictus,
ad Ecclesiam suam permittitur ire securus, sed Imperator prius ab impijs concili
arijs admonitus, hæc ad Athanasium loquitur: Non est, inquit, magnum Atha-
nasi, quod Episcopi de te poscunt, vt vnam ex multis, quz sunt apud Alexandri
am Ecclesijs, concedas populis eorum qui tibi communicare volunt. Tum ille,
Deo ei suggestente, paratum in tempore consilium reperit. Et quid est (inquit)
Imperator quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatem habes omnibus iu-
bendi? Sed vnum est quod oro, vt meam petiunculam libenter admittas. Cunq;
se omnia quæ vellet, etiam si essent difficillima, promitteret præstaturū, si vnum B
eis concedere vellet. Ait Athanasius: Hoc est quod rogo, vt quia etiam hic (nam
apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis cōmunicare volunt,
vnam eis tenere concedatur Ecclesiam. Aequissimum sibi videri & valde præstā
dum, laetus respondit Imperator. Sed quum rem detulisset ad eos, quorum con-
silij sicut batur, neq; ibi se velle accipere Ecclesiam, neq; hic dare respōdent: ita Im-
perator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad suscipiendam suam Ec-
clesiam iubet, literasq; in eius favorem in hunc modum descripsit: Constantius
Victor Augustus, Episcopis Aegypti, presbyteris, & populo Alexandrino. Ec-
clesiæ catholicæ reuerendissimus Episcopus Athanasius Dei fauente gratia mi-
nime est derelictus. Nam licet ad breue tēpus humanis fuerit casibus agitatus,
diuina tamen prouidentia non abiectus, iterum patræ sediq; suæ atq; tranquilliti
restitutus est. Cui nostram adesse pietatem opportunum videtur, vt omnia
quæ contra eum, aut contra communicantes ei gesta fuerint, nostræ mansuetudi-
nis decreto omnino aboleantur. Sancimus liberum esse de cætero Episcopis qui
buscunq; atque clericis, pariter & cleris & laicis, cum eo pro libito conuenire, &
tantiviri (vt melius nouerint) participatione gaudere, vt illius orationibus sus-
fulti, pontem vobis ad coelestia firmissimum fabricare possitis. Et ne tumultus,
aut seditiones qquo modo apud vos oriant, præsidi & iudicibus apud vos degē-
tibus literis nostræ mansuetudinis iniungimus & manda mus, quatenus omnia
hæc summa vigilantia & cura fieri prohibeant, omnesq; seditiones sine respectu
aliquo, legitimæ tradant vindictæ. Vos ergo præfatum virum omni reuerentia
& honore colite, atq; orationes cum eo pro nobis ipsiis tum pro nostra clementia
omnipotenti Deo offerte. Tunc beatus Athanasius per Syriam iter aggressus, &
exinde per Palestinam trāiens Hierosolymam ad Maximum eius urbis Episco-
pum

Athanasius
constantes
Imperatorem
anxiliu sedem
vnam 2. m. fitur

VIRI SANCTISSIMI VITA.

A pum venit, illiq; indicans gesta Cōciliū Sardiceñ. & quemadmodum eorum de-
 creto Constantius Imperator assenserat, persuadere facillimē valuit, vt ex episco-
 pis omnibus Syriæ & Palæstinæ, Maximus concilium congregaret, atq; in eo
 Sardiceñ. cocili gesta confirmauit, cōmunionem Athanasio restituit. De qui-
 bus omnibus episcopis Aegypti & Libye epistolam, clericisq; & plebi ea syno-
 dus scripsit. Quæ, vt noluerunt Ursatius & Valens, qui ex ducibus Arrianæ per
 fidia extiterant, factò libello pœnitentia, & Romam ad lūlūm profecti, veni-
 am promeruere, atq; Athanasio per literas se cōmunicare oñib; professi sunt.
 Athanasius verò è Hierosolymis discedens, per Pelusium iter ad Alexandriam
 dicens, & diuersas intrans ciuitates populos quo scung; consubstantialitatis fidē
 arripere magno Dei seruore edocebat. Et quum catholici non adessem̄t episco-
 pi, ordinationes aliquas celebrazze describitur, quod occasionem malevolis con-
 tra eum malignandi præbuisse in sequentibus enarrabitur. Veniēs igitur Atha-
 nasius in Aegyptum & intrans Alexandria vndeclimo Constantij anno, tanta
 lætitia, imò verò gestienti exultatione à catholico populo exceptus est, vt ab eius
 ingressu ob ingentem lætitiam plures dies festos solennesq; agerent. At beatus
 Athanasius curam episcopalem gerēs, primum episcoporum Aegyptiorum sy-
 nodum congregauit, in qua apud Sardicam gesta & apud Hierosolymam con-
 firmauit, ipsi etiam confirmarunt, & abinde læta pace discesserūt. Post, hos, quos
 nouit per Aegyptum Arrij sectatores, episcopis à sede depositis, consecrauit ca-
 tholicos, & Nicæni conciliū fidem omnino custodiri mandauit. Ipse verò prædi-
 cationibus publicis incubens, cum rectâ fidem explanabat, tum Arrianorū here-
 sim fortissimē destruebat. Quāobrem catholica crescebat ecclesia, & catholicus
 populus diebus singulis religiosa lætitia exultabat. Deinde p diuersa loca ecclesi-
 as suæ prouinciæ solenniter circumiens, plebem salutari doctrina, & vera Chri-
B sti fide instruere satagebat. Et cùm ad locum Thebenensem semel nauigio per
 ueniret, idq; Pachumius miræ sanctitatis monachus cognouisset, qui regula ab
 angelō suscepta, in ea loca monasteria summæ religionis instituerat, statim cum
 vniuersis monachis præparauit in occursum. Omnesque gaudentes & ex-
 ultantes, cum psalmis & hymnis magnum suscepere pontificem. Et erat ingens
 multitudo fratrum, qui omnes deaduentu eius lætabantur in domino, quanquā
 Pachumius se Athanasio non propalauerit, cùm sciret Teuthyriorum episcopū
 apud Athanasium institisse, vt se ad presbyteratus honorem ordinaret. Quam-
 obrem inter monachorum agmina delitescens, quousq; præteriret episcopus, se
 absentauit, quem intīmum Pachumius venerabatur, vt nullum præstantiorem
 ipsis temporibus hominem diceret. Comparat enim sanctam vitam eius & per-
 secutiones innumeratas, quas ab Arrianis pro vera Christi confessione pertule-
 rat. Charitatem quoque quam erga vniuersos, & maximē monachos exhibe-
 bat, intento mirabatur animo: Eumq; toto cordis venerabatur affectu, atq; hæ-
 reticos omnes penitus exhorrebat. Per idem ferè tempus adhuc viuens Antoni-
 us, mirabilis monachus, de quo suprà meminimus, & longo iam senio constitu-
 tus, dum circa se sedentibus fratribus, ipse etiam suis manibus operaretur, inten-
 tè oculos defixit in coelum, gemens atq; suspirans. Et post aliquantulum spaciū
 revelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & statim genibus flexis,
 ante Dei vulnus prouolutus orat, vt sua clemētia futurum auerteret scelus. Suc-
 cedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit, præsentes obsecrant, vt tan-
 tæ calamitatis exponeret visionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus
 præpeditur, & in medio conatu sermo gemitu interrumpitur, vix cum vocife-
 ratione luctuosa ait: Melius erat, ð filoli, impendens piaculum cīta morte lucra-
 tis incipiens, rursus lachrymis vincitur, & inter ægra suspiria, tandem pecto-

*Pachumius
vno magne
sanctitatis cum
monachis suis
affanatio ubiā
venit et honori
fice suscipit*

*Vixi ant hui
monasti et Zenel
Latii sibi facta
de futura peste
aziana*

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ri accommodans vocem. Magnum, inquit, quoddam & vniuersis seculis inau-
ditum nimium nefas, magnis fides catholica turbine subuertetur, & homines
iumenti similes, Christi sacra diripient. Vidi enim altare domini mulorum cir-
cundatum multitudine, qui crebris calcium iictibus omnia dissipabant. Hæc est
causa gemituum meorum, quos audistis. Et facta est vox domini ad eum, dicens
Abominabit altare meum. Nec mora (vt prosequitur Athanasius referens hec in vi-
ta beati Antonij) visione sequitur effectus. Nā post annos duos saeva Arrianoru-
erupt insania. Tunc ecclesiarū fuerit rapinæ, tunc diuinorū temeratio vasorum;
tunc pollutis iniquorum manibus, sacra polluta sunt mysteria. Et alia plura abo-
minanda enarrat Athanasius, quæ in sequentibus (per eius quam ad orthodo-
xos de his rebus scriptis epistolam) diffusus innotescunt. Nam post duos annos,
cum Magnenij tyranni scelere, Imperator Constatinus haud longè ab Hispania,
in castro cui Helenæ nomen est, regno simul & vita fuisset exemptus, anno æta-
tis sue xxx. & Imperij decimotertio, rursum in Athanasium veteris illi falso-
rum criminum intentores, principis odia suscitare cœperunt. Nam suggerebant
Imperatori omnem per eum Aegyptum & Libyam subuersas fuisse, eumq; con-
tra ecclesiasticos canones in alienis dioecesisibus ordinationes celebrasse. Et ut in
odium illius Imperatorem magis ac magis impellerent, ad memoriam reuoca-
re non desistebant, quasi ille idem fuisset, qui fratrem sibi inimicum fecerit, ac
penè ad bella contra ipsum impulerit. Quibus leuis Imperator facile commo-
tus, & omnium quæ prius sibi placuerant oblitus, nedum expelli Athanasi-
um à sede sua, sed interfici penitus imperat. Tunc Eusebius, Theognius, Nar-
cissus, Cylex, Patrophilus, & complices apud Antiochiam numero triginta con-
gregati, Georgium quendam Cappadocem Alexandrinorum ordinare Episcopum. Et quum Sebastianum quendam Manichæum præfectum militum
iussu principis mittunt, qui cum pluribus quam quinque milibus armatis Ale- D
xandriam venientes, Philagrium adeunt Aegypti præfectum, virum quidem
peccatum, & qui Eusebij partibus fauere consueverat. Is principis Constantij
præceptis, & episcoporum decreto suscepto, honorificè Georgium excipiens, o-
mnes eius voluntates se executurum alacriter pollicetur nec id minus opere im-
pleuit. Nam quanta strage in Dei ecclesiæ, & fidem populum vna cum Geor-
gio debacchatus fuerit, horret animus scribere & ea referre, quæ diligentissime
Athanasius in præfata epistola ad orthodoxos copiosissime atque eloquentissime
enarravit. Quam nos infra totam ferè (vt apud Græcos iacet) in latinum sty-
lum vertentes subiiciemus, Verumq; modum, quo de inimicorum manibus e-
uaserit Athanasius, ipse idem latius in eo libro, quem de satisfactione suæ fugæ
conscriptis, enarrat. Non pigebit eius rei seriem per eiusmet verbis subiçere. Nā
quum in Christi populos diebus singulis Arrianus Georgius grassaretur, quæ
rebat opportunitatem & modum, quo Athanasium comprehendere posset. Cō-
tingit post parasceuens domini ad quandam ecclesiam fidem solitus erat habi-
tare, atque nunc vna adorat, & magno cum populo vigilias celebrat, sequenti scilicet
die collectam celebraturus. Quod cum innotuerit Georgio & Philagrio
præfecto, continuò adfuit dux cum militibus, excedentibus numerum quinq; milium, quos armatos statuens in circuitu ecclesiæ cum gladiis enudatis, arcu-
busq; & sagittis, atque diuersorum generum telis, ita illos sibi cohærentes dispo-
suit, vt nemo egredientium ab ecclesia, eorum manus posset euadere. Et ut ipse
de seipso loquens prosequitur: Ego quidem, inquit, irrationabile iudicans po-
pulum derelinquere, & non potius ante illos sufferre pericula, residens in sede,
iusti diaconum psalmum legere, atq; populum responderet quoniam in seculum
misericordia eius. Et sic per vnam portarum ecclesiæ exeuntes, omnes in domū
suam

VIRI SANCTISSIMI VITA.

A suam absque aliqua reluctancee abierunt. Verum ingrediente duce cum aliquibus militibus ut nos caperet, quidam clerici, & qui ibi adhuc remanserant populi clamitabant, poscebantq; ut nos vna cum populis discederemus. Ego autem magis contra affirmabam non videri conueniens, nisi prius omnes ligillatim existent, nos a loco discedere, ne propter nos in populum aliqua fieret irruptionio: affirmans me melius esse periculis subiacere, quam aliquam vel minimam propter melacionem pati. Igitur egredientibus plurimis & reliquis subsequens, clerici quidam ad nos accedentes, de sede traxerunt. Et (teatis est ipse Deus, qui nobis hoc sua pietate donauit) quod a militibus sacrarum circundantibus, & alijs per ecclesiam discurrentibus, per ipsos medios nos fugam tenentes, pericula evitauimus. Deum in omnibus glorificantes, qui populum ab impiorum strage liberare, & nos de persequentiū manib; eripere dignatus est. Fugiens igitur Athanasius, apud aliam quandam ecclesiam in Alexandria delituit. Nec aliud iam valens in agro Christi operari, diuinis lectionibus & orationibus incumbens, scribebat frequenter ad orthodoxos omnes, & potissimum episcopos, quos ad tolerantiam persecutionum pro recta Christi fide, exhortando, ne frangi velint, aut commissas sibi oves pro viribus a lupis dilacerari, deuotarie permittant, totis viribus praedicabat. Inter quas præfata est illa epistola magna atque pulcherrima, quam ad omnes vbiique orthodoxos diligenti cura direxit: in qua Arrianorū persecutions, quas apud Alexandriā ipse simul cum tota p̄fessus fuerat ecclesia enarrās, illius calamitates miserabiliter deflet, quæ talis est: *Omnibus vbiique orthodoxis Athanasius Episcopus salutem in Christo. Ea quidem quæ perpessi sumus, grauiā sunt & intolerabilia, & quæ dignè non queant explicari. Ut autem celerius & facilius eorum acerbitas atque immunitas possit agnoscī, historiam de scripturis oportunè recensemdam arbitratus sum. Quidam Leuita aliquando ob vxorem nefaria iniuria oppressam, violatus, eamq; contumeliam indignè ferens (Hebræa enim erat mulier, atque ex tribulada) commotus magnitudine sceleris in se admissi, sicut sacrâ iudicium testatur historia, concisam in frusta mulierē, misit per singulas Israéliticās tribus, ne in se solum, verum & in omnes huiusmodi nequitia admissa videretur. At siquidem eos moueret indignitas rei, vlcisci in reos pergerent, sui verò negligerent, ac si scelus ipsi admississent, erubescerent. Et hi quidem, qui missi fuerant, cunctis reigestæ seriem annunciant, illi verò audientes, flagitiq; indicia cernentes, dicebant nihil vñquam tale contigisse, ex qua die ascenderant ex Aegypto si in Israël. Denique commotæ sunt omnes tribus filiorum Israel, omnésque non secus ac si violati essent, contra sceleris autores conuenere, tandemq; violatores illi expugnati sunt, & apud omnes anathema facti. Non enim qui aduersus eos conuenerant, quod essent cognati intuebantur, sed solam iniquitatis magnitudinem aspicebant. Nostis historiam fratres, & quæ de hac re scriptura significat, non ignoratis. Non itaque scientibus plura in gerenda sunt, quum ea, quæ nobis modò contigerunt, illis profectò duriora vestræ vñanimitatí potius insinuanda sint. Idcirco enim huius historiæ mémoriam, vt illa quæ tunc gesta sunt, cladib; nostris conferentes, & nostra illorum atrocitatē superare cernentes, amplius vos modo, quam illi tunc aduersus iniquitatis autores indignemini. Nempe enim & persecutionis acerbitas in nos grassata, omnem excedit immunitatis modum. Et quæ tunc contingere Leuitæ, eis comparata, quæ modò ecclesia perpessa est, nulla sunt, magisq; ista nunquam auditæ sunt in toto orbe contingisse, tantasq; clades nemo vñquam expertus memoratur. Tunc enim mulier vna violata est, vñusq; Leuites affectus contumelia. Nunc autem omnis violata*

7 ij est ec-

*Affara
2. suis dinnio
mūxit illo
mortem ab
arriam, in
ferenda erat*

*H. p. prola
affana sñ
ad orthodoxos
per persecuto
m̄bus ariane
rum*

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

eclesia totumq; simul sacerdotium contumelij s affectum est. Et quod maius est, pietatem infectatur impietas. Ac tum quidem mulieris vnius quælibet tribus aspiciens partem, dolore commota est. Nunc autem cernitistotius ecclesiae membra diuisa, partimq; ad vos, & partim ad alios mitti, qui nunciè initiam & contumeliam, quam pertulerunt. Moneat ergo & vos obsecro, communis clavis misericordia, ac si vosip̄i eadem ne b̄iscum pertuleritis, singuliq; veluti passionis socij, fert opem, ne sensim ecclesiasticitanones atq; ecclesiae fides violetur. Nam pericitatur utrumque, nisi per vos Deus errata corrigat, & ultrò ne patiatur ecclesia.

fidei Figuræ
non natus sunt
sed ex antiquis
predicere...

Non enim nuper regulæ fidei ac formæ sunt ecclesijs datae, sed à patribus nostris opimæ atque firmissimæ traditæ. Neque modò coepit fides, verùm à domino per discipulos ad nos usque emanauit. Nec igitur quæ ab initio in ecclesijs ad nos usque seruatasunt, diebus nostris conuelatur, & quæ nobis credita sunt requirantur à nobis. Mouemini fratres, tanquam dispensatores optimi mysteriorum Lei, neque ab alijs quæ vobis credita sunt, rapi patiamini. Audituri quidem estis à tabellarij ac nuncij plurima, breuiter tamen ea vobis à me indicanda putau, ut re vera possit aduertere contra ecclesiam talia nunquam contigisse, ex qua die saluator adsumptus, discipulis mandat, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Quæ igitur aduersum nos aduersumq; ecclesiam impiè admissa sunt, ita accipite fratres. Cùm de more pacatis rebus, quietè & cum disciplina domini conueniremus, tantibus populis, ac proficienribus in fide, & in operibus bonis, sacerdotesq; ac ministri domini per Aegyptum, Thebaidem, ac Libyam pacem inter se ac vobiscum haberent, mutuaq; charitate astricti teneremur, repente præfectus Aegypti literas in morem edicti proposuit, publicè Georgium quendam ex Cappadocia ex præcepto ingredi, qui mihi succederet, significantes. Hæc primùm facta perturbauit omnes. Erat quippe id nouum, & nunc primùm auditum. At verò populisti studiosi us ad ecclesias conueniebant, cùm præsertim animaduertearent, neque seiplos, neque episcopum aliquem, neque presbyterum, neq; omnino aliquem aduersum nos unquam aliquid proposuisse, solosque cum illo Arrianos aspicerent, ipsum Arrianum scirent Arrianis ab Eusebio episcopum missum. Non autem ignorantis fratres, Eusebium atq; illius cōplices, duces ac præceptores esse Arrianæ imperatis, qui nobis semper insidiati sunt, nostræq; in Galliam peregrinationis autores fuerunt. Propterea enim & populi merito indignabantur ac recidiuabant, iudicesq; alios testes citabant, ac totam simul ciuitatem conturbabant, nulla unquam ab ecclesiasticis querimonia proposita, solisq; Arrianis hæreticis ista contra nos concionantibus, huiusmodi nouitates & iniuriantes aduersus ecclesiam fieri. Sed & si qua in vos querimonia invaluisset, oportuisse non Arrianum hominem de vobis ferre sententiam, sed iuxta ecclesiasticos canones, ac secundum Pauli monita, congregatis populis & spiritu sancto dictante, cum virtute domini nostri Iesu Christi omnia canonice examinari atque disponi, præsentibus ac postulantibus populis & clericis, non extrinsecè ab Arrianis sceleratis nundinis mercantibus episcopi nomen, ad eos qui non potuerint stularent, neque nollent, neque omnino contigerit, scirent seipsum exterorum judicum potestate ac iuribus fretum, improbè nimis inūcere. Solui ex hoc ecclesiasticos canones, gentesq; ad blasphemandum impelli, atq; ad putandum non diuinis legibus, neque secundum iura maiorum, sed execrabilibus nundinis, ac per vim ecclesiæ præfules statui. Hæc fuit nefaria Georgij promotio, atq; huiusmodi initium habuit. Cæterum ipsius in Alexandriam ingressus, quæ scelerata effecerit, quantarumque clavium causa fuerit, poteritis partim ex his, quas

VIRI SANCTISSIMI VITA.

A quæ scribimus, partim ex his, qui proficiscuntur ad vos, interrogando perdiscere. Indignantibus populis, ac molestè ferentibus, atque ad ecclesias idcirco confluentibus, ne per huiuscmodi nouitatem Arriana perfidia fidei Ecclesiæ misceretur, Phylagrius, qui & dudum Ecclesiam eiusdem virginis temerare præsumperat, & nunc Aegypti præfectus erat prævaricator impius, Georgij sodalis omni pollutus scelere, præceptore vtens Eusebio, atque ideo contra Ecclesiam studens, inducit Gentiles atque Iudeos, & indisciplinatos quosque, ac pollicitationibus illectos. Quos etiam postea reddidit, vt vna cum Arrianis, vt & ipsi Ariani crederentur, ad Ecclesias pergant. Similiter & armatos gladijs & fustibus repente in Ecclesias fidelibus populis plenas, immisit. Quid ex eo contigerit, non iam dici facile potest. Neque enim dignè illud exprimi fas est, nec absque singulisbus & lachrymis ex his vel pauca perstringere possumus. Quæ enim apud veteres lecta est hanc nostram exæquasæ calamitas? Aut quid tale vñquam in bello & persecutione patratum est: Ecclesia enim, sanctumque baptisterium, injectis ignibus vritur. Et unctionibus & lamentationibus ac luctibus continuo ciuitas resonat. Indignantibus & ciuibus in his quæ siebant, & reclamantibus, vimque testantibus. Nam sacra & immaculatae virginis, nudatae vestibus, ea patiebantur, quæ nefas est dici: relutantes iniuriæ, periclitabantur, conculcati monachi moriebantur. Ex plebe vero, alijs patebant prædæ, alijs ferro ac fustibus perimebantur, alijs vulnera, cædes alijs referebant. At vero supra sacro sanctum altare, quid impietatis, quid sceleris admisum sit, haereretur animus dicere. Aues enim & nucleos quoque immolabant, simulacra laudantes sua. Et in ipsis Ecclesijs dominum nostrum lesum Christum blasphemantes sempiterni patris filium. Sacrae autem scripturæ libros, quos in Ecclesia inuenierunt, incenderunt. Locum vero sancti baptisterij (me miserum) Iudei domini infectores ac Gentiles impij, passim absque vlla reverentia ingressi, adeo obsecena gerebant & loquebantur, nudos se ingerentes, vt ea vel dicere erubescamus. Plerique autem ex ipsis numero immanitatem persecutionis imitati, virginis & continentes comprehensos pertrahebant, & contumelij affectos blasphemare cogebant, & negare Dominum nostrum renuentes, concidebant verbibus, & conculcabant. Hic admirabilis atque præclarus fuerat Arriani Georgij ingressus, inter quæ merito gloriari ac tantis malis gratulari poterat. Verum huiusmodi tam sceleratae victoriae, veluti præmium ac mercedem Iudeis atque Gentilibus, & cæteris nostræ clavis autoribus præbens, Ecclesiam in prædam dedit. Hac vero illis licentia nequissime permissa, perturbatis omnibus, atrociora hostibus ac latronibus moliebantur. Alij enim obuia quæque rapiebant, alijs depositum quorumlibet sibi diuidebanti vinumque quod permulatum erat, aut ex hauriebant, aut bibebant, asportabant, repositumque oleum diripiebant, postea atque cancellos, veluti stercora, prout cuique libitum erat, deferebant. Candelabra parieti affixa, & Ecclesiæ cæreos incendebant idolis, ac per omnem Ecclesiam cædes prorsus a rapina feruebant. Neque his contenti, quæ siebant, Arriani impij, deteriora his atque atrociora addunt. Presbyteri namque & laici concidebant, virginis nudatae ad tribunal præsidis abducebatur, atq; in custodiæ mittebantur. Alij publicè virgis cœsi sunt. Ministrorumq; Dei ac virginum consueta annona subducta. Hæc autem ipsis sacræ quadraginta diebus circa paschalem solennitatem contigerunt, quando ieunantibus fratribus, præclarus Georgius Caiaphæ in morem cum Pilato præside contra Christi famulos debacchabatur. Ingressus deniq; vna cum preside atq; Gentilibus in v-

Immaria
arianorum
scelera Fn
cesarea rom
missa quadra
gesime sacre
tempore

B sancti baptisterij (me miserum) Iudei domini infectores ac Gentiles impij, passim absque vlla reverentia ingressi, adeo obsecena gerebant & loquebantur, nudos se ingerentes, vt ea vel dicere erubescamus. Plerique autem ex ipsis numero immanitatem persecutionis imitati, virginis & continentes comprehensos pertrahebant, & contumelij affectos blasphemare cogebant, & negare Dominum nostrum renuentes, concidebant verbibus, & conculcabant. Hic admirabilis atque præclarus fuerat Arriani Georgij ingressus, inter quæ merito gloriari ac tantis malis gratulari poterat. Verum huiusmodi tam sceleratae victoriae, veluti præmium ac mercedem Iudeis atque Gentilibus, & cæteris nostræ clavis autoribus præbens, Ecclesiam in prædam dedit. Hac vero illis licentia nequissime permissa, perturbatis omnibus, atrociora hostibus ac latronibus moliebantur. Alij enim obuia quæque rapiebant, alijs depositum quorumlibet sibi diuidebanti vinumque quod permulatum erat, aut ex hauriebant, aut bibebant, asportabant, repositumque oleum diripiebant, postea atque cancellos, veluti stercora, prout cuique libitum erat, deferebant. Candelabra parieti affixa, & Ecclesiæ cæreos incendebant idolis, ac per omnem Ecclesiam cædes prorsus a rapina feruebant. Neque his contenti, quæ siebant, Arriani impij, deteriora his atque atrociora addunt. Presbyteri namque & laici concidebant, virginis nudatae ad tribunal præsidis abducebatur, atq; in custodiæ mittebantur. Alij publicè virgis cœsi sunt. Ministrorumq; Dei ac virginum consueta annona subducta. Hæc autem ipsis sacræ quadraginta diebus circa paschalem solennitatem contigerunt, quando ieunantibus fratribus, præclarus Georgius Caiaphæ in morem cum Pilato præside contra Christi famulos debacchabatur. Ingressus deniq; vna cum preside atq; Gentilibus in v-

Feiinium
quadraginta
hic præbatne

D. ATHANAS, ARCHIEP. ALEXAND.

nam ecclesiam in die sancto parasceue, vbi vidit populos violentum ingressum ipsius aduersari, impulit crudelissimum praesidem una hora quadraginta & quatuor virgines, coniugatas, & ingenuos viros publicè flagellis cædere & in carcere mittere. Inter cæteras notam virginem quandam, obsistere liberius audenter, psalteriumque adhuc tenentem, manibus cedi publicè iussit, direptoque à carnisicibus libro, virgo ipsa carceri inclusa est, necq; his contenti quieuerunt, verū & in alia ecclesia, in qua illis maximè diebus habitabam, eadem facere intendeant, studentes & illa in ecclesiam vesanię suę frena laxare, ut me perimerent: qd & factum esset, nisi Christi preuenisset gratia, vt vel sic effugiens, pauca ex his annunciarē possim. Ego enim cùm eos cernerem summa rabie ferri, reputans, ne ecclesia per me laederetur, ne virgines in illa paterentur, cedesq; denuo fierēt, ac secundo populi violarentur, me ipsum cautè subduxī, memor domini dicētis. Si vos persecuti fuerint ex una ciuitate, fugite in aliam. Consciebam enim filios ex his, quę in alia ecclesia patraverant sceleribus, nihil in ea quoq; immanitatis omisuros. Quandoquidem ne ipsam quidem dominicam sanctamq; solennitatem reveriti fuerant, quum in ipsa quoq; ecclesia homines in vincula coniecerant, in qua dominus omnes à nexibus mortis absoluit. Cùm vero Georgius & qui cum ipso erant, ac si contra dominum saluatorem pugnarent, potestate praefidis freti, libertatis diem seruis Christi lugubrem fecerunt. Nam Gentiles quidem illum diem in letitia agebant. Georgius vero Eusebij fortassis obtemperans monitis, Christianos constrictos vinculis, lugere cogebat. Hoc igitur modo præses per vim ecclesiæ rapuit, raptasq; Georgio tradidit Arrianorum principi. Et hi quidem, qui abiecti à nobis fuerant, impietatis merito ecclesiæ rapiñis gloriantur. Dei autem populus, & ecclesiæ catholice clerus, aut hereticorum impietate & communione inquinari coguntur, aut ingredi non permittuntur ecclesiæ. Nam & nauium gubernatoribus, ac reliquis mare nauigantibus, non minimam vim ac necessitatem imponit Georgius, praefidis autoritate alios crucians, alios carceri mancipans, vt ne quid ipsius iniurianti cōtraire audeant. Sed & literas ab eo percipient. Ne his quidem contentus (vt nostro cruento satietur) fecit saeuissimum suę iniuriantis ministrum prefectum, qui decretum quasi ex persona populi contra me scribentis p̄ijissimo Constantio Augusto, machinatus est, inuidiosis plenum verbis. Ex quo non modo non euadere, verū & milie mortes expectare possumus. Atq; is quidem, qui decretum conscripsit, transgressor est, vt ex Christiano Gentilis impudens simulacra colit. Qui vero subscripsere gentiles & templorum editui, & una cum ipsis Arriani. Et (ne sim inscribendo prolixior) persecutio hic viget, & talis persecutio, qualis antea nunq; in ecclesia fuit. Nam in præterita quidem persecutione, vel fugiens quispiam, orare poterat, occulteque baptizari. Quę vero modo graſſatur seu tempelta, Babyloniam impietatem imitatur. Sicut enim illi tunc aduersus Danielem, ita & modò mirabilis Georgius intra domos orantes, apud praefectum insimulat, ministrosque Dei contumeliosè obseruat, adeo, vt hac obseruatione violenta plerique sine baptisme periclitentur. Multi item absque visitationis obsequio infirmentur & doleant morbo, duriorem eam calamitatem arbitrantes. Cum enim Ecclesiæ ministri persecutionem patiantur, populi impietatem Arrianorum exccrantes, maluntita morbis contabescere ac periclitari, quam Arrianorum manus suis capitibus imponi. Arrianus itaque Georgius est, atque ab Arrianis missus. Nullus enim præter ipsos illum ordinari expetit, atque ideo quasi mercenarius atq; alienus catholice Ecclesiæ populos, vt qui sui non sunt, diris & gravissimis incommodis praefidis ope subnixus afficit. Quia enim Georgiu-

VIRI SANCTISSIMI VITA.

um, quem Eusebius Arrianus Episcopum constituerat, acceptis literis de illo nostris, vos omnes catholicæ Ecclesiæ Episcopi, scitis quā m iuste ob impietatem anathemati subiectum abieciſtis. Idcirco eisdem Arrianis nuper Georgium misit, ac ne secundo etiam confunderetur, si rursus contra illum scriberemus, ideo exterius contra nos vſus est iuribus, vt Ecclesiarum potiti Arrianæ hæreſeos opinionem viderentur effugere. Verūm, & in hoc sua illos fefelit opinio, quoniam soli illi communicant hæretici, & iustis ex causis electi, & quinque alij per necessitatem præſidis simulant. Est autem hæc Eusebii factio. Iſta dudum quidem Eusebius, & qui cum eo sunt, meditabantur atque concinabant. Nunc autem & in opus proferre potuerunt calumniarum causas, quibus nos insimularēt apud regem, nec ſic quidem quiescunt. Verūm, quoniam quo que nos occidere querunt, vestrisque necessarijs terribiles imminent, adeo ut omnes effugerint, mortēmque ab illis quotidie expectem, Sed non ideo vos illorum improbitas perterrere debet, verum magis & vlcisci cōuenit, & indignati in huiusmodi iniquitatis autores. Si enim dum vnum mēbrum patitur, compatiuntur & omnia membra. Et iuxta beatum Apostolum, oportet flere cum fluentibus, affecta huiusmodi iniurijs Ecclesia, & talia tantaque patiente, vnuſquisque ac ſi ipſe patiatur, vindex eſſe pro viribus ſtudeat. Communis namque ſaluator eſt qui blaſphematur ab ipſis, communisque omnium canones, qui ab ipſis conculcantur. Quocirca indignari nos cōuenit, & grauiter ferre, ne ſi iſta negligitis, ſenſim in ſingulas Eccleſias huiusmodi clades excurrat, iamque venalis fiat antiftitatis dignitas. Non ignoratis dilectissimi Arrianorum perfidiā, quippe quorum impietatem priuatim ac publicè omnes crebro damnastiſ. Noſtis item Eusebium eiusque complices, eiusdem, ut prædixi, hæreſis cōmuſos, cuius gratia nobis etiam priedem iñſidiati ſunt. Quā verò propter eos atque ab eis gera ſunt, bellis omnibus immaniora indicaui vobis, vt iuxta eam quam vobis proposuimus historiam, aſſumpto zelo optimo, auerſatiq; malum, tollatis de medio eos, qui contra Eccleſiam tam nefaria ſcelera, tanta improbitate perpetrarunt. Si enim etiam propterea hi qui Romæ ſunt fratres, quum iſta necedum contigissent, priorum tantum cauſa ſynodum fieri mandarunt, ut illa quoque vindicarentur, eamque reueritus Eusebius ac ſocij Eccleſiam perturbare aggressi ſunt, & noſ punire iñſtituerunt, vii iam licito quæ vellent agerent, neminem habentes qui ſe argueret impietatis: quanto magis huiusmodi ſceleribus indignari vos debetis, eaque vefra damnare ſententia, quæ prioribus iſſi addiderunt. Nolite oro negligere, neque permittatis famoſiſſimam Alexandrīnam Eccleſiam calcari ab hæreticis atque pefundari. Idcirco nanque meritio, & populus, & cleruſ ſeorsum ſunt, præfecti quidem metu reticentes, ceterum Arrianorum impietatem execrantes. Si igitur ad vos Georgius ſcripſerit, vel alius pro eo quispiam, nolite fratres ipſius ſuſcipere literas, ſed ſcindite, atq; huiusmodi tabellarios, ut impios iniquitatisq; ministros, auerſamini. Quod ſi etiam pacifice præſumpſerit ſcribere, ne ſic quidem illas ſuſcipite. Metu enim præſidis, qui ea a cipiunt, perferunt. Quoniam verò & Eusebium de eo vobis ſcripturum præſumimus, ideo vos præmonere curaui, vt & in hoc Deum imitantes, qui personas non ſuſcipit, huiusmodi omnino nuncios abiiciatis. H̄ enim ſunt qui nuper persequitiones & violationes virginum, ac nec rapinás que Eccleſiarum, & incendia atque blaſphemias, Arrianorum gratia à Gentili- bus ac Iudeis fieri curarunt. Neq; verò impius iñſanusq; Georgius Arrianum ſeſe denegabit. Arguetur enim ex ſubſcriptione literarum ſuarum, eas quippe ſuſcribit, Amen.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Dudum quidem à beato Alexandre prædecessore meo, multorum criminum impietatisque hortatus, abiectus de Ecclesia est. Nobisigitur omnino rescripte, ipsique hos ex ecclamini & insectamini literis, ut & qui modo supersunt ministri populiq; fideles, fidei vestræ sinceritatem, zelumq; iustitiae cernentes, gravulentur vestræ fidei vnanimitate. Qui verò talia contra Ecclesiam & tam iniqua præsumplere, vestris literis coerceantur, nec vel sero poenitentiam agere valiant vel resipiscere. Salutare fratres qui vobiscum sunt. Vos omnes mecum fratres, omnio officio salutant, incolumes ac nostri memores dominus noster omnipotens tueatur domini desideratissimi.

Verum, dum huiusmodi epistolæ per ATHANASIVM ad diuersos diriguntur, rursus contra eum principis edicta consurgunt, præmiaque & honores reuelantibus, per omnem locum ponuntur, sic rursus vitam illam in latibris ducere cogebatur. At ipse constanti & invincibili animo omnia perfervens, lectionibus plurimum & orationibus coram Dominopro Christiano populo diebus singulis instabat. Nec multò ante Athanasij expusionem, Paulus Constantinopolitanus Episcopus, in exilium deportari iussus, apud Cucumsum Armeniæ oppidum, crudelitate Philippi præfecti, & Arrianorum factione strangulatus fuerat. Simili modo Marcellus de Ecclesia Ancyrae deiectus, sedem rursus Arriano Basileo occupandam reliquit. Lucius etiam apud Adiranopolim ferro vincitus, in carceribus miserabiliter diem obiit. Interea Constantius contra Magnentium exercitum mittens, belli euentum apud Syrium expectabat. Nec minus ipse contra veros Christi cultores bellum aliud præparabat. Nam iubet ibidem eo præsente, Episcoporum Concilium congregari. Ad quod artificis quibusdam Olius Cordubensis, invitatus attractatus, & vi compulsus, diffinitio eius Concilij non sine infamia se subscripsit. Sed interim imperfecto Magnentio tyranno, & sic vindicta necis frater & peracta, Constantius quum iam regni parte solus potiretur, ad Occidentis partes deueniens, aggreditur Occidentales Episcopos fatigare, atque per præceptionem illos ad consensum Arrianæ heresios cogere. Et primum condemnationem Athanasij, ut velut obicis validissimæ obiectione sublata, facillime progredivatur ad reliqua, omni diligentia fieri parabat. Interim Iulius quum quindecim annis Romanam rexisset Ecclesiam, ad meliora translatus, decessit, & episcopalem sedem Liberius ei succedens adeptus est. Quo tempore Constantius apud Mediolanum concilium aliud congregari iubet, ad quod ex Orientalibus non multi conuenire potuerunt. Alijs ob senectutem seu itineris longitudinem se excusantibus. Ex occidentalibus verò plusquam trecenti mandato principis confluxerunt. Concilio igitur congregato, orientalium episcoporum decretum, in Athanasij condemnationem latum, primum proponitur, ut eo per Occidentales episcopos confirmato, aditus ad Alexandriam ei penitus concludatur. Cui ex occidentalibus plures se subscriptentes, decepti, sunt. Sed Dionysius Mediolanensis episcopus, & Eusebius Vercellensis, Paulinus Galliarum metropolitanus, & Lucifer Caralitanus insularum Sardinie metropolitanus, dolum esse in negotio alta voce proclamantes, quia asserabant subscriptionem in Athanasium, non aliam ob causam, q; destruendæ fidei moliri, in exilium trusi sunt. Quibus similiter additur Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus Liberij, & apostolicæ sedis legati, cæteris vel ignorantibus vel non creditibus fraudem, deceptis. Sed ob delendam veram fidem dolo & fraude id fuisse gestum, rei exitus docuit. Nam illis de medio sublatis, continuò magna synodus apud Arrianum octingentorum sacerdotum episcoporum, præcepto Constantij congregatur. Ut ibi secundum ea, quæ Orienta-

O suis rur dñbēt
opus vi vñ
pul̄sus non
sme tu fami
mota avianis
sūl̄stribit

Impr a syndus
arrianorum
azimini congre
gatione octogen
torum spōnum

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Orientalis episcopi apud Seleuciam Isauriae, paulo ante non valentes ad occidentales partes conuenire, iussu Imperatoris congregati composuerant, ipsi Occidentales episcopi confirmant, quos simplices & imperitos, hac calliditate & versutia circumuenerunt. Hoc modo proponendo eis, quem magis colere & adorare vellent ^{Domi animo} ^{rum in ecclesiis} ^{ac monno} Christum. Illi vero virtutem verbi quid significaret ignorantes, velut in fastidium quoddam, & execrationem deducti, Christo se credere, & non confirmarunt. Sic multorum animi decepti, contra ea, quae patres apud Nicæam conscriperant venientes, quasi ignotum & ab scripturis alienum sermonem, auctoritati expositione decernunt, & communionem suam cum Hæreticorum societate commaculant. Ob quod facies Ecclesiae fœda admodum & turpis erat nec iam ab extraneis, sed à proprijs vastabatur. Aranusquam nec immolatio munda, sed præuaricatio erat, & lapsus ac ruina multorum. Nam per idem tempus Liberius Romanus pontifex, habita solenni disputatione cum Constantio, nec eius voluntati adsentire acquiescens, in exilium traditur. In cuius locum Felix diaconus suus ab Hæreticis subrogatur. Et non tam sectæ diuersitate, quam communionis & ordinationis connuentia, maculatur. Hierosolymis vero Cyrus post Maximum confusa ordinatione, sacerdotio suscepito, aliquando in fide, & saepius in communione variauerat, Apud Alexandriam vero Georgius procaciter Episcopatum gerens, magis consulum fasces, quam sacerdotium administrare videbatur. Similiter apud Antiochiam multa admodum confusè gesta sunt. Nam defuncto Eudoxio, quum multi diuersarum virium Episcopi ad illam sedem ambitione niterentur, ad ultimum Melecius Sebastianus urbis Armeniæ Episcopum, illuc contra decreta Conciliorum, Hæretici traxerunt Episcopum.

Nec multo post, quum non Arry, sed nostram contra eorum opinionem coepit fidem prædicare, ab ipsis in exilium deportatur. Hoc etiam tempore Hilarius Episcopus Pictavensis, vir summi ingenij & magnæ sanctitatis, factio Saturnini Arelatensis episcopi, reliquorumque qui cum eo erant Artianorum, in Phrygiam pulsus, libros de nostra religione conscripsit. Interim quum plures ab Imperatore Alexandriam mittentur, qui Athanasium inuestigarent, & eum vel caperent vel occiderent. Tandem compertum fuit eum in Ecclesia, que vocabatur Theone, celari. Tunc ab his, qui ad hæc missi fuerant, convocato præfecto Libycæ regionis, cum armis inopinatè in ecclesiâ irruitur, & fractis fanuis, omnia collustrantes, eum minime reperi revaluerunt. Nam diuino nutu pericula plura effugerat, & hoc præcedenti nocte prævidens, atque ad dominum virginis cuiusdam sanctissimæ confugiens, per sex ferè annos usque ad mortem Constantij, nemine alio quicquam penitus cognoscente, dilituit. Quæ per omne id tempus necessaria illi omnia subministrans, codices etiam sacros, & quos alias optauerat, illa parabat. Quo in tempore illum libros plures pro nostra religione, & contra perfidos Arianos, & alios de satisfactione suæ fugæ se compilasse scribit.

Post hæc, Constantius Imperator, dum contra Julianum, quem Cæsarem apud Gallias reliquerat, & dignitatem Augusti sibi sponte præsummentem, armis ire obuiam parat, vicesimoquarto Imperij sui anno, & ætatis quadragesimoquinto, apud Mopsorenem oppidum, inter Ciliciam & Cappadociam moritur. Et principatum Julianus execrabilis tyrannus, solus, quem prius præsumplerat, ut legitimum obtinet. Qui velut gesta Constantij arguens, Episcopos iubet de exilio relaxari. Sed Liberius Romanus pontifex, Constantio tubente, regressus fuerat. An vero hic quidem acquieuerit voluntati suæ ad

*Domi animo
rum in ecclesiis
ac monno*

*Hilarius pictavensis
epos pro fide
exortat*

*Affarsimo
v. 43 ad mortem
Theodosij Temp.
delitescens apud
Sarac quendam
virginis secundum
mortem exasit*

*Constantius
Temp. mortis
etatis sue anno
quadragesimo
quinto*

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

scribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficisci Constantius fuit exoratus, induiserit, pro certo à scriptoribus non firmatur. Similiter Hieronimus anno ante mortem Constantij, cùm apud Constantinopolim librum pro se Imperatori posse resisset, ad Gallias rediit. Interea cùm Georgius apud Alexandriam gentilibus effectus fuisset infestus, & principis Constantij autoritate, eos in dies oppressisset, principatu Iuliani seditione exorta, capitur & occiditur. Quos Iulianus per literas ad Alexandrinos missas culpare non desistit. Verum eis ob reverentiam Serapis, DEI magni ciuitatem protegentis, & Macedonis Alexandri eius urbis conditoris, atque Iuliani auunculi sui ibidem habitantis, viri in Deos religiosi, nec non ob odium in Galilæos (sic enim Christianos vocabat) culpam se remittere dicit. Nam licet Christianos se ab omni nari & odio habere fatetur, persecutionem tamen publico edicto contra eos suscitare non audebat. Sciens ex anterioribus persecutionibus victoriosores gloriiosioresq; semper evasisse. Et insimulans se clementem, etiam iurgia ab Episcopis sibi inferri passus est. Nam de Nata Episcopo Chalcedonensi scribitur, quod cùm impium eum atq; apostamat vocitasset, nihil aliud respondit, quād neque Galilæus Deus tuus te curare potuit. Nam hic Nares caligantes ob senectutem oculos habens, ducatu alterius ducebarur. Ad quem Episcopus Ego inquit, pro cæcitate gratias Deo meo ingentes refero, qui ob hoc potissimum me luminibus priuauit, né te Imperatorem impium conspicere possem. Cui nihil respōdenis Imperator abscessit. Hoc tempore Athanasius seipsum manifestatis, ab Alexandrinorum populo mira lætitia exceptus est. Similiter Lucifer Caralitanus Episcopus, & Eusebius Vercellensis ab exilio reuocati, cogitabant quemadmodum ecclesiasticum statum penitus deturbatum restaurare possent. Nam à Iulio ultra fines Thebaeos, vicinos Aegypto, relegatis fuerant. Et Lucifer cùm exoraretur ab Eusebio, ut ad videndum Athanasiū Alexandriam pergerent, & ibidem communia tractatu cum his sacerdotibus qui superfuerant de statu Ecclesiæ decernerent. Per seipsum ire abnegauit, sed diaconum suum pro se accedere iussit, atq; ipse intento animo Antiochiam piergit, ibiq; dissidentibus adhuc partibus, non modo cum Arrianis, sed inter se propter sequaces Meletij. Cui tanquam catholicō presuli adhaerentes, à consortibus noscentibus illi ex eo communicare, quia ab Arrianis ibidem ordinatus fuerat Episcopus, secesserant. Sed in unum illos revocari posse sperabatur, si talis eligeretur Episcopus, erga quem tamen via plebs, sed utraque gaudio afficeretur. Verum Lucifer catholicum & sanctum virum Paulinum, qui presbyter fuerat Eustachij, olim eius urbis Episcopi, & qui se nunquam hereticorum communione polluerat, ut scribit Hieronymus, ac per omnia dignum Episcopum collocauit, sed tamen in quem acquiescere plebs utraque non posset. Pergit interea Eusebius Alexandriam, ibi confessorum concilio congregato, non quidem multo numero, sed fidei integræ, & mentis prævalentes. Quo pacto fides violata seruetur, & post haereticorum procellas, & perfidiae turbines, tranquillitas reuocaretur Ecclesiæ, omni cura & deliberatione discutiunt. Et primum Nicæni concilij instituta corroborant: deinde quod in questionem per diuersos haereticos deductum fuerat, spiritum sanctum patrem & filio consubstantiale esse diffiniunt, & aperte trinitatem nominantes profitentur. Questionemq; de substantia & subsistentia, quæ turbabat Ecclesias, determinant. Et substantia ipsam rei naturam rationemq; quæ constat, designari. Subsistentia vero unusquisque personæ hoc ipsum quod extat & subsistit, ostendit. Ideoque propter Sabellij haeresim tres esse subsistentias confitendas. Non tamen tres substantias

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Astantias, sed vnam. Determinant etiam Dei verbum, vero homini, hoc est, ex anima & corpore vnitum fuisse. Et hæc de vera fide. Quæ omnia postea ATHANASIVM in eo symbolo famosissimo, cuius initium est: Qui cunque vult saluus esse, complexum fuisse deprehenditur. Post hæc, cum aliquibus fidei calore feruentibus, in ea synodo vsum suerit, nullum ultra in sacerdotium debere recipi, qui se vtcunque hereticæ communionis contagione maculasset, placuit hoc etiam discutere. Nam alij, quorum sententia obtinuit, CHRISTVM imitantes, qui quum esset omnium vita, pro salute cunctorum humilians se, descendit in mortem, quo scilicet indueniri posset & in mortuis vita, dicebant melius esse humiliare se paululum, propter defectos, & inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent. Nec sibi met solis puritatis merito cœlorum regna defenderent, sed esse gloriosius, si cum pluribus illud mererentur intrare. Et ideo rectum sibi videri, vt tantum perfidiae autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si forte velint abiurato errore perfidiae, ad patrum fidem statutaque converti, nec negare aditum redeuntibus, sed potius de eorum conuersione gaudere. Ut Evangelicus ille iunior filius, paternæ depopulator substantiæ, in semetipsum reversus, non solum suscipi meruit, sed & dignus paternis complexibus depuratur, & annulum fidei recipit, & stola circundatur, per quam nihil aliud, quam sacerdotij declarantur insignia. Nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod inuidit recepto, nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano. Quas sententias ex Evangelica autoritate prolatas, ordo ille sacerdotalis & apostolicus approbavit. Atque ex Concili decreto Asterio, & ceteris, qui cum ipsis erant Orientis Episcopis, huiusmodi intungitur procuratio, Occidentis vero Eusebio decernitur. Et Ruffiniano Episcopo de his ATHANASIVM sciscitant, in hæc verba respondit, ut ex epistolis ATHANASII traduximus. Dominio filio ac desideratissimo consacerdoti Ruffiniano ATHANASIVS in Domino æternam salutem. Tu quidem quæ filio charissimo congruunt, ad patrem scribis. Ego vero per literas appropinquantem toto affectu te amplexatus sum, amantissime omnium Ruffiniane. Cumque tanquam filio scribere possem, in ipsis initis & medio ac fine continuim me, ne ex literis commendatio testimoniumque de te meum agnoscatur. Tumihi es epistola, iuxta quod scriptum est, quæ in corde cognoscitis & recitatis. Sic igitur affectus velim credas, saluto te, ac scribere hortor. Magna namque lætitia nos afficia id faciens. Quoniam vero studiosè & ecclesiastice, hoc enim rursus mque det religiosum institutum tuum, de his interrogasti, qui necessitate adacti cesserem quidem, non tamen rectæ fidei corruptionem admiserunt, idque post ista, quæ de his in Synodis decreta sunt. Scito mi domine amantissime, quia initio quidem quum cessasset improba Hæreticorum vis, facta est Synodus præsentibus remotorum partium Episcopis. Facta est item & apud illos, qui Græciam inhabitant, fratres & coepiscopos nostros in Hispania quoque eidem & Gallia, vñque fuit & concors omnium vbique sententia, lapsis scilicet, atque impietatis ducibus effectis, ignoscendum quidem pénitentibus, cleritatem illis gradum non permittendum. Eis vero, qui cessissent quidem vi ac necessitate compulsi, non tamen fuissent præsules impietatis, præter indulgentiam, cleri quoque locum non denegandum, præsertim quum excusatione rationabili nitivideantur, feceruntque id causa quodammodo dispensatione. Afferunt em nunquam se impietati cōsensisse. Ceterum, ne pessimi qui que il-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

que illorum vice constituti, Ecclesias dogmatum falsitate corrumperent, elegit
se magis temporis cedere ac subire onus, quam plebes amittere. Ita dicentes,
vera prosequi nobis visi sunt, quum in primis obtenderent, Aaron Moysi fra-
trem in deserto plebis praevaricationi consensisse, excusationemque habuisse,
ne populus reuersus in Aegyptum, in idololatria errore persistet, verisimi-
lēque putaretur, si manerent in eremo, posse ab impietate quiescere, si vero
in Aegyptum reuertissent, impietati subiecturos. Huius ergo rei gratia, fa-
cile illis venia, clerūsque conceditur, qui vel seducti sunt, vel vim perpepsi.
Hæc autem deuotioni tuae insinuanda putaui, confidens à tua veneratione su-
scipienda. Statuāque patrum, qui idcirco conuenere, comprobanda. Ea ve-
rò tam clero quam populo, qui sub te est, legere dignare, ut ipsi quoque ad-
moniti, te circa huiusmodi ita affectum, in ius vocare non audeant. Indecens
enim esset, si illis ipse scriberem, quum possit religio tua, nostrum circa hu-
iusmodi lapsos affectum, eis nunciare, & ea supplere, quæ desunt. Gratias
Domino, quite impleuit omni verbo & omni scientia. Qui ergo penitentiam
agunt, aperte anathematizent, & nominatim Eudoxij, & Eutoci perfidiam.
Ipsi enim quum Dei filium creaturam esse blasphemant, Arrianæ heresis pro-
pugnatores seipso evidentiter ostendunt. Confiteantur autem confessam à san-
ctis patribus Nicænæ synodi fidem, nullamque aliam synodus hinc se præ-
ferre permittant. Saluta fratres quia tecum sunt. Te qui mecum sunt omnes in
domino salutant. Insuper, & librum à se olim de satisfactione suæ fugæ con-
scriptum, in eadem ipsa synodo coram omnibus episcopis ipse Athanasius legit.
Post hæc Eusebius Vercellensis, pergens Antiochiam, quum ibidem inuenis-
set à Lucifero contra pollicitationem ordinatum episcopum, pudore simul &
indignatione compulsus, abscessit. Neutri parti communionem suam relexans.
Quoniam digrediens ab eo, promiserat se acturum in Concilio, ut eis ordina-
retur Episcopus, à quo pars neutra desisteret. Ac Luciferus ad Sardiniae par-
tes reuersus, vita hac cito discessit. Eusebius vero circumueniens Orientem at-
que Italiam, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio, & singulas quasque
Ecclesias infidelitate abiurata, ad sanitatem rectæ fidei reuocabat. Et Hilari-
rium in Italia tunc degentem, hoc idem moliri reperit. Qui quum vir esset na-
tura lenis & placidus, simileque eruditissimus, & ad persuadendum commo-
dissimus, rem diligentius & apertius procurabat, atque libros de fide nostra
nobiliter conscriptos edidit. Quibus & Hæreticorum versutias, & nostrorum
rum deceptiones, & male credulam simplicitatem ita diligenter exposuit, ut
& præsentes & longè positos, quibus ipse per se dissenseret viua voce non pote-
rat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti viri velut magnifica mun-
dilumina, Illyricum, Italiam & Gallias suo splendore radiarunt. Interea au-
diens Iulianus prædicationibus Athanasij, plures ex paganis ad CHRISTI
fidem conuerti, atque ex idolorum sacerdotibus nonnullos uxores habere
Christianas, filiosque & seruos, infremuit ira. Nec fictæ temperantiae ima-
ginem continere potuit, indicantibus maximè ipsis magis, nihil suis artibus
successurum, nisi prius Athanasium velut horum omnium obstaculum susti-
lisset. Ob quod iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur
Ecclesia. Verum quum mœsti & flentes populi circumstarent, prophetico a-
pud eos vix sermone perhibetur. Nolite, inquit, dñ filij, perturbari, quia rubecula
est, & cito pertransibit. Et quum discessisset, vt refert etiam Rufinus, & nau-
per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito
eius itinere, instanter eum insequi coepit. Et quum sorte Athanasij nauicula ad
locum

VIRI SANCTISSIMI VITA.

A locum quendam applicuissit, comperit à prætereuntibus post tergum esse percussorem suum, & iamiam nisi prospiceret, immixtum. Conterriti omnes quisimul aderant socij, eremum suadebant ad fugæ præsidium petendam. Quibus ille: Nolite, inquit, ô filij, deterreri. Eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat, quia longè maior est, qui nos defendit, quam qui persequitur. Et conuersa nauicula iter agere obuiam ei, qui se insectabatur, aggressus est. Ille qui nullo pacto suspicari poterat in occursum sibi venire, quem quereret, tanquam quosdam prætereuntes interrogari iubet, vbi vidissent esse Athanasium. Et quum respondissent se vidisse eum à longè euntem, tota celeritate pertransiens, in vanum festinans, capere properabat, quem ante oculos positum vide non poterat, lile verò Dei virtute munitus, Alexandriam rediit. Ibique cutolatebras, usquequo persecutio cessaret, exegit. Interim secundo anno Iuliani sui Julianus in Persas profectus, nostram post victoriam, dñs sanguinem voverat, ut scribit Hieronymus. Sed inconsultius quam à suorum erraret agminibus, forte ab obuio hostium equite illa perfusus interiit, anno ætatis suæ trigesimo secundo. At Calixtus, qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, heroico versu, eius vitam Græca lingua describens, ait, eum à dæmone vulneratum occubuisse. Cuius laudes Libanius rhetor, magnæ etiam nunc famæ apud Græcos, conscripsit. Qui & illi in gloriam tribuit, lectissime nocte libros, ut enixius contra adserentes Palæstinum hominem Deum Deique filium, præliaretur. Post eius igitur mortem, sequenti die louinius ex primicerio domesticorum, Imperator ab exercitu factus est. Qui compisa pace cum Barbaris, prout tempora deposcebant, ad Romanum regressus solium, rem publicam totam post nimias quasi procellas, omni ratione reparare aggreditur. Atque Ecclesiarum curam, & veram religionem in primis habere. Nec id incaute, ut Constantius egerat, sed ipsius lapfu admonitus, Athanasium, quem constantissimum & omnium prudentissimum senserat, honorificis, & officiosissimis literis requirit, ut ab ipso formam fidei, & Ecclesiarum reponendarum normam suscipiat. Cui ab aliquibus creditum est illi symbolum illud pulcherrimum destinasse. Quicunque vult saluus esse. Alij verò, ut Theodosius affirmat, Athanasium illi simplicem Nicæni Concilij fidem mississe. Ad quem apud Antiochiam degentem, Athanasius deuenisse scribitur, & magno illi amore deuinctum sua sitse, ut legem ferret: Ne quis non dicam rapere, sed attentare sacras virgines in matrimonium de cætero auderet. Et hoc ideo, quia Julianus temporibus quidam apud Alexandriam atq; alia diuersa loca huiusmodi sacras rapuerunt virgines, & matrimonio libi coniuxerunt. Post hæc remittens Athanasium Alexandriam, curam disponenda tum Ecclesiarum, atque omnium populorum Aegypti ei commississe Sozomenus scripsit. Sed haec tam pia tamque læta principia, mors immatura corruptit. Post octo etenim menses Imperij sui, & ætatis anno quadragesimo quarto apud Ciliciam dimobijt. Post quem Valentianus Imperium suscepit, qui (ut Rufinus scribit) pro fide nostra à Juliano militia fuerat expulsus. Sed compleuit in illo Dominus, quod promisit, plus etiam quam centuplum in præsenti seculo restituens ei, ut qui militiam pro CHISTO reliquerat, recepit Imperium. Qui (ut scribit Theodosius) non modò fortitudine, sed prudentia, temperantia, iustitia, & vera religione, atque corporis magnitudine & pulchritudine præfulgebat, regius pariter & urbanus. Qui, quum exercitus ei consortem Imperij sociare tentasset, respondisse fertur: Vestrum, inquit, fuit, ô milites, Imperatore non existete, mihi Imperium tradere. Verum vbi hoc suscepi, meum

Julianus
imp. apostata
quæ interficit

contra
Antonianos
sacras virg-
ines nuptijs
fradentes

D. ATHANAS, ARCHIEP. ALEXAND.

meum iam, non vestrum est, detebus cogitare communibus. Cuius prudenter admirati milites, omnem eius persecuti sunt voluntatem. Verum, quod non debuit in consortium regni Valentem fratrem adsumpsit, & sibi quidem occidentis partes delegit, illi autem orientales reliquit. Valentianus igitur Italiam pergens, omnia pie & religiose disponebat. Cuius imperij anno primo Auxentio Arriano Episcopo, apud Mediolanum defuncto, Ambrosius ad episcopatum adsumitur, & omnes ad fidem rectam in Italia conuertit. Et sequenti anno mortuo Liberio, Romanæ ecclesiae suscepit gubernacula Damasus. Quo anno Valentianus legem statuit de veræ fidei & sanctæ trinitatis observatione, quam & suo & Valentis fratri nomine, atque filii gratia, quem Imperatorem similiter fecerat, promulgavit. Et Valens cum in initio imperij rectam si deinceperet, ab uxore, more Adam, seductus, quæ prius ipsa ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Arrij perfidia imbuta fuerat, in eius impietatem prolapsus est. Nam & Valens cum contra Gothos qui Istrum pertransierant & Thraciam peragrans proficisci intenderet, ne sine baptismate pergeret, ab Eudoxio baptizari voluit, à quo iuramento astrictus fuit, ne dogmatis Arrianum impietatem quoad viueret, abnegaret, atque omnes contrâ sentientes, vnde insequetur. Quamobrem fauendo haereticis, omnem Orientis perturbavit ecclesiam, & episcopos catholicos, presbyteros atque diaconos, & monachos plures in exilio exegit. Verum cum in ceteros principis persecutio debaccharetur, ab Alexandria & tota Aegypto ob Athanasij reuerentiam, velut quadam diuina virtute prohibitus, abstinuit. At beatissimus Athanasius longo iam tempore in ecclesia sua & tota Aegypto pacem cernens, quadragesimo & sexto anno sacerdotij suis post multos agones, multaque patientiae cotonas, ad vetram vitam translatus, requieuit in dño, anno quarto imperij Valentiani. A tempore vero quo adsumptus fuerat Alexander ad episcopatum Alexandrinum, computari posse videntur anni ferè sexaginta. Quo anno sanctus episcopus viderat Athanasium gerentem lundum ecclesiasticum, qui verisimiliter octo & nonem aut decem aetatis fuerat annos gerere poterat. Ex quo aetas eius usque ad septuagesimum annum, vel circa extendi posse videtur. Verum sciscitatus Athanasius de successore, Petrum archidiaconum Alexandrinum, tribulationum suarum participem & socium delegit. Sed Lucius ab Arrianæ partis episcopis, ad eandem sedem episcopus similiter ordinatus, veluti lupus rapax Alexandriam aduolat, & potentia regia Petrum de sede expellit. At ille nauem descendens, Romam ad Damnum pontificem maximum profugit. Qui sua virtute & sapientia pacem ecclesiæ reddi procurauit, Donante domino nostro Iesu Christo, qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

Vitæ D. Athanasij finis.

Candido Lectori S.

Errata quedam in hoc opere deprehendi Lector candido, quæne tibi imponant iesa corrige. Pagina 7. fa. 2. linea 2. a principio libri, lege in sempiternitatem. Pagina 79. fa. 2. linea 4. lege adserere. Pagina 159. fa. 1. linea 2. præfatiuncula, lege operit. Pagina 164. fa. 2. linea 4. 9. & 10. lege puerili velocitate. Eadem linea 10. lege hic positi. Pagina 138. fa. 2. linea 10. lege, in ore. Pagina 170. linea 30. & 31. ita legendum puto, Mentiensibus autem Arrianis aliquando, Antonium ita ut se credere admiratus. Linea 39. lege sit. Tui erit candoris, amice Lector, ad reliqua, si que forte occurrant, errata conniuere.

DOMINI ATHANASII AR

CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de vnitate sanctissime Trinitatis ad Theophi-

lum, Liber I.

Caput I.

ATHANASIVS.

Vnus Deus pater, & fili, & sancte spiritus, qui
vnitam deitatem nobis declarasti, & sacrofan- Natura-
Et & solius diuinitatis indiuism gloriam, reue-
lasti, & perfectam Trinitatis tuae sempiternita-
tē demonstrasti. Ideo optimū duxi, ut tua veri-
tas patefacta claresceret, & haereticorū detecta
excitas innotesceret. Propter quod subito in ex-
mulationem accēsus est animus meus, & exar-
sit sicut ignis rutilans in densas arborum sylvas.
Vnde quia multi tentauerunt ad stilum viā de-
mōstrare iustitiae, & nobis placuit per anfractus
angustiae eius iter dirigere, & latā & spatioſam
viam primum fugere. Quis non cupiat, deterſa

Propa-
gati,

Dece-
pere,

antiquitus caligine, per aquam vitę renouari: & post steriles & feiunas siliquas pa-
nem vitę ſedere: & omissa voragine poculi venenosi, calicem salutis accipere: &

B prostrata idolorum prophana cultura, Deum verum agnoscere creatorem: & nūc
interpretati ſibilatione serpentis, hymnum Deo ſuauiter canere: & tandem
refutatis squamosi draconis vberibus, ex euangelicis praeceptis melle & lacte po-
tari: Et rursus per immortalitatem resumptam angelos apostaticos iudicare: &
post terrenum hominem coelestibus regnis & sublimibus in Hierusalem manci-
pari: Rogo, quæ & quanta eſt hæc in Deo humanitatis dilectio, qui tanta præmia
credentibus pollicetur: Quis non omni auditate festinet de graui ſcanno exur-
gere, & clarissimam lucem cum infinita admiratione confidere: Quam cupio nō
ad pupillam oculorū obtutibus ostendere, sed religiosis fratribus in arcane cordis
secreto recondere. In quo non ambitiosi voluminis confeci cumulū, ne plus verba
exaggerarem, quām ſenſum in uigantibus intime, ſed breuiter infinita com-
prehendi, & humili ſermone ſublimia indicaui. Vnde totum ibi eſt plenum, ubi
nihile eſt minus, imò penitus totum videtur ignorare, qui huic plenitudini diuīnae
trinitatis aliquid voluerit derogare. Dum de te magis ſenſerim, quām proprie-
tatem permifisti, & nullo omnimodo te mortali ſermone definiri voluisti:
Nunquid quia per fidem credi te permifisti, eò deitatem diuinitatis tuae immensae
apud nos ut enarremus iuelli: Nunquid quia à nobis ſentiris propriè, & dicēdo
definiri: Absit, Dum Deus tu tantum tibi ſolus ſis proprie agnitus. Propter
quod ſupplex impenſiſſime obſecto tuę tranquillissimę trinitatis gloriam, ut per Proferen-
ducas me ad ſtatim perfectum fidei confessionis meę verba promente. Si cœli nō dam,
ſufficiunt in prodendam ſublimitatē magnitudinis tuę: Si non ſatiatur oculus ad
videndum, aut auris ad audiendum opera magnificentia tuae, vnde ſufficit parui-
tas mea geminas in confessione referre tibi maximas gratias: Adeo veniam po-
ſtulo, ne forte cum præumptionis dicta adſumpfero, tuę maiestati videar aliquid
derogare: Sed prostratus iaceo ante tuę ſublimitatis gloriae ſedē, ut permittas me

a de

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

de plenitudine thesauri tui legis sentem bibere, & de qua uor exuberantibus flu- C
minibus aquam vitæ haurire. Ex quibus confidenter hæreticis per autoritatem re-

*Exponit locum
math.*

gulae prescribamus, & catholicis de sempiterno, velut de nectaris fonte, spiritu sui corda sicutientium irrigemus. Hæc est, inquam, materia formulæ in collisione hære-
ticorum; & hæc est tituli victoria in absolutione catholicorum. HAE R. Quis si-
gnificat principale mandatum Dei? Euntes nunc baptizate omnes gentes, in no-
mine patris & filii, & spiritus sancti? A TH. Audi in hoc admirabile acregale de-
cretum, in quo omne sacramentum in deitate trinitatis uniter continetur. Quia dixit in
nomine, euidenter unam deitatem in trinitate consistere declarauit. Et quod pro-
secutus est, patris & filii, & sancti spiritus, per singula nomina singulas personas in-
esse distinxit. HAE R. Sanè, ut prius mihi summatim de unito deitatis nomine
multifariè dictum ad interrogata exponas, postulo, & sic de nominibus personarum
in prosequendo distinguas. Cur unita est deitas? A TH. Quia nulla est in hac ple-
nitudine trinitatis ambiguitas. HAE R. Cur unus est Deus pater, & filius, & san-
ctus spiritus? A TH. Unus ubi dixisti, ad unum nomen deitatis tu ipse retulisti,
nomina æque in personis distinxisti. HAE R. Cur solus Deus? A TH. Vtique quia
sola deitas in trinitate consistit, ideo solus Deus. HAE R. Cur omnipotens Deus? A TH. Quoniam omnipotens est ipsa deitas trinitatis. HAE R. Cur unus verus
Deus? A TH. Procul dubio dum una vera sit natura diuinitatis, propterea unus
est verus Deus. HAE R. Cur unus bonus est Deus? A TH. Quatenus nulla di-
uersitas dispar sit in una substantia diuinæ trinitatis, ac per hoc unus bonus est De-
us. HAE R. Cur summus Deus? A TH. Quidam hec quidem ipsa summa est substanc-
tia trinitatis. HAE. Cur unus est dominus? A TH. Memento unam dominationem esse
in natura sempiterna trinitatis, & ideo unus dominus. HAE. Cur una imago inuisibili-
lis est trinitatis? A TH. Quia una eademque deitas est in imagine veritatis. HAE.
Cur unus est spiritus? A TH. Nonne una est natura deitatis spiritus sancti, que in D
patre, filio, & in sece cōsistens est? Ideo unus est spiritus unius trinitatis, quia una
est sempiterna in hac ipsa trinitate plenitudo diuinitatis. HAE R. Cur æqualis
est una trinitas? A TH. Quia & sempiterna est in ipsa trinitate deitas. Rogo, non
animaduertis penè omnes hereses in hoc titulo unitam deitatem patris, & filii, &
spiritus sancti blasphemare; dum hæc, quæ superius uiter in trinitate sunt dicta,
ad unam personam patris illi tantummodo conferant. Quia de re strenue nobis la-
borandum est, imò & aduersus tot sectarum congressiones atrociter cum infinita
sollicitudine dimicandum, ut penitus discussa hereticorum caligine, lux evangelicæ
cognitionis patructa clarescat, & blasphemantium detecta cæcitas innotescat. Vnde
de nobis pauci sper pro examinatione superiora retexenda sunt, vi legentibus ve-
ritatem omnis ad liquidum scrupulus infidelitatis de arcane peccoris auferatur.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE SACRO SANCTO UNITO NOME SANCTISS. TRINITATIS. LIBER.

ATHANASIVS.

Ego

Rgo unum Deum ubi memini, non ad unam tantummodo personam
patris hæc in dicendo taxaui, dum filium de una patris esse plenitudi-
ne, & sanctum spiritum non negauis. Et solum Deum ubi memoriaui,
non ad solam personam patris hæc ut dicam verius indicauis: quia si
filium & sanctum spiritum de hac ipsa sola substantia patris esse non
abnegauis. Similiter omnipotentem Deum, siue verum Deum, vel bonum Deum, aut
summum Deum, seu unum spiritum, de quo summatim paulo ante narravi, nonne hæc
cuncta vocabula ad unitam diuinitatem trinitatis patris, & filii, & sancti spiritus declara-
ui? Vnde

DE VNITATE S. TRINIT. LIB. I.

Auit: Vnde quamuis in hoc loco copiosæ sint significaciones dictæ, tamen ad vnitam diuinitatem diuinitatē trinitatis euidentius sunt approbatæ. Nam vnitas, non ut Hæretici suis oppressi blasphemis dicere sæpe consueuerunt, in voluntate esse, non in deitate: quod absit, dum vnitas non tantum in voluntate sit, sed immo in se deitate. At per hoc Sed eōmū
 vnitas hæc, ut certus sis, non in concordia tantum est, sed rea iter, immo substantia iter constat in natura diuinitatis. Ergo postulo à te, qui legis hanc iustius scripturæ meæ fidei professionem, ne hic superflua vel profusa verba perquiras, sed stri-
 citum, capaciter, immo spiritualiter cum summo studio dicta ad studium sacræ scripturæ conserfas, & secundum regulæ æquitatem iustitia moderante perpendas. Vnde iam accipe non diserta, sed fortia, neq; terrena figmenta, sed vera & coelestia do-
 cumenta, neq; philosophorum praua commenta, sed perfecta, apostolica, arcana sacramenta. Neq; grammatica, quæ superflua est doctrina, sed ex euangelicis scri-
 pturis, super melle & fauo dulciora & meliora diuina precepta. Disce itaq; quia in
 hoc Sophistæ huius mundi stulti facti sunt, & quoniam sapientiam veram non mutare
 cognoverunt, ideo reprobi facti sunt, Itaq; interrogantis atq; soluentis accipe per-
 sonam, quæ exigit sibi fieri satisfactionem. HAE RE. Quur pater spiritus dici-
 tur, & filius spiritus nuncupatur, & spiritus sanctus spiritus appellatur: ATHA.
 Perfecte ad hoc responderet pro loco interrogantis, An ignoras quia pater unus Deus est, & filius unus Deus, & spiritus sanctus unus Deus est? Nonne unus De-
 us est, dum vnum nomen sit in natura oītæ, sic & unus spiritus est, quia vnitæ est
 deitas eorum. Nam si tu per singula nomina personarum vnum nomen spiritus
 ter designasti, nunquid tres spiritus edicare oportebat? Absit. Quod si hoc poterat
 dici, tale erat, ut & hoc in confessionem deberet introduci, tres deos in plurali nu-
 mero nuncupari. Vnde iam non esset in eis una natura diuinitatis, sed unusquisque in
 propria, vel diuersa natura sua consistenter: quod absit. Interea rursus eadem repe-
 to, & ad tua dicta verba comparo, & sensum intellectus mei tibi reuelo. Pater v-
 nus Deus est, & filius unigenitus Deus est, & spiritus sanctus vnum in patre & fi-
 lio Deus est. Nonne quia vnitatis nomen ter designauit, ideo tres deos potero consi-
 teri? Absit. Vnde quamvis triplex sit dictum, vnum tamen tenet in deitate trini-
 tatis nominis indicium. Interim vel in hoc titulo animaduerte dicentem: Ego
 sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Nunquid in hoc dicto tres deos
 designauit, eo quod vnum nomen ter indicauit? Absit. Idcirco nos qui fidem euan-
 gelicam atque apostolicam patrum tenemus, nec tres deos, nec tres dominos, nec
 tres spiritus, vel certe ad huiuscmodi pluralitatis dicta nec tenemus, nec in corde
 nostro suscipimus: præsertim cum nos vnitatem deitatis vnter, non pluraliter in
 trinitate consistere sciamus. Propter quod non debemus tres naturas in hijs perso-
 nis contra ius euangelicæ censuræ profiteri, cum sicut vnu pater Deus, & unigeni-
 tus sit filius Deus, & vnum sit spiritus sanctus Deus. Ideo vnu est Deus, quia vnitæ
 est deitas, sicut per singulas personas scriptum est. Et quia nullus Deus nisi vnu
 vel hoc audire Israel, dominus Deus tuus Deus vnu est. Siue hoc: Ego sum domi-
 nus Deus, extendi cœlum solus, & solidavi terram. Aut hoc: Mediator autem vnu
 us non est, Deus autem vnu est. Nec non: Vade retro Satanæ, scriptum est: Do-
 minum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Nam & hoc: ex spiritu qui nasci-
 tur, spiritus est. Et alio in loco: Hæc omnia operatur vnu atq; idem spiritus, diu-
 idens singulis prout vult. Siue hoc: Seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. V-
 num corpus, & vnu spiritus. Sed & hoc: Omnes vnum spiritum potauimus. Me-
 mento vnum diuinitatis nomen esse in singulis personis. HAE RET. Sed ut
 hæc dicta de autoritatis iure adhuc mihi confirmes postulo. ATHAN. Ignoras
 scriptum esse: Intelligentibus legem loquor: Itaq; qui aures habet ad audiendum,
 audiat. Et quid spiritus per historiographum Moysen in toto penè libro Gene-

Eoru de-
 tas cōpro-
 batur, si-
 cùt scrip-
 tum est:
 Matth. 4.

1. Cor. 13.
 Eph. 4.

Lucas. 8.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

adfuisse.

seos ecclesijs testetur intelligent: Deum dixisse, & Deum fecisse, & Deum bene-
dixisse ea. id est, & dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem
nostram. Et sic prosecutus est: Fecit Deus hominem ad imaginē Dei fecit illum,
masculum & foeminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Crescite & multiplicá-
mini, & implete terram. Quæ tandem est causa, vnum dixisse, faciamus, & vnum

Loci p̄lures
Script̄t̄r̄t̄ sa-
cra pro dñm fa-
fe trinitatis
et pro trinitatis
sed dñm trinitatis
al. Signifi-
cat.

fecisse, & vnum dicenti & facienti interfuisse, & bona facta videntem, benedixit
eum faciamus, vniuersitatem solitarij persona non sit, sed & facientis uniter cum
eo, ad imaginem Dei ipsius tantum persona non sit, sed & videntis, & bencdicen-
tis vna cum eo sit. Non tibi videtur, quoniam per tacita nomina personarū, quam-
uis paulisper deitatis vnitum est nomen insinuatum: Vtique quia non significauit,
pater dixit, & filius fecit, & spiritus sanctus benedixit, sed breuiter prosecutus est:
& dixit Deus, & fecit Deus, & vidi Deus omnia quæ facta erant, & benedixit illa
dicens: Crescite & multiplicamini, & implete terram. Vides quia nemo ad semet-
ipsum dicit, fiat, sed ad facientem: & nemo qui facit, ad suam personam loquitur,
fecit. Et quis de se indicat, & fecit & benedixit: Nam verbotenus si vna esset per-
sona dicentis, & facientis, & bencdicentis, sic intimalset fecisse se opus suum, &

Psalm. 32. dixi, & feci, & benedixi. Discite itaq; vnitum nomen esse in natura trinitatis, Psal-
mographo approbante; Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius om-
nis virtus eorum. Utique verbum filium indicauit: dominum autem patrem de-
signauit, & spiritū oris eius, spiritum sanctum dixit. Vides in personis vnitum es-
se nomen in natura trinitatis, Psalmographo quoque approbante; Propterea vni-
xit te Deus, Deus tuus. Ecce Deum & Deum: non tamen pluraliter inuenies di-
ctum fuisse in hijs personis deos. Nec non dominum de domino, aut patrem de
filio attestantem per Oseam prophetam: Saluabo eos in domino deo ipsorum. Sed

Psalm. 44. & adhuc scriptum est de vnto nomine diuinitatis: Et pluit dominus à domino.
Osee. 1. Vel hoc exemplum accipe ad Iacob dicentis in libro Genesios: Dixit autem De-
us ad Iacob: Surge, & ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo,
illi qui apparuit tibi, cum fugeres à facie fratrii tui. Et in libro Psalmorum cautum
inueniemus: Dixit dominus domino meo: sede ad dexteram meam, donec po-
nam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Sed & Esaias: Hæc dicit dominus
Psalm. 109. Christo meo cui tenui dexteram, vt obaudiant eum omnes gentes, &c. Non tamē
Esaias. 45. dominos quia vnta est dominatio eorum in natura sempiterna. Sicut & de perso-
na sancti spiritus Vas electionis breuiter absoluit, dicens: Idem spiritus, idem &
1 Cor. 12. dominus, idem & Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et alio in loco idem ip-
2 Corin. 3. se repetit: Quia dominus est spiritus: Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Vel
accipe in persona patris in Evangelio ad Samaritanam dictum fuisse: quia Deus
spiritus est. Nam & de persona filij Hieremias receptissimus Prophetarum testa-
tur: Spiritus facie nostræ Christus dominus. Siue hoc: Quia misit dñs spiritū fi-
Hierem-
ias receptif
latus Pro
phetarū.

lij sui in corda nostra, clamantem Abba pater. Ne spiritu autem principalis filius in-
dicat: Spiritus vbi vult ad spirat, & vocem eius audis, & nescis unde veniat, vel quod
eat; sic & omnis qui nascitur ex aqua & spiritu sancto. Ergo ut compendio scriptu-
ræ sensum de natura diuinæ trinitatis vnter dicentis colligas: Vixit dominus. Ete-
Benedictus Deus meus. Et: Exaltetur deus salutis meæ. Vides per singulas signi-
ficationes vnitum nomen deitatis ter indicatum, hoc est, Deus, Deus, & Deus non
tamen deos. Vel per eundem accipe: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altis-
Psalm. 49. simo vota tua. Et: inuoca me in die tribulationis tue, & eripiam te, & magnificabis
me, Vtique si vna esset tantummodo in hoc exemplo fixa persona, debuerat hæc si-
ne aliqua distinctione in prosequendo taxasse, hoc est, Vixit Deus, qui est benedi-
ctus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ. Itanenō vñiter in his personis est
nomen diuinitatis patris, & filij, & spiritus sancti in omnibus declaratum; id est,

Deus

A Deus, & Deus, & Deus: Sicut alio in loco cautum est de unito nomine dominatio-
nis: Adferte domino patriæ gentium, adferte domino gloriam & honorē, adfer-
te gloriam nomini eius: Quia si syna esset tantum modo personæ gloria, sics debue-
rat intimasse: Adferte domino patriæ gentium, adferte ei gloriam & honorē, ad-
ferte gloriam nomini eius. Quid amplius: Nunquid adhuc nobis ad patefacien-
dam veritatem argumenta sunt necessaria: Nunquid gentes, quarum introitus ia-
nua credentibus ad vitam æternam patens est, in unam tantummodo personam
patris baptizzantur: & non in tres, quorum nomina hæc sunt per singula distincta,
patris, & filij, & spiritus sancti, quibus est s[ic] natura diuinitatis, sicut scriptum est:
Euntes baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Vnde
in his personis per omnia in deitate unitum nomen est, & per ipsa nomina trinita-
tis tantum personæ distinctæ sunt. Sed & Apostolus ad hæc testatur: Seruare uni-
tatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in
una spe vocationis vestræ. Vides seruandum esse unitum spiritum, in unum cor-
pus ecclesiæ, in vinculo pacis, quod est in confessione salutis. Ergo quamvis in su-
perioribus exemplis scripturarum tacita sint nomina personarum, tamen unitum
nomen diuinitatis per omnia est in his demonstratum, sicut & in hoc exemplo
veritatis, in quo nomina personarum euidenter sunt ostensa, & unitum nomen na-
turale clause est declaratum, dicente Ioanne Euangelista in epistola sua: Tres sunt,
qui testimonium dicunt in cœlo, pater, & verbum, & spiritus: Et in Christo Iesu u-
num sunt, non tamen unus est, quia non est s[ic] in his una persona. Nam unum quod
dixit de utrisque, quid aliud intelligitur, quam quod Deus pater natura idem ipse
dicitur & dominus, idem ipse sit & spiritus, & filius Deus: Idemque sit in diuinitate
& dominus, idem sit & spiritus, sed & spiritus paracletus Deus. Idemque sit & domi-
nus in natura deitatis, idem sit & spiritus. Vides quia in deitate & substantia ple-
B nitudinis per omnia unum sunt, et in nominibus personarum tres sunt: Nam quod
tres sunt, quid aliud sentitur fuisse, quam pater verus unus, qui genuit, idem non
sit, qui et genitus ab ipso est: Et filius unus, qui non genuit, sicut ipse à patre geni-
tus, pater non sit, et hic spiritus sanctus alius sit, qui nec pater, nec filius est. Præter-
ea qui nec genuit, nec est genitus: cum alius sit in persona qui genuit, & alter sit in
persona quoniam genitus ab ipso est, & alius æquè in persona, ut dixi, secundum diuinam
scripturam, qui nec pater, nec filius est. Hic est spiritus sanctus, sed planè de unita
natura est. Ideo in deitate unita, commune nomen est ei. Sicut in claritate euangeli-
cæ scripturæ de spiritu paracletō filius testatur, dices: De patre procedit. Et sic pro-
secutus est: Et de meo accipiet. Et ideo ubi personæ requiruntur, propria nomina
adstringuntur: Vbi autem deitas poscitur, unitum nomen in his indicatur quoniam, su-
mus, ad nomina personarum pluraliter dictum demonstratur: Ac per hoc in deita-
te unum sunt, & in nominibus personarum tres sunt. Sanè ut omnem scrupu-
lum legētibus amputemus, adhuc breuiter dilucidabo, multifariè approbans hoc
unitatis nomen esse verissimum trinitatis, quæ tamē cum refertur multifaria sa-
pientia Dei, quæ uniter in patre & filio & spiritu sancto consistit, de qua si signifi-
cates sapientiæ deitatem, & deitatem sapientiæ, nonne hæc ipsa est s[ic] unitas, quæ &
diuinitas trinitatis: Ergo ut cōpendio hæc adsignemus, siue sapientiæ gloria, siue
deitatis gloria, aut summa, aut dominatio, aut dignitas, aut claritas, aut maie-
stas, aut imperium, aut potestas, aut semperiternitas nominatur, nonne hæc multi-
fariè quamvis sint dicta, tamē ad unitam deitatem incomparabilem patris, & filij, &
spiritus sancti uniter sunt declarata: Aut putas quot significaciones dicuntur ad
gloriam deitatis, totidemque sint & species diuersitatis: Absit: dum hæc uniuersa ad
unitam substantiam dicta referantur: Nam si hæc una atque eadem ipsa est multiplex
præfiga sapientiæ patris & filij & spiritus sancti, quæ est una virtus, siue unita forma
a iii magnitu-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

magnitudinis & qualitatis eius, siue una maiestas, siue una claritas, quæ in hanc unitam deitatem plenitudinis secundum scripturæ regulam in hoc loco collecta repetitur; nūquid sic in eadem deitate trinitatis potest aduersus scripturas referri, tres sapientias, aut tres virtutes, aut tres imagines, aut tres substantias, aut tres claritates aut tres plenitudines diuinitatis, vel cetera huiusmodi pluraliter Ariomanitarum more dicamus? Absit. Sicut tu Olie iam ætate prolixia, qui non per rudimenta ita synodo Syrmensi catholice autor fuisti, ubi fidem tuam, quam in Nicæa conscriperas, irritam fecisti, dum regiae potestati familiaris. Præterea qui morti esse per quām vicinus, sic in laqueum voraginis barathri incidiisti, ut excideres tanq; mortuus à corde, & dices: Quis ignoret patrem maiorem esse honore, dignitate, claritate, & maiestate, quasi duæ, vel certe tres essent claritates, aut maiestates in singulis his personis, patris, & filii, & spiritus sancti. Quod absit. Nam si hæc eorum blasphemia, ita ut aiunt, haberet, quare non tres deos plurali numero nuncuparent, ac publica voce circa proprias vel diuersas substantias suas esse pollicetur? Quod absit. Dum perfectè unitum nomen diuinitatis uniter, vel multis partiæ quamvis dictum uniter in trinitate consistat. HAE. Sed ut breuiter hæc ipsa dicta de autoritate per singulas personas uniter mihi ostendas postulo. AT H. Audi uniter in trinitate dictum: sapiens est Deus, & fortis, & magnus, qui iubet soli, & non orietur, qui sydera concludit, & tendit coelum quemadmodum pellem, qui ambulat super mare tanquam super aridam, qui facit magnalia, & quæ investigari non possunt. Et in Solomone ait: Deus sapientia sua fundavit terram, paravit autem coelos prudenter. V el hoc Apostolo agnosce dicente: Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Sed & ipse rursus ait: Ut inhabitet in me virtus Christi. Et in Psalmographo scriptum est: Ambulabunt de virtute in virtutem. Non tamen pluraliter sapientias, aut virtutes in his personis esse significauit, sicut idem ipse repetit: Dominus Deus virtutum nobiscum. Sed & hoc: Laudate eum in firmamento virtutis eius. D

Et alio in loco: In lumine tuo videbimus lumen. Vel hoc: Non accepimus spiritum timoris, sed virtutis. Siue uniter sanctimoniaz trinitatis dicta percipere, ut cautum inuenimus: Sanctitas & sanctimonia in sanctificatione eius. Nam & de persona sancti spiritus Solomon in proverbiis eadem ait: Lux dominis spiritus hominum, qui scrutatur interiora cordis. Vel hoc: Ut pater Deus domini nostrile su Christi, pater claritatis, dei vobis spiritum sapientiaz, & revelationis. Et alio in loco sic cautum inuenimus: Sed accipietis virtutem, spiritum sanctum in vobis. Siue hoc per sanctam Michæam ipsum Deum patrem accipe testantem: Nisi ego adimpleam virtutem in spiritu meo sancto, & iudicio & potestate. Memento hinc esse sanctum spiritum sapientiaz & virtutis cum patre & filio, siue uniter sanctimoniaz dicta percipere operationia mirabilia in signis & prodigijs operantem. Vides itaq; esse in utrisque unam sapientiam siue virtutem, aut lucem, aut sanctitatem, vel operationem, necnon & alia huiuscmodi multipliciter dicta, quæ non sunt ad hæc illata exempla, quæ sat longi est per ipsam trinitatem dicta uniter enarrare. Sufficiat, etsi pauca ad probandum pro multis in cognitionem lucis suis exposita documenta. Ergo si pater, & filius, & spiritus sanctus in deitate unum sunt, adhuc legi testimonio mihi satis facias quæro. Iam audisti superius Euangelistam Ioannem in epistola sua absolute testantem: Tres sunt qui testimonium dicunt in coelo, pater, & verbum, & spiritus, & hitres unum sunt. Utq; sine dubio in unitate diuinitatis per omnia unum sunt, & in nominibus personarum tres sunt. Itaq; vt scias, de his quæ superius comprehendendi, nullam divisionem aut distantiam in unam deitatem substantiaz plenitatem tuam patris, & filii, & sancti spiritus fecisse me memini.

D. ATHAN.

Ostus ille
Cordubē
Sis fuit epi
Leopus.
a. fac. doce
ret. sup. p. 16

al. æquali
ter

Job 9.
al. corium

Prover. 3.
2. Corin. 1.
2. Cor. 12.
Psalm. 83
al. desig-
nauit
al. scriptū
est

Hebræ. 13
al. sanctifi-
cationem

al. & in
Christo Ic
su unum
sunt
al. deitate
al. unitam

A D^r A T H A N A S I I A R C H I E P I S C O P I A L E X A N D R I ni, de proprijs personis sanctissimae Trinitatis, ad Theophilum, Liber II.

H A E R E T I C V S.

Vnc per singula nomina personarū, vt nomen deitatis mihi exponas postulo. A TH. Audi; Si filius in nomine patris venit, nunquid ipse est pater, qui ait; Ego veni in nomine patris mei? Dum nōmē patris Deus sit, in cuius nomine filius venit manifestē; Ac per hoc in vna natura diuinitatis vnu nomen est eorumdem comprobatur, sicut ipse pater ad legislatorem Moysen testanus est, dicens: Attende illi, & ne fueris inobedientis ei; nomen enim meum est in illo. Et ad hēc Patriarchā Dauid sic ait: Benedic̄tus qui venit in nomine dñi. Nam si spiritus paracletus in nomine filij venit, vt ipse dicit: quē mittit pater in nomine meo, nūquid & ipse filius dictus est, cū sine dubio nomine filij Deus sit in vna pariterq; natura diuinitatis; In hoc ergo nomine eidem denter paracletus venit. Ideo per singulas personas secundū naturam trinitatis vnitū nomen tibi est declaratū. Isaías hēc approbās dicit: Descēdit spiritus à Deo, & eduxit eos, sic eduxisti populū tuum facere tibi nōmē gloriæ. Sed & ipse idem indicat: Et irritauerunt spiritū sanctū, & conuersus est illis ad inimicitiam, dñs ipse expugnauit eos, & remoratus est dierū eternorū, qui eduxit de terra pastorē ouī, & subiunxit: Vbi est, qui posuit in illis spiritū suum? Vides ergo vnitū nōmē hoc patris & filij esse hūc dñm spiritum sanctū, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti, sicut Propheta dicit: Sic eduxisti populū tuum facere tibi nōmē gloriæ, qui conuersus est filiis Israel ad inimicitiam. H AE. Rogo, vt si vnitū nōmē est in deitate trinitatis, cur vnu quisq; in suo nōmene venerit? A TH. Porro quasi hoc quod s̄ vnitū nōmē substantiū ad deitatē vnitē refertur, iam propriū esse non ostendatur. Utq; in hoc propriū est eorū, sed & vnitū? Nam vt certus sis, nomina in personis propria sunt, & non cōmuniā. Sed dicis mihi: Cur in suo nōmene s̄ proprio, quod est natuitas, nōtamen statim ad indiscretā deitatē, vbi refertur? In qua inuenietur vnitatis Dei nōmē. Sed in eo sanè, in quo & superius cōprehendi, persona ipsius tantūmodo gignētis distinguitur, hic ipse filius nō venit; Audi, quia si in hoc nō minetantū venisset, qd dicitur filius, & non in substantia deitatis cōmuni, dicturus eras mihi? Non est vnitū nōmē in natura diuinitatis filij cū patre, sed propriū, vt nō tantū nōmēa propria iam in personas distingueres, sed vnitū nōmē in deitate trinitatis tantidē per ipsas personas separares, hoc est, vt propria nomina eorū in singulis, vel diuersis substantiis esse designares, vt aut vnitā substantiam in tribus partibus diuideres, vel certē singulas personas in singulis iam substantiis nobis cōsistere indicas. Sed planè si pater, & filius, & spiritus sanctus secundū singula nomina personarū pfecte distinguuntur, nūqd sic & secundū deitatem vnitū nōmē in his personis per singulas naturā substatiās diuidit? Absit. Nam & si tu Ariane vbi nomina tantū in personis deberes distinguere, vbi simul cum ipsis nominibus & naturas per gradus singulos distinguas, vt tres naturas secundū nomina personarū esse dicas, vt per ipsa nomina discrepātes & substatiās esse adsignes. Cur nō erubet scis? & nō sicut gētes plurali numero tres dños, cōtra vnitā veram naturā publica voce profiteris circa diuersas vel dispares substatiās suas cōsistere ut soles profiteri a iiiij vnum

Psalms. 117

al. patris quoq; na-
tura

al. propa-

gatum

Isaiah 63,

Ecclesiastes 12,

al. eōmū;

ne

al. in

al. proprie-

tas

al. proprietatis

cur

al. proprietatis

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

vñū, verū, sempiternum, ininitiabilem, infectū, & alterum ininitiabile de creaturis C
protectū, & tertū de ministris, quasi subiectū; Ut patri incomparabilē vel inenar-

al. ignobi
li. rabilem adscribas filij autē p̄t cæteris de factura signorabili procedente substā
tiā demōstres, spiritū ad æquē sanctū de ministris angelis habentē substantiā in-
dices. Vnde ad hoc reuertamur, de quo per singulas personas superius tractaba-
mus. Sed & si spiritus paracletus in suo nomine tantum venisset, & non in substā-
tiā cōmuni patris, & filij, quod nominatur Deus, iam proprium nomen eius in per-
sona esse videretur, & non secundum cōmūnem naturam deitatis in vtrisq; vt tan-
tum vniuersiq; nomina singula in personis suis ostenderet, deitatis autē vnitum
nomen nō indicaret. Porrò in hoc nomine deitatis patris venit verus filius, in quo
est natura cum patre. Et in cuius naturæ nomine venit spiritus paracletus, quæ in
hac ipsa sacra sancta trinitate vñiter cōsistit, sicut superius prædicti, patre de filio
suo indicante: Nomen meū est in illo. Et filio hæc dicta confirmante: Ego veni in
nomine patris mei, & non receperisti me. Cum autem alius venerit in nomine suo,
eum recipieris. Sed & de spiritu sancto ipso rursum repetēte; quæ mittit pater me
us in nomine meo. Et deinceps eū de nomine suo audi discipulos ſorantē: Omnia
quæcunq; petieritis à patre; in nomine meo, dabit vobis. Sed & Apostolum Paulū
eadem testantem: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomi-
ne domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Audi & Elaiam de vñito nomi-
ne gloriae sancti spiritus deciarante: Descēdit spiritus à Deo, & eduxit eos; ſic edu-
xiti populum tuum facere tibi nomen gloriae. Disce iam vnitū nomen esse in na-
tura signorabili trinitatis. HAE R. Declara ergo mihi, si verus est filius aut non.

A TH. Nōnne pater, vt nos intelligeremus, hanc significationē intulit, vt diuini-
tatem natuitatis propriam filij sui de ſemetiplo inſinuaret, dicens: Ex vtero ante
luciferum genui te. Vnde non quia Deus pater vteram vt homo habeat, Anthro-
pomorphita, qui incomparabilis est, ſed ideo hæc de nostris exempla introducens. D

*Hæc point loci
Salmini David*
Psal. 109.
Natura ariane
Ioann. 3.
al. hic
Ioann. 14.

Significans comparauit per quod natuitatem filij sui veram de ſemetiplo nobis
propriam inſinuaret. Conſidera ergo in hoc loco & tu Ariane qualiter ſit dictum:
Nunquid hic factus est, qui de vtero substantiæ patris inenarrabiliter natus est?
Nunquid hic factus est, qui ſic vñigenitus ab Euangelista nobis annunciatus est?
Qui non credit, iam iudicatus est: quoniam non credit in nomine vñigeniti filij

Dei. Sed & in epiftola ſua hæc eadem indicat: Et sumus, inquit, in vero filio eius
Iesu Christo, ſi qui est, ait, verus, & vita æterna, resurrectio noſtra. Ecce habes ex v-
tero, ecce in vñigenito Dei, ecce in vero filio Dei Iesu Christo, qui est, ait, verus &
vita æterna, resurrectio noſtra, ſicut ipſe dominus de ſe testatus est: Ego sum via,
veritas & vita. Et ſimiliter ad hæc Elaias prophetauit: Servientibus verò mihi vo-
cabitur nomen nouum, quod benedicitur ſuper omnem terrā, & benedicent dñm
verū, & qui ſunt ſuper terrā iurabunt per Deū viuum, obliuiscētur tribulationē pri-
ſtinā, nec aſcēdet in cor eorū. Vides nouū nomen eſſe Christianorū, quod benedici-
tur ſuper terrā à domino. Nam ipſi benedicunt Deū viuum & Deum verum patrē
& filium, imò & sanctum spiritum, & iurabunt per Deum viuum, & iurabūt, ait,

al. eſt hæc
in Deo
Dementia et
cœcitas, animos
hæreticorum
al. cōmu-
ne
al. alter

per Deū verum, quod eſt diuinitus vnitū nomen. Rogo, quæ eſt tanta ſignificatio
dementia, verum creatorē facturæ ſuæ comparari? Aut quæ cæcitas tanta eſt,
tantā veritatis probationē fallis argumentis blasphemare? Dum Centurio adhuc
gentilis homo ad tuam conuictionem indicauerit. Verè filius Dei erat iſte. HAE.

Et quēadmodum ſignificatio vnitū nomen eſt in natura diuinitatis, dum alter in alterius
nomine venisse videtur: A TH. Verè veneno ſunt infecta, ſubtili cum dolo hæc
obtusa corda interrogantis atq; impugnat. Procul dubio in hoc ſanctus aliud eſt pa-
ter, qui verè genuit, & in hoc alter eſt filius, q; verè ab eo genitus eſt. Sed & in hoc
alter eſt spiritus hic principalis paracletus, qui in pentecoste in Apoftolos effusus
eſt.

DE PROPRIS PERSONIS S. TRIN. LIB. I.

- A** est. Et ideo in hec singulatim dicta memento nomina in personis esse distincta. Vi des quia alter ab altero, sive alius ab alio in persona tantum differt, & non in plenitudine diuinitatis, sicut ipse dominus ait: Alius est, qui te testimonium perhibet mihi, qui me misit pater. Sed & alio in loco idem ipse in persona sancti spiritus indicat: Rogabo patrem meum, & alii paracletum mittet vobis. Scito alium ab alio, sive alterum ab altero in persona tantum differre, & non in unitate plenitudine diuinitatis. Nam si secundum nomina personarum alter in altero sine dubio dici potest, nunquid sic & in unitate deitate alter Deus potest pronunciarī pater: quasi sit in natura diversus à filio? & alter Deus potest dici filius à patre? quasi sit in deitate alter, & alius Deus potest profiteri spiritus sanctus, tanquam sit in substantia discrepante à patre, & à filio. Absit! Dum unitum nomen sit in eis in unitate naturae, ac per hoc unus verus est Deus. H A E R. Et quomodo in nominibus personarum unum de uno, aut alterum de altero, hoc est, filius de patre esse significas? A T H A. Ignoras unum patrem de semetipso genuisse filium, quia nemo sibi metipsi pater pater est, & quis si bimeti pisi filius filius est? Dum pater non sit genitus, & filius non sit ingenitus, sed plane pater filii est, qui vere genuit, & filius est genitus. patris, qui vere de ipso genitus est. Quapropter non ut quidam solent blasphemantes in confessione introducere duo nominata principia, ut & in toto nec patrem verum, nec verū filium profiteantur, dum pater sine filio omnino dici non possit, quia unus de uno est, id est, filius de patre est, & unus in uno, & pater in filio est, & filius in patre est. Quia de re alter est in persona, qui vere inenarrabiliter genuit, & aliusque in persona qui de ipso natus est. Sanè deitas eorum cum sit unita, alter hic Deus ab illo altero Deoverbotenus dici non potest, quia unitum nomen est in plenitudine diuinitatis, & id unus est Deus. Ergo si filius in nomine patris venit, & spiritus paracletus in nomine filii venit, sicut filius de eo testatur quem mittit pater in nomine meo: Non tibi videtur, quia duplex hic continetur intellectus, id est, ut in nomine personarum tantum sit distinctio, in deitate autem nulla sit distinctio: H A E R. Et quare in nomine spiritus sancti nemo venisse inuenitur? A T H A. Duces cæci, nunquam hoc proverbiū in scripturis sanctis vel diuinis audistis: Nonne glorietur gibberosus sicut rectus? In cuius naturæ nomine missi sunt Apostoli: Ite baptizate omnes gentes in nomine meo: Et sic prosecutus est per singulas personas, patris, & filij, & spiritus sancti: Nonne unitum diuinitatis nomen prius tacite præmisit, & sic in nominibus personarum apertissime declaravit, patris, & filij, & spiritus sancti: Porro nunquid potest arceri de hoc deitatis nomine sanctus spiritus? Aut nunquid potest contra regulam traditionis euangelicæ etiuræ de hoc unito trinitatis nomine sancti spiritus sublata vel tacitum? Alioqui quomodo in hoc nomine deitatis, patris, & filij, & sancti spiritus in fide baptismi uniter credentibus in his, non hoc nomen honorificatum inuenitur esse in gentibus: sicut præ sagus spiritus sanctus per Malachiam Prophetam testatur: Quia magnificum est nomen meum in gentibus, dicit dominus Deus omnipotens. Quod Ioannes Baptista absolvit: Ego quidem vos baptizo in aqua poenitentiae, post me autem venit, qui vos baptizabit spiritu sancto & igne. H A E R. Declara mihi, si nomen patris est in filio, & in spiritu sancto. A T H. iam frequenter de autoritate scripturarum ostendimus est, Deum patrem per legislatorem Mosen testatus: Ego dñs Deus, hoc est nomen meum memoriale sempiternum in generationes & progenies. De filiis autem persona sic ait: Nomen meum est in illo. Et alio in loco idem ipse repetit: Ego dominus Deus, q[uo]d voco nomen tuum deo Israel. Quod ipse filius confirmavit, dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non receperis me. Et David ad hec ait: Benedictus q[uo]d venit in nomine dñi. Nam & de persona spiritus sancti filius testatus est, quem mituit pater in nomine meo. Vides filium in hoc nomine

Ioana, 14

al. diversa

al. vt.

al. diuini-

tate alia.

ap. queri-

genit.

al. filius in

vno est.

al. alter.

al. nō pris-

al. percus-

rendo dis.

Non-

straxit.

est bapfi-

si desit una-

persuna remita

in

Malach. 4.

al. perfida

etimata

Esaie 43.

al. venisse

in nomine

patris;

nomine

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

nomine venisse, & spiritum sanctum venisse in nomine filij. Apostolos autem mis-

C al. Com-
muni.
Ephes. 4 satis fuisse, ut baptizarent omnes gentes in unito nomine deitatis, quod est natu-
rae inuisibilis, id est, sancti spiritus, sicut scriptum est: Nolite contristare spiritum
sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis vestrae. Sed & hoc accipe: Et

I. Cor. 12. omnes unum spiritum potauimus. Siue unitatis nomen baptismi operante suscipe
Actor. 2. dicentis: Et vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus Deus omnipotens. Vel
hoc: Sed ex Deo natus sunt. Nec non: Et baptizetur unusquisque vestrum in nomi-

I. Corin. 6. ne Iesu Christi. Et alio in loco: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati-
Ioannis 1. stis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sed ex Deo na-

tum esse Iohannes testatur: In sua venit, & sui eum non receperunt. Quotquot au-
tem receperunt eum, dedit eis potentiam filios Dei fieri, credentibus in nomine
eius: qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex
Deo natus est. Vnde ergo hoc unitum nomen esse sempiternum in deitate patris, &
& filij, & sancti spiritus. Sicut & unum baptismum est fidei, quod vitam aeternam cre-
dentiibus tribuit. Quia sicut unum nomen est in natura trinitatis, ita & unum do-
num, & baptismum ut diuinatus Apostolus ait: Una fides, unum baptisma. Idecir-
co dum nomen patris Deus sit, in hoc nomen sit & filij in natura, sic & sancti spiri-
tus. Nam vis scire cum in diuinitate patris nomen, id est, Dei, siue domini, aut spi-
ritus nomines, communenomen est, id est, patris & filij, & sancti spiritus. Ideo se-
cundum ipsam plenitudinem naturae diuinitatis dum refers, unitum nomen per

ap. Tantum
pure dum
in his. omnia in his esse ostendis. Sanè hic secundum personas paulisper tacita deitates v-
nitum nomen est. Dum autem singulas personas nominando percurris, nomina
propria eorum inesse designas. Vnde oportet nos rursus ad superiora dicta recur-
rere, si potest unito nomini naturae diuinae trinitatis aliquid superaddi, vel minus.

al. senten-
tia. Responde mihi in hoc loco omnis confusa & scientia Hæreticorum. Præterea ubi
nullus nec numerus, sed nec aliquad differentia in unita plenitudine deitatis, patris,
& filij, & sancti spiritus inuenitur, dum unus in alterius nomine distincte in di-
uinitate, tamen uniter atque aequaliter nominetur. HÆRE. Pande & itaque
mihi, quomodo tres unum sunt, aut unum tres sunt? ATHA. Memento quia pa-
ter & filius, & sanctus spiritus tres sunt, qui in una natura trinitatis consistunt. Ideo
tres unum sunt, siue unum sunt tres. HÆR. Nimurum diuisa est hæc trinitas an
indivisa, edicito mihi. AT H. Planè diuisa est in nominibus tantum personarum, in
deitate autem indivisa est. HÆR. Edicito mihi, quomodo interpretatur unitas?

A T H. Nescis quia una est patris, & filij, & sancti spiritus diuinitas? HÆR. Quid
significatur vel intelligitur in hoc loco natura? AT H. Hoc quod sentitur veritas
ac deitas, siue substantia: de qua Græci dicunt, οὐσία, quæ est manifeste unita vel ple-
nitudo diuinitatis. HÆR. Quid est unitas? AT H. A. Utique quia una con-
tinens est in ipsa trinitate plenitudo diuinitatis: ita & unitas naturæ nomine in trini-
tate consistere declaratur, & ipsa trinitas adæque per singula nomina personarum
perfectè demonstratur. Omnino hic iam breviter est dictum, quod superius
cum grandi cautela secundum scripturæ regulam catholicæ est colle-
ctum, & ut sicut in diuinitate confiteris esse patrem, & sic profi-
tearis esse filium, & sanctum spiritum.

D. ATHAN.

Natura & de-

substantia suæ

gratia al. Itaq-

uisia vñitas cō-

onstituerit;

al. Quod munis est in ipsa trinitate plenitudo diuinitatis;

quale & quantū in diuinitate

ap. Tantum dicas.

alias. &

A D^o ATHANASII AR

CHIEPISCOPI ALEXANDRIⁱ
ni, de nominibus sanctissime Trinitatis aduersus nouellam hæ
resim cuiusdam Potentini Vrbici ad Theophilum,

Liber III.

H A E R E T I C V S.

Iciā de singulis nominibus atq; psonis identidē referas mihi.
ATH. Non tibi sufficere debuerat vnu pro multis expositum
fidei dominicae exemplū, dicētis: Euntes baptizate oēs gentes,
in nomine patris, & filij, & sancti spūs. De quo iampridē in pri-
mo libello tam absolute digesserā, in quo totius sacramēti veri-
tatem in vna deitate consistere declarauerā. Necnon & nomina
propria in singulis psonis inesse distinxerā. An ignoras, quia pa-
ter vnu innatus est, & ipse sibi filius nō est, & vnu filius ab
eo vere natus est, qui pater non est, & vnu hic spūs sanctus, qui non ut hic pater ge-
nuit, & nō sicut hic filius natus est, sed nec factura est? Sanè ut scriptura diuina te-
leatur, devnitas veritate est, ac per hoc nomina vera propria in psonis sunt, & non al. quia!
in vocabula vacua. HAE. Ut hæc de autoritate ostendas postulo. ATH. De ad-
sumpto homine in claritate Euangeli scriptum est: Et baptizato Iesu, cōfēstima-
scendit de aqua, & ecce aperti sunt cœli, & vīdit sp̄itū Dei descendēt de cœlo, si
cū colūbam venientē in ipsum. Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic est filius meus dile-
ctus, in quo bene cōplacui. Nōnne alter est in persona, qui baptizatus est, & alter, q
sicut colūba de cœlis descendit, & aliud adēquè, cuius vox de cœlis audita est? Alio al. a Deo!
in loco scriptū est: Omnis qui diligit s genitorem, diligēt eum, qui natus est ex ipso.
Nungd ipse est pater in persona, qui & natus est: Absit! Vel hoc accipe testimoni-
umt qui nō confitetur filium, nec patrē habet: qui aut̄ confitetur filiū, & filium & pa-
trē habet. Siue hoc: Qui me odit, & patrē meū odit. Sed ad hęc Ioānes indicat: Qui
negat patrē & filiū, hic est Antichristus. Vides Antichristū esse, qui negat verū pa-
trē & filiū. Deniq; patris vocem de cœlis audiſ dicentem: Hic est filius meus dile-
ctissimus, in quo bene cōplacui, ipsum audite. Dū omni modo alter sit, quic̄ testetur
de cœlis, & aliud adæque in terris. Sicut filius ad patrē clamat: Pater honorifica no-
men tuū. Et venit vox de cœlis: Et honorificaui, & iterū honorificabo. Utq; si ip-
se erat filius in persona, qui & pater, à quo tandē honorē postulabat & cuius vox
ad eū respondebat, dicens: Ego honorificaui, & iterum honorificabo. Sed & hoc
Pater sc̄tē, honorifica filiū tuū, vt filius tuus honorificet te. Vides in hoc mutuā es-
se, secūdū naturę vicissitudinē, honorificantia in hījs cōsistentē. Siue accipe: Ego de
deo exiui et veni. Nā et alio in loco idē ipse repetit: Ego à patre exiui et veni. Vtq;
si ipse erat pater in psona, q & filius, sic debuerat intimasse: Ego à me exiui, & veni
in hūc mundū. Dū proculdubio alter sit, q exiuit, & aliud sit de quo exierit. Sed ad
hęc subiūxit de persona sancti spūs: Cū venerit aduocatus ille, quē ego mittā vobis
à patre meo sp̄itū veritatis, q à patre meo procedit, ipse testificabitur de me. Ita ne
nō alter est q mittit, & aliud adæquè in psona, à quo procedit, & alter est hic ipse q
venit. Deniq; si vna esset persona, à quo tandē mitteretur vel à quo procederet: Si-
cū & Apostolus hæc in salutatiō ad Corin. cōfirmat, dicens: Gratia dñi nostrī Iesu
Christi, & charitas Dei, hoc est, patrī, & cōmunicatio sancti spūs cum omnibus vo-
bis. Nōnne apertē per singula nomina, sicut & superius cōtinetur, singulas perso-
nas inesse distinxit: Deniq; ad hęc ipsius filij dicta suscipe, dicentis: Alius est, qui te-
stimonium perhibet mihi, qui misit me pater. Dum infra de se dicat alijs, Vides
quia

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

quia alius est pater in persona filij, & non alius est in diuinitate. Sed & de spiritu C
 sancto sic ait: Rogabo patrem meum, & alium paracletum mittet vobis; Considera & alterum spiritum paracletum esse in persona, & tamen non esse alterum in diuinitate. Ideo alter ab altero in persona tantum differt, & non in deitate ~~omniae~~. Itaque alter est pater in persona qui genuit, & alius filius est, qui vnigenitus ab ipso est, & alius spiritus paracletus, qui de unitate naturae est. Sed dicas mihi Haeretice, quem admodum spiritus de unitate naturae consistit? Ecce filius de eo testatus est: A patre procedit; & sic prosecutus est, & de meo accepit. Quod testimonium pater comprobavit, dicens: Spiritus a me procedit. O homo, si spiritus hic paracletus, ut dicas, pater non est, filius non est, factura non est, quod tibi esse videtur; O veracætas: Vtique si scriptura tibi non sufficit, quæ sic de eo significat, me non est iam super eo quod interroges. Sanè non debeo dissimulare, quod quod non tibi debeam indicare quod fnescio. Sed ut prius scias quod laqueos existes, indicabo tibi. Hæc haeresis nouella extitit inaudita cuiusdam Virbici Potentini, qui hunc spiritum sanctum, patrem aut filium sicut certe facturam usurpat debere confiteri: Vt si quis certe ignorans, vel rudis in scripturis diuinis, de his, quæ per amaritudinem versutæ eius sunt in mediū prolatæ commenta audierit, & aliquid ex ijs blasphemè dictis elegerit, statim in haeresim incidat. Audi itaque quæadmodum absolvitur tortuosa vincula iniquitatis eius. O Potentine, qui aduersus scripturas diuinas, vel totum mundum, tu solus a catholicis de hoc dissentis, dum philosophorum doctrinas sectaris, qui sic sentis: utique si spiritus sanctus, & hic paracletus, ut dicas, pater esset, sine dubio iam non esset unus pater, sed duo patres; aut si spiritus & hic paracletus filius esset, sine dubio iam non unus filius esset, sed duo filii: vel si factura esset spiritus paracletus, procul dubio non iam esset verus Deus, quod absit: Ac per hoc eadem ipsa repeto, & per aptiores sermones hæc dicta de autoritate iuris indico. Igittu si alter pater erat et hic paracletus, ut quid dictum Apostoli inuenimus: Vnus enim Deus pater: Sive hoc dicimus: Nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum: Disce ergo, quia unus est innascibilis Deus pater. Sed etiæ alter filius esset hic spiritus consolator, cur vnigenitus filius à Iohanne Euangelista predicabatur, dicens: Deum nemo vidit unquam, nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit: Sive hoc: Et unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Vides quia unus est filius, qui est vnigenitus Deus. Sed & si creatura erat spiritus sanctus, & Deus verus non erat, ut legimus ipsum dominum Christum Nicodemo indicantem: Quod nascitur de spiritu, spiritus est: Et: Quia Deus ipse spiritus est. Vel saltu exempli accipe: Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redēptionis. Sed ad hæc dicta suscipe: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Memeto, quia Deus est spiritus sanctus, qui cuncta operat in signis & prodigijs, sicut Vas electiōis breuiter absoluīt: Hæc omnia opatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Qui utique si creatura erat, hic unus atque idem spiritus, quemadmodum hæc vniuersa mirabilia poterat operari: Unde non pater est hic paracletus, Potentine, ne duos patres aduersus stile regulæ & autoritatis in confessione introducantur: & non filius est, ne duos filij contra sacras scripturas esse videantur & non factura est, ne non Deus verus sit. Sed ad postremum quid dicas, audi ipsam scripturam diuinam: Verus est Deus, quia de ipsa vera deitate unita, in comparabiliter constituit. HAE R. Rogo, si unita deitas est incomparabilis, nūquid sic & nomina personarum incomparabilia sunt? AT H. Pro dolor, si multi sunt patres, quia aliquando patres non fuerunt, nūquid aliquis ex his Deo patri in sempiterna generatione pater dignus comparabis? Absit: Aut quia multi sunt filii, qui nuper nati sunt, & antea filii non fuerunt, nunquid aliquis ei ad sempiternam unitatem filius proprius adsumilabitur? Aut quia multi sunt spiritus in celo, & in terra, qui facti sunt, nunquid aliquis eorum in semper

Vn2.
Processit.

Corrobo-
ravit.

Sentio.

potentissimus haereticus
De spiritu Virbicus
sancto Potentinus
mase sensu Vel.
quem hinc Tribus co-
Athanasiis dationibus
affutat elegerit.

Iure:

paracle

Paracletus

Nec non
eadem.

Confessio-
nis.

Naturam
natiuitate

D

ADVERSVS POTENTI. VRBIC. LIB. I.

A in semipaterna diuinitate sc̄tō spiritū adæquabitur; Absit, ne factura factori suo comparetur, dum factura nuper cœperit, factor autem eius semper ante omne o-
mnino principium fuerit. Memento vnum esse patrem, ex quo omnia, & vnum es
se filium, per quem omnia, & vnum esse sanctum spiritum, in quo omnia, sicut
scriptum est: Omnia ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Considera ad hæc superiusar-
gumenta dicta, tres significations per vnitum operantis nomen esse ostensas, id
est, ex ipso, & per ipsum, & in ipso; dum alius sit ex alio, aut per aliud, si quia ad simili-
gulas personas hoc pertinet dictum. Nam de vniō nominē sic ait: Ex ipso & per
ipsum, & in ipso, quod idem ipsum est vnum. Vnde quamvis hæc vocabula in pro-
priis personas tacitè sint dicta, tamen vnum nomē in his clause est revelatum. Er-
go quia ait: Ex ipso, ex Deo pater revocitat, vt fierent demonstrauit, & per ipsum, per
Deum filium hæc ipsa facta indicauit, & in ipso, in Deo sancto spiritu sanctificata
pronunciauit. Vides quia ex quo, ex patre est dictum; & per quem, per filium est
dictum, & in quo, in spiritu sancto est vñiter consummatum. Itaque quod ait, ex ipso benedictum
ipso, & per ipsum, & in ipso, quia identidem hæc ipsa est diuinitas patris, quæ & fi-
lii, sic & sancti spiritus. Ideo cuncta ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt facta. Ipsi
trinitati vnitæ & inenarrabili honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Et eis nomina in personis tantum distinguantur, accipe: Nunquid pater, qui
in eternitatem genuit filium, ipse filius potest dici? Nunquid pater hominem de
Maria virgine adsumpsit? Nunquid pater status, aut incarnatus, aut passus est? Ab
sit à nobis, Sabelli heretice, ne hanc blasphemiam admittamus. Dum hic verus fi-
lius Dei, verè incomparesibiliter natus fuerit de patre, & pro nostra salute denuo di-
gnatus fuerit adsumere hominem de Mariavirgine. Vnde iam Deus verus & ho-
mo verus dicitur, imo & est. Ideo in hæc diuisa sunt nomina personarum, ne quem
patrem dicis, hunc eundem & filium confusè designes, aut ne filium patrem esse pro-
Bnicias, vel certe hunc spiritum sanctum inæstimabilem ne forte patrem aut filium te-
merè testeris, & nullam omnino firmitatem tenere inueniaris; dum per ipsa nomi-
na personarum, ipsam vnitatem passim confundas, vt ipsum sibi dicas in persona
esse patrem, quem & filium, quasi ipse se genuerit, aut ipse sibi pater sit, & ipse sibi
filius sit, quod absit; dum nemo sibi metipsi pater sit, & nemo sibi metipsi filius sit,
quem verè genuerit, dum pater filii sit, & filius patris sit, quem verè genuit. Pro-
pter quod nomina in personis perfectè distinguuntur. HAE R. Hæc dicta de au-
toritate mihi approbes quæso. A TH. Accipe filium in claritate euāgelicæ censuræ
testantem. Cū venerit aduocatus ille spiritus veritatis, qui à patre meo procedit, ipse
testificabitur de me. Vel statim accipe: Aduocatus autem spiritus sanctus, quæ mit-
ter pater in nomine meo, ille vos docebit & admonebit omnia, quæcumq; dico vo-
bis. Nōnne q; breuiter nomina in singulis distinxit? dū hūc aduocatū spiritum pa-
radicū à patre annūciat discipulis esse venturū, & de semetipso testimoniu in mun-
do esse latetur. HAE R. Quare nomina designantur? A TH. Proculdubio, quia pa-
ter verè genuit, hoc propriū nomine est ei, & filius verè de eo natus est, hoc vnicum
nomē est ei, & spiritus principalis, qui de patre processit deitatis nomine est ei. Cū ve-
rò nomina pluraliter in personis singulis pcurrēdo distinguuntur, propria nomina ostē-
duntur. Cū secundū deitatem referunt, vnitū nomine in his indicatur. HAE. Quid er-
go designat personæ proprietatis indicium, qd est solus pater, & vñigenitus filius, & v-
cunus hic sp̄s sanctus, quēadmodū hic ostēdū vnitū nomine esse in proprijs personis
A TH. Audi, quoniam quo modo substatiūs est in diuinitate Deus pater, sic substatiūs
est in eadē natura & substatiā & Deus filius, sic substantiūs est in eadē na-
tura & deus spiritus sanctus. Siue hoc tale dictū referas, quēadmodum deus est
pater, sic Deus est filius, sic Deus est spiritus sanctus. Vides quia substatiūm diu-
nitatis nomen in his personis dum indicas, deitatis vnitum nomen demonstras,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

al. nonne
et. design-
entur
al. cum

*Iacobus Iohannes
propriae caloris*

*Corin. 3.
et. design-
nauit*

*al. ppter
quod
al. distin-
guuntur*

Itaq; duplex est huius mysterij intellectus. Memento dum vnitum nomen eorū in vnitate substantia consistat, & propria nomina in singulis personis distinguantur. Vel certè per hoc argumentum veritatem intellige: Ego & pater vnum sumus. **V**tique quia vnitum nomen naturæ plures naturæ non sint, & sumus, una persona non sit. Itaque ubi deitatis nomen indicat, vnum designat. Vbi autem ad nomina personarum venit, sumus ostendit. Idcirco aliud est, vnitum nomen deitatis ad communem autoritatem trinitatis vnitatem referre, & aliud est singula nomina pluraliter per singulas personas distinguere: quia ubi natura oportet requiritur, vnitum nomen revealatur: Vbi autem ad nomina, proprietas eorundem in singulis personis inesse declaratur. Sicut & in hoc argumēto Vas electionis breuiter absolvit: Ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. Ita ne non per hæc tacita nomina, quamvis personarum singulas significaciones inesse declarauit, id est, ex Deo, quod est evidenter ex Deo patre. Et quod prosecutus est, coram Deo, hoc est, teste Deo, sanctū spiritū demonstrauit, & in Christo loquimur quod ait: Vtique nos, qui ex Deo, coram Deo, in filio Dei testimonium prædicamus. Vides multifariè tibi dicta nomina singula in personis esse ostensa, & quoniam nomina singula tantum in personis perfectè ostenduntur, & deitatis oportet indicium vnter per hæc ipsa indicatur.

Dr ATHANASII AR CHIEPOPI ALEXANDRi ni, de vnitate ac sempiterna substantia sanctissimæ Trinitatis, ad Theophilum,

Liber I.

HÆRETICVS.

D

Contra di-
centis est
persona
Ariani cu-
sudam.

*De sempit
ernitate filii
dicit agit*

Ador. 8

Appella-
tiones filii
quam va-
ria.

Ver connexus es sempiternum cū patre esse filium, quem nativitas nullo modo passa est admittere insempiternitatē: Qui si sempiternus vna cum patre erat, natus nō est: si autem natus est, sempiternus esse nō potest, dū nativitas posterior sit sempiternitate. **A**TH. O inanis machina, de ligno, feno & stramine in arenis ædificata, cuius in proximo adeat ruine incendiū. Hic ad tuum malū argumentū, necesse est, vt contra te proferā veræ sapientiae interdictū. Quare nō sit sempiternus filius, cuius nativitas nullo modo excluditur à sempiternitate: Sed imo hic q̄ ante omne omnino principiū iam natus fuerat, ipsius est vna cū patre sempiternitas, dū sempiterno sempiternus genit⁹ fuerit.

Sed dicas mihi: Nativitas posterior est à genitore sue: Revera qualis prius conceptus de semine, aut coagulatus in ventre, & usq; ad postremum incrementum nativitas eius accedens profecerit, & sic tandem aliquando natus fuerit: Absit, ne huic nativitatē aliquid comparetur, sicut scriptum est: Generationem autem eius quis enarrabit: Nunquid pater, qui verè genuit, in passionem aliquā incidit, aut in ipsa nativitate filii sui detrimentum sustinuit: Absit, dum hæc generatio omnino, vt superius dixi, non enarretur. Deniq; de hoc si potes cōtra diuinam scripturam erra, dum ipsa modò dicat, manum, filium, & dexteram, & brachium: & modo verbum de ore patris, & modò ex utero ante luciferum genitum, & modò in patre esse, & modò quasi à patre exisse & venisse, & modò in sinu patris esse, & modò apud patrem erat, & modò in patre est & erat, & modò pater in filio, & filius in patre est. Considera si ad hæc multifariè dicta aliqua nativitas generationi filii Dei poterit cōparari, vel enarrari: dum hic qui ante secula incomparabiliter natus iam fuerat, quomodo

DE UNITATE SUBSTANTIA S. TRIN. LIB. I. 6

A quomodo & nunc in sinu patris est; aut qui à patre exiuit, & venit, quomodo semper in patre fuit & est; aut qui manum vel dexteram, siue brachium esse significatur, quæro à te Hæretice, ut enarres, quomodo à patre genitus fuerit: cum & sapientia & virtus Dei patris sit à divina scriptura vbiq; appellatus. Aut qui ex utero sgenitus est, quomodo & de ore patris verbum exiuit & venit; aut quomodo pater in filio est, & filius in patre est: Vides quia non enarratur hæc sola natiuitas, quærenda est potius secundum professionem scripturarum, quam iudicanda vel discutienda: quæ quanquam inenarrabilis sit, tamen secundum professionem synodi Ariminensis ignobilis creatura sit. Quare natus non fuerit vere de patre, quod absit, dum certus sim quod natus sit. Sed in eo sanè ignoro, quæadmodum de Deo patre genitus fuerit: quia de inæstimabili patre æstimabilis est vere, quia ab eo genitus est. Sed dicas mihi: Incipit filius, quia natus est. At econtra audi: Ergo ite pater, quia genuit. Si incipit filius, incipit & pater. Ergo sempiternitatē hanc, quam anteriorem natiuitate filij fuisse afferitis, eius tandem adscribitis: Ait Hæreticus patritantum. Ecce præiudicas ei: Vtique si nuper genuit, sempiternus esse non potest. Eligetibis alterum de duobus, aut una est eorum sempiternitas, aut una posteritas. Postremo quid tantum filio impuras, quasi aliquando non fuerit, cum hoc magis debeatur patri deputarit: quem tu patrem aliquando, secundum professionem tuam non fuisse testaris. Vtique re vera si filium natiuitas impediuit ne sempiternus esset, quem tarde aut sero natum fuisse afferis, necesse est, ut & genitor natiuitas filij sui impedimentum attulerit, ne sempiternus sit, si nuper genuit. Non tibi videtur, quia utrumque à sempiternitate impugnas? Cur ergo iam non est hæc talis professio vestra, nouus pater, nouus & filius; incipit pater, incipit & filius: Et excluso patre & filio ab una sempiternitate, quæro à vobis: cui Deo hæc semperitatem adscribatis: quia patrem dicitis tarde & sero genuisse, & filium nuper natum fuisse. Ergo ambo à sempiternitate exclusi esse videntur. Considera ergo non posse dici sempiternum patrem sine filio, dum magis sempiternus sit pater cum suo filio: quia non potest tantum hic pater dici sine suo filio. **HAB R.E.** Quod sensisti, de sensu tuo attulisti, & nihil de autoritate sacræ scripturæ mihi satisfecisti: Vnde vel unum tantummodo proferas pro multis pertinens ad hoc exemplum postulo, ut superiora dicta tua possint iure legitimo confirmari.

ATHA. Audi Psalmographum sanctum David dixisse, imo filium Dei per David ad patris personam retulisse: Et ego semper tecum, tenuisti manum meam de ceteram &c. Vel ipsum patrem per legìlatorem Moysem audi dicentem, de semperiteno unito nomine trinitatis: Ego dominus Deus, hoc est nomen meum memori Exodi, at semperitenum in generationes & generationes. Quod alio in loco idem ipse in filio suo dictum ostendit, id est: Nomen meum est in illo. Videlicet accipe: Ego dominus Deus, qui voco nomen tuum Deus Israel. Sed & ipse attestatus est: Ego veni in nomine patris mei, & me non receperistis. Nam & David ad hæc clamat, dicens: Benedictus qui venit in nomine domini. Denique de hoc ipso audi loquentem dominum supra corpus Lazzari: Pater, sciebam quia semper me audisti. Qui si semper in patre, aut cum patre non fuisset, quemadmodum eum semper audisset, si cum Deo patre semper uniter non fuisset: Vnde quia semper apud patrem fuit, & nunquam sine eo fuit, semper cum pater audiuit. Vides unitum nomen esse semperitenum, quod in virtute sapientiae & uniter consistit, ut quod nomen patris est in natura diuinitatis, sapientiae & virtutis, idem ipsum sit in natura nomen & filij. Vel Apostolum audi ad hæc dicentem: Et sempiterna eius virtus & diuinitas. Quæ semperititas siue diuinitas filius eius est. Quod alio in loco ipse tam euidenter absolvit, Christum & Dei virtutem & Dei sapientiam. Nunquid nam pater fuit aliquando sine virtute & sapientia sua. Hæretice, ut sine filio suo à vobis esse dicatur: Ab Roman. II. b. h. sit à nobis.

Af. natura.

Af. eam.

A. vnum

af. presq.

*C. capitulo
probat semper
Am. finit. qua
Psalm. p. semper
Pater facit*

Af. eadem

*Psalms. 107
Af. audias.*

Roman. II.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

sit à nobis, dum vbiq; scriptura tibi apertissimè declareret, semper fuisse patrem cum C
filio, filium cum patre. Cur non expertus es, sanctum David eduxisse in pugna

al. vobis
Psalm. 36.
gladium de vagina Goliæ, cuius nos vñi veritatis exemplo, placuit vt de vestro [in] vos gladio triumphemus, sicut ipse testatus est: Gladius eorum intret in cor ipso-
rum. Ignoras quia quod derogas filio, hoc ipsum admis & patri: Ita q; dum in pri-
ma congressione ab vna sempiternitate patris & filij exclusi fuissent, & compeli-
rentur ab ipsa censura veritatis, visum est illis vt in medium proferrent, quæ prius
occulte blasphemabant, dicentes: Erat pater aliquid sine filio. Si enim fuisse pater
aliquando sine filio, nunq; prorsus præsumens indicasset per Prophetā: Et ego
semper tecum. Sed ad hæc pīscator Euangelista loānes dīlectus à Deo, testatus est: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc
erat, fuit in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum
est nihil. Considera quia semper erat apud Deum patrem Deus filius, per quem
omne omnino principium factum est. Vnde iam oportuit nos pauli per ad Itulæ
dicta stultè respondere, vt vel sic de sua stultitia reuicti atq; confusi, erubescerent.
Vtique si erat pater antequam generaret filium, sine dubio non erat pater, si non
habebat filium. Sed ne vel hoc pra sumant blsphemantes: Erat filius antequam
nasceretur, qui si natus non fuerat, euidenter non erat filius. Stulte, quid ergo o-
portet dicere: Elige tibi vnum de duobus: Si erat pater antequam generaret fili-
um, aut erat pater qui iam verè genuerat filium: Vel si hoc significas: Erat filius ant-
equam nasceretur, aut erat natus filius, qui iam verè natus fuerat de patre, sicut scri-
ptum est: Qui erat, & qui est, & qui venturus est. Vel hoc: In principio erat ver-
bum. Vides, quia semper fuit filius cum patre, qui est, & qui erat, & qui venturus
est. Ideo non intelligis Ariane, quia tota falsa introducis; vt dicas patrem, qui non
genuerat, & nomines filium, qui nec dum fuerat natus. Rogo, si pater erat, vt asse-
ueras, qui non genuerat, & filius erat, qui non erat natus à patre, quædo à te, quid D
tunc fuerint? Ne forte dicas, ambo ingeniti, quod absit. Verè aduersus dogma
iniquitatis vestræ pro hac sententia sp̄ritus principalis per sanctum Mcysen recte

Deuter. 32
denotans comparauit, dicens: Inimici autem nostri insensati, de vinea enim Sodo-
morum vitis eorum, & propago eorum de Gomorra. Vua eorum, vua sellis, & bo-
trus eorum, borrus amaritudinis: ira draconum vinum eorum, & furor aspidum
insanabilis. Vide quia manifestè verum patrem sempiternum, verus filius decla-
rat sempiternus, qui de eo natus fuerat; & verum filium sempiternum, verus pater

al. eorum
demonstrat sempiternus, qui eum genuerat, ac per hoc, vt dixi, sicut verus pater, q;
de semetipso genuerat filium, vñā cum eo erat semper ante omnia anterior, sic &
verus filius, qui iam in enarrabiliter natus fuerat de patre, vñā cum eo fuit semper
ante omnia anterior. Hæc est, inquam, si in his anterior sempiternitas, quæ ante o-
mne omnino principium fuit, & erat, ideo nunquam pater sine filio, quia semper

filius fuit cum patre, dum nullo modo potest pater hic dici sine filio. Super hanc
tantam veritatis probationem adhuc adiecit iniquitas eorum dicendor: Ante-
quam generaret, non erat pater, sed erat omnipotens Deus. Prò nefas, hæc tam
temerè sic de Deo patre sentire: ergo sine dubio, vt dicitis, si omnipotenti Deo
de recenti honor patris accessit, prius imperfectus fuisse detegitur: Et si omnipo-
tent, tanquam homini egenti per ordinem dignitas crevit, prius iam omnipotēs
non fuisse cognoscitur; quia cui honor accedit, dum usq; ad summum gradū per-
uenerit, adhuc inferior ab eo esse videbitur, & si peruerterit, melior incipit esse in
nouissimo, quām fuerat in primo, dum de humilitate usq; ad summum fastigij cul-
men accedat. Sed hæc, vt erubescas, secundum tua dicta referimus, dum magis
omnipotens pater esse inuenitur, cui illa tanta censura omnipotentie se prius sub-
misericordi, vthonorem nuper per hunc gradum paterni nominis adsumiceret. Porro,
longum

al. ad

DE VNITA SUBSTANTIA S. TRIN. LIB. I. 9

A longū est tam diu cæcas eorū in vñū, replicare caligines. Audiāt itaq; nostrā verā al. refra
 & immoblē vocē confessionis: Quē ignorādo omnipotentē Deū testati estis, nos re
 ipsum patrē esse p̄d̄icamus, quia omnipotentē Deū, qualis ipse est in natura, ra
 lem genuit filium, sicut in scripturis cautum inuenimus. Qui est, & qui fuit & qui mus
 venturus est omnipotēs Deus. Vides omnipotentē esse Dei filium in natura, sicut
 & patrem. Ideo nihil nuper accessit, in vñita diuinitate sempiternæ omnipotētiae,
 patrī & filio. Sanè nec omnipotenti Deo sancto spiritu aliquid accessisse cognosci
 tur, quoniam de vñita omnipotētiae substantia est: quia hæc vñita natura nec au-
 gmentum aliquod, nec detrimentum patitut. Disce itaq; quemadmodum debet
 tuus error absoluī. Utq; sempiternitas patris filius eius est, quia de ipso inenarrabī
 liter s̄ ant omne omnino principium natus est; & sempiternitas filij pater eius est, al. sine int
 quia ipse eum ante cuncta secula incomparabiliter genuit; siue sempiternitas spiri-
 tū paracleti vñita deitas eius est cum patre & filio, quæ facta non est, sicut filius te-
 status est de eo: A patre procedit, & de meo accipiet. Sed & pater hæc dicta s̄ com-
 probat per Prophetam, dicens: Spiritus à me procedit. Et alio in loco: Effundam
 s̄ de spiritu meo super omnem carnem. Quod in Pentecoste in Apostolos factum
 fuisse, scripturæ diuinæ testantur. Nam sicut pater s̄ declarat filium suum in deita-
 te sua, quoniam Deus verus est; ita & filius demonstrat patrem in substantia sua,
 quoniam Deus verus est; sic & spiritus sanctus reuelat patrem & filium, in vñita
 natura sua æterna, quoniam Deus verus est. Hæc est, inquam, vñita omnipotens
 sempiterna trinitas, cui de recenti in deitate nulla accessit dignitas. HAE. Interro-
 go te, responde mihi: Non ergo mutabilis, vel conuertibilis hæc vñita substantia
 trinitatis? A TH. Audi itaq; scriptum est: Ego sum Deus, & non sum mutatus. Pſal. 102
 Vel Prophetam ad hæc dicentem: Mutabis eos, & mutabuntur; tu autem idem ip-
 se es, & anni tui non deficient. Siue tale dictum accipe: Ego sum Deus, & non de-
 mutor. Verè manifestè ipsi à diabolo immutati sunt, qui hanc diuinitatem sem-
 piternæ trinitatis in confessione mutare conantur, sicut Apostolus indicat: Qui im-
 mutauerūt veritatem Dei in mendacio, & seruierunt creaturæ potius quam creto-
 ri, qui est b. neditus in secula. Intellige ita p̄ nec incrementū nec detrimentū ullum
 posse sustinere hanc immutabili vñitā plenitudinem substantiae trinitatis. HAE.
 Rogo, si vñita est substantia diuinitatis patris, & filij, & sancti spiritus, de autorita-
 te scripturarum mihi id indices. A TH. Audi spiritum sanctum per Hieremiam
 prophetam testantē, vel imd̄ Hereticos per hæc autoritatis iura increpantē: Super
 montes accipite p̄ianctum, & super semitas deserti luctū, quia defecerunt, ed quod
 non sint homines, nō audierunt vocē substantiae. A volatilibus cœli vñq; ad pecora.
 Et sic prosecutus est: Quis homo sapiens, & intelligit hæc? Hic, vt intelligi datur,
 montes & colles in superbia elatas potestates huius mundi esse. Et semitæ deserti,
 Iudæi sunt, qui semper errantes Christum Deum verum, de substantia patris ante
 cuncta secula natum, non cognouerunt. Volatilia autē cœli, Heretici sunt, qui o-
 inni vento doctrine hic atq; illuc, sicut aues circumferuntur, & vñitā iussionis vo-
 cem, atq; vnam substantiæ patris, & filij, & sancti spiritus esse non confitentur. Pe-
 cora adæquè gentiles sunt, qui Deum factorē suum non cognouerunt. Verè ne-
 mo ex his arbitrandus est sapiens, qui non intelligunt hanc vnitam esse substanti-
 am trinitatis. Vel ad hæc intellige Prophetam clamantem: Quis stabit in substan-
 tia domini, & videbit verbum eius? Planè quis hominum potuit stare in substan-
 tia domini, & videre verbum, id est, filium eius, sicut ipse dicit: Et nemo vidit patrē
 nisi filius, & nemo scit filium, nisi pater. Vel tale dictum accipe: Qui me vidit, vidi
 & patrē meum. Nam de persona paracleti, idem ipse effatus est: Spiritus vbi vult
 adspirat, & vocem eius audis, & nescis vnde eveniat, aut quò vadat, sic est omnis, Ioann. 3:
 qui natus est ex aqua & spiritu sancto. Considera vnam esse inuisibilem substan-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

etiam trinitatis. Sed ad hæc adiecit: Sisterissent in substantia mea, & audissent verba
C mea, auertissem eos à studijs eorum pessimis. Vel in hoc: substantia mea, dulcedo
mea est. Nec non: Qui est splendor gloriae, & imago substantiae eius. Sed & hoc,

^{al. splendor} quod secundum autoritatem iure optimo censetur, accipe: & Candor est enim lucis
^{est} eternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis ipsius Deus filius.

^{al. trinitatis} Vides vnam esse inuisibilis imaginem substantiae gloriae & bonitatis. Denique
^{2. Cor. 4} Paulum Apostolum pro increpatione Hæreticorum audi loquentem, & hanc i-

maginem declarantem: Sed & si opertum est Euangelium nostrum, in his, qui pe-
reunt est opertum, in quibus Deus seculi huius excœauit mentes infidelium, ut

non peruident lumen Euangeliū inuisibilis. HAE R. Sanè si & spiritus sancti
imago inuisibilis Dei patris & filij est, de autoritate mihi indica. A T H. Scio quia

difficilis exitus est hic ignorantibus in absoluendo, sed nos oportet semper ad co-
ruscantis Pauli eloquium intento corde a spicere, dicentis: Nos omnes reuelata fa-

sce gloriam domini speculantes in eandem imaginem reformamur à gloria in glo-
riam, sicut à domini spiritu. Considera in vnam imaginem quemadmodum vnam

gloriam ter designauit, id est, gloriam domini, à gloria in gloriam, sicut à domini
spiritu. Nonne ut est imago Dei patris in gloriam, sic eadem ipsa talis imago
est gloriae filij, sicut sancti spiritus imago gloriae eadem ipsa & tanta, vel talis est.

HAE R. Declara mihi, si diuisa est hæc vna atq; eadē ipsa substantia patris, & filij,
& spiritus sancti, an indiuisa, aut si extensa est inuicem. A T H. O experientia
hominis, qui seipsum non intelligit. Vtique vnam ubi indicasti unitatis plenitu-

dinem, substantiae nomen indiuisum in eis esse monstrasti: nomina adæquè tria.
Et rursus in repetendo quod distinxisti, proprietatem earundem singulis perso-

nis inesse demonstrasti, memento quia inenarrabilia sunt quæ dicimus, quæ om-
nino credenda sunt. Non tamen facultas data est, ut ad liquidum sint hæc à nobis

discutienda: quoniam ipsa sacra sancta trinitas scire se tantum voluit, non tamen D

^{al. qualita-} te ^{al. diuina} permisit ut de se diuinitate sua propriè debeat definiri: vnde non est se diuina sub-

^{al. muta-} tione ^{al. partibus} instantia manifestum est, aut extensa inuicem, vel protensa in aliquo, vel excisa in

partibus, sed nec se derivatione alicuius rei comparatur: quia liquor non est in hac
natura planè, sed nec defluxio quædam est, quia nullum detrimentum, vel augmen-

tum sustinet, præsertim cum inenarrabilis sit hæc plenitudo substantiae indiuisæ
trinitatis, sicut ipse Deus Dei filius indicat. Ego in patre, & pater in me. Sed & spi-

ritus sanctus in patre, & in filio inuicem, & in se cōsistens est. Sicut scriptū est: Quis
enim scit hominum, quæ sint hominis, quæ in ipso sunt, nisi spiritus, qui in ipso est?

^{al. sic} Ita & quæ in Deo sunt nemo cognovit, nisi spiritus Dei: Nos autem nō spiritum hu-

^{1. Corin. 6} ius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata
sunt nobis, quæ & loquimur. Scito propriæ veritatis argumentum indiscretum es-

se possum de homine & spiritu, qui in ipso est, & de Deo & spiritu, qui de ipso
est. Nam & hoc: Qui se iungit meretrici, vnum corpus efficitur, & erunt, inquit,

^{2. Corin. 2} duo in carne vna: qui autem se iungit domino, vnum spiritus est. Sicut idem ipse ma-

gister gentium fide & veritate nobis testatus est, dicens: Spiritus enim Dei omnias
scrutatur, etiam altitudines Dei. Qui si altera natura esset spiritus sanctus, quem

admodum diuinitatem altitudinis Dei poterat scrutans penetrare; vel intelligere
quo modo in ea esset, & in se esset, & inesse: Dum natura Dei diuersam naturam
propriè non possit inire, & altitudines eius scrutans penetrare, ut dixi, & in ipsa es-

se, aut in se esse, vel vñiter in se naturaliter, hoc est, realiter in inuicem consiste-

re: nisi quia de ipsa vñita natura diuinitatis est. Nam & hoc Apostoli est dictu: Quia
autem se cōiungit Deo, vnum spiritus est. Vides indiscretā esse hæc plenitudinē diuinitatis
trinitatis, sed & vbiq; præsens est ista natura trinitatis. Quæ omnia implet interi-

us & exterius, à summitate cœlorū usq; ad profundū infernorū, sicut ipse dñs per
Prophē-

DE UNITA SUBSTANTIA S. TRIN. LIB. I. 10

- A** Prophetam testatur: Ego sum dñs Deus, qui impleo cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt. Similiter & sanctus Hieremias de eo vñā cum Prophetis indicat: Si abscondit se homo in absconsis, nōnne ego videbo eum? Nunquid non ego cœlum & terram impleo, dicit dominus. Vel hoc vñiter in trinitate dictum acciper: Psalm. 138 Quod ibo à spiritu tuo, aut quod à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es, & si descendero in infernum, tu ades illuc; Si adiumpsero pennas meas ante lucem, al. extre- & habita uero ins postrema maris eternam inde manus tua deducet me, & tenebit me mis dextera tua. Ita & quia dixit: quod ab ipso à spiritu tuo, Psalmographus, spiritū prin- cipalem, qui à patre processit, declarauit: Faciem autem s[ic] ipsius patris filii de mon- strauit manifestè. Quis potest ante unitam deitatem trinitatis in cœlo aut in inferno se occultare vel fugere: s[ic] cui omnis orbis terrarum, vel stolidum deputatum est, aut sicut spuma gracilis, aut ros quod antelucanum de cœlo descendit, sicut seri- ptum est: Qui continet s[ic] circulum terræ, & eos, qui habitant in ea, sicut locustæ. Necnon: Qui mensus est manu aquam, & cœlum palmo, et vniuersam terram clau- sa manu. Et rursus: Cœlum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meo- rum. Considera incoprehensibile esse unitæ diuinitatis virtutem, vt cœlū, quod pal- mo continetur, idē & thronus eius sit, & terra, quæ pugillo cōcluditur, rursus scabel lū pedū eius sit. Ac per hoc vniuersa implet, & omnia continet interior & exterior, & ubiq[ue] præsens est hæc indiscreta sempiterna trinitas, cui est inuisibilis plenitudo deitatis. Vnde ne malus interpres de superioribus dicit: Mater tam accipiat ca- lumnandi, eadem ipse breuiter reserabo, ed quod frequenter indicaui vnam sub- stantiā, vel unitā diuinitatē, vnius Dei naturā, aut vniatis naturā, siue hoc, vñū dei- tatis nomen, & vnius diuinitatis nomen, vnius naturæ nomen, & unitum diuinita- tis substatiæ nomē, hæc vniuersa, vt certus sis q[uod] legis, ad unitū plenitudinis diuinita- tis nomen patris, & filij, & sancti spiritus, & solitus diuinæ trinitatis nomen, & so-
- B** Ium hoc omnipotētis substatiæ unitum nomē, necnon & vñū bonū. Nōnne hæc superius dicta annunciatā diuinitatem unitatis oīs patris, & filij, & sancti spiritus manifestant. Hæc retuli, ne aliter quam dicta sunt acciperes, & simplicē sensum in ambiguo retorqueres, dum omne dictum ad sensum dicens requirendum, & nō ad stultam voluntatem vniuersusque Hæretici inuestigaudum sit.

DOMINI ATHANASII AR- CHIEPISCOPI ALEXANDRI- ni de fide unitatis & trinitatis, patris, & filij, & spi- ritus sancti, ad Theophilum. Liber I.

Redo in Dei patrē omnipotētē, & vñigenitū Iesum Christū salvatōrem nostrum, spiritū sanctū vnum Deū esse confiteor. Non sic vnum quasi solitariū, neq[ue] cūdem qui ipse sibi pater sit ipse filius; sed pater verus genuit filii verū, vt est Deū de Deo, lumē de lumine, vitā ex vita, perfectū de perfecto, totū à toto, plenū à pleno, non creatum sed genitum, non ex nihilo, sed ex patre, vnius substantiæ cum patre, & spiritū sanctum verū Deum nō ingenitum, neq[ue] genitum, non creatum nec factum, sed s[ic] patris, & filij, semper al. proce- in patre & filio coeternum. Vnum tamen Deum, qui ex uno patre, & totum quod dentem pater sit natus est filius, & in patre totum quod est totum genuit, filium genuit pater filium generans non minuit, neccamisit plenitudinis lux deitatem. Totū au-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tem quod Deus pater est, id esse filium ab eo natum certissimum tenetes cum spiritu sancto vnum Deum pessimum confitemut. Credimus in dominum nostrum Iesum Christum filium eius, per quem omnia creata sunt, quae in cœlis & quae in terra, visibilia & inuisibilia, propter nostram salutem descendit de cœlo, qui non quam desierat esse in cœlo. Natum de spiritu sancto de Maria virgine. Verbum caro factum est: Non amisit quod fuerat, sed coepit esse quod non erat. Non demutatum Deum, semper manentem, & iama in hominem natum: Non putatum, non aereum, sed corporeum sensum & animam habentem: Ita verum hominem ut verum Deum intelligamus: Ita verum Deum, ut verum hominem sive nullo modo ambigamus confidendum. Hunc eundem dominum nostrum Iesum Christum adimplesse legem & Prophetas, passum sub Pontio Pilato, crucifixum, & secundum scripturas, tertia die a mortuis resurrexisse, assumptum in cœlos, sedere in dextera patris, inde venturum iudicare viuos & mortuos expectamus, in huius morte & sanguinieremissionem peccatorum consecuturi: et resuscitandos nos ab eo in his corporibus, & in eadem carne, in qua natus est, passus, & mortuus, & resurrexit, animam cum hac carne accepturi ab eo, aut vitam æternam pro bonis meritis, aut sententiam pro peccatis æternam: hoc placuit. Amen. His qui filium Dei creatum esse profitentur, nequaquam de spiritu sancto dubius responsum. Vt enim filium, cui de substantia Dei impassibiliter sit genitus, creatum aucti sunt dicere, ita & de spiritu sancto dicunt utique similia, poenitentiam verò aucti. Sed de filio interim sentientibus recte, respondebimus de spiritu sancto. Etenim non desperandum est, eos qui semel de irreligiositate ad religionem conuerti coepi sunt, ad perfectum luctum conuerti. Ex scripturis sane diuinis, & non ex humana intelligentia hoc est. Iste modi igitur rationem præstare operam daturi sumus. Dicite nebis admirabiles, ubi in autoritate legistis, creatum esse spiritum factum? Ioannem, inquit, audiimus in Evangelio dicentem: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quibus dicimus: Si ergo audieritis & David in Psalmo in spiritu sancto dicente Deo: quia uniuersa seruunt tibi: Seruum utique esse diceris etiam spiritum sanctum, qui non est seruus sed liber, & liberatur erit creature, & in adoptionem filiorum eam promouerit ad Deum. Aut non iudicatis Paulum ad Romanos scribentem: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Ipse spiritus contestatus est spiritui nostro, quia sumus filii Dei. Et iterum: Lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberavit me à lege peccati & mortis. Si verò non est seruus spiritus sanctus, sicut probauerunt scripturæ, quia omnia seruunt ei, quod omnia per filium facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Vnius namque erat coruus, qui audierunt a Saluatore dicente: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui habitat in vobis. Sicut & Petrus scribens ait: Quæ nunc nunciata sunt vobis, euangelizante in vos spiritu sancto misso è cœlis. Itaque si spiritus sanctus est qui dicit: Omnia per filium facta sunt, & sine ipso factum est nihil: oportuerat quidem ipsum, siquidem creatus esset, dicere: Omnia per ipsum facta sunt, & ego per eum factus sum, & sine eo factum est nihil, quomodo consuetudo sanctorum est. Ita Paulus sane de se, & de omnibus sanctis obseruantissime scribit: Nobis autem unus Deus pater, ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed quoniam non est universitatis, sed trinitatis spiritus sanctus, omnia quæ post trinitatem sunt, per filium creata esse dicit spiritus sanctus. Testis autem est mihi Paulus beatissimus in spiritu sancto, hoc, quod omnia per filium facta sunt, prophetans in epistola ad Colossenses scripta: Quia in ipso filio creata sunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terris, sive visibilia & inuisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia

DE FIDE VUNITAT. ET TRINIT. LIB. I. "

- A** omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Non dixit, siue spiritus sanctus sanctus. Psalmista vero David in spiritu iterum sancto imperans uniuersae creaturæ laudare dominum, dicit: Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsum. Laudate eum omnes angelii eius, laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini, &c. Indignum duxit super his connumerare spiritum sanctum, & dicere: Laudet eum spiritus sanctus: quia laudantium & non laudantium est, quemadmodum paulus post in scripturis probabimus, & viuiscentium, & non viuiscentium ordo, sicut Paulus in secunda ad Corinthios epistola ait: Sed sufficiëtia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non litera, sed spiritu! Litera enim occidit, spiritus autem viuiscat. Ad Romanos vero: Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem viuit propter iustitiam. Et iterum. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis habitat in vobis, viuiscabit autem & corporalia corpora vestra per inhabitantem spiritum suum in vobis. Tres quoque sancti martyres, Ananias, Azarias, & Misahel in fornace ignis positi in terra Chaldeorum, cum admirabiliter Deus cœlorum ignes ad temperatum refrigerium cōuerteret, vniuersam creaturam adhortantes secum laudare Deum, sic incipiunt: Benedicite omnia opera domini dominum, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite cœli dominum, & hymnum dicite, & superexaltate eum in secula. Benedicite angelii dominum, hymnum dicite & superexaltate eum in secula. Benedicite aquæ quæ super cœlos sunt dominum, hymnum dicite & superexaltate eum in secula. Benedicite omnes virtutes domini dominum, hymnum dicite, & superexaltate eum in secula. Benedicite sol & luna dominum, hymnum dicite & superexaltate eum in secula. Et in consequentibus semetipso ad hoc incitantes: Benedicite Anania, Azaria, & Misahel dominum, laudate & superexaltate eum in secula. Et omnem creaturam benedicere dominum secum hortantes, non dicunt: Benedic dominum & spiritus sanctus. Sed & Esaïæ Seraphim astantia & laudantia viisi sunt: Et Ezechiel Cherubim subtus gloriam Dei Israel. Cum evidentissime ergo sancti fideliter non connumerassent his, quæ per filium facta sunt, spiritum sanctum, sed vbiq; scripturarum diuinarum cum patre & filio eum professi fuissent, quem non timent nisi patri & filio subtrahere, & vniuersitati audaciter connumerare. Sed Paulus, aiunt, ecclesijs Dei: Gratia vobis & Pax à Deo patre, & domino Iesu Christo: non dicit autem, & spiritu sancto. Et ad Thessalonicenses scribens dicit: Ipse autem deus pater, & dominus noster Iesus Christus dirigit viam nostram ad vos: Non dicens & spiritus sanctus. Manifestat eum non cum patre & filio, sed cum vniuersitate eum pronunciat. Nam & famulus Dei Moyses dicit: Dominus pluit à domino de coelo sulphur & ignem: non memorat spiritum sanctum. A quo & Pauluscum didicisset, & de Onesiphoro ad Timotheum scribit: Det ei dominus inuenire misericordiam à domino in die illa. Necnon & in Exodus scriptum est: Dixit autem dominus ad Moysen: Quoadusque non vultis audire mandata mea, & legitima mea considerare: Non dominus Deus dedit vobis istum diem sabbatis: Propterea ipse dedit vobis panes duum dierum. Et hic cum patris & filij fecisset mentionem, de spiritu sancto tacuit. Denique & Zacharias propheta dicit: Et dixit dominus ad diabolum: Incepit in te dominus diabole. Vbi est & nūc & apud istum spiritus sanctus: Quem autem non mouebit instructio sacramentis prout dominus confitetur: Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, cum de spiritu nihil dixisset. Atque Paulus cum didicisset fidei sacramentum, tradidit scribens ita: Nobis vero unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo; & unus dominus Iesus Christus, per quæ omnia,
- Romān. 8:
Psal. 103:
2. Thess. 3:
Gene. 19:
2. Timot. 4:
Zachar. 9:
Iohann. 17:
Ephes. 4:

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

omnia, & nos per ipsum. Ergo ubiq; diuinæ scripturæ memorantes patrem & filium, non cōmemorant etiam spiritum sanctum. Quibus dicimus; Si ergo Moysen audieritis dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Aut si audieritis Deum in Esaiā dicentem: Ego Deus, & non est præter me saluans. Ego neq; Deus saluator, quantum apud vos filius Dei in confessione dicitur. Aut si audieritis iterum eum dicentem: Testes estis vos, si est Deus præter me. Non iam Deum esse filium. Et iterum: Ego Deus primus, & ego postea, & præter me Deus non est. Tu autem non nostime, quia ego dominus Deus, & non est alius præter me. Ego dominus, & non est amplius. Quid si audieritis & per Iohel dicentem Deum, & cognoscetis, quia ego in medio Israel sum. Ego dominus Deus vester, et non est alius præter me. Et alias tales innumerabiles professiones diuinarum scripturarum cum audieritis, nec filium utique dabitis Deo connumerari. Et quibus ante consensisti scripturis dixisse de patre & filio, ijsdem nunc contraria ita esse dicetis; Aut nunquid haec non sunt scripturarum verba? Sed aduersantur sibi, secundum vos, diuinæ scripturæ. Absit. Sed sicut singulariter sancti loquuntur unius nominis mentione, id est, patris, vel filij, vel spiritus sancti, in uno tamen nomine trinitatem in se pronunciari sciunt, quod nouissimè probauimus. Ut enim hæ professiones filium non excludunt ab unitate patris, immo & spiritum sanctum connumeratum patri & filio continent, quemadmodum in sanctis scripturis monstrauimus, sic nec cum patrem & filium nominant scripturæ, spiritum tamquam creatum universitatem connumerant. Alioqui quemadmodum de patre & filio ostenditis dicere scripturas, arbitrantes non connumerari cum patre & filio, & spiritum sanctum, si audieritis scripturas mentionem facientes Dei & spiritus, quid eritis facturi? Dicit sanè Aggæus Propheta: Quapropter ego sum vobis, dicit dominus omnipotens, & spiritus meus conitat in medio vestrum. Considerate ergo vbi ponatis filium: Ecce enim omnipotens & spiritus significatur. Aut si audieritis Esaiam dicentem: Væ filij desertores, hec dicit dominus: Fecistis consilium, & non ex me: & pactum, & non per spiritum meum adiçere peccata. Et iterum: Occurrerunt sibi ceruæ, & viderunt facies suas, numero transierunt, & una ex eis periret. Alia aliam non quæsivit, quia dominus mandauit eis, & spiritus eius congregauit eas. Hæc ergo audientes, vbi filium queritis? Aut si audieritis Zachariam Prophetam dicentem: Patres vestri vbi sunt & Prophetæ dicit dominus: Nunquid in æternum vivent? Veruntamen sermones meos & legitima in ea percipite, quæ

psal. 133. ego mando in spiritu meo seruis meis Prophetis, qui apprehenderunt patres vestros. Aut si audieritis David dicentem Deo: Quod ibo à spiritu tuo, & quod à facie tua fugiam; Quid cogitabis de filio? Sic vero & Apostolus Paulus ad Corinthios scribit: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Patrem & spiritum connumerari dabitis: Filium vero in his, quæ per spiritum sunt pontifices. Esaias Propheta dixit: Hæc dicit dominus: Fecistis consilium, & non ex me: & pactum, & non per spiritum meum. Nequaquam ergo nec in mentem vestram, religiosi viri, hoc subeat vnguis, sed quemadmodum dixistis Paulum Apostolum scriptisse: Gratia vobis & pax à Deo patre, & domino nostro Iesu Christo; & nullam mentionem eum fecisse spiritus putatis: Sic iterum audite eum ad Corint. scribente in secunda epistola: Gratia domini Iesu Christi, & charitas Dei, & communicationis spiritus sancti cum omnibus vobis. Et quemadmodum hic dixit, charitas Dei, sic etiam ad Romanos: Obscro autem vos fratres, per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus, concertemini mecum in orationibus meis pro me ad Deum. Etcum Paulus asseruisset communicationem spiritus vobiscum, Iohannes ait: Communicatio vero nostra ut sit cum patre & filio eius Iesu Christo. Paulus autem Apostolus dicit: Fidelis autem Deus, per quem vocatus sum in com-

Esaias 30. munit-

DE FIDE VUNITAT. ET TRINIT. LIB. I. 11

A municationem filij sui Iesu Christi domini nostri, in prima quoque epistola ad Corinthios necesse est iterum audire Paulum, trinitatem prædicantem; dicit enim Diuisiones autem donorum sunt, idem vero spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Cum dixisset autem Deum omnia in omnibus operari, & professus fuisset dona, quæ per spiritu donantur, adiecit: Hæc omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult. Docens operationem Dei esse spiritus sancti, nunquid destitit à trinitate Paulus? nonquid subtraxit Deo & filio spiritum? & sicut ad Thessalonenses scripsit: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos ad perfectum. Ita & ad Corinthios in prima epistola: Sed ab aliis estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Consideratisne spiritum sanctum ubique scripturarum cum patre & filio connumerari. Audiendus planè filius iste Esaia 48, 1. Cor. 14. Esaia Propheta, semetipsum & patrem, & spiritum sanctum prædictans, sic enim ait: Audi me Jacob & Israel, quem ego voco: Ego sum primus, & ego in alterum, manus mea fundauit terram, dextera mea fundauit coelum, vocabo eos omnes, & stabunt simul, & congregabuntur omnes, & audient, quis annunciauit vobis talia? diligens te, feci voluntatem tuam in Babylone, ut tollam semen Chaldaeorum: Ego locutus sum, ego vocaui, adduxi illum, & prosperum iter eius feci: accedite ad me, & audite hæc; non à principio in abscondito locutus sum hæc quando siebant, & mihi dominus misit me, & spiritus eius. Et iterum: Ego sum qui deleo iniquitates, dicit tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris; patres vestri priores, & principes eorum iniquè egerunt in me, & contaminauerunt principes sancta mea, & dedi perdere Jacob & Israel, quem elegi: quia ego dabo aquam in sitiim, qui ster fecerūt in siccō, imponam spiritum meum super semen tuum, & benedictiones meas suscipias filios tuos. Ipse vero Esaia 32, 2. Thess. 5, 1. Cor. 6. Esaia trinitatem prædicans, ait: Ecce nomen domini per multum tempus venit ardens ira, cum gloria labiorum eius, verbum ira plenum, & irafuroris, sicut ignis edet, & spiritus meus sicut aquam trahens, venit usque ad collum. Audite vero & Zachariam trinitatem prædicantem, ait enim: Hæc Zach. 7. dicit dominus omnipotens: Iudicium iustum iudicate, & misericordiam & miserationes facite unusquisque ad fratrem suum, & viduae & pupillo, & aduenae, & pauperi nolite per potentiam nocere, & malitia vniuersusq; fratri sui nolite memores esse in cordibus vestris. Et non obedierunt aduertere, sed dederunt dorsum insipientes, & aures suas grauauerunt, vt non audiant legem meam, & sermones meos, quos misit dominus omnipotens in spiritu suo, in manus anteriorum Prophetarum. Angelus vero domini inquit ad Zachariam: Hoc verbum domini in manu Zorobabel, dicens: Non in virtute magna, neque in fortitudine, sed in spiritu meo, dicit dominus omnipotens. Michæam quoque audiamus, trinitatem pronunciantem, & ipse enim ait: Hæc dicit dominus ad Prophetas, qui sedunt populum meum, & mordent dentibus suis, qui prædicanter super eum pacem, & non est pax data in ore eorum, & suscitauerunt super eum bellum: Propterea nox vobis erit ex visu, & tenebrae vobis erunt ex diuinatione, & occidet sol super Prophetas, & tenebrosa cadet super eos dies, & confundentur, quia vident somnia, & irridebuntur divini, & detrahunt de his omnes isti, ed quod non sit qui exaudiatur eos: nisi ego in plena virtute & in spiritu Domini, cum iudicio & potentia annunciare Jacob iniquitates suas, & Israel peccata sua. Audi ergo sanctos conuenienter trinitatem prædicantes, & nunquam spiritum sanctum universitati, quæ per filium facta est, connumerantes, sed cum patre, & filio eum profitentes. Quod si saluatoris instructio, ut aiunt, monet eos dicentis: Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Ioann. 14. Iesum Christum, & non perhibentis, ut cognoscant spiritum sanctum, satisfiet illicum audiant ipsum & de spiritu dicentem: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogado patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in eternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec cognoscet eum; vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit. Aduertant igitur & Apostolos quidem cognoscentes & spiritum, & filium, & parrem: mundum vero miserabilem, quia non cognoverit patrem neque me. Et iterum: Paracletum spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt nec cognoscit eum. Significanter vero dominus & alium paracletum es.

¶ Ioann. 2. se dixit spiritum sanctum, quam ipse paracletus, sicut Ioannes in Epistola sua ait: Hec vobis scribo, ut non peccetis: quod si peccauerimus, aduocatum habemus ad patrem, & ipse propitiatio est pro peccatis nostris. Ut doceremus spiritus cum filio & equalitatem. Quam vero non terret eos dominus, qui fidei sacramentum Apostolis tradens, dicit: Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Nec non & illa magna & beata confessio fidei, immo ipsa fides sanctorum, & testamentum, quod disposuimus ad patrem, & filium, & spiritum sanctum, ad sacrum lauacrum regenerationis venientes, confessi sic: Credo in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius unigenitum, & spiritum sanctum. Et licet dominus dixerit: Credite in Deum, & in me credetis, & non dixit: Credite in spiritum sanctum. Tamen Apostoli docuerunt ecclesias orbis credere in patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ergo dicant: Si salus est his, qui credunt in patrem, & filium, & non credunt & spiritum sanctum, sed absit: Neque enim in Deum credunt, qui non credunt in spiritum sanctum, adeo ut Paulus inuentis quibusdam discipulis, & interrogatis, si spiritum sanctum accepissent credentes: illisque respondentibus, nec si esset spiritus sanctus, dixit: In quo ergo baptizati estis? Probans, qui non sunt baptizati in nomine spiritus sancti, nec in patre, & sancto spiritu, & filio nomine esse baptizatos. Ita plane & creatorem spiritum sanctum agnoscimus. Alioqui si creator non esset, & sine ipso ab initio creati essemus, quomodo in regeneratione sine eo non regeneraremur? Aut si forsitan ad illam antiquitatem, quae fuerat ante praevaricationem Adae, restituit nos regenerationis lauacrum, vel minoris facturæ Adæ regenerationis nostra, quoniam ante quidem dicitis, sine spiritu sancto creati sumus, quomodo vero hic adsumptus est sine causa in regenerationem nostram? Verum, hoc dicere, irreligiosum est: An ne maior & cauтор tantum sine eo creatus sit homo, & exciderit, ideo adsumptus spiritus in regeneratione nostra ad tutelam certiorem? Sed & ipsum valde impium, vel in sensum aliquius subire. Dicant igitur quomodo spiritus adsumptus ad regenerationem nostram, qui non creavit nos ab initio: siquidem non creavit dicitis, forte ut sanctificet accedentes ad lauacrum regenerationis? Est enim spiritus sanctus, sanctificans, sanctus, non tam enim creator: Omnia enim ex Deo per filium creata sunt, secundum Paulum dicentem: Nobis vero unus Deus pater, ex quo omnia, & unus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Hic autem nihil de spiritu sancto dixit: Quibus dicimus? Sancta per filium creata est natura, aut non sancta; & quidem dicere quod non sanctum creavit filius, non sanctificans eum in spiritu, superflua est quæ datur ei per spiritum sanctificatio, & valde infirma atque innata, veluti, cum sole medio cursu diei illuminante orbe, qui sub celo est superfluous atque infirmus inanisque lucernæ sit splendor. Sed quoniam non merebatur, inquisunt, creature per filium sanctificari, ideo ministerium spiritus induxit Deus, ut per illum sanctificaretur. Ergo creari quidem per filium meruit, sanctificari vero non meruit: quod enim maius est, creari, an sanctificari? Pensate itaque in statera mentis vestrae, conspicientes, ut vel sic considerare possitis, quod etiam ipsi vos invicti confitemini

Creator etiam spiritus sanctus, & filius nomine esse baptizatos. Ita plane & creatorem spiritum sanctum agnoscimus. Alioqui si creator non esset, & sine ipso ab initio creati essemus, quomodo in regeneratione sine eo non regeneraremur? Aut si forsitan ad illam antiquitatem, quae fuerat ante prævaricationem Adæ, restituit nos regenerationis lauacrum, vel minoris facturæ Adæ regenerationis nostra, quoniam ante quidem dicitis, sine spiritu sancto creati sumus, quomodo vero hic adsumptus est sine causa in regenerationem nostram? Verum, hoc dicere, irreligiosum est: An ne maior & cauтор tantum sine eo creatus sit homo, & exciderit, ideo adsumptus spiritus in regeneratione nostra ad tutelam certiorem? Sed & ipsum valde impium, vel in sensum aliquius subire. Dicant igitur quomodo spiritus adsumptus ad regenerationem nostram, qui non creavit nos ab initio: siquidem non creavit dicitis, forte ut sanctificet accedentes ad lauacrum regenerationis? Est enim spiritus sanctus, sanctificans, sanctus, non tam enim creator: Omnia enim ex Deo per filium creata sunt, secundum Paulum dicentem: Nobis vero unus Deus pater, ex quo omnia, & unus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Hic autem nihil de spiritu sancto dixit: Quibus dicimus? Sancta per filium creata est natura, aut non sancta; & quidem dicere quod non sanctum creavit filius, non sanctificans eum in spiritu, superflua est quæ datur ei per spiritum sanctificatio, & valde infirma atque innata, veluti, cum sole medio cursu diei illuminante orbe, qui sub celo est superfluous atque infirmus inanisque lucernæ sit splendor. Sed quoniam non merebatur, inquisunt, creature per filium sanctificari, ideo ministerium spiritus induxit Deus, ut per illum sanctificaretur. Ergo creari quidem per filium meruit, sanctificari vero non meruit: quod enim maius est, creari, an sanctificari? Pensate itaque in statera mentis vestrae, conspicientes, ut vel sic considerare possitis, quod etiam ipsi vos invicti confitemini

DE FIDE VNITAT. ET TRINIT. LIB. I. 13

A temini spiritus dignitatem. Ergo creari quidem creatura per filium meratur, sanctificari vero per filium, quia minimè indigna sua sanctificatione creauerit filius. Sed oportebat, inquit, per spiritum sanctificari eam prius, ut sic meretur accipere filij, & patris sanctificationem. Quibus dicimus: Ergo non sancta esse filium dicitis? Absit! Neque enim sine filio spiritus sanctificat, nec filius sine spiritu vel patre, sicut & dixistis, & Paulus ad Thessalonicenses scribēs, ait: Ipse autem Deus, & pater noster, & dominus Iesus Christus sanctificet vos ad perfectum. Ad Corinthios vero in epistola prima: Sed abluti estis, sed sanctifica tis estis, sed iustificati estis, in nomine domini nostri Iesu Christi, et in spiritu Dei nostri. Videntis ne unitatem sanctificationis, quomodo pater, & filius, & spiritus sanctus sanctificat creaturam? Si igitur sancta creatio creata est, sine spiritu auctem sancto non est sanctificata, & spiritum sanctum creatorem esse, necesse est omnes confiteri. Alioqui si hoc confiteri non vultis, quod utique facturi estis, dicentes, non sanctam creaturam esse creationem, deinde per spiritum sanctificatam. Sed timetis irreligiositatis notam, sanctam verò conditionem creaturæ omnimodo confitentes, non tamen sine spiritu sanctificatam, creatorem omnino confitemini etiam spiritum, si scitis verbum Dei filium ipsius esse. Audite in Psalm. xl Psalmo dicentem: Verbo domini coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et docente nos non sine spiritu sancto, quem à corpore suo ore Ioann. 30a Verbum in faciem Apostolorum spiravit, dicens: Accipite spiritum sanctum. Alioqui si ab initio sine spiritu sancto creati sumus, quomodo per eum resurrectio mortuorum efficitur? Paulus autem dicit: Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis habitat in vobis, vivificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum suum in vobis. David quoque canens Deo, dicit de Psal. 103 creatura: Aufer spiritum eorum, & deficiunt, & in puluerem cōuententur. Emit te spiritu in tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Incongruum est aliter ab initio cōdi creaturam, in nouissimo aliter creari. Itaque et si non vultis, creator tamen spiritus sanctus paracletus, qui à Deo mittitur, prædicatur à sanctis. Mittis spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et ut pater, & filius fecisse dicitur in scriptura, sic inuenietur & spiritus sanctus fecisse. Deus enim ait in Hieremias deduxisse hunc Israel in deserto ad populum meum, & non dixistis, ubi est dominus, qui eduxit nos de terra Aegypti, qui induxit in deserto. Dicit autem & Esaias, qui audiendus est, spiritum sanctum deduxisse Israel in deserto, sic dicens: Deduxit eos per abyssum, sicut equum per desertum, & non laboraverunt tanquam iumenta per campum, descendit spiritus à domino, & deduxit eos. Dicitur autem & lex domini, lex spiritus. Et de singulis quocum satellitorum in Psalmo dictum est: Lex Dei eius in corde ipsius. De se vero Paulus: Factus sum, inquit, his, qui sine lege sunt, tanquam sine lege, cum extra legem Dei non essem, sed in lege essem Christi, ut lucrarer eos, qui sunt sine lege. Etrursum ad Romanos scribit: Lex enim spiritusvitæ in Christo Iesu, liberavit me à lege peccati & mortis, ita ut unitas trinitatis inueniretur in sanctis scripturis: que enim sunt Dei ac Christi, ac spiritus sancti inuenimus in eis, ut cum dominus Iudæis dicat: Reddite ergo quæ sunt Cœsar, Cœsari, & quæ Dei sunt, Ieo. Paulus quoque ad Philippenses scribit: Omnes enim quæ sua sunt, querunt, non quæ Iesu Christi. Ad Corinthios: Animalis autem homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei: stultitia est enim. Et omnis siquidē Dei patris nostri nomine, Dei Christi, stianus vero discipuli, nomine Christi: & spiritualis spiritus sancti nomine appellatur. Audienda nanque est illa in Sarepta Sidoniane vidua ad Heliam Thelbiten, dicens: Quid mihi & tibi est homo Dei? Etrursum: Nunc cognoui, quia homo Homo Dei es tu, illa vero mulier Sunamitis suo marito de Heliago dicens: Ecce homo D^r. 1. Thess. 5:1
1. Corin. 6:1
Psalm. xl
Ioann. 30a
Roman. 8:3
Psal. 103
1. Corio. 3:1
Lucas 2:11
Deus Christus
Spiritus
Homo

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Dei magnus venit ad nos. Ipsa quoque scriptura Regnorum ait: Et homo Dei venit ex Iuda, & prophetavit super altare Bethel. Nec non etiam titulatio ecclesie mihi ostendit ipsa. Oratio Moysi hominis Dei. Lucas vero in Actis Apostolorum ait:

1. Cor. 12. Factum est autem & in integro anno eos conuenire in ecclesia, & appellare in ecclesia primi discipulos Christianos. Et Paulus ad Corinthios scribit: De spiritibus autem nolo vos ignorare fratres, scitis, quia quando gentes eratis, ad idola muta quomodo cumque ducebamini addicti quapropter notum facio vobis, quia nemo in spiritu dicit anathema Iesu: & nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Et rursum: Animalis homo non percipit ea, quae spiritus sunt Dei: stultitia enim est illi, & non potest scire, quia spiritualiter裁判atur; nam spiritualis iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur, quis enim cognovit sensum domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

2. Corin. 2. Sensum Christi nos habemus, & quod sit. Sensum autem Iesu Christi in substantia proprie Apostolus spiritum sanctum esse professus est: Quis scit quae sunt Dei, nisi spiritus Dei. Sicut spiritus noster, quae sunt nostra nouit. Videlicet ipse Paulus ad Corinthios scribit: Nobis autem reuelavit Deus spiritum sanctum: spiritus enim scrutatur omnia, etiam profunda Dei: quis enim nouit hominem, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Sic & quae Dei sunt nemo nouit, nisi spiritus Dei: nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui a Deo est. Et rursum. Vide cor eius & ego spiritum Dei habere. Paulus autem a Deo se vocatum ait, ad Galatas scribens: Cum autem placuisse et domino, qui me segregauit de utero matris meae, & vocauit in gratiam suam, ut reuelaret filium suum mihi, ut euangelizarem eum in gentibus. Romanos vero a Christo vocatos esse ait, scribens: In quibus estis & vos vocati Iesu Christi. Et spiritus sanctus Paulum & Barnabam a se dixit esse vocatos, quod gentibus annuncient Christum. Et plane mirabile, cum salvator diceret ad Paulum in templo: Ite, quia ad gentes longe positas ego mittam te. Et Paulus ad Galatas scriberet: Paulus Apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem, qui suscitauit eum a mortuis. Spiritus tamen sanctus misit Paulum & Barnabam probatos ad praedicandum gentibus Iesum Christum. Dicit namque scriptura: Sic erant autem Antiochiae in ecclesia prophetae & doctores, in quibus erat Barnabas & Simon, qui vocatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manaem quoque, qui erat Herodis tetragonus collactaneus, & Saulus: Ministrantibus autem eis domino, & ieiunantibus & orantibus imposuerunt eis manus & dimiserunt, qui missi a spiritu sancto, descendenter Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. Et sic deinceps praedicatione per Paulum facta exponitur. Et est quidem quando ex persona patris loquitur Prophetae. Sic David in Psalmis ait: Semel iuravi in sancto meo, si David mens tibi, se men eius in aeternum manebit, & sedes eius sicut sol ante me. Et rursum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sicut & Petrus ait: Propheta cum esset David, & sciret, quia iurejurando iurasset illi Deus, de fructu lumbis eius secundum carnem sedere super thronum suum. Quando vero ex persona filii cum Esaias dicit: Hec dicit dominus: Propterea vos semper blasphematur non meum in gentibus: propterea nunc se sit pepulus meus, quia ego sum, ipse qui loquebar, adsum. Quando autem ex persona spiritus sancti: Ut cum Prophetae Agabus dicat: Hec dicit spiritus sanctus: Virum hunc, cuius est iste cingulus, sic ligabunt in Hierusalem iudei, & tradent in manus gentium. Paulus autem ad Timotheum scribit: Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus seductoribus, & de cunctis demoniorum, sicut & cetera. Est quidem quando pater, & quando filius, & quando spiritus sanctus loquitur. Sice quidem per ipsum pater de salvatore ait: Hic est filius.

Galat. 1. **Roman. 1.** **Acto. 13.** **Psalms. 88** **Psal. 131** **Esaia. 52.** **2. Timo. 4.**

C

D

DE FIDE VNITAT. ET TRINIT. LIB. I. 14

A filius meus dilectus, in quo complacui. Filius verò anteq; conuersaretur inter homines, singulis quibusq; sanctorum locutus est: & post in cœlum ascensum spiritus quoq; sanctus ad discipulos ait: Segregate mihi Barnabā & Paulum ad opus quod vocauī eos. Et Propheta quidem Ezechiel contra veterem populum clamans dicit: Et contristabas me in his omnibus dicit dominus. Paulus verò scribit ad nouellum populum: Nolite contristare spiritum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Et David nihilo minus contra iudeos dicit: Et exacerba uerunt dominum in deserto. Esaias verò de eisdem ait: Ipsi verò contumaciter egerunt, & exacerbauerunt spiritum sanctum. Et ad Corinthios scribens Paulus ait: An experimentum queritis eius, qui in meloquitur Christi? Et rursus: Mulier ligata est, quāto tempore viuit vir eius, si autē mortuus fuerit vir, libera ta est, cui vult nubat, tantum in domino. Beator autē erit, si sic manserit secundum meam sententiam: videor em & ego spiritum Dei habere. Et ad Romanos dicit: Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, testimonium mihi perhibe te conscientia mea in spiritu sancto. Et in Esaiā dominus: Filios genui & exaltavi: ipsi verò me spreuerunt. In Evangelio verò: Quod natum est de carne, caro est. Et rursus: Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis unde veniat, aut quid eat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Ergo hæc ad initium Evangelij cōparans, minuit spiritus sancti dignitatem: In principio quidem Euāgelij Ioannis de saluatore, & de his qui crediderunt, ait: Quotquot eum receperūt, dedi eis potestatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguine, nec ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. De generatione quoq; fidelium exponēs post modum dñs Nicodemum instruens, quod eos, qui in se credunt, hoc est, qui accipiunt eum, à spiritu sancto regenerari oportet, dicens: Ne mireris quia dixi, oportet vos nasci denuo, spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis unde veniat, & quid eat. Sic est omnis, qui natus est ex spiritu sancto. Et commemorans ante: Quod natum est de spiritu, spiritus est: ex carne, caro: & quod nascitur de spiritu, spiritus est. Si igitur hi, qui eccelesti regeneratione generantur ex spiritu sancto regenerati, ex Deo sunt generati, cur non si quid magnum & diuinum, & trinitate dignum de spiritu nos opinari oportet, quantum ad humanam possibilitatem est: Quid vero cogitabimus iterum audientes Paulum ad Corinthios de spiritu scribente: An nescitis quia corpora vestra temporum est spiritus sancti, qui in vobis est, quem accepistis à Deo, & nō estis vestri, empti enim etsi precio. Glorificate & portate Deum in cordibus vestris: Taliāne de aliquo ex creaturis propriè esse dicuntur, & qualia de Deo, talia de spiritu scriberent sancto, si creatio esset: Quid verò faciemus audientes Petrum ad Ananiam dicentem: Quid quod tentauit Satanás cor tuum mentiri spiritui sancto, ut subtraheres de precio fundis: non es mentitus hominibus, sed Deo. Dicent sorores spiritui Dei non mentiuntur, sicut qui ministrū contumelia afficiunt, regē nō de honestant. Quibus dicimus: Ergo & illi Apostoli mentientes, non de Deo mentiti sunt: aut qui Apostolos recipiunt, nonne Deum recipiunt: sicut dñs ad Apostolos ait: Qui recipit vos, me recipit, qui verò me recipit, recipit eum, q; me misit. Oportebat ergo Petrum memorantem: Quid quod tentauit Satanás cor tuum mentiri spiritui sancto: non es mentitus spiritui sancto, sed Deo: aut dicere, quid quod tentauit Satanás mentiri nobis: non es mentitus hominibus, sed Deo, ut sequentia ratio habeat: Quenam Deus sanctis suis hoc tradidit & sapere & proficeri, quemadmodū cùm à filijs Israel, p̄sco illo magno Samuele, rex petebatur, mōsturq; esset, dixit ad eum Deus: Non te spreuerunt, sed me. Et talibus quidem verbis Petrus non est vsus, sed cum Ananias & vxori Saphiraputarent hominēs decipere, yνus ex his, qui decipi putabatur, Petrus dixit: Quid

c ii quod

Matth. 9

Acto. 13:

1. Cor. 13:

1. Corin. 7

Psalm. 77

Esaie 1.

Ioann. 3,

Ioann. 1.

1. Cor. 6,

Acto. 5

Matth. 18

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

q̄ tentauit Satan as mentiri spiritui sancto: non es mētitus hominibus, sed Deo. C
 Sic sanè & ad Sapphirā coingressām continuo dixit: Quid q̄ conuenit vobis ten-
 tare spiritum dñi; Et patri quidē, & filio, & spiritui sancto fideles viuere sancta
Roman. 6 eloquia nos docent, sicut Paulus ad Romanos scribit: Quod autem mortuum est
2. Corin. 5 peccato, mortuum est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Et rursum: Vt hi qui
Galat. 6 viuunt, iam non sibi viuāt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Et rug-
 sum increpans Galatas scribit: Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus. Et cūm
1. Cor. 8 Paulus diceret: Nobis verò unus pater, ex quo omnia, & unus dñs Iesus Christus,
 per quem omnia. Et quod maius est in terra creatura, hoc est corpus dñi, ex spir-
Matth. 1 tu sancto esse creditur, sicut Euangelista Matthæus tradidit: Christi generatio
 sic fuit: Cūm desponsata esset Maria mater eius Ioseph, anteq̄ conuenit ēt, inuen-
 ta est in vtero habens de spiritu sancto: Ioseph autem vir eius, cūm esset homo
 iustus, & nollet eam detegere, voluit eam occulte dimittere: hæc autem eo cogi-
 tante, ecce angelus dñi in lomnis visus est à Ioseph: Fili David, ne timeas recipi-
Prouer. 9 re Mariam uxorem tuam: quod enim ex ea nascetur, de spiritu sancto. Et licee
 sapientia Solomonis in Prouerbijis, de corpore & saluatoris diceret: Sapientia ædi-
 ficauit sibi domum, & hic profitetur vnigenitum creator em corporis sui, hicta-
 men angelus ex spiritu sancto illud esse dixit, & sic omnis Christianus cūm in-
 struitur, credit. Nec enim scriptura circa trinitatem discrepat, vnam eandemq̄
 operationem eius factam vbiq; docens. Deniq; Deum paritura Maria cūm Ga-
Luke 1 brielem audisset dicentem: Ecce in vtero habebis & paries filium, & vocabis no-
 men eius Iesum, &c. Etcūm interrogasset: quomodo erit istud, quia virum non
 nouit: statim docetur ab eo dicente: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
 altissimi obumbrabit tibi, propterea quod nascetur ex te, sanctum vocabitur, si
 Iesus Dei. Quod si virtus altissimi est vnigenitus secundum Paulum, dicentes
 Christus Dei virtus, & Dei sapientia: Spiritus verò sanctus paracletus, spiritus ve-
 ritatis, hisq; obumbrantibus paritura dñm Maria, creatum est dominicum tem-
 plum: Angelus autem ex spiritu sancto creatum illum dixit, cur non vnam ope-
 rationem esse trinitatis eruditur: Omnes verò fideles ex spiritu sancto esse di-
Ioann. 3. xxit dñs ad Nicodemum profitens: Quod natum est ex carne, caro est: & quod
 natum est de spiritu, spiritus est: ne mireris q̄ dixerim tibi, oportet vos nasci de-
 nuo, spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis unde veniat, aut quod
 vadat, sic est omnis qui natus est ex spiritu sancto. Cūm ergo audimus, nobis u-
 nus Deus pater, ex quo omnia, & unus dñs Iesus Christus, per quem omnia, &
 nos per ipsum, & habemus quod maius est tota creatura & glorioius, quod est
 corpus dñi, necnon & omnes sancto spiritu esse sanctos: cur non quæ de patre,
 & filio, eadem etiam de spiritu sancto sapere dirigimur à scripturis: Quod si gra-
 ue vel nefas impijs hoc esse videtur: Ergo sicut credunt in patre, & filio, ita credat
 in spiritu sancto, & sicut baptizant in spiritu sancto, ita etiam baptizent in no-
 mine patris, & filij: non ita baptizent etiam in nomine, & in nomine spiritus san-
 cti. At videamus si vel in Deum credant, vel baptizent, qui sic sapiunt, non vi-
 dentes in scripturis sanctis trinitatis unitatem. Scriptit nanque ad Ephesios bea-
 tissimus Paulus: Propterea suscipite tota arma dei, ut possitis resistere in die ma-
Ephes. 6 lo, & cūm omnia perseceritis, state cinctilumbos in veritate, & calciate pedes in
 præparatione Euangeli pacis, super hæc omnia accipientes scutum fidei, & ga-
 leam salutis accipite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Ecce totam ar-
Esaia 40. maturam, & galeam filij: ipse enim est salutaris: sicut dixit Esaias Propheta: Et
 videbit omnis caro salutare Dei nostri: Gladius verò spiritus sancti. Nunquid
 destitit à trinitate nunquid non trinitatem edocet: Quid igitur de spiritu san-
 cto quisq; dicit: cūm tales professiones de eis scripturas enunciare, & sanctos do-
 minum

DE FIDE VUNITAT. ET TRINIT. LIB. I. 15

A minum orare sciamus; Dñe ne in irata tua arguas me. Et dñs in Psalmo: Arguam te, & statuā peccata tua ante faciem tuam. Et saluatorem de spiritu sancto dicentem: Si aut iero, mittam paracletum ad vos, & cūm venebit ille, arguet hūc mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Et quemadmodum in Esaia, de conuersatione vniogeniti inter homines audiuimus: Exiit vīrga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & requiescat in eo spiritus Dei, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris dñi: Non secundum gloriam iudicabit, neq; secundum loquelā redarguet, sed iudicabit humili iudicio, & redarguet superbos, & eripiet humiles terre, & percutiet terrā verbo oris, & spiritu per labia interficiet impiū. Igitur & conuersatum eum inter homines videmus, & spiritū Dei, id est, spiritum sanctū, & septem spiritus vocatos super eū requiescere aspeximus. Sic itaq; & de spirītu sancto audientes consideramus: Ipse enim filius est Dei, qui dixit: Et cūm venebit paracletus, arguet hunc mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: Neq; enim sine spirītu sancto dñs adueniet in carne, sed constituens cum diuinitate sua eum, qui vniuersitatem implet, cūm sit vncio super carnē suam. Sic sanè & David audiuimus cantantem & dicentem: Quod ibo à spirītu tuo, & quod à facie tua fugiam: Aut non tanq; iudicem spirītum expectans istas emittit professiones: Omne enim opus Dei & Christi, & spirītus sancti est proprium. Aut nō audiuimus eum dicentem de Deo: Hodie quidem si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres vestri: De severo: Probauerunt & viderunt opera mea: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi, semper errant corde: ipsi vero non cognoverunt vias meas, sicut furavi in ira mea, si intrabunt in requiem meam. Quod si dicant illi, dominum esse, & non spirītum, qui dicit: Propterea odio habui illam generationē, & ante dicta illa omnia: Audiant Paulum ea quae in Psalmo sunt dicta ad Hebreos scribentem: Quare sicut spirītus sanctus dicit: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Veniant autem ad Prophetam Esaiam, & audiant eum dicentem: Non legatus, neq; angelus, sed ipse saluauit eos omnibus diebus seculi: ipsi vero contumaciter egerunt, & exacerbauerunt spirītum sanctum, & conuersus est eis ad iniunctiā. Necnon etiam primitias martyrum Stephanum auscultent increpatem principes Iudeorum, ob beneficia quae contulit Deus patribus eorum in deferto per annos quadraginta, & ob ea, quae irreligiosè egerunt facto vitulo, & idolis adorantibus, & præter hac omnia quae nefariè machinati sunt, dicentem ad eos: Dura ceruice, & incircuncisi corde, auribus: Vos semper spirītu sancto obnitiimini, sicut patres vestri: Quem ex Prophetis non persecuti sunt patres vestri, & occiderunt: pronunciantes de aduentu iusti, cuius vos proditores & interfectoris esatis. Quis igitur non mirabitur spirītu sancti diuinitatem, cūm talia sint de eo dicta: Quis non venerabitur paracletum spirītum veritatis, cūm viderit eum arguere hunc mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: Cūm viderint eum suscitantem mortuos, & viuificantem, & facientem quod pater & filius facit: In Euangelio scriptum est: Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Ad Romanos dicit: Spirītus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spirītum suum in vobis. Et in Psalmo: Aufer spirītum eorum, & deficient, & in puluerem conuertentur, Emitte spirītum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et quisquam paracletum creatorem non confitetur esse, qui mititur, & creat corpora à seculo dissoluta, & conuexa in puluerem suum, & renouat faciem terræ: secundum

Psalm. 6
Psalm. 49

Ioseph. 16
Esaia II.

Psalm. 94

Hebreos 3

Stephani
primitie
martyrum
Acto. 7

Ioann. 3,
Roman. 8

Psal. 103

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

hoc quod in Esaiā Propheta scriptum est: Erit autem cælum nouum, & terra noua. Et iterum Paulus ad Romanos scribit: Habeo ergo confidentiam in Christo Iesu ad dñm, non autem audeo de omnibus loqui, quod non est operatus per me Christus. Ad obauditionem gentium verbo & facto, atq; in veritate signorum & prodigiorum in virtute spiritus sancti: duce spiritu sancto Christum

Ephes. 3 signa & prodigia fecisse. Ad Ephesios verò: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut det vobis secundum opulentiam glorie suæ virtutem corroborari per spiritum suū in interiorē hominem, habitare Christum per fidē in cordibus vestris. Et hęc quidem de patre & filio Paulus singulariter scribit, sicut ad Thessalonicenses, quod frequenter memoravimus, atq; ipse verò Deus & pater noster sanctificer vos ad perfectum; Non dicit, sanctificant vos, pluraliter, sed sanctificet, singulariter. Quando autem ad Corinthios de filio & spiritu dicit: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Et de patre quidem & de spiritu: Nescitis quia templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis; Si quis tēplū Dei violauerit, disperdet illum Deus quia templum Dei sanctum est, quod estis vos. Sed & David de patre & spiritu dicit: Quò ibo à spiritu tuo; & à facie tua quò fugiam? Si ascēdero in cœlum, tu ibi es; & non dixit vos, licet de spiritu & patre dixerit: Vbi est enim Deus, ibi est & filius, & spiritus esse ostenditur. Et in filio atq; in spiritu sancto Deus adoratur: Nam cum Samaritana mulier adhuc carnaliter cogitaret de Deo, & arbitra

Ioannis 4 retur in loco adorari, ac diceret: Domine, anima duerto quia Propheta es tu; Patres nostri in monte isto adorauerunt, & vos dicitis, quoniam Hierosolymis est locus, in quo adorari oportet. Dñs autem excludens in loco adorari eum, dixit: Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando nec in isto monte, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem: sed veniet hora, quando veri adoratores adorabunt pa-

In spiritu & veritate adorare quid sit trem in spiritu & veritate; Pater enim tales querit, adorantes Deum in spiritu & veritate oportet adorare. Quod si in spiritu & veritate, ergo in filio Deus adoratur: nam veritas est si ius, qui dixi: Ego sum via, veritas, & vita; Cur non cum patre spiritus adorandus est à nobiscum in Christo audiant glorificari patrem in eccllesia, quid se esse facturos adserent? Paulus enim scribens ad Ephesios ait: Ei qui potens est omnia facere abundanter quam petimus aut sapimus, ipsi gloria in eccllesia in Christo Iesu in omnes generationes seculi seculorum. Et rursum Paulus dicit: Quia per Christum dicitur Amen patri ad gloriam: per patrem & filium Dei, & in filio patrem glorificantes. Sic itaq; Deum adorates in spiritu & in filio, id est, per spiritum ac per filium adorates, coadoramus dñm, & filium, et spiritum. Deniq; Paulus scribit: vt in nomine Iesu Christi omnes genua flectat, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est Dei patris. Quod si hi, qui in nomine Iesu Christi flectunt genua, filium glorificant cum patre, cur hi, qui in spiritu patrem & filium adorant, non adorabunt eum cum patre, & filio; & spiritu

Deuter. 6 tu sanctorū: Si itaq; audiuius Moysen dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, scimus pronunciari cum Deo filium & spiritum. Et ne tanquam non scripta memorantes, & de nostro loqui videamur, demonstranda est cœlestium virtutum adoratio, & sicut sanctis didicimus scripturis: Forsitan illi æmulatores esse eti, sic & venerari discent & orare. Quem visum volūt Esaiæ

Ezrae 6 in templum laudari & clarificari, Seraphin ne an filium: forte enim aures obstruent, an spiritum sanctum: Esaias enim ait: Et factum est anno quo mortuus est Ozias rex, vidi dominum sabaoth sedentem super thronum altum, & elevatum, & plena domus maiestate eius, & Seraphin stabant in circuitu eius, sex alæ vni, & sex alæ alteri, & duabus quidem velabant faciem, duabus verò pedes.

Ades, & duabus volabat, & clamabant alterutrum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria eius, & eleuatum est lumen ex voce clamantis, & domus impleta est fumo, & dixi: O miser ego, quoniam compunctus sum: quia cum sim homo, & immunda labia habeam, & in medio populi immunda labia habentis ego habitem, regem dñm sabaoth ego vidi oculis meis. Et missus est ad me unus de Seraphin, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit mihi: Ecce tegit istud labia tua, & ait: Ecce auferet iniquitates tuas, & peccatum tuum munitabit. Et ego audiui vocem domini, dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum istum? & dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit mihi: Vade ad populum istum, & dic ei: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non aspicietis. In crassatum est enim cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos clauerunt, ne forte videant oculis & credant, & auribus audiant, & corde intelligent, & conuertantur, & sanem illos. Etdixi: Vsq; quo domine? Quem igitur hunc esse volunt, adserant, dicent enim forte filium. In Evangelio Ioann. 11 καὶ τὸν υἱόν μου scriptum est: Et propterea non poterant credere ihesum, quia dixit Esaias Prophetæ: Excœcauit eorum oculos, & hebetavit eorum cor, ne forte videant oculis, & intelligent corde, & conuertantur, & sanem illos. Hæc igitur dixit Esaias, cum vidisset gloriam eius, & locutus est de eo. Et quid facient de Paulo, qui spiritum dicit in illa gloria visum esse Esaiæ, & locutum esse ei, cum misseretur ad populum supra dicta dicere: Scriptum est enim sic in Actis Apostolorum: Conuenientes autem ad alterutrum Iudei, dimiscebantur, dicente Paulo verbum unum: Quia bene spiritus sanctus locutus est ad patres vestros per prophetam Esiam, dicens: Aure audietis & non intelligetis, & videntes videbitis Actor. 11 & non aspicietis. In crassatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audiebunt, & oculos suos clauerunt, ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligent, & conuertantur, & sanem illos. Ecce Ioannes quidem filium, Paulus vero spiritum sanctum esse dicit, qui fit yisus Esaiæ, sedens super thronum altum, & eleuatum, qui adoratur, & laudatur, & glorificatur à Seraphin. Ecclesiæ autem Christi omnes ab oriente usq; ad occidentem conuenienter patrem à Seraphin laudari profitentur in ministeriorum relatione. Dicat itaq; nobis, qui venerationem spiritui sancto abnegant, quis nam ex his verum dicat, aut quis fallat: Vtrum ne Ioannes, an Paulus, an vero omnes ecclesiæ Christi quo quidem omnes ecclesiæ patrem profitentur esse, qui adoratur à Seraphin, Ioannes filium, Paulus vero spiritum sanctum. Si vero nemo eorum fallit, sed omnes veritatem dicunt, manifestè probatum est, quod & solitus nomen patris dicatur. Habebat tamen patrem, & filium, & spiritum sanctum secundum pronunciatum. Alioqui quid facient audientes Saluatorem dicentem ad discipulos: Euntes docete omnes gentes, baptizzantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti; cum scriptura non trinitatem sed unionem nominaret. Scriptum est enim sic in Actis Apostolorum, de his, qui in Samaria crediderunt, & baptizati sunt à Philippo, tantum baptizati erant in nomine domini Iesu Christi. De his vero, qui Ephesi à Paulo baptizati sunt, hic cum audissent, baptizati sunt in nomine dñi Iesu Christi. Petrus etiam Iudeos alloquens: Poenitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissione peccatorum vestrorum. Hi cum audissent, & comprobassent sermones eius, baptizati sunt, & additi sunt in die illo animæ quasi tria milia. Nunquid prevaricatores mandati salvatoris effecti sunt? & contra traditionem salvatoris baptizauerunt tantam multitudinem? Non enim scriptum est: quia baptizauerunt in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, sed tantum, in nomine domini Iesu Christi. Sed non sunt

Act. 4 c. iiiij præpa-

B runt, & oculos suos clauerunt, ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligent, & conuertantur, & sanem illos. Ecce Ioannes quidem filium, Paulus vero spiritum sanctum esse dicit, qui fit yisus Esaiæ, sedens super thronum altum, & eleuatum, qui adoratur, & laudatur, & glorificatur à Seraphin. Ecclesiæ autem Christi omnes ab oriente usq; ad occidentem conuenienter patrem à Seraphin laudari profitentur in ministeriorum relatione. Dicat itaq; nobis, qui venerationem spiritui sancto abnegant, quis nam ex his verum dicat, aut quis fallat: Vtrum ne Ioannes, an Paulus, an vero omnes ecclesiæ Christi quo quidem omnes ecclesiæ patrem profitentur esse, qui adoratur à Seraphin, Ioannes filium, Paulus vero spiritum sanctum. Si vero nemo eorum fallit, sed omnes veritatem dicunt, manifestè probatum est, quod & solitus nomen patris dicatur. Habebat tamen patrem, & filium, & spiritum sanctum secundum pronunciatum. Alioqui quid facient audientes Saluatorem dicentem ad discipulos: Euntes docete omnes gentes, baptizzantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti; cum scriptura non trinitatem sed unionem nominaret. Scriptum est enim sic in Actis Apostolorum, de his, qui in Samaria crediderunt, & baptizati sunt à Philippo, tantum baptizati erant in nomine domini Iesu Christi. De his vero, qui Ephesi à Paulo baptizati sunt, hic cum audissent, baptizati sunt in nomine dñi Iesu Christi. Petrus etiam Iudeos alloquens: Poenitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissione peccatorum vestrorum. Hi cum audissent, & comprobassent sermones eius, baptizati sunt, & additi sunt in die illo animæ quasi tria milia. Nunquid prevaricatores mandati salvatoris effecti sunt? & contra traditionem salvatoris baptizauerunt tantam multitudinem? Non enim scriptum est: quia baptizauerunt in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, sed tantum, in nomine domini Iesu Christi. Sed non sunt

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

prævaricati. Absit. Nam licet filij nomē tantummodo dicatur, habet tamen patrem & spiritū secū pronunciatur, sicut in scripturis sanctis probauimus. Itaque & spiritus sanctus sabaoth dicitur, & est cum Deo & filio à Seraphin adoratus. Propter quod hæc ter dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus, ut trinitatem pronunciarēt. Unde & Paulus dñm vocari spiritum non negat, dicens ad Corinthios: Dñs vero spiritus est,

Spiritum
sanctū nō
esse seruū.
Psalm. 1:8

& ubi spūs dñi, sibi libertas. Et ad Romanos ait: Lex autem spiritus vitæ liberauit me à lege peccati & mortis. Quomodo autem ausi estis spiritum sanctum seruum dicere, qui creaturā liberauit: Si enim omnia per ipsum facta sunt, ostendite ceteratum esse spiritū sanctum. Utique etiam id quod in Psalmo scriptum est, quia omnia seruiunt tibi seruum esse ostendit spiritū sanctum: Sed neque in quo dicitur: omnia per filium facta sunt, adsignat spiritū sanctum: Ipse enim est qui dixit: neque id quo omnia seruiunt tibi seruum esse ostendit eum. Alioquin & Paulus quomodo audiendus est, dicens: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterū intimore, sed accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo claramus, Abba pater; Itaque seruus nūs la ratione spiritus sanctus esse ostenditur. Sed vos & carnē, & seruum esse eum infamatis, qui non solum non sit liber, sed & creaturæ libertate largitur, sicut superius probauimus. Et rursus Paulus scribit: Divisionses autem donorū sunt, id est vero spiritus, dividens singulis sicut vult. Et Iesus ait: Spiritus ubi vult spirat. Si autem facit quod vult, iam non est seruus, sed liber est. Et qualiter mortem merebuntur, quia numen coelestis militiae seruum esse profitentur: Dñs enim virtutū interpretat dñs sabaoth, et non utique libertate largitur creaturæ, nisi esset creationis dñs: in nomine enim dñi Iesu & spiritus sancti, quem mittit vobis pater in nomine meo, ille vos docebit. Tamen nomen patris, & filii, & spiritus sancti, & in propria vita & substantia permanens, cum ipse sit vita: Alioquin quid estis facturi audientes in Canticis Solomonem dicentem: Vnguentum effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te: Esaias vero: Et faciet dñs sabaoth gentibus, in isto monte bibent in lætitia, & bibent vinum, vnguento vngentur, tradent hæc omnia gentibus. Nonne spiritum sanctum quo uicti sumus, vnguento vocavit Propheta: Quem & David oleum exultationis dicit, in conuersatione humana Salvatoris: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiae præ consortibus tuis. Quod & assumentis Petrus ait: Iesum Christum, qui est à Nazareth, vnxit Deus eum in spiritu & virtute. Spiritus itaque sanctus cum & oleum & vnguentum dicitur, nomen est Dei & filii, in propria vita & substantia permanens, cum sit ipse, ut supra diximus, secundum prophetam, vngentum effusum nomē tuum. Manifestum autem quia spiritum sanctum effudit dñs abundanter super eos, qui ex gentibus crediderunt, sicut Paulus scribit. Et cumunctionem & signaculum habeamus. Et rursus idem Paulus in secunda epistola ad Corinthios scribat: Qui autem firmat vos vobiscum in Christo, & vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit arram spiritum in cordibus nostris. Et iterum ad Ephesienses ait: In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arra hereditatis nostræ magna nos sapere sancti preparat de spiritu sancto: Nam David dicit: Dñs pars hereditatis meæ, & calicis mei. Et Moyses scribit: Non erit portio, neque hereditas Leuitis in terra, dñs ipse portio eorum est. Et Hieremias clamat: Quia qui formauit omnia, ipse hereditas huius Iacob, dominus nomē est ei. Et cum dñm hereditatem sanctorum spiritum sanctum esse dixit, in quo, inquit, credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arra hereditatis nostræ, docens hereditare & non hereditare professiones sanctorum considerantes: Ait enim Esaias ad eos, qui non haberent spiritum sanctum, & propterea ignorantes esse hereditatem sanctis post huius seculi exitum instruens patienter, & dicens: Est hereditas coletibus Deum, & vos eritis iusti, dicit dñs; Qui sicutis, ite ad aquam.

C

8. Cor. 11.

Dominus
sabaoth.

Psalm. 44

Auctor. 10

Corin. 1.

Psal. 15.

D

spiritum

Itaque & spiritus sanctus sabaoth dicitur, & est cum Deo & filio à Seraphin adoratus. Propter quod hæc ter dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus, ut trinitatem pronunciarēt. Unde & Paulus dñm vocari spiritum non negat, dicens ad Corinthios: Dñs vero spiritus est, & ubi spūs dñi, sibi libertas. Et ad Romanos ait: Lex autem spiritus vitæ liberauit me à lege peccati & mortis. Quomodo autem ausi estis spiritum sanctum seruum dicere, qui creaturā liberauit: Si enim omnia per ipsum facta sunt, ostendite ceteratum esse spiritū sanctum. Utique etiam id quod in Psalmo scriptum est, quia omnia seruiunt tibi seruum esse ostendit spiritū sanctum: Sed neque in quo dicitur: omnia per filium facta sunt, adsignat spiritū sanctum: Ipse enim est qui dixit: neque id quo omnia seruiunt tibi seruum esse ostendit eum. Alioquin & Paulus quomodo audiendus est, dicens: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterū intimore, sed accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo claramus, Abba pater; Itaque seruus nūs la ratione spiritus sanctus esse ostenditur. Sed vos & carnē, & seruum esse eum infamatis, qui non solum non sit liber, sed & creaturæ libertate largitur, sicut superius probauimus. Et rursus Paulus scribit: Divisionses autem donorū sunt, id est vero spiritus, dividens singulis sicut vult. Et Iesus ait: Spiritus ubi vult spirat. Si autem facit quod vult, iam non est seruus, sed liber est. Et qualiter mortem merebuntur, quia numen coelestis militiae seruum esse profitentur: Dñs enim virtutū interpretat dñs sabaoth, et non utique libertate largitur creaturæ, nisi esset creationis dñs: in nomine enim dñi Iesu & spiritus sancti, quem mittit vobis pater in nomine meo, ille vos docebit. Tamen nomen patris, & filii, & spiritus sancti, & in propria vita & substantia permanens, cum ipse sit vita: Alioquin quid estis facturi audientes in Canticis Solomonem dicentem: Vnguentum effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te: Esaias vero: Et faciet dñs sabaoth gentibus, in isto monte bibent in lætitia, & bibent vinum, vnguento vngentur, tradent hæc omnia gentibus. Nonne spiritum sanctum quo uicti sumus, vnguento vocavit Propheta: Quem & David oleum exultationis dicit, in conuersatione humana Salvatoris: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiae præ consortibus tuis. Quod & assumentis Petrus ait: Iesum Christum, qui est à Nazareth, vnxit Deus eum in spiritu & virtute. Spiritus itaque sanctus cum & oleum & vnguentum dicitur, nomen est Dei & filii, in propria vita & substantia permanens, cum sit ipse, ut supra diximus, secundum prophetam, vngentum effusum nomē tuum. Manifestum autem quia spiritum sanctum effudit dñs abundanter super eos, qui ex gentibus crediderunt, sicut Paulus scribit. Et cumunctionem & signaculum habeamus. Et rursus idem Paulus in secunda epistola ad Corinthios scribat: Qui autem firmat vos vobiscum in Christo, & vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit arram spiritum in cordibus nostris. Et iterum ad Ephesienses ait: In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arra hereditatis nostræ magna nos sapere sancti preparat de spiritu sancto: Nam David dicit: Dñs pars hereditatis meæ, & calicis mei. Et Moyses scribit: Non erit portio, neque hereditas Leuitis in terra, dñs ipse portio eorum est. Et Hieremias clamat: Quia qui formauit omnia, ipse hereditas huius Iacob, dominus nomē est ei. Et cum dñm hereditatem sanctorum spiritum sanctum esse dixit, in quo, inquit, credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arra hereditatis nostræ, docens hereditare & non hereditare professiones sanctorum considerantes: Ait enim Esaias ad eos, qui non haberent spiritum sanctum, & propterea ignorantes esse hereditatem sanctis post huius seculi exitum instruens patienter, & dicens: Est hereditas coletibus Deum, & vos eritis iusti, dicit dñs; Qui sicutis, ite ad aquam.

Spiritum

A spiritum sanctum aquam appellans, sicut postmodum monstrabimus; cùm sit terra sanctorum hæreditatis. Hunc spiritum sanctum, & David signaculum hæreditatis cùm habuisset. Sed hos quidem qui non credunt hæreditatē esse sanctis, post huius vitæ exitum miseris esse dicit. Dese verò & similibus confitera gens; Multi dicunt; quis ostendit nobis bona; Signatum est super nos lumen vultus tui domine; Signationem dicens signaculum, quod lumen vultus tui domine esse sic professus. Itaque credant Paulo dicēti, spiritu promissionis sancto signatos esse credentes. Et David, qui haberet eundem spiritum fidei, psallentis Credidi, propter quod locutus sum. Sciantq; & vultus dñi esse dicit signaculum quod accepit, id est, spiritum sanctum, adeò ut & filium Dei lumen Dei esse sciēs Psalm. 34 psalleret Deo, dicens; In lumine tuo videbimus lumen, id est, in filio tuo videbimus spiritum sanctum. Sic & Esaias spiritum qui sanctificat non solum lumen, verū etiam ignem seit appelliari, dicens; Et erit lumen huius Israel, & sanctificabit eum igne ardenti. Et ecce in lumine quod est ignis, sanctificat dominus hunc Israel, & Deus tamen ignis consumens est. Sed & Paulus dicit; Ut fiat oblatio gentium acceptabilis, sanctificata in spiritu sancto. Etnon aliter gentes, alter Israel sanctificantur à Deo, quam spiritu sancto lumine & igne existente. Dicit autem & sapientia Solomonis in Proverbiis; Lux domini spiratio est hominum, qui scrutatur interna ventris. Et manifestum est, quia spiritus omnia scrutatur, quemadmodum scribit Paulus, & quod à principio formato Adam, in faciem eius spirauit Deus spiritum sanctum, sicut Moyses ait; Et spirauit Deus in faciem Adæ inspirationem vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Neque id quod spiratum est à domino, anima est, secundum fabulatores ludæos. Alioqui quomodo hoc quod à se spiratum est, Deus igni æterno condemnat, sed viuificans spiritus est, de quo & Paulus ait; spiritus verò viuificat, & spirauit Deus in faciem eius inspirationem vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Itaque spiritus sanctus est spiritus vitæ, à quo excidentes nonnulli, viuentes mortui sunt, sicut Paulus scribit. Nam quæ in delicijs agit, vivens mortua est. Alioqui quomodo audiendus est Solomon, dicens; Lux domini spiratio est hominum, qui scrutatur interna ventris, si animas hominum lumen Dei esse dicitis, nisi spiritum sanctum lumen Dei confessi fueritis; Sed inspirationem lumen Dei esse credatis, dicente Moysè; Spirauit Deus in faciem Adæ spiraculum vitæ. Et filius Dei; Ego sum vita. Sed & Sapientia Solomonis introducens Prover. 11 Saluatorem dicit; Ecce proferam vobis meæ adspirationis professionem, sic enim in proverbiis ait; Sapientia exitu canit, in plateis verò fiducialiter agit, in portis autem potentium adsistit, in muris quoque ciuitatis confidenter ait; Quanto tempore obtinent infantiam, & non erubescunt. Imprudentes autem contumeliae cùm sint cupidi, impij effecti odio habuerunt sensum, & obnoxij facti sunt increpationibus. Ecce proferam vobis meæ adspirationis professionē, docebo vos meum sermonem. Et Esaias prædicans spiritus sancti promissionem sicut ait; Dixit dñs qni cœlum fecit & adfixit illud, qui solidavit terram, & quæ in ea sunt. Qui dat aspirationem populo, qui est super eam, & spiritum calcatibus eam. Dicite qui est populus qui accepit aspirationem; Nunquid & hic aspirationē animam esse dicetis? Aut dabitis sine anima populū super terrā constitisse? Sed non est, professionem namq; spiritus sancti prædicans Propheta hæc dicit. Deniq; completam professionem super fideles, qui fuerant illo tempore, scripsit Lucas; Ut completerentur dies quinquagesimæ erant pariter omnes in unum. Et factus est subito sonus de cœlo, tanq; spiritus sanctus vehemens ferretur, impletus totam domum ubi erant sedentes, & visæ sunt eis diuisæ linguae tanq; ignis, & sedis super unumquemq; eorum, & cooperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabantur.

Aqua spiritus sanctus intellegitur.

Psalm. 44
Signaculum vultus domini.

In faciem Adæ quid sit inspirationem,

Actor, 1

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

dabat eloqui illis. Simili modo magnus ille lob aduersus amicos suos, cū essent C
 spiritu sancto priuati, & nihil verū dicerent, neq; opinarentur se ante Deum loqui,
 aiebat: Nōnne ante Deū loquimini; Et rursum: Qui annūciastis verba, Spiratio
 uero cuius est: quippe deitatis. Ex quibus virtus magia loquēs, dicebat: Spiritus
 est, qui mortalibus intercedit, spiratio verō omnipotētē est, que me docet. Om̄i
 potens aut̄ filius, de quo Zacharias ait: Propterea sic dicit dñs omnipotens. Post
 gloriā misit me super gentes. Igitur Solomone dicente: Lux domini spiratio est
 hominum. Et à Moysi iastructi: Spirauit dñs in faciem Adæ spirationem vitæ,
 & factus est in animā viuentem. Audierites verō & Saluatorē dicentem: Ego
 sum vita. Et Paulū sribentem: Lex em̄i spiritus vitæ. Et rursum: Misit Deus filiū
 um suū in corda nostra. Videntes aut̄ etiam vnigenitū in facie apostolorū dicen-
 tē: Accipite spiritū sanctum. Spirationem filij, in propria vita & substantia ma-
 nente, spiritus esse doceamur, & neq; genitū, neq; creatum esse à filio sapiamus,
 nequaq; vnigenitum filium credamus esse spiritum, & q; dñs sit verbū filij, geni-
 tum verō à Deo verbū suum in propria vita & substantia permanens cum sit vi-
 ta filius Dei. Propterea verō non est genitus ab eo spiritus, q; non est verbum
 eius. Creatū verō dicere spiritū, absit. Veruntamen spirationē filij Dei eū ex san-
 ctis scripturis docti sumus, & fontem spiritus filium Dei dicimus, audientes fili-
 um: Quia duo nequā fecit populus iste, me dereliquerunt fontem aquæ viue, &
 foderunt sibi lacus contritos, qui nō pōtuerunt aquā portare. Aqua viua spiritus
 sanctus est, sicut Ioannes docuit, Salvatore dicente ad Samaritanā mulierem: Si
 scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu vtq; perisses eū,
 & dedisset tibi aquā viuam. Etrursum: Quicunq; biberit ex aqua, quam ego ei
 dabo, non sitiet in æternum. Et in medio templi clamat: Si qs sitit, veniat ad me
 & bibat, qui credit in me, sicut dicit scripture, flumina de ventre eius fluēt aquæ
 viuae. Et interpretatus est sici: Hoc autem dicebat de spiritu sancto, quē acceptu-
 ri erant, qui credituri erant in eum. Ita etiam & Esaias dominū dixisse ait: Quia
 ego dabo in sicut aquam his, qui in siccō interfecerunt, & ponā spiritū meū super
 semen tuū, & benedictiōes meas super filios tuos, & orietur tanq; in aqua scēnū,
 velut salix inter fluxus aquæ. Ergo manifestè scripturis sanctis profitentibus,
 aquam viuam esse cogitouimus. Dñs se fontē spiritus esse dixit sic: me derelique-
 runt fontem aquę viue; Sic & David dicens ad dñm: Quia apud te est fons vitæ.
 Igitur præter dñm ostende alium fontem esse vitæ, qui apud eum sit: non enim
 dixit, quoniā tu es fons vitæ, sed: quia apud te fons vitæ est. Est vero apud Deū,
 & est filius fons existens spiritus. De quo Paulus ad Roman, scribit: Spiritus ve-
 rō vitæ propter iustitiā. Ita non alienum, sed proprium patris esse eum dicit: Nam
 cūm professus fuisset; quia apud te est fons vitæ, & adiunxit: in lumine tuo vide-
 bimus lumen, id est, in filio tuo videbimus spiritū. Necnon etiā & in nomine vir-
 tutis Dei appellatus spiritus, & virtus, & sapientia esse monstratur. Audiūmus
 em̄i salvatorē in Euāgelio promittentē discipulis suis missurū esse spiritū sanctū,
 qui dicit: Ecce ego p̄mittam promissionē patris mei super vos, vos verō sedete
 in ciuitate, donec induamini ex alto virtutē. In Actis verō Apostolorum idē dñs
 ait: Sed accipietis virtutē superueniente super vos spiritu sancto. Hoc quoq; im-
 plerū esse comperimus, sub die quinquagesimæ consummatæ. Aut ergo virtu-
 tem Dei spiritum sanctū esse profitemini, aut sicut Sabellius paraclētum, cūm
 sit virtus Dei, cundē filiū esse prædicare, & audite Paulū dicentē: Spiritus vitæ
 propter iustitiam. Fontem iterum spiritus instruimur esse filium. Hieremīa au-
 dite clamantem contra ludæos: Quia dereliquerūt me fontem vitæ dominū.
 Et aliis ait: Spiritum sapientiæ, sciens spiritum sanctum secundum Esaiā qui-
 dem dicentē. Et requiescerit super eū spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus.

D
 Secundum

Hierem. 2

Aqua viua.

Ioann. 7.

Psalm. 35

Lucæ 24.

Sabellij eror.

- A** Secundū Paulum verò tribuentē: Non cessō gratias agēs Deo pro vobis, vt det vobis sp̄itū sapientiæ & reuelationis. Fontē esse sp̄itum dixit supra, sic dicēst Dereliquistis fontē sapientiæ. Quod verò sp̄itum hic sapientiā appellauerit, manifestū est, ex quibus dicit: Nam cūm in terra Chaldæorū esset populus, & cū Chaldæis conuerteretur, eos, qui nō haberent sp̄itum sanctū, sed carnaliter qui dem viuerēt peccato, morerent̄ verò iustitię, & fraudarent̄ sp̄itu sancto, querebatur cū lachrymis, dicens: Quid est Israēl quid, quia in terra inimicorū es, & inuenierasti in terra aliena, coinqinatus es cū mortuis, deputatus es cum his, qui in inferno sunt. Dereliquisti fontē sapientiæ, viam dñi si fuisses ingressus, habitares utiq; cum pace in æternū. Considerēt em̄ viā, quam dereliquerūt filii Israēl, Deum esse, qui dicit: Ego sum via, fontē vitæ in Propheta appellari, quia dereliquerūt Iudei, coinqinantes se cū Babylonijis, qui erant mortui iustitię, et ducē em̄ non habent in se sp̄itū paracletū, sp̄itum veritatis, qui est vita & viuiscere viueces mortui sunt. Vnde & Paulus de talibus scribit: Nā que in delicijs agit viuda, viuens mortua est. Et Solomon clamat: Qui in delicijs cōuersatur à pueritia seruus erit, in nouissimo verò dolebit in se. Qui em̄ in peccati delicijs agunt, nō audiunt Paulum scribentem: Non em̄ accepistis sp̄itum seruitutis iterū in timore, sed accepistis sp̄itū adoptionis filiorū, in quo clāmamus, abba pater. Sed cū sint filii peccati, mortui sunt iustitiæ: Qui verò sp̄ū sancti donū acceperunt. Lex em̄ sp̄itū vitæ, liberavit me à lege peccati & mortis. Bene itaq; Moyses obseruauit vt diceret: Itaq; sp̄irauit dñs in faciem Adæ sp̄irationem vitæ, & factus est homo in animā viuentē. Qui em̄ non habent sp̄itū sanctū, viuētes mortui sunt. Vnde & ad Israēl derelicto dño, quis sit fons vitæ viuiscans, dicit: Dereliquistis fontē sapientiæ, viam dñi si fuisses ingressus, utiq; habitares in pace in æternū tēpus. Audientes ergo dicentem: Ego sum via, docti etiā à scripturis sanctis fontē sp̄itum esse deum, qui dicit: Me dereliquerunt fontē aquę viue, nequaq; creaturā sp̄itum sanctum sapiamus, eiusdem sed esse cum patre & filio substantiā, iterū ex scripturis probamus, sicut superius ab Esaia Propheta docuimus. Scribit aut̄ ille magnus Ioannes Euangelista in Apoc, hæc dicens: Et ostēdit mihi flumen aquę viue, candidū quasi glaciem egrediētem à sede Dei & agni, fluentē per medium plateæ. Dicebat verò de superna Hierusalē, de qua scriptū est in Psalmis: Fluminis impetus iūtificat ciuitatē Dei. Quod si dixerint, quid ergo quia scriptum est aqua: Audiant. In sede Dei & agni aqua est vitæ, & cum aquæ eius capaces solum qui efficiunt̄, per flumina dicunt̄, & in singulis quibusq; adimplerū dicitur sp̄itus sanctus, sicut & filius Dei adimpletur in singulis, secundū Paulum scribentem: Plenitudo eius qui omnia in omnibus adimplevit. Et est quidē, quādo hi, q; impletur ista aqua vitæ, flumina appellātur, sicut & David in Psalmo dicit: Elevauerunt flumina vocē suam, à voce aquarum multarum. Est verò quando verbū doctrinæ, & vnaquæq; operatio sp̄itus flumina vocantur, secundū dominū dicētem: Qui credit in me, sicut dixit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquę viue. Ergo non dixit aquis impleta est: aqua em̄ sp̄itus vita est, & flumen Dei impletum est aquis. Et dñs: Me, inquit, dereliquerunt fontem aquę viue. Itaq; eiusdem sedis est cum Deo, & eiusdem vitæ, vita ei dicit sp̄itus sanctus, sicut Ioannes vñā cum Esaia dixit, & non seruus nec minister, sicut vos dicitis. Quod si permanent dicentes creatū sp̄itum, & proferent illud, quod in Amos propheta scriptum est: Præparate, inuoca dominū Deum tuum, Deus Israēl, quia ego firmas tonitruum, & creans sp̄itū, & annuncians in omnibus Christū suum. Audiāt non de sp̄itu sancto hoc dixisse filium dei, sed sp̄itu venti tonitruū, sed præcedit sp̄itus venti, quē creare dixit post tonitruū dñs. Alioqui dicāt an ante sp̄itū sanctū crearet tonitruū, Si verò hoc impiū est dicere,

^{1 Timo.}^{Apoca. 14}^{Psalm. 4}^{Psalm. 11}^{Amos 4}

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Cdicere, expellantur prorsus, qui dicunt creatum esse spiritum sanctum, quoniam
Iob 40 nec de prima creatione, quæ à filio Dei sit creata, tacuerit scriptura; sicut enim dicit, qui loquitur ad Iob: Sed ecce bestia apud te locum tanquam boves edent, & vigor eius in lumbis, virtus vero in umbilico ventris eius. Stringit caudam sicut cyptessum, netui eius complexi sunt sicut funes, latera eius sicut latera æris, & dorsum eius &c. Hoc testimonium facturæ domini factum ad illudendum angelis, itaque Diabolus prima creatura deluditur ab angelis, sic enim scriptum est: Initium facturæ domini, factum ad illudendum angelis. Nos autem sensum Christi, spiritum esse de scripturis sanctis didicimus, sicut Paulus scripsit: Sed docti à spiritu, spiritualibus spiritualia comparantes; animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia est enim ei, & nō potest scire, quia spiritualiter dñjudicatur, spiritualis vero dñjudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur; quis em̄ nouit sensum domini, qui instruat eum. Nos vero sensum Christi habemus, iste igitur spiritus sanctus cum sit sensus domini, in propria virtute substantia existens, sicut frequenter didicimus, nouit omnia quæ sunt Dei, sicut spiritus noster, quæ nostra sunt. Denique & Paulus ait: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei; quis enim homo nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est; sicut & quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus Dei nos verò non spiritum huius mundi accipimus, sed spiritum qui ex Deo, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & **2. Corin. 2.** loquimur, non docti humanæ sapientiae verbum. Iustum spiritum, spiritum sanctum etiam digitum Dei esse docuit, secundum Matthæum quidem dicentes: Si autem in spiritu Dei ejus dæmonia, peruenit in vos utique regnum dei. Secundum vero Lucam: Si autem ego in digito Dei ejus dæmonia, peruenit in vos utique regnum Dei; propterea dico vobis: quia omnis blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia nō remittetur eis. Et quicunque dixerit in futurum **D**hominis, remittetur ei: qui autem dixerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hic, neque in futuro seculo. Per hūc spiritum sanctum, cum sit digitus Dei, scriptæ sunt tabulæ lapideæ, quæ datae Moysi sunt, scriptæ dígito Dei, sicut ipse Moyses exposuit. Alioqui si non spiritum sanctum digitum Dei esse dicentes, tabulas enim lapideas glorioſiores esse, quam corda sanctorum profitebuntur, super quæ epistola Christi est scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hunc spiritum sanctum, & Iumen vultus Dei esse credimus, secundum David in Psalmo dicentem: Signatum est super nos lumen vultus tui domine, in xxx. & v. Psalmo: In lumine tuo videbimus lumen. Et secundum Solomonem in Proverbiis scribentem: Lux domini inspiratio est hominum, qui scrutatur interna ventris. Et Esaiam dicentem: Eterit lumen huic Israël in ignem, & sanctificabit eum igne ardenti. Hanc spirationem filij Dei esse diuinæ scripture docuerunt, secundum Solomonem quidem dicentem: Lux domini inspiratio est hominum. Secundum Moysen: & spirauit Deus spiramentum vitæ, & factus est homo in animam viventem, & quem admodum postea creatus est Adam, accipiens spiritum vitæ, & factus est in animam viventem, & habens spiritum sanctum, spiritualis erat, adeò ut propheta ret, quod huius rei gratia derelinquat homo patrem suum, & matrem suam, & adhæredit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Simili modo & omnes sancti, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, per impositionem manuum sacerdotum Dei spiritum sanctum consecuti, ad antiquum restituuntur, in quo erant ante prævaricationem Adam, & hoc spiritu legem dante in ecclesijs gentium. Nos neque carnem circuncidimus, neque carnaliter legem Moysi custodimus. Nam cum Paulus, & qui cum eo prædicabant gentibus verbum domini, & qui fideles

Ales fuerant de circuncisione, dicentes: Quia oportet circuncidere eos, & præcipere eis custodire legem Moysi. Iussit spiritus sanctus non circuncidi ex gentibus credentes, neque carnaliter ritum sequi, quem Moyses iudeis tradidit, scripserunt Apostoli his, qui ex gentibus erant haec: Apostoli & presbyteri fratres, his, qui Antiochiae, & Syrie, & Cilicie fratibus, qui sunt ex gentibus, salutem: Quoniam audiuimus, quod ex nobis quidam turbaverunt vos, quæ non constitueruntur: visum est nobis congregatis in idipsum mittere ad vos cum charissimis nostris Paulo & Barnaba, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine domini nostri Iesu Christi, Iudam & Silam, & ipsos per verbum annunciantes eadē. Visum est spiritui sancto & nobis, nihil amplius imponi vobis oneris, præter ea, quæ necesse est, ut abstineatis vos ab idolothrysis, & sanguinis suffocato, à quibus custodientes vos bene agatis. Valete. Omnes ecclesiæ Christi custodiunt haec, quia nemini ex his quæ creata sunt, legem orbis terrarum dare concessum est. Itaque videntes spiritum sanctum legem dantem non blasphemant, dicentes eum esse creatum, quoniam præcipue dominus contra eos, qui blasphemant in eum, dicit: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, qui autem blasphemauerit in spiritu sancto, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Non autem talia de eo diceret dominus, si creatura esset. Deinde & in libro Regnorum scribit: Si peccauerit vir in virum, orabit pro eo sacerdos: si verò in domino peccauerit, quis orabit pro eo? Et his similia. De spiritu sancto etiam dominus dixit, sicut superius probauimus: Quicunque dixerit in verbum Dei, in filium hominis, remittetur ei, quicunque in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro. Hanc igitur pertinacientes sententiam, & audientes quanta de spiritu sancto, scripturæ dixerint, qualia de patre, & filio, talia etiam de spiritu sancto sapiamus. Quoniam sicut credimus in Deum patrem, & in filium eius unigenitum, ita credamus & in spiritum sanctum, sic baptizati, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Quod sicut credimus, & baptizatus sumus, ita sentientes de trinitate & imitantes adorationem Seraphin, hæredes regni cœlorum effici poterimus.

Leges nostra
mo dat re
cte viuen
di, nisi
Deus.

i. Regū

DOMINI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de beatitudine filii Dei, & de præscriptione
sectæ pessimæ, ad Theophilum,
Liber I.

HAE RETICVS.

Oso à te, devnito deitatis nomine multifariè dictū, vt iden-
tidem repetas, & sic de nominib[us] personarum inprosequē-
do distinguas. ATH. Disce prius in ambiguo esse posi-
tam hanc tuam secundam interrogacionem. Nōnne vñitas
sullo modo patitur vñionis personam in confessionem in-
troduci, dum vñitatis naturæ nomen in tribus his personis
sit: & he tres personæ in nomina tantū distinctæ sint. Vnde
non potest vñitas ostendi in personis. Nec, vt dixi, hæ per-
sonæ sine deitatis vñitate: Nunquid potes Deum tantum sicut gentes confuse
nominare, qui & in hoc ignorant, cui propriam personam debeat adsignare,
quis genitor sit. Nunquid oportet hunc Deum tantum indicare: nisi & in hoc
agnoscas vñitatem personam eius distinguere in filium s qui natus sit. Nunquid al. que
dicitur sic

al. nullus

al. sine

al. quic

B. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

al. confusio
ne Deum sic passim Deum tantum cōuenit profiteri; nisi prius credatur quis de unitate
tura sit, & in hoc persona eius distinguitur, qua nec pater, nec filius est, hic spi-
ritus sanctus. Quapropter duplex est huius mysterij intellectus, Deus pater, De-
us & filius, Deus & sanctus spiritus. Vides unitatis indicium in tribus esse per-
sonis, & tres has personas nominibus tantum esse discretas; unde nec unitas po-
test ostendiri sine personis, nec haec personae sine unitate nomine deitatis. Ecce iam
habes positos ante oculos tuos thesauros lucis, & thesauros tenebrarum, ubi ubi
placet, porrige manum tuam. Unde necesse est nos iam terminū immobilem,
secundū Euangelicā regulā & equitatem, contra hostes figere, & per librantes sa-
pientiam limitem iustitiae ubique aduersus omnes hereses peragrandes custodire,
ut cœlitus haec statuta veritatis mox viam lucis à tenebris diuidat. Hæc est, in-
quam, via lucis, cuius in confessione aperitur hostium salutis: Ita quia qui in hac pro-
fessionem ingrediuntur, beatitudinem eius adipiscuntur. Beatus ille, qui con-
fiteretur unum Deum patrem & filium, & sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui con-
fiteretur solum Deum patrem, & filium, & spiritum sanctū. Beatitudo ei, qui con-
fiteretur unum omnipotentem Deum patrem, & filium, & sanctum spiritū. Bea-
titudo ei, qui confiteretur unum verum Deum patrem, & filium, & sanctum spiri-
tū. Beatitudo ei, qui confiteretur unum Deum summū patrem, & filium, & sanctum
spiritū. Beatitudo ei, qui confiteretur unum bonum patrem, & filium, & sanctum san-
ctum sempiternū esse. Beatitudo ei, qui confiteretur in unitate substantiæ pa-
tris, & filii, & sancti spiritus. Beatitudo ei, qui nihil addiderit, vel diminuerit in con-
fessione unitate nature deitatis patris, & filii, & sancti spiritus. Beatitudo ei, qui con-
fiteretur omnia bona facta fuisse à patre, & filio, & sancto spiritu. Beatitudo ei, qui
confiteretur unam æqualitatem in sempiterna plenitudine deitatis esse patris, & fi-
lii, & sancti spiritus. Beatitudo ei, qui secundū singula nomina trinitatis, id est,
patris, & filii, & sancti spiritus proprias his tantum personas distinctas esse confe-
tatur. Si idque utique idem ipse refrico, quia vehementer timeo, ne aliquod offendicu-
lum minus intelligentibus posuerim, adeò per apertiores sermones hæc ipsa di-
cta paucis exponere desidero verbis. Ergo unum Deum ubi memini, ad unitatē
deitatis patris, & filii, & sancti spiritus declaravi. Item omnipotentem Deum ad o-
mnipotentiam substantiæ trinitatis propalauī. Itē solum Deum, ad unam veram naturam
scriptis trinitatis indicaui. Identidem unum verum Deum, ad unam veram naturam
diuinitatis patris, & filii, & sancti spiritus dicta retuli. Aut in quo summi dñi,
ad summitatem deitatis patris, & filii, & sancti spiritus adsignauī. Siue unum bo-
num Dñi, ad unam bonitatem naturæ trinitatis demonstrauī, & unum Deum ad unitatē
dominationis deitatis reuelauī. Seu in quos in unitate trinitatis memorat⁹ sum,
al. Ego ad unam substantiam plenitudinis eorum hæc præfatus sum. Et hæc omnia que
superius singula indicaui, ad in unitatem deitatis sempiternitatē patris, & filii, &
sancti spiritus manifestauī. Ac per hoc devnito nomine deitatis, multifariè quis-
sit dictum per singulas personas, quod retuleris in patre, hoc ipsum & confitearis neces-
se est uniter esse ut in filio, sic & in sancto spiritu. Deum de Deo, lumen de lumine,
totum de toto, & totum in toto, perfectum de perfecto, plenitudinem de plenitudine,
integrum de integro, sempiternum de sempiterno, sapientiam de sapientia, virtutem de
virtute, unum de uno & unum in uno, verum de vero, filium de patre, natum non factum, una
vis substantiae cum patre, sed & spiritum sanctum, qui de unitate trinitatis consistit, De-
um verum, lumen verum, totum perfectum, totum plenum, integrum, sempiternum, in
ipsa sapientia, virtute, præscientia patris, & filii consistentem. Idcirco qui legis,
contester ego hodie tibi cœlum & terram, per hanc scripturam meam fidei catholi-
cæ confessionem: Quod si non ex toto corde eam fueris prosecutus, aut in fastidio
um animi contemndam ac distractandam habere putaueris, eristi ipse reus in
die

A die iudicij, cū huius scripturæ chirographū ante tribunal Christi in testimoniu-
tibi fuerit recitatū, aut si in maledictionis via Hæreticorū, quod non opto, inue-
tus fueris examini sociatus. Quæ ergo vt à te caueantur, ideo inferius tibi recita-
bunt. Hæc est, inquā, fugienda atq; præcauēda via tenebrarū, in qua tot genera
serpentium lubricos habet anfractus, aduersus quos oportuit nos scutum fidei
per nomina vera personarū confitentes erigere, vt secundū ipsam autoritatē eos
diuinitus iaculemur, vnde tot & talia sunt ferramenta spiritalia, quot & vulne-
ra resecanda; ac per hoc non sicut dissimulanda causa mortifera, quoniam nō pote-
rant ea prius per fomenta blādiente medicina curari, ne intrinsecus in peius ser-
peret cancer. Nam si velint feueritatis prius ferramenta recipere, facile poterant
ad medelam salutis peruenire. Sed quoniam adhæsit in illis radix zizanie, ger-
minans in felle amaritudinis, propterea diffidunt introire in viam confessio-
nis, quia hæc via lucis scandalum est illis. Vnde oportet nos ostendere eis quos
edant viæ suæ fructus maledictionis omnium male credentium, sicut scriptum
est: Maledictus omnis, qui non obauferit verba libri huius, vt faciat ea in cor-
de suo. Maledictus, qui patris, & filij, & sancti spiritus unitam sempiternam sub-
stantiam esse non confiteratur. Maledictus, qui secundum tres personas, tres diuer-
fas substantias in his esse confitetur. Maledictus, qui tria principia in hac eorum
unitate sempiterne deitatis esse confitetur. Maledictus, qui solum verum Deum
patrem, & unigenitum verum filium, & unicum verum Deum spiritum san-
ctum non confitetur. Maledictus, qui unicum nomen secundum deitatem tri-
nitatis esse non cōfitetur. Maledictus, qui inconuertibilem diuinitatem filij Dei,
id est, verbum Dei, sic in carnem translatum vel mutatum profiteatur, vt hoc mo-
do desciuerit aut amiserit, quod iam pridem ante adsumptionem hominis fue-
rit, præsertim cum talis in hominē præsentī tempore fuerit, & sit, qualem se sem-
B per ante adsumptionem hominis vñā cum patre fuisse cōscius erit: fiat, fiat. Ma-
ledictus, qui indiuīsam deitatem patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur.
Maledictus, q; propter tria nomina personarū, tres deos, aut tres substantias, aut al. domi-
tres omnipotentes confitetur. Maledictus, qui secundū singulas personas tria nos
nomina tantum distinguit, a patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur. Ma-
ledictus, qui propter tria nomina personarū, & unitā plenitudinem diuinitati-
us incomparabilem ternionē, vel certè trigerū patri, & filio, & sancto spiritu cō-
parat, aut tria capita in se colharentia, vt Philosophi dicere cōsueuerunt: aut vñā
personam esse profiteatur: fiat, fiat. Maledictus, qui vñā personā patris, & filij,
& sancti spiritus cōfitetur. Maledictus, qui quem filium dicit, hunc eundē & pa-
treis confusè designat. Maledictus, qui patrē natum, aut incarnatū, aut passum
esse confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter filium verē genitum de substā-
tia patris esse non confitetur. Maledictus, qui hanc natuitatem incomparabile
faciat, aut creatam, vel conditam esse confitetur. Maledictus, qui aduersus hāc
inæstimabilem generationem deitatis aliquā defactura eius crediderit propriè
in confessionem adferre vobis cōparationem: fiat, fiat. Maledictus, qui verum fi-
lium Dei ex voluntate tantū dicit esse, & non potius de natuitate. Maledictus,
quidicit, erat tempus quando non erat filius. Maledictus, qui hanc Dei natuita-
tem ex nullis substantijs phantasma esse confitetur, quod Græci ἐστὶν ὅτι ἀπ al. extasie
pellant. Maledictus, qui diuinitatem filij Dei dicit int̄stium habere de tempore, tibis
ortum ex nihilo, nomē quasi adoptionis accessisse nuper ex altero. Maledictus,
qui vnum de vno, filium de patre verē natum non confitetur. Maledictus, qui
impassibiliter filium natum de patre non confitetur. Maledictus, qui dicit, sicut
ali quando pater sine filio. Maledictus, qui non confitetur, ante omne omnino
principium, vclititum semper suis filij cum patre. Maledictus, qui hæc tria
dij nomina

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

nomina, id est, patris, & filij, & spiritus sancti in unam tantummodo personam C
patris esse confitetur, & non tres secundum ipsa nomina vera personarum: fiat,
al. deitate fiat. Maledictus, qui immortalem s diuinitatem filij Dei esse non confitetur.
Maledictus, qui de sempiterno filio Dei dicit: non erat ante eum de Maria nascere-
tur. Maledictus, qui unitam deitatem patris, & filij, & sancti spiritus, ex charita-
te concordie tantum esse profiteretur, & non magis per hanc ipsam unitam diuini-
tatem. Maledictus, qui unitam deitatem in tres has personas esse non confite-
tur. Maledictus, qui unitatem vel plenitudinem diuinę trinitatis indiuīsam esse
non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus, qui unitam sempiternam diuinitatem in-
comparabilem patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur. Fiat, fiat. Maledic-
tus, qui aduersus vigorem & censuram diuinæ scripturæ hunc verum Deum
spiritum paracletum, patrem, aut filium, vel certè facturam usurpat debere con-
fiteri. Maledictus, qui filium Dei, Deum verum, & hominem verum de Maria
virgine nuper adsumpsisse pro nostra salute non confitetur. Maledictus, qui si
al. natum
al. pro no
stra salute
confitetur
al. infra-
g. sis
al. dimini-
tus
Nupse se
cundat.
al. Deum
hominem

lium Dei hominem tantummodo s solitarium, vel purum tantummodo confi-
tetur. Maledictus, qui Deum Dei filium sempiternum de adsumptione homi-
nis nuper hoc principium habere adsignat. Maledictus, qui deitate eius passum
esse confitetur. Maledictus, qui hominem verum, quem adsumpsit, passum esse
non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus, qui huc totum hominem, id est, animam,
& corpus quod adsumpsit, denuo adsumpsit post tertiam diem à mortuis resurre-
xisse non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus, qui incomparabilem deitatem trini-
tatis propriè ad hominis lineam esse confitetur, dum scriptum inueniamus,
quia non sit illi similis quisq; Deus in cœlo sursum, neq; in terra deorsum. Væ
vobis, qui primam fidem baptismi cœlitus institutam irritam facitis, & instru-
menta libertatis semel concessa per iterationem s infirmatis. Væ vobis, q; l; p; s;
penitentibus veniam tribuendam esse non creditis. Væ vobis, qui patris, & filij D
& sancti spiritus unam personam defenditis, & non tres, secundum ipsa nomi-
na veritatis. Væ vobis, qui de hac unita incomparabili plenitudine diuinæ trini-
tatis exteriorem aliquam in his esse profitemini. Fiat, fiat. Væ vobis, qui de hac
unita plenitudine patris, & filij, & sancti spiritus derivationem & desluxionem
aliquam in his esse defenditis. Fiat, fiat. Væ vobis, qui in unitate diuinitatis
unitam præscientiam esse negatis. Fiat, fiat. Væ vobis, qui Dei filium in ip-
sa præscientia qua patrem esse negatis, et diem & horam iudicij, quando futu-
rum sit, eum ignorare dicatis, dum ipse de se testimonium prius perhibuerit
apud patrem in centesimo decimo cœlano psalmo, dicens: Me expectaverunt
peccatores ut perderent me: testimonia autem tua non intellexerunt. Omni-
um consummationem vidi & finem. Vides autem non tantum suum diem aue-
horam iudicij scire, sed & omnium seculorum consummationem postea futu-
rorum. Væ vobis, qui filium Dei de Maria virgine nihil adsumpsisse creditis.
Væ vobis, qui filium Dei mediatorem Dei & hominum non confitemini: Fiat,
fiat. Væ vobis, qui falsos Prophetas, aut falsos Apostolos in autoritatem accipi-
tis. Væ vobis, qui grauiā peccata s admittitis, & aduersus autoritatem Aposto-
lorum neptias secundas damnatis. Væ vobis, qui peccatum aut mortem s do-
minum fecisse adscribitis. Væ vobis, qui hunc mundum à semetipso semper co-
xternum Deo fuisse adscribitis, ut à Deo factum esse negetis. Væ vobis, qui mihi
dum ex aliqua subiacenti materia factum esse defenditis. Væ vobis, qui nō per
hunc factorem Deum patrem & filium, & sanctum spiritum cuncta quæ in ce-
lis sunt & in terra, id est, visibilia & inuisibilia facta esse creditis. IDENTI-
DEM hic contra diuersa mortifera venena draconis & aspidum est nostra con-
gressio. Si quis confitetur angelum apostaticum in natura qua factus est, non à
deo

- A** Deo factum fuisse, sed à se esse, ut det illi sempiternū cum Deo principium, anathema illi. Si quis confitetur angelum apostaticum in mala natura à Deo factum fuisse, & non dixerit eum à semetipso voluntate sua malum concepisse, anathema al. perma illi. Si quis confitetur angelum Satanae mundum fecisse, quod absit, & non iudicauerit omne peccatum per ipsum ad inuentum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam hominis tantum fecerit, & Satanus ei corpus plasmaverit, quod absit, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum in reuolutionem rursus in mundo, aut in hominibus, aut in pecudibus, aut in serpentibus reuerti, anathema illi. Si quis confitetur hominem in anima tantum in diem iudicij resurgere, & non cum corpore, quemadmodum Deus illum fecit, anathema illi. Si quis confitetur filium Dei quasi phantasma, sic in homine visum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur verū hominem, quem adsumpsit, non verè manducasse, aut bibisse, aut lachrymatū fuisse, & sanguinem sudasse, & perfidum fuisse, & resurrexisse, & in cœlis ad dexteram patris cosedisse, anathema illi. Si quis confitetur filium Dei, sicut aquam per fistulam, sic per corpus Mariæ transfatum fecisse, vt nihil de ea adsumpsisse affirmet, anathema illi. Si quis confiteatur animas hominum de propria substantia Dei esse, quod absit, vt nec factas eas à Deo affirmet, & q̄ substantiā suam facere quis potest, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum semper cum Deo fuisse, vt aternas eas adsignet, & nec factas, nec fieri eas posse dicat, dum scriptū sit: Qui fecit quod est a foris, fecit & id quod est intus, anathema illi. Si quis nouū & vetus testamentū blasphemat, anathema illi. Si quis sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apostolos, aut Martyres blasphemat, anathema illi. Si quis solem aut lunam, vel aliquā huius mundi facturam adorat, anathema illi. Si quis præter unum Deum verū, id est, patrem & filium, & sanctum spiritum, alterum Deum, dum non sit omnino alter Deus, adorandum crediderit, anathema illi. Si quis de invisa immutabiliter plenitudine sempiternæ diuinitatis dicitur mutabilis & cōuertibilis est natura filii, vt hoc modo desierit esse, quod iam pridem fuerat, anathema illi. Dum dicitur mihi, q̄ multo fariè à patribus in conspicibili materia visus fuerit, ignoras in præfiguratio nem operis adsumpti hominis, siue futuri iudicij, hæc cuncta in eo præostensa fuisse, & non sanè invisibilis pura deitas, sicut cautum est: hæc omnia in figura facta sunt nostri: in verò, responde mihi, quia in angelo visus est, nunquid diuinitas eius propriè angelica est? Aut quia in certamine colluctantis sicut homo palpatus, vel visus est, nunquid natura Dei quasi natura hominis palpabilis aut visibilis est? Aut quia in rubo vt ignis visus est, nunquid substantia eius talis est? Aut quia frequenter in varijs speciebus visus est, nunquid sic & diuersas, permixtas, siue concretas naturas in semetipso continet? dum una deitas indiscreta sit, invisibilisq; eius maiestas. Itaq; si intellige cùm in angelo visus est, nuncius patris præostenitus est. Siue in homine, quia de Maria virgine nuper natus est, vel in igne utiq; quia iudicium ex eo futurum est, dum scriptum sit: quia magni cōsiliū angelus sit. Et in homine mediator Emanuel natus sit, & in igne, quia cōflator aurī & argenti, vt cordium iustorum probator sit. Quanquam & in his speciebus adsumptis quomodo voluit visus sit, tamen in deitate idem ipse invisibilis est, qualis semper apud patrem fuit & est. Procul dubio hæc cuncta tunc Deus in figuram hominis opera batur, quia opus futuri in eo iam præostēdebatur, quod ipse absoluit dicens: Si mihi non creditis, vel operibus credite, quia ego in patre, & pater in me est. Nōnne mirabilia Deus præsens operabatur, & opera sua per hominem facta agnoscebantur, & non tamen deitas in eo videbatur: sicut dixit: Qui me vidit, vidit & patrem meum. Vides quia Deum vt est pure nemo vidit ymaginem, Hæretice, itaq; si que hæreses sunt quæ nos latent, sed & quæ fu-
- al. pecori-
bus
- al. haberi
- al. huius-
modi fa-
cturam
- Deum vt
sum alia
arque alia
forma qd
portende
rit.
- al. intelli-
gendum
al. factu-
rus est.
- d iij ture

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

euræ sunt, quæ aduersus fidem regulæ euangelicæ ecclesiæ catholice sunt futurae, anathema habeantur. Siquis contra traditionem canonis hæreticorum apocrypha, quæ ecclesia catholica omnino non recipit, super hæc preponere vel defendere voluerit, anathema sit. Fiat, fiat.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIⁿⁱ, de assumptione hominis, contra Marcellionem Hæreticum, ad Theophilum,
Liber I.

HÆRETICVS.

al. patris se
coequalis
bat, dicens

al. humili
auit se

al. ostendi
tur

Vemadmodum in deitate vnam æqualitatem confiteris filij esse cum patre, cum ipse de se testimonium perhibeat; Quid me misit, maior me est; ATH. Pro dolor, si sic intelligis Deum fuisse, ipse se iam apud te impugnare cognoscitur, cum alio in loco dicat: Ego & pater unum sumus. Qui ergo si minor erat, patri se in ipsa sempiterna natura non debuerat comparare. Aut quomodo, si dispar erat, & talis in ipsa deitate non erat, patris coæqualis, dicit: Qui me videt, videt & patrem meum; Qui utique evidenter, si non esset in his una inuisibilis imago naturæ veritatis, nunquam prorsus presumens indicasset; Qui me videt, videt & patrem meum. Sed & Apostolum audi clamantem de Christo: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & inventus ut homo, subditus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Qui autem forma Dei est, minor esse non potest. Rogo, quemadmodum pater maior præponitur filio, & filius minor subditus patri, cum forma Dei perfecta sit, & in parte æqualis, & in parte diuinitas eius inæqualis dici non possit; Qui autem equalis apud nos, aut totus inæqualis apud vos ut sit, necesse est. Igitur eligetibi unum de duabus, aut vna est eorum diuinitatis gloriae equalitas, aut vna inæqualitas: dum forma sua nemo sit maior vel minor. Aliud est, si contra autoritatem beatissimi Apostoli, doctoris gentium, Christum formam Deipatris esse neges. Si ergo forma eius est, forma sua maior esse non potest, neque Christo, sed semetipso pater maior sit, quia forma sua à vobis maior esse dicitur. Quod fieri nullo modo potest, dum nemo semetipso maior sit. Sed ne forte etiam hoc presumas Ariane, dico: Pater in natura deitatis parē non habet, & nemo ei dignè cōparandus est. Et ut quid coruscū Pauli Apostoli eloquii renuis, dicentis: Christus, qui dū in forma Dei esset, ne rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; Vel hoc intellige, quia nemo sibi metipius formæ equalis cōparetur, cum forma æqualis in una persona dici non possit, dū æqualitas in utrisq; cōsistat, & hec unita æqualitas non tantum in voluntate cōcordie sit, sed & in deitate, dum hec forma æqualis omnino in patre non diuidatur: Quia ubi una æqualitas est, ibi diversitas nulla est; vel ubi æqualitas est, alter alteri non anteponitur, sed nec postponitur vel subhicitur, dum unita æqualitas indiscreta sit, quæ est plenitudo diuinitatis. Nunquid quia æqualem patrem & filium in deitate secundum autoritatem euangelicam atque apostolicam dicimus, aliquam comparantes mensuram in his esse, Hæretici, posuimus; dum incomparabilis sit hæc unita æqualitas diuinitatis. Hæc Deus melius

A lius senserim, q̄ ad liquidum dixerim, dum te Deus credendum, non defensandum mihi præbueris; & credere iūsum est, non discutere permīsum est. Ideo at. quatenus Christus Dei forma vel imago vera dei patris inuisibilis est, quia una est in his nūs formē & glorię equalitatis. Nonne scriptum est; Omnis plenitudo diuinitatis cor Coloss. 2. corporaliter habitat in ipso. Si aliquid minus est, vbi omnis plenitudo est; Aut si ali quid deest, vbi totum est plenum? Nunquid in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat, id est, ut sic dicatur, dealiter, quid potest inueniri in ipso minus? Nunquid, Hæretice, plurali numero plenitudines, aut diuinitates, aut formas, aut imagines, aut æqualitates in his personis à sacro sancta scriptura dici inuenies, cùm vnitā sit deitas eorundem? Nunquid quot significaciones dicuntur ad gloriam deitatis, totidemq; sunt & species diuinitatis? Absit! Dum hęc vniuersa ad vnitam substantiam dicta declarentur, illud accedit ad causam: Nunquid vbi vna plenitudo diuinitatis est, pars diversa vel excisa in parte inæqualis in eo est? Dum plenitudo nullam diminutionis partem admittat sibi proprię comparari, cùm forma Dei omnem plenitudinem in se contineat diuinitatis, & ipsa sacro sancta indiscretio æqualitatis nullam patiatur differentiam maiestatis, sicut ipse testatur: Ego in patre, & pater in me. Sed & Esaias hęc comprobans, Ioann. 14. dicit: Quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te: Tu enim es Deus, & nesciebas, Deus Israël salutaris à Deo. Vel hoc Apostoli audí testant̄: Quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, Vides quoniam omnis plenitudo diuinitatis patris in filio est, & totus filius in patre est. Ideo vnitā est in his personis semperæ equalitas, quia est immensa deitas, sicut Euangelista dixit propter hoc magis quærebant eum ludæi interficere: quoniam non solum soluebat sabbatum, sed & quod patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciās deo. **B** Veltale dictum accipe: Tu cùm sis homo, æqualem te facis Deo. Sed & hoc vt Ioannis 10. omnes honorificant filium, sicut honorificant patrem: quoniam qui non honori Ioannis 5. sicut filium, non honorificat patrem qui misit eum. Scito vnum & æqualem in his esse honorem deitatis. Deniq; ipsum audi ad patrem clamātem: Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Sed & alio in loco idem ipse repetit: Omnia quæ patris sunt, mea sunt. Si ad diuinitatem refers, vnum sunt: si ad operationem facturæ eorum indicas, communis est. Vel hoc intellige Euangelistam Ioannem dicentem: Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia. Quod ipse dominus absolvit: Sicut pater suscitat mortuos & viuiscitat, sic & filius quos vult viuiscitat. Siue hoc: Pater meus vñscit modo operatur, & ego operor. Et alio in loco ipse dicit: Quæcumq; enim pater facit, eadem & filius facit similiter. Disce hanc vnitam esse operationem in natura diuinitatis, quæ credentibus vitam æternam tribuit. Et nemo venit ad me, nisi pater adducat eum. Et nemo vadit ad patrem, nisi per me. Disce quia per filium itur ad patrem, & de patre vñiter venitur ad filium. Nunquid, vt iam prædixi, plurali numero plenitudines in hoc loco designauit Hæretice; dum vnitā sit plenitudo diuinitatis eorundem, quæ vitam æternam operatur credentibus. Utiq; omnes credentes de hac ipsa vnitā plenitudine patris & filij, in modo & sancti spiritus accepimus: & semper est plenum; quia nihil de indiscreta trinitate eorum aliquo est minus. Ac per hoc vna est eorum æqualitas, quæ est inenarrabilis claritas. Sanè ne in his diutius immoremur, & si excursione exquisita tam diu prolixam orationem fecerimus, vt de qua stione Arij proponentes, nos tanquam cauillantes fugisse videamur. Denique Esaiam audiant, aduersus dogmata iniquitatis ipsorum hac sententia interrogantem: Stultus ēm̄ stultus loquitur, & cor eius vanā intelligit, & cōsummat in qua, & loquitur ad dominum errorem, ad disperendas animas esuriētes, & animas sitiētes inanes faciet. Consilium ēm̄ malorum iniquè cogitauit disperdere d. iiii humiles

Ioann. 5.

Ioann. 5.

Ioann. 6.

Ioann. 14.

Ioann. 14.

al. occasio

ne

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

humiles in sermonibus iniquis, & dissipare verba humilium in iudicio. Nā prijsa
al. cogni- pientia cogitauerunt, & hoc consilium manebit. Vnde oportet nos vniuersa
tionis secundum regulā euangelicam littantes, vel distinguentes, ad causam cogita-
Declar- tionis contradicentis accedere in superiorē dicentis: Qui me misit, maior me est.
tut locus: Qui me misit, maior me est. Animaduerte causa adsumpti hominis dictum fuisse, vt cautum inuenimus for-
mam Dei formā serui accepisse, sicut scriptū est: Misit de summo, & accepit me,
adsumpsit me de multitudine aquarū. Et alio in loco: Beatus quē elegisti, & ad-
sumpsisti. Necnon: Dñs autem adsumpsit me. Nunquid nam homo deum ad-
sumpsit, & non Deus hominem? Deus vnde hominem, non homo Deum ad-
sumpsit: Nam et si adsumpsit de Maria virgine, non q̄ semper ante adsumptionē
hominis vna cum patre fuit, amisi sed neq̄ deitas eius in homine augmen-
tum aut detrimentū sustinuit. Cūm talis in homine fuerit præsenti tēpo-
al. & in si re, qualis & in sinu patris semper ante adsumptionē hominis vna cum patre fu-
nu patris, isse cognoscitur. Sed è diuerso dieis mihi: Quemadmodum hominem Deus ad-
qualem i- sumpsit: Ignoras Esaiam prophetasse: Ecce virgo in utero concipiet, & pariet fili-
ple se sem- um, & vocabis nōm̄ eius Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus. Sed
per ante adsumpti & Apostolus hęc confirmat, dicens: Formā Dei, formam serui suscepisse. HAE.
onem ho- Quapropter nobiscum Deus: A T H. Quid aliud intelligitur, quām q̄ Deus ve-
minis vna rus, & homo verus, hominem verum de Maria virgine, pro salute adiūpsiterit
cum patre fuisse con- nostra: Que tamen Maria ex tribu Iuda semen traxit David, qui iam nec homo
fciuerit solitarius sine Deo, sed nec Deus solitarius sine homine, quem suscepit dicipo-
test. HAE R. Vnde filius dei & filius hominis vocitatus est: A T H. Sicut clā-
Lucæ 18 ritate euangelicæ censuræ cautum est: Fili David miserere mei. Quod vasele-
Roman. 1 ctionis breuiter absoluīt: Qui factus est ei ex semine David secundum carnem,
1. Timo. 2 & qui prædestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis
Mediator ex resurrectione mortuorum. Ecce secundum hominem. Ecce secundum de-
Baruch 3 um. Vnam tamen personam duplicit significatio esse ostendit, sicut idem ipse
al. & alio in loco repetit: Vnus enim deus. Et non in alia persona hæc dicendo distin-
xit: Vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Sicut scriptum
est: Et homo est, & quis agnoscit eum? Vides quia mediator. Neciam deus tan-
tum pure sine homine quem adsumpsit dici potest, nec homo sine deo. Conside-
ra quia duplex est in una persona mediatoris significatio, deus & homo. Dum
de deo deus sit, & secundum carnem idem ipse filius hominis sit. Ideo deus verus,
& homo verus est hic mediator, sicut & forma dei, & forma hominis. Vnde re-
ceptissimus Prophetarum Baruch ad hæc dicit: Hic est deus noster, nec æstima-
bitur alius absq; illo, qui adiuuenit omnem viam scientiæ, & dedit eā Iacob pue-
ro suo, & Israel dilecto suo: post hæc in terris visus, & cum hominibus conuersa-
tus est. Vides ergo, Hæretice, deum per operationem suam, id est, hominem, fu-
isse agnatum. Si verò hanc tantam probationem non accipis, Interrogabo te de
mediatore meo, sm̄ omnium nostrum. Responde mihi, cuius causa scriptum
vel distinctum inuenitur: Vtrum dei, an hominis, qui esuriuit, aut sitiuit, aut la-
chrymatus est, & in agonia positus sanguinem sudauit, & ad postremum passio-
nem mortis verè sustinuit: Si deum propriè sumis dicendo hæc vniuersa perpe-
sum fuisse, occurrit tibi Esaias contradicens: Deus æternus qui fecit extrema
terra, non esuriet, neq; laborabit, nec est s; investigatio prudentiæ eius, dans esu-
rientibus cibum, & laborantibus virtutem, &c. Et adhuc sanctus Hieremias in-
dicat: Nunquid eris ut homo dormies, & sicut vir qui non potest saluos facere?
al. postre- Vides quia Deus non esuriet vñq; qui vniuersa ex nihilo constituit. Sed nec dei
ma al. adiuue- tas eius s; aliquando passionem sustinuit, cūm ab ipsius nutu vniuersa regantur
tio al. aliquā & viuificantur. Quapropter omnis potestas signorum vel prodigiorum Deo
facienti

DE ASSUMPTIONE HOMINIS. LIB. I. 23

A orum Deo facient est adscribēda, & omnis tristitia passionis homini est imputāda. Sicut legimus Propheta dicēte: Homo in plaga positus, scīes ferre infirmitates, quoniam auersata est facies eius & de honestata est, nec aliquid æstimata est, hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet. Et sic prosecutus est: & dñs tradidit eum pro peccatis nostris, & ipse quia male tractatus est, non aperuit os suum, ut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic nō aperuit os suum in humilitate. Nam quid amplius quam ipse homo de se testatur: Quid me queritis occidere hominē, qui veritatem locutus sum vobis: Nunquid ad deitatem pertinet hoc dictum? Tristis est anima mea usq; ad mortem! Nunquid causa Dei scriptū est: Quia oportet filium hominis multa pati à senioribus, & principibus sacerdotū, & scribis, & occidi, & tertia die resurgere: Nunquid causa Dei hęc oratio offertur: Pater, si fieri potest, transfer calicem istum à me, si hęc vniuersa diuinitati sunt imputanda: Absit: Cū in hic homo verè pro nobis passus sit, qui naturam de virgine ex traducenostra infirma in se habuit. Ideo nostras infirmitates in nostro mortali, vel passibili homine verè sustinuit, qui post passionem à Deo rursus verè adsumptus est. Quod ipse dñs absoluit: Ego pono animam meam, vt iterum accipiam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me. Itaq; intellige, quia prior hic homo in nativitate de Maria virgine adsumptus est, & in passione permittente potestate eius traditus est, & post passionem denuo adsumptus ab ipso vel acceptus est, sicut scriptum est. Nā et si crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute Dei. Vides quia secundum infirmitatem nostram homo verè crucifixus est, & secundum virtutem Dei viuit. Deniq; considera Deum pro dispensatione hominis sui, quem adsumpsit, locutum fuisse: Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. Nōnne de templo corporis sui locutus est hęc, quod post triduum ipse suscitavit à mortuis? Nunquid homo qui orabat, vt calix ab illo transiret, contra se dicebat: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo rursus adsumēdūcam: Vides quia ubi omnis potestas est, nulla in deitate autoritas mortis est. Vbi autem infirmitas corporis est, ibi tristitia cordis est. Nunquid homo solitarius, Photine Hæretice, sine Deo aquas in vinum transtulit: aut confidencia sua marepedibus ambulauit? Nunquid homo, qui morte timuisse videtur, si ne Deo mortuos suscitasse inuenitur? Nunquid per potentiam hominis solitarij terra contremuit: aut rupes & saxa se illidentia dissoluerunt? Nunquid homo sine Deo dæmones increpabat: aut virtutes faciebat? Nunquid homo sine Deo ventis imperabat, & placidas æquoris vndas compescerbat? Nunquid homo solitarius à mortuis resurgere potuit: aut in medio discipolorum ianuis clausis sterit inter illos, & docuit eos de regno Dei? Nunquid homo solitarius aut super omnes ccelos ascendere à semetipso sine Deo valuit? Hęc cuncta facta cū Deus causa adsumpti hominis sui sit operatus, ideo omnis potestas signorū & prodigorum Deo est adscribenda, & omnis infirmitas passionis homini est imputanda. Sanē hic secundum naturam Dei, & non hominis dicta accipe, dicens: Qui me videt, videt & patrem meum. Sed & alio loco idem ipse repetit: Nemo vidit patrem, nisi filius: Nemo scit filium, nisi pater. Siue hoc: Nemo vidit Deum & vixit. Sed & Apostolus ad hęc testatur: Qui est imago Dei inuisibilis. Quod ipse pater inuisibilis absoluit: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram. Vides vnam esse inuisibilitatis diuinę naturem imaginē patris & filii, & sancti spiritus, purę quam nemo vidit vñquam hominum, nec videre potest, sicut scriptum est: Deum nemo vidit vng. Nam si homo verè adsumptus, visus, palpatus, flagellatus, pallio circundatus, spinis coronatus, felle & acetato potatus, in ligno crucis clavis constipatus, lancea [latere perforatus, sanguine al. laterib.

Hier. 31

al. post
tres dies

al. radice

Ioann. 10

2. Corin. 13

Ioann. 24

Ioann. 10

al. diffilue
runt

al. se se in-
tulit

Exod. 32
Coloss. 1
Genes. 4

Ioann. 12

guine

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

al. vel
 Marcion.
 de cœclæ
 Manichæ
 Luke 24.
 Ioannis 20
 Ioann. 14
 Phontini
 heresis.
 Homun-
 tionista.
 al. qui
 Colloff. 1.
 Iudei.
 al. naturæ
 Angelica
 natura
 qualis.
 al. vrætem
 al. Memé
 to quia
 Deus
 al. vñitam
 Dei
 Sapien. 1
 2. Timo. 2
 1. Cor. 15
 1. Timo. 2
 Ioannis 1.
 1. Corin. 15

guine & aqua madidatus, & usque adeo sepulturae traditus vel humatus sit. C
 Nónne hæc cuncta verè secundum naturam hominis sustinuit, Marcionita; De
 nique de ipsa natura hominis scriptum accipe & tu Paganis consimilis solicola
 Manichæ: nunquid de natura Dei dictum est: Videte manus meas & pedes
 meos, quoniam ego ipse sum, palpate & videte, quia spiritus carnem & os
 sâ non habet, sicut me videtis habentem: Vtq; cœla hominis, & non deitatis
 póst resurrectionem píscem & fauum edit. Nunquid ut deitas à Thoma videre
 tur, poscit ab eo porridge digitum tuum huc, & vide manus meas, & immittit ma-
 rum tuam in latere meo, & noli esse incredulus, sed fidelis! Absit: Dum ipse de-
 deitate sua prius dixerit! Nemo vidit filium nisi pater. Et: Qui me vidit, vident &
 patrem meum. Nónne hic nulla phantasia facta est, vbi vniuersa veritas in ho-
 minis passione, vel resurrectione declarata est? Interrogabo & te Photine, qui
 Christum Deum verum ab negas, & hominem purum tantummodo confite-
 ris. Nunquid causa hominis cautum inuenitur? In principio erat verbum, & ver-
 bum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum.
 Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nunquid homo in hoc
 principio fuit, Homunctionita, & non Deus Dei filius ante omne omnino prin-
 cipium semper vna cum patre fuit? Sanè hunc hominem nuper de Maria vir-
 gine adsumpsit. Nunquid per hominem visibilia & inuisibilia facta sunt: sicut
 magister Gentium testatur? Omnia per ipsum facta sunt, visibilia & inuisibilia,
 tam ea quæ sunt in cœlo, quam ea quæ sunt in terra, siue throni, siue virtutes, si-
 ue potestates, siue dominationes? Accipe in hoc dicto & tu consimilis synagoga
 Satanæ, nomen falsum apostatice Iudee, qui asseris patrem ad angelos locutum
 fuisse: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram! Dum ima-
 go angelicæ facturæ sit spiritus vel ignis, qua tam en à Deo filio facta est, sicut
 scriptum est: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vel hoc: Qui D
 facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignes flammantem. Nunquid ange-
 los vt ipse factus est, alterum ministerio facere, aut imaginem suam ipse potu-
 it? Absit. Planè Deus Dei filius ad imaginem vnitæ immortalitatis suæ, & si-
 militudinem æquitatis suæ fecit hominem, vt homo in qua iustitia factus fue-
 rat, imaginis incorruptæ permaneret, & similitudinem voluntatis per operatio-
 nem spiritalem factoris imitando possideret, dum non sit factus talis homo pro-
 prie, qualis est pura creatoris imago diuinitatis: quia sanè interest ad imaginem
 & similitudinem referri: & multum distat, vt qualis vel quantus est factor,
 tantus dicatur esse, qui factus à Deo est. Vnde post transgressionem Adam, i-
 maginem immortalitatis, in qua factus fuerat, amisit: quia diabolo consensit, ve-
 cœlum est: quia Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione viuorum. Si
 ue hoc: qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & immortali-
 tatem. Vel hoc: Absorpta est mors in victoria: vbi est mors aculeus tuus? Aut
 hoc: Nouissimus inimicus destruitur mors. Sed & hoc: Quoniam Deus omnes
 vult saluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire. Necnon & hoc scriptum
 est: Et vedit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Sed & in Euangeliō po-
 situm est: In ipso quod factum est, vita est, & vita erat lux hominum. Iaq: quod
 in Adam amissimus, per Christum de minimum nostrum in baptismo suscep-
 mus, vt scriptum est: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo
 cœlestis. Sicut ergo portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem
 cœlestis. Vides imaginem primi hominis de transgressione factam esse mor-
 talem siue terrenam: & imaginem secundi hominis, de iustitia & veritate fa-
 ctam esse immortalē vel cœlestē. Dum in Adam omnes moriuntur, & in Chri-
 sto omnes vivificantur. Disce iam tu Ebion & Photine semper fuisse Deū Dei
 lium

- A Ioann. 3. al. vi
 litum cum patre, qui hominem & uniuersa instituit, qui se ante Abraham in clauitate euangelice censuræ fuisse testatur, dicens: Ante Abraham ego sum: Et non deitas filij Dei, que vna cum patre semper fuit: Nam hic homo filius David, & filius Abrahæ nuper sit genitus. Utique hæc cuncta superius dicta ipsa diuinitas filij Dei est operata, antequam hominem assumperit, qui pro nostra salute denuo de spiritu sancto ex Maria virgine natus est. Vnde Deus verus, & homo verus est, sicut & filius Dei, & filius hominis est, dum de Deo Deus, & secundum carnem idem ipse filius hominis. Siue hoc: Pater clarifica me apud temetipsum, claritate quam habui antequam mundus hic esset. Utique hic dicit Ioann. 17 hunc hominem, quem nuper adsumpsit de Maria virgine. Vnde adiumentus homo filius David, siue filius Abrahæ esse ab Euangelista prædicatur: Dum & Deus, qui adsumpsit hominem secundum diuinitatem, sit & filius David secundum dispensationem filij hominis: Dum & Deus de Deo sit, & secundum carnem homo filius hominis sit, dum & Deus & homo sit, & homo sine Deo non sit, & Deus solitarius sine homine quem adsumpsit, non sit. Itaq; sciat se omnis confusa sylla Hæreticorum, vbi tot genera draconum & ferarum requiescent, in hoc blasphemare, cum alijs Deum solitarium sine homine tantum prædicerent, & alijs hominem tantummodo purum sine Deo profiteantur. Dum causas dispesationis passim confundunt, tum infirmitatem humanam mortalis hominis diuinitati immortali adscribant, aut impassibilem deitatem ad naturam hominis passibilis propriè comparent, in hoc miser laborant, vt alijs Deum verum, & alijs hominem verum filium Dei abnegent. Respondete mihi Manichæi, filij tenebrarū, Manichæi in quos tot genera serpentis lubricos habet anfractus, filium Dei, id est, Deum verum, & hominem verum de Maria virgine pro nostra salute non confitemini, vt scriptū est: Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel: quod interpretatur, nobiscum Deus. Si phantasma tibi videtur Lucæ 2
 angelum Gabrielem Mariæ testificari, dicentem: Ne timeas María, inuenisti enim gratiam ante Deum: Ecce accipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Vel Euangelista ad hæc testante: Et peperit filium primogenitum, & paenit cum inuoluit, & posuit in præsepio. Si phantasma tibi videtur, quid cōcepit: vel quid peperit: aut quid paenit inuoluit, & in præsepe posuit? Siue hoc exemplum accipe, angelum ad pastores dicentem: Et dixit illis angelus: Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus, in civitate David. Et hoc vobis signum: Inuentis infantem pannis obuolutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum eis multitudine exercitus laudantium Deum, & dicentium: Gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Nunquid phantasma angeli exultaerunt in celo: Nunquid phantasma fuit, quod adorauerunt Magi venientes ab oriente: Nunquid phantasma secundum legem octaua die manibus palpatur vel circuncidetur: Nunquid pro phantasia infantes occisi sunt: Nunquid phantasma Ioannes manibus attrectans baptizauit: Nunquid phantasma erat super quem vidi Ioannes spiritum sanctum in specie columbae venientem & manentem super eo: Nunquid phantasma pedes discipulorum manibus lauit: Nunquid phantasma verè manducavit & babit: Nunquid phantasma lutum de sputo fecit, & linuit oculos cæci, & vidit: Nunquid phantasma Lazarum foetentem quarto die suscitavit: Nunquid phantasia unicum matris vivificauit: Nunquid phantasia Centurioni puerum condonauit: Nunquid phantasia in cruce pependit, cum tremefactis cardinibus mundi, videntis Centurio confessionem dedit, dicens: Verè filius Dei est hic: Nunquid phantasmam in sindone inuoluit Joseph, & posuit in monumento: Nunquid phantasma à mortuis

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tuis post tres dies resurrexit, & in celis ascēdit, & sedit ad dexteram patris; Absit Manicheæ, in quo diabolus vniuersa phantasmata erroris est operatus; præfertim scilicet cùm hæc cuncta superius memorata, quæ specialiter pro homine m. C
 al. dum

biliter sunt dicta, Deus verus in homine vero sit operatus. Idecque cognosce in hoc loco & tu Ariane, quem diabolus in agro dominico inter bonum triticum ausus est ad eradicandum semen suum zizaniam ferere, ut scriptum est: Scio operat tua, quod nomen habestatum, quod vivis, ecce mortuus es. Esto itaque iuglans, & constabilito reliqua quæ moritura sunt. Non enim inuenio opera tua plena coram domino. Memento quemadmodum acceperis, & quomodo audieris: Serua & age poenitentiam. Sin vero, veniam ad te ut sur, & nescis qua hora veniam ad te. Audis Hæretice, qui nomen tantum Christiani habes, & ore diaboli loqueris, qui ignoras causa dispensationis hominis dictum fuisse: Qui me misit, maior me est. HAE R. Dic orthodoxe, si pro dispensatione hominis, ut asseris, positum est: Qui me misit, maior me est. Ergo quo tempore missus a patre est: Fortè dicturus es: Absens ab illo. Tunc non fuisse recognoscit. ATH. O satis confusa conscientia cœcitas, quæ prorsus serpentis veneno est infecta. Utique si absens a patre fuit, quomodo indiuisa natura est: & si diuisus est, quomodo unus in uno est: Et si absens fuit, cùm in homine fuit & est, cur a pescatore loquarne nobis in sinu patris agens unus semper annunciatus est dicens: Deum nemo vidit unquam, nisi unigenitus, qui est in sinu patris ipse enarravit: Denique ad hæc ipsum audi loquentem: Verba quæ sibi vobis locutus sum, non sunt mea, sed eius qui me misit. Sed & hæc: Opera quæ ego facio non sunt mea, sed eius qui me misit patris, ipse operatur opera sua. D Et: Si mihi non creditis, operibus credite, quia ego in patre, & pater in me. Ecce de loquente pater loquitur, & de operante pater uniter operatur, & de manente patre in filio, manet filius in patre. Vides indiuisam esse naturam diuinitatis patris, & filii, dum quod loquitur natura filii uniter loquitur & patris, & quod operatur natura filii, hæc ipsa uniter natura diuinitatis operatur & patris. Etcum maneat sibi naturaliter filius in patre, idem in unicem manet pater in filio. Vnde ut certus sis inter existentem, & a quo exierit, ut ipse ait: Ego a patre exiui, & veni: nomina in personis ostenduntur, & non unita plenitudo diuinitatis, quæ est indiscrēta, diuiditur. Dum qui a patre exiuit, hic semper in patre fuit & est, ut ipse testatur: Ego in patre, & pater in me. Præterea dum & ubique praesens sit hæc unitatis plenitudo, & omne adimpleat interior & exterior, a summitate cœlorum usque ad profundum inferorum, sicut scriptum est: Ego dominus deus, qui impleo cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt. Vides unitam esse hanc plenitudinem indiscrētam diuinitatem; itaque considera, quia quicquid ad deitatem refertur, unitatem indiscrētam esse designat: quicquid causam hominis indicat, naturam infirmitatis ostendit, sicut ipse ait: Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habentem. Nōnne in hoc dicto hominem ostendit? Nam secundum Deum sic prosecutus est: Spiritus est qui vivificat: Nā caro nihil prodest; Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Vides quia ubi autoritatem refert, diuinitatem indiuisam esse ostendi, ubi ad hominem, naturam infirmitatis designat. Ac per hoc omnis potestas Deo est adscribenda, & omnis infirmitas homini est imputanda, sicut ipse ait: Tristis est anima mea usque ad mortem. HAE R. Rogo, qui maior: qui adsumpsit, an qui adsumptus est: Deus, an homo: hoc est, forma Dei, an forma serui hominis: qui clarificat, aut qui clarificatus est: sicut ipse dicit: Nūc clarificatus est filius hominis, & Deus honorificauit eum. Et sic prosecutus est: Et Deus protinus honorificauit eum in se. ATH. Considera iam in his dictis unam personam dupliciti vocabulo declaratam esse, Dei & hominis, Apostolo dicitur

D
 al. ego
 Ioann. 14.
 al. vel
 Ioann. 10.
 al. natura
 filii
 Hierc. 23.
 Luce 24.
 Ioann. 6.
 Matth. 16.
 al. glorifi-
 cat
 al. glorifi-
 catus
 3. honori-
 ficiatus

DE ASSUMPTIONE HOMINIS. LIB. L 25

A cente: Vnde enim Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus ^{1. Timo. 2.} sus. Sive hoc Mediator autem unus non est, Deus autem unus est. Vides autem ^{Matth. 10.} mediatorem vel arbitrum unum esse Deum, unum & non alterum in persona esse mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum. Sed ediuerso dicitis mihi Hæretice: In una persona Dei & hominis quid potest discerni? Ergo si non discernis, certus es, quia deitatem passam simul esse ostendis. Et cur tu in uno homine causam animæ discernis. Hæretice: secundum dominicum dictum, sed quod non debet timeri homo, qui habeat potestatem occidere corpus, ^{Matth. 10.} animam autem non possit occidere; Si tu in hac causa animam tantum discernis in una persona hominis, quem ab homine non interimitur: quanto magis nos in una persona Dei & hominis, causam immortalitatis, id est, deitatem ab hominis infirma natura discernimus? Denique Deum ^{al. de hoc} ad haec audi loquentem! Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. Nunquid deitas dissoluta est, Marcellio Hæretice, ut ad se ueras, sive sapientia, vel virtus Dei patris, & non homo? Ut igitur homo vere passus est, qui templum Dei factus est, qui ab ipso resuscitatus est, sicut scriptura diuina testatur: Confige clavis a timore tuo carnes meas. Sive hoc: Et videbunt in quem compunxerunt. Ut igitur hominem videbunt, quem crucifixerunt. Nunquid diuinitatem clavis fixerunt, aut lancea perforauerunt? Absit. Vel haec dicta accipe: Spiritus autem promptus. Nonne de una persona haec dixit, cuius tantum causa distinxit? Rogo, si ipse infirmitatem hominis, quam adsumpsit, deitati suæ immortalis non imputauit, tu tantam, & tam immensam deitatem, per quam omnia sunt facta, homini passibili adscribis? Sicut soles proponere Apostolum dixisse: Omnia subiecta sunt ei; præter eum, qui subiecit et omnia. Nam cum subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit ei, qui sibi subiecit omnia. Hoc euideretur ad deitatem diuinitatis filij Dei non pertinet dictum, dum per ipsum cuncta sunt facta, & semper illi fuerint subdita, quia nemo sit, qui factura sua non dominetur semper. Vnde homini qui nuper natus est, sine dubio ante passionem filij non fuerant subiecta, cum adhuc ipse homo mortis esset pro nobis debitor. Vnde post passionem universaliter sunt ei subdita, sicut ipse homo de se significat, qui adhuc in celis non fuerat: Data est mihi ^{Math. 26.} omnis potestas in celo & in terra. Denique vel hoc accipe: Et potestatem dedit ei ^{Ioann. 5.} ad iudicium faciendum, quoniam filius hominis est. Vel saltem de unitate bonitate naturæ ipsius domini dicta suscipe: Haec est autem vita æterna, ut cognoscant eum solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nunquid se de hac ipsa sola bonitate patris alienum esse prescripsit, qui sic subiunxit? Et quem misisti Iesum Christum? Nam & pater eadem testatur: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Vides bonum esse verbum Dei, qui de patre substantialiter vel naturaliter consistit. Ideo huiuscmodi omnes comparationes pro infirmitate hominis sunt dictæ: Qui me misit, maior me est. Sive in hoc dicto, in quo solent argumentari: Quid me dicas bonum: nemo bonus, nisi ^{Lucæ 18.} solus Deus. Cum alio in loco ipse dicat: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sed & hoc: Ego sum pastor bonus. Sicut & de persona sancti spiritus sic cautum inuenimus: Spiritus tuus bonus deducat me in via recta. ^{al. Vides} Disce unum esse bonitatem in natura patris, & filij, & sancti spiritus. ^{al. confi-} Igitur vel nunc perpende, quia omnis infirmitas homini est imputanda, & omnis potestas bonitatis si- ^{dera itaq;} gnorum vel prodigiorum deitati indiscretæ trinitatis est adscribenda. HAE. Ergo, si una natura patris, & filij indiscreta est, qui adicis unus in uno est, sicut scriptum est: Ego in patre, & pater in me: & causa dispensationis hominis dictum fuisse adseris, id est: Qui me misit, maior me est; quid iam de persona spiritus pa-

^{al. tunc cu}
^{al. subdi-}
^{dit,}

B tinet dictum, dum per ipsum cuncta sunt facta, & semper illi fuerint subdita, quia nemo sit, qui factura sua non dominetur semper. Vnde homini qui nuper natus est, sine dubio ante passionem filij non fuerant subiecta, cum adhuc ipse homo mortis esset pro nobis debitor. Vnde post passionem universaliter sunt ei subdita, sicut ipse homo de se significat, qui adhuc in celis non fuerat: Data est mihi ^{Math. 26.} omnis potestas in celo & in terra. Denique vel hoc accipe: Et potestatem dedit ei ^{Ioann. 5.} ad iudicium faciendum, quoniam filius hominis est. Vel saltem de unitate bonitate naturæ ipsius domini dicta suscipe: Haec est autem vita æterna, ut cognoscant eum solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nunquid se de hac ipsa sola bonitate patris alienum esse prescripsit, qui sic subiunxit? Et quem misisti Iesum Christum? Nam & pater eadem testatur: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Vides bonum esse verbum Dei, qui de patre substantialiter vel naturaliter consistit. Ideo huiuscmodi omnes comparationes pro infirmitate hominis sunt dictæ: Qui me misit, maior me est. Sive in hoc dicto, in quo solent argumentari: Quid me dicas bonum: nemo bonus, nisi ^{Lucæ 18.} solus Deus. Cum alio in loco ipse dicat: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sed & hoc: Ego sum pastor bonus. Sicut & de persona sancti spiritus sic cautum inuenimus: Spiritus tuus bonus deducat me in via recta. ^{al. Vides} Disce unum esse bonitatem in natura patris, & filij, & sancti spiritus. ^{al. confi-} Igitur vel nunc perpende, quia omnis infirmitas homini est imputanda, & omnis potestas bonitatis si- ^{dera itaq;} gnorum vel prodigiorum deitati indiscretæ trinitatis est adscribenda. HAE. Ergo, si una natura patris, & filij indiscreta est, qui adicis unus in uno est, sicut scriptum est: Ego in patre, & pater in me: & causa dispensationis hominis dictum fuisse adseris, id est: Qui me misit, maior me est; quid iam de persona spiritus pa-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

radeti hoc loco dicturus es; minor non est, qui à filio missus est; sicut ipse ait: **S**i non abiero, paracletus non veniet. Et: Si abiero, mittam eum ad vos, & docerbit vos omnem veritatem: **A**THAN. O inaudita adhuc penitus tam inquisita præscriptio. Itaque suggestente ipso de se sancto spiritu, oportet nos unum pro multis pertinens dare autoritatis exemplum. Memento s' reciprocum esse hanc naturæ virtutem mittentis & missi, dum hic, qui nunc missus est, ipse iam pridem missus mittentem inueniatur. Denique per sanctum Esaiam, Deum Dei filium accipe testantem: Accedite ad me, & audite haec. Non ab initio in occulto locutus sum, cùm fierent, illic eram, & nunc Dominus misit me, & spiritus eius. Disce tandem s' aliquando unitam esse hanc naturæ diuinitatem mittentis & missi, dum qui nunc in Euangeliō quamvis missurum se spiritum paracletum testatus sit, tamē se ipse ab eo iam prius missum per inclytum Esaiam professus est; dum hic qui mittitur, à mittente nunquam dividitur, quia indiscreta natura est, dum inter mittentem & missum personæ ostenduntur, & nulla in diuinitate diuisio est. Præterea dum ubique præsens sit haec unita plenitudo, & omnia impletat interior & exterior, à summitate cœlorum usque ad profunditatem inferorum. **H**AERET. Rego, si filius hominis est, ut de veteri autoritate scripturarum mihi indices. **A**TH.

Psalm. 79 Quæso, audi Psalmographum: Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi. Sicut & sanctius Daniel testatur:

Daniel 7 Videbam in visu noctis, ecce cum nubibus cœli venientem filium hominis, & appropiauit usque ad veterem dierum, & oblatus est ei principatus, & honor, & imperium, & omnis plebs, & tribus, & linguae seruiunt ei; potestas illius perpetua, quæ non desinet, & imperium eius non interabit. Ecce filium dexteræ; ecce filium hominis, sicut Apostolus dicit:

Roman. 1 Qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Nam secundum deitatem, sicut: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis. Sicut & ipse Phariseos interrogat de diuinitate sua: Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est?

Mattih. 20 Responderunt ei Iudei: David. Et ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit de minus domino meo, sed a dextris meis, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo David in spiritu vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat respondere illi verbum. Disce ergo, quia secundum carnem filius hominis est, hoc est, David, & secundum diuinitatem, idem ipse filius Deus est in virtute, & Dominus ipse David est. Quamobrem unigenitum dum scriptura refert, secundum diuinitatem indicat, qui in deitate unigenitus à Deo patre, omnino fratres non habet; & dum primogenitum nominat, naturam hominis ostendit, quod Apostolus declarat, dicens: Ut sic ipse primogenitus inter multos fratres. Siue hoc accipe exemplum, & ab Iesu Christo: qui est testis fidelis, primogenitus ex mortuis. Nónne una est persona filii, & duplex est eius significatio, Deus & homo? Nónne unus est filius, qui secundum carnem primogenitus filius nuncupatur ex mortuis homo, sicut scriptum est: Qui est primogenitus ex mortuis. Itaque crede mihi, quia legis hanc scripturæ meæ fideli professionem, quia multi de hac tractauerunt, sed non intelligentes errauerunt. Quidam personam pro causa discernunt, duos filios in confessione introduxerunt, causam passionis hominis à diuinitate discernere, & non personam: dum unus sit filius, cuius est persona, sed duplex significatio est: dum unigenitus à Deo patre Deus sit, & primogenitus à mortuis homo sit, dum Deus verus, & homo verus sit, & cum Deo sit, & secum ad-

**al. scabel-
tem p. dū
tiorum**

Vnigenitus. **D**icitur: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit de minus domino meo, sed a dextris meis, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo David in spiritu vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat respondere illi verbum. Disce ergo, quia secundum carnem filius hominis est, hoc est, David, & secundum diuinitatem, idem ipse filius Deus est in virtute, & Dominus ipse David est. Quamobrem unigenitum dum scriptura refert, secundum diuinitatem indicat, qui in deitate unigenitus à Deo patre, omnino fratres non habet; & dum primogenitum no-

Primogenitus. **D**icitur: Qui est testis fidelis, primogenitus ex mortuis. Nónne una est persona filii, & duplex est eius significatio, Deus & homo? Nónne unus est filius, qui secundum carnem primogenitus filius nuncupatur ex mortuis homo, sicut scriptum est: Qui est primogenitus ex mortuis. Itaque crede mihi, quia legis hanc scripturæ meæ fideli professionem, quia multi de hac tractauerunt, sed non intelligentes errauerunt. Quidam personam pro causa discernunt, duos filios in confessione introduxerunt, causam passionis hominis à diuinitate

discernere, & non personam: dum unus sit filius, cuius est persona, sed duplex significatio est: dum unigenitus à Deo patre Deus sit, & primogenitus à mortuis homo sit, dum Deus verus, & homo verus sit, & cum Deo sit, & secum adsumptus

A sumptus sit. Quapropter causa discernitur & non persona. Ac per hoc in deitate vbi dicit, impassibilem diuinitatem designat. Vbi autem s[ic] causam hominis indicat, naturam passibilem esse demonstrat. Vides quia vbi secundum au- toritatem refert, diuinitatem indiuisam à Deo patre esse ostendit, vbi secun- dum hominem, naturam infirmitatis declarat. Ideo omnis potestas Deo est ad- scribenda, & omnis infirmitas passionis, homini est imputanda.

DOMINI ATHANASII AR
CHIEPI SCOPI ALEXANDRI.
ni de incarnatione Verbi, eiusque ad nos
per corpus aduentus.

Liber I.

B Atis quidem in his, quæ præmisimus, de ex-
crabili errore & superstitione gentilium dixi-
mus, quo pacto scilicet initio simulachra in-
uenta sunt, quodque ex inalitia homines hu-
iusmodisibi nefarium instituerunt cultum.
Sed & pauca per Dei gratiam de paterni ver-
bi deitate signavimus, deq[ue] illius in omnibus
prudentia, atq[ue] virtute, vt scilicet bonus pa-
ter per ipsum cuncta disponat, & omniamo-
veantur ab ipso, & in ipso vivificata, latentur.
Age nunc Machari fidelissime, quæ sunt re-
liqua videamus, ac religiosa deuotione de in-
carnatione verbi, deque diuino ipsius aduen-
tu ad nos, pro viribus differamus. Quem Iudæi quidem in ius vocant, genti-
les irrident, nos autem supplices adoramus, vt magis ex manifestata verbī hu-
militate, maior atque auctior in ipsum surgat nostræ deuotionis affectus. Ed
enim maius habet suæ diuinitatis testimoniū, quod magis apud infideles ir-
ridetur. Quia quæ homines non capiunt, ceu impossibilia, hæc possibilia ipse
monstravit. Et quæ vt indecentia irrident mundanæ professores sapientiæ, ea
ipse pietate sua decentissima fecit. Et quæ veluti humana argutia irrident, hec i-
pse potentia sua diuina declarauit, dum superstitionem idolorum ea quæ puta-
tur, utilitatē sua per crucem destruit, irritosque illos & incredulos inuisibili-
ter, vt diuinitatem ipsius & potentiam recognoscant, quotidie inducit. Cæte-
rum, ad ista explicanda, operæprecium est, priora recolere, vt etiam causam,
rur tantum actale Dei verbum in corpore manifestatum sit, queas agnoscere,
ne putas naturalis consequentiæ ordine saluatorem corpus suscepisse, sed cum
esset natura in corporeum Dei verbum, per summam tamen elementiam &
bonitatem patris sui, pro salute nostra nobis in humano corpore fuisse reuelatum.
Sed enim priusquam ista eloqui aggrediamur, de creatione rerum, eius-
que creatore Deo, pauca dicenda sunt, vt sic eius quoque innovationem ab eo,
qui hanc ab inicio considerat, Deo Dei verbo merito factam, dignè animaduer-
tere possimus. Nihil enim profectò inconveniens videbitur, si per quem il-
lam condidit pater, in ipso eius quoque salutem operatus sit. Mundiæ molis

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

fabricam, eiusq; creationem multisariè exposuerunt, & quisq; prout sibi vixum

Epicurei
via foreni
to esse fa-
cta senser-
unt, vltro
seu fortui
to ac teme-
re.

est, ita de ea diffiniuit. Alij enim sicut Epicurei, vltro ac fortuitò facta dicunt or-
mnia, hi etiam prouidentiam tollunt, ac seipso destruunt, dum certis manife-
stisq; rebus contradicunt. Si em spōte sua, & sine prouidētia (vt ipsi volunt) facta
sunt omnia, oportuit ea sibi similia passim ac simpliciter fieri, nullamq; rerū esse
differentiam. In mundo enim perinde atq; in uno corpore vnum debuerant esse
omnia, aut sol, aut luna, aut vna quævis reliquarum partium, & in hominibus illa
dem totum esse debuit, manus, aut oculus, aut pes. At nunc nō ita est, sed vide-
mus aliud esse solem, aliud lunam, aliud terram. Et in humanis corporibus aliud

Platonico
rū error
coargui-
tur super
rerum cre-
atione.

manum, aliud pedem, aliud caput. Porrò hic tantus ordo, tamq; singularis dispo-
sitio, non vltro hæc facta declarat, sed causam præcessisse significat, per quam tā-
ti operis principem & creatorem Deum esse datur intelligi. Alij verò, quorum

Alij ser-
tor super
mundi cre-
atione.

est princeps magnus ille apud eos Plato, ex subiecta infectaq; materia Deum o-
mnia fecisse autumant. Nos enim qui uissemus Deum aliquid facere, nisi ante fuis-
set subiecta materia. Sicuti & fabro lignū oportet subiectum esse, ut possit ope-
rari. Non intelligunt qui sunt huiusmodi, Deum se imbecillum facere. Si enim

non est ipse materiæ autor, sed ex subiecta iam atq; parata molitur omnia, infic-
tus est, qui sine lignis nihil rei necessariæ possit efficere. Hac nempe ratione,
sublata materia, Deus nil fuisse operatus. Et quomodo iam conditor & auto-
diceretur, qui facere accepisset ab alio, à materia scilicet. Erit autem, si ita sit, De-

us tantum artifex, non etiam creator essentia. Siquidem per materiam subie-
ctam operatur, nec est autor ipse materiæ. Nulla enim ratione creator dici pos-
set, nisi condidisset ipsum materiam, ex qua etiam quæ sunt condita, faceret. Alij
ab hæresi profecti, creatorem sibi alium fingunt, præter patrem domini nostri

Iesu Christi. Multum sanè, & circa ea quæ dicunt, coecutientes. Nam dicente ad
Iudeos dominum: Nō legistis, quia qui ab instio creauit, masculum & foeminam

creauit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem,
& adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna: Deinde creatorem signan-
ter adiiciens: Quos ergo, inquit, Deus coniunxit, homo non separet. Quomo-
do isti nouam, & à patre diuersam creationem inducunt? Porrò si iuxta Ioannem
qui cuncta comprehendit, inquiens: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
ctum est nihil quod factum est. Quomodo erit alius conditor, præter patrem

Christi? In hunc mundum isti delirant. At verò diuina doctrina, & Christiana fi-
des, hanc illorum vanitatem vt impiam exhorrescit. Neque enim sponte ac for-
tuitò, quod non sint absq; prouidentia, neq; ex præsubiecta materia, quia non
est imbecillus Deus, sed ex non existentibus, quæ nusquam erant, omnia esse,

suffisse Deum, per verbum suum nouit. Sicuti per Moysen dicitur: In principio
fecit Deus cœlum & terram. Ille quoq; pastoris per quam sanè utilis liber primo

Liber pa-
storis.

Dei circa
genus hu-
manū cle-
mentia.

omnium inquit: Crede vnum esse Deum, qui omnia creauit ac perfecit, & ex
non existentibus ad esse produxit. Quod & Paulus significans, ait: Fide intelli-
gimus, verbo Dei perfecta esse secula, vt ex non apparentibus visibilia fierent.
Deus enim bonus est, imd̄ fons ipse bonitatis. Porrò autem nullius rei inuidia
subest. Ideo nemini esse inuidens per verbum suum dominum nostrum Iesum

Christum ex non existentibus omnia fecit. Atque inter omnia, quæ sunt in ter-
ra condita, humanum genus miseratus, vidēnsque illud non sufficere conditio-
nis suæ ratione ad permanendum semper, plus aliquid illi induxit. Neque enim
tantum modo, vt cætera bruta & terrena animalia condidit homines, sed ad su-
am eos fixit imaginem, virtutis suæ illos participes faciens, vt verbi sui quaf-
dam veluti umbras habentes, rationalesq; facti, permaneret in beatitudine pos-
sent,

A sent, viuentes veram & felicissimam in paradiſo sanctorum vitam. Sciens item humanum arbitrium in viranq[ue] partem posſe declinare, indultam illis gratiam & lege & loco præmunitre curauit. In paradiſum enim illos inducens, legem eis dedit, vt siquidem seruarent acceptam gratiam, boniq[ue] perſisterent, haberent in paradiſo vitam m[er]itorie omni & dolore ac ſollicitudine vacuam, adiecta illis re-promiſione coeleſti, immortalitate fruendi. Si autem transgrederetur legem, atq[ue] auertiſſerent mali, ſcirent ſe naturalem mortis corruptionem eſſe paſſuros. Nec iam in paradiſo viſturos, ſed extra illum moriētes, in mortem putredinem que ſoluendos. Hoc autem & diuina ſcriptura præſignat, dicens ex persona Dei: Ve omnis ligno, quod eſt in paradiſo, comedes, de ligno autem ſcientia boni & mali, non comedatis. Qua cunque autem die comederitis, morte moriemini. Quid autem eſt aliud dicere, morte moriemini, niſi illos non ſolum denuncia-re morituros, verum & in mortis corruptione per manſuros. Miraris forte, quid cūm de incarnatione verbi dicere iuſtituerimus, nunc de natura humanae prin-cipio diſteramus, ſed hoc à proposito & intentione noſtra alienum non eſt. Ne-ceſſe eſt enim, vt cūm de aduentu ad nos ſaluatoris noſtri dicimus, etiam ho-minum principia repetamus, vt ſcias ex cauſa noſtra deſcenſus illius occaſionem rationē mque fuilſe, præuaricationē mque noſtrā verbi accessiſſe clementiam, vt ad nos quoque deſcenderet, & appaſeret inter homines Deus. Illius enim incarnationis & humanitatis noſ occaſio fuimus, & ſalutis noſtræ cauſa, digna-tus eſt in humano corpore naſci, atque appaere. In hunc igitur modum De-us hominem fecit, & permanere immortalem voluit. Verū homines per negligentiā atque contemptum auertiſſi à Dei cogitatu, adiuuerunt ſibi ma-la, ſicut in priore libro docuimus, exceperūntque prius intentataam ſententi-am mortis. Neque iam, vt conditi ſunt, per manſere, ſed pro cogitationum

Arbitrii
hois veri
bilitas.
Qua ſue-
rit prim s
parētibus
in paradiſo
lo diuer-
ſantib. lge
data.

Morte mo-
riemini,
quomo do-

Verbum
Dei ppter
noſtrā fa-
lute caro
factum.
Homines
auertiſſi a
Dei cogi-
tatu.

B ſuarum vanitate corrupti ſunt, moſque aduersus illos præualuit, regnans. Nam præuaricatio mandati, illos ad naturaſ ſuæ reuocauit originem, vt ſicue cūm non eſſent, conditi ſunt, ita illius eſſentie ſuæ corruptionem pro tempore ſuſtinerent, & merito. Si enim, cūm aliquando non eſſent per naturam, præſen-tia & benignitate verbi, ad eſſe vocati ſunt, conſequens omanino fuit, vt priua-ti Dei cognitione homines, & in ea, qua eſt non ſunt, auertiſſi (Non ſunt enim ma-la, ſunt autem bona, quandoquidem ab eo, qui verè eſt, D[omi]n[u]s facti ſunt) ſemper eſſe deſinerent, id eſt, diſſoluti in morte, & corruptione perſiſterent. Eſt enim per naturam homo mortalis, quippe ex non existentibus conditus. Ceterū, ſi illius ſimilitudinem, qui verè eſt, ſeruafſet, per cognitionem & contemplatio-nem Dei, naturalem corruptionem ſuperatſet, immortalisque mansiſſet, vt ait Sapientia: Attentio legum eſt immortalis roboratio, incorruptibilis autem perſiſtens, vixiſſet ut Deus. Sicuti fermè & diuina ſcriptura hoc iuſticans, ait: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelsi omnes, vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnuſ de principiis cadetis. Deus enim nos non ſolum ex non exiſten-tibus fecit, ſed & ſecundum Deum viuere nobis indulſiſſet, verbi ſu[er] gratia. Ho-mines verò ab æternis auertiſſi, & concilio diaboli ad corruptionis conuersi ope-ra, autores ſibi mortalis corruptionis effecti ſunt. Erant illi quidem, vt prædi-xi, natura mortales, verū participatione verbi, naturae tranſgressi limites, bo-ni perſtitiffiſſent. Niſi per conſortium ac præſentiam verbi, naturalis corruptionis minimè appropinquasset, quemadmodum & Sapientia dixit: Deus creauit hominem ad incorruptionem, & imaginem ſuæ æternitatis fecit ſillum. Inui-diaverò diaboli mors introiuit in mundum. Hoc autem facto, homines quidem moriebantur, iamq[ue] aduersus eos corruptione invaleſcebat, eo contra genit[us] omne mortalium præualens, quo & diuina comminatio contra eos ex mandati tran-

Mala ne-
effe.

Homo per
naturam
mortalis
eſt.

Ho ad in-
corruptionē
condi-
tus ſua ma-
litia mor-
tem incur-
rit.

e iij gressio-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

gressione præcesserat. Namq; & it. delictis homines non vsq; ad statutos termi- C
nos stererat, sed paulatim progressi, iam in immensum iniquitatis verticem vene-
rati. Quippe qui ab initio malorum inuictores, mortem aduersum se, corruptionem
que prouocauerat. Postea vero ad iniustiam versi, nequitiamq; omnem supergres-
si, nec vno contenti malo, sed præteritis noua semper addentes, nullam peccandi

Vitæ, ni-
cōpeian-
t, in de-
teriora p-
gredi.

satietas capiebant. Erant enim vbiq; adulteria, vbiq; furta, rapiniq; &cædibus o-
mnis terra feruebat, nequicia & iniustitia, nullo legi coercebant men, sed scelerata omnia publicè priuatimq; impunè admiscebant. Vrbes aduersus vrbes bella
gerebant, gentes in gētes insurgebant, atq; orbis totus seditionibus agitabatur
ac pugnis, cum singuli studeret cæteros superare nequitia, ne ab illis quidem absti-
nebant, que præter naturam sunt. Verum vrait Christi testis Apostolus, fœminæ
illorū immutari naturalem vsum in eum, qui præter naturam est. Similiter &
masculi omisso naturali vnu fœminæ, exarserunt in cōcupiscentia sua in alterutru,
masculi in masculos, turpitudinē operantes, et mercedē quam oportebat erroris

Humanū
genus quo-
deperiit.

fui in semetipsis recipientes. Horum ergo gratia morte magis prævalēte, nequitia
que in hominibus contra homines perseuerante, humanū quidem deperibat ge-
nus, deflucebatq; homo rationalis, ad Dei imaginē conditus, diuinumq; adeo &
illustre opus interibat. Etenim mors, ut prædicti, iam aduersum nos per legem pre-
valebat, neq; legem effugere fas erat, quod à Deo prævaricationis gratia fuisset
imposita. Eraq; quod siebat, indignum profecto, atq; indecēs. Indignū quidem
si in verbis suis mentiretur Deus, ac decernente illo mori hominē, per mandati

Non dece-
bat hominem
peccato
admissio
non mori.

Non
dicitur
Satis e-
rat hominem
a princ-
pio non si-
eri, quam
perire, &
omino
abjecti.

prævaricationem, postq; prævaricanus esset, non moreretur, sicq; sententia diuina
nutaret. Non enim esset verax Deus, si dicente illo moriturū hominem, non more-
retur. Porro indecens erat, ut que semel ab eo fuerant condita rationalia, verbisq;
ipsius participatione honorata, perirent, rursumq; per corruptionem ad non esse
redirent. Neq; enim competebat diuinæ bonitati, ut quæ ab ipso facta fuerāt, per D
diaboli subdolā malignitatem soluerentur in nihilum. Ad hæc, indignissimum
profectus fuit L. ei artem in hominibus exterminari, sive per ipsorum negligen-
tiā, sive per diaboli astum atq; fallaciā. Defluētibus igitur rationalibus & pere-
untibus huiusmodi operibus, quid oportebat facere Deū summè bonū? Num
permittire corruptionē centra prævalere, mortemq; ipsis dominari? Et quid
opus erat hæc ab initio fieri? Satis enim profecto fuisset nō fieri, q; facta abiecti atq;
defluere. Quippe ex hac re Dei magis infirmitas, q; bonitas noscitur, si factum à
se opus negligat, ac perire sinat. Præstareq; initio nō fecisse hominem. Nam nisi
cum fecisset, nō esset vnde illius causaretur infirmitas. Vbi vero eū fecit atq; vt
esset, creauit, indignissimum fuit a deo, præclarum eius opus ante conditoris sui pe-
rire oculos. Non ergo permittere debuit, ut homines corruptione tenerentur, q; id
dei bonitate indignū, atq; indecēs esset. Verum, ut id fieri minimè oportuit, ita
& econuerso. Rursum obiectū plenū fuisse rationis, ut Deus in lege quā de mor-
te tulerat, verax videretur. Neq; enim congruum erat, utilitatis constantiaq; no-
stræ gratia mendacem apparere veritatis patrem Deū. Quid igitur & in hoc Deū
facere decuit? Pœnitentiā omnino prævaricationis causa ab hominibus exigere.
Hoc enim dignū Deo fuit, ut sicut ex prævaricatione in corruptionē lapsi sunt, ita

Pœnitent-
tia vis &
efficacia.

rursum in incorruptionē pœnitentiæ opere resurgerent. At vero pœnitentiā ne ipsa q;
dē à Deo arceret iniurā, permaneret q; pp; non verax, nisi detineretur homines
morte. Neq; enim pœnitentiā ab his, que per naturam in uectis sunt, revocat, sed solum
peccata quiescere facit. Siquidē igitur peccata tantū essent, nec fuisset subsecuta
corruptioni, riū è omnino pœnitentiā haberet locum. Sin autem ex præcedente præ-
varicatione naturali corruptione mortales tenebantur abnoxij, gratiamq; ima-
ginis diuinæ perdidérant, quid facto opus fuit ad huiuscmodi recuperandam
gratiam?

A gratiam illius sanè, illius hoc opus erat, qui ab initio cùm non essent, condidit omnia, diuini scilicet verbi. Ipsius enim intererat, corruptibile hoc ad incorruptionem reuocare, ac pro omnibus rationabiliter patri satisfacere. Verbum enim patris filius, cùm super omnes sit, in erit & omnia recuperare poterat solus, ac pro omnibus patri, solusque sufficiebat patrem exorare pro omnibus. Huius rei gratia, incorporale illud & incorruptibile, æternumque Dei verbum aduenit in patriam nostram, cùm ne antè quidem longè esset à nobis. Nulla enim creaturæ pars illo vacua remanet, sed omnia prorsus impleuit ipse, simul cum patre suo præsidens omnibus. Aduenit vero nostros miseratus errores, suo ad nos clementi, mitique processu. Nam cùm videret rationale perire genus, mortemque in eos corruptionis ratione regnare, videret item prævaricationis comminationem in nos ex mortis prævalere sententia, indignumque putaret legem, antequam impleretur, exoluī, inconvenientiam quoque rei esse perpenderet, si quæ ipse condiderat, laberentur in nihilum, hominumque præterea summam nequitiam, intueretur in eorum perniciem sensim quotidie excrescere, omnèque hominum genus per reatum obnoxium morti, conditionem nostrā, infirmitatemq; miseratus, ac mortalitati nostræ condescendens, mortisque non ferens dominatum, uti ne creature periret, ociosumque patri ipsius fieret opus, assumit sibi corpus, idque minimè à nostro alienum. Neque enim sim pliciter in corpore nasci, nec tantum apparere voluit, & per quodlibet aliud præstantius diuinam suam exhibere præsentiam, sed accepit corpus nostrum, & hoc non quomodolibet, sed ex immaculata & intemerata, virique nescia virginitate, purum ac sine villa admixtione virili illibatum. Ipse enim, quippe potens & omnia opifex, corpus templi instar sibi in virginis corpore condidit, sibi que illud peculiare domicilium fecit in ipso veluti in instrumento innotescens, at-

Deum esse
vbis &
implere
omnia.

B que inhabitans. Sicque de massa corpus & nostro per omnia simile sumens, quod omnis corruptionis mortis essemus obnoxij, morti illud pro omnibus tradidit, Deoque obtulit patri. Id sanè clementissime ac prouidentissime, vt quasi in ipso mortuis omnibus, solueretur in homines corruptionis lata sententia. Quippe, in domini corpore impleta potestate omni, nullumque iam habente contra homines ius. Ut autem in corruptionem reuersos homines rursus ad incorruptionis excelsa conuerteret, eosque vivificaret à morte obiectu corporis sui, & resurrectionis gratia, mortem ab eis neque non secus, quam ab igne stipulam tulit. Cùm enim sciret verbum, non aliter soluendam hominum mortem, nisi pro omnibus ipsum moreretur, nec esse possibile ipsum mori verbum, quippe immortalem patris filium, corpus sibi quod mori posset, accepit. Ut id verbi, quod est super omnia particeps factum, idoneum fieret pro omnibus mori, ac per inhabitans verbum incorruptibile permaneret. Iamque corruptione fugaretur ab omnibus per resurrectionis eximiam gloriam. Vnde, quod ipse sibi adsumperat corpus, ac si victimam & hostiam omni macula liberam in mortem offerens, ab omnibus continuò similibus, oblazione consimilis, abegit mortem. Nam cùm sit super omnes Dei verbum, dignè templum suum & instrumentum corporis animatum offerens Deo, impleuit pro omnibus, quod in morte debebatur. Eoque commercio, per id quod erat omnibus simile, Dei incorruptibilis filius, meritò omnes incorruptione vestiuit. Et ea quippe corruptione mortis non iam habet contra homines locum, verbo per unum corpus in eis habitante. Ac velut cùm magnus quispiam rex ingressus aliquam præclaram urbem in una ipsius ædium inhabitauerit, huiusmodi ciuitas ingenti honore celebratur, nec iam hostis ullus aut latro illam tentare præsumit, omnique potius digna censemur honore, ob morantem in una ipsius ædium regem,

Corpus
Christi &
plum Dei
& peculia
re domici
lium.

Corpus
Christi p
inhabitans
verbū in
corrupti
bile.

Vt vīb
regis in
gressu,
ita huma
nū genu

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

ingredien-
te carnem
Dei filio
nobilita-
tur.

ita & in rege omnium contigit. Nam cum ad nostravenisset, & in uno nobis similium corporum inhabitasset, omnis iam hostium aduersus homines inquietudo cessauit, mortisq; corruptio, que dudum in eos conualuerat, climata est. Perierat enim humanum genus, nisi omnium de minimis ac salvator Dei filius metatis fine consummatus esset. Id quippe magnum diuinumq; opus, diuina in primis bonitati congruebat. Si enim rex deum aut ciuitatem abs se conditam, cum per negligentiam inhabitantium oppugnata a latronibus fuerit, non spernit, sed ut opus proprium viciisci ac servare pergit, non quid habitatorum mereatur desidia, sed quid deceat intuens. Multo magis Deus verbū clementissimi filius patris in corruptionem delapsum a se conditum humanum gentis non est aspernatus, sed eam que contigerat mortem, sui corporis oblatione deleuit, nos stram negligentiam doctrina sua corrigens, humanaq; omnia sua virtute corroborans. Hęc autem & ex ipius salvatoris discipulis viris, quisq; illorum legit scripta, facile discet, qui sic aiunt, Charitas enim Christi continet nos iudicantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, ut nos non iam nobisipsis vivamus, sed et, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit a mortuis, domino nostro Iesu Christo. Et rursus Eum autem, qui paulo minus ab angelis minorarus est, respicies Iesum per passionem mortis, gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Deinde etiam causam, cur non alium q; ipsum Dei verbum incarnari oportuit, significat, dicens: Si tunc non alterius erat corruptione inuenta eripere homines, q; Dei verbi, qui & initio fecerat eos. Quod autem verbum ipsum sibi corpus adsumperit, pro omnibus similibus hostiā. Et hoc signanter insinuat, dicens: Quia igitur pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter particeps illorum fuit, ut per mortem destrueret eum, qui habebat imperium mortis, id est, diabolum. Et liberaret eos, qui mecum mortis per omnem vitam rei tenabantur seruitutis. Namque sui corporis hostia, & finem nostrae imposuit legi, & vita nobis innouavit initium, spe resurrectionis inducta. Quia enim ex hominibus in homines preualuit mors, ideo rursus per incarnationē verbi mortis destructio facta est, & vita resurrectionis reddita, dicente viro illo Christifero. Quia enim per hominem morimur, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnines moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur, & his similia. Non enim modo quasi damnati morimur, sed ut excitati communem omnium resurrectionem prestatolamur, quam suis temporibus ostendet, quoniam hanc operatus, nobisq; largitus est Deus. Ista quidem sacræ incarnationis verbi prima causa est. Verum ex his quoque clementissimum ipsius ad nos adventum factum rationabiliter liquet. Deus nemp̄, qui omnium habet imperium, cum per verbum suum humanum faceret genus, naturam ipsorum imbecillitatemq; consideras, ut illa non ex se sufficeret ad agnitionem creatoris assurgere, aut omnino Dei intelligentiam capere, quod ille quidem ingenitus, hominesvero sint ex non existentibus conditi. Et ille incorporeus, hic autem terreno effecti sunt corpore, multumq; illis deesse perspiciens ad intelligendum agnoscendumq; conditorem, miseratus denuo genus humanum. utpote benignissimus, non eos dimisit agnitione sua omnino destitui, ne iniutilē videretur habere essentiam. Que enim esset utilitas conditum, nisi scirent creatorē suū? Aut quomodo rationales essent, si patris ignorarent verbum, in quo etiam conditi sunt: Nihil enim profectò brutis excellerent, si nihil præter terraque cognoscerent. Quid vero vel eos Deus faceret, a quibus nolle agnoscit. Unde ne id fieret, cum ipse sit summus bonus, imaginis suæ dñi nostri Iesu Christi illis consortium tradidit, fecitq; eos ad imaginem & similitudinem suam, ut per huiusmodi gratiā, imaginē ad quā effecti essent, intelligentes, verbum scili-

2. Corin. 5.

Hebrei. 11

Que fuerit
incarnationis
verbi causa.
Oportebat hominem
lui creatoris
habere co-
gnitionem.

Acet patris possint per ipsum & patris intelligentiam consequi, agnoscentesq; cre-
atorem, viuant felicem & beatam vitam. Sed enim infelices ac ituli homines,
sic quoq; contempta sibi indulta gratia, instantum auersi à Deo sunt, atq; ad eō a-
nimam suam perturbarunt, vt non solum Dei obliuisceretur notionem, verum
& pro alijs sibi alia fingerent. Nam simulacra pro veritate formarunt, & que nō
sunt, vero Deus in honore præferentes, creaturæ potius q; creatori seruierunt.
Et (quod est deterrimum) ad ligna quoque & lapides, omnemq; materiam, &
homines ipsos Dei honorem deiecerunt, & his etiam plura gessere, sicut in su-
periore libro dictum est. Instantum verò vesanæ impietatis prouuperant, vt iam
dæmones quoque adorarent, deosq; prædicarent, desiderijs eorum satisfacen-
tes. Victimæ enim ex mutis animalibus, & hominum cædes, vt antè diximus,
pro illorum honore litabant, seipso magis ac magis huiuscmodi sacrilegis
sacris, eorum instinctu vincientes. Idcirco denique & magicæ apud eos artes
docebantur, & vaticinia per loca homines fallebant, omnesque generationis
ac substantiæ suæ causas altris, cœstib; usque omnibus adsignabant, nihil am-
plius, quām quæ videbantur cogitantes. Profsusq; cuncta erant iniquitate & im-
pietate plena. Et is, qui solus verus Deus est, eius p; verbum non agnoscebatur,
quanquam se mortalibus minimè occultum esse permiserat, neque exigua no-
tionis suæ illis indicia dederat, sed eam variè multisq; explicuerat modis. Suffi-
ciebat nempe iadulta imaginis gratia ad Deum verbum, eiusq; patrem mortali-
bus insinuandum. Cæterum, præscius Deus imbecillitatis humanæ illorū quo-
que prospexit ignauia, vt si per seipso Deum agnoscere negligerent, possent eis
vel creaturæ eius opera non ignorare. Quia verò hæc ipsa negligentia paulatim
in deteriora labebatur, prouidit iterum Deus huiusmodi infirmitati, legem ac
prophetas familiares suos mittens, vt si in cœli oculos pigeret attollere, condito-
remq; cognoscere, haberent è vicino magisterium.

But p; homines ab homini-
bus præstatoria discere vicinius queunt. Fas ergo illis tunc, cœli attendētibus ma-
gnitudinem, & creaturæ congruentiam inspiciētibus, eius autem intelligere,
patris scilicet verbum, quod prouidentia sua per cuncta diffusa, patrē omnibus
indicit, atq; idcirco mouet omnia, vt per ipsum oës agnoscat Deus. Aut si ad hoc
illos pigeret assurgere, vel sanctis colloqui possent, ac per ipsos addiscere opificē
omnium Dei, Christi patrē, idolorumq; cultūram iniquitatem esse, omni impie-
tate plenissimā. Licebat item eis accepta lege, ab omni inequitatiæ labe desinere,
virtutisq; vitam viuere. Non em ob Iudæos tunc lex tradita fuerat, neq; sola ipso-
rum gratia Prophetæ mittebantur sed cùm ad Iudæos missi ab eis re pelleretur,
orbem terræ vniuersum scholæ sacram acceperunt, in qua homines docerent sci-
entiam Dei, animæq; virtutes. Tanta igitur cùm esset Dei bonitas atq; benigni-
tas, homines tamen præsentaneis voluptatibus & dæmonum pompis ac fallacijs
victi, non sese ad veritatem exercuere, sed pluribus se malis ac peccatis immer-
serunt, vt non iam rationales viderentur, sed secundum morem irrationali-
ter viuerent. Sic itaq; ratione destitutis hominibus, & errore dæmonum omnia
vbiq; obumbrante, veriq; Dei occultante notionem, quid Deum facere oportu-
it: An super huiusmodi se continere, & permittere homines à dæmonibus falli,
atq; in Dei ignoratione persistere: Et quid opus erat ab initio ad imaginem Dei
hominem fieri: Præstare enim videbatur irrationalē fieri, q; rationalem con-
ditum, brutorum viuere vitam. Quid item profuit illū à principio Dei suscipere
cognitionē: Si enim nec modū hanc mereretur accipere, oportuit eam à principio
ne dari quidem. Quæ verò inde utilitas, que gloria autori Deo proueniret, si co-
diti ab eo homines, ipsum nō adorarent, aliosq; esse autores suos existimaret: In-
veniretur nempe Deus hos nō sibi creasse, sed alijs. Deinde rex homo, protectō
mortali-

Homo &
Deo auer-
sus in ido-
latriam
incidit.

Victimæ
ex mutis
animalib;

Nō est ob
Iudæos so-
lum lex da-
ta, neque
missi pro-
phetae.

Præsta-
bat homi-
mora-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

nē **irratio-** **mortalis** conditas à se v̄b̄es alij̄ seruire non sinit, neq; confugere ad alios, sed ea
natē fieri, **os** s̄literis admonet, sape verò & per amicos illis nuncios dirigit, & si opus fue-
quā factō- **rit**, ipse eò proficiscitur præsentia demum sua illos continens, vt ne alij̄ seruāt,
rem non iamq; ociosum sit ipsius opus. Nōtine multò magis Deus creaturis suis parcer,
agnoscere ne ab eo aberrantes, his qui non sunt, persistant obsequi, maximè cùm error hu-
vel agnitiū iusmodi perditiois & exterminij cauia illis atq; occasio sit? At minimè oportuit
nō adora- perire, que ad Dei imaginem fuerant condita. Quid igitur aliud fieri debuit, ni-
re aut a- līvt imago iterum innouaretur, ac per eam possent illi homines rursus agno-
mare. **C** scere. Hoc autem quo pacto fieri poterat, nīl imago ipsa Dei salvator noster Ie-
sus Christus adueniſſet: Nam per homines quidem possibile non erat, cùm &

Redempti ipsi essent ad imaginem conditi, ne per angelos quidem. Neq; enim vel ipsi im-
onem no-
stram per
Christum
fieri opor-
tuuit.
Redempti ip-
gines sunt. Vnde per semetipsum aduenit Dei verbum, vt veluti imago patris
ad imaginem suam conditam recuperare hominem posset. Id autem fieri non qui-
bat, nisi mors atque corruptio sublata esset, vnde necessarium mortale corpus adsum-
psit, ut & mors in ipso iam destruit posset, rursumque restituatur homines ad Dei
imaginem conditi. Non igitur ad id perficiendum, alioque imagine paterna opus
fuit. Sicut enim cum picta visuā imago exterioribus sordibus fermè fuerit obli-
scata, rursus illum ad uniuersa recessit cuius est forma, ut in eadem tabularo se

Imago pa-terata, ruris in Imitatione adiutorie necesse est, cuius enim forma, ut in eadem tabula por-
tris filius, sit imago renouari. Nam pro honore picturæ ipsa quoque materia minimè abij-
ad cuius citur, sed in ipsa denuò pingitur. Ita & sanctissimus filius, imago scilicet patris
imaginē ad nostra descendit, ut factum ad imaginem suam hominem renouaret, ac per
nos facti. remissionem peccatorum ante ierditum inueniret. Sicut & ipse in Euangelio

Dicitur: *Venire inuenire, & iuuare quod perierat. Quocirca iudeis quoque dicebatur: Nisi quis renatus fuerit, non carnalem profectum natuitatem, sicut illi arbitrii sunt, signans, sed renascentem hominem, & ad imaginem Dei denuo proficiensem, spiritualiter indicans. Quoniam verum & idolorum vesanus cultus, & impia sacrificia orbem continebat vniuersum, Deique cognitio occulta erat, quisnam oro, debuit orbem docere de patre; Num homos? At homini possibile non erat terram omnem peruagare, cum nec per naturam ad tantum sufficeret cursus, nec dignus, cui de re tantacredere tur, haberiposset. Neque aduersus demonem fraudes, atque fallacias per se quiret obfistere. Cunctis quippe percussis animo, ac deceptione diabolica & idolorum vanitate turbatis, quomodo possibile fuit humana mentem, atque animum persuadendo ad fidem inclinare eum, qui conspicuus oculis esse non posset? Quem verum quisque non videt, quo pacto is aliquem in tanta rerum perturbatione inducere ad credendum potest? Sed forte dicat quispiam, creaturam potuisse sufficere. Sed si creatura sufficeret, nunquam tam multa mala, tam inaudita scelera admissa essent. Nempe enim creatura non deerat, & nihil minus homines in eisdem de Deo volutabantur erroribus. Quoniam ergo dudum opus fuit, nisi dei verbo, quod & animam nostram, sensumque intuetur, & omnia vt creatura mouet, ac per ea insinuat patrem; Qui enim per suam prouidentiam, & dispositionem omnium, homines etenim de patre docuerat, eius profectum intererat eandem renouare doctrinam. Quomodo igitur id factum est? Fortassis enim putet aliquis, ad eam innouandam creaturae operibus (vt dudum) licuisse yti, at id minimè tutum fuisset. Id quippe magisterii genus iam*

Verbū dī
ui. & vt p
corpus a-
gnoscere-
r. & per
sum pa-
cē carnē
adūit. quin, ne ante vīt, ac rōmānū tūtūm, fūllīt. Id quippe magis ērū genus tam
antea spreuerant homines, neq; iam oculos ad superiora tollebant, sed eos pro-
fus ad inferiora deppresserant. Vnde rationabiliter omnino mortalibus prodesset
cupiens, aduenit vt homo, sumens sibi corpus, illis per omnia simile, atq; ex infe-
rioribus, videlicet per corporis opera, se se insinuavit hominibus, vt qui illum ex
eius in omnia manēt prouidentia & gubernatione, intelligere & scire neglexe-
rant, vel ex operibus ab eo in carne cōsummatis, verbum Dei agnoscerēt in cor-
pore

A pote possum, ac per ipsum etiam patrem. Sicut enim magister optimus discipulorum commodis cautè prospiciens eos, qui proficere ex maioribus nequeunt, per ea quæ infima sunterudire non renuit. Ita & Dei verbum fecit, sicut & Paulus ait: Quia enim in sapientia Dei non agnouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes. Quia enim auersi homines à contemplatione Dei, ac velut in profundo demersi, oculis humi depresso, in Genethliacis, & sensibilibus Deum requirebant, mortales homines ac dæmones sibi mettingentes deos. Idcirco benignissimus communisq; redemptor omnium Deus, Dei verbum sibi corpus adsumplit, & inter homines ut homo conuersatus est, sensusq; mortalem rapuit, ut qui in rebus corporalibus Deum inquirebant, ex eis, quæ dominus per corpus operatus est, inteligerent veritatem, ac per ipsum ad intelligentiam patris assurgerent. Homines autem cùm essent, nūq; nisi humanum inteligerent, quocunq; suos verterent sensus, ibi & se cernebant à Deo præueniri, & vndiq; sibi aperiri veritatem. Siue enim creaturam mirarentur, attoniti, videbant eam Christum dominum nostrum cōfiteri. Siue ad homines illorum raperetur intentio & cogitatio, ut deos extimarent. Saluatoris opera illis conferentes solum inter homines Deum, Dei filium, salvatorem nostrum agnoscebant, cùm apud illos nulla huiusmodi signa inuenirentur, qualia per verbum Dei perpetrata sunt. Si autem & ad id rapti fuissent ut dæmones crederent deos, videntes eos à domino figurari, solum esse Deum, Dei verbum intelligere cogebantur necessariò. Quod si ad mortuos configeret illorum mēs, quippe qui heroas, & quos poetæ dicunt deos, colere consuevissent, resurrectione saluatoris admoniti, falsos illos & mēdaces esse faterentur, solumq; Deum verum esse patris verbum, quod etiam mortis haberet imperium. Idcirco nang-

B natus est, & apparuit homo, mortuusq; resurrexit, ut profecto obtuleret & obscuraret operum suorum gloria, quæq; mortales oēs vñq; antea gesserant, ut quocunq; incidissent homines, inde illos educeret, ac doceret verū patrem suū. Quæ admodū & ipse ait: Veni saluare, & inuenire quod perierat. Prolapsis enim penitus ad visibilia humanis animis, voluit per corpus apparere verbum, ut in se atq; sit amorē sui traduceret homines, eorumq; in se raperet sensus, eisq; iam cernentibus libi similiē ex operibus persuaderet, non hominē se esse solum, sed Deū quoque, & Dei veri verbum, ac sapientiam patris. Hoc aut & Paulus significans, dicebat: In veritate radicati & fundati, ut possitis cōprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo & lōgitudo, sublimitas & profundus. Scire etiā supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnē plenitudinem Dei. Verbo enim sese ubiq; exerente, & supra, & infra, & in profundo, & latitudine se explicāte (supra quippe in creatione rerū, infra verō in humanitate suscepta, in profundo autē inferni, & in orbis latitudine omnino diffudit) omnia dei scientia impleta sunt. Quocircacūm venisset ad nos, non ideo sacrificium se obtulit, tradens corpus in mortem, & exuscitans illud, ut per hoc se ipse deiceret, sed ut per id potius innotesceret mundo, persistens in eo, & ea perficiens signa atque opera, quæ illum non iam hominem, sed Deum Deique verbum declararent. Vt runque enim Saluator summa benignitate molitus est, per incarnationis suæ sacramentum. Nanque & nos morte à nobis repulsa renouauit, & cum occultus esset atque inuisibilis, seipsum operibus sacrī insinuans, ostendit esse patris verbum, totiusq; mundanæ machinæ principem ac regem. Non enim circumscriptus erat corpore, neque ita erat in corpore, ut alibi non esset, neque ita illud agebat, ut reliqua ipsius operationem prouidentiamque desiderarent, sed modo omnino mirabili cùm verbum esset, à nullo continebatur, ipsū inquit continebat omnia. Et sicut cùm in omni creatura sit, extra omnia quidem Nota sive per

Ois crea-
tura Chri-
stum esse
Deum cō-
fessa est

Quid per
trinam cir-
mensionē
intellege-
rit aposto-
lus.

Quis sit
incarnat-
onis verbi
fructus &
utilitas.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

per substantiam est, in omnibus autem potestate diffunditur, disponens omnia C
gularem & in omnibus suam prouidentiam explicans, & seorsum singula, & simul vni-
Athanasij facundia. uersa viuiscans, continensq; omnia, cum ipsum a nullo contineatur, sed in solo
sit patre, totum in toto, ita & in humano corpore constitutum, ipsumq; viuiscans, merito etiam viuiscabat vniuersa, & in omnibus, & extra omnia erat. Sed
cum esset in corpore, per opera diuina noscebatur, neque ex effectu operum de-
Animæ of litescere poterat. Nam ut animæ quidem officium est, ea etiam quæ sunt extra
ficium, corpus, cogitatione perspicere, non tamen extra proprium corpus operari, tua-
que ab eo longè sunt, sua mouere præsentia. Neque enim homo cum longinqua
aeremotæ quæq; mente pertractat, ea iam etiam mouet ac transfert, nec si domi
sedecat quis & cœlestia cogitet, iam etiam agitat solem, cœlumq; conuertit, sed
cernit ea quidem moueri, vt sunt condita, non tam hæc ipse valeretur operari. Non
ergo tale est in hominē suscepso Dei verbum, neque enim colligatum erat cor-
Deus est pori, sed corpus ipsum continebat, vt & in ipso una & in omnibus esset, & extra
in omnib. omnia existaret, & in sinu patris accumberet. Quodq; excedit omnem admiratio-
& extra nem, quasi homo versabatur in terris, & vt verbum omnibus vitam mini-
omnia. strabat, & vt filius cum patre, & in patre erat. Vnde neque pariente virgine pa-
tiebatur, neque cum esset in corpore, inquinabatur, sed ipsum potius sanctifica-
bat corpus. Neque enim cum sit in omnibus, sit omnium particeps, sed omnia
Apta simi- vitam ab ipso nutrimentumq; percipiunt. Si enim & sol ab ipso conditus, nobis-
litudo verbi Dei ad que conspicuus, cursus sui lineam in celo testens, cum terrestria tangit, nulla for-
solem. de inquinatur, nullisq; obtegitur tenebris, sed ipse potius omnia illustrat & mu-
dat. Multò sanè dignius sanctissimum illud Dei verbum (cuius est sol & opus
& famulus) in corpore præsens, nulla tangi poterat labe, sed cum esset incorru-
ptibile, mortale viuiscabat corpus, atque mundat. Qui peccatum, inquit, non fe-
cit, nec inuentus est dolus in ore eius. Cum igitur edere illum ac bibere solitum, D
& partu editum, theologi diuinè adserunt, constat, quia corpus quidem ipsum
more corporis genitum, necessarijs reficiebatur alimentis. Ceterum, Deus ipse
verbum præsens in corpore disponendo omnia, etiam ex his, quæ in corpore
gescit, non hominem, sed Deum declarauit. Dicuntur autem ista de illo, quod
scilicet & corpus, quod edere, & nasci, & pati poterat, non alterius cuiuslibet, sed
domini fuit. Neque vero aliter, cum homo factus esset, de illo dico oportebat, vt
corporē amictus, veritas & non phantasia putaretur, verum sicuti ex his agno-
sciebatur corporaliter præsens, ita & ex operibus, q; per corpus faciebat, filius
esse Dei noscetur. Vnde & Iudeos infideles clama bat, dicens: Si non facio o-
pera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non creditis, eperi-
bus meis credite, vt sciatis & cognoscatis, quia in me est pater, & ego in patre. Si-
cure enim inuisibilis existens ex creaturæ operibus noscitur, sic homo factus, &
intracorporis angusta receptus, ex operibus non esse homo cognoscitur, qui
ista operatur, sed virtus Dei atque verbum. Nam profectò imperare dæmonijs,
eosq; suæ potentiae verbo fugare, non humanum opus, sed diuinitum est. Quis il-
lum sanare morbos omnes aspiciens, quibus subiectum est mortalium genus,
hominem iam ac non magis Deum arbitretur: Leprosos enim mundabat, clau-
dos ambulare faciebat, surdorum aperiebat aures, illuminabat cæcos, morbos
que omnes ac languores ab hominibus potestatis suæ præceptio pellebat. Qui-
bus ex rebus, nemo tam brutus, quin illius intelligere diuinitatem posset. Quis
Deus in videns id restituentem, quod per naturam deerat, cæcique nati oculos ape-
sua corpo- rientem, subiecta illi non intelligat humanæ iura naturæ, ipsumq; eius autorem
ris forma- tione ex atque opificem esse: Qui enim, quod homo a nativitate non habuit, reddidit, li-
quid sanè eum humanæ nativitatis esse dominum, Idecirco & ad nos principio
virgine descer-

A descendens, corpus sibi ex virginē finxit, ut divinitatis suā haud exiguum omnibus præberet indicium. Qui enim id sibi mirabiliter finxit, ipse aliorum quoque conditor est. Quis em̄ absq; viro solo ex virginē corpus progredivit cernens, non reputet, qui in illo appareat, eum esse aliorum quocq; conditorem, opificem, ac dominum? Quis aquarum immutari substantiam intuens, atq; in vinum converti, non agnoscat qui hoc fecit, eum esse aquarum omnium substantiæ conditorem. Idcirco enim quasi dominus pedibus calcabat mare, & veluti aridā perambulabat, ut indicium euidens dominationis suā omnibus intuentibus exhiberet. Pascens itaque ex pauculis esse tantam multitudinem, & inter humanæ cogitationis ambigua, suā potestatis opulentiam pandens, ita ut ex panibus quinque, quinq; milia hominum satiatentur, super esse etq; ingens fragmentorum copia, nihil se profecto aliud, quam prouidentiæ totius dominum docebat. Hæc autem omnia ritè saluatori facienda videbantur, ut quia in omnibus erat prouidentiæ ignorata mortalibus, neq; ex conditione rerum ipsius intelligebant divina miracula, faltem ex operibus ab ipso in corpore gestis resipiscerent, ac per ipsum intelligentiam paternæ notionis acciperent, à singularibus, ut prædicti, per tingentem in omnia, ipsius prouidentiam recogitantes. Quis enim videns ipsius aduersus dæmones potestatem, ipsosq; dæmones fateri illum dominum suum, ambigere adhuc animo poterit, hunc esse Dei filium, sapientiamq; atq; virtutem? Nec enim vel creaturam ipsam facere permisit, sed ingenti sanè miraculo. Et cum moreretur, imò de morte trophæa in ipsa cruce referret, creatura omnis eum, qui patiebatur in corpore, non esse simpliciter hominem, sed Dei filium, & saluatorem omnium confitebatur. Cum enim fessus auerteret sol, & lumen sui subtraheret radios, quateretur humus, montesq; scinderentur, omnes teriti sunt. Porro, ad hęc appensum in patibulo Christum, Deum esse clamabat, creaturemq; omnem ipsius famulam metu attestati sui præsentiam domini. Ita igitur Deus verbum, per opera seipsum manifestauit hominibus. Iam vero tempus admonet, ut finem conuersationis eius in carne vitæq; clausulam dicere aggrediar & explicare, cuiusmodi fuit ipsius corporis mors, maximè cū hæc summa sit fidei nostræ, & de ea omnes prorsus homines factant, ut appareat ex ea nihilo minus, quam ex cæteris Christum Deum, ac Dei filium nosci. Causam itaque aduentus eius ex parte, ut ipsi potuimus intelligere, diximus, quod scilicet corruptibile nostrum in incorruptionem vertere, ipsius erat, non alterius munus, qui ab initio ex non existentibus considerat omnia. Nec poterat alius renouare in nobis abolitam peccatori imaginem Dei, nisi patris imago. Nec erat alterius mortale nostrum immortalitate donare, nisi vita ipsius domini, scilicet, nostri Iesu Christi. Nec poterat alius nos docere de patre, dæmonumq; euacuare culturam, nisi quod omnia disponit, verbum solius patris, verus & vnigenitus filius. Enim uero quia & quod debebatur ab omnibus, iam reddi oportebat, mori scilicet, eiusq; rei gratia in primis aduenerat. Post eius diuinitatis operibus ostensa documenta, sacrificium iam pro omnibus obtulit, templum suum morte pro salute omnium tradens, ut omnes à reatu antiquæ prævaricationis absolueret, ac liberos faceret, seq; ostenderet mortis habere imperium, cum resurrectio nis omnium primitias, immortale proprium corpus præberet intuendum. Et nihil sanè est, cur mireris si eadem sàpe dicimus. Quod enim de Dei gratia loquimur, idcirco eundem sensum pluribus explicare contendimus. Ne igitur ali quid videamus omittere, crimenq; nobis inuehatur, qui minus plenè diximus. Præstat enim idem sàpe repetere, prolixitatissq; argui, quam ea relinquere, quæ scribi necessario debuerant. Ergo corpus ipsum eiusdem substantiæ commune cum cæteris, corpus quippe erat humanum, & si nouo miraculo ex virginē sola

Christus
prudentiæ
domini
nus ex eu
angelio il
la hominū
refectione
ostenditur

Triple
nobis, in
carnatib
mysterio
collarū bo
nificium,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Corpus Christi cur sicut alia putredini obnoxium non fuit.

constabat, mortale tamen nihil discrepando à similibus, moriebatur. Verbi autem in illud immoratione, non iam iuxta naturam corporum soli in putredinem poterat, sed inhabitatione verbi Dei corruptionis evasit iniurias, contigitq; utrumque in eodem mirabiliter fieri, vt scilicet omnium mors in domini corpore acciperet finem, morsq; & corruptio per verbi presentiam effugaretur.

Mortis enim causa mortem illum oportuit subire pro omnibus, vt quod debebatur ab omnibus fieret. Vnde, vt prædixi, quia verbum ipsum mori possibile non erat, quippe immortale, corpus sibi, quod mori posset, adsumpsit, vt ipsum quasi proprium pro omnibus immolaret, & non secus, ac si pateretur ipse pro omnibus, illi inhærendo evacuaret eum, qui mortis habebat imperium, id est, diabolum. Eosq; liberaret, qui metu mortis per omnem vitam tenebantur obnoxij. Deniq; communis saluatore omnium pro omnibus mortuo, non iam, vt olim secundum comminationem legis morte morimur, qui in Christo fidèles sumus. Cessavit enim huiusmodi damnationis elogium, sed corruptione cessante, & oblitterata, in resurrectionis gratia iam sola corporis mortalitate dissolvimus tempore, quod singulis prædestinavit Deus, vt meliore frui resurrectione possimus. Nam in morem seminum, quæ iaciuntur in humum, non resoluti perimus, sed vt sati resurgimus, destructa per saluatoris gratiam, morte. Idecirco nempe & beatus Paulus, resurrectionis fideiussor omnibus factus ait: Oportebat corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in contentione, vbi est mors contentio tua? vbi est mors stimulus tuus? Cur ergo dicit quispiam, siquidem necesse erat illum pro omnibus corpus suum morti tradere, non ipsum vt homo, communis naturæ lege depositum, sed ad crucem vscq; peruenit. Decebat enim corpus ipsum potius cum honore deponere, quam eiusce cum iniuria perpeti mortem? Videamus sanè, quam sit hæc obiectio futilis. Nempe quod à saluatore gestum est, diuinum re vera fuit, ac sua diuinitate dignissimum, pluribuscx causis. Primum quidem quod hominibus accidens mors, ex naturæ illis imbecillitate contigit. Cùm enim diu permanere non possint, tempore dissoluuntur ac deflunt. Ideo enim illis, & morbi proueniunt, fessi, languore moriuntur. At vero dominus imbecillus non est, sed Dei virtus & Dei verbum, ipsaq; vita rectissimè creditur. Si quidem igitur seorsum alicubi iuxta consuetudinem hominum depositisset corpus in lectulo, & ipse utique putatus esset, id ex naturæ infirmitate perpessus, nihilq; habere amplius, quam homines cæteri. Quiaverò & vita erat, & Dei verbum, oportebatq; mortem pro omnibus fieri, idecirco & vt vita quidem ac virtus, corpus in seipso roborauit. Quia vero mors fieri pro omnibus debuit, non à se, verum ab alijs occasionem consummandi sacrificij accepit. Quia neque tentari morbo debuit dominus, qui aliorum curauerat morbos, sed neque infirmari corpus oportuit, in quo & aliorum infirma roborabat. Cur ergo non à se mortem abegit, sicuti abegerat morbum? Quia eius causa corpus acceperat, indecensq; erat illam prohibere, ne per id etiam resurrectio impeditetur. Mortem tamen præire morbum non decuit, vt ne infirmitas in corpore ipsius fuisse putaretur. An vero non esurijt? Esurijt sanè, proprietatem corporis feruans, non tamen fame contabuit præsentis, ferentisq; illud domini gratia. Quocirca & si pro redēptione nostra mortem subiit, corruptioni tamen non fuit obnoxium. Integrum enim resurrexit, quippe quod non alterius quam ipsius vitæ corpus erat. At inquietas, insidias ludorum declinare debuerat, vt corpus suum prorsus immortale feruaret. Audiat, qui ista sentit, & hoc fuisse indecens domino. Neq; enim decebat, vt illatam ab alijs fugeret mortem, sicuti nec verbo Dei, quod

Paulus re surrectionis fidei usus.

Cur mortbum Christus a se potius q; famé aucteritatem abegit.

D

vita

est. Quia eius causa corpus acceperat, indecensq; erat illam prohibere, ne per id etiam resurrectio impeditetur. Mortem tamen præire morbum non decuit, vt ne infirmitas in corpore ipsius fuisse putaretur. An vero non esurijt? Esurijt sanè, proprietatem corporis feruans, non tamen fame contabuit præsentis, ferentisq; illud domini gratia. Quocirca & si pro redēptione nostra mortem subiit, corruptioni tamen non fuit obnoxium. Integrum enim resurrexit, quippe quod non alterius quam ipsius vitæ corpus erat. At inquietas, insidias ludorum declinare debuerat, vt corpus suum prorsus immortale feruaret. Audiat, qui ista sentit, & hoc fuisse indecens domino. Neq; enim decebat, vt illatam ab alijs fugeret mortem, sicuti nec verbo Dei, quod

A vita erat, conueniens fuit, illam corpori suo vltro conciscere, imò verò convenientissimum fuit eam vsque ad interitum persequi. Vnde rationabiliter omnino neque per seipsum posuit corpus, neq; iudæorum fugit insidias, sed magis saluatorem se ac vitam ob id in primis declarauit, quia mortem ad eam perimendam tolerauit, inuectamque studuit pro omnium salute perficere. Præterea non suam ipsius, sed hominum mortem saluator consummatus aduenierat. Vnde non sua morte, quam non habebat (vita enim erat) depositus corpus, sed ab hominibus illatam excepit, vt hanc admissam corpore prorsus extingueret. Ad hæc rationabiliter omnino eo fine consummatum, ita colligimus. Magna in primis cura fuit domino de ea, quam facturus erat, resurrectione corporea. Id quippe trophæum de morte fuit, hanc omnibus declarare ac persuadere deletam à se corruptionem nostram, inuectamque iam incorruptionem corporum, cuius veluti pignus, & futuræ in omnes resurrectionis indicium, incorruptum seruavit corpus suum. Siquidem igitur morbo (vt id reperiam) permisum fuisset corpus, atque in oculis omnium à verbo destitutum, indignum profecto videretur, vt qui aliorum curauerat morbos, instrumentum proprij corporis morbis tabescere sineret. Quando enim creditus esset, aliorum fugasse infirmitates, si in eo infirmaretur, eius sanctificans templum. Aut enim vt qui morbum à se nequivisset arcere, irrisus esset. Aut si id posse, nec fecisse crederetur, inhumanus & aduersus alios putatus esset. Sin autē & absque morbo & dolore aliquo seorsum, solusq; in angulo, aut deserto loco, aut domi, seu alibi vspiam solutum in mortem, depositusset corpus, ac denuò repente vivus apparens, diceret se ex mortuis resurrexisse, fabulas quidem prosequi, apud omnes putaretur, multoq; illi magis derogaretur fides, de resurrectione dicenti, cùm nullus esset penitus mortis ipsius testis. Quippe resurrectionem præcedat

B mors, necesse est, quia neque sequeretur illa, nisi ista præiret. Quocirca si clam & absque arbitris, mors illa corporis facta fuisset, cùm obscura esset mors, nullisque celebris testibus, obscura profecto, itidem & sine testimonio resurrectione fuisset. Quid autem erat causæ, vt qui resurgens, resurrectionis miracula mortalibus prædicare aduenerat, mortem obscurè vellet admittere? Ut quid enim qui dæmones in conspectu omnium fugarat, cæcum à nativitate videre fecerat, mutarat aquas in vinum, & cætera patrat suæ maiestatis indicia, vt per ea Dei verbum crederetur, is mortale corpus coram omnibus immortale non ostenderet, vt vita quoq; itidem esse putaretur? Quam verò fiduciam habuissent discipuli de resurrectione verba faciendi, si dicere non possent, illum prius fuisse mortuum? Aut quomodo fides eis habita fuisset, dicentibus præisse mortem, secutamq; esse resurrectionem, nisi eosipso haberent mortis eius testes, quos cum fiducia alloquerentur? Si enim & quando in conspectu opium celebrari fuit ipsius mors & resurrectione, ne sic quidem credere Pharisei voluerunt, eosque qui viderant resurrectionem, negare illam modis omnibus cogebant, si occulte ista facta essent, quot illi infidelitatis occasiones inuenissent? Quo autem pacto patuisset mortis finis, atque victoria, nisi prouocatam palam omnibus mortem, jāmque per incorruptionem corporis exinanitam comprobasset? Enimvero quæ ab alijs obici solent, eis quoque respondere necessariò debemus. Sicoram omnibus, inquiunt, mortem obire illum oportuit, vt & resurrectioni fides habeatur, debuerat saltem gloriosam sibi aliquam excogitare mortem, modò ignominiam crucis effugeret. Atqui, si hoc agcret, suspicioni clam locum dedisset, quod non aduersus mortem omnem potentiam haberet, sed solum contra eam, quam sibi elegisset, neque sanè defuisset occasio, non credendæ resurrectionis. Quocirca non sibi delegit mortem, sed aliorum insidijs inie-

oportebat
Christum
pati, & ita
resurgere

Fugati d^g
mores.

Christus
palam mo
ri debuit.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Etiam tulit, ut quam ipsi intulerant, necesse ipse aboleret. Atque in morem Gno-
sj luctatoris, prudentiaque & fortitudine præstantis, qui non sibi ipse compa-
rem elegit, ne formidare quempiam existimetur, sed id spectantium permit-
tit arbitrio, maximèques illi inimici sint, ut eo in humum eliso, quem illi aduersus
sum se ad certamen elegerint, cunctis præstare credatur. Vita quoque eternum
C
Cōgrua si
militudo.

dominus ac saluator noster Christus, non sibi corporis elegit mortem, ne qua-
si genus aliquod mortis formidasse videretur, sed quam alii, & in primis inimi-
ci inferebant, horrendam scilicet, ut illi arbitrabantur, plenamque iniuria &
ignorantiae, hanc ipse in cruce suscipiens toleraret, ut ipsa quoque delecta, &
ille vita esse crederetur, & mortis penitus evacuaretur imperium. Modo ergo
insperato atq; mirabili, quam ipsi pro summa inferebant ignominia, ea contra
mortem ipsam trophæum fuit. Idcirco neque in morem Ioannis cæso capite,
mortuus est, neque ut Esaias sectus, ut & in morte integrum & indiuisum serua-
ret corpus, & dividere Ecclesiam volentibus, nulla daretur occasio. Ista qui-
dem illis dicta sunt, qui sibi fornicatus rationes asseruant. Porro, si quis ex
nostris non contentiose, sed discendi studio inquirat, cur non aliter, quam cru-
ce consummatus sit, audiat & hic non aliter nobis expedisse, dominumque
propter nos, id in primis genus mortis pertulisse. Nam si maledictum, quod
erat contra nos, portare ipse venerat, quomodo maledictum ipse factus esset,
nisi mortem illam, quæ pro maledicto erat, exceperet. Ea vero crux est. Sic
enim scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Præterea, si mors
domini redemptio omnium est, eiisque morte mediis paries maceræ solui-
tur, fitque vocatio gentium, quomodo nos ad se inuitaret, nisi crucifixus esset.
Sola enim in cruce expassis manus quisque moritur. Idcirco meritum domi-
nus hanc pati debuit, & manus extendere, ut alia ludæos, alia gentiles attraheret,
ambosque in seipso coniungeret. Hoc enim & ipse dixerat, significans, D

Christus
non nisi in
cruce mor-
ti debuit.

qua morte esset moriturus, omnesque redempturus. Cum exaltatus, inquit, fue-
ro, oës trahâ ad me ipsum. Ad hæc, si hostis generis nostri, diabolus è cœlo lapsus,
circa hanc aerem inferius oberratibiq; dæmoni nibus cum colapsis, ut per inobedi-
tiam similibus imperans, eos qui falluntur illorum ministerio, imaginibus ludit,
atque ad alta tendentes impedire conatur, de quo & Apostolus ait: Secundum

Apostoli
dictu no-
tandum.

principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filiis dissidentia. Pro-
fectò & dominus idcirco venit, ut & diabolum deſcereret, & mundato aere iter
nobis ad cœlos ascendendi prepararet. Sicut ait Apostolus: Per verbum, hoc
est, per carnem suam. Id vero oportebat per mortem fieri. Quia autem morte,
nisi quæ in aere fieret, id est, cruce: Solus enim in aere moritur, qui in cruce
consummatur, ideo hanc meritum sustinuit dominus. Sic enim exaltatus, aerea
ab omni diaboli ac dæmonum incursione purgavit, dicens: Videbam satanam,
quasi fulgur cadentem, ascensumq; ad cœlos iter faciens innovauit, iuxta illud
Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Neque enim ipsum
verbum aperiri si bi sa nuas opus habebat, qui erat omnium dominus, aut creato-
ri suo clausa erat creatura via, sed nos eo indigebamus, quod ille in corpore suo
ad superna prouexit. Sicut enim illud morti pro omnibus obtulit, ita per ipsum
rurus viam, qua ad cœlos ascenderemus, aperuit. Fuit igitur congrua, atque
conueniens pro nobis suscepta crucis mors, eiisque causa per omnia plena
rationis innotuit, iustissimèque defenditur, non aliter, quam per crucem oportuisse
salutem omnium fieri. Nanque nec sic obscurum se, neque intestatum in cru-
cedimisit, sed ex abundanti & creaturam autoris sui præsentia attestari fecit,
templumque corporis sui, non diutius ita facere permisit, sed ubi ex congressu
mortis mortuum ostendit, protinus die tertia illud suscitauit, trophæa atque
victo-

A victorias contra mortem referens, incorruptionem atque immortalitatem. Poterat nempe corpus suum continuo à morte excitare, & viuum rursus ostendere, sed id facere saluator noluit, & meritò quidem. Dixisse et enim quispiam, ipsum penitus non fuisse mortuum, neque omnino mortem illud attigisse, si resurrectionem continuo facta morte celebrasset. Obscuraque item, & incerta maneret incorruptionis gloria, si nihil interualli rem vtramque dirimeret.

Cur nō su
crit cor-
pus Chri-
sticū
continuo
a morte
excitatū.

Vnde ut mortuum ostenderetur corpus, & media die subiit mortem, & die tertia à verbo excitatum est. Itaque ut mors ostenderetur in corpore, triduo exacto, illud excitauit. Et ut illud, postquam diutius perdurasset, mortuum corruptumque penitus esset, exuscitans non ipsum, sed corpus aliud ferre crederetur. Non enim defuissent, qui ob temporis moram apparenti non crederent, præteritaque obliuiscerentur, non ultra triduum iacere permisit, nec eos diutius prostraxit, qui fore ipsius resurrectionem crebro percepérant. Sed tam recens adhuc esset in auribus eorum sermo, & adhuc ipsorum oculi præteritarum rerum imagines cernerent, suspensoque essent animo, viuerent quoque illi ipsi interfectores in ipso necis loco, ac testimonium perhiberent de morte dominici corporis, ipse Dei filius tridui interposito spatio, mortuum corpus immortale declarauit & incorruptibile. Patuitque omnibus, non imbecillitate naturæ, inhabitantis verbi corpus esse mortuum, sed ut in ipso Saluatoris virtute mors aboleretur. Nam destruam quidem mortem, & victoriam aduersus illam per crucem factam esse, nec iam posse aliquid, sed esse re vera prostratam, documentum profectò magnum & certè fides est, quod ab omnibus Christi discipulis ipsa contemnitur, cunctique illam calcant.

Cur tri-
duo & nō
ultra in se
pulchra la-
cuerit,

Nec iam eam expauescunt, sed signo crucis & fide CHRISTI, eam quasi mortuam aspernunt. Nam olim quidem, antequam fieret diuinus ad nos Saluatoris aduentus, erat ipsis quoque sanctis viris terribilis mors, cunctique morientes, acsi pereentes lugebant. Vbi verò suum saluator excitauit corpus, non iam pauenda mors est, omnésque qui in Christum credunt, ipsam ut in nihilum calcant, & mori milites malunt, quam fidem Christi abnegare. Sciunt enim, quia moriendo non pereunt, sed vivunt, & immortales per resurrectionem fiunt. At verò, qui dudum insultarat morti, diabolus, solutis eius dolotibus, solus re vera mortuus persistit. Cuius rei certum documentum est, quod antequam in Christum crederent homines, territi formidabant mortem. Postquam verò se ad illius fidem doctrinamque conuerterunt, ita eam contēnunt, ut illam promptè libenterque suscipiant, testesque sint resurrectionis dominicae aduersus eam celebratae. Nam & paruuli adhuc per ætatem festinant mortificationem aduersus eam parant exercitatione iugis non modò viri, sed & fœminæ. Adeò enim infirma facta est, ut & muliebris ab ea seductus sexus, eam modò perinde acsi mortuam, remissamque deludit. Nam sicuti, cum tyrannus à vero rege debellatus, manus ac pedes nexibus dederit, omnes eum transeunt, illidunt, cædentes illum, ac pertrahentes, nec iam ipsius vesaniam ac feritatem timent, victoris regis viribus freti, ita & morte superata, atque à salvatore in cruce suffixa, & pedes manusq; reuincta, omnes Christi fideles ipsam trâseundo contemnunt, & eam Christo attestantes irrident, illudentes ei, & ea repentes, quæ dudum contra illam scripta sunt. Vbi est morscontentio tua: vbi est mors stimulus tuus? An verò exiguum hoc argumentum est, quam sit imbecilla mors, aut obscura probatio consummatæ aduersus eam à Salvatore victoriae? Cum Christiani pueri, & teneræ virgines, hanc vitam contemnunt, & quotidie morti meditantur. Nempe homo per naturam expauescit mortem, & resolutio-

Ante Chri-
sti aduentū
erat etiam
viris san-
ctis mor-
terribilis,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Hō natūraliter tñm corporis timet. Magno verò stupendōque mīrāculo , qui crucis induit̄ & mortem contemnit naturalia , & mortem Christi gratia non reformidat. Ac velut

ticūm igni adsit per naturam vrere , si quis aliquid esse adseueret, quod illius non formidet incendium, ipsūmque etiam probet infirmum , cuiusmodi dicitur apud Indos Amianthus, qui dicenti non credit, experiri que quod dicitur vult , ea se materia, quæ non vritur , inducit, mediisque in flammarum globos inuectus, ignis quām sit imbecillus agnoscet. Aut quomodo si quis tyrannum vincēt videre cupiat, ad victoris omnino regis prouinciam & imperium transiens videt eum, qui fuit aliquando terribilis, imbecillum factum. Ita & si quis infidelis est, & post adeò illustria signa, post tam multos martyrum populos, post tantam rerum fidem, qua quotidie cernit irrideri mortem , ab his, qui

Christianam militiam legitimè profitentur. Adhuc tamen non dubius est, an euacuatas sit, finemque acceperit mors. Rite quidem ille admiratur magnitudinem rei, veruntamen duritiam infidelitatis abiiciat, neque aduersus tantam evidentiam impudens fiat. Cæterū, vt is qui cepit amianthum, agnoscit se non posse ab igne contingi, quique tyrannum vincēt cernere vult, ad victoristransit imperium, ita & qui mortis victoriā factam esse non credit, accipiat Christi fidem, & ad eius magisterium trāseat, videbit profectō infirmitatem mortis, & magnam aduersus eam insignēmque victoriā. Complures enim, qui antē non credentes ista ridebant, cūm postmodum crederent, ita contempserunt mortem, vt & Christi martyres fierent. Quid si crucis signo, mors & Christi fide pessundatur, constat sub veritatis iudicio aliam non esse, quam Christum, qui aduersum mortem trophæa ac victorias tulerit, illāmque infir-

Fide Christi & crucis signo morte pes fundari. mari penitus fecerit . Quanquam enim prius præualeret mors, ac per id terribilesseret, post aduentum tamen domini saluatoris, & ipsius corporis mortem resurrectionēmque contemnitur, vt ex eo constet, mortem ab eo, qui crucem subiit, esse superatam. Sicut enim cūm post nocturnas tenebras orto iam so-

le atque rutilante, omnis ab eo terra illustratur, dubium non est, quin sol fuisse ubique lucis suæ radijs, & sugarit tenebras, & cuncta sua luce compleuerit. Ita & ex quo saluatoris in corpore illuxit salutaris aduentus, finisque crucis impletus est, contempta & conculcata morte manifestum est ipsum esse saluatorem, qui carne vestitus apparuit, mortēmque destruxit, qui & discipulis suis contra eam Victorias quotidie trophæaq; largitur. Quis enim, si viderit homines per naturam infirmos, mortem constanter appetere, neque ipsius expauescere corruptionem, neque descensus ad infernum formidine contrahi, sed

Christia- norū con- stantia. prompto animo illam prouocare, nihilque metuendo, supplicia mortēmque pro Christo fidelī amplectendo constantia, tam præsentī virte longè præferre, aut si inspicerit viros atque mulieres, iuvenes, paruulos, virgines, ad mortem pro fide Christi subeundam, ardenter properare constantia, quis, inquam, si tantum mortis contemptum in sexu quolibet & ætate consideret, adeò sit stolidus aut infidelis, quis ita excæcatus animo, quin intelligat & reputet Christum ipsum, cui testimonium perhibent homines, singulis aduersus mortem præstare victoriā? Illāmque infirmari facere in omnibus, qui illius custodiunt fidem, crucisque signo se muniunt. Nullus enim serpentem calcari intuens,

cūm priorem eius feritatem non ignoret, ultra iam ambigit mortuum & omnino infirmatum (nisi forte mente auersus sit, neque salubritate sensuum vigeat.) Ita & qui leonem ludibrio esse pueris cernit, intelligit protinus illū aut mortuum, aut omni virtute sua destitutum. Sicut enim hæc vera esse datur oculis, ita & cūm mors ab eis, qui in Christum credunt & illudatur, & contemnatur, nemo

A nemo iam ambigat, nemo incredulus sit, illam à Christo fuisse destruētam, eiusque corruptione soluta, omnino desūisse. Quod igitur profligata sit mors, & aduersus eam domini crux trophya reportauit, non minimo indicio sunt ea, quæ dicimus. Porrò eius, quæ iam peracta est, immortalis resurrectionis in corpore à communī saluatōre, & vera vita omnium Christo certior fides, evidentiusque documentum ex apertis rebus accipitur, quām possit ex verbis eis duntaxar, qui sano vigent mentis obtuitu. Si enim euacuata est mors, ut superius patuit, etiamque omnes pro domino calcant, multò sanè magis ipse eam primus suo calcavit in corpore atque destruxit. Morte autem ab eo prorsus extincta, quid fieri oportuit, nisi ut resurgeret corpus, essetque aduersus eam trophyum ipsa resurrectio? Quo pacto enim apparuisset destruēta mors, nisi dominicum resureret corpus? Si autem minus sufficit hoc resurrectionis documentum, vel ex his, quæ sunt iugiter ea adstruatur. Nam si mortuus quisque nihil operari potest, gratiaque tantum illi ad monumentum usque perseverat, solum verò viuentium est operari & humana tractare, videat qui vult, iudexque sit, & veritatem gratè fateatur, visibilibus rebus admonitus. Cùm enim tam multa salvator operetur in hominibus, & tantā vndeque indies multitudinem ex Graecis & Barbaris inuisibiliter ad fidem suam transire, mirabili virtute suadeat, omnésque (ut doctrinæ suæ obtemperent) vi suæ potestatis inducat, quispiam ne dubitare adhuc audeat factam esse à saluatōre resurrectionem, & vivere Christum, immo ipsum esse credentium vitam? An verò mortui est immutare hominum mentes, ut abdicatis patris legibus, Christi obtemperent moniti? Quo autem pacto, si quidem nil operatur, quod mortui proprium est, ipse operantes ac viuentes actione compescit, facitque, ut qui adulter fuit, non iam moechetur, qui cædes exercuit, non ultrà homicidium perpetret, qui iniuriosus fuit, iniurijs temperet, qui impius pietatem colat. Quomodo si non resurrexit, sed mortuus durat, falsos deos (quos vivere infideles dicunt atque colunt, dæmones scilicet) fugat ipse, persecutus, defecit? Vbi enim Christi nomen resonat, eiusque tenetur fides, inde omnis idolorum cultura destruitur, omnisq; dæmonum fallacia præstigiosa detegitur, sanctumque nomen nullus dæmonum tolerat, sed eo auditio, protinus labitur. Hoccine obsecro mortui hominis, & non magis viuentis Dei opus est? Præterea ridiculum est, fugatos ab eo dæmones destruēaque simulacra vivere adserere. Qui verò illos fugat, & suavitate ne apparere quidem uspiam sinat, quique Dei esse filius à cunctis prædicatur, eum mortuum esse contendere. Magnum verò contra infideles resurrectionis indicium hæc præferunt. Quandoquidem Christum, quem mortuum dicunt dæmones omnes, & qui ab his coluntur, dñs non persequuntur, sed eos magis omnes Christus ipse persequitur, ac mortuos arguit. Si enim verum est mortuum nil posse operari. Salvator autem tanta indies operatur, trahens ad pietatem, imbuens ad virtutem, de immortalitate docens, amorem cœlestium cordibus inserens, revelans agnitionem patris, aduersus mortem potentiam suæ inspirationis vi indulgens, seipsum singulis indicans, idolorumque impium destruens cultum, nihilque horum facere possunt, qui apud infideles dñs aut dæmones sunt, magisque Christi præsentia mortui deprehendantur, oculos inanemque pompam præferentes. Sin, inquam, signo crucis magica omnis pellitur ars, omne beneficium tollitur, linquuntur idola, omnisq; irrationalis voluptas arcetur, omnesq; de terra in cœlū suscipiunt, quis iā mortuū talia patrante adserat Christū? Mortui quippe propriū est non operari, & non il signi crucis virtus & efficacia,

B sed mortuus durat, falsos deos (quos vivere infideles dicunt atque colunt, dæmones scilicet) fugat ipse, persecutus, defecit? Vbi enim Christi nomen resonat, eiusque tenetur fides, inde omnis idolorum cultura destruitur, omnisq; dæmonum fallacia præstigiosa detegitur, sanctumque nomen nullus dæmonum tolerat, sed eo auditio, protinus labitur. Hoccine obsecro mortui hominis, & non magis viuentis Dei opus est? Præterea ridiculum est, fugatos ab eo dæmones destruēaque simulacra vivere adserere. Qui verò illos fugat, & suavitate ne apparere quidem uspiam sinat, quique Dei esse filius à cunctis prædicatur, eum mortuum esse contendere. Magnum verò contra infideles resurrectionis indicium hæc præferunt. Quandoquidem Christum, quem mortuum dicunt dæmones omnes, & qui ab his coluntur, dñs non persequuntur, sed eos magis omnes Christus ipse persequitur, ac mortuos arguit. Si enim verum est mortuum nil posse operari. Salvator autem tanta indies operatur, trahens ad pietatem, imbuens ad virtutem, de immortalitate docens, amorem cœlestium cordibus inserens, revelans agnitionem patris, aduersus mortem potentiam suæ inspirationis vi indulgens, seipsum singulis indicans, idolorumque impium destruens cultum, nihilque horum facere possunt, qui apud infideles dñs aut dæmones sunt, magisque Christi præsentia mortui deprehendantur, oculos inanemque pompam præferentes. Sin, inquam, signo crucis magica omnis pellitur ars, omne beneficium tollitur, linquuntur idola, omnisq; irrationalis voluptas arcetur, omnesq; de terra in cœlū suscipiunt, quis iā mortuū talia patrante adserat Christū? Mortui quippe propriū est non operari, & non il signi crucis virtus & efficacia,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

C

omnium perficit. Mors autem in dies infirma deprehenditur, & simulacra atq; dæmonia mortua esse comprobantur, vt ex hoc iam nullus de corporis ipsius resurrectione sit scrupulus. Porro, qui non credit resurrectionem dominici corporis, virtutem diuini verbi ac sapientie ignorare videtur. Si enim sibi corpus adsumpsit, idq; iuxta rationis consequentiam sibi proprium fecit, vt supra monstrauimus, quid debuit de illo dominus facere, aut quem oportebat esse corporis finem, ab eo semel adsumpti. Nempe non mori illud possibile nō erat. Quippe mortale, & quod pro omnibus offerebatur in mortem. Cuius rei gratia, ipsum sibi saluator aptauerat. Permanere item mortuum aequè erat impossibile, quod virtus ipsius fuisset venerabile templum. Quocirca mortuum est quidē, quasi natura mortale, reuixit autem propter immortalitatem in se omnium vitam. Suntque nota resurrectionis officia. Si autem, quia non cernitur, etiam resurrexisse non creditur: negabunt infideles, & quod secundum naturam est. Est enim Dei proprium primum nō videri, verum ex operibus nosci, sicut etiā superius diximus. Si igitur est Dei nō non adfunt opera, recte ei qui non cernitur, fides derogatur. Si vero illa clamat, videt, sed & aptius indicant, quid sponte abnegant, à Deo certam resurrectionis vitam ex operibus nosci. Quandolibet em̄ mēte cæcati sint, vel exterioribus sensibus cernere licet, irrefragabilē Christi virtutem atq; deitatem. Nam & cæcus quis non videat solem, eius tamen calore suscepito, solem super terrā esse cognoscit; ita & qui reluctatur nobis, & si nondum credunt, cæcutiuntq; hactenus ad veritatis lucē, at vel credētibus alijs, virtute Dei cognitā non negent deitatem, celebratamq; ab eo resurrectionem fateantur. Constat enim, quia si mortuus esset Christus, profecto dæmones non insequeretur, nec simulacra sua virtute distraheret. Mortuo em̄ nunquam cederent homines. Quod si in eius nomine manifeste pelluntur, liquet utique non esse mortuum, maximē cùm dæmones, etiā que homines non intuentur, aspiciant. Neque ignorare possint, sit nemortuus Christus, constetq; mortuo nunquam parituros. At nunc vident dæmones (quod impij credere nolūt) hunc esse Deum, atq; ideo fugiunt & adorant, ea dicentes, quæ cùm esset in corpore, locuti sunt: Scimus te, qui es sanctus Dei. Et dimitte, quid tibi & nobis est filii Dei: obsecro tene me crucies. Igitur cùm fateantur dæmones, & opera testentur in dies, liquet profecto, nullusq; contraveritatem impudens sit, saluatorem suum excitas corpus, Dei esse filium, ex vero patre verum, ut pote verbū patris & sapientiam atq; virtutem. Qui nouissimis temporibus, pro salute omnium corpus accepit, & orbem totum de patre docuit, mortemq; destruxit, cunctisq; immortalitatem resurrectionis re promissione largitus est, primitias eius suum filium corpus exuscitans ac signo crucis ostendens, mortem eiusq; corruptionem esse superatam. Quæ cùm ita se habeant, manifestatq; sit probatio resurrectionis, habitæq; contra mortem à saluatore victoriae. Age nunc Iudeorum quoq; incredulitatem, & irridionem gentilium arguamus. Hęc enim Iudei quidem non credunt, gentiles vero etiam irrident, cruci atq; incarnationi verbū turpitudinem obijcentes. Verum nihil pigebit, contravtrosq; pugnare, maximē cùm certa aduersus illos nobis argumenta non defint. Iudei nanque de scripturis, quas & ipsi legunt, habent suæ infidelitatis interpretationem, cùm omnis diuinitus inspirata pagina ista futura prænunciet, sintq; dicta ipsa sole clariora. Prophetæ nanque dudum de miraculo virginis, nascituroq; ex illa filio, ita prænunciant. Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius & pro no Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Moyses autem ille magnus his pati p̄ verāxque apud illos habitus, de incarnatione saluatoris dictum illud admodum phatarum probans, utrumque cognoscens, ita posuit, dicens: Orietur stella ex Iacob, & hōvaticinis adstrukturū mo ex Israel, & confringet duces Moab. Et rursus: Quām pulchritate domus tuæ Iacob,

A Jacob tabernacula tua Israel, quasi valles obumbrantes, & quasi paradisi super flumina, & quasi tabernacula quæ fixit dominus, quasi cedri iuxta aquas egredietur homo de semine ipsius, & dominabitur gentibus multis. Rursusque Esaías: Anteque sciat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariae, coram rege Assyriorum. Quod igitur homo venturus sit, per hæc aperte prædictum est. Quod autem sit venturus omnium dominus, rursus ita prænuntiat: Ecce dominus sedet super nubem leuem, & veniet in Aegyptum, & mouebuntur simulacra Aegypti. Nam deinde pater eum reuocat, dicens: Ex Aegypro vocaui filium meum, ne mors quidem ipsius reticeretur. Sed & nimis lucide in sanctis exprimitur literis, Nam & mortis causam qui eam nō propter se, sed pro omnium salute pertulerit, Iudeorumqe insidias iniuriasqe ab eis in illum irrogatas, dicere non timuerunt, ut nullus eorum qui ista non audierit, erroris aut ignorantiae excusare se possit. Aiunt itaque: Homo in plaga constitutus, & sciens ferre infirmitatem, quia auersa eo facies eius, ignominia affectus est, nec reputatus, ipse peccata nostra fert, & pro nobis dolet, & nos reputauimus eum esse in dolore & plaga & afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Disciplina pacis nostræ super eum luore eius nos sanati sumus. Admirare clementiam verbis, quia nostri gratia inhonoratur, ut nos honorabiles sumus. Omnes enim, inquit, quasi oves errauimus, homo via sua oberrauit, & Dominus tradidit illum peccatis nostris, & ipse qui malè tractetur, non aperit ossum. Quasi ovis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum, in humilitate sua iudicium eius ablatum est. Deinde, ne quis hominem esse communem ex passione suspicetur, suspiciones hominum præuenit, ipsiusque potentiam ac naturam nobiscum dissimilitudinem prænuntiat, dicens: Generationem autem eius quis enarrabit? Quia tollitur de terra vita eius, ab iniquitatibus populi ductus est ad mortem, & dabo iniquos pro sepultura eius, & diuites pro morte ipsius, quia iniquitatem non fecit, nec invenitus est dolus in ore eius, & dominus vult mundare illum à plaga. Sed forte prophetias de ipsius morte loqui audiens, queris etiam, ubinam de cruce signanter loquantur, ad discere. Ne id quidem ab eis omisum est, sed lucide nimis & euidenter expressum. Primus nanque Moyses magna voce prænuntiat, dicens: Videbitis vitam vestram pendere ante oculos vestros, & nō credetis. Et qui post illum fuere prophetæ, de hoc rursus præcinvere, dicentes: Ego autem quasi agnus innocens ductus ad immolandum nesciebam, super me cogitauerunt malum, dicentes: Venite & mittamus ligatum in panem eius, & contemnamus eum de terra viuentium. Et rursum: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diviserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Porro sublimis mors in ligno perfecta, alia nō est, quod crux. Rursusqe in nullo mortis genere foduntur manus & pedes, nisi in cruce sola. Quod verò saluatoris aduentu omnes vndeq gentes Deum agnoscere cœperint, ne id quidem intactum reliquerunt prophetæ, sed huius quoque rei memoria in sanctis literis est. Erit enim, inquit, radix Iesse, & qui exurget dominari gentibus. In ipso gentes sperabunt. Hæc interim paucis pro fide gestorum. Ceterū, scriptura omnis Iudaicā castigat infidelitatem. Quis enim vñqe ex his, quos diuina tradit historia, iustis sanctisqe prophetis & patriarchis ex sola natus est virgine? Aut quemam absque viro mulier ad conceptum hominis idonea fuit? Nōne ex Adam ortus est Abel? Enoch ex Iared. Ex Lamech Noe, Abraham ex Thara, Isaac ex Abraham, ex Isaac Jacob; Nōne Iudas ex Jacob, Moses & Aaron ex Abraham; Nōne Samuel ex Helcana, David ex Iesse; Nōne Solomon ex Da-

Christum
cruci asta
gendum
prophetæ
testantur

Generatio
nes varia

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ex Dauid: Nōnne Ezechias ex Achay: Nōnne ex Amō losias, Esaias ex Amos: C
Nōnne ex Elchia Hieremias, & Ezechiel ex Buxi natī sunt: Nōnne singuli ha-
buere patrem, & generationis autorem: Quis ille ergo est, quem sola edidit vir-
go: Magna nempe huius significandi prophetæ cura fuit. Cuius autem ortum
stella præcurrit in celis, natumque significavit orbi: Natus nanque Moyses, oc-
cultatus à parentibus est, Dauid nativitas ne vicinis quidem agnita est, quando-
quidem nec magnus quidem ille Samuel ipsum agnoscebat, sed sciscitabatur an
esset adhuc lessle alius filius. Abraham, ubi iam meritis insignis effulserat, à vici-
nis est cognitus. Enimvero Christi nati non homo testis, sed stella in celo ap-
parens fuit, unde ille descenderat. Quis vñquam genitus rex priusquam patrem
aut matrem vocare posset, regnauit, & accepit hostium spolia: Nōnne Dauid
cūm triginta esset annorum, suscepit regnum, Solomonq; sam adultus regna-
re coepit: Nōnne Iohannes natus septem, peruenit ad regnum: Nōnne losias
æuo posterior, sed meritis clarior, septem item annorum, imperium sumpsit:
Sed hi tamen eam agentes ætatem, patrem aut matrē vocare poterant. Quis er-
go est, qui fermè anteq; nascitur, regnat, & spolia hostiū diripit: Quis huiusmo-
di fuerit rex Israel & Iuda, dicant Iudei, in quem sperauerunt gentes omnes, ac
pacem habuerunt, illisque non sint aduersatae vndique. Quam diu enim ste-
tit illa Hierusalem, bellum eis perpetuum fuit, omnésque pugnabant contra
Israel. Assyrii nanque premebant, persequebantur Aegypti, Babylonii vastan-
tes vrgebant, & quod mirabilius sit, finitimos Syfos hostes illi semper ha-
buerunt. Nōnne Dauid Moabitas oppugnauit, Syrosque concidit: losias
nōnne item vicinas obseruauit nationes: Et Ezechias iactantiam Sennache-
rib regis expauit: Nōnne aduersus Moysen Amalech aciem instruebat, &
Amorræi, qui Hiericho inhabitabant, Iesum Naue aduersabantur: Nulla-
que prorsus amicitia fœdera gentes cum Hierosolymis iungere poterant: Quis D
sit igitur in quem sperauerunt gentes, dignum reor inspicere. Esse enim ali-
quem oportet, quia non potest prophetia mentiri. Cuius item sanctorum Pro-
phetarum, aut patriarcharum mors in cruce pro salute omnium legitur facta:
Aut quis vulneratus, ac pro salute omnium occisus est: Quis igitur iusterum
aut regum, in Aegyptum descendit, cuius descensu Aegyptiorum idola ma-
nu facta corruerint: Abraham nempe illuc descendit, sed tamen ad ingressum
eius, idolorum minimè cultura quieuit. Moyses illic natus est, neque tamen fer-
uere impietas, cultusque sacrificius destitut. Quis testimonio scripturae manus
ac pedes perfossus affteritur, aut in ligno p̄pendisse, ac pro salute omnium in
cruce fuisse consummatus: Abraham enim lectulo decubans, sanctio fine quie-
uit, Isaac & Iacob, extensis pedibus, & ipsi moriuntur in lectulo. Moyses &
Aaron in monte defecerunt. Dauid domi obiit, nullas à populis passus insidi-
as. Etsi enim inquisitus à Saul fuit, illas sus tamē (Deo protegente) seruatus est.
Esaias sectus quidem est, sed non in ligno suspensus. Hieremias iniurias affectus
est, non tamē cruce damnatus interiit. Ezechiel passus est, non pro salute popu-
li, sed qui aduersus populum futura signaret. Deinde hi cūm paterentur, homi-
nes erant, nullo cæteris natura dissimiles. Qui vero per scripturas significabat
pro omnium salute passurus, non homo simpliciter, sed vita omnium di-
citur, & per naturam hominibus similis. Videbitis enim, inquit, vitam o-
mnium pendentem coram oculis vestris, & generationem eius quis enarrabit:
Nam si quis superiora repetens querat, inueniet per singulos sanctos, quis vñ-
de fuerit, ybique sit natus. Eiusverò, qui vita est, generationem esse inenarrabi-
lem scripturæ diuinæ significant. Quis ergo est, de quo sancte literæ loquuntur,
aut quis eius merita de quo prophetæ tanta denunciant? At aliud nemo in scri-
pturis

Iudeorū
error con-
futatur.

Quo gene-
re mortis
patriar-
chæ cæte-
riq; p̄phe-
tae mortu-
sunt.
Soli Chri-
sto p̄phe-
tarū vati-
cina con-
gruere.

Apturis inuenitur, nisi communis saluator omnium Deus, Verbum dominus noster Iesus Christus. Hic enim qui natus ex virgine, & homo in terris visus, inenarrabilem habet secundum carnem generationem. Neque enim est, qui possit eius secundum carnem se patrem dicere, cum ipsius corpus non ex viro, sed ex virginibus sola procreatum. Quemadmodum ergo David Moysi, patriarcharumque reliquorum patres retexere per generationem seriem possumus, ita saluatoris secundum carnem generationem, ex viro enarrare, nemo est qui possit. Hic igitur est, qui stellam signare fecit corpoream natuitatem suam. Oportebat enim, ut quod de celo descendenter verbum, coelesti quoque signaretur indicio, prodicensque ex utero creaturæ omnium rex, aperte toto terrarum orbe nosceretur. Denique in Iudea natum, ex Perside supplices adorare venerunt viri. Hic est, qui & antequam nasceretur in carne, contra aduersarias potestates victoriā cœpit, trophyaque aduersus idolatriam tulit. Omnes igitur ex gentibus vnde confluentes, adigrata consuetudine patria, & impio idolorum cultu in Christo spem ponunt, eique seipso deuocerunt. Id autem quotidiano experimento haurire oculis licet. Nunquam enim alias Aegyptiorum quibus euit impietas, nisi cum Dominus omnium corpore illuc descendit, ac si nube deuictus, profligatoque errore idolorum, omnes ad se, & per se ad patrem transtulit. Hic est crucifixus Deus noster, sole teste & creatura omni, eique sibi impias iniecere manus, cuius morte salus omnibus quælita, & creatura omnis redempta est. Hic est omnium vita, qui quasi ouis pro salute omnium tradidit in mortem corpus suum, licet id Iudei credere abnuant. Quibus, si sat is ista non sunt, vel ex alijs quæ apud eos itidem leguntur, sacris eloqujs credant. De quo enim dicunt prophetæ: Manifestus factus sum non quærentibus me, inuentusque ab his, qui non interrogabant me. Dixi, ecce sum genti, qui non inuocauerunt nomen meum, expandi manus meas ad populum non credētem & contradicentem. Quis ergo est, qui manifestus factus est, ut Iudeos percontemur (Nam siquidem propheta est, dicant quando delituerit, ut postea manifestatus sit: Quis autem hic Propheta est, qui ex abditis manifestus apparuit, manusque suas expandit in cruce: Iustorum profecto nemo, solus itaque Dei filius est. Qui cum sit incorporalis per naturam, propter nos apparuit in carne visibilis, ac pro salute nostra passus est. At vero sine istud quidem illis sufficit, vel ex alijs admoneantur tam aperte veritati non reluctari. Ait enim scriptura: Confortamini manus remissæ, & genua resoluta roboramini, qui pusillo animo estis, exhortamini, confortamini, nolite timere, ecce Deus noster iudicium retribuit, ipse veniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi eorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus quasi ceruus, & diserta erit lingua mutorum. Quid igitur & de hoc dicere possunt? An ad quæ contra oblistere audebunt? Prophetia nempe Deum aduenire denunciat, signaque, & aduentus eius tempus insinuat, tunc enim fore, ut aspiciant cæci, claudi ambulent, audiant surdi, mutorumque lingua soluatur, cum aduenierit Dominus prædicant. Quando igitur in Israel haec facta sunt signa, aut ubi in Iudea tale aliquid contigit, dicant: Leprosus mundatus est Naaman, sed surdus minimè audiuit, neque claudus ambulauit. Mortuum suscitavit Helias, Helisæus similiter, sed cæcus à natuitate non vidit. Magnum quidem re vera est suscitare mortuum, non tamen huiusmodi, quæ est patratum à salvatore miraculum. Nam profecto scriptura, quæ suscitatum mortuum retulit, leprosumque mundatum, si claudum ambulare contigisset, cæcumque respicere, id dicere non omisisset. Quia vero ista non retulit, constat ea, neque prius factauisse. Quando igitur haec facta sunt, nisi cum ipse Deus, Dei verbum in carne

Natuitas
Christi co-
veniente
per Helia
signata est

B inuentusque ab hominibus ad hominem.

Signa &
miracula
secisse
Christum
quæ nemo
alius fecit

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ad homines venit. Quando enim aduenit ille, tunc ambulauerunt claudi, muti locuti sunt, & surdi audierunt, cæcij à natuitate viderunt. Idecirco enim & iudæi hæc signa videntes, ut qui nunquam alias hæc facta competerunt, admirati dicebant: A seculo non est auditum, quoniam aperuit quis oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo, non posset facere quicquam. Sed forsitan & ipsi aduersus tam aperta resistere, & contraire non valentes, non quidem scripta negabunt, sed expectare se ista, notandumq; Dei verbum aduenisse adseverabunt. Hoc enim ultra citroq; factare non desinunt. Neque erubescunt aduersus apertam veritatem, es se impudentes. Sed em̄ hoc euidentius, quām de cæteris conuincendi sunt, non à nobis, verūm à sapientissimo Daniele, qui & præsen tempus, & diuinum salvatoris prædicauit aduentum, dicens: Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, & ciuitatem sanctam, vt consummatur peccatum, & signetur peccatum, & deleatur iniustitia, & propinetur iniquitas, abducaturq; iustitia sempiterna, & signetur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum, & scies & intelliges, ab exitu sermonis, & discernatur & edificetur Hierusalem. Usque ad Christum ducem forassis, in cæteris qualem, inquam, occasionem inuenire possunt, & in futurum tempus differre, quæ scripta sunt. Quid autem ad hæc dicere, aut contrà aspicere audebunt, vbi & Christus signanter exprimitur & vngitur, non homo simpliciter, sed sanctus sanctorum esse describitur, & usque ad ipsius aduentum Hierusalem constare prædictur, ac deinceps quietura prophetia, & visio in Israel prænunciatur. Vncti quidem olim sunt David & Solomon, & Iezechias. Sed rursus Hierusalem & locus iste constabat, & prophetæ futura præcinebant. Gad, Asaph, & Nathan, & post illos Esaias, Osee, Amos, & reliqui. Ad hæc illi qui vnceti sunt, homines sancti vocabantur, non sancti sanctorum. At vero, si obijcant captivitatem, ac per eam Hierusalem non stare contendant, quid de prophetis que dicturi sunt: Nam cùm olim populus in Babylonem duceretur, erant illic Daniel & Hieremias, prophetabantq; Hiezechiel, Haggæus, & Zacharias. Fabulosa igitur iudæi prosequuntur, & adesse modò tempus dudum prædictum, scire ac nosse dissimulant. Quando enim cessauit prophetia, aut visio ab Israel, nisi modò cum sanctus sanctorum Christus aduenit: Signum enim euidentis, magnumq; aduentus sui indicium est, iam non stare Hierusalem, nec prophetiam ex iudeis exurgere, neque visionem eis reuelari, & iustissimè id quidem. Nam cùm is qui significabatur aduenerit, qui ultra opus est vmbriis: Idecirco enim & illam diu prophetabant, donec venit ipsa iustitia, & qui cunctorum peccata redimeret. Ideo & Hierusalem diutius constitit, vt illuc se prius ad veritatistypos exercent. Merito itaq; præsente sancto sanctorum, signata est visio & prophetia, iudæorumq; desiratum regnum. Tam diu enim apud eos vnceti sunt reges, quoad sanctus sanctorum vngeretur. Moyses quoq; ad illum usque perseveraturum regnum iudæorum prædicens, ait: Non deficit princeps ex iuda, & dux de scemoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. Vnde & saluator ipse clamat: Lex & Prophetæ usq; ad Ioannem prophetarunt. Si quidem igitur apud iudæos nunc aut regnū, aut prophetia, aut visio, rectè forsitan Christum inficiantur venisse. Sinautem nihil horum penes eos inuenitur, clausaq; iam & signata sunt omnia, capta ciuitas, incensum templum, quid in id præuaricationis impietatisq; profluunt, vt cùm facta omnia cernant, horum autorem Christum Dei filium negent: Cur gentiles idola deserere, ac per Christum in Deum Israel sperare cernentes, abnegent eum, qui de radice Iesse (secundum carnem) iam natus est, Christum? Nam siquidem Deum alium gentes adorarent, quām Deum Abraham, Isaac, Jacob & Moysi, non iniuria occasiones obtulerent, negarentq; aduenisse Deum. Porro si cum

Evidentia
lma signa
Christum
tā venisse.

Iudæorum
arguitur
infidelitas
& perfida
cia.

A si cum, qui Moysis tradidit leges, & Abraham promissiones dedit, cuius verbum spreueret iudei, hunc gentes colunt Deum, cur non agnoscunt? imo cur sponte despiciunt, auertuntque oculos ne videant eum, quem scripturæ prophetabant, il luxisse orbi, atque apparuisse corporeum, sicut sanctæ literæ continent: Dominus Deus apparuit nobis. Et rursus Misit verbum suum & sanauit eos. Et iterum: Non legatus, non angelus, sed ipse dominus saluauit eos. Idem vero fermè paruntur, ac si quis mente captus, terram illustrari sole cerneret, eiusque illustrationis autorem solem denegaret. Quid enim amplius is habet, qui ab eis expectatur, cum venerit facere? Vocare gentes? At iam vocatae sunt. Finem prophetiae ac **Vocatio regno, visionique imponere?** hoc item factum est. Idolorum prophanos, impinguum, osque cultus argueret. Et hoc tampridem ille admirabilis diuinusque virtute operatus est. An vero destruere mortem? Devicta quidem illa est, penitusque deleta. Quid ergo restat faciendum, quod Christum facere oportuit, quidve impletum reliquum est, ut Iudei suam perfidiam tueri possint? Si enim, uti nunc certimus, neque regnum, neque prophetia, neque sacrificium, neque visio apud eos est, omnisque orbis Dei agnitione plenus est, omissaque impietate gentiles ad Deum Abraham, per verbum dominum nostrum Iesum Christum tota fide consugiunt, constat profecto (quantumlibet illi impudenter sint) aduenisse Christum, ipsumque omnes suo illustrasse lumine, ac de patre suo veritatem docuisse, rectissimamque doctrinam tradidisse mundo. His igitur & huiusmodi plurimis descripturis sanctis Iudeos arguere, & conuincere possumus. Gentiles vero quis non summè admiretur, ea ridentes, quæ minimè sunt irridenda, atque in suo errore perdurantes, quo ligna & lapides pro Deo miserabili cæcitate venerantur? Verum cum sit veritatis ratio, & causa probationibus non inferenda, age hos quoque probabilibus rationibus, his quoque habitis maximè conspicu.

Gentilis
error co-
arguitur.

B is confutare studeamus. Quid oro ineptum, quid risu dignum apud nos est? An quod verbum apparuisse dicimus carne vestitum? Atqui hoc & ipsi iustissime factum confitebuntur, siquidem fuerint studiosi veritatis. Nempe enim si Dei verbum esse negant, stultè omnino irrident, quod ignorant. Si autem verbum Deum esse confitentur, eumque mundi principem, in quo pater cuncta creauit, huiusque prouidentia illustrari & viuiscari, & esse omnia, ipsumque super cuncta regnare, ut ex prouidentia operibus ipse noscatur, & per ipsum pater, per quam sanè inepte contra se risum, dum nesciunt, mouent. Mundum hunc magnum corpus esse aiunt gentilium sapientes, verissimè id quidem, videmus enim illū, eiusque patres nostris ingerunt se sensibus. Si igitur in mundo, quod corpus non negant, Dei verbum est, cunctaque ipsius simul ac singula peruagatur, quid aut mirum, aut incongruum dicimus, si hominem quoque ipsum subiisse fateamur? Nam si omnino indignum putant, ipsum in corpore apparuisse, indignum dicant, & hanc omnem mundi machinam perlustrare, & omnia sua prouidentia mouere atque moderare. Corpus enim & hoc totum est. Si autem mundum ab eo perlustrari, & in toto noscipsum decer, profecto & in humano ipsum apparet corpore, idque ab eo illustrari, atque ad operandum excitari non indecens erit. Pars enim totius, ipsaque non vilis, genus humanum est. Et si partem instrumentum eius fieri, ad notionem deitatis mortalibus insinuandam, indecens est, ineptissimum erit, & per totum ipsum insinuari Deum. Sicut enim cum totum corpus ab homine agatur & illustretur, si quis indignum dicat, etiam in dactilo pedis hominis esse virtutem stultissimus habetur, quippe qui in toto ipsum esse & operari fateatur, in parte deneget: ita & qui fatetur & credit Deum, Dei verbum in toto esse cunctaque ab eo & illustrari & moueri, non indignum arbitrabitur humanum etiam corpus ab illo agi atque moueri. Porro, si quia genitum est,

No esse in
dignum ver-
bi patria
apparisi-
onem carnegi-
stum.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& ex non existentibus conditum genus humanum, idcirco indecenter nos adserere putant humanum ad homines salvatoris aduentum, ipsum hac ratione à creatura quoque omnium deturbabunt. Et ipsa enim ex nihilo per verbum, ut esset, condita est. Si autem cùm sit facta creatura, indignum non est, in ea esse verbum, ne in homine quidem esse indignum erit. Nam quæcunque de toto cogitaueris, ea de parte quoq; intelligas, necesse est. Pars autem totius, ut prædixi, & homo est, igitur in homine esse verbum, nulla ratione indignum est, omniaq; ab ipso & in ipso agi & moueri, atque viuere, sicuti ipsorum etiam scriptores dicunt, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Quid ergo risu dignus diximus, si in quo est verbum, eo ad demonstrationem sui, ac si instrumento vtitur? Nam si in illo non esset, uti profecto ipso nequivisset. Si autem, ut antè iam dedimus, in toto, & in singulis est, quid mirum aut incredibile diximus, si verbum in his, in quibus est, seipsum manifestare fateamur? Quemadmodū in viribus suis, totus in singulis atq; omnibus præsens, suauiterq; disponens omnia, si per solem, aut lunam, aut cœlum, aut terram venisset, aut aquam, nullus ipsum incongruè voce vsum effidixisset, & se, ac patrem suum intimasse, cùm simul contineret omnia, atque in omnibus, ita & in ipsa parte esset, ac seipsum inuisibiliter panderet, ita neque dici indignum potest, si cùm disponat omnia, cunctaque viuificet, seq; per homines notum fieri voluerit, instrumento humani corporis, ad manifestationem veritatis, patrisque cognitionem, uti summa pietate voluerit. Pars quippe totius, ut suprà iam diximus, & homo est. Et sicut timens, cùm in toto diffusa sit homine, ex parte tamen corporis, id est, lingua, signatur. Neque tamen ideo quisquam mentis substantiam dicit imminui. Ita & verbum, cùm per omnia sit, indignum aut indecens minime videri debet, si humano uti voluerit, ad se ac patrem indicandum, instrumento. Nam si, ut iam diximus, indecens est, corporis uti instrumento, indecens erit ipsum & in toto esse. Quod si obijciant, cur non per alias præstantiores creaturæ partes appare-re voluerit? & pulchriore instrumento, sole scilicet, aut luna, aut stellis, vel æthere, aut igni uti, sed tantum homine. Sciant dominum non ostendandi, sed currandi ac decendi homines gratia venisse. Ostentantis, nanque erat apparere solum, præsentésque virtute ac maiestate terrere. Curantis verò ac docentis non modò aduenire, verum indigentium commodis utilitatique prospicere. Atque ita ut hi qui patiuntur, ferre possunt, se præbere vissibilem, ne si se ad patientium non cohibeat modum, perturbet opis egentes, inutilisq; illis sit aduentus Dei. Nulla igitur creaturæ pars, à divina cognitione deuiauerat, nisi solus homo, videlicet non sol, non luna, non cœlum, non sidera, non aqua, non æther, suos immutauerunt ordines, sed omnia opificem ac regem suum Deum verbū agnoscēt, ut sunt condita, permanent, soli homines auersi à vero, sā quæ non erant, sibi pro veritate finxere, diuinosq; honores dæmonibus, atq; hominibus in lapidibus ac lignis, stulti amentesq; detulerunt. Vnde nō immerito, quoniam Dei bonitate indignus erat, tantam operis sui non curare iacturā, cùm nequirit homines in tota mundi machina gubernantem ac regentem cuncta cognoscere, par Deo datum totius assumens sibi, corporis scilicet humani instrumentum illud præcipue peruerit.

Solus homo ordinem sibi a Deo datum totius assumens sibi, corporis scilicet humani instrumentum illud præcipue peruerit. Ut quia se non poterant in toto cognoscere, vel in parte, illis se noscibilem faceret. Et quoniam in inuisibilem ipsius virtutem intendere non valebat, vel ex sibi similibus cogitare ipsum atque intelligere possent homines. Quippe per conditionis suæ corpus, eiusque diuina opera, celerius atque vicinius ipsius nosse poterant patrem, cùm animaduerterent, non humana, sed diuina esse operam, quæ ab eo gererentur in carne. Sin vero iuxta illos indignum fuit verbū no[n]zandæ, per opera corporis nosci, indignum item sit ipsum ex operibus creaturæ totius agnoscere.

Nota.

Apta simili
dundo.

Cur in ho-
mine poti-
us quā in
alii qua-
uis crea-
tura appa-
re Deus
voluerit.

Solus ho-
mo ordi-
nem sibi a

Rationes

C

D

Agnosci. Sicut enim cum sit in creatura, nil habet cum creatura commune, sed magis omnia virtuti ipsius potentiaeque comunicant; ita & corporis instrumento utrum nihil ipsius inquisitionis attraxit, sed ipsum potius sanctificauit corpus. Si enim Plato ille apud gentiles admirabilis ac summus, ait genitorem mundi Deum, cum ipsum iactari fluctibus cerneret ac periclitari, in locu dissimilitudinis vergere, insidentem gubernaculis anime, tulisse opem, & emendasse peccata omnia, quid iam nos incredibile dicimus, si oberrante humano genere, Dei verbum illi infedissemus, hominemque apparuisse adseramus, vt iactatum fluctibus sua gubernatione ac benignitate seruaretur. At fortasse pudore consentient, dicent tamen opportuisse Deum, cum saluare homines & erudire decerneret, id solo nutu perficere. Neque ipsius verbum debuisse corpus attингere, sicuti & pridē fecerat, cum ex non existentibus conderet omnia. Sed hanc illorum obiectionem hac ratione refellimus. Olim quidem cum nihil unquam esset, ad creanda omnia, nutu solo ac voluntate opus erat. Vbi vero factus est homo, exigitque necessitas, non ea quae non erant, sed quae iam fuerant creata, curare, debuit saluator & medicus, in his apparere, quae fuerant condita, vt & quae iam erant facta, curaret. Factus autem fuerat homo, ideo & humano instrumento usus est corpore. Quoniam verò modo alio praebere se visibile debuit verbum, cum ut instrumento decerneret? Aut unde hoc oportuit sumere, nisi ex his, quae iam fuerant condita, erantque ipsius diuinitate seruanda? Nec enim, quae non erant, salute indigebant, vt solo agere precepto sufficeret. Sed homo, qui iam conditus, in corruptionem mortemque de fluxerat. Quocirca rectissime omnino humano instrumento utri instituit, sequitur in omnia Dei explicuit verbum. Et hoc præterea sciendum, quod semel inuenta corruptio non extra corpus erat, sed ipsi potissimum accesserat corpori, eratque necessaria vitam illi pro corruptione succedere. Ut sicuti in corpore contingat mors, ita in ipso & vita contingat. Si enim exterius erat corporis mors, extrinsecus vita quoque illi accedere debuit. Porro, si corpori congressa mors, illudque complexa superauerat, necessarium & vita debuit congregari corpori, vt corpus vita vestiret, mortemque deficeret. Ad hanc, si extra corpus, & non in ipso fieret verbum, mors quidem ab eo naturali potestate vinceretur. Quippe qui vita nequirit obsistere, nihilo minus tamen permaneret in corpore semel inuenta corruptio. Idcirco necessarium omnino saluator induit corpus, vt vita connexum non iam quae si mortale permaneret in morte, sed ut iam immortalitate vestitum per resurrectionis gloriam immortale permaneret. Nam quod erat semel corruptione induitum, nunquam profecto resurgeret, nisi indueret vitam. Præterea mors ipsa per se, nisi in corpore apparere non posset, ideoque induit corpus, vt inuentam in corpore mortem aboleret. Quaenammodum stipula cum ab igne corripitur, si quis ab ea ignis arceat impetum, permanet nihilo minus stipula, ignisque expuiscit naturaliter minas, a quo solet absunt. Ceterum, si quis stipulam multo illiniat amianto, quod ignis impetum eludere fertur, non ignem nutrit stipula contraria vis subnixa amianthi. Par ratione & de corpore, & de morte differimus. Si enim solo iussu ab illo esset prohibita mors, esset tamen rursus corruptibile atque mortale iuxta rationem corporum, quod ut ne fieret, incorporale Dei induit verbum, atque ideo iam nec mortem, nec corruptionem pertimescit, cum sit induitum vita, omnium in illocorruptione deleta. Pleno igitur rationis ordine, Dei verbum corpus adsumpsit, humano instrumento uti voluit, vt & vivificaret corpus, & sicut in creaturā per opera noscitur, ita & in homine operatur, ac per id ubique notesceret, nihil sua divinitate & scientia vacuum relinquentis. Rursusque enim priora repetens, dicam: Idcirco saluator hoc fecit, sicut

Mundū a
Deo factū
Plato cre
didit.

Creatā
sunt oīa so
lo nutu o
pus erat
ex diuina
voluntate
in reparā
tione ve
to erā cor
poris ad
sumptō;

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

C

omnia ubique præsens implet, ita & omnia scientia & sui agnitione compleret, si-
cuti & diuina scriptura testatur: Impleta est omnis terra cognitione dei. Siue enim
in cœlū quis int̄edit, eius ordinem distinctionemque miratur, siue id nō valens, in
homines tantum intuetur, animaduertit per opera Dei in hominibus incorpo-
ralem vim, agnoscitque hunc solum Deum, Dei que verbum esse. Siue dæmones
miratur attonitus, videt ab ipso illos effugari, illorumque dominum iudicat. Si-
Ois crea-
tura testi-
monium
perhibet
verbo dei
ue ad aquam deuolutus, lapsus causa Deum existimat, sicut Aegypti, qui illam
colunt, hanc ab illo immutari considerat, agnoscitque dominum illius esse condi-
torem. Siue ad inferos lapsus, illic heroas miratur ut deos, huius resurrectionem
atque aduersus mortem victoriam cognitam, reputat Christum solum veram
esse dominum ac Deum. Omnes quippe creaturæ partes attigit dominus, om-
niaque liberavit. Atque, ut Paulus ait: Principatus ac potestates exiit, & eas in
cruce triumphauit, ne quis iam falli ac decipi possit, sed ubique verum Dei inue-
nit verbum. Ita enim vnde conclusus homo, & ubique in cœlo, in inferno,
in homine, in terra, verbi deitatem lucere conspiciens, non iam de Deo fallitur,
sed hunc adorat solum, ac per ipsum ritè patrem agnoscit. His gentiles quoque
probabilibus rationibus victi, forte acquiescent. Sinautem minus ea sibi suffice-
re existimant, vel ex his quæ ante oculos omnium apparent, eorum quæ dici-
mus, eliciant fidem. Quando enim idolorum cultum deserere homines cepe-
rant, nisi ex quo salutare Dei verbum illuxit terris, & hominem induit? Quan-
do apud gentiles falsa ubique vaticinia, deorum conticuere responsa, nisi cum se-
mundo salvator ostendit? Quando hi, qui apud poëtas dij heroesque dicuntur, ho-
mines fuisse mortales, deprehensi sunt, nisi ex quo dominus trophæum retulit
mortis, & quod accepérat corpus, incorruptum seruauit, illud à mortuis exci-
tans? Quando item dæmonum fallacia, insaniæque contempta est, nisi cum Dei
virtus verbum, & horum, & omnium dominus mortalium, infirma miseratus
apparuit? Quando magiae præstigiosa ars atque doctrina, calcari ubique copta,
Nato chri-
sto præsti-
gia, imagi-
cas artes,
idolorum
cultum &
falsa vari-
cina sine
accepisse,
nisi quum diuina verbi apparitio insinuata est mundo? Quando denique gen-
tilium sapientia stulta facta est, nisi cum vera Dei sapientia sese terris apparuit?
Dudum enim orbis omnis, omnisque locus, falsaque dæmonum cultura teneba-
tur, nihilque aliud quam simulacra deos homines putabant. At nunc per omnem
orbem idolorum superstitionem homines linquunt, atque ad Christum confu-
giunt, Deumque ipsum adorantes, per eum etiam, quem antè non nouerant, pa-
trem agnoscunt. Et quod est omnino mirabile, cum sint variae & infinitæ cul-
turæ, locaque singula proprium habeant Deum, nec possit is, qui apud singu-
los dicitur Deus, vicinos transgredivit limites, vt proximos quoque se colere in-
ducat, vix apud suos diuinis fruatur honoribus. Nullus enim proximi cuiusque
Deum veneratur, sed quisque suum idolum obseruat & colit, ipsum esse omni-
um Deum putans. Solus Christus apud omnes unus, & ubique adoratur. Quod-
que deorum facere nequivit infirmitas, vt vel vicinas nationes ad sui induceret
cultum, id Christus effecit. Qui non vicinas modò regiones, sed omnem pro-
fus orbem suasit, unum & eundem dominum colere, & per eum ipsius patrem
venerari. Ad hæc olim quidem omnia falsis vaticinijs ubique plena erant. Del-
phis nanque, Dodonæ, Bœotia, Lycia, Libya, Aegyptus, Cabiri, & Pythia huius
modi miraculis celebrabatur, erantque in admiratiōe & honore mortalibus. Nūc
vero quando prædicatio Christi innotuit mundo, conticuere omnia, nec iam vi-
lus apud eos vates, nulla futūrum vaticinatio est. Ac prius quidem hominibus
dæmones phantasij varjs illudebant, fontes, aut flumina, aut ligna, aut lapides
præoccupantes, atque ita præstigijs inanibus fallebant stultos. Vbi vero diu-
nus revelatus est saluatoris aduentus, inanis horum pompa cessauit. Signo enim
crucis

A crucis tantum vtens homo, omnes horum fallacias pellit, & ante quidem quos poetae dicunt deos, Iouem, Saturnum, Apollinem, heros mortales colebant, eosq; venerantes errabant. Vbi verò mundo saluator apparuit, illi mortales fuisse deprehensi sunt, solusq; Christus hominibus innotuit Deus verus, Deiç; filius. Quid autem de magia dicimus, quam illi in primis admirati sunt? Praeualuit illa quidem ante saluatoris aduentum apud Aegyptios & Chaldaeos & Indos, intuentesq; in stuporem vertit. Postea verò quām reuelata est veritas, & verbum caro factum est, detecta illa penitus atque destruta est. Porro de gentili sapientia, philosophorumq; magniloquentia, nihil opus esse arbitror ut rationibus nostris, cùm liceat omnibus id miraculum haurire oculis. Qui cùm tam multa scripsierint gentilium sapientes, neq; potuerint, vel paucis vi illa ac tumore dicendi persuadere immortalitatem, ac virtutis vitam. Solus Christus paucis purisque verbis, per homines simplices & imperitos, tam inumeros per orbem induxit hominum populos, contemnere mortem, immortalia sapere, despicer temporalia, atque ad æternam aciem mentis intendere, nihilq; estimare terranam gloriam, & solis in hiis cœlestibus. Hæc autem quæ dicuntur à nobis, non verba tantum sunt, sed habent ex experimento ipso veritatis testimonium. Adfit enim qui vult, atque in Christi virginibus imaginem probitatis aspiciat, admiretur adolescentiam, fulgore castitatis illustrem, immortalitatisq; fidem in illo innumerabili martyrum grege conspiciat. Veniat, qui harum rerum experientia querit addiscere, ipsius scilicet dæmonum pompa, diuinationumq; falacia, & magiae mirabilium vratur signo ridicula, ut ipsi putant, crucis Christum solummodo nominans, videbit per ipsum fugari dæmones, vaticiniasq; conticescere, & magiam oem, omneq; veneficium destrui. Quis igitur, qualis, quatusq; sit Christus, qui nomine suo atq; praesentia hæc omnia operuit atq; fugauit, so-

Magia apud Aegyptios, Chaldaeos, & Indos, ante Christi aduentum præualuit

B iusq; præualuit, & orbem totum doctrina sua & prædicatione repleuit. Dicant nimium ridiculosi, & sine ulla verecundia rubore gentiles. Nempe, si homo ille est, quo pacto valuit homo omnes deorum suorum vires excedere, ebsque nihil esse, sua virtute monstrare? Si verò magum illum dicunt, qua ratione potuit magis magiae finem imponere, cuius erat muneris ea magis adserere? Nam si quidem homines vicisset magos, aut aduersus unum solummodo præualuisse, rectè hunc putarent artis eminentia cæteris excelluisse. Porro, si contra oem magiam, ipsumque magiae nomen, crux eius victoriam retulit, constat profecto, saluatorem non fuisse magum, quem acciti à magis alijs dæmones, ut dominum fugiunt. Quis ergo iste sit, dicant, qui soli irrisio student gentiles? At fortasse dæmonem & ipsum fuisse, atque ideo in tantum præualuisse dicent, sed ita quoque ridiculi probris euident. Nam superiori ratione facile conuincent possent. Quo enim modo dæmon esse aut dici potest, qui dæmones fugat? Si enim dæmones simpliciter pelleret, putari posset in dæmonum principe contra inferiores viribus præualere, quod ludati quoque illi probro obsecabant. Ceterum, si omnis insania dæmonum huius inuocatione propellitur, liquet & in hoc errare illos, necesse ut putant dæmonem dominum nostrum Iesum Christum. Igitur si neque homo solum, neque magus, neque dæmon aliquis saluator est, sed omnia insuper poetarum figmenta, omnemque dæmonum pompam, & gentilium sapientiam diuinitate sua pressit atque destruxit, constat profecto & apud omnes pro confesso habetur, hunc verè Dei filium, verbūmque & sapientiam, ac virtutem patris esse. Idcirco ne humana quidem sunt ipsius opera, sed super hominem, Deique revera esse noscuntur. Quid quum ex rebus ipsis, tum ex hominum collatione cognoscimus. Quis em ex omnibus, qui enquam fuere mortalibus, ex virginie sola sibi corpus effecit? Quis vñquam

Crucis signo vel lo Christi nomine mira fieri.

Explodi tur error dicetum Christum principem dæmonio rū exco dæmonia.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Q

hominum eiusmodi curauit morbos , qualis communis omnium Dominus:

Aesculapius quod medicinae arte clara est pro Deo habuit est

Quis id , quod per naturam deerat , reddidit , & à natiuitate cæco restituit lumen : Aesculapius apud eos diuinis honoribus colitur , qui medicinæ arte claruerit , hec barūmque viribus aduersus incommoda corporis sit vñus , quæ non ipse eas ex humo produxerit , sed naturali arte adiuuenerit , sed ista quid momenti habent , si Saluatoris comparentur operibus : Ille enim non vulnus curauit , sed naturam effinxit , corpùsque restituit . Hercules apud eos a doratur ut Deus , qui aduersus æquales homines pugnando præualuit , ferasque dolis & arte peremit . Quid hæc ad ea , quæ à Saluatore patrata sunt . Morbos enim ille , ac dæmones , & mortem ipsam ab hominibus repulit .

Quæ fuerint post resurrectionem corporis facta miracula.

Libero patri cultum illi exhibent , qui ebrietatis magister hominibus fuerit . Saluator noster Dominus castitatis ac frugalitatis præceptor , irridetur ab eis . Sed sunt sanè ista illorum opera , quid ad reliqua ipsius diuinitatis insignia . Quoniam quæso moriente homine obscuratus est sol , terraque commota : Ecce quām multi modò moriuntur homines , & hactenus mortui sunt , quando aliquod in eis eiusmodi miraculum contigit : Atque , ut ea missa faciam , quæ per corpus effecit , & ea memorem , quæ post ipsius resurrectionem corporis sunt facta miracula . Cuius vñquam hominum doctrina à finibus ad fines ter ræ , per omnes vna eadēmque propagatione præualuit , ut per orbem vniuersum ipsius religio , cultusque manaret : Aut si homo , iuxta illos CH R I S T V S est , & non Dei verbum , cur ab eorum diis prohibitus non est , suam vbiique propagare culturam , illorūmque per sua decreta quorumcunque loca destruere : Verbum enim ipso aduentu suo atque doctrina , prophano cultui finem indixit , omnémque dæmonum fallaciam omnino pes fundedit . Plurimi eatenus fuerant reges , multisque tyranni , apud Chaldaeos , Aegyptios , & Indos , sapientes & magi suis traduntur . Quis vñquam horum non dico post mortem , sed viuus adhuc , orbem totum doctrina sua implere præualuit , tantamque multitudinem à simulacrorum vana superstitione conuertere , quantam Saluator noster ad se , ab idolis transtulit : Gentilium philosophi verborum vi , ac dicendi arte instructi complura scripsere , quid ergo omnis horum lis , si cruci CH R I S T I conferatur , appareat : Vix enim illi paucis , quoad vixere , argutis suis persuadere potuerunt , sed quod posse videbantur , amitterebant , dum & secum ipsi dissiderent , & aduersus se inuicem perpetua dimicacione contendenter . At contrà , Dei verbum maximo profecto miraculo , nudis , apertisque dictationibus docens , sapientissimos illos , & dicendi acrimoniam pollentes obtrivit , illorūmque inuenta destruxit , cunctos ad se attrahens , & ecclesias suas felici semper incremento multiplicans . Quis illud satis dignè miretur , qui vt homo degustata morte , sapientum illam magniloquentiam , in deorum suorum laudes pertonantem , tanta facilitate compescuit , inanissimamque monstrauit : Cuius enim vñquam mors dæmones expulit : Cuius , inquam , mortem dæmones , vt Christi , timerunt : Vbi enim Saluatoris nomen edicitur , inde dæmonia fugantur omnia . Quis vñquam animarum perturbationes tanta autoritate sedauit ac surstulit , vt nequitiae libidinis de ditos , castimoniae studere , homicidas abiçere gladios & qui ante a fu erant timidi , fortes iuberet & constantes euadere : Quis vñquam barbaras antea , ferocissimamque nationes , naturalem feritatem ac vesaniam ponere , pacemque sectari persuasit , nisi fides Christi , crucisq; signaculum : Quis alius immortalitatis fidem ita insinuavit hominibus , vt crux illa venerabilis Christi , corporisque ipsius resurrectio : Nempe gentiles quamlibet meptiri omnia soliti , nunquam tamen deorum suorum resurrectionem ausi sunt

D

A sunt fingere, id penitus conspicari non valentes, an post mortem possit esse terum corpus. Quia in re illos quisque non ingratè suscipiat, quia ita sentientes, & imbecillitatem dij̄s suis applicarant, & Christo concessere potentiam, vt ex eo quoque apud omnes Dei filius esse noscatur. Quis vñquam hominum, aut in vita, vel post mortem, virginitatem seruare homines docuit, eamq; virtutem putauit esse possibilem? Atqui saluator noster, & rex omnium Christus, eam ita humanis affectibus insinuauit, vt & impubes pueri hanc tantæ excellentiæ virtutem sponte gestiant tota animi alacritate profiteri. Quis vñquam eantum terrarum peragrare potuit, & Scythas, Persas, Armenios, Gothos, & qui ultra oceanum, & Hyrcaniam esse dicuntur, Aegyptios quoque & Chaldaeos penetrare gentes, & magicae in primis deditas, & vtrā quām dici possit, superstitiones ac singulariter teras, & de virtute, de pudicitia, verā quereligionē, contra simulacrorum cultum prædicare, ut omnium dominus, & Dei virtus Christus Iesus dominus noster. Qui non modò per Apostolos suos prædicta erūt, verū feros illorum induxit animos, deposita feritate, deserere primos deos, ipsūmque cognoscere patrem, Deum per ipsum, & cum ipso venerari. Olim enim deorum suorum cultibus gentiles ac barbari dediti aduersum se inuicem bella gerebant, & contra propinquos immanes erant, nec poterat quispiam, aut terras, aut maria transire, nisi gladijs armasset manus, pro inexorabili contra se inuicem pugna, omnēque illis vitæ institutum per arma transibat, & erat illis pro baculo omnique administered gladius. Cumque, vt prædixi, seruirerent idolis, dæmonijsque litarent, nihil tamen ex illa superstitione ad ingenitæ feritatis emendationem profecere. Vbi vero ad Christi disciplinam contulere, tunc iam mirabiliter protecti mutati, compuncti q; animo, deposita immitate cædium, non iam bella tractant animis, sed pacifica sunt illis omnia, amicitiamque & charitatem ad omnes totis affectibus seruant. Quis ergo hæc fecit, aut quis alternis feroceis odijs in pace coniunxit, nisi filius dilectus patris, communisque seruator, ac dominus omnium Christus Iesus, qui omnia pro nostra salute sustinuit? Fuerant olim ista prædicta, & de pace, quam ille mortibus contulit, scriptura signauerat, dicens: Concordia gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, non accipiet gens contra gentem gladium, nec discent vtrā bellare. Eius profecto prophetæ fidem licet haurire oculis. Nam modò quoque barbari ingenita feritate, quamdiu idolis immolant, aduersum se inuicem seruntur insanis, nec sine gladio, vel vnam horam manere patiuntur. Vbi vero doctrinam perceperint Christi, continuo omisso bellandi studio, ad agriculturam se conuertunt, & manus, quas olim armare ferro consueverant, innocuas gaudent ad studium orationis expandere, ac pro bello, quod contra se inuicem conferebant, iam aduersus diabolum, ac dæmones armæ corripiunt, eosque castitate ac virtute animi debellare nituntur. Est autem hoc paternæ deitatis indicium, quod ab eo id didicerint homines, quod ab idolis nequierant discere. Est item dæmonum atque idolorum infirmitatis singulare documentum, haud enim imbecillitatis sive ignorantiæ dæmones, idcirco homines aduersum se inuicem pugnare suadebant, ne si mutua contentione defisterent, aduersus dæmones bella consuescerent. Denique Christi discipuli minimè aduersum se pugnantes, aduersus dæmones morib; virtutisque actibus dimicant, illosque persequentes, eorum principi diabolo illudunt, vt in adolescentiæ seruore pudicitiam, in tentationibus patientiam, in laboribus tolerantiam perferant, iniurijs affectitaceant, nudatique rebus suis pro nihilo ducent. Quodque mirabilius est, contemnunt mortem & Christi martyres siant. Atq; vnum illius divinitatis præcipuum indicium dicam. Quis vñquam ho-

Solus chri
stus vīrgi
nitatē ser
uare homi
nes docuit

Discipula
rū Christi
virtus &
patientia

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

mini, siue ille magus, siue rex, siue tyrannus fuerit, aduersus tot hostes simulcō
gredi potuit, contraq; omnem idolatriam, omnemq; militiam cāmenum, &
cunctam magiam, & totam gentilium sapientiam, tam validam, haec tenusq; vi-
gentem, ac mouentem plurimos qui uit obfistere, omniaq; simul vno momento
debellare, sicuti dominus noster verus Dei filius: Qui cuiuslibet errores inuisi-
biliter arguens, solus ab omnibus spolia detrahit. Ut qui colebant idola, iam i-
psa conculcent, qui magica insignes erant, impiæ vanitatis libros incendijs tra-
dant, sapientia clari, euangeliorum interpretationem omnibus praferant. Et
quos antea colebant deos deserentes, quem paulo ante crucifixum irridebant,
huc supplici venerent obsequio, Christū Deum esse verum confitentes, & q; pri-
us dicebanū dīj, signo crucis effugiāt. Crucis verò salvator adfixus, toto orbe De-
us predicatur ac dñs. Quosq; gentiles adorabant deos, vt secedi iam turpesq; abi-
ciantur ab ipsis cultoribus suis. Quiq; Christi doctrinā secuti honestius illis, &
castius viuunt. Hęc igitur & his similia, siquidē humana sunt, ostendat qui vult
priorum quoq; huiusmodi fuisse facta. Sin verò non hominū illa, sed Dei opera
& videntur & sunt, quid adeò impij infidelesq; sunt, vt non agnoscant horū pa-
tratorem dnm ac Deum esse; Idē em̄ ferè patiūtur, q; h, qui ex creaturæ officio
ipsius creatorē Deum intelligere nequeunt. Nam si ex virtute eius cuncta dispo-
nente, ipsius diuinitatē intellegent, agnoscerent profectō Christi quoq; in car-
ne opera non humana, sed salvatoris omniū Dei verbi esse, ipsaq; agnitione fre-
ti, vt ait Apostolus, nunq; dñm glorię crucifixissent. Quēadmodum igitur, si q; ḡ
inuisibilem per naturā Deum, neminiq; conspicuum videre cupiat, ipsum ex o-
peribus illius agnoscit, atq; comprehendit. Ita & qui mentis oculis non intuetur
Christum, vel ex operibus corporis ipsum addiscat probetq; humanane sint ip-
sius opera, an Dei; Ac si quidem humana deprehenderit, rideat. Sin verò diuina
intelleixerit, grātē suscipiat. Neque ea, q; sunt veneratione dignissima, irride-
at. Magis miretur, q; negotiū tam vilis gratia, diuina se nobis aperuerint, & per
ipsius mortem immortalitas in omnes emanauerit, ac per humanitatem verbi
rerum sit prouidentia cognita, cuius autor & opifex ipse Dei filius, patriq; ver-
bum sit, Idecirco enim hominem adsumpsit illa maiestas, vt nos efficeret deos.
D

Quia fuerit verbo
Dei adsumpsit
mēdi car-
nem causa
vel ocea-
sio.
Multā si-
gna fecisse
Christum
quaे non
sunt scri-
pta.
Atq; ideo se manifestare per carnem voluit, vt vobis inuisibilis patris intelligentiam
largiretur, humanasq; omnes tolerauit iniurias, vt nes immortalitatem ha-
reditario iure caperemus. Ipse quidem nihil violatus est, quippe impatibilis at-
que inviolabilis Deus ac verbum. Homines verò passioni obnoxios, quorum
gratia ista passus est, in suam transtulit beatissimam secretissimāmque quietem.
Prorsusq; salvatoris opera, quaē in carne gessit, talia ac tanta sunt, vt si quis
enarrare velit, eis meritō conferri possit, qui marij vastum intuentes profundum,
eius enumerare fluctus velint. Sicut enim possibile non est, vt quis vnu-
das omnes oculis colligat, (cū nouā semper præteritarum intercipiant sensum)
ita & qui Christi opera in carne comprehendere cupit, omnino omnia
nequibit cogitatione percipere, quum plurima ipsius intelligentiam fugiant, ex
his etiam, quaē se intellectisse arbitratur. Satius igitur & melius est, eis omissis,
quorum nec partē quidem dignē quis enunciare potest, vnius tantum meminisse,
tibiq; omnia miranda relinquere. Cuncta enim sunt digna miraculo, & quo-
cunque aciem vertas, inde se verbi diuinitas aperit. Id igitur te post illa, quaē di-
ximus, considerare dignum est, vt finem iungamus initio, vehementerq; mirari,
quod post salvatoris aduentum non iam idolatria crescit, sed quaē erat, indies
minuitur, sensimque deficit. Non vitrā gentilium sapientia proficit, & quaē
prius erat, iam penitus labitur. Non iam dæmones præstigijs, vaticinij, magicis
quaē carminibus fallunt, sed solo conatu confusi, signo crucis abscedunt. Atque
vt breviter

Aut h[oc] breuiter dixerim, inspice saluatoris doctrinam, quam se vbiique diffuderit, felicis que incrementa percipiat, contraque cultus omnis dæmonum, & omnia quæ fidei Christianæ aduersantur, iugiter minuantur, infirmentur, ac defluant. Et ea consideratione permotus, saluatorem omnium ac redemptorem Dei filium, toto pietatis affectu venerare, & quæ ab eo indies minuantur & euacuantur à corde & cogitatione tua longius absjē. Sicut enim sole rutilante nihil iam tenebræ præalent, sed & sicubi fuerint ipsius radijs illustratæ fugantur, ita & diuino saluatoris aduentu apparente, nihil iam idolorum obscuritas valeret, sed omnes orbis partes doctrinæ illius fulgoribus rutilant. Et quemadmodum rege aliquo se domi continente, plerunque nonnulli improbi eius captantes absentiam, se prædicant reges, mentitoque habitu regio, simpliciores quoque decipiunt, solo enim nomine falluntur homines, audientes quidem esse regem, sed illum minimè videntes, ob id scilicet quod regis domus secreta penetrare non possint. Vbi autem verus processerit rex, tunc iam ipsius præsentia huiusmodi seductores arguuntur, hominesque conspecto rege vero eos linquunt, qui se interim improba simulatione fefelletant. Ita & pridem fallebat dæmones humanos animos, Dei sibi honorem ac nomen imponentes. Postquam vero apparuit in carne Dei verbum, nouis insinuavit patrem, dæmonum iam error omnis aboletur ac deficit, hominesque intuentes verum Deum, Dei filium reliktis idolis recognoscunt. Hoc autem quod sit Christus Deus verbum, ac virtus Dei, præcipuum documentum est. Cum enim cessent humana omnia, Christi permaeat verbum, quis iam ambigat, quæ desinunt fuisse temporalia: quæ vero permanet, illum esse Deum ac Dei filium verum, unigenitum verbum. Hoc ibi interim paucis Machari charissime, pro institutione tua de Christianæ fidelis norma & diuino saluatoris aduentu dixisse sufficiat. Tu autem ex his occasione sumpta, si diuinæ literas legeris, eisq[ue] diligenter applicueris animum, disces ex eiusplanius atque perfectius eorum quæ diximus, veritatem. Illæ enim à thelogis ac Dei spiritu plenis hominibus conscriptæ sunt. Nos quæ ab ipsis præteritis doctoribus, & ijs qui Christi martyres fuere, dīdicimus, ea tute industrie ac dilectioni gratae communicauiimus. Disces præterea secundum ipsius ad nos plenum gloriae & maiestatis aduentum, cum non iam in serui habitu, sed in glorioso sua: Non in humilitate, sed in maiestate: Non ut patiatur, sed ut crucis fructum omnibus reddat adueniet, resurrectionem scilicet arque immortalitatem: Non enim ille ultra iudicabitur, sed iudicabit omnes, retribuētque singulis quæ gesserunt in corpore, siue bona, siue mala. Vbi bonis quidem cœlesti regnum & præmia æterna, malis vero sempiterius ignis, & exteriores redulantur tenebræ. Ita enim & ipse dominus ait: Dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli, in gloria patris. Idecirco & salubriter admonens, ad illam nos diem præparat, dicens: Estote parati, & vigilate, quia nescitis qua hora dominus veniet. Nam iuxta Paulivocem, omnes nos assistere oportet ante tribunal Christi, vt recipiat unusquisque quod geslit in corpore, siue bonum, siue malum. Verum ad indagationem scripturarum veramque scientiam, necessaria est vita probitas, animiq[ue] munditia, & Christiana pietas, vt præmij animus quæ cupit, consequi possit, quantum humanæ naturæ fas est, de verbi diuinitate comprehēdere. Nam absq[ue] munditia animi & vita sanctitatis æmula, possibile non est sanctorum dicitu[m] intelligere. Quemadmodum enim, si quis intueri solis lucem velit, oculum purgat, clarioremq[ue] reddit seipsum ferme ad eius quem cernere cupit similitudinem mundans ut ita lux effectus oculus solis lucem queat intueri. Aut quemadmodum si quis ciuitatem aut regionem inspicere cupiat, pergit ad locum, inspicendi

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Absq^{ue} mū spiciendi gratia. Ita & qui Theologorum consequi intelligentiam cupit, abluere
dicta anni
mi sancto
rum dicta
vix pos-
funt intel-
ligi.
re prius animam debet atque detergere, & per vitæ morumq; similitudinem, i-
psos adire sanctos, vt voto atque instituto illis coniunctus, ea etiam, quæ illis De-
us reuelauit, intelligat, & quasi unus ex illis effectus, effugiat peccatorum pericu-
lum, & ignem eis in die iudicij præparatum. Recipiatq; reposita sanctis in regnis
cœlestibus præmia, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis
non ascenderunt, quæ his parata sunt, qui virtutis sequuntur viam, diligentes
Deum & patrem in Christo Iesu domino nostro. Cui est cum patre & spiritu
sancto honor & imperium in secula seculorum Amen.

D. ATHANASII AR- CHIEPI SCOPI ALEXANDRI-

ni de Sancto spiritu:

Liber I.

Dmitabere forsitan, qui factum sit, vt qui iussus eram epi-
stola de spiritu sancto conscripta disputationem in compen-
dium conferre, remque paucis explicare, nunc videoas me su-
persedentem hac reverba facere, scribere aduersus eos,
qui impietatem admittentes in filium Dei, dicebant illum
esse creaturam. Verum haud reprehendes factum sat scio,
si causam intellekeris, quin potius approbat tua pietas, vbi
viderit quām probabilis ratio nobis hoc persuaserit. Quoniam enim, vt ipse do-
minus ait, non à seipso loquetur paracletus, sed quæcumq; audierit loquetur,
quoniam ex me accipier, & annunciatib; vobis, & quum insufflasset in eos, dedit
illum ex se discipulis. Ita & pater effudit illum super omnem carnem, sicut scri-
ptum est: ideo sane prius de filio Dei congrueret mihi tum dictum est, tum scri-
ptum, nimirum vt ex cognitione filij valeamus & spiritus sancti rectam habe-
re cognitionem. Qualem proprietatem cognovimus filium habere cum patre,
tandem comperiemus & spiritum sanctum habere cum filio, & quemadmodum
filius dicit: Omnia quæcumque habet pater, mea sunt, sic hæc omnia com-
periemus, esse per filium in spiritu sancto. Et quemadmodum pater ostendit fi-
lium, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, sic filij est
spiritus. Emisit enim, inquit ad Romanos Apostolus, spiritum suum, in cordi-
bus nostris clamantem abba pater. Et quod admirabilius est, quemadmodum
filius dicit, quæ mea sunt, patris sunt, sic patris est spiritus sanctus, quemad-
modum dictus est filij. Siquidem ipse filius dicit, vbi venerit paracletus, quem
ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimo-
nium perhibebit de me. Paulus autem scribit: Nemo nouit quæ sunt hominum,
nisi spiritus hominis, qui est in ipso. Sic & quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiri-
tus Dei, qui est in eo. Nos vero nō accepimus spiritum huius mundi, sed spiritus
qui est ex Deo, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quin & in tota diuina
scriptura cōperies, q; spiritus sanctus qui dicitur filij, idem dicitur esse Dei. Idq;
in superioribus libris conscripsimus. Proinde quēadmodum filius ed q; habet
proprietatem cum patre, quodq; proprium germen est ex illius substātia, nō est
creatura, sed patri homūs, hoc est, eiusdē essentia, sic haudquaq; spiritus san-
ctus possit esse creatura, quin potius impius est, qui hoc dicat, ed quod habet pro-

A proprietatem cum filio, quodque ex illo datur omnibus, denique quae habet, filii sunt. Hæc sufficiebant ad persuadendum vel cuiusvis contentio, ne posthac dicat esse creaturam spiritum Dei, qui est in Deo, quicquid profunda scrutatur Dei, qui ex patre datur per filium, ne ex his cogatur & filium dicere creaturam, qui est verbum, qui sapientia, qui figura, qui splendor est patris, quem quisquis videt, videt & patrem, ac deinceps audiat: Qui negat filium, nec patrem habet. Alioqui paulatim iste progrediens velut amens dicturus est, non esse Deum. Attamen bonum fuerit pluribus argumentis impios redarguere, & ex quibus demonstratur filius non esse creatura, ex ijsdem demonstrare, nec spiritum sanctum esse creaturam. Ex non extantibus sunt creaturæ, & esse cooperunt. Nam in principio creauit Deus cœlum & terram, quæque in his sunt. At spiritus sanctus ex Deo est, diciturque, quemadmodum ait Apostolus. Quid si filius quoniam non est ex non existentibus, sed ex Deo, consequenter non potest esse creatura, necesse est, nec spiritum sanctum esse creaturam, eo quod in confessu est eum esse ex Deo. Nā creature sunt ex non extantibus. Rursumunctionio & signaculum dicitur, & est spiritus sanctus. Etenim Ioannes scribit: Et vos unctionem accepistis ab eo, ut maneat in vobis, nec opus habetis, ut quisquam vos doceat, sed sicut illius unctionis, spiritus eius docet vos de omnibus. Rursus in Esaiæ Propheta scriptum est: Spiritus domini super me, ed quod vnxit me. Paulus sic scribit: In quo & credentes signati estis. Et iterum: Ne contristetis spiritum sanctum, in quo signati estis in diem redemptionis. Uunctiones autem in hoc vnguntur ac signantur. Quid si unctiones in hoc vnguntur ac signantur, haudquaquam erit creatura spiritus. Neque enim quod vngit, simile est ihs, quæ vnguntur. Siquidem hæc unctionis, halitus est filii, ut qui habet spiritum, dicat: Christi bonus odor sumus. Iam & signaculum filium exprimit, ut is qui signatur, habeat Christi formam, sicut dicit Apostolus: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Quod si spiritus bonus odor, ac forma filii est, manifestum est, spiritum non esse creaturam, quandoquidem nec filius, quem sit in forma patris, est creatura. Etenim ut qui videt filium, videt & patrem: sic qui spiritum sanctum habet, habet filium: & qui habet filium, templum est Dei, quemadmodum scribit Paulus: An nescitis quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Ioannes autem ait: In hoc cognoscimus, quod in Deo manemus, & ipse in nobis, quod de spiritu suo dedit nobis. Quid si filius, ed quod est in patre & pater in ipso, confitemur non esse creaturam, omnino necesse est, ne spiritum quidem esse creaturam, quandoquidem in hoc est filius, & ipse vicissim in filio. Quapropter & qui spiritum accepit, templum Dei dicitur. Rursus autem ex hoc bonum fuerit cognoscere, si filius est Deus sermo, unus est sicuti pater. Unus enim Deus, ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus, unde & unigenitus filius & dictus est & scriptus. At creature multæ sunt varietate, angeli, archangeli, cherubini, principatus, potestates, cæteræque quemadmodum dictum est. Porro, si quia filius non est de multorum numero, sed unus est, sicut pater unus est, nequaquam est creatura, spiritus (oportet enim a filio accipere etiam ipsam cognitionem) nullo pacto potest esse creatura. Neque enim est de numero multorum, sed unus est & idem. Hoc nouerat Apostolus, dicens: Hæc autem omnia operatur unus & idem spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Ac paulò post: In uno spiritu, nos omnes in unum corpus baptizati sumus, & omnes unum spiritum hausimus. Ac rursum, quoniam oportet ex filio capere spiritus cognitionem, nimis decuerit & probations ex eodem proferri. Itaque filius utique est, quem sit in patre, & pater in ipso. Nam omnia tenet & complectitur, sicuti scriptum est, in illo consistunt omnia,

Ratio pri
ma t̄g oīn
ōtrop.
Sic versis
Hilarius.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

sive visibilia sive invisibilia, & ipse est ante omnia. At qui creaturæ sunt in locis distinctis, veluti sol & luna, reliquaq; luminaria in firmamento, in cœlo angelis, homines in terra. Quod si filius èd quod non est in distinctis locis, sed dum in patre est, ubiq; est, & est extra omnia, non est creatura, consequenter nec spiritus sanctus erit creatura, quum non sit in distinctis locis, sed impleat omnia, manes extra omnia. Sic enim & scriptum est: Spiritus domini repleteuit orbem terrarū. David item canit: Quod ibo à spiritu tuo, significans eum non esse in loco, sed sic esse extra omnia, ut tamen sit in filio, sicut filius est in patre. Nam hanc ob causam nec ipse est creatura, quemadmodum est demonstratum. Super hęc omnia, magis etiam ex hoc damnabitur hæresis Ariana, rursusq; perspicuum fiet à filioprofici, quæ est de spiritu sancto cognitionem. Creator igitur est filius, quē admodum pater: Quæ enim, inquit, video patrem facientem, hæc & ego facio. Omnia igitur per eum facta sunt, & sine illo factum est nihil. Quod si, quia conditor est filius quemadmodum pater, ideo non est creatura, & si, quia per eum condita sunt omnia, non est de numero rerum conditarum, manifestum est ne spiritum quidem esse creaturam, quandoquidem & de illo scriptum est. c. iij. psalmi: Auferes spiritum tuum & deficier, & in terram suam reuertentur; Emittē spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Hoc verò quum ita scriptum sit, palam est spiritum non esse creaturam, sed adesse in creando. Siquidem pater per verbum in spiritu creat omnia. Etenim ubi verbum, illuc & spiritus, & quæ creantur per verbum, habent ex spirito per verbum vim, ut sint. Ita etiam scriptum est in trigesimo secundo Psalmo: Spiritu domini cœli fundati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Videlicet ad eum spiritus inseparabilis est à filio, ut hoc quod dicitur non sinat te dubitare. Etenim quum sermo domini fieret ad prophetam, ea quæ à verbo proficisci bantur, in spiritu loquebatur Propheta. Id quod etiam scriptum est in Actis Apostolorum, Petro dicente: Viri fratres, oportebat impletī scripturam, quam prædictit spiritus sanctus, velut in Zacharia, quum sermo Dei ad illum fieret, scriptum est, veruntamen sermones meos ac legitima in ea suscipite quæcumque ego præcipio in spiritu meo Prophetis. Rursus cum paulo post incusans Propheta populum dicit: Cor suum statuerunt impersuasibile, ut non exaudirent legem meam, ac sermones quos emisit dominus omnipotens in spiritu suo per manus prophetarum superiorum. Item Christo loquente in Paulo, sicut ipse dixit: An experimentum quæritis in me loquentis Christi nihil minus habebat spiritum, subministrantem ipsi quod loqueretur. Hunc enim in modum idem scribit: luxia subministratio nem spiritus Iesu Christi in me. Rursum Christo in ipso loquente, ait: Nisi quod spiritus sanctus per singulas ciuitates testificatur mihi, dicens, quod vincula & afflictiones me manent. Non enim extra verbum est spiritus, sed cum sit in ipso verbo, in Deo per illud est, ita ut dona quoq; in trinitate det. Nam in horum distributione sicut Corinthijs scribit, idem spiritus est, & idem Deus est, qui operatur omnia in omnibus. Siquidem ipse pater per verbum in spiritu operatur, datq; omnia, videlicet cum bene precaretur Corinthijs, in trinitate precatus est, dicens: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei & cōmunicatio sancti spiritus cū vobis omnibus. Propterea quod cūm participes sumus spiritus, habemus verbi gratiam, & in eo patris charitatem. Ceterum, quemadmodum una est gratia trinitatis, ita indivisa est trinitas. Ceterum, hoc alius videre possit etiā in ipsa sancta Maria. Nam archangelus Gabriel emissus ut illi nunciaret verbi descensum in illam futurum, spiritus, inquit, sanctus superueniet super te, Sciens in verbo esse spiritum. Proinde protinus attexuit, & virtus altissimi obumbrabit tibi Christus enim Dei virtus & Dei sapientia. Quum autem spiritus sit in verbo, palam

A ho, palam est, quod in Deo quoq; sit spiritus per verbum. Itaq; spiritu veniente ad nos, venient, filius & pater, & nansionem facient in nobis, eð quod induit a sit trinitas, vnaq; huius deitas, & unus Deus super omnia, & per omnia, & in omnibus. Hæc est catholicæ ecclesie fides. Quippe in trinitate eam fundauit & radicauit dominus, cùm diceret discipulis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & sancti spiritus. Quod si spiritus esset creatura, nequaquam eum copulasset patri, ne sibi ipsi inæqualis esset trinitas, si peregrinum quippiam & alienum ipsi iungeretur. Quid enim deerat Deo, ut aliquid alienæ substantiæ adiungeretur, simileq; cum ipso glorificaretur? Absit. Non est ita, Plenus, inquit, ipse sum. Propterea pse dominus nomini patris spiritum adiunxit, ut ostenderet, quod sancta trinitas non consistat ex diuersis, hoc est, ex creatore & creatura, sed quod vna huius sit deitas. Hoc cùm scire Paulus, docuit vnam esse gratiam, que in trinitate datur, dicens: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma: quemadmodum autem vnum baptisma, sic & vna fides. Etem qui credit in patrem, nouit in patre filium & spiritum sanctum, qui non est extra filium, & ideo credit etiam in filium & in spiritum sanctum, quandoquidem vna est trinitatis deitas, que ex uno patre cognoscitur. Catholicæ quidem fidei forma hec est, cæterum qui blasphemiam faciunt in spiritum dicentes, illum esse creaturam, si minus ex his que dicta sunt, resipiscunt, vel ex his, que dicentur pudefacti, deiscantur. Si trinitas est, & in trinitate est fides, dicant virum trinitatis semper sit, an fuerit, cùm non esset trinitas. Quod si sempiternæ est trinitas, non est creature spiritus, qui semper adest verbo cùm sit in ipso. Nam erat cum creature non essent: quod si creature est, creature vero sunt ex non extantibus, manifestum est, quod aliquando non fuerit trinitas, sed dualitas. Isto vero quid magis impium, si quis dicat, ex mutatione profectuq; consistere trinitatem, ac dualitatem quidem esse, cæterum recipere ex creature generationem, que cù patre & filio commisceatur, itaq; fiat trinitas. Absit ut tale quippiā vel in mētem veniat Christianis. Quemadmodum enim filius, quia semper est, non est creature, ita quoniam semper est trinitas, nulla est in ea creature, quapropter non est creature spiritus. Quemadmodum enim semper fuit, ita nūc quoq; est, & quē admodum nunc est, ita semper fuit, estq; trinitas, atque in ea pater, filius, & spiritus sanctus. Et unus Deus pater qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus, qui & benedictus in secula. Amen. Ego quidem quemadmodum rem paucis declarans, hæc scripsi misiq; sic tu veluti intelligens, si quid deest, velis supplerre, ac domesticis quidem fidei recitato: eos vero, qui per contentionem dicunt blasphemias, redarguito, forsitan vel sero aliquando resipiscentes abstergent ab anima sua prius insitam ipsis sententiaz peruersitatem: Bonum est enim iustos, iuxta quod scriptum est, resilire, nec immorari, ne si immorentur, audiant quod dictum est à domino: Quicunq; dixerit verbum aduersus spiritum sanctum, non remittetur ei neque in præsenti seculo, neque in futuro.

h D. ATHA.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

DOMINI ATHANASII AR

CHIEPSOPI ALEXANDRI.

nostri de Sancto spiritu.

Liber I.

Ersatus sum in epistola nunc quoth; à tua pietate scripta, vehementerq; admiratus impudētiam hereticorum, animaduerti nihil equè quadrare in istos, quam id quod præcipit Apostolus: Hereticum hominem post unam & alteram correctionem deuita, sciens quia subuersus est huiusmodi, & peccat, cùm sit suo ipsius iudicio condemnatus. Habet em̄ peruersam mentem, non ut postquod audierit obtemperet, neque ut quum dicerit resipiscat interrogat, sed propter eos, quib; ab ipso seducti sunt, ne videlicet si tacuerit, etiam ab illis condemnetur. Itaque sufficiebant ea, quæ prius dicta sunt, sufficiebant ad hoc, ut istos tot probationibus acceptis compescerent à blasphemia aduersus spiritum sanctum. Verum illis non est satis factum. Sed rursum impudenter agunt, ut declarent quodd excitati ad pugnandum cum verbo, ac deinceps meditati pugnant aduersus spiritum, paulò post futuri sunt mortuiverbi inopia, videlicet etiam, si quis respōdeat ad has illorum percontaciones, nihilo secius inuentores malorum erunt, tandem ut querentes non inueniant, aut audientes non intelligant. Quales autem sunt istorum eruditæ percontaciones? Si, inquiunt, non est creatura spiritus sanctus, ergo filius est, ac duo fratres erunt, verbum & ipse: deinde addunt quēadmodum scribis: Si ex filio accipiet spiritus, sic ab eo datur. Sic enim scriptum est, protinus inferunt, ergo avus est pater, & spiritus eius nepos. Quis hos audiens Christianus, iam non magis paganos eos iudicabit? Nam talia pagani aduersum nos dicunt inter secula conculantes. Quis volet ad taletum istorum insaniam respondere: Ego sanè quum multa cogitassem, querens congruentem illis responsionem, nullam inueni, quia id quod ad Pharisæos dicitur: quemadmodum enim illos peruersè percunctantes, vicissim percunctatus est seruator, ut sentirent suam ipsorum prauam intelligentiam; Sic quoniam & isti talia percunctantur, dicant nobis, vel potius respondeant interrogati, quemadmodum interrogant. Quoniam enim quum loquuntur suas ipsorum inventiones non intelligunt, forsitan vel audientes agnoscunt suam ipsorum dementiam. Si non est creatura spiritus sanctus, quemadmodum in superioribus demonstratum est, sed in Deo est, & ex Deo datur, ergo filius est & ipse, & duo sunt fratres ipse & filius, & si filij est spiritus, atque à filio omnino accipit spiritus: quemadmodum ipse dixit: Et postquod inflasser, dedit eum discipulis. Nam & ista vos confitemini: ergo avus est pater, & nepos est illius spiritus. Nam quæ percunctantes postulatis a nobis, de hisdem & vos ex hisdem interrogari par est. Itaque si abnegatis quæ scripta sunt, ne Christiani quidem iam dici poteritis, par autem est, ut nos Christiani vos percūctemur. Quod si eadem nobiscum legitis, necesse est, ut vos quoque de hisdem eodem modo interrogemini à nobis. Proinde dicite nunc nihil contantes, an filius est spiritus, & avus pater: Quod si ratiocinantes quemadmodum tunc faciebant Pharisæi, dixeritis & vos apud vosipos: Si dixerimus quod filius est, audiemus, ubi scriptum est: Quod si dixerimus non est filius, timemus ne dicant nobis, quomodo igitur scriptum est: Nos non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Quod si istiusmodi cogitationibus apud vosipos decertant

tes,

Ates, dixeritis vos quocumque nescimus: necesse est & eum cui tales à vobis proponuntur quæstiones, tacere, videlicet obtemperantem ei, qui dicit: Ne respondeas stulto iuxta suam stultitiam, ne similis illi sis, sed responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi videatur sapiens. Cæterum responsio, quæ maximè verbis cōgruit, silentium est, ut vestram ipsorum insaniam agnoscatis. Rursum igitur æquum est, vt ex his quæ adseritis, vos hunc in modū interrogemus. Quoniam quidem prophetae in spiritu Dei loquuntur, vt in Esaia spiritus sanctus vaticinatur, quemadmodum in superioribus demonstratum est, ergo & spiritus verbum est Dei, suntq; duo verba spiritus & filius: Nam prophetæ tunc vaticinabantur quando siebat verbum Dei ad illos. Ad haec quoniā omnia per verbum facta sunt, & sine eo factum est nihil, ac Deus sapientia fundauit terram, oinniatq; per sapientiam fecit. Scriptum est autem, quemadmodum in superioribus demonstratum est: Emitte spiritum tuum & creabuntur: ergo aut spiritus verbum est, aut in duabus fecit Deus omnia: in sapientia & in spiritu. Et quomodo Paulus dicit: Vnus Deus ex quo omnia, & unus dominus per quem omnia; ac rursum: Quum filius sit imago patris inuisibilis, est autem ipse spiritus imago filij. Scriptum est enim: Quos præseciuit, hos & prædestinavit conformes imaginis filij sui. Ergo hac ratione auus est pater, quoniam filius quidem in nomine patris venit, spiritum autem sanctum, dicit filius, quem mittet pater in nomine meo. Itaq; & hac ratione auus est pater. Quid ad hæc: Quāuis omnia facile temereq; dicitis, quid cogitatis apud vosipso; an videntes vos non habere quod respondeatis, incutatis huiusmodi percunctationes? Sed prius vosipso condemnate (vos enim soletis talia percunctari) & obtemperate scripturis, cùmq; non habeatis quod dicatis, posthaec discite. Filius quidem in scripturis nō nominatus est spiritus, sed spiritus sanctus & spiritus. Quemadmodum autem filius non est nominatus spiritus, sic nec de filio scriptum est qd ipse sit spiritus sanctus. An igitur quoniam spiritus sanctus non est dictus filius, neq; filius est spiritus, ideo dissentit à veritate fides? Absit. Quoniam potius vnumquodq; eorum, quæ significantur, habet propriam intelligentiam. Et enim filius proprium essentiae naturæq; patris est germen, & hoc habet quod significatur: cæterum quod dicitur spiritus Dei, quodq; est in ipso, nō est alienum à natura filij, neq; à patris deitate. Eoq; in trinitate, in pte & in filio & in ipso sp̄r̄ vna est deitas, & in eadē trinitate vnum est baptisma & vna fides. Nimirū patre missente spiritum, filius insufflans dat illum discipulis, quandoquidem omnia quæcumq; habet pater, filii sunt: cumq; sermo fieret in prophetis, ipsi spiritu prophetiam edebant, quemadmodum scriptum ac demonstratum est. Et verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaq; non iam creature est spiritus, sed proprietatem habens cum essentia verbi ac Dei, & in ipso dicitur esse. Nam non debet nos pigere eadem repetere. Quanq; spiritus non est dictus filius, non tamen est extra filium. Nam spiritus adoptionis filiorum dicitur. Et quoniam Christus Dei virtus & Dei sapientia est, congruenter dictum est de spiritu, spiritus sapientia, & spiritus virtutis. Ed qd particeps spiritus, habemus filium: & filium habentes, habemus spiritum clamantem in cordibus nostris, abba pater, quemadmodum dixit Paulus. Quid si spiritus est Dei, & in ipso esse dicitur in scripturis. Nam ea quæ sunt Dei nullus novit, nisi spiritus dei qui est in ipso, & ipse insuper filius dixit: Ego in patre, & pater in me: quare non est idem nomen & huic & illi, sed hic quidem filius, ille vero dicitur spiritus. Si quis ad hunc modum percunctetur, insanierit talis, scrutans non scrutanda, nec obtemperans Apostolo dicenti: Quis enim nouit mētem domini, aut quis cōfiliarius eius fuit: Alioqui quibus Deus nomen in didicit, quis illis audebit mutare nomen; Alioqui & rebus conditis subministret vocabula. Dicant, quando-

hij quidem

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

quidem creatura eodem nutu facta est, quare hic sol, & illud cœlum, illa terra, mare & aer? Quod si hoc quidem his, qui sanæ mentis sunt impossibile est, manet enim unum quod dicitur sicuti creatum est, multò magis ea, quæ sunt supra creaturam, sempiternam habent perseverantiam, nec aliter sunt, quam ut sunt, pater, pater est non avus, & filius est filius Dei, nec est pater spiritus, spiritus sanctus est spiritus sanctus, nec progenitus est à patre, neque frater filio. Hæc quoniam ita demonstrata sunt, insinuerit si quis interrogeret, num igitur filius est spiritus? Neverò quoniam hoc ita scriptum non est, ideo eximat aliquis illum à Dei natura proprietatem, sed quemadmodum scriptum est, credat, nec dicat, quare sic, & quare non sic, ne talia cogitans incipiatur meditari ac dicere: Vbi igitur est Deus, quod est, ac mox audiat: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Nam quæ fide traduntur, cognitionem habent curiositate inscrutabilem. Cum itaque discipuli audissent, baptizantes eos in nomine patris & filii, & spiritus sancti, non erant curiosi, quare secundus esset filius, tertius spiritus, aut quare omnino trinitas, verum ut audierant, credebant. Neque quemadmodum vos facitis percunctabantur, ergo filius est spiritus: neque quoniam dominus post filium nominaret spiritum, interrogabant, ergo pater est avus: Non enim audierat, in nomine avi, sed in nomine patris, & hanc fidem prædicaverunt vobis, rectè cogitantes: neque enim licuit aliter loqui, q̄ sicut locutus fuerat servator, sumpsit filium nominans, & spiritū sanctū, nec fas erat immutare, secus q̄ erat ordine coniuncti, quemadmodum & de patre. Quemadmodum enim non licet aliter de Deo loqui, q̄ quod pater est, ita impium est interrogare, an filius sit spiritus, aut spiritus filius. Hac de causa Sabellius iudicatus est ab ecclesia alienus, quod ausus sit patri tribuere nomen filii, ac vicissim filio tribuere nomen patris. An itaque post hac audebit aliquis quoniam audit filium ac spiritum, dicere, ergo ne avus est pater, aut ergo filius est spiritus? Profectò audebunt Eunomij, & Eudoxij, & Eusebij. Posteaquam enim semel simulant Arrianam hæresim, nunquam cohibebunt suam lingua ab impietate. Quis enim illis hæc tradidit, quis docuit? Nemo certè ex diuinis scripturis, verum ex spiritu cordis ipsorum profecta est ista dementia. Etenim si quoniam creatura non est spiritus (nam id demonstratum est) interrogatis, ergo ne spiritus est filius, tempus est, vt vos edocetos filium non esse creaturam (per huc enim sunt creaturæ omnes conditæ) interrogemus, ergo ne pater est filius, aut hoc etiam modo, ergo ne spiritus est filius, & filius ipse est spiritus sanctus: Qui talia cogitabunt, extra sanctam trinitatem erunt, absq; Deo esse iudicabunt, transmutantes nomen patris & filii & spiritus sancti, atq; inuententes illud pro suo arbitrio in similitudine generationis humanae, nepotes & avos nominantes ac more gentium generationē deorum fingentes. Non est aut hæc ecclesiastica fides, sed est, vt dicebat servator In patrem & filium & spiritum sanctum. Patrem quidem, qui non possit dici avus, & filium qui non possit dici pater, & spiritum sanctum, quin non aliter q̄ hoc pacto nominatur. De hac fide non licet variè loqui, sed semper pater est pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus semper spiritus sanctus, cum est cum dicitur. In rebus enim humanis non est eodem modo quam Arriani talia imaginantur. Nam quemadmodum scriptum est: Non sicut homo Deus, ita dixerit aliquis, non sicut Deus homines. Siquidem in hominibus qui pater est, non semper est pater, neque qui filius, semper filius. Nam idem filius quidem pater fit, rursus idem alterius fit filius, & filius qui patris est filius, alterius fit pater. Abraham igitur quoniam esset filius. Nachor, pater factus est Isaac, & Isaac quoniam esset filius Abraham, pater factus est Iacob. Vnusquisque cum sit pars parentis, nascitur quidem filius, ceterum idem alterius fit pater. In deitate vero non itidem, qm̄ non ut homo Deus, itaq; qui pater est, non est ex parte,

Spiritu nō
esse filium
nulla rati-
one pot de-
monstrari

Sabellius
caſuor p
fonarum.

Atre, eoque non gignit eum, qui futurus sit alterius pater, neque filius pars est patris, vnde nec in hoc genitus est, ut generet filium. Vnde in deitate sola, pater propriè, solusq; pater cùm sit, est & fuit, & semper erit, & qui filius propriè solus filius est. Et in his cōsistit ut pater semper pater, & qui filius semper filius & hunc & dicatur: Insuper & spiritus sanctus semper spiritus sanctus est, & hunc Dei esse & à patre per filium dari credimus. Sic enim sancta trinitas inuariabilis permanet, cognosciturq; in eadē deitate. Itaque q; percunctat, ergo ne filius est spiritus, perinde quasi possint nomina permutari, ducitur imaginatioe, & sibi ipsi insania lucifacit. Ceterū qui interrogat, ergo ne aius est pater, ex cogitans nouum nōmē patrii, errat corde. Itaque post hac ad hæreticorum impudentiam respōdere non est tutum. Nam id est repugnare Apostolicæ admonitioni. Consultit em̄, imd̄ potius præcipit ipse, quod bonum est. Hæc satis erant ad redargutionem vestri stultiloquij, ne post hac luseritis contra deitatē. Nam ludentium propriū est percunctari quæ scripta non sunt, ac dicere: Ergo filius est spiritus sanctus, & aius pater. Ad hūc modum rident qui habitant in Cæsarea & in Scythopoli. Sufficit ut credatis, q; non est creatura spiritus, sed q; est sp̄s Dei, & in hoc trinitas, pater & filius & spiritus sanctus, quodq; neq; patris vocabulū tribuendum est filio, neq; fas est dicere, q; ipse spiritus idē sit cū filio, neq; q; filius idem sit cum spiritu sancto, sed sic est quē admodum dictū est, & vna in hac trinitate deitas est, & vna fides, & vnu baptisma, in ea datur, & perfectio vna in Christo Iesu dño nostro, per quē & cū quo patri gloria & imperium cum sancto spiritu, in omnia secula seculorū, Amen.

DOMINI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI^I

B

ni de Sancto spiritu.

Liber III.

Neremo redditæ mihi sunt sacri tui affectus literæ, & quam
quam urgeret nos acerba persecutio, magnaq; studio ve-
stigaremur ab ijs, qui nos querebant ē medio tollere, tamen
pater miserationum ac Deus omnīs consolationis, consola-
tus est nos etiam per tuas literas. Nam remīscens affectus
tui, om̄iumq; qui syncero sunt animo, arbitratus sum illos id
temporis mihi præsentes esse, Proinde diu quidem gaude-
bam receptis literis, verūm postea quām in his legendis es-
sem versatus, coepi rursum animo deīci, propter eos, qui semel instructi sunt ad
repugnandū veritati. Scripteras em̄ dilecte, vereq; desideratissime, dolēs & ipse
q; egressi sint quidā ex Arrianorum secta, qui quoniā aduersus Dei filium bla-
phemā cogitant, etiam aduersus spiritum sanctum idē faciant, dicentes eum nō
solum esse creaturā, verum etiā vnum esse de numero spirituū administratoriori-
rum, soloq; gradu differre ab angelis. Hoc aut̄ est factē quidē pugnare aduersus
Arrianos, revera aut̄ pie fidei cōtradicare. Nā sicut illi negantes filium, negat & spi-
ritum sanctū, sic & isti blasphemā loquentes in spiritū sanctū, blasphemā loquiū-
tur & in filium, & utraq; pars partita est pugnā aduersus veritatē, ut alteri quidē
contra verbū, alteri verò contra spiritū sentientes, eandē haberent aduersus san-
ctam trinitatē blasphemiam. Hæc igitur perspicies, frequenterq; mecum reputas,
animo discrucias bar, q; denuo reperiisset diabolus illudendi materiam in his, qui
personati representarent ipsius insaniam. Ac decreueram quidem tali tem-
pore silentium agere, verūm partim ob tuam pietatem, partim ob illorum à ve-

peccatum
& blasphemā
mia quidē
differant.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

eo diuersam opinionem, satanicamq; temeritatē, paucis scripti epistolam, cūm vix hoc quoq; potuerim. Tantū in hoc, vt tu sumpta ex his occasione, iuxta eam qua prædictus es intelligentiam, quæ defunt addas, itaq; fiat plena impię heres̄ confutatio. Non est quidem & hoc inuētum alienum ab Arrianorum moribus. Posteaq; enī sc̄mel negarunt Dei verbum, congruenter & has blasphemias proferunt in eius spiritum. Quapropter nō est necesse, vt quicq; amplius aduersus eos loquamur. Sufficiunt quæ antehac in illos dicta sunt. Ceterū aduersus eos qui de spiritu seducti quodā modo, vt ipsi dicturi sunt, conuenit scrutinio facto verba facere. Nam istorum & amentiam demiretur aliquis, qui cūm Dei filium nolint esse creaturam, in hoc sanè recte sentientes, quō si j̄ spiritum creaturam esse vel audire sustineant. Etenī propter unitatem verbi cum patre, nolunt filium esse de numero γενητό, i. conditorum, sed quod est verum, ipsum esse creaturam conditorem sentiunt. Cūm igitur spiritum sanctum, habentem eandē unitatem cum filio, quam filius habet cum patre, dicunt creaturam, nec animaduertunt, q̄ quemadmodum quī non diuidunt à patre filium, tacentur vnum esse Deum, sicut qui diuidunt à verbo spiritum, non iam vnam in trinitate deitatem seruant, scindentes eam, & admiscentes illi alienam alteriusq; speciei naturam, & creaturis illam exequantes. Hoc autem declarat nō idem esse trinitatem, sed ex duabus plurib; naturis compositam esse, propter diuersam spiritus substantiam, vt ipsi sibi confinxerunt. Qualis igitur est hæc theologia, id est, diuinæ nature ratio, ex creatore & creatura composita? Aut enim nō est trinitas, sed dualitas, aut restat vt creatura sit in trinitate, id quod non est. Et quomodo creaturis quæ trinitate sunt posteriores, copulant trinitatis spiritum? Nam hoc iam est triuiae soluere, dirimeretq;. Itaq; cūm male sentiant de spiritu sancto, ne de filio quidem recte sentiunt, qui à patre procedit, filioq; proprius est, à quo datur discipulis, & omnibus in ipsum credentibus. Ad hunc autem errantes modum, nec de patre sanam habent fidem. Nam qui spiritui resistunt, quemadmodum ait magnus ille martyr Stephanus, ijdem & filium negant. Porro, qui filium negant, nec patrem habent. Vnde igitur o vos qui talia sentitis, istius audacie occasio, vt non metueritis id, quod dictum est à domino: Quicunq; blasphemiam dixerit in spiritum sanctum, non habet remissionem, nec in hoc praesenti seculo, nec in futuro: Nā Arriani quidem aduentum verbi in carne, quæq; per hunc dictum sunt non intelligentes, ex hisue hereseos occasione sumpta conuicti sunt, vt Deo rebellantes, & vt verè ē terra loquentes inania. Vos autem vnde seduici estis? A quibus audistis, aut quis modus est istiusmodi vestri erroris? Legimus, inquiunt, in Propheta Amos, dicente dñō: Ecce ego firmans tonitruū, & creans spiritū, & annuncians hominib; Christum suum, faciens mane & nebulam, & ascendens super excelsa terræ, dominus Deus omnipotens nomen ei. Ita ne qđ est apud Amos legit̄is, quod autem in Prouerbij̄ dicitur; Dñs creauit me initiuū viarum suarum, in opera sua, non legit̄is, an legit̄is quidem, sed quod in Prouerbij̄ dicitur, sic vt habet veritas interpretamini, ne dicamus verbum esse creaturam, verū quod est in Propheta non interpretamini, sed simpliciter intellectis verbis, putatis spiritum sanctum dici creaturam? Atqui in Prouerbij̄ planè loquitur Sapiens, dicens: creauit, & tamen interpretamini quod dictum est, recte quidem facientes, ne sapientiam conditricem, rebus conditis annumeretis, verū quod in Propheta dictum est, non declarat sanctum spiritum, sed simpliciter de spiritu dictum est. Quomodo igitur cūm hæc vox spiritus varijs modis usurpetur in scripturis, possitq; quod dictum est suam ac rectam habere sententiam, vos veluti contentiosi, aut velut Arrianis serpentis morsu læsi, putatis apud Amos de spiritu sancto dictum esse, tantum ne vos sentire creaturam similes,

Caput. 4. inquiunt, in Propheta Amos, dicente dñō: Ecce ego firmans tonitruū, & creans spiritū, & annuncians hominib; Christum suum, faciens mane & nebulam, & ascendens super excelsa terræ, dominus Deus omnipotens nomen ei. Ita ne qđ est apud Amos legit̄is, quod autem in Prouerbij̄ dicitur; Dñs creauit me initiuū viarum suarum, in opera sua, non legit̄is, an legit̄is quidem, sed quod in Prouerbij̄ dicitur, sic vt habet veritas interpretamini, ne dicamus verbum esse creaturam, verū quod est in Propheta non interpretamini, sed simpliciter intellectis verbis, putatis spiritum sanctum dici creaturam? Atqui in Prouerbij̄ planè loquitur Sapiens, dicens: creauit, & tamen interpretamini quod dictum est, recte quidem facientes, ne sapientiam conditricem, rebus conditis annumeretis, verū quod in Propheta dictum est, non declarat sanctum spiritum, sed simpliciter de spiritu dictum est. Quomodo igitur cūm hæc vox spiritus varijs modis usurpetur in scripturis, possitq; quod dictum est suam ac rectam habere sententiam, vos veluti contentiosi, aut velut Arrianis serpentis morsu læsi, putatis apud Amos de spiritu sancto dictum esse, tantum ne vos sentire creaturam similes,

- A** letis. Dicite igit̄, sicut ibi in scriptura diuina reperit̄ spiritus sanctus simpliciter dicit̄ spiritus, vt nō addatur vel Dei, vel p̄ris, aut aliud qđibet, aut ip̄ius Christi, aut filij, aut à me, quod est à Deo, aut cū articulo, vt nō simpliciter dicatur spiritus, sed τὸ πνεῦμα, id est, ille spiritus, aut hoc ipsum spiritus sanctus, aut paracletus, aut veritatis, id est, filij qui dicit̄: Ego sum veritas. Et cùm audieritis spiritum, intelligat̄is esse spiritum sanctum: Excepti sunt autem ab hoc presenti sermone, qui iam usurpat̄ spiritus vocabulo, rursus eum nominat̄, & quotquot antē docti sermo nem esse de spiritu sancto, post si velut repetendo & admonendo solus nominatur spiritus, non ignorant̄ quod audiunt̄, maximēque si sic quoque cum articulo profertur. In summa, sine articulo aut sine praedicta adiectione, nequaquam significabit̄ spiritum sanctum, cuius generis sunt quae scribit̄ Paulus ad Galatas. Hoc solum volo discere à vobis, ex operibus legis spiritum accepistis, aut ex auditu fidei: Qualem autem spiritum acceperant, nisi spiritum sanctum, qui datur credentibus, ac deus in generatis per lavacrum quo renascimur: Et Thessaloniciensibus scribens: Spiritum, inquit, nolite extinguere. Nam & illis, quia noverant quem spiritum accepissent, præcipiebat, ne extinguerent accensam in ipsis spiritus sancti gratiam. In Evangelio vero, humano more iuxta carnem quam adsumperat, quanquam sic loquuntur Evangelistæ, Iesus autem plenus spiritu, reuersus est à lordane. Item illud: Tunc Iesus subducens est à spiritu in desertum, eandem habet sententiam, ed quod à Luca prius erat dictum: Accidit autem dñe baptizaretur totus populus, & Iesu baptizato & orante, Apertum est cœlum, & descendit spiritus sanctus corporali specie, quasi columba super illum. Sic igit̄ tur quum verba sunt ihs, apud quos est spiritus sanctus, si quādo dicitur sine additamento, ihs dubium non est, quin spiritus sanctus significetur, maximē si accesserit articulus. Vos autem dicite quum additis sanctum, nunc ubi in scripturis diuinis reperitis spiritum sanctum simpliciter dici spiritum, sine additamento de quo diximus, & absque hac, quam commemorauimus, obseruatione. Ve- iūm haudquam dicetis, nō inuenietis scriptum. Verū in Genes̄ scriptum est: Spiritus domini serebatur supra aquas. Ac paulò post: Non permanebit τὸ πνεῦμα Nume.ca. spiritus meus in hominibus istis, ed quod carnes sunt. In Numeris vero dicit Moyses ad Naue: Ne tu zelum habeas in me, & quis dederit populum domini Prophetas, quum dederit dominus τὸ πνεῦμα, id est, spiritum suum super ipsis; & in iudicibus ad Gothonielem, & factus est super eum πνεῦμα, id est, spiritus domini, & iudicavit Israel. Et rursus. Et factus est super Iephthe πνεῦμα, id est, spiritus domini. De Samson: Adoleuit, inquit, puer, & benedixit illi dominus, & cœpit πνεῦμα, id est, spiritus domini ambulare cum ipso, & irruit super illum πνεῦμα, id est, spiritus domini. Et David quidem canit. Et τὸ πνεῦμα τὸ ἔγασπ. Hec dicit dominus: In istis consilium, & non per me, & scidera, & non per τὸ πνεῦμα, id est, spiritum meum, vt adderetis iniuriam iniuriam. Ac rursus: Audite hæc: Non ab initio in occulto locutus sum. Quum fieret, illic eram, & nunc dominus misit me, & τὸ πνεῦμα, id est, spiritus eius. Paulò post verò hunc in modum loquitur. Et hoc est illorum à me testamentum, dicit dominus, τὸ πνεῦμα τὸ ἔγασπ, id est, spiritus meus in te. Ac rursus in sequentibus subiungit, dicens: Non legatus, nec angelus, sed ipse dominus saluos eos fecit, ed quād diligenter eos ac parceret illis, ipse liberavit eos, & exaltauit eos omnibus diebus secundū. Ipsi vero rebelles fuerunt, & provocaverunt τὸ πνεῦμα τὸ ἔγασπ, id est, spiritum h̄ iiiij sanctum,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

sanctum, & versus est illis in inimicitiam. Iam Ezechiel ita loquitur, & sustentat
 τῷ πνεύματι, spiritus, & duxit me in terram Chaldaeorū in visione in πνεύματι, id est,
 spiritu Dei. In Daniele verò etiam clamauit voce magna, dicens: Purus ego à san-
 guine hoc. Et Micheas quidem ait: Domus Iacob prouocauit πνεύμα, i. spiritum
 domini. Per Iosephum Deus ait. Et erit post hæc, & effundam de τῷ πνεύματι, i. de
 spiritu meo super omnem carnem. Retsus per Zachariā Dei vox est loquentis
 Nisi sermones meos & legalia mea recipitis quæcumque ego præcipio seruis meis
 Prophetis. Quinetiam accusans Prophetam populum, post pauca dicit: Et cor illo-
 rum statuerunt inobediens, ne exaudirent legem ac sermones tuos, immisit do-
 minus omnipotens in πνεύματi, id est, in spiritu suo, in manib⁹ Prophetarum,
 qui ante fuérunt. Atq; hæc quidem ex veteribus Scripturis pauca sublegerimus.
 Cæterū m, interrogate & vos ex euangelij eq; his, quæ scripsere Apostoli, & au-
 dieris quomodo & illic quum plurima sit spirituum differentia, secundum ex-
 cellentiam sanctus spiritus non simpliciter spiritus, sed cum additamento, de
 quo diximus, nominatur. Dominus igitur quum, quemadmodum prius dixi,
 hominum more baptizaretur propter carnem quam gestabat, dicitur descendit
 se super illum τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, i. spiritus sanctus. Hunc dans discipulis, dicebat
 τῷ πνεύματi, spiritu sanctū. Docuit autē illos, paracletus τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, id est,
 spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Ac
 paulo post de eodē, τὸ πνεῦμα, i. spiritus veritatis, qui à patre procedit, ille testimo-
 niū perhibebit de me. Acrussum: Non em vos estis qui loquimini, sed τὸ πνεῦμα,
 id est, spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis, ac paulo post. Quod si in πνεύμα-
 tū, id est, spiritu Dei ego ejcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum
 Dei. Deniq; vniuersam theologiam nostrāq; perfectionē, in qua conglutinavit
 nos sibi & per se patri in hoc complens, præcepit discipulis: te, docete omnes g̃e-
 tes, baptizantes eos in nomine τὸ πατρὸς Θεοῦ τὸ ἅγιον τὸ πνεύματi, id est, patris,
 & filii, & spiritus sancti. Cæterū, quum promittit se illis cum missurum, præci-
 piebat ab Hierosolyma ne discederent, & post paucos dies dum complerentur
 dies pentecostes, erant omnes simul in eodem loco, & factus est repente de cœ-
 lo sonitus tanquam τρόικη, id est, spiritus qui impetu violento ferretur, & imple-
 uit totam domum vbi erant sedentes, & visa sunt illis dissipitæ linguae tanquam
 ignis, & sedis super unumquemque illorum, & repleti sunt omnes πνεύματoꝝ ἀρισ,.
 id est, spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, quemadmodum τὸ πνεῦμα
 id est, spiritus, dabat eloqui illis. In de quum etiam impositione manuum Apo-
 stolorum dabatur renatis πνεύμα τὸ ἄγιον, id est, spiritus sanctus Agabus qui sp̃-
 am prophetabat in terra, dicens: Hæc dicit τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, id est, spiritus san-
 ctus. Paulus verò in quo vos τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, id est, spiritus sanctus posuit ep̃
 scopos ad regendam ecclesiam Dei, quam acquisivit per proprium sanguinem.
 Cæterū, eunicho baptizato rapuit πνεύμα, id est, spiritus domini Philippum.
 Ac Petrus scripsit, reportantes finem fidei salutem animarum, de qua salute ex-
 quisierunt scrutatiq; sunt Prophetæ, qui de ea, quæ in nos est gratia, prædi-
 xerunt, scrutantes in quod aut quale tempus significabat in illis τὸ πνεῦμα χρ̃sis, i.
 spiritus Christi prætestificās, quæ in Christum erant venturæ, passiones, & quæ
 post hæc, glorias. Ac Ioannes quidem in epistola scripsit: In hoc cognoscimus,
 quod in eo maneamus, & ipse in nobis, quoniam de τῷ πνεύματi, id est, spiri-
 tus suo dedit nobis. Paulus autem Romanis scribit: Vos autem non estis in car-
 ne, sed in πνεύματi, id est, in spiritu. Si tantum πνεύμα, id est, spiritus Dei habi-
 tet in vobis, corpus quidem mortuum propter peccatum, τὸ δὲ πνεύμα, id est, spi-
 ritus verò vita propter iustitiam. Quod si τὸ πνεύμα, id est, spiritus eius, qui excita-
 uit Iesum, habitat in vobis, qui excitauit Christum Iesum à mortuis, vivificabit
 & mor-

- A** & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem eius πνεύματος, id est, spiritum in vobis. Rursus Corinthijs, τὸν πνεῦμα, id est, spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim nouit quae sunt hominis, nisi τὸ πνεῦμα, id est, spiritus hominis, qui est in eo, ita & quae sunt Dei nemo nouit, nisi τὸ πνεῦμα, τὸ θεός, id est, spiritus Dei. Nos autem non πνεῦμα, id est, spiritum huius mundi accipimus, sed τὸ πνεῦμα, i. sp̄m qui est ex Deo, ut sciamus quae à Deo donata sunt nobis. Ac paulò post: Omnia verò hæc operatur unus & idem τὸ πνεῦμα, i. spiritus diuidens vnicuique priuatim sicut vult. Ac rursum: Dñs aut τὸ πνεῦμα, i. spiritus est, est, ubi verò τὸ πνεῦμα, i. spiritus dñi, i. libertas. Vide te quod & Galatis scribat, dicens: Ut benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut promissionem τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, i. spiritus acciperemus per fidem. Ac rursum: Quoniam aut estis filii, emisit Deus τὸ πνεῦμα, i. spiritum filij sui in corda nostra clamantē, abba pater. Itaq; nō sum es seruus, sed filius. Quod si filius, & hæres Dei per Christum. Ephesijs verò hunc in modum locutus est: Nolite contristare τὸ πνεῦμα τὸ ἀγαγόν, i. spiritū sanctū Dei, in quo figurati estis in diem redemptionis. Ac rursum: Studentes seruare εὐնิตatem τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, i. spiritus, in vinculo pacis. Ad Philippienes autem audacter locutus est, scribens: Quid autem, quousmodi, siue per occasionē siue veritate Christus annuntiatur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo: noui enim q̄ mihi hoc eveniet ad salutem, propter vestram deprecationē ac subministracionē τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, i. spiritus, per Iesum Christū, iuxta expectationē ac spē meā, q̄ in nullo pudescam. Et iterū: Nos em̄ sumus circuncisio, qui πνεύματi, i. sp̄m Dei seruimus & gloriamur in Christo Iesu. Quin & Thessalonicensibus testatur: Itaq; q̄ hæc spernit, nō hominē spernit, sed Deus qui dedit τὸ πνεῦμα, i. spiritū sanctū in nos. Ad Hebr. verò, ita significante τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, i. spiritu sancto, ne adhuc manifestaret via sanctorū in priore tabernaculo habente statū. Ac rursum: Quanto puratis peiore dignus iudicabitur vltione, q̄ filiū Dei cōculcarit, ac sanguinē testamēti cōmunem duxerit in quo sanctificatus est, & q̄ τὸ πνεῦμα, i. spiritū gratiae cōtumelia affecerit. Et iterū: Si em̄ sanguis hircorū & taurorū & cinis vitulę aspergimus immūdos sanctificat ad carnis puritatē, multò magis sanguis Christi, qui per πνεύμatos, i. spiritū aeternū semet ipsum obtulit immaculatū Deo, ut purgaret conscientiā nostram ab opib⁹ mortuis. Ad Thessal. verò. Et nunc reuelabitur ille iniquus, quem dñs Iesus Christus interficiet τὸ πνεύματi oris sui, & abolebit claritate aduentus sui. Ecce quod spiritus sanctus in tota scriptura designatur. Quid agit vos tale in prophetia vidistis? Qñquidē ne articulū quidē habet sp̄s q̄ dicitur apud prophetā, ut vel occasionē habere possitis. Sed simpliciter ausi estis modos vobis sp̄s cōminisci ac dicere: Spiritus qui creari dicit, eundē esse cū spiritu sancto. Et tñ poteratis discere etiā à studiōis viris de spiritu differentia. Dicit em̄ & hominis spiritus, quēadmodum canit David: Nocte cōmentabar cū corde meo, & verebar τὸ πνεῦμα μου, i. spiritum meum. Baruch verò precās dicit: Animā in angustiis, & πνεῦμα, i. spiritus tēdiorū, clamaui ad te. Et in cantico trīum puerorum: Benedicite πνεύμato, i. spiritus & anima iustorum domino. Apostolus verò scribit: Ipse τὸ πνεῦμα, i. spiritus contestatur τῷ πνεύματi, i. spiritui nostro, quod sumus filii Dei quod si filij, & hæredes. Ac rursum: Nemo nouit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso. In epistola verò ad Thessalonicenses, deprecans dicit: Integer vester τὸ πνεῦμα, id est, spiritus & anima & corpus irreprehensibiliter in aduentu domini nostri Iesu Christi seruetur. Dicitur autem & ventorum spiritus hunc in modum, in Genesi quidem. Et induxit Deus τὸ πνεῦμa, id est, spiritum supra terram, & laborauit aqua. In Iona verò: Et extitauit dominus πνεῦμa super mare, & facta est procella magna in mari, & nauis periclitabatur ne comminueretur. Et in Psalmo, cvi. scriptum est: Dixit & venit

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& venit $\tau\omega\mu\alpha\iota$. i. spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius. In Psalmo vero. C
cxlvij. Laudate dominum de terra, dracones & omnes abyssi, ignis, grado, nix,
glacies, $\tau\omega\mu\alpha\iota$. i. spiritus procellæ, quæ faciunt verbum eius. Et in Ezechiele: In
throno tuo, in corde maris, in aquis multis duxerunt te remiges tui, $\tau\omega\mu\alpha\iota$. i.
spiritus austri cōminuet te. Cæterū, cūm & vos versemini in divinis scriptu-
ris, intuenietis dici spiritum etiam sensum, qui est in divinis sermonibus, scriben-
te Paulo: Qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non literæ, sed $\tau\omega\mu\alpha\iota$
 $\omega\sigma\Omega$. i. spiritus. Litera enim occidit, spiritus autem vivificat. Quid dicitur, litera de-
formatum est, sensus aut qui est in eo, spiritus dicitur. Hoc p̄cto & lex spiritualis
est, quemadmodum rursus dixit: Ne seruiamus vetustatis literæ, sed in nouitate
 $\tau\omega\mu\alpha\iota$. i. spiritus. Et ipse quidem gratias agens, dicebat: Nimirum igitur i-
pse ego mente quidem seruio legi Dei, cæterum carne legi peccati. Nihil igitur
nunc condemnationis est his, qui sunt in Christo Iesu: Nam lex $\tau\omega\mu\alpha\iota$. i.
spiritus vite in Christo Iesu liberauit me à lege peccati. Cæterū, Philippus eu-
nachum à litera ad spiritum volens convertere, dicebat: Num intelligis quæ le-
gis? Tale quiddam habuisse & Caleb testatur scriptura: Factus est, inquit, $\tau\omega\mu\alpha\iota$.
 $\omega\alpha$, id est, spiritus alius in ipso, & sequitur est me: Inducam eum in terram, in
quam vocatus est: Nam alia mente, diversa à mente illorum loquutus, ipse gra-
tus Deo factus est. Tale habere cor Deus hortatus est populum per Ezechie-
lem, dicens: Facite vobis ipsi cor nouum, & $\tau\omega\mu\alpha\iota$. id est, spiritum nouum. Hęc
itaque quum ad hunc se modum habeant, tantāq; spiritum varietas demon-
stretur, meliores fucritis, si de spiritu qui creatur audiētes, de uno que pia eorum
de q̄bus iam diximus sentiat, quale erat, & d̄ in Esaia scriptū est: Concordavit
Arā cum Ephraim, & excidit anima eius & anima populi ipsius, quemadmodū
in nemore elignū à $\tau\omega\mu\alpha\iota$. id est, spiritu mouetur. Tale erat & q̄ dñs excita-
vit spiritū in mari propter Iōnā, sequunt̄s enim tonitruū & ventorū spiritus, quēad-
modū de pluvia super Achab scriptū est, & factum est hucusq; & cœlum obte-
nebratū est in nubibus & spiritu. Sed qm̄, vt aiunt, sermo mentionem facit Chri-
sti, cōsequenter cūm dicitur spiritus, nihil aliud q̄ sanctum spiritū considerastis.
Cæterū spiritū dirimere natura, & alienare à filio vbi animadvertisistis: Quando
quidē Christum negatis esse creaturā, spiritū vero sanctum dicitis esse creaturā
absurdū est, quæ natura dissimilia sunt, simul nominare. Quę enim cōmunio aut
quæ similitudo creature ad creatorē: Quandoquidem tēpus est, vt filio annume-
retis cōcētatis q̄ ab ipso conditas creature. Satis igitur erat de spiritu ventori,
quod scriptū est intelligere, vt ante dictū est. Cæterū qm̄ causamini in eo sermo-
ne fieri mentionē Christi, operæ preciū est ex aetius considerare quod dicitur, si
forte ex eo q̄ spiritus creari dicit, inueniamus sensum aptiore. Quid igit̄ est an-
nunciare in hēminibus Christum eius, q̄ eum fieri hominē, vt idem dictum pol-
leat huic: Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius
Emmanuel. Itemq; cætera quæcumq; de illius aduentu scripta sunt. Cūm autem ad
ventus in carne annūciatur de verbo, qualem oportet intelligere creari spiritum
nisi spiritum hominum, qui denuo creaturac renouatur: Nam id & per Eze-
chielem pollicebatur Deus, dicens: Dabo vobis cor nouum, & spiritum meum
dabo in vobis. Quando tandem hoc impletum est, nisi quum adueniens domi-
nus renouavit omnia per gratiam. Ecce enim in hoc dicto spiritum differen-
tia demōstratur, ac spiritus quidem qui tenotatur, noster est, spiritum vero san-
ctum, non simpliciter spiritum, sed ipsius spiritum ait esse, per quē noster reno-
uatur, quemadmodū habet psalmi cīj. Auferes spiritum eorum, & de-
ficient, & in fuluerem suum reuertētur. Emittes spiritum tuum & creabuntur,
& renouabis faciem terræ. Quod si spiritu Dei renouamur, videlicet non
est

Num. 14

D

spiritus vite in Christo Iesu liberauit me à lege peccati. Cæterū, Philippus eu-
nachum à litera ad spiritum volens convertere, dicebat: Num intelligis quæ le-
gis? Tale quiddam habuisse & Caleb testatur scriptura: Factus est, inquit, $\tau\omega\mu\alpha\iota$.
 $\omega\alpha$, id est, spiritus alius in ipso, & sequitur est me: Inducam eum in terram, in
quam vocatus est: Nam alia mente, diversa à mente illorum loquutus, ipse gra-
tus Deo factus est. Tale habere cor Deus hortatus est populum per Ezechie-
lem, dicens: Facite vobis ipsi cor nouum, & $\tau\omega\mu\alpha\iota$. id est, spiritum nouum. Hęc
itaque quum ad hunc se modum habeant, tantāq; spiritum varietas demon-
stretur, meliores fucritis, si de spiritu qui creatur audiētes, de uno que pia eorum
de q̄bus iam diximus sentiat, quale erat, & d̄ in Esaia scriptū est: Concordavit
Arā cum Ephraim, & excidit anima eius & anima populi ipsius, quemadmodū
in nemore elignū à $\tau\omega\mu\alpha\iota$. id est, spiritu mouetur. Tale erat & q̄ dñs excita-
vit spiritū in mari propter Iōnā, sequunt̄s enim tonitruū & ventorū spiritus, quēad-
modū de pluvia super Achab scriptū est, & factum est hucusq; & cœlum obte-
nebratū est in nubibus & spiritu. Sed qm̄, vt aiunt, sermo mentionem facit Chri-
sti, cōsequenter cūm dicitur spiritus, nihil aliud q̄ sanctum spiritū considerastis.
Cæterū spiritū dirimere natura, & alienare à filio vbi animadvertisistis: Quando
quidē Christum negatis esse creaturā, spiritū vero sanctum dicitis esse creaturā
absurdū est, quæ natura dissimilia sunt, simul nominare. Quę enim cōmunio aut
quæ similitudo creature ad creatorē: Quandoquidem tēpus est, vt filio annume-
retis cōcētatis q̄ ab ipso conditas creature. Satis igitur erat de spiritu ventori,
quod scriptū est intelligere, vt ante dictū est. Cæterū qm̄ causamini in eo sermo-
ne fieri mentionē Christi, operæ preciū est ex aetius considerare quod dicitur, si
forte ex eo q̄ spiritus creari dicit, inueniamus sensum aptiore. Quid igit̄ est an-
nunciare in hēminibus Christum eius, q̄ eum fieri hominē, vt idem dictum pol-
leat huic: Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius
Emmanuel. Itemq; cætera quæcumq; de illius aduentu scripta sunt. Cūm autem ad
ventus in carne annūciatur de verbo, qualem oportet intelligere creari spiritum
nisi spiritum hominum, qui denuo creaturac renouatur: Nam id & per Eze-
chielem pollicebatur Deus, dicens: Dabo vobis cor nouum, & spiritum meum
dabo in vobis. Quando tandem hoc impletum est, nisi quum adueniens domi-
nus renouavit omnia per gratiam. Ecce enim in hoc dicto spiritum differen-
tia demōstratur, ac spiritus quidem qui tenotatur, noster est, spiritum vero san-
ctum, non simpliciter spiritum, sed ipsius spiritum ait esse, per quē noster reno-
uatur, quemadmodū habet psalmi cīj. Auferes spiritum eorum, & de-
ficient, & in fuluerem suum reuertētur. Emittes spiritum tuum & creabuntur,
& renouabis faciem terræ. Quod si spiritu Dei renouamur, videlicet non
est

A est spiritus sanctus qui nunc creari diciur, sed noster. Quod si recte sentitis, filium non esse creaturam, eo quod per verbum facta sunt omnia, an non est blasphemum, vos dicere creaturam esse spiritum, in quo pater omnia per verbum suum perficit ac renouat? Et si ob id quod scriptum est, simpliciter creari spiritum, singunt sibi hunc esse spiritum sanctum, sciant spiritum sanctum non iam creari, sed nostrum esse qui in illo renouatur. De quo & David precabatur canentes. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Hic quidem dicitur creari, prius a urem formauerat, sicut ait Zacharias, extendens coelum, & fundans terram, & formas spiritum eius in eo. Quod enim prius formarat, hoc collapsum recreat ipse adsumpta creatura. Quoniam verbum caro facta est. Ut quemadmodum Apostolus ait, duos cōderet in unum nouum hominem, qui secundum Deū creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Non enim velut alio condito diverso ab eo, qui initio secundum imaginē Dei factus est, homo, sed eū, qui in Christo conditus erat, admonuit nos recipere. Quod & per Ezechielem declaratur dicentem: Facte vobis ipsi cor novum, & spiritum novum, & quare moriemini domus Israël. Quoniam nolo mortem moriebatis dicit Adonai dñs. Ergo cum hunc habeat sensum, & spiritus creari dicitur, congruerat ad eundem modum intelligetur formari tonitruum. Fidelis sermo & immobili spiritus lex. Huius enim ministros cum dñs vellat esse Iacobum & Ioannem, vocauit eos Boanerges, id est, filios tonitrui. Itaq; Ioannes quidem verēciamat ē cōcole: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Prius enim lex umbram habebat futurorum bonorum, ceterū, vbi dñs annunciatus est hominibus, & a Iuénit, dicens: Ipse qui loquebar, adsum: tunc vbi ait Paulus: Huius vox terram concussit, qui prius denūciauerat. Adhuc semel ego mouebo, non solum terram, verum etiam coelum. Quod autem dicit adhuc servat, declarat eorumque mouētur transmutationē ut maneant ea, quae non mouentur. Quia propter regnum inconcussum adsumentes, habemus gratiam, per quam serui mus accepti Deo. Quod autem hic dicit regnum inconcussum, idem alibi canit David: Dñs regnauit, decorem indutus est, indutus est dñs virtutem & præcinxit se. Fundauit enim orbem terrarum, qui non commouebitur. Nimirum quod apud Prophetam dicitur, aduentum saluatoris indicat, in quo nos quoque renouati sumus, & lex patris permanet immobilis. Sed qui verē tropici, id est, vertibiles sunt, confederati Arrianis, & inter se partiti blasphemiam in deitatem, sic ut illi quidem filium, hī vero spiritum sanctum dicant esse creaturam, aut si sunt tropos, ut ipsi aiūt, denuo ex semetip̄is excogitare, ac perperā exponere aliud Apostoli dictum, quod recte scripsit Timotheo, dicens: Testificor coram Deo & Iesu Christo, & electis angelis, ut haec serues absq; præiudicio, nihil faciens secundum affectum. Illi vero dicunt: Quoniam Deum & Christum nominauit, ac mox angelos, oportet angelis annumerari spiritum, ut ipse quoq; sit in eadem serie qua illi, sitq; angelis ceteris excellentior. Primū quidem istud commentum est impietatis Valentianæ, nec ipsi nesciunt se, quae sunt illius, loqui. Nam ille dicebat, misso paracleto simul cum illo fuisse missos ipsius & equales angelos. Deinde cum spiritū detraherent ad angelos, non intelligebant se angelos copulare trinitati. Nam si quod isti sentiunt, post patrem & filium sunt angelī, clarum est ad trinitatem pertinere angelos, nec iam esse spiritus ministratorios, qui in ministerium mittuntur. Neque enim fuerint de numero eorum, qui sanctificantur, sed ipsi potius aliorum erunt sanctificatores. Quānam est haec istorum amentia! Vbi præterea in scripturis inueniunt spiritum dici crearuram? Sed mihi necesse est eadem dicere, quae dicta sunt superius. Paracletus, id est, consolator dictus est & spiritus adoptionis, & spiritus sanctificationis, & spiritus

Psalms. 91

tuus

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tus Christi dictus est, at angelus nequaquam, neq; archangelus, neq; spiritus mi-
nis terij, quales sunt angelii, sed ipsi potius ministratur, Gabriele loquente Ma-
riæ, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ceterum, cùm scripturæ non dicant spiritum angelum, quo pacto poterunt isti ex-
cusare tantam audaciam alienam à ratione. Vbi sanè & Valentinus, qui eis hu-
ijs peruersæ mentis semen iniecit, hunc quidem paracletum, illos vero nomina
uit angelos, pariq; tempore, spiritum equalē copulat angelis ipsanissimus. Sed
ecce, inquit, in Zacharia propheta scriptum est: Hæc dicit angelus loquens in
me, nec obscurum est, quin spiritum significet angelum esse, qui in ipso loqueba-
tur. Verum hoc nequaquam dicerent, si quod legunt, attenderent: Siquidem i-
psæ Zacharias, cùm visionem de candelabro vidisset, ait, & occutatus est ange-
lus qui loquebatur in me, & dixit: Non intelligis quæ sunt ista? Et dixi, non do-
mine. Ac respondit, locutusq; est ad me, dicens: Hic est sermo domini ad Zoro-
babel, dicens: Non in virtute magna, neque in robore, sed in spiritu meo, dicit
dominus omnipotens. Vnde perspicuum est, quod angelus qui loquebatur pro-
phetæ, nequaquam fuerit spiritus sanctus, sed ipse quidem angelus Dei nunci-
us erat, spiritus vero sanctus est spiritus omnipotentis, cui minister est angelus,
est autem inseparabilis à divinitate, atq; verbi potentia. Sed quoniam causan-
tur ex dicto apostolico, quod post Christum dixerit electos angelos, dicant quis
ex omnibus hic est, qui trinitati copulatur. (Neq; enim sanè omnes, vnum sunt
numero,) aut quis est istorum, qui descendit in Iordanem specie columbae: Mi-
llies milies sunt, ac decies milles decem milia, qui ministrant. Aut quamobrem
non dictum est, aperte coelis, descendit unus ex electis angelis, sed descendit spi-
ritus sanctus: Aut quamobrem ipse dominus de consummatione mundi lo-
quens discipulis, cùm eos mitteret, dicebat: Mittet filius hominis angelos suos,
& ante hæc dictum erat: Angelii ministrabant ei. Et iterum ipse dicit: Exibunt D
angeli. Ceterum, cùm discipulis daret spiritum, aiebat: Accipite spiritum san-
ctum. Cùm autem emitteret illos, dicebat: Euntes docete omnes gentes, bapti-
zantes eos in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Non enim adiungit ange-
lum deitati, neq; per creaturam adglutinavit nos & sibi & patri, sed per spiritum
sanctum. Quod quidem ipse pollicens, non dixit se missum angelum, sed spi-
ritum veritatis, qui ex patre procedit, & ex ipso accipit, datq;. Ac Moyses quidem
cùm sciret angelos esse creature, spiritum vero sanctum vnitum filio & patri,
cùm loqueretur illi Deus: Vade, ascende hinc tu & populus tuus, quem eduxisti
ex terra Aegypti, quā iurauit Abraham, & Isaac, & Iacob, dicens: Semini vestro
dabo terram hanc, simul mitram ante faciem tuam angelum meum, & ejiciet
Chananum, recusauit dicens, nisi ipse simul eas nobiscum, ne me abducas hinc.
Non enim volebat creaturam esse ducem populi, ne disserent servire creature,
præter omnium conditorem Deum, nimisrum angelo recusato obsecrat ipsum
Deum, ut dux sit ipsorum. Potrō, cùm Deus pollicitus esset, dixissetq; ad eum:
Et istum sermonem quem locutus es, faciam. Inuenisti enim gratiam in conse-
etu meo, & noui te supra omnes. Scriptum est in Esaia: Qui educit de terra pa-
storem ouium, hoc est, qui ponit in eis spiritum sanctum. Qui reduxit dextræ
Moysen. Ac paulo post ait: Descendit spiritus a domino, ac deduxit eos, sic du-
xit populum suum faciens sibi ipsi nomen gloriae. Quis ex his non perspicit ve-
ritatem: Cur enim Deus promisceret se fore ductorem, ecce non iam angelū pro-
mittit se missum, sed spiritum suum qui est supra angelos, atq; ipse est is, qui
ducit populum, ostenditurq; quod spiritus non est de numero creature, ne-
que angelus, sed supra creature vnitus deitati patris. Siquidem ipse Deus per
verbū in spiritu deducit populum. Vnde & per uniuersam scripturam: Ego
eduxi

A eduxi vos de terra Aegypti, testes vos estis, an Deus fuerit alienus in vobis præter me. Quin & sancti Deo acclamant: Deduxisti sicut oves populum tuum, & deduxit eos in spe, & non est gravatus. Hinc & hymnum consecrant, dicentes: Qui eduxit populum suum in deserto, Quoniam in seculo misericordia eius. Magnus autem ille Moyses assidue dicit: Dominus Deus qui precedit ante faciem vestram. Nimirum Dei spiritus, nequam esse potest angelus, neque creatura, sed potius eiusdem deitatis. Qum enim spiritus esset in populo, Deus per filium in spiritu erat in eis. Verum a iunt isti, esto, ista sic se habeant, quam obrem ergo Apostolus post Christum non nominavit spiritum sanctum, sed electos angelos. Sed idem aliquis ab ipsis percunctetur, quare non archangelos neque Cherubim, neque Seraphim, neque dominationes, neque thronos, neque aliud quippiam, sed electos angelos nominauit Paulus: An quoniam non hoc modo nominavit, angeli sunt archangeli, aut soli angeli sunt, & neque Seraphim, aut Cherubim, non archangeli, neque dominationes, neque throni, neque principatus, neque aliud quippiam sunt? Verum istud est necessitatem imponere Apostolo, quare non sic, sed sic scripsit, & ignorate diuinas scripturas, & ob id circa veritatem errare. Ecce enim apud Esaiam scriptum est: Venite ad me, & audite haec: Non ab initio in occulto locutus sum, cum fierent illic eram, & nunc dominus misit me, & spiritum suum: Apud Hageum vero: Et nunc corroborare Zorobabel dicit dominus, & corroborare totus populus terre dicit dominus, & facite quoniam ego vobiscum sum, dicit dominus omnipotens, & spiritus meus astigit in medio vestrum: & apud vtrumque prophetam ab uno domino & uno spiritu mentio facta est. Quid igitur de hoc quoque dicent: Nam si quoniam Christi mentionem faciens Paulus de parte tacuerit, sed electorum angelorum fecisset mentionem, ideo spiritum coniungerent angelis, tempus est, ut in his propheticis versantes audacius disputeret, etiam de eo quod silentio præteritum est. Siue enim dominum dicent esse filium, quid tandem dicent de patre? Siue spiritum sanctum dixerint, quid dicent de filio? Nam blasphemiam adversus illum ex his consequentem absit ut quisquam cogitat. Necesse est enim eos dicere, aut omnino non esse, aut rebus conditis annumerare id quod tacetur. Quid autem dicere potuerunt qui cum ipsis sentiuntur? Iudex quidam erat in quadam ciuitate, Deum non timens & hominem non reverens. Nimirum post Deum nominavit hominem: filius est iste homo, quem non reveritus est iniquus iudex, an quoniam post Deum nominavit hominem, tertius est filius post hominem: Quid autem si Apostolum in eadem hac epistola rursum dicentem audiant: Præcipio tibi in conspectu Dei, qui vivificat omnia, & Iesu Christi, qui testificatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut serues præceptum immaculatum irreprehensibile. An igitur quoniam nunc tacuit de angelis & spiritu, ambigunt etiam de spiritu de quo angelis an sint? Certè ambigunt. Tales enim blasphemias de spiritu proferre consueti sunt. Quod si audierint scripturam dicentem in Exodo: Timuit populus dominum, & crediderunt Deo ac Moysi famulo eius, an annumerabunt Deo Moysen, ac post Deum subaudient filium, an solum Moysen? Quid autem si audierint & patriarcham Iacob benedicentem Joseph dicentemque: Deus qui enutrit me à iuuentute mea usque ad diem hunc, angelus qui eripuit me ex omnibus malis benedicat pueris. An quoniam post Deum nominavit angelum, prior est angelus filio, aut angelis annumeratur filius? Certè rursum ita sentient, corruptum habentes cor. Sed apostolica fides talis non est, neque omnino Christianus istos tulerit. Siquidem sancta ac beata trinitas, indivisibilis & unita sibi ipsi est, & quum dicitur pater, adeo est & huius verbum, & qui in hoc est spiritus. Etsi filius nominetur, in filio est

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Ho est & pater, & spiritus non est extra verbum. Vna siquidem est, quæ à patre proficiscitur gratia per filium, quæ in spiritu sancto completur, & vna deitas est & unus Deus, qui est super omnia & per omnia, & in omnibus. Ad hunc enim modum & Paulus locutus est: Testificor coram Deo & Iesu Christo. Sciebat quod nō diuisus sit à spiritu filius, sed in Christo & ipsum esse, quemadmodum filius est in patre. Cæterum, electos angelos congruenter subiunxit, ut quoniam testificatio dicebatur discipulo, sciens quod ea, quæ dicta sunt à Deo per Christum quidem in spiritu dicta sunt, angeli verò ministrant res nostras inspicientes vniuersaque actiones, ut seruaret præceptoris obseruationes, tanquam habens inspectores eorum quæ dicebantur testes. Aut forsitan etiam eos, qui per omne tempus inspiciunt faciem patris, qui in celis est, testificatur nunc angelos propter pusillos, qui sunt in ecclesia, ut discipulus sciens eos curatores populorum non negligeret Apostoli monita. Hac igitur diuinorum eloquiorum mens mihi videtur esse, confutans eorum blasphemiam, qui præter rationem aduersus spiritum loquuntur: ipsi verò pertinaciam constantem habentes aduersus veritatem sicuti scribit, non iam quidem è scripturis, non truueniunt enim, verum à spiritu cordis proprij ructantes iterum dicunt. Si non est creatura neque unus è numero angelorum, sed ex patre procedit, ergo filius est & ipse & duo fratres sunt ipse & verbum, & si frater est, quomodo unigenitus verbum, aut quis sit, ut non sint æquales, sed hic quidem post patrem natus est, ille verò post filium nominatur? Aut quomodo si ex patre est, non dicitur & ipse natus aut filius esse, sed simpliciter spiritus sanctus: Quod si filius est spiritus, ergo pater est avus spiritus. Huiusmodi ludunt infames curiositatem exercentes, volentesq; scrutari profunda Dei, quæ nemo nouit, nisi spiritus Dei, quem isti blasphemia adficiunt. Oportebat quidem igitur non amplius istis responderere, sed iuxta præceptum Apostolicum, post admonitionem ex his, quæ prius dicta sunt, factam, eos velut hæreticos rencere, aut ipsos interrogare digna ijs, quæ illi interrogant, posceréque ab eis responsum quale ipsi à nobis poscunt. Dicant igitur an pater ex patre sit, & an alius cum ipso genitus sit, & an sint fratres ex uno, & quod istis nomen sit, & quis est huius pater atq; avus, & illorum progenitores. Sed dicent non esse. Ergo dicant, quomodo sit pater, quum non gignatur ex patre, aut quomodo potuerit filium habere, qui prius ipse filius natus non sit. Scio impiam esse interrogationem, sed aduersus eos, qui talia ludūt, par est vicissim ludere, ut vel ex huiusmodi absurdâ impiaque interrogatione amentiam suam sentire possint. Non sunt enim hæc, absit, nec decet ad hunc modum de deitate percunctari. Non est enim sicut homo Deus, ut humana de eo quis audeat interrogare. Proinde sicut antea dicebam, ad hæc conueniebat obticescere, nec cum talibus habere commercium, verum ne nostrum silentium istis impudentiæ gignat occasionem, audiant: Sicut non licet patri tribuere nomen filij, sic non licet filium dicere fratrem. De patre quidem scriptum est antea, alius Deus non fuit, filius vero non est alius Deus, est enim unigenitus. Vnde & solus & unus est pater, solius & vnius filij pater est, & in sola deitate patris & filij consistit, estque semper. Si quis hominum dicitur pater, tamen alterius fuit filius, & si filius dicitur, tamen alterius fuit pater, ut in hominibus non propriè seruetur patris ac filij nomen. Abraham quum filius esset Nachor, pater factus est Isaac, & Isaac quum esset filius Abraham, pater factus est Jacob, & ad hunc modum se habet hominum natura. Partes enim sunt alijs aliorum, & unusquisque nascens habet patris portionem, ut & ipse alterius fiat pater, cæterum de deitate non est eodem modo, neque enim Deus est ut homo, neque naturam habet, quæ dividatur. Ideoque neque gignit filium

Spiritus
quare non
eicatur fi-
lius, nō po-
test reddi
ratio.

D

A filium diuisus, ut & ipse sit pater alterius. Quandoquidem nec ipse est ex patre, Cæterum nec filius pars est patris, unde nec generat, quemadmodum ipse generatus est, sed totus est totius imago splendoris. Et in sola deitate pater propriè est pater, ac filius propriè est filius, & in his semper constitut appellatio, ut pater semper sit pater, & filius semper filius. Et quemadmodum nequaquam vñquam pater fieri possit filius, sic nequaquam vñquam filius fieri pater, & quemadmodum non desinet vñquam pater solus esse pater, sic non desinet vñquam filius solus esse filius. Insania profectò est, vel omnino cogitare nedum dicere de filio quidem nomen fratris, de patre verò nomine. Neq; enim in scripturis spiritus sanctus dictus est filius, ne frater crederetur, neq; filius filij, ne pater existinaretur unus, sed filius patris est filius, & spiritus sanctus patris filij; spiritus dicitur, atq; ita sanctæ trinitatis una deitas ac fides est, ergo secundum hanc rationem insania est dicere spiritum esse creaturam. Nam si creatura esset, non adiungeretur trinitati. Tota enim unus Deus est, sufficitq; scire quod spiritus creatura non est, neq; rebus conditis annumeratur. Non enim alienus admiscetur trinitati, sed inseparabilis est, sibiq; similis. Sufficiunt hęc h̄is, qui non credunt hucusque cognitio in omnibus pertingit, hucusque Cherubim tegunt alis. Qui verò plura h̄is quærit, vuleq; scrutari, non obedit dicenti: Noli esse multum sapientes, ne oblitupescas. Etenim quæ fideli tradita sunt, hæc non per humanam sapientiam, sed per obedientiam fidei certe intelligere. Quis enim sermo dignè possit enarrare quæ sunt supra naturam condita, aut quæ omnino auris potest intelligere, quæ non licet hominibus nec audiri nec loqui. De his igitur, quæ audierat Paulus ad hunc modum loquitus est. De ipso verò Deo, quam imperscrutabiles viæ eius. Quis enim cognovit me ex eis domini, aut quis consiliarius eius fuit? Abraham itaque non erat curiosus, neque percunctatus est loquentem, sed credidit, & impunitum est illi ad iustitiam. Sic Moyses dictus est fidelis famulus. Cæterum qui cum Arrio sentiunt, quoniam in fraudulentam ipsorum animam non introibit sapientia, non possunt intelligere neque credere de inseparabili sanctę trinitate, ne propter hoc etiam veritatem perperam enarrant, queq; ipsi non possunt intelligere, hæc dicant esse non posse. Accidit etiam eis quiddam absurdissimum, quod quum non possint intelligere, quomodo inseparabilis sit sancta trinitas, faciunt h̄i quidem, nempe Arriani, filium idem cum natura. Illi verò nempe tropicis spiritum creaturis annumerant. Oportuit autem eos aut omnino, quia non intelligunt, tacere, & non coniungere, neque illos filium neque h̄os spiritum creaturis, aut id quod scriptum est, agnoscere, & patri adiungere filium, & spiritum sanctum non separare à filio, ut inseparabilis eademq; verè sanctæ trinitatis essentia permaneat. Hæc oportebat illos discere, nec audacia in sumere, neque dubitantes percunctari, quomodo hæc fiant, ut si is qui interrogatur, non habeat quod dicat, ne ipsi excogitent sibi ipsi malas opiniones. Nā est, cum omnibus cōditis, tū maximè nobis hominibus impossibile digna loqui de non enarrandis. Majoris aut rursus audacie est, cum non possint de his log, excogitare de his non uas voces præter eas, quæ sunt in scripturis; quanq; & aliq; furiosus est hic concitus vel percunctantis vel omnino cogitatis respondere, propterea quod si vel de rebus conditis quis ad istum interroget modum, existimat parum si ne mestis. Alioquin audeant respondere, quia talia temere loquuntur. Quomodo subsistit cœ um, aut ex qua materia, aut quæ est huius mixtura, aut quomodo conditus sol, cum singulis stellis. Sed quid mirum ex superioribus redargui istorum amentiam, quando sane nearborum quidem hic humi nascentium, quæ sit natura, quæve aquarum substantia, aut quomodo se habeat animalium creuo & constitutio, scitur, sed nequaquam dicere poterunt. Nam & Solomon

Fidelis obediens.

B sentiunt, quoniam in fraudulentam ipsorum animam non introibit sapientia, non possunt intelligere neque credere de inseparabili sanctę trinitate, ne propter hoc etiam veritatem perperam enarrant, queq; ipsi non possunt intelligere, hæc dicant esse non posse. Accidit etiam eis quiddam absurdissimum, quod quum non possint intelligere, quomodo inseparabilis sit sancta trinitas, faciunt h̄i quidem, nempe Arriani, filium idem cum natura. Illi verò nempe tropicis spiritum creaturis annumerant. Oportuit autem eos aut omnino, quia non intelligunt, tacere, & non coniungere, neque illos filium neque h̄os spiritum creaturis, aut id quod scriptum est, agnoscere, & patri adiungere filium, & spiritum sanctum non separare à filio, ut inseparabilis eademq; verè sanctæ trinitatis essentia permaneat. Hæc oportebat illos discere, nec audacia in sumere, neque dubitantes percunctari, quomodo hæc fiant, ut si is qui interrogatur, non habeat quod dicat, ne ipsi excogitent sibi ipsi malas opiniones. Nā est, cum omnibus cōditis, tū maximè nobis hominibus impossibile digna loqui de non enarrandis. Majoris aut rursus audacie est, cum non possint de his log, excogitare de his non uas voces præter eas, quæ sunt in scripturis; quanq; & aliq; furiosus est hic concitus vel percunctantis vel omnino cogitatis respondere, propterea quod si vel de rebus conditis quis ad istum interroget modum, existimat parum si ne mestis. Alioquin audeant respondere, quia talia temere loquuntur. Quomodo subsistit cœ um, aut ex qua materia, aut quæ est huius mixtura, aut quomodo conditus sol, cum singulis stellis. Sed quid mirum ex superioribus redargui istorum amentiam, quando sane nearborum quidem hic humi nascentium, quæ sit natura, quæve aquarum substantia, aut quomodo se habeat animalium creuo & constitutio, scitur, sed nequaquam dicere poterunt. Nam & Solomon

i ij qui

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

qui sapientiam copiosius cæteris omnibus sortitus est, videns fieri non posse. C
ut hæc homines inueniant, aiebat: Et quidem vniuersam ætatem dedit in corde
eorum, ne inueniret homo creaturam, quam fecit Deus ab initio usque ad finem.
An igitur quoniam inuenire non possunt, profitentur non esse: Certè profiten-
tur, sed corruptam habentes mentem. Proinde iure quis eis dixerit: Ostulti &
nihil non audentes. Quin potius desinitis esse curiosi de sancta trinitate, tan-
tumq[ue] creditis eam esse, quum habeatis huius rei doctorem Apostolum dicen-
tem: Credere, enim oportet primum Deo, quod est, quodq[ue] exquirerentibus ip-
sum remunerator est. Non enim dixit, quomodo sit, sed tantum esse dixit: Quod
sine sic quidem abundat sese, dicant quomodo est pater, ut hoc pacto discant,
quomodo est & huius filius. Verum absurdum est, inquiet, de parte tales qua-
stiones proponere. Audiat & quæ absurdum esse, de verbo eius huiusmodi qua-
stiones proponere. Itaque quum iste conatus superuacaneus sis ac plusquam in-
sanus, ne quis posthac istiusmodi percunctetur, aut ea tantum, quæ in sacris li-
teris sunt, discat. In his enim satis idonea ac sufficiens posita sunt hisce de rebus
exempla. Fons igitur ac lux dicitur pater. Nam me, inquit, reliquit fontem aquæ
vivæ. Ac rursus in Baruch. Quid est Israel, quod in terra inimicorum reliquisti
fontem sapientiæ? Ac iuxta Ioannem: Deus noster lux est. Dicitur autem &
filius, velut ad fontem, fluuius. Fluuius enim Dei impletus est aquæ. Ad lucem au-
tem splendor, dicente Paulo: Qui quum sit splendor gloriæ, & figura substan-
tiæ. Ergo quum pater lux sit, filius autem splendor eius, nam non oportet pige-
re, eadem de his præsertim, iterum dicere, frequenter videre est, in filio spiritu, per
quem illuminatur. Ut det, inquit, vobis spiritum sapientiæ ac revelationis
in agnitione ipsius illuminatos oculos cordis. Quum autem illuminamur spiri-
tu, Christus est in eo illuminans. Erat enim, inquit, lux vera, quæ illuminat om-
nem hominem venientem in hunc mundum. Rursus quum pater sit fons, ac D
filius dicitur fluuius, spiritum dicimus potare. Scriptum est enim: Nos omnes
eodem spiritu potati sumus. Quum autem potamur spiritu, Christum bibimus.
Biberunt enim de spirituali, consequente ipsis petra, petra autem Christus, Ac
rursus quum Christus sit verus filius, nos accipientes spiritum reddimur filii.
Non enim accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum ad terrorem, sed accep-
istis spiritum adoptionis filiorum. Quum autem efficiamur filii per spiritum, ni-
mum in Christo vocamur filii Dei. Quotquot enim receperunt eum, dedit il-
lis potestatem filios Deificari. Deinde patris, qui, vt ait Paulus, solus sapiens est,
filius est ipsius sapientia, Christus enim Dei virtus ac Dei sapientia. Quum au-
tem filius sit sapientia, nos dum sapientiæ spiritum accipimus, filium habemus,
ac per eum sapientes reddimur. Sic enim scriptum est Psalmo CXLV. Domi-
nus soluit compeditos, dominus sapientes reddit cæcos. Quumq[ue] spiritus san-
ctus datur in nos (Nam Saluator ait: Accipite spiritum sanctum) Deus est in no-
bis. Sic enim scripsit Ioannes: Si dilexerimus nos in vicem, Deus in nobis manet.
Per hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quod de spiritu
suo dedit nobis. Quum vero Deus est in nobis, & filius est in nobis, dicente i-
pso filio. Venimus ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Ad hæc,
cum vita sit filius. Ego enim, inquit, sum vita, viuificari dicimus per spiritum. Qui
enim excitauit, inquit, Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra,
propter inhabitatem spiritum eius in vobis. Cum autem viuiscamus per spiritum,
Christus ipse dicitur in nobis viuere. Cum Christo enim, inquit, crucifixi su-
mus, viuo autem non iam ego, sed viuimus in me Christus. Ac rursus: Quemad-
modum filius opera quæ faciebat ipse, dicebat à patre fieri. Ait enim: Pater in
me manens, ipse facit opera sua. Credite mihi quod ego in patre, & pater in

A me. Alioqui propter opera illius credite mihi. Consimili modo, quæ virtute spiritus faciebat Paulus, dicebat Christi esse opera. Non enim audebo quicq; dicere, eorum quæ non est Christus operatus in me, ad obedientiam genitum, sermone & facto, in virtute signorum ac prodigiorum, in virtute spiritus sancti. Huiusmodi naturæ societas atq; unitas cum sit in sancta trinitate, quis dirimet filium a patre, aut spiritum sanctum a filio, aut ab ipso patre? Aut quis est adeò confidens, ut ausit dicere trinitatem sibi dissimilem diuisaq; nature esse, aut filium alterius essentia esse q; sit pater, aut spiritum sanctum alienum esse a filio? Quomodo vero sint hæc, si quis vicissim percutetur querens, quo pacto cum pater est in nobis, dicitur filius in nobis esse. Rursum cum filius est in nobis, dicitur in nobis est separer, aut quod cum omnino tota trinitas sit, per unum significatur trinitas, aus cum unus est in nobis, trinitas esse dicitur? Dicat ipse primus splendor lucis, aut sapientia sapientis, aut dicat quod sint hæc. Quod si hoc non potest, multo magis huiusmodi de Deo querere, insipienti est temeritas. Deitas enim, utante dictu est, non datur per demonstrationem rationum, sed per fidem piamq; cogitationem cum religione. Etenim si salutiferam crucem, non in sapientia verborum, sed in ostensione spiritus ac virtutis prædicabat Paulus, cum tamen audisset verba non referenda in paradyso, quæ non est fas homini loqui, de hac trinitate quis poterit enarrare. Hinc tamen difficultati inexplicabili, poterit aliquis mederi, prius quidem per fidem, deinde ex ijs, quæ iam dicta sunt, videlicet de imagine, de splendore, de fonte & fluvio, de hypostasi & figura. Quemadmodum per propriam imaginem est filius in spiritu, ita & pater in filio. Si quidem quoniam non potest, ut per rationes hæc interpretemur, aut comprehendamus, diuina scriptura consolans imbecillitatē nostram, huiusmodi nobis dedit exempla, ut sic propter incredulitatē audacium hominum, dicamus simplicius, & dicamus absq; periculum, cumq; venia posthac sentiamus & credamus, unam esse sanctificationē ex patre per filium, quæ sit in spiritu sancto. Quemadmodum enim unica progenies est filius, sic & spiritus qui a filio datur ac mittitur, & ipse est unus, non multi, nec est de numero multorum, sed ipse solus est spiritus. Etenim cum unus sit filius, qui est verbum vivum, oportet eius unam esse vim vivam, consummatā, plenā, ac sanctificatricē & illuminatricē, quæ gratis a patre procedere dicitur, quoniam a verbo, quod citra controversiam est a patre, resplendet, mittitur ac datur. Nimirū filius a patre mittitur. Sic enim, inquit, Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum emiserit: rursum filius emitit spiritum. Ait enim: Si ego abiiero, mittet paracletum. Ac filius quidem glorificat patrem, dicens: Pater ego te glorificavi. Spiritus autem glorificat filium. Ille enim, inquit, me glorificabit. Et filius quidem ait: Quæ audiui a patre, hæc loquor in mundū. Spiritus autem accipit a filio. Ait enim: De me accipiet, & annunciat vobis. Ac filius quidem venit in nomine patris. Spiritus vero sanctus, ait filius, quem mittet pater in nomine meo. Hunc ordinem ac naturā cum spiritus habeat erga filium, quid obstat, quo minus qui hunc dicit creaturā, idem necessario sentiat de filio. Quod si filij spiritus est creatura, consequens erit, ut & verbum patris dicant creaturā. Nam hæc imaginates Ariani, in Caiaphæ iudaïstum prolapsi sunt. Quod si simulant se non sentire cū Ario, qui de spiritu talia prædicat, fugiant etiam illius verba, neq; committant impietatem aduersus spiritum. Quemadmodum enim filius qui est in patre, in quo & pater est, non est creatura sed proprius substantia patris. Hoc enim & vos præ vobis fertis dicere: sic & spiritum qui est in filio, & in quo est filius, non fas est creaturis adiungere, neq; separare eum a verbo, ac trinitatē imperfectam reddere. Itaque quod attinet ad dictum propheticum atque apostolicum, quorum gratia subuententes intellectū deceperunt seiplos, satis est p; hæc confutasse tropicorum blasphemiam ex inscitia profectā.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Iam verò videamus ipsa per se, quæ in diuinis scripturis de spiritu sancto dicuntur, ac velut probat trapezctę discernamus, num quid propriū habeat spiritus cum creaturis, aut propriū cū dei verbo, ut aut creaturā dicamus spiritū, aut creatorē, aut diuersum quidē à creaturis, propriū verò & vnum in creatæ trinitati, quæ est deitas: forsitan vel sic erubescet, vbi didicerint quantum à diuinis eloqujs abhorreant verba blasphemiae ab ipsis inuēta. Creaturæ itaq; ex nihilo factæ sunt, atq; esse cōperunt. In principio siquidē fecit Deus cœlum & terrā, & omnia quæ in ea sunt. Spiritus aut̄ sanctus dicitur ex Deo. Nullus em̄, inquit, nouit ea, quæ sunt hominis, nisi sp̄s hominis qui est in ipso: sic & quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Nos aut̄ nō spiritū mundi accepimus, sed spiritū qui est ex Deo. Ex his itaq; dicitis quæ cognatio spiritui cū creaturis: Siquidē creaturæ nō erāt, Deus aut̄ est qui est, ex quo etiā spiritus. Quod aut̄ est ex Deo nō potest esse ex nihilo, nec creatura, ne iuxta istos etiā spiritus qui ex illo est, creatura credat esse. Quis igitur istiusmodi vel sanos sustineat dicentes & ipsos in corde, nō esse Deum. Etenim quemadmodum nemo nouit quæ sunt hominis nisi spiritus qui est in ipso, ita quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus qui in ipso est. An non blasphemū fuerit dicere creaturā esse spiritū, qui est in Deo, qui etiā profunda Dei scrutatur? Docetur em̄ ex his dicere qui talis est, hominis quidē spiritus extra ipsum hominē esse, verbū verò quod est in patre & spiritum esse creaturā. Ac rursum spiritus sanctificationis & renouationis, & est & dicitur spiritus. Scribit em̄ Paulus: Qui præfinitus est filius Dei in virtute per sp̄m sanctificationis ex resurrectione mortuorū Iesu Christi dñi nostri. Ac rursum ait: Sed iustificati estis in nomine dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quin & ad Titum scribens, dicebat: Cū verò bonitas & humanitas apparuit seruatoris nostri Dei, nō ex operibus quæ sunt in iustificatiōe, quæ fecimus nos, sed iuxta suā misericordiā salvos nos fecit, per lauacrum regenerationis ac renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abūdē per Iesum Christū seruatorem nostrum, ut iustificati illius gratia heredes efficiamur secundū spiritūvitæ & ternæ. Creaturæ verò sunt hę, quæ significant ac renouantur. Emittit sp̄m suū & creabunt, & renouabit faciem terræ. Quin & Paulus ait: Impossibile em̄ eos, qui semel illuminati sunt, gustauerūt que donū coeleste, ac participes facti sunt spiritus sancti. Quod igitur non sanctificatur ab alio, neq; particeps est sanctificationis, sed ipsum est quod vim habet sanctificandi, p quod & creaturæ oēs sanctificant, quō fuerit vnum de numero omnīū, aut propriū ihs, quæ ipsius participatione sanctificantur; Necesse est em̄ ihs qui hoc dicunt, dicere filiū quoq; per quē omnia facta sunt, vnum esse de numero omnīū. Spiritus vivificās dicitur, ait enim: Qui excitauit Iesum à mortuis, vivificabit & mortua corpora vestra per inhabitatē spiritum eius in vobis. Et dñs quidē est ipsa vita ac lux vitæ, quē admodum dixit Petrus: Dixit aut̄ ipse dñs: Aqua quā ego dabo ei, sicut in ipso fons aquæ salientis in vitâ & ternâ. Hoc aut̄ dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in ipsum. Creaturæ verò sicut antea dictum est, sunt quæ vivificantur per ipsum. Cæterū q; nō est particeps vitæ, sed q; ipsum imparit vivificantq; creaturas, quā habet cognitionē ad resonatas, aut quō omnino posset esse de numero creaturarum, quæ per illum à verbo vivificantur; Vnctio dicitur spiritus, & est signaculum. Ioannes em̄ ait: Et vos vncțio quam accepistis a eo, manet in vobis, nec opus habetis, vt quis vos doceat, sed ipsius vncțio, spiritus illius docet vos de omnibus. In prophetaverò Elia scriptum est. Spiritus dñi super me, eo q; vnxit me. Ac Paulus ait: In quo & credentes signati estis in diem redemptionis. Creaturæ verò per hunc signantur & vnguntur, deq; omnibus docentur. Quod si spiritus est vncțio ac signaculum quo vngit & obligat omnia verbum, quæ similitudo aut proprietas vunctionis ac si-

A ac signaculi ad ea quæ vnguntur & signantur: Itaq; iuxta hanc rationem nequaq; fuerit ipse unus de numero omniū. Necq; em̄ esse potest signaculum de numero eorum quæ signantur, necq; vnc̄tio de numero eorum quæ vnguntur, sed proprium hoc est vngentis & signantis verbi. Nam vnc̄tio quidē fragrantiam ac redolentiam vngentis habet, atq; i qui vnguntur, huius participes dicūt Christi bonus odor sumus. Signaculum aut̄ formam Christi signantis habet, & huius qui signantur participes sunt, dum iuxta hoc formant̄, dicente Apostolo: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Sic & dum signamur, merito participes diuinæ naturæ reddimur, quemadmodum dixit Petrus. Atq; hoc modo particeps est omnis creatura verbi per spiritum, ac per spiritum reddimur omnes participes Dei. Ait enim: Nescitis quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis: Si quis templum Dei violauerit, perdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Ceterū m̄ si spiritus est creatura, haudquam illa per eum communio naturæ filij facta fuisset nobis; et creature quidem fuissimus copulati, sed alieni à natura diuina fuissimus, tāquam nullius rei ex illo participes. Nunc autem cum dicimur participes Christi & participes Dei, ostenditur quem est in nobis vnc̄tio ac signaculum non esse naturæ rerum conditarum, sed fidei, per eum, qui in illa nos sociavit patri. Nam hoc loquens in superioribus docens, scripsit, Per hoc cognoscimus, quod in Deo manemus, ac Deus in nobis, quod de spiritu eius dedit nobis. Quod si spiritus participatione reddimur confortes diuinæ naturæ, insaniat, si quis dicat spiritum habere naturam rerum conditarum, ac non potius Dei. Propter hoc enim in quibus esse incipit, iſi sunt dīj. Quod si deos facit, dubium non est, quin huius natura Dei natura sit, insuper est quiddam etiam euidentius ad hanc hæresim extendam. In Psalmo centesimo tertio canitur, quemadmodum diximus: Ause-
B res spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Paulus autem scripsit T̄to, per lauacrum renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum. Quod si pater per verbum in spiritu creat omnia ac renouat, quæ similitudo aut cognatio creatori ad creaturam: Aut omnino quomodo erit is per quē creant omnia, creatura: Nam hanc huiusmodi blasphemiam sequitur, et in filiū blasphemia, vt qui dicunt spiritū esse creaturā, idem dicant q; & verbum per quod omnia condita sunt, creatura sit. Imago filij dicitur, & est spiritus, quos enim præcognovit & prædestinavit conformes imaginis filij sui. Itaq; cūm ipsi quoq; confiteantur filium non esse creaturam, nequaq; huius imago poterit esse creatura. Qualiscunq; em̄ fuerit imago, talem oportet & eum esse, cuius est imago. Vnde congruenter decenterq; profitemur verbum nō esse creaturam, cūm sit imago patris. Itaq; qui spiritum creaturis annumerat, omnino filium quoq; inter has numerabit, blasphemiam proferens, per hoc etiam in patrem, propter huius imaginē in quā dicit blasphemiam. Videlicet diuersus à creaturis est sp̄s, ac demonstratum est eum potius esse proprium filij & non alienū à Deo. Quandoquidē & illa est præclara istorum interrogatio. Si ex Deo est spiritus, quare nō dicitur & ipse filius? Demonstrata est etiam in his quæ prius dicta sunt, istorum præcep̄s confidentia, demonstratur aut̄ & nunc nihil minus. Nā non filius dictus est in scripturis, sed sp̄s Dei in ipso Deo, & ex ipso deo dictus est, sicuti scriptus Apostolus. Quod si filius, qm̄ ex patre est, proprius est illius substantię, necesse est, vt & sp̄s qui ex Deo dicit, proprius sit iuxta substantię filij. Videlicet cū dñs sit filius, ipse sp̄s dictus est spiritus adoptionis filiorū. Ac rursum cū dñs sit sapientia & veritas, spiritus scriptus est sp̄s sapientiae & veritatis: ac rursum filius quidem est virtus Dei ac dominus gloriae, spiritus autem dicitur spiritus vir-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

tutis & spiritus gloriae. Ad hunc modum de unoquoque loquente scriptura, Paulo quidem dicente Corinthiis: Si enim cognovissent, nequaquam de minum gloria crucifixissent: & in alijs: Non enim iam accepistis spiritum seruitutis iterum ad terrorem, sed spiritum adoptionis filij. Et iterum: Emisit Deus spiritum filij suum in cordibus nostris clamantem Abba pater. Petrus autem scripsit: Quod si probritis affectimini in nomine Christi, beati, quoniam gloria ac virtutis spiritus super vos requiescit. Dominus vero dixit spiritum veritatis & consolatorem esse spiritum, ex quo demonstratur perfecta esse in hoc trinitatem. Per hunc itaque glorificat creaturam verbum, deos nos reddens, ac filios offert patri. Id autem quod creaturam verbo coniungit, nequaquam fuerit ipsum de numero creaturarum. Et quod creaturam facit filios, nequaquam fuerit alienum a filio, alioqui necesse esset alium querere spiritum, ut & hic per illum copuletur verbo. Verum hoc absurdum. Non sane de numero rerum conditarum est spiritus, sed proprius patris veritatis, per quem etiam ea quae condita sunt verbum facit deos. Ceterum is, per quem creatura fit Deus, nequaquam ipse fuerit extra patris deitatem. Quod vero supra creaturam est spiritus ac diuersus a rerum conditarum natura, sed proprius deitatis, licet & hinc intelligere inuertibilis & immutabilis est spiritus sanctus. Sanctus enim, inquit, spiritus disciplinæ, fugiet dolus, & recedet a cogitationibus imprudentibus. Ac Petrus quidem ait: In incorruptibilitate mansueti & quieti spiritus. Rursum in sapientia: Spiritus enim tuus immortalis est in omnibus. Nemo nouit quae sunt Dei, nisi spiritus Dei qui est in ipso. Non est autem apud Deum, sicut ait Iacob: ira, mutatio aut vicissitudinis obumbratio. Spes igitur qui in deo est sanctus, merito fuerit inuertibilis & immutabilis & incorruptibilis. Atque rerum conditarum creaturarum natura est vertibilis, tanquam sane quae sit extra Dei substantiam, & ex nihilo subsistens. Ait enim: Omnis homo mendax, & omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Angelos vero quae non seruauerunt suam originem, sed deseruerunt proprium domicilium, in iudicium magni diei, vinculis sub caligine reservabuntur. In Iob vero, si aduersus sanctos suos angelos non credit, sed aduersus angelos suos prauum quiddam excogitauit: astra vero non sunt pura in conspectu eius. Paulus scribit: An nescitis quod angelos iudicabimus, nendum temporaria? Quinetiam audiuvimus quod diabolus cum esset in medio Cherubim, & signaculum similitudinis factus, decidit eum a celo tangentem fulgur. Quod si creaturae mutabile habent naturam, talibus de angelis scripta sunt: Spiritus autem idem est & immutabilis, habetque eandem cum filio immutabilitatem, semper cum ipso manet immutabilis: quae similitudo immutabili ad ea quae mutantur. Manifestum fuerit, quod neque creatura est, nec omnino substantia angelicæ, propterea quod illi sunt mutabiles, sed imago verbi patris est propria. Rursus: Spiritus quidem implevit orbem terrarum. Sic enim psallit David: Quo ibo a spiritu tuo. Atque iterum in Sapientia scriptum est: Immortalis enim spiritus tuus est in omnibus. Ceterum, omnia creata in locis divisa sunt, sol, luna, & stellæ in firmamento, nubes vero in aere, ac mortalibus statuit terminos gentium, angelique mitiuntur in ministerium. Et venerunt angeloi ut assisterent coram domino, quemadmodum in Iob scriptum est. Et obdormivit Iacob patriarcha. & ecce scalæ fixæ in terra, quarum caput perueniebat usque ad celum. Et angelus Dei ascendebant ac descendebant in ipsis. Quod si spiritus implet omnia, & adest in medio omnium, angeliverò sunt hoc inferiores, & quo mittuntur illic adsunt, dubium non est, quoniam sit de numero rerum conditarum, neque prorsus angelus, quemadmodum vos dicitis, spiritus, sed supra naturam angelorum. Rursus enim ex his perspexit aliquis de spiritu sancto, quod illius alii participes sunt, non ipse participes aliorum. Non enim grauamus eadem dicere. Impossibile est enim eos, qui semel illuminati sunt, gustaueruntque donum cœlestis, ac participes spiritus sancti fuere, & gustaueruntque

A gustauerunt bonum Dei verbū: angelī verō reliquæq; creature participes sunt ipsius spiritus. Propter hoc em̄ eā quidem etiam excidere poterant ab eo cuius erāt participes. Spiritus autem semper idem est, ac participabilis, creature verō participes sunt illius: nequaq; erit spiritus sanctus, neq; angelus, neq; omnino creatura, sed proprius verbi, à quo datus participatur à creaturis. Alioqui tempus est, ut idem etiam filium dicāt creaturam, cuius omnes in spiritu participes facti sumus. Actus: Vnus est spiritus sanctus, creature verō plures. Siquidē angelī milles mille, & decies milles mille, luminaria verō multa ac throni & dominatōnes & cœli & Cherubim & Seraphim & archangeli multi: in summa, creature non sunt vnum, sed oēs plures ac diuersæ. Quod si spiritus sanctus est vnum, creature verō plures, & angeli plures, quæ similitudo spiritui ad res cōditas: Nec obscurum est, qd spiritus sanctus nō est de numero multorum, neq; est angelus, sed vnum est, quin potius verbi quod est vnum, proprius est ac Dei vnius proprius & consubstantialis est. Hęc quidē igitur vel sola per se, cum dicuntur de sancto spiritu, declarant eum nihil habere commune, neq; proprium, neq; natura, neq; substantia cum creaturis, sed diuersum esse à rebus cōditis, proprium autem & non alienum à filij substantia, deitateq; per quam cūm sit & ipse sanctæ trinitatis, pudefacit istorum amentiam: Sed consideremus tamen præter hęc & ipsam à principio traditionem, & fidem catholicę ecclesię, quam dñs quidem ipse dedit, apostoli verō prædicauerunt, ac patres obseruauerunt. Super hanc fidem & ecclesia fundata est, & qui ab hac exciderit, neq; fuerit, neq; dici potuerit. Christianus, Trinitas itaq; sancta in patre, & filio, & spiritu sancto theologice consideratur, nihil alienum, neq; extrinsicus ad mixtum habens, neq; ex creatore & re condita consistens, sed tota est creatrix & conditrix. Similis autem sibi ipsi & inseparabilis est natura, eademq; huius vis est. Pater enim per filij in spiritu sancto omnia facit. Ad hunc modū unitas sancte trinitatis seruatur. Itaq; vnum Deus in una ecclesia prædicatur, qui super omnia & per omnia & in omnibus. Super omnia quidem ut pater, principium ac fons, per omnia verō per verbum, in omnibus autem in spiritu sancto. Est autem trinitas non tantum nomine & imaginatio- ne sermonis, sed vera ac re ipsa trinitas. Quemadmodum enim pater est qui est, sic & huius verbum est qui est, & super omnia Deus, & spiritus sanctus non caret substantia, sed est a substantia vere, neq; ihs inferiorem sentit catholica ecclesia in horū temporum incidas Iudæos, imitantes Caiphām, & in Sabellium: neq; multitudinē excogitat, ne in paganofū errorem multos deos singentium devolvari quis: quodq; hęc fides sit ecclesiæ, discant quomodo dñs mittēs apostolos, præcepit hoc fundamentum ecclesiæ ponere, dicens: Euntes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Apostoli verō profecti docuerunt, & hoc est præconium per oēm ecclesiam, quæ sub sole est propagatum. Itaq; cūm hoc fundamentum fidei habeat ecclesia, dicāt nobis rursum illi rñ deantq; vtrū trinitas sit an dualitas. Quod si dualitas, anumereſ, iuxta vos, creature spūs. Non est quidē hec yestra sententia de uno Deo, qd est super omnia & per omnia & in omnibus. Nā illud in omnibus, nō habetis, separātes & alienātes à trinitate spū, quin & initiatio vestra quā creditis vos facere ad istū modum sentiētes, nō est integra, que sit in nomine deitatis. Ad misericordiam hinc creaturā, ac vos quoq; de Deo disputatis quēadmodum Arriani ac pagani, creaturam cum eo, qui creauit eam, Deo per proprium verbum copulantes. Ad istū verō modū, quum sitis affecti, cuius est is spei, aut quis vos coniungeret Deo, quum nō habeat spiritum eius dē Dei, sed spiritum creature: Qualis autem vestra audacia aut int̄gitan̄, qd spiritum & huius verbū ad creaturas detrahitis, ac rursum creaturā & equiparatis Deo; hoc em̄ facitis imaginantes de spū copulantesq; cum trinitati.

Quis

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Quis verò furor est vester, ut cogitatis iniquitatem aduersus Deum? Quia nos omnes quidem angelii aut omnes creature, sed unus ex his annumeratur Deus & verbo eius. Oportebat enim iuxta vos semel, quum angelus sit & creatura spiritus, copuletur q̄ trinitati, non unum, sed omnes creatos angelos coniungere deitati, nec iam trinitatem, sed multitudinem quicq; deitatis innumerabilem esse, ut & in hoc rursus perfectio, quæ vobis videtur, fiat huc & illuc diuisa, instabilisq; varietate reddatur. Tales enim sunt fines vestri, & Arianorum disputationum aduersus deitatem, & creature seruientium supra creatorē omnium Deum. Tālia itaque vobis absurdā contingunt, ex eo quod dicitis dualitatem. Quid si trinitas est, quemadmodum re vera est, declaratum est autem inseparabilem esse, nec sui dissimilem, necesse est unam esse huius sanctitatem, vñāque huius & ternitatem ac naturā inuertibilem. Quemadmodū fides in hac tradicā cōstituit Deo. Ceterū qui subducit aliqd à trinitate, & in solo patris nomine, aut in solo filij nomine baptizat, aut absq; spū in patre & filio, nihil accipit, sed iniurias & imperfectiū ipse, tū is, qui dare videtur, permanet. In trinitate emperatio est. Itaq; qui separat filium à patre, aut spiritum deducit ad creature, neque filium habet neque patrem, sed est absq; Deo, ac infideli decerio, & quidvis potes q̄ Chr̄istianus, idq; iure. Quemadmodum enim est unū baptismū in patre & filio & spiritu sancto dari solitum, & una fides est in illam, quemadmodum dixit Apostolus, sic sancta trinitas quum sit in se vñita, & vñita erga se, nihil habet in se rerū conditārum, & hæc est inseparabilis trinitatis vñitas, vnaq; in illam fides est. Quod si iuxta vestrā, quā tropici estis ad inuentione, non ita est, sed somniātis creaturem dīcī spiritū sanctū, non est una fides vestra, neq; unū baptismū, sed dīcō vñū quidem in patrem & filium, alterum autem in angelum, qui est creature, neq; quicq; vobis restat certi negāveri. Qualis enim communio rerū conditārum & creature, aut qualis vñitas terrestribus creaturis, cum eo qui has cōndidit per verbum? Hoc sciens beatus Paulus, non separat trinitatē quemadmodū vos, sed vñitatē hanc docēs scribit Corint. de spiritu libus, & omnia in unū Deū ac patrē summatim colligit, dicens; Diuisiones autē gratiarū sunt, sed idem spiritus, & diuisiones administrationū sunt, sed idē dīs, & diuisiones operationū sunt, sed idē Deus, q̄ operat ē mīa in omnibus. Quācēm sp̄s vnicū q̄ dividit, hēc à patre per verbū suppeditantur. Eadē sunt enī quē patris sunt, & quē filij, eōq; & omnia quā à filio in spiritu dantur, patris sunt dona, cum mīo spiritus est in vobis, & in hoc ipso est pater, & ad hunc modū est id quod dicitur; Venimus ego & pater, & mansioñē apud eū faciemus, quemadmodū prius dīctū est! Vbi ēm lumen, illic splendor, & vbi splendor, illic & huius actus, & eiusdē formā gratia. Atq; id rursus Apostolus docēs scribit iterū Corint. in ij. epistola, dicens; Gratia dñi Iesu Christi, & charitas Dei, & cōmunicatio spiritus cū omnibus vobis. Nā gratia quē datur, donumq; in trinitate, datur à patre per filium in spiritu sancto. Sicut ēm ex patre est per filium quāe datur gratia, sic nequaq; potest esse cōmunicio donationis quē sit in nobis, nisi in spiritu sancto. Huius ēm participes habemus p̄fis charitatē ac filij gratiā, atq; eiusdē spiritus cōmunionem. Ex his itaq; trinitatis operatio demonstrat. Nō ēm quali cuiq; diversa distinctiōq; dēnt, significat Apostolus sed q̄ quē dantur, in trinitate dant, & omnia ex vñq; Deo sunt. Itaq; qui non est creature, sed vñitus filio, sicut filius vñitus est patri, cū simul cū patre & filio glorificatur, Deiq; nomine celebratur cum verbo, operāsq; quemadmodum pater per filium operatur, an non qui dicit eum esse creaturā, nonne manifestē in illum cōmittit impietatem neq; ēm est quicq; quod nō per verbum in spiritu fit & operatur. Hoc & in psalmis canitur; Verbo dñi cōficiuntur, & spiritū oris eius omnis virtus eorum, Quā & iustificati sumus, ut dicit

- A** dicit apostolus in nomine domini nostri, & in spiritu Dei nostri. Inseparabilis est a verbo spiritus, nimirum dicente domino: Veniemus ego & pater, simul veniet & spiritus, non aliter quam si filius in nobis habitaret, scribente ad Ephes. Paulo: Ut det vobis secundum diuinitatis benignitatem suam, virtute corroborari per spiritum eius in interiorum hominem habita: et Christum. Ceterum, cum Christus in nobis est, est & pater, dicente filio: Ego in patre, & pater in me. Itaque cum sermo fuerit in prophetis, in eodem spiritu sancto prophetabat, scriptura dicente: Et factus est sermo domini ad hunc aut illius prophetam, demonstratur propheta in spiritu sancto. In Zacharia quidem scriptum est: Nisi sermones meos & legalia mea suscipitis, quemcumque ego precipio in spiritu meo in servis meis prophetis. Vbi & paulo post accusans populum dicit: Et cor illorum statui increduli ne exaudiatur leges meas & sermones, quos emisi dominus omnis potens in spiritu suo, per manus retro prophetarum. Petrus autem in Actis dicebat: Viri fratres, oportet impleri scripturam, quam praedixit spiritus sanctus. Et communiter apostoli clamabant in hunc modum: Domine qui fecisti celum & terram, & mare, & omnia que in eis sunt, qui per os pueri tui David patris nostri per spiritum sanctum locutus es. Et Paulus quidem cum esset Romae, liberetur loquebatur iudeis ad ipsum accendentibus: Recte spiritus sanctus locutus per Esaiam prophetam ad patres nostros. Timotheo vero scribens: Spiritus autem praecise dicit, quod in posterioribus temporibus deficient quidam a fide, attendentes spiritui deceptionis. Quapropter quodcumque dicitur spiritus in aliquo esse, intelligitur in eo esse verbum dans spiritum. Itaque cum prophetia impletur, ait: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Ac Paulus dicebat: Secundum subministracionem spiritus Iesu Christi in me. Corinth. autem scribit: An probationem queritis in me loquentis Christum? Quod si Christus erat qui loquebatur in eo, nimirum Christi erat spiritus, qui loquebatur in eo. Quum enim spiritus in eo loqueretur rursus in Actis ait:
- B** Et nunc ecce vincitus spiritu, proficiscor Hierosolymam, que in ea mihi sunt cœnacula ignorans, nisi quod spiritus sanctus per singulas ciuitates testificatur mihi dicens, quod vincula & afflictiones me manent. Quoties sancti dicunt: Hæc dicit dominus, non aliter quam in spiritu loquitur, & in spiritu loquentes in Christo hec dicunt: Quod si Agabus in Actis dicit: Hec dicit spiritus sanctus, non aliam ob causam, nisi quod verbū factū esset ad ipsum, ac spiritus subministraret & loqueretur ipsi ac testificaret quod manerent Paulum Hierosolymis. Nimirum spiritus rursus testificare Paulo, ipse Christus loquitur in eo, ut verbi sit testificatio facta ex spiritu. Sic cum ad sanctam virginem Mariam accederet verbū, simul veniebat spiritus, & verbū in spiritu formauit adaptavitque sibi corpus, volens connectere esse offerre per seipsum creaturā patri, ac reconciliare omnia in ipso, pacificās ea quæ in celis & quæ in terra: cōcorditer à scripturis diuinis demonstratur spiritus sanctus non esse creaturā, sed propriū verbi & deitatis paternā. Sic enim sanctorū doctrina in sancta & inseparabilem trinitatem conciliaf, & una fides eademque catholicæ ecclesiae. Ceterum tropicorum aliena a fide fabulosa confusio diffonat quidem à scripturis, consuetudinata autem cum Arrianorum insanientium dementia. Ac merito sane tales ad hunc modum istis respondent, quo fallantur in simplicitate. Sed gratia Deo quod sicuti scribis, intelligunt se ex cūslo a simulatione, quæ se fingebat Arrianis contradicere. Nam & ab illis habent odio, ut qui verē belligerant aduersus spiritum, moxque redditū mortui, deserti, vacuique spiritu, eo quod iuxta sententiam apostoli, cum sint homines animales, non valuerūt capere ea, quæ sunt spiritus dei, quod spiritualiter iudicant. Ceterum qui sapient ea quæ sunt spiritus, iudicant quidem omnia, ipsi vero a nemine iudicant, quippe cum habeant in se esse dominum, qui per spiritum ipsius paterficit & seipsum, & per seipsum patrem. Ego quidem igitur quanquam in deserto vescens, tamē ob impudentiam eorum qui defluxerunt a veritate, contempsis his, qui ridere

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ridere volēt, per imbecillitatem & humilitatem sermonis quo probationes ad-
ferimus, scripti paucis, miseri tuis pietati, multum obsecrans, ut in his versans, &
ha quidem corrugas, veniam autem de suis, quae parum firmiter dicta sunt. Nam
iuxta fidem apostolicam, a patribus nobis traditam, tradidi, nihil aliunde com-
mentus addidi, sed quod didici, exaravi, iuxta consonantiam sacram scriptu-
rarum. Nam & hoc consonat cum his, quae prius sunt pronunciata, ad confirmationem
sanctorum scripturarum, nec aliud est ex cogitatum. Sed ipse dominus
Iesus Christus per seipsum docuit Samaritanam, & per hanc nos, sancte trinitatis
integritatem inseparabilem esse, unamq; deitatem. Ipsa veritas testatur, sicut ait
Samaritanæ: Credet mihi mulier, quod venit hora & nunc est, quando veri ado-
ratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam pater tales querit adorato-
res, qui adorant ipsum. In spiritu & veritate oportet adorare. Hinc igitur decla-
ratum est, quod veritas quidem est filius quemadmodum ait ipse. Ego sum ve-
ritas. Veri adoratores adorant quidem patrem, sed in spiritu & veritate, consi-
tententes filium, & in hoc spiritum sanctum. Inseparabilis enim est spiritus sanctus
a filio, quemadmodum filius inseparabilis est a patre. Testis est ipsa veritas di-
cens: Mittam vobis paracletum spiritum veritatis, qui ex patre procedit, quem
mundus non potest accipere. Mundus autem sunt, qui negant eum esse ex pa-
tre in filio. Oportet igit imitari veraces, profiteriq; & succurrere veritati. Quod
si post haec neque discere velint, neque intelligere valeant, saltem desinant effun-
dere blasphemias, neque separant trinitatem, ne separantur a vita, neque spiri-
tum sanctum annulerent creaturis, ne quemadmodum olim fecerunt pharisei
qua sancti spiritus sunt, ea tribuant Beelzebub. Sic & isti similia audentes, in
posterum cum illis similiter indeprecabile supplicium accipient.

D. ATHANASII AR^D CHIEPISCOPI ALEXANDRI[•] ni, de unitate fidei, ad Theophilum.

Liber I.

dei unius substantie trinitatis, hoc est, patris, & filii, & spiritus sancti, sine initio temporum, super omnem sensum & sermonem & spiritum, una virtus, unus Deus: tria vero vocula, una potestas, nascitur de Maria virgine, accipiens cor pus animale. Sed ipse sensus non precellens est Dei verbum: Non comprehensus a carne sermo, sed in carne & super car-
nem, sicut Deus praescius Dei virtus, Dei veritas, passum autem humanam passionem: sermo Dei impassibilis est.

In passione quidem corpus moritur, ut vivificet protoplastum, qui ceciderat per inobedientiam. O homo, deitatem queris, vitupero te si credis, bene facis. Cre-
dere tibi iustum est, non discutere permisum est. Si autem discutis, & dicas quo modo pater de lumine excidisti, & si dixeris quomodo filius, occurret tibi ser-
mo propheticus, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Vide ergo ne simill-
ter excidas a lumine; Nemo enim novit patrem nisi filius, neq; filium nisi pater.
Qui tres virtutes inducit, tres deos constitetur. Nos autem credimus tres personas,
unam deitatem. Quando autem nominaueris patrem, clarificas filium: & quando
nominaueris filium, adoras patrem. Si iterum unam personam trinitatis dici-
mus, iudaizamus, quia iudei unam personam dicunt, & unum Deum conser-
tus

Credenda
quædam,
non discu-
tienda.

Iudei.

A tur. Si tres deos inducimus, similes sumus gentibus. Sed confitemur patrem in Gentes. filio, & filium in patrem cum spiritu sancto. Non separabitur unitas, non dividetur deitas. Deus ex Deo, non duo dii: virtus ex virtute, sed una virtus: lux de lumine, veritas ex veritate, sed una veritas: unitas non est, non coelum, non terra, non mare, non lux, non tenebrae, non angeli, neque archangeli, neque Cherubini, neque Seraphini, sed erat ante principium filius cum patre. Nemo cognoscit innascibillem, nisi qui natus est ab eo, scit unde sit natus, neque nascibilem aliquis scit, nisi qui genuit. Pater scit quem genuerit, similis genitus genitori, patris consilium & sapientia, una virtus, & una deitas. Nativitatem filii Dei legi propriam nativitatem ex virginie Maria, sed nativitas filii Dei ante principium apud patrem est. Confiteor enim unum innascibilem, & unum natum. Confiteor patrem omnipotentem, sine initio, sine fine, qui omnia teneret, & a nullo tenetur omnia gubernat, & a nullo gubernatur: omnia videns, ipse autem inuisibilis est. Confitor legitimum Christum filium Dei, cum omni consilio & virtute paternae diuinæ deitatis. Quantam autem virtutem habet pater, tantam habet & filius. Non diminuitur genitus ab eo, qui est innascibilis. Spiritus sanctus neque natus, neque innascibilis, non factus, neque creatus. Si autem dixeris natum, duos filios statuo ex uno patre, & non unum ex uno, aut solum ex solo. Aut unus pater ex quo omnia, aut unus Iesus Christus, per quem omnia. Et si dixeris innascibilem, iam non unus pater omnipotens innascibilis, sed duos deos statuo. Et si dixeris facturam, gentiliter quero: Gentes enim facturam manus adorant, & non factorem cœli & terræ. Quod ergo habes edicere? Phantasma? Absit! Quoniam blasphemias spiritus sancti non remittetur. Quemadmodum ergo duo ligna coniuncta, missa in fornacem ignis, & deducibus lignis procedit flamma inseparabilis, sic de patre & filio virtute procedit spiritus sanctus, ipsam virtutem deitatis habens, sicut beatissimus Paulus posuit, dicens: Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Non Deus Dei mediator: unum enim usque ad trinitatem, sed accipiens corpus devirgine Maria, induens veterem hominem, qui cederat per inobedientiam, mediator factus carne par virtute, hoc est, Iesus Christus.

Spiritus
sancti pro-
cessio cu-
susmodi.

Quando autem adsumpsit apostolos, sicut Euangelista restatur, ascendit in montem excelsum, & transfigurauit se coram illis: & ecce nubes splendida cooperuit eum. Nubes vero splendida virtutem patris in eo ostendit, sicut quidam per vaniloquia docent, dicentes, quomodo tres personæ in una virtute, sic tria vocabula, sed unus Deus. Tria vocabula unius vocis nomen patris, & filii, & spiritus sancti. Iterum illi dividentes virtutem & deitatem trinitatis, dicunt: sicut Imperator, praefectus, & comes. Absit. Non credo ego hanc doctrinam, aut istam expostionem, sed magis anathematizo. Scriptum est enim in diuinis præceptis: Vitis bilita huius mundi inuisibilibus comparantur. Terrenus enim Imperator de tribus constat, sed unum est imperium. Si deposuerit diadema à capite suo, Cæsar est, & non Imperator. Quod si deposuerit purpuram, praefectus est iam vir Iudas. Si qui blasphemant spiritum sanctum, non sunt Christiani, sed sunt Iudei. Nam Iudei unam personam adorant: Nos autem profitemur: sicut Imperator terrenus & cœlestis homo in purpura, & purpura in homine, corona autem capitum continet purpuram & hominem, unum imperium virtutes ostendit: sic pater in filio, & filius in patre: Spiritus autem sanctus, coniunctio, deitas, virtus, & unitas trinitatis.

Math. 18

Nubes
splendida
qd. signata

Roman. vi
Cæsar ab
Imperato-
re quod dis-
ferat.

k D. ATHA,

DOMINI ATHANASII ARC CHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ ni, de fide sua, ad Theophilum.

Liber I.

ATHANASIVS.

Redere iubemur in Dei patris omnipotentiam, & filij eius
Iesu Christi, & spiritus sancti indivisam quidem & inseparabilem trinitatem. Hæc enim & Prophetæ cecinerunt, & dominus tradidit, tenuerunt & docuerunt apostoli. Hæc redemptio mundi est, hæc salus ecclesiæ est, hæc fides nostra est & vita, ut tradidit nobis unam substantiam, tres personas subsistentes, perfectas, equeales, coæternas confiteamur, & firmam fidem confessionem in eum usq; teneamus illæsam. Et hoc est qd;

Græci θεοδοσιον vocant id enim quod subætit non habet aliquid, sed suum est, à se est. Cætera vero quæ sunt, quod habent, acceptum habent. Idcirco ad Mose: Deus loquitur, dicens: Ego sum qui sum. Et rursus dicens filiis Israhel: Qui est, misit me. Erant vtiq; tunc angelorum throni, dominationes, cœlum, terra, vel maria. Sed quia illa sola est infecta natura, & in tribus personis deitas una subsistit, idcirco ait: Ego sum qui sum. Quisquis autem tres ἰωσόσας dicit, id est, tres substantias, is sub nomine pietatis tres naturas conatur adserere. Et si ita est, cur ab Arriano parietibus separemur perfidia copulatio? Ille enim gradibus diuinitatem diuidit, & Deum ex Deo, id est, filium ex patre ita confitetur, ut ex Deo factus sit, non de Deo natus. Qui si natus est, unus substantia est; si factus est, verus filius non est. Et si verus filius non est, nec verus Deus. Aut si verus Deus est, & de patre non est, duo sunt habentes singuli & voluntates proprias, & imperia diuersa. Sed dominus noster Iesus Christus in Evangelio suo unum se cum patre, & ex patre esse testatur, cùm dicit: Ego ex Deo exiui. Et rursus: Ego in patre, & pater in me. Item: Ego & pater unum sumus. Et: Qui me videt, videt & patrem. Siquidè hæc ideo sunt scripta, ut vera eius diuinitas non negetur. Sed illa forsitan tibi usurpas, que propter incarnationem eius scripta sunt, vtputa: Qui me misit, maior me est. Et: Non veni facere voluntatem meam, sed cuius qui misit me. Et: Filius se nihil potest facere. Et: Non est meum dare vobis, sed quibus paratus est à patre. Et cætera his similia. Quæ omnia non infirmat filium, neq; deprecat, sed à patre distinguunt, & eius humilitatem & incarnationem ostendunt. Sed nec illa fidelè anima scandalizent, quibus dominus esurisse, dormisse memoratur, lachrymasse, tristasse usq; ad mortem, passionem quoq; & crucem, siquidè ad id sunt scripta & facta, ut & tolerantiae exempla præberent, & vera eius incarnatione noscerent. Nam in eo qd esurisse dominus dicitur, veri corporis adsumptionem intelligere. In eo autem qd quinque panibus, & duobus piscibus qd quinque milia hominum satiat, veræ eius diuinitatem cognosce. Certe cùm dicit: Ego sum panis qui de cœlo descendit, non cadit in sensum nostrum, ut panis esurire credatur. Sic & de somno eius intelligendum est. Quoniam sicut per somnum corporis veritas cognoscit, sic per illud qd statim ventis & fluctibus imperat vera eius diuinitas approbat. Nam & qd lachrymas super Lazarum fundit,phantasmatis suspicio tollit: lachrymæ enim veri corporis sunt humores. Cum autem dicit Lazzare ex foras, & statim ille qui iam foetebat, aperte se terra, viuus emergit, magnæ eius diuinitatis indicium est. Ita illud qd ait: Tristis est anima mea usq; ad mortem, ex hac Lazari suscitatione intelligi potest quod debeat accipit: quia non usq; metuebat diuinitas mortem, quæ verbo mortuos suscitabat, sed humanum

Ariano gra-
duis facit
in diuini-
tate.

Vita Chri-
sti exem-
pli est no-
tra.

Ioann. 6

Lachry-
mæ Chri-
sti.

A manum affectum per tristitias animæ indicabat. Crux æquæ, passio, sepultura, vno vel altero dicto dñi discutiuntur, quo minus ei impotētia vel infirmitas adscribatur, cùm dicit ad Iudeos: Soluite tēplū hoc! Vtq; corpus suum dicebat: & ego in triduo suscitabo illud. Item ait: Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumere illam. Si corporis sui suscitat templum, si potestas est ponendi animam per passionem, & sumendi per resurrectionem, casset in Christo infirmitatis opinio, ybi tantæ potestatis sublimitas declaratur. Omnia ergo piè intelligenda sunt. Omnia ergo honorificè tractanda sunt. Vtrūque in domino confitendum est, & forma Dei, in qua semper fuit: & forma servi, quæ accepta est propter seruos. Credenda est & passio secundum carnem, & impassibilitas secundum diuinitatem. HAE. Deus pater ex voluntate genuit filium, an ex necessitate? A TH. Nec ex voluntate, nec ex necessitate: quia Deum nulla manet necessitas. Sed & mihi interroganti: Deus bonus est an nō? Vtique bonus. Voluntate an necessitate? Si voluntate, maior iam & prior voluntas est ex qua bonum. Si ex necessitate, maior necessitas, & deus infirmior habetur. Qua de re filius ex patre non ex voluntate, sed ex substātia natus: quia supra voluntatem & necessitatem est id, quod est deitas. HAE. Denuo te interrogo, pater & filius quid est? A TH. Deus & verbum. HAE. Ergo non simplex, sed compositus est, quia ipse est, & verbum. A TH. Deus operatur, an non: & quæ facit, voluntate facit, an non? HAE. Vtq; volūtate. A TH. Ergo ipse est & voluntas, & cōpositus secundum interrogatiōnē tuam, non simplex. HAE. Sed Deus in eternitate manens, solus eternus est. Omnia etenim qui semper est, sed non est omnia multa, sed vnum ac simplex hoc quod semper Deus est. A TH. Et ideo separari impossibile est vnum ab vno, i. filium à patre, vel patrem à filio propter identitatem deitatis, dico: ego & pater vnum sumus. Dum ego & pater non solitarius intelligitur: Neq; quod vnum sumus, diuersum sentitur. Dicimus ergo, paternam deitatem nunq; alienam fuisse à propria generatione. Et ideo nobis paterna deitas pro tempore quidem intelligibilis efficitur, ipsa verò nec temporis, nec nouitati subiacebit: ne inanis vel superflua, aut certè proficiens paterna deitas reperiatur. Libera etenim ab omni exordio, ab omni cōpositione, ab omni qualitate, ab omni quantitate. Sed cùm genitus appellatur, nihil aliud q; patrem & filium significare monstratur: Nihil enim tam impium, q; filium Dei appellare, & Deum verum negare: q; patrem loqui, & sine generatione patrem considerari. Quodcunq; etenim non ita extiterit, vt Deus existere debeat, Deus credi non debet. Ego sum quisum, non sum mutatus. Et ideo q; diuinum est, immutari non potest, ne non sit quod semper est. Immutatur autem sua simplicitate, si non uellus pater est, si ab eternitate cù ipso est, & in ipso filius nō est, & est mutabilis: si non natura, sed voluntate post naturam genuit filium. HAE. Sed solum sapientem & potentem patrē credi debere. A TH. Si cùm & filium simul cum patre veneraris, patrī detrahis, qui simul cum ipso minus sapientem veneraris. Qui si igitur minus sapientē decernis, vtq; nec Deum, nec filium Dei adserere debes. Quod si plenē sapientē adseris, recte Deum vel filii definis. HAE. Sed filii à patre murati manifestū est, patrē verò à filio mutari nō posse, A TH. Si ita est, quæro utrū pater imperfectū filium genuerit, suspectumq; de miseria, cui deinceps non tam genitoris officio, q; magistri imperio rudimenta sapientiæ impariare dignaretur. Est ergo quod vel Deus pater perfectè sapiens docere debeat. Est & q; Deus filius imperfectè sapiens discere possit, & quod omnia quæ pater habet filii sunt, si non perfectè sapit, vel plenē potest. Quemodo in filio omnes thesauri sapientiæ & scientiæ deprehenduntur: vel Deus super omnia nominaatur; HAE. Sed solum Deum patrem sine initio, sine origine, simplicem quoq;

Patrē nec voluntate nec necessitate genuisse filium.

Diuinum mutatio- num ex- pere est.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& indeterminabilem cognoscere debere. Operationem vero eius, id est, filium, ne que sine initio, neque sine fine intelligi oportere, maxime cum cōmne opus & initium sustineat, & fine carere non possit. A T H. Hoc enim & nos confitemur. Est enim indeterminabilis, simplexque natura. Quod ergo incompositū simplexque manet, nullis legibus determinari potest. Sed responde mihi interrogantis. Vtrum est Deus, quem sine initio & fine semper fuisse cōmemoras, ita indeterminabilis; Statuis quippe, ut nihil ei non solum secundū naturam, sed ne secundū actionem naturae accedere possit, ita ut nec nouellus pater, sed nec initialis genitor declaretur, vt verē indeterminabilis, & non preciens cognosci possit. Proficiet utique si ad actionem nouae generationis procedere festinat, quo minus ex hac cognoscere valeat, aliquando semet patrem futurū. Nobis verē sufficit is, qui in principio erat, & apud quem erat, quemā Deus apud Deum erat. Quod si non natura filius, nec recte pater & filius pronūciatur, quia nec genitor, nec genitus insinuatur. Quod si plenitudo diuinitatis secundum Paulum in filio habetur, cur Deus plenitudinis negatur? Et si in eo omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi habentur, cur Deus ignarus pronunciatur? Et si verbum in principio, & apud Deum, & Deus habetur, cur Deus naturalis non creditur? Absit autē à fide apostolica, ut in filij generatione aut augeatur diuinitati quod pater est, aut minuatur ne pater sit. Sed nec natus profectionem sustinuerat, sed nec generatus diminutionem patiatur. H A E. Quomodo autē nativitatē semipiternitatem coniungis, dum nativitas posterior sit à semipiternitate? A T H. Re vera quasi prius conceptus de semine, aut coagulatus in ventre sit, cūm scriptura dicat: Generationē autē eius quis enarrabit? Nam & generatīcalūniam facis, quasi ei accesserit ut generaret. Quod si accessit illi quod antē non habuit, imperfectus invenitur; si non accessit, semipiternus cum semipiterno in semipiternitate fuisse reperitur. De semipiternitate filij audi per David filium ad patrē verbā sapientē: Et ego semper tecum: et tu sis manum meam dexterā, & in voluntate tua deduxisti, & cum gloria adsumpsisti me. Item David: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex vtero anteluciferū genui te. H A E. Ingeniti nomen patris, & filij geniti appellas. Quid de spiritu sancto dicturus, qui utique in tertio gradu ponitur, in scripturis genitum eum cōfiteris, aut ingenitum appellas? Si genitus, iam non est unigenitus filius, ed quod sit & alter natus de patre. Si non est natus, est utique & alter ingenitus. Etiam non est unus Deus pater ex quo omnia, sed duo sunt patres. Quod si negas natus de patre est spiritus, neque non genitus, superest vi creature dicatur. A T H. Si scripturas domini, vel dominum loquentem in scripturis credideris, nunquam crearem crea turis comparabis, cūm legeris: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Item ipse David: Emittis spiritum tuum & creabun tur. Audi & patrem loquentem: Spiritus ex me prodijt. Item ipse per Iohel Prophetam: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et dominus in Eu angelio apostolis dicit: Mittam vobis à patre meo paracletum, spiritū veritatis, hic de patre procedit, & de meo accipit. Sufficeret quidē fidelibus hoc ipsum credere, quia filius genitus est. Spiritus autem de patre procedens est, cuius processio qualis aut quanta sit, nulli conceditur scire sic ut de filio dictum est: Generationē eius quis enarrabit? Sed arctius propter incredulos requirendum est, & interroganti mihi responde, H A E. Respondeo, A T H. Certe confiteris De um esse & creatorem, i. conditorem rerum omnium, & ab eo conditum, nihilve mediū, H A E. Quid confitear quod ambigui non potest? A T H. Cōuertibile cōditū, quia initū habet, & fine nō caret. Incōuertibile & incōmutabile cōmne quod æternū est nec initū habere, nec finem confiteris; H A E. Utique sic aio,

Coloss. 1²

Aetorū 8²

Psalm. 7²

Psal. 109

Psal. 103

Processio
spūs san-
cti inco-
gnita est
hominib⁹

A aio, quia sic habet. A TH. Creator creaturis commiscibilis, an non? HAE. Communicat quidem creaturæ semet, miscetur tamen nunquam, ne mutabilis & cōuertibilis & corruptionis particeps esse reperiatur. A TH. Recetè dixisti. Et quomodo legis: te baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & sancti spiritus, si creatura est spiritus sanctus? Quod creator vñnitur in nomine, in virtute, in redēptione, in sanctificatione, & quod tu in tertio loco nominari putas, in primo id Petrus Apostolus collocat, qui trinitatem gradibus non diuidit, numerum nescit, sed tertium primum ponit, cum dicit Ananiæ: Quare compleuit Satanas cor tuum, ut mentireris spiritui sancto. Et post paulus: Non es hominibus mentitus, sed Deo. Ergo qui spiritui sancto mentitur, Deo mentitur: quia spiritus Deus est. Audi & Paulum Apostolum dicentem: Nemo enim scit quae sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in eo. Qui vtiq; si esset creatura, ut credi studes, quid in creatore esset, scire non poterat. Vnde idem Paulus: Quis enim cognovit sensum dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Si ergo de patre procedit spiritus sanctus, ut legitimus, si liberat, si sanctificat, si consolator est, si bonus est ut Deus, sicut scriptum est: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam; si abluit, si iustificat, si is qui eum blasphemauerit, sicut scriptum est, non habet remissionem, nec in hoc seculo, nec in futuro, quae vtiq; nulli nisi Deo propria sunt, quid ergo amplius querendum de illo est vel dubitandum? Cum per operum magnitudinem quod est, ipse manifestat: Non vtiq; alienum esse patris & filij maiestate, qui non est ab operum virtutibus alienus: frustra illi nomine diuinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari. Est & illud, quod omnis creatura capax est diuinorum virtutum, & eget gloria Dei: Spiritus enim capabilis est, non capax, & nullius eget, sed egenitibus se largiter infundit. Nam de filio scriptum est: Vngentum effusum nomen tuum. Item de spiritu sancto Deus loquitur: Effundā de spiritu meo super omnem carnem. Vbi aliquid legisti? Effundam angelum, vel aliam quamlibet coelestium creaturarū, sicut de spiritu: Legimus repletos quoque fuisse apostolos spiritu sancto, & quam terrarū partem ob eccliationem ecclesiæ unusquisque agebat, cum singulis vtiq; totus erat. Angeli cum singulis singuli sunt, & dum mittitur, dñi ibi est, alibi vtiq; deest. Spiritus cum omnibus vbiq; tecum est, quod non nisi solius Dei est. Adoremus ergo patrem, adoremus & filium, adoremus & spiritum sanctum, una eademque veneratione. Si ille nobis cum patre & filio confert remissionem peccatorum, sanctificationem, & vitam perpetuam, simul vtiq; cum patre & filio referamus & gloriam. Aut si non est cum patre commendendus & filio, ergo nec commendendus in baptismō est. HAE. Paulus ante confessi sumus ambo, Deum patrem inuisibilem, incomprehensibilem, immutabilem, sine fine sempiternum. A TH. Sic habet. HAE. Et quomodo de eius substantia filium confiteris, qui saepè à patribus visus est conuertibilis atque mutabilis? Et in varijs figuris singulis quibusque saepè demonstratus. Qui si de ipsa substantia est, carnis vtiq; adsumptione nec visibilis cerneretur. Quin potius in ea æqualitate qua pater est, permanisset, ex cuius substantia erat: quia quod de patre est, nec videri, nec mutari, nec conuerti posse credendum est. A TH. Hec est causa erroris, hæc origo hæresis Arrianæ, dum non intelligunt virtutem Dei, neque tantum sacramenti dispositionem agnoscunt, quibus in primo respondendum est: filium Dei non ita visum, ut Deus erat, sed ut homo capi poterat. Deinde hoc esse potentiam Dei, ut cum singulis prout voluit reuelari dignatus est, habitum mutaret, non substantiam verteret, nec proprietatem qualitatis amittens, sed iuxta meritum videntis temperamentum maiestati adhibuit. Ipset amē, ut semper idem est, in substantiæ suæ proprietate permanferit, sicut scriptum est: Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Nam & angeli k. iij in figura

Actoriū,

1. Corin. 2.

Psal. 141.

Iocelis 2.

Origo hæresis Arrianæ.

Psalm. 10

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

C

in figura hominum saepe visi, tamen aliud non sunt quam quod esse se norunt, neque substantiam mutant, cum formam corporis humani sumunt. Quanto magis autor angelorum non mutabitur, qui angelis ut hoc facere possint sua liberalitate conceciliat. Vides ergo dispositiones rerum futurarum, quae suis quibusq; temporibus complendae erant in eo per imaginem patris praestansam, non tamen ipsum Deum, ut est proprietas, visum. HAE. Quid de incarnatione dicatur, & eius mutabilitatem qua ratione excusabis non intelligo, siquidem legimus: Verbum caro factum est. Tunc utiq; virginis uterum oppleuit. Tunc aliud quam quod venerat natum est. Vnde iam commixta substantia statu veritatis ordinem perdit in mutatione ipsa de Deo homo, de spiritu caro factum est. Et utique translatio omnis interiectio est pristini status. Idcirco filium ex alia substantia credendum non dubitamus est, quae conuerti, & mutari, & videri potest. Quia hoc de patris substantia credi fas non est, qui ait: Ego sum, ego sum, & non mutabor. Et filius in Euangeliis: Deum nemo vidit nunquam. ATHA.

Ioann. 1.

Lucr. 1

Ioannis 1

Ioannis 3

Apocal. 1.

D

Commixtio quidem siue concretio naturae mutatio est. Mutatio naturae translationem facit. Et translatio perdit quod erat, & incipit esse quod non erat. Hoc natiuitas Christi non habet, Gabriele angelo teste, qui de Mariæ possibilitate conceptus sciscitatus respondisse Euangelista refert: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Qui utiq; nec in utroq; dicto commixtione, sed superuentum spiritus sancti, & obumbrationem altissimi nominauit. Legis: Verbum caro factum est. Quomodo autem sit factum mens utiq; nostra non attingit: quia quod credimus excedit metem nostram: sed fide attingimus. Et si hoc modo totum tenemus, fide quod credimus: et si mente non totum complectimur. Scire ergo debemus, quid, & quantum sensu attingere nobis concessum sit, quid fide suscipere. Nam legimus: Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit de celo, filius hominis qui est in celo. Quomodo filius hominis, qui in terra loquebatur, esse dicebatur in celo: Et quemadmodum inde descendisse refertur, qui nec ibi factus, nec adhuc ascenderat: Quia nondum passus resurrexit. Sed quia Deus verbum hominem adsumpturus descenderat, homo divinitati copulatus, illuc ascendit, vnde caro utiq; non descendenterat, sed verbum. Sed

& dominum ad Ioannem loquentem in Apocalypsi legimus: Ego sum primus & nouissimus, & viuis fui & mortuus, & ecce viuis sum in secula seculorum. Si primus, quomodo nouissimus: si viuis, quia ipse est vita omniū, quomodo mortuus: cum vita mori non possit: Quid si mortuus, quomodo vel Deus, vel vita dicendus est: Et utiq; non tenebit perfectam veritatem quisquis aliquam veritatis excluderit portionem. Sed ut qui creatoris tui & redemptoris causas in incarnationem, tuus, si potes, ante inuestigat nativitatis rationem. Certè fateberis hominem ex duabus substantijs subsistere, anima, & carne. Ettamen non duo, sed unus dicitur homo. Etcum unita sit eius natura, incommiscibilis tamen substantiae permanent. Si ergo ita in homine a Deo collata immiscibilis permanent substantiae, quid de creatoris tui incarnatione sentire cogaris aduerte, qui utiq; dignatione homini admisceretur, non commisceretur. Et verbum caro sic factum, hoc est, unigenitum Dei filium sic factum esse hominis filium, ut neutro in alterum verso, sed utroq; in sua substantia permanente, sic Deus in homine pateretur humana, ut in seipso integra divina seruaret, non ut conuersione, aut mutabilitate aliqua coepit esse quod non erat, sed ut potentia divinæ dispensationis verbum patris nunquam a patre discedens, homo propriè fieri dignaretur, incarnatusq; sit unigenitus secreto illo mysterio, quod ipse nouit. Nostrum namq; est credere, illius nosse. Ac sic ipse Deus verbum totum suscipiens quod est hominis, homo sit. Et adsumptus homo totum accipiendo quod Dei est, aliud quam Deus esse non

A non possit. Non ergo de visibilibus conjectura facienda est,, quasi æ qualibus in vicem creaturis putemus Deum hominemq; commixtum, & tali confusione carnis & verbi, quasi aliquid corpus effectum. Absit ita credere. Huiusmodi enim commixtio partis vtriusq; corruptio est. Deus enim capabilis, non capax est: penetrans, non penetrabilis; implens, non implebilis; qui vbique totum simili est, & vbique diffusum est, per infusionem potentiae suæ dignanter naturæ est immixtus humanæ. Non humana natura naturæ est mixta diuinæ. Caro igitur profecit in verbum, non verbū profecit in carnem. Verissimè ergo verbū caro factū est; sed ut diximus, solū propriè personaliter, nō cum patre aut spiritu sancto naturaliter quia vnigenitus Dei filius, Deus verus, qui cum patre & spiritu sancto vnus est in natura, alter est in persona. Non enim ipsum patrem dicimus esse quē filium. Nec iterum eundem filium dicimus esse quē patrem. Aut rursus spiritū sanctū patrem vel filiū nūc upamus, sed distinguentes personas cum proprietatibus suis patrē Deū, patrē propriè nominamus. Et filiū Deū, filiū propriè dicimus, & spiritum sanctū Deum, spiritū sanctum propriè cōfitemur. Et cùm ter numero dicimus Deum, non tres deoscredimus, sed vnū in omnipotentiæ suæ trinitate perfectū. Idecirco vna persona accipienda est, carnis & verbis vnū eundemq; Deū & hominē, inseparabili semper geminæq; substantiæ, verè semper omnia gessisse quæ sunt hominis, & verè temp̄ posse disesse quæ Dei sunt. Quoniam et si crucifixus est ex infirmitate nostra, vivit ex virtute Dei. Quapropter nō pertimescimus secundū hominē Deum natū, eundeq; secundū hominē Deū passum, Deū mortuū; sed gloriamur dicere Deū natū, eundemq; secundū hominē passum. Qui cùm informa Dei esset, nō propter se, sed propter nos formā serui suscepit, & semetipsum exinanivit. Quod exinanivit semetipsum; dum forma Dei formā serui accepit; dum principaliter dñs ea quæ sunt famuli dignā ter adsumit; dumq; per indulgentiā & miserationē nostri gerendo, inferiora se videlicet vel agendo, verbū caro factū euacuatur in persona, quod possedit in natura. Et in verbo humanitatis habitu factus obediens in homine, illud in se per humilitatē & obedientiā naturæ nostrę restituit, quod per inobedientiā perierat in Adā. Et in carne mortuus, qui semper vivit in spiritu. Vivificans cum patre omnia, iam nunq; de cætero moriturus. Is suscitatus à patre in carne, & fit nobis primogenitus ex mortuis, qui est vnigenitus Dei vivi, ac diversa secula propter nos pauper in tempore, indigens in homine, nobis accipit, q; abundans sibi semper habebat in patre. HAB. Firmata in corde meo non nescias superiora rationabiliter & verè exposita, sed ad cumulū fidei quælo exponas: cur personis & nominibus diuiditur, cùm sit vna substantia patris, & filij, & spiritus sancti. A TH. Ignoras quia pater Deus vnu est, & filius vnu Deus, & spiritus sanctus vnu Deus est. Vnū nomen est, quia vna est eorum substantia. Vnde & loānes in epistola sua ait: Tres sunt qui testimonium dícunt in celo, pater, verbum, & spiritus. Et in Christo lesu vnum sunt, non tamen vnu est, quia non est eorum vna persona. Nungd aliud sentiendū est, q; pater verus vnu qui genuit, idē non sit qui & genitus ab ipso est. Et filius vnu qui nō genuit, pater non sit. Et spūs sanctus, qui nec pater, nec filius alter sit in persona; præterea quia nec genit, nec natus referatur. HAB. Quare nominas significanter? A TH. Procul dubio pater verè genuit, hoc primū nomen est eius. Filius verò de eo natus est, hoc vnicum nomen est ei. Spiritus autem sanctus qui de patre processit, naturale nomen est ei. Dum ergo nomina in personis distinguitur, propria nomina ostenduntur. Dū secundū deitatem refertur, vnitum nomen in his indicatur; quia substantiū est pater, substantiū est filius, substantiū est & spiritus sanctus. Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi confessionem fides integra trinitatis, sit vna de-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

uotio pietatis, nec more gentiliū potestatū diuersitatis opinemur, sed potius per **C**fectā trinitatē adorātes & magnificantes, sicut in mysterijs ore nostro dicimus, ita cōscientia teneamus; Sanctus, sanctus, sanctus, Deus omnipotens; Te dicēs, sanctus, vnam omnipotentiam confiteris. Vt illud Apostoli: Vnus spiritus dñs Iesu Christus in gloria Dei patris. Vnum autem quia vna est religio, vna glorificatio trinitatis. Et deinceps pacem dilectionemq; sectantes, semper novis operibus abundemus, ut audiamus ab Apostolo: Gratia domini Iesu Christi & dilectio Dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Amen.

D. ATHANASII AR CHIEPISCOPI ALEXANDRI ni, de professione regulæ catholicae, cum increpatio ne hæreticorum ad Theophilum.

Liber I.

ATHANASIVS.

Ropter quod impensisimè obsecro tuā sublimitatis gloriā, vt elōges à sensib; nostris hęc eradicāda atq; cōburenda se-
mina zizanie, & quantū distat oris ab occasu, tantum rece-
dat à cordib; nostris hęc in superiori libro præscripta à no-
bis adulterina hæreticoru confessio. Vnde puto hic iam nul-
la ignorantiæ fuisse derelicta excusationē inter viā lucis, &
viā tenebrarū. Ergo ubi placet quisquis es proficisci.
Sanè nō sumus æmuli in sacramento diuino celando, sed ma-
gis hortamur, vt in via benedictionis vnit̄ ingrediētes inueniamur. Vnde pri-
us nobis maxima cura fuit docēdi de tam admirabilī regaliq; decreto, in quo o-
mnibus gentibus præmiū vitæ æternæ promittitur, dicente dño: Euntes bapti-
tizate oēs gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Verè ego in hoc sa-
tis admiror, & in stupore mentis diutius intētus colludo tantā sacratissimā trī-
nitatis gloriā in duodecim penitus verbis distinctionum breviter exposi-
tam. Verè in hoc edicto vnit̄ deitatis nomen patris, & filij, & spiritus sancti an-
tē prēmissum est. Verè in hoc sacratissima trinitatis nomina in personis tātum
distincta sunt. Verè nec lex, nec Prophetæ tā a bsolutē tam arcānū mysterium
reuelauerunt. Verè super oēm custodiendam diuinitus s dispensationē hoc mā-
xime custodiendū est. Verè super hoc non est quod addi, & ab hoc non est qd
minui. Verè in hoc donū baptismi præceptū addere vel minuere blasphemū est.
HAE. Si hęc sic schabent, vt de regula scripturarū mihi declarest impensisimè
obsecro. **A TH.** Scito prius in hac scripture s sententia argumentū fidei esse ex-
positū, cum increpatione nocturni superseminatis zizaniā. O plena præstigijs
obsessa mens Hæreticoru à diabolo: cur in nomine patris, & filij, & sancti spiri-
tus baptizas, & vnit̄ deitatem blasphemas? Cur nomina tantū patris, & filij, & spi-
ritus cōfiteris, & vnit̄ nō men abnegas? Cur indicatur vnit̄, si in patre, & filio
& sancto spiritu nō est vna atq; eadē ipsa æqualis plenitudo diuinitatis? Cur ad
nostrū intellectū pater significat de vni genito filio suo: ex vtero ante luciferū ge-
nūte, si vos eum facturā esse testamini? Cur vnu in uno est, si diuisa natura est?
Cur ego & pater vnum sumus, si non est in his vna virtus sapientiæ & diuinita-
tis? Cur omnia mea tua sunt, & tua mea sunt, si nō est in his s vna deitas, siue vna
operatio facturæ? Cur verū patrem blasphematis, cūm filiū eis verū creaturæ
suæ comparatis? Cur ipse clamat: Ego in patre, & pater in me, si diuersa vele exci-
sa in

al. hoc
al. disposi-
tionem

al. impen-
sius
al. sequen-
tia

al. vni-
tis

al. vnius
diuinita-
tis

A sa in his natura est? Cur qui me vidit, vidit & patrem meum indicat, si non est in his vna inuisibilis imago naturae veritatis? Cur legitis: Seruare unitatem spiritus in vinculo pacis, si eum de ipsa unitate deitate patris, & filij esse non accipitis? Cur legitis Vas electionis dixisse: Omnes vnum spiritum potauimus, si eu vos de unitate vera natura discernitis? Cur hic aduocatus spiritus veritatis a Deo patre processit & venit, si vos eum in alia substantia esse adseritis? Cur hoc unitum nomen diuinitatis celebrari, & honorificari inuenitur in gentibus, si in ipso nomine trinitatis baptismum uniter non celebratur diuinitatis? Cur tres vnum sunt, Ioannem Evangelistam dixisse legitis, si diuersas naturas in personis esse accipitis? Cur vnum donum baptismi secundum stilum scripturae esse dicitis, si discrepantes naturas in patre & filio, & sancto spiritu esse praescribitis? Cur secundum traditionem baptismum celebratis, & in confessione unitum semper eternum nomen trinitatis blasphematis? Hypocritae, quomodo accipitis ex spiritu qui nascitur, spiritus est, si & spiritus paracletus Deus esse negatur? Hypocritae, quomodo in spiritu adorare oportet, si Deus spiritus esse negatur? Hypocritae, quoniam modo suscipitis: Hæc omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens unitum sicut vult, si eum de unitate deitatis operatione separatis? Hypocritae, quomodo accipitis dictum fuisse: Idem spiritus, idem & dominus, idem & Deus, si eum vos verum Deum de vera unitate natura in omnibus mirabilia operam non suscipitis? Hypocritae, per quem subministratur sermo sapientiae, siue verbum scientiae, siue fides, siue gratia sanitatis, seu operatio virtutum, seu propria, seu separatio spirituum, nisi quoniam de unitate plenitudine est? Hypocritae, discrete vnam esse operationem patris, & filij, & sancti spiritus, dum opera quæ operatur pater, ipsa opera uniter demonstrantur esse & filij, sic & sancti spiritus, ita & filius quod operatur, hæc ipsa opera reparantur ad patrem, ad principalem spiritum, hæc ipsa opera uniter declarantur esse & patris, & filij. Vides unitam esse eorundem operationem in una natura deitatis? HAB. Rogo, ut hæc dicta de autoritate adhuc scripturarum mihi edisheris. A TH. Quæso iam quoties tibi indicatum est: Ite baptizate omnes gentes in nomine patris & filij, & sancti spiritus? Aut si hæc contradicenda existimas, edque in vnum donum baptismi operationes nomine deitatis uniter in trinitate non continetur, cur tu hoc nomine deitatis sublato, patris, & filij, & sancti spiritus, baptizas dicendo: Baptizo te in patre, & in filio, & sancto spiritu, & non in vno nomine? Ut hoc modo artificiosè possis unitum nomine eorum tacite in deitate non nominare, vel abnegare, sed & nomina in personis tantummodo eorum velis adsignare. Quia si sic erat celebrandum baptismum, obtinuerat Arrianorum assertio, qui sic sentiunt, ut ubi nomina in personis indicant, ibi simul in ipsis nominibus, & singulas vel diuersas substancialia esse pronunciant, ut unitatem in concordia tantum charitatis esse adsignent, & non potius in unitate plenitudine diuinitatis. Et quid amplius ad hæc; ut unitatis Dei patris nomen & filij, & sancti spiritus, quasi adoptium nuper accessisti? Si profiteantur, ut hoc nomen videatur esse ex nihilo, aut ex altero, vel de tempore, quod absit. Nam verum nomen deitatis ubi nominant, ad unam tantummodo personam patris hæc dicendo adscribunt, ut veram unitatem diuinitatis dividant, qui ubi nomina tantum in personis deberent discernere, ibi simul cum ipsis nominibus & tres naturas diuersas distinguunt: quod absit a nobis, ne ista blasphemiam admittamus, cum vnum nomen deitatis in trinitate uniter dicimus, per quod & remissa peccatorum baptismo operante in nos suscipimus, nomina vero tantummodo in personis perfectè distinguamus. Rogo, ubi vinculum fidei inuenitur apud eos, si substantia unitatis nomen in trinitate non tenetur; Rogo, quemadmodum in singulis personis singulas vel diuersas plenitudines

al. utique manifeste quia in ipso nomine trinitatis baptismum uniter celebratur diuinitatis al. eos al. per illos esse ad seruidis al. Cur ritore regulâ baptismi celebratio

B ritum, hæc ipsa opera uniter declarantur esse & patris, & filij. Vides unitam esse eorundem operationem in una natura deitatis? HAB. Rogo, ut hæc dicta de autoritate adhuc scripturarum mihi edisheris. A TH. Quæso iam quoties tibi indicatum est: Ite baptizate omnes gentes in nomine patris & filij, & sancti spiritus? Aut si hæc contradicenda existimas, edque in vnum donum baptismi operationes nomine deitatis uniter in trinitate non continetur, cur tu hoc nomine deitatis sublato, patris, & filij, & sancti spiritus, baptizas dicendo: Baptizo te in patre, & in filio, & sancto spiritu, & non in vno nomine? Ut hoc modo artificiosè possis unitum nomine eorum tacite in deitate non nominare, vel abnegare, sed & nomina in personis tantummodo eorum velis adsignare. Quia si sic erat celebrandum baptismum, obtinuerat Arrianorum assertio, qui sic sentiunt, ut ubi nomina in personis indicant, ibi simul in ipsis nominibus, & singulas vel diuersas substancialia esse pronunciant, ut unitatem in concordia tantum charitatis esse adsignent, & non potius in unitate plenitudine diuinitatis. Et quid amplius ad hæc; ut unitatis Dei patris nomen & filij, & sancti spiritus, quasi adoptium nuper accessisti? Si profiteantur, ut hoc nomen videatur esse ex nihilo, aut ex altero, vel de tempore, quod absit. Nam verum nomen deitatis ubi nominant, ad unam tantummodo personam patris hæc dicendo adscribunt, ut veram unitatem diuinitatis dividant, qui ubi nomina tantum in personis deberent discernere, ibi simul cum ipsis nominibus & tres naturas diuersas distinguunt: quod absit a nobis, ne ista blasphemiam admittamus, cum vnum nomen deitatis in trinitate uniter dicimus, per quod & remissa peccatorum baptismo operante in nos suscipimus, nomina vero tantummodo in personis perfectè distinguamus. Rogo, ubi vinculum fidei inuenitur apud eos, si substantia unitatis nomen in trinitate non tenetur; Rogo, quemadmodum in singulis personis singulas vel diuersas plenitudines

al. deitate communis

al. plus
al. prouident

al. potius

al. suscepisse inuenimus

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

dines esse adscribitis, dum vna natura sit in hac ipsa plenitudine diuinæ trinitatis. Rogo, quō tres vnum sunt, si diversa in virtutē est natura diuinitatis: Rogo quemadmodum septiformem hunc spiritum sapientiae, & intellectus, spiritū consilij & virtutis, spiritum scientiae & pietatis, spiritum timoris domini conse qui merentur, quem de vna plenitudine diuinitatis consistere non confitetur:

Auctorū 5. Rogo, non legistis Apostolum Petrum claves regni cœlorum habentem, Annæ dixisse: Quare Satanus impleuit cor tuum ad mentendum spiritu sancto: Et sic prosecutus est: Non es hominibus mentitus, sed Deo, si vos eum Deum verum esse negatis: Rogo, si Deus non erat, vt dicitis, hic paracletus spiritus, cur sibi tantam autoritatem præsumebat ad discipulos, dicens: Segregate mihi Paulum & Barnabam, quos elegi in opus ministerij, in quo adsumpsi eos. Vides quod Deus est, qui segregauit, & qui elegit in opus ministerij, in quo & adsumpsit eos: Rogo, quemadmodum hæc vna plenitudo diuinæ trinitatis à vobis diuiditur, cum unus in uno, aut certè unus in virtutē consistere inter se declarentur: Rogo, ubi una fides esse ostenditur, si sempiterna trinitas apud eos & uniter esse non accipitur: Cur legitis, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, si unitatis nomen in dignitate trinitatis diuidit, & unitam operationem eorum in factura esse negatis: Rogo, non legistis Apostolum dixisse: Ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur, id est, ex Deo patre, & coram Deo sancto spiritu, in Christo filio Dei testimonium prædicamus: Cur legitis Historiographum Moysen indicasse: Et dixit Deus, & fecit Deus, & benedixit Deus, si hoc unito nomine & diuinitatis uniter operatum fuisset non accipitis: HAE R. Itaque quemadmodum multifariè unum nomen trinitatis mihi palam fecisti: si ergo & omnia uniter sic hic fecerunt, hæc dicta de autoritate sure confirmes postulo. **A T H.** Audi nunc unum de multis pertinens exemplum. Memento post hanc tantam satisfactionem, hucusque erit finis sermo dicentis. Si tamen adhuc nihil te commouet de his, quæ superius secundum scripturæ rectissimæ lincam ad ordinem tibi diligenter exposui, optime Theophile, ut cognoscas horum verborum, de quibus iam superius eruditus es, veritatem. Ait Psalmographus, immo præfagus spiritus per Psalmographum: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Utique verbum filium declaravit: dominum autem patrem eius iudicauit, & spiritum oris eius, spiritum principalem esse demonstrauit.

Psalm. 31. Vides quām breuiter & per singulas significationes & in personis esse distinxit, id est, verbum & dominum, & spiritum, & unitam operationem in his esse ostendit. Nam si te adhuc in aliquo ambiguitas tenet, eadem ipsa repeto. Vbi autem verbum, non sonum vocis inconsistantium esse accipias, quem si validus quis emiserit, solet resonare echo cuius tantum in phantasia auditus est resonans, sed factum nullius. Sanè de hoc verbo domini nostri patris, qui est salus nostra, sicut ubique diuinæ scripturæ testantur, filius Dei Deus est substantivus, per quem omnia facta sunt. Ergo quia dixit: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, cognosco hoc verbum substantivum non aliunde, quām de patre proprio natum fuisse, sed & spiritu oris eius (eum spiritum dixit) qui de se ipsa & unita substantia processit, sicut cautum inuenimus. Nō ex alia natura, quām de ipsa, ac per hoc unita est patris & filij ac spiritus sancti substantia, quam Græci dicunt ἑνός. Sed & unita est eiusdem trinitatis operatio in factura,

D. ATHA.

A DISPUTATIONIS ATQVE CONTROVERSIAE SVPER FI-

de catholica, inter diuum Athanasium prius diaconum, deinde quoq;
Archiepisc. Alexandrinum, & Arrium, coram Probo iudi-
ce gentili a Constantino imperatore delegato habitæ,
Præfatio.

Vum in manus strenui lectoris, beatissime Pada Materne,
liber iste à catholico sacerdotc, & probatissimæ vitæ bea-
to Athanasio cōtra hæreticos, id est, Sabellium, Potinum, &
Arrium disputatus peruererit, ilicē respondebit. Et quomo-
do fieri potest, vt cum sancto Athanasio successore beati Ae-
xandri episcopi habuerit Arrius conflictum, cūm constet cū
sicut in Ecclesiastica historia legitur, turpissima morte, id est,
exemplo Iudæ traditoris domini nostris Iesu Christi fuisse fusum, vt qd̄ lœtida-
mente conceperat, fœtido terminaret sine. Sed si illud recolat, quod in Chroni-
ca sua beatæ memorie Sulpitius Seuerus posuit, dicens: **Duo Arrii**
pentes ex uno ore sibilabant, duos Arrios fuisse evidenter reperiet. Vnde intelli-
gitur, aut cum Arrio superstite, non cum illo qui fuisse est, aut cum aliquo Arria
nita, sanctum Athanasium inisse conflictum. Quapropter oportet opus, vt cre-
dimus, à domino impletum, à catholicis sæpe relegatur, vt cognoscant qualiter
hæreticorum possint vitare venena, & fidem suam absq; villa hæsitatione, domi-
no auxiliante, valeant custodire.

B

DISPUTATIONIS INTRODVCTIO, ORIGI nem eius, & Arrii perfidiam declarans.

DVM apud Nicenam urbem, à trecentis decem & octo episcopis, ex eu-
angelicis apostolicisq; doctrinis, spirituali vigore præditis, fides ecclæ-
siæ confirmatur, ibi Arrii perfidia, Constantino imperatore præsente
detegitur. Et cum eius perfidiae dogma corundem episcoporum sententia refu-
tatur, Arrius ab ecclæsia separatur, ne tam impia doctrina diu in ecclæsia latens,
euncorum inficeret mentes. Sed ubi imperator compcrit integrum ab Epi-
scopis fidem Ecclesiæ, vt est ab Apostolis tradita, sanctius confirmari, præcepit
eundem Arrium vt rebellem sacræ fidei exilio relegari. Sed sicut Euam serpēs
in paradiſo dolosis persuasionibus laqueauit, ita quoque Constantiam Germa-
nam eiusdem principis, per quandam satellitem, Arrii perfidia irretiuuit. Et
latuit in ea diaboli virus, donec tempus erumpendi quo eam impleuerat, in-
veniret. Igitur quum in vltimo sui obitus die frater visitatione eius perfrui-
tur, statim ab ea innocentis fratri venenipomum verboporrigitur. Et illico, exem-
pli primi hominis, nescius in pertransgressionis viam dilabitur, qui viperinis
expostulationibus sensim accommodare videtur, Arrius ergo, qui dudum ab
eo tanquam sacrilegus fuerat relegatus, ad necem fidelium animarum ex exi-
lio reuocatur, & fidem suam principi callidis seductionibus pandens, frustra
seaffirmabat ab episcopis fuisse damnatum. Ea scilicet causa, idcm impera-
tor præcepit apud Alexandriam synodum congregari, vt si vera cīus adser-
tio doceretur, venia post sententiam subsecuta, Ecclesiæ redderetur. Et vt o-
mnes de eius correctione gaudentes existeret, & exinde ad dedicationem Hie-
rofolymi-

Nicenum
concilium

Arrius ex-
ulat.

Gene. 3.
Constan-
tia Arria-
na.

Constan-
tius fit Ax-
rianus.

Arrius ab
exilio re-
dit.

Synodus
Alexandr-
iana.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Constanti rosolymitanæ ecclesiæ pacatus pergeretur. Denigcūm causæ eius ab episcopis
 nos mori diutius contrectarentur, idem Constantinus imperator in suburbano quodam
 tur. cui Nicomedia nomen est, finali ordine trigesime primo imperij sui anno diem
 Constanti clausit extremum. Quam ordinationem prædicto sacerdoti tradidit Constantio
 nus imperium inst. referuandam. Qui dum post sui genitoris obitum adueniens suscepisset imperium,
 Arrius im sicut à Constantino delegatum fuerat, ab eodem Constantino testamento con-
 peratori tradicit. Qui ob huius rei gratiā, in tanta apud eum idem presbyter familiaritate
 impetas. est habitus, vt non iam presbyter, sed pater imperij vocaretur. Et qui ob imperia-
 dum imperator fuerat eleuatus, sub huius presbyteri imperio videbatur addi-
 tus. Ad cuius iussionem Arrius est in ecclesiam revocatus, cuius doctrinam ru-
 dis princeps impensis sensibus retinens, fidem catholicam respuit, & à paternis tra-
 ditionibus sacrilego more descivit. Qui temporibus suis non leuem ecclesiæ del-
 Constanti vel sacerdotibus insecutionem intulisse videtur. Quo etiam tempore plurimos
 nus perse martyres, multosq; confessores fecerit. Alios quoq; effossis oculis, ac poplitibus
 cutor frde amputatis, semiuos reliquit. Non nullos verò rabido furore arreptus infan-
 tum. Ioann. 15. proprijs sedibus relegando damnauit. In quibus domini dictum videtur esse cō-
 pietum: Si me, inquit, persecuti sunt, & vos persequentur. Hic igitur priusquam
 Arimino vel Seleuciam ex vniuerso orbe dolo congregaret domini sacerdotes,
 totum vnum facere cupiens quendam iudicem, nomine Probum, sua autoritate
 sussultum, arbitrum inter eundem Arrium atq; Athanasium adesse præcepit. Il-
 Probus fu lum utique, quem fidelem in regno suo, & omnium mundanarum literarum
 dxx. artiumq; præ cæteris hominibus probauerat eruditum. Qui omnibus curis pu-
 blicis proculamotis, iniuncta sibi omni celeritate, maluit adimplere, vt iussis im-
 perialibus pareret, & fidem veracissimam suo examine comprobaret. Hic itaq;
 cùm apud Laodiceam urbem Syriae secundo Constantij imperij anno venisset,
 pro tribunali in auditorio sedens, turbis hinc atq; inde astantibus, Arrium atq;
 Athanasium his alloquitur verbis. D

DISPUTATIONIS PRAEDICTÆ LAODICEAE HABI-

tæ initium, in qua interloquuntur Probus index, Athanasius,
Arrius, & interdum qui hæc traduxit autor.

P R O B V S.

Altercati-
 onis fidei
 initium.
 Epistola
 imperato-
 ri recita-
 tur.

Loriosi ac piissimi imperatoris Constantij epistola sacra cōmo-
 nitus, præcepi inter vos negociū fidei ventilari. ATH. Et
 quis tā vecors audet principalia præcepta renuere? PRO.
 Ergo venerandi Augusti sacra legatur epistola. AVT. Et
 recitata est: Constantinus, Constantius plus, perpetuus vi-
 ctor ac triumphator semper Augustus, Probo iudici salu-
 tem. Diuino munere paternum adeptus imperium, illud
 est nobis primitus enitendum, vt hæretica conuersatione
 deleta, sacræ nostræ fidei consunctus orbis gaudeat vniuersus. Quoniam, quia
 peruerso itinere conuertit impium, saluat animam eius, & suorum multitudi-
 nem peccatorum cooperit. Et quoniam nunc plerosq; reperimus huius sceleris
 socios, hanc perfidiam ritu sacrilego percolentes, asserentes se integrum fidei re-
 gulam retinere, qui non solum homines impia seductione fallētes, verum etiam
 & ingenitæ maiestati iniuriam irrogantes, & filij creatam substantiam eius diu-
 nitatis

DISPV TATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 61

A titati iungentes. Monemus itaq; vt nostræ maiestatis autoritate percepta, inter Arrium venerabilem presbyterum, & Athanasium eiusdem autorem erroris diaconum, huius negotij examen facias ventilari. Præcipue suadens, vt animi peruersitate deposita, veræ fidei ac probatae colla submittant; ne nostræ mansuetudinis ac pietatis præcepta, solita temeritatis audacia contemnentes, ad grauem nos concitent iracundiam. Et licet huius fidei munus necdum perceperis, sapientia tamen qua præ cæteris polles, cuncta te credimus posse sine cuiusquam susceptione personæ, fideliter definire, Deo plus quam homini placitum. (Et alia manu.) Optamus te benevalere. Datum Constantinopoli sub die XII. Ianuarij. P.R.O. Venerandi principis sacra, quæ lecta est, gestis indatur. A.V. Et adiecit. P.R.O. Prospiciens in idolorum cultura nullam verinuminis maiestatem cōsistere, Christianis memetipsum dogmatibus subiucere volo, quibus adstruitur unus & verus Deus esse, qui vniuersa, quæ videntur, & quæ non videntur, virtute verbi sui creavit. Et quoniam cum plures Christiani nominis titulo censeantur, à veritate eius fidei procul aberrare dicuntur, diuersa ac varia dogmatis instituta sectando, scire nunc magnopere desidero, quæ sit recti dogmatis fides, cui remotis dubietatibus, ambagibusq; omnibus, tenaciter inhætere queam, ne erroris cæcitate exui cupiens, maioribus tenebrarum erroribus implerer, si passim, & sine vlo examinis discrimine alicuius sectæ, quæ primo occurserit, imitator existam. Quæ vtrum prava sit nec ne, an veritate suffulta, ignoro. Et ideo, si placet, imd quia placere debet, vnuquisq; veltrum in conspectu nostro fidei suæ sententiam pandat, vt examinatione habita, quæ firmior cunctis & verior reperta fuerit, huic mense iure credamus, & huic indubitate spreto falsitatis errore, obsequamur. A.R. & A.T.H. Quomodo tanti mysterij secreta committere possumus, & rei inexpertæ arbitrum collocare, cum necdū

B gentilitatis maculam veri dogmatis perceptione ablueris? P.R.O. Hoc est utiq; quod totis viribus cognoscere cupio, quod sit rectum & veridicum dogma, in quo me oporteat occulti mysterij sacramenta percipere. Neq; enim modò mihi profunda mysteriorum arcana patefieri desidero, sed illa nunc flagito demonstrari, quæ in vestra fide extrinsecus habentur & publicè prædicantur, id est, q; unus idemq; verus Deus, visibilium & inuisibilium conditor sit rerum. Et quia hoc vos vno ore profiteri non nescio, quæ causa extiterit, vt in tam varias diuidamini sectas, & quæ sunt vera, & quæ sunt falsa, intelligi à nobis omnino non possint, priusquam vestro certamine digno patientiae moderamine habito, quid sit congruum, diligentius cognoscamus. A.T.H. Cum sis omni literatum genere imbutus, & philosophicis disciplinis admodum eruditus, mirari vscquamq; non debes, plurima penes nos & varia nouitatum dogmata extitisse, cum apud vos tot sententiarum nouitates emerserint, quot penè nomina ipsorum continentur autorum. Nam cum tres sint in mundo religiones, Iudaorum, Paganorum, & Christianorum, multis & longè discretis sententiarum diuersitatibus unaquamq; religio à seipsa discedens, in varias propriè institutionis seertas diuisa est, dum unusquisq; suavitate recentioris sententiae, non veritatem, sed veritatis similitudinem præferentis, illectus, antiquitus à patribus traditam lineam derelinquit, eo irremediabiliter per aua prauè oberrans, quo nouitate pro vetustate vitetur, tanq; antiqui limitis, & à patribus traditi viam incedens. Aut enim multum sensit, & minus credit, & ideo medium & rectum iter incedere nescit. Hæc idcirco præfatus sum, vt tibi clarissima veritatis explorandæ indicia demonstrarem, vt agnoscer e facillimè queas, illum prauitatis errore inuolui, qui prisca apostolicae fidei fundamenta deserens, ipse sibi pro sue voluntatis arbitrio fidem, quam sequi debeat, somniant. A.R. Optimè Athanasius errorem perfidiæ, in abiectis tur nouz.

Finis epis-
tola.
Probus se
fides addi-
cit.

Non mis-
sum de de-
uersis in si-
de opinio-
nibus.
Religio
triplex.

Apostoli-
ca doctri-
na præfer-
tur nouz.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

2. Timo. 6 & nuper inuentis rerum nouitatibus consistere profitetur, Apostolico in hoc-
psum congruente testimonio, quo ait: Profanas autem vocum nouitates evita.

Vnde obsecro, ut ab hoc inquisitionis tramite non recedas, diligentius atq; atten-
tius investigando, quis neuo, quisve antiquo vtitur fidei sacramento. PRO.

Vt haec quæ adseritis facile innotescant, & ad lucem veritatis, remota omniam
ambiguitatem caligine, veniant, antiquæ fidei regulam pandite, & ita ut est ab apo-

Regula. fi stolis tradita, nostris auribus intimate. ARR. & ATHA. simul. Credimus

in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius dominum
nostrum, & in spiritum sanctum. Hac est fidei nostræ regula, quam cœlesti ma-

Marc. vlt. gisterio dominus tradidit apostolis, dicens: Ité, baptizate omnes gentes, in no-
mine patris, & filij, & spiritus sancti. PROB. Magno miraculi stupore attoni-
tus hæreo, tres à vobis deos prædicari conspiciens, à quibus ad unius Dei singu-
laris potentiae maiestatem consugiendum esse credideram. Vnde, quæ sit hu-
ius rationis fides, vel quid ista trium rerum, triumq; vocabulorum nomina indi-
cent, nos breviter informare dignemini. ARR. Non quod tres deos in fidei

numero professione fateamur, sed credere nos in patrem, & filium, & spiritum
sanctum fideliter confitemur. PROB. Satius fidem vestram exponite, & que

vel qualis sit in eadem vestra credulitate, declarate. ARR. Ego enim confite-
or, ingenitum patrem, ante omnia tempora filium ineffabiliter genuisse, per
quem, & in quo, visibiles creaturas, atque inuisibiles fecit. Qui nouissimis tem-
poribus propter humani generis salutem, à patre missus, verum hominem in

mundo gestauit, atq; inuolabiliter de Maria virgine sine humani pudoris per-
mixtione suscepit. Qui cùm sit creaturæ suæ dominus, non tamen potest geni-
tori suo, aut in omnibus conferri, aut in aliquo coæquari. Quem & Deum, &

sui originis profitemur autem. Nec tamen ideo duo dñi, quia & hic Deus, nec

ideo non Deus, quia solus pater Deus. Sicut non ideo non bonus, quia solus pa-
ter bonus, cùm sit & filius non solum bonus, sed & bonorum creator. Sed si-

cuit ei non adimitur ne bonus sit, quem solus pater ipsius filij professione sit bo-
nus, sic ei non aufertur vt Deus sit, quum solus pater sit Deus. Et sicut bonitas

filij non præjudicat singularitati paternæ bonitatis, sic eius deitas non officit pa-
tri, ne unicus ac singularis sit Deus. Et hoc modo unum Deum profitemur, non

negando, vt dixi, filium Deum, sed penè solum patrem unius diuinitatis auto-
rem constituentes. ATHA. Bene patrem filium ineffabiliter ante omnia tem-

pora genuisse Arius sua professione diffiniuit, sed utrum filium ex ipsa pa-
tris essentia vel natura, vel aliunde genitum velit adserere, hæc interim sua pro-
secutione reticuit. Ego enim patrem, & filium, & spiritum sanctum unius es-
se substantiæ, uniusque naturæ confiteor. Ita vt non ex nihilo, neque ex ali-
quo, sed de patre filium, & de patre spiritum sanctum credam procedere. Et li-

cetres in sua proprietate subsistentes profitear esse personas, horum tamen na-
tura una est, unaq; diuinitas comprobatur. PRO. Quanquam hæc varia & lon-
gè dissimilis sententiæ vestrarū diuersitas, magnâ confusionis caliginē men-
tibus nostris incutiat, tamen vt cito his ambagiis exuamur, & quæ sit veræ fi-
dei professio cognoscamus, dignamini eidem tibi scripturæ diuinæ testimo-
nijs adsertionum vestrarum sententias communire. Et nelongo orationis ambi-
tu ipsius permixtæ disputationis confusionem procul euagemini, singulatim fi-
dem vestram, vt dixi, edicite. Sed nunc Arius prosequatur, & suā fidē veridicis

Fides. A- testimonij astruere non grauetur. ARR. Quoniam me primitus congregasti
thanasi. præcepisti, respondeat Athanasius, utrum simplicis naturæ sit Deus. ATHA.

Quis hoc impius negauerit: ARR. Respondeat utrum etiam omnia que de

Deo dicuntur, secundum essentiam accipienda sunt. ATHA. Non temere pro-

Deus sim- nunciata
plicis est naturæ.

testimonij astruere non grauetur. ARR. Quoniam me primitus congregasti

præcepisti, respondeat Athanasius, utrum simplicis naturæ sit Deus. ATHA.

Quis hoc impius negauerit: ARR. Respondeat utrum etiam omnia que de

Deo dicuntur, secundum essentiam accipienda sunt. ATHA. Non temere pro-

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 62

A nunciauerim, vniuersa quæ de Deo dicuntur secundum essentiam debere accipi, propter nonnullos relativos nominū casus, secundū vslitatū humanis sermonis eloquii probatos, qui non propriè de Deo, sed personis & temporibus, vel qui buscunq; rerum generib; coaptantur, id est, cum se nescire vel se iterum cognovisse fatetur. Aut cùm rerū se factarū pœnitudinē gerit, & nunc se iratū, nunc placatum ostendit. Quæ omnia, si secundū essentiam volumus accipere, passibilem sine dubio & imprudēti diuinam profitebimur esse naturam, in qua aut ignorantia, aut ex tempore orta cogitatio cadat, quam & tristitia pœnitendo conseruat, & lætitia subleuet vegetando. Quod quid aliud erit, nisi mutari ac perpetui, & instabili mobilitate huc illicq; defluere. Vnde manifestissimè comprobatur, non omnia de Deo secundum essentiam debere intelligi, sed aliqua dispensationi respondentia, non naturæ eius conuenientia certò certius profitebimur. P R O B. Licet sufficienter & doctius, laudabiliterq; responderis, non omnia de Deo secundum essentiam dici, latius tamen hæc abs te audire desidero, cùm tu loci disputationis tēpus adfuerit. Nunc interim (vt anteā fassus sum) Arrius, vt cooperat, prosequatur. A R R. Si ea, quæ in principio prosequutus sum, diligenter aduertas, illicominem fidei nostræ credulitatem inuenies.

A T H A. Subsistere ante secula filium, veraciter Arrius profitetur. Quod autem de patre natus sit, sono tantummodo vocis, & simulata verborum confessione, non veritatis professione confidit, dum eum à paternæ naturæ substantia separat & conditione naturæ, non dispensationis ratione patri subiectum adfirmat. P R O. Clarissimum fidei vestræ indicium date, & quemadmodum creditis recenti prosecutione signate, quo possit ad normam propositæ confessionis disputationisq; materia coaptari. A T H. Ne vos grauem oratione longissimas sensus, fidem meam breui sermone concludo. Patrem, & filium, & spiritum sanctum deitate, potestate, magnitudine, natura vnum esse protestor. Nec aliquid in hac trinitate nouum extraneū mye, ac si antea non fuerit, postea vero adiectum sit, adsero; sed, vt dixi, vnius eam naturæ, vniusque substantiæ credo.

A R R. Sicut tres personas in sua proprietate manentes, ita tres substantias esse patris, & filij, & spiritus sancti confiteor. Alia enim patris, alia filij, alia spiritus sancti substantia. Nec potest vlo modo ingenitæ substantiæ, aut genita filij, aut creata spiritus sancti conferri natura. Vnde nec in potestate æquales, nec magnitudine similes, nec natura confortes, à nobis fideli confessione creduntur. P R O. Si hoc totum est, in quo à vobis inuicem dissentire videmini, id est, quod vnu diuersas, alijs trinitatis vnam dicit esse substantiam, id nunc disputationis ratio poscit, vt adassertiones vestras non subtilitate argumentorum de industria dialecticæ artis venientium, sed simplicibus & puris diuinæ scripturæ documentis robustius fulciatis. A R. Credo q; memorabilibus prudētiæ vestræ sensibus Athanasij prosecutionem nequaq; subtraxit obliuio, qua id elegantius perorauit illum debere prauitatis errore notari, qui noua & inuisitata verborum commentaria sectatur, adiiciens a apostolicis dogmatibus, quod ab eisdem constat traditum non fuisse. P R O B. Ita memini. A R R. Ergo Nicæni concilij decretal lectio ne pandantur, & agnosces Athanasium, vel eius autores, apostolicam fidem nouorum adiunctione verborum eatenus corrupisse, eosq; qui antiquis patrum inhaesere doctrinis, ambitione regia vsl, censuerint feralibus relegandos edictis. P R O B. Si præsentis negotij ratio postulat, vt decretum Nicæni recitetur concilij, hoc quoque Athanasius sua prosecutione designet, vt ex vtriusq; voluntatis assensu, si quid illud offert extrinsecus, recitetur. A T H A. Causæ congruit, vt rerum gestarum lectionis copia non negetur. P R O B. Ergo vt desiderat præfati decreti lectio ventiletur. A V T. Et lectum est ita: Credimus in vnum

Non oīa
Deo arrī
buta, essen
tię eius cō
gruunt.

Pater &
filius &
spūs san-
ctus vnu
sunt.

Arri hæ-
resis.

Nicæni cō
cilij decre-
ta super fi-
de catho-
lica.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Deum patrem omnipotētem, visibilium & invisibilium factorem. Et in unum dñm nostrum Iesum Christum filium dei, natum ex patre nigenitum, hoc est, de substantia patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum non factum, unius substantiae cum patre (quod Græci dicunt ὁμοσίου) per quem facta sunt omnia, siue in celo siue in terra. Qui propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, homo factus est, passus est, resurrexit tertia die, in celos ascendit, inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritu sanctum. Eos aut, qui dicunt, erat quando non erat, & anteq[ue] nascetur non erat, quod & de non extantibus vel ex alia substantia aut essentia, discentes mutabile aut conuertibilem Deum, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Q

Sugillare infamare
ὁμοσίου
consubstantialis.

A R R. Peruides virorum optime Probe, istius decreta concilij, in sugillationem apostolicæ fidei, a usu temerariæ adsumptionis fuisse conscripta. Quid em opus erat nouum hoc ὁμοσίου vocabulum antiquis dogmatum regulis inserere? Nunquid enim apostoli, veleorum discipuli, atq[ue] omnes per ordinem successores, quivsq[ue] ad illud tempus viuentes in Christi confessione ὁμοσίου vocabulum ignorabant? Impietatis sacrilegium in fidei veritate secutos esse dicemus, pro eo scilicet, quod huius nominis notione priuati, sine ipsius prædicationis adsertione perrexerunt ad Christum. Si enim à nobis, vt isti penitus mentiuntur, noua introducebatur contra apostolorum statuta doctrina, quid utique conueniens erat, nouæ à nobis ingesta doctrinæ antiquis apostolorum obuiare doctrinis, & nouitatem vetustari præscribere, non vetustatem nouitatem peruertere? Vt qd mihi hoc nomen sequendum imponit: Vt quid me ad huius rei nouitatem violentius trahit? Vt quid hoc apostolicæ fidei adjicit verbum, cuius nec prophetæ quidem, nec apostoli vspiam faciunt mentionem? Quod illud quæso nomen est, sine quo fides integra esse non possit, sine quo Christiani Christianæ religionis abdicantur honore? Vnum enim è duobus in hac causa sequi necesse est. Si vera D est ὁμοσίou adsertio, falsa erit apostolorum prædicatio, quæ sine hoc nomine longa per tempora floruerat. Si verò apostolica fides huius nominis expers vera est, sicuti & est, hæc sine dubio falsa erit, quæ antiquæ fidei nominis nouitatem adiecit. Reuolute cuncta noui & veteris testamenti volumina, vtrum alicubi ὁμοσίou inditum paginis poteris reperire. P R O. Quid his refertur? A T H. Nominis tantum offenderis nouitatem, an etiam ipsius rei virtutem, quæ hoc est sortita vocabulum, refugis? A R R. Quid dicas, non satis intelligo. A T H. Quoniam res antiqua nouum nomen accepit, non vocabulo novo nouæ rei virtus accessit, hoc utiq[ue] requiro, vtrum res quæ antiqua est, simul à te cum nominis nouitatem damnetur? A R R. Res loqueris tortuosas, & omni stultitiae miraculo dignas. Si enim ὁμοσίou nouum nomen est, non dubium quin & res noua sit, quam significare videtur. A T H A. Ergo pariter rem nomenq[ue] condemnas? A R R. Ita planè. A T H A. Igitur si demonstrauero rei antiquæ, & ab apostolis traditæ nouum nomen attributum fuisse, viictum tandem fateberis? An etiam sic rē antiquam simul cum nominis nouitatem condemnas? A R R. Hoc non ostendes. P R O. Et quæ ratio causæ flagitabat, vt res antiqua nomen acciperet nouum? Nunquid enim priusq[ue] huius nominis vocabulum sortiretur, sine nominis proprietate manebat? Hoc mihi nullā rationis consequentiam habere videatur. A R R. Optimè. A T H. Ecclesiastice semper moris est disciplinæ, si qn̄ hęreticorum noua doctrina exurgit, contra insolentes questionum nouitates rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula immutare, & significantius rerum naturas exprimere, quæ tamen existentium causarum virtutibus congruant, & quæ magis easdem antiquitus fuisse demonstrent, non ortus nouitatem mensurent. Et vt quod dico, planius fiat, vt or exemplo in ipso Christianæ

Vocabuli immutandi ratio.

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 63

A de religione predicationis nuncio. Omnes qui credebant dñm nostro Iesu Christo, non Christiani, sed discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi novorum dogmatum autores extiterant, doctrinæ obuiantes apostolicæ, omnes sectatores suos discipulos nominabant. Nec erat vlla nominis discrecio inter veteros falsosq; discipulos, siue qui Christi, siue qui Dositei, siue Theodei, siue ludi cu*iusdam*, siue etiam Ioannis sectatores, qui se quasi Christo, ecclesiæ fatebantur, quin potius uno discipulorum nomine censerentur. Tunc apostoli conuenientes Antiochiam, sicut eorum (Luca narrante) testantur acta, omnes discipulos novo nomine, id est, Christianos appellant, discernentes à communis falsorum discipulorum vocabulo, vt & diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur, quo ait: Seruientibus verò mihi, vocabitur nomen nouum. Hanc ergo ab apostolis traditam, nouis utendis nominibus formam, ecclesia tenens contra diuersos haereticos, vt sanè fidei ratio postulabat, diuersas edidit nominis nouitates. Deniq; patri nouum innascibilitatis nomen ecclesia imposuit. Cùm enim Sabelliana heresis genitū ex virgine patrem voluisse adserere, ingenitum contra hanc confitendo ecclesia tradidit patrem. Vtq; in diuinis scripturis ingenitum nusq; legitimus patrem. Potest ergo Sabellius audaciā suam in huius calumnię obuertere questionem, & si mili ut tu propositionis genere vti, quo dicatis: Cur diuinis scripturis sine vlo prospectu pudoris violentiam facitis, profitēdo innascibilem patrem, quod scriptum ostendere valetis; Item, quia eum non solum genitum, sed & passum impio dogmate idem Sabellius profitetur, vobis in vnum conuenientibus, inter ceteras quas promulgatis fidei sanctiones, dixistis patrem impassibilem esse, quod religiose sancteq; vos statuisse probamus. Sed hoc itidem ille proclamat. Ergo vsq; quo vestra licentia audaciā protendetis profitendo, quod scriptum non legitis, impassibilem patrem, quod nec prophetæ tradiderunt, nec symboli autentici tradidit autoritas, sed hoc & vestra temeritate præsumptum. Rursus prosequuntur ijdem ipsi, qui Syrmio conuenerant. Et hanc religiose confessionis fidem, de filio statuistis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Iam hic Fotino, qui ex humanæ generationis natura initiu triebuit filio, quanta calumniandi occasio pateat, ipsum te quoq; metiri non pīgeat. Cur em̄ non similes querimoniariū causas intentat, cur non simili vociferatione ipse quoq; insaniat, dicens: Quid dicitis, quid statuistis, quid sequendum vestro iudicio posteris traditis, confitendo filium Deum ex Deo, lumen ex lumine? Ostendite mihi vitru in eadē filij Dei forma, id est, in autentico symbolo, quod apostoli tradiderunt, hoc scriptum legeritis. Sed contentus sum, cùm ibi scriptum non fuerit, saltem mihi de prophetis legatur, de apostolorum literis ostendatur. Quis has vocum tulerit nouitates? Quis hoc rudis admittere sensibus patiatur, quod neq; prophete, neq; apostoli tradiderunt; Item similem patri filium multis & creberrimis conciliorum vestrorum decretis statuistis. Exurgat nunc Eunomius, qui dissimilem cōfitetur, & dicat: Vbi hoc legistis, vbi hoc reperistis, vtrū ne pater aut filius de se v̄sus est voce? Ergo tu Arri, qui me odio eti constrinxis articulo, vt διατί προπ̄ie possum in scripturis ostendam, aut facere contra insolentes & furtivas haereticæ intelligentiae prauitates, quedam confessionis nomina non temere præsumpta, sed ex consequentiatione collecta, fidei autoritatibus suis inserta, ita ut tot nouorum verborum religioso intellectui extiterint absolutiones, quot fuerint quæ sitæ vel subministratæ perfidiæ occassiones. Aut si id fateri nolueris, tuis tecum obiectionibus agam. Ostende mihi, non ex conjecturis, non ex verisimilibus rebus, nō ex ratione vicini sermonis, non ad intelligendum prouocantibus rebus, non ad profitendum pietate fidelisquadente, sed pura & nuda verborum proprietate, ostende scriptum ingenitum,

Christianus
nominis
origo

Esaias 6:1

Innascibilis
litas patri
dicitur.

Pater im-
passibile
dictus

Fotini ha-
resie

Eunomi
haresie.

B runt, nec symboli autentici tradidit autoritas, sed hoc & vestra temeritate præsumptum. Rursus prosequuntur ijdem ipsi, qui Syrmio conuenerant. Et hanc religiose confessionis fidem, de filio statuistis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Iam hic Fotino, qui ex humanæ generationis natura initiu triebuit filio, quanta calumniandi occasio pateat, ipsum te quoq; metiri non pīgeat. Cur em̄ non similes querimoniariū causas intentat, cur non simili vociferatione ipse quoq; insaniat, dicens: Quid dicitis, quid statuistis, quid sequendum vestro iudicio posteris traditis, confitendo filium Deum ex Deo, lumen ex lumine? Ostendite mihi vitru in eadē filij Dei forma, id est, in autentico symbolo, quod apostoli tradiderunt, hoc scriptum legeritis. Sed contentus sum, cùm ibi scriptum non fuerit, saltem mihi de prophetis legatur, de apostolorum literis ostendatur. Quis has vocum tulerit nouitates? Quis hoc rudis admittere sensibus patiatur, quod neq; prophete, neq; apostoli tradiderunt; Item similem patri filium multis & creberrimis conciliorum vestrorum decretis statuistis. Exurgat nunc Eunomius, qui dissimilem cōfitetur, & dicat: Vbi hoc legistis, vbi hoc reperistis, vtrū ne pater aut filius de se v̄sus est voce? Ergo tu Arri, qui me odio eti constrinxis articulo, vt διατί προπ̄ie possum in scripturis ostendam, aut facere contra insolentes & furtivas haereticæ intelligentiae prauitates, quedam confessionis nomina non temere præsumpta, sed ex consequentiatione collecta, fidei autoritatibus suis inserta, ita ut tot nouorum verborum religioso intellectui extiterint absolutiones, quot fuerint quæ sitæ vel subministratæ perfidiæ occassiones. Aut si id fateri nolueris, tuis tecum obiectionibus agam. Ostende mihi, non ex conjecturis, non ex verisimilibus rebus, nō ex ratione vicini sermonis, non ad intelligendum prouocantibus rebus, non ad profitendum pietate fidelisquadente, sed pura & nuda verborum proprietate, ostende scriptum ingenitum,

I iij aut

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

aut impassibilem patrem, verum Deum ex Deo, lumen de lumine, aut patri filium similem esse. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poscit, hoc pietas docet, ad hanc me nominis professionem scripturarum consequentia prouocat. Nolo, inquit, mihi ita obtendas, quia & in me similia de δυστοι probatione respuis proferentem. Sed fero in manibus diuorum voluminum codices, & eodem sono, iisdemque syllabis praedictorum vocabula nominum indita lege. Aut ostende scriptum filium patri similem, aut fatere dissimilem. Quo hinc erumpas, quo rursus euadast ne tuis te obiectionibus implicitū propositionis nexus enodādī tibi facultas nulla suppediter, aut concede mihi ex consequentibus probare δυστοι, vnius substantiae fidem, aut si concedere nolueris, neganda sunt tibi vniuersa, quae ipse facteris, quia ea nudè posita inuenire nūlī vtīc poteris. P R O. Si ecclēastice consuetudinis mos est, ut aliqua verborum vocabula pro coercendis hereticorum motibus, in fidei autoritate nuda ponantur, quae tamen ratione consequentium rerum existentiū vestiantur, dū eorum veritas, ex qua crīginē sumunt, diuinis contineri literis inuenitur, quid dīcis Arri, concedis δυστοι, sicut Athanasius dicit, de diuinis scripturis per cōuenientes professionum qualitates probari an nōt. A R R. Iste nescio qua syllogisticæ artis versutia, obiectionem mēā conatur eludere. Ego em̄ hoc mihi ostendi desidero, vtrum δυστοι in dominicæ sit lectiōis autoritate conscriptū, & ideo aut propriè positum legat, aut ab eius confessione recedat. P R O. Vides quemadmodū in te, tuā referat questionem, & iisdem te quibus vteris, constringat articulis, professionis tuæ manū estiore, vt ipse exigis, documento. Aut ei de canonicis literis nudè positum ostendas innascibilem, aut impassibilem patrem, aut Deum ex Deo, aut lumen de lumine, aut patri filium similem esse. Quæ omnia, si propriè posita minime demonstrare valueris, negādi tibi necessitas imminebit, cui discrimini illa, vt viderit mihi, sola poterit rauo subuenire, vt cōcedatis vobis ea, quæ in cōcilij vestris nudè sunt posita, de scripturarū sentibus emanasse. Nā hoc cōtentioñis vītio deputabitur, vt documentū nudis sermonis exigas, cui fidei sensum scripturis copiosius noueris reditare. Sensum igit̄ quere, vnde vocabuli huius natura traxit originē. Et cū sensum inueniris, nomē te inuenisse pariter nō dubites. A T H. Quantiscunq; rationibus agat, nullatenus pōt ab hac intētione remoueri. Novit em̄ certissimē, quia si ad hoc fuerit, remota huius nominis intentione descensum, vt ex consequentia scripturarum vnam esse patris & filij substantiam, quod est δυστοι, doceatur, facillimē se posse superari, & ideo diffidentiae ac timoris periculo auctius, ratiōni sermonis flagitat documentum. Sed suis est iterum professionibus consträngendus. Exigis à me, vt vnam patris & filij substantiam, id est, δυστοι scriptura ostendam. Tu autem tres vrias, id est, tres substantias confiteris. Ostende igit̄ tur mihi, vbi legistis tres vrias. Si enim ego vnum hoc est, δυστοι, ideo negare debeo, quia hoc vnde scriptum non inuenio, tu quemadmodum audes tres vrias confiteri, quum hoc scriptum nūquam poteris demonstrare. P R O B. Si extat aliquid ex autoritatibus diuinis documentū propriè & specialiter p̄sistit, quo approbetur patris, & filij, & spiritus sancti tres δυστοι, tresq; vt fateris esse naturas, proferatur, quo possit Athanasius à confessione vnius substantiæ, quod est δυστοι, declinare. Cū em̄ ῥ. δυστοι propriè in scripturis ostenderis positum, apparebit Athanasium temeritate pertinacissimæ obstinationis in δυστοι confessione hactenus perdurare, quod propriè positum non potuit demonstrare. Si verò nec tu ipsetres δυστοι demonstrare valueris, pari mihi conditionis necessitate astricatus esse videris. A T H A. Doceat tres δυστοι propriè positas, & facio vnius substantiæ, quæ est δυστοι, cessionem. A R R. Si tres sunt pater, & gument, filius, & spiritus sanctus, necessariò tres sunt substantiæ, in quibus vnaquæque per sona

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 64

A sona separati & distinctius, propriè cognoscatur. ATH. Hic nulla prosum argumenta, hic veritas ex consequenti ratione colligitur, tali monitorum proprietas flagitatur, lege specialiter τριστοπ positum, & noīi coniēdo dicere, si tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, necessariò sunt tres substantiae, quia & ego simili conjectura possum veracius opinari, si unum sunt pater & filius, quia ipse ait: Ego & pater unum sumus, quomodo non est una substantia? Sed hanc disputationis viam ingredi penitus noluisti, dum à me specialiter positi διαδικτη demonstrandum exigerest testimonium. Simili ratione, tres διαδικτη specialiter & propriè positum sitas doce. Si enim ideo διαδικτη vocabulum negare debeo, quia hoc scriptum nudè demonstrare non valeo, necessariò tu ne τριστοπ fateri debeo si propriè positum, hoc te ostendente cognouero. ARR. Subsistit propriè pater, an non? ATH. Nisi mihi tres διαδικτη propriè positas legeris, nullum tuis interrogationibus dabo responsum. Quis enim non videat, quod tua tendet obiectio: Vis enim argumento callidae interrogationis diuersas approbare patris, & filij substantias, sed hic argumētis non opus est operiri, vbi manifestiore testi monio proprietatis trium substantiarum exigitur documentum, sed si à proprietate testimoniorum aut rerum consequentia transire desideras, hoc ipsum publicæ conscientiae innotescat, non te potuisse τριστοπ propriè positas demonstrare. Et quum utrinq; hoc articulo solueris, obiectionibus vel interrogationibus tuis satisfaciam necesse est. PRO. Quantum vestræ disputationis intentio monstrat, nec tu διαδικτη, nec iste τριστοπ propriè & specialiter positum valentis ostendere. Vnde ne puerili concertatione in rebus superfluis diutius immormini, ab hac exactione documentum tandem utrique definite, διαδικτη aut τριστοπ de scripturarum autoritate colligite. Non enim fas erit, de nominis appellatione dubitare, quod testimoniorum copiosa congestio firmius poterit robora re. ARR. Quoniam hoc tua decreuit sententia, debere nos rationum persuationibus ex rerum consequentium causis prædictorum nominum virtutes colligere, nec id Athanasio videatur difficultate nudi me demonstrandæ veritatis vocabuli proprietatis documenta quæ sisse, ita faciam, ut tui est decreti sententia promulgatum. Ego enim compendio magis ut volebam, ne longius orationis intentio euagata, ambiguis sensibus veritatem obumbraret. ATHAN. Non potest fides venire in dubium, quæ veritatis fulta præsidio, crassiora mendaciorum nubila, fulgidæ claritatis lumine dissipat. Non enim potest proprijs tarere viribus, quæ non eget extrinsecus suffragiorum adminiculis adiuvari.

IN DIE SEQUENTI.

Probus iudex dicit: Quoniam vos iniī scederis pacta indeclinabili sententia seruare non dubito, quibus id vobis inuicem concessisse vide mini, aut unius substantiae, vel trium substantiarum professionem, ex diuinarum consequentium literarum luculento disputationis examine comprobetis, omissa scilicet quæstione puri vocabuli, atq; propriè positi, exigatis iam nunc, & ipsius placitiratio poscit, ut cuncta humanæ argumentationis cauillatione remota, de sacris diuinarum autoritatum voluminibus, patris, & filii, & spiritus sancti, aut unam, aut diuersas proferatis esse substantias. Ad quam rei probationem, non tantum (vt opinor) mea, sed cunctorum penè mortaliū mens ita est pendula expectatione suspensa, vt si tanti negotiū merita paterentur, sine ullius diei conferendi ratione, vel aliquius momenti intercedere, ad summam veritatis atq; ad calcem manifestissimæ notionis delide-

Frequentia
civis dispe
tatio.

D. ATHAN ARCHIEP. ALEXAND.

ret peruenire. Vnde ne tam religiosa fidelium, & veritatis cupida frustretur intentio, omni lenocinio luxuriosæ orationis exploso, dñe de causa, decompetentibus, de necessarijs agite rebus, omnem, vt dixi, verborum ambitum, & procul à causa euagantes locutionum phaleras, leporemq; sermonum cautius uitantes, vt disputationis vestræ narratio, veritatis magis, quām cothurnato mentis ornetur eloquio. A TH. Licet etiam dudum crebrac sapius de vnitate substantiæ citra acta disputauerim, measq; disputationes scripto mandauerim, quibus à me in hac disputatione aliquid amplius addi possit, tamen quia hæc extrinsecus nullo eminus aduersante dicta sunt, necesse habeo hæc eadem rursus repetere, & in hac publicæ actionis examine comprobare, quo possit tui iudicij sententia comprobare. PROB. Si non fuerint Arrij replicationibus tenuata, tunc vestræ poterit firmari sententia. A RR. Ut quid hæc fraudum tendiculæ proponuntur? Ut quid in primordio nefandæ adsertionis iudicis sententia prouocatur? Agamus primum quod nobis agendum necessitas demonstrandæ veritatis imponit. Inculketur humano auditui fidei nostræ professio, percipiunt indicia, quibus modis, quibusq; rationibus, quibus deniq; documentis nostra sulciatur assertio, & tum demum promulgationem sententia, quæ in nostro vtiq; nequaq; pendet arbitrio, de iudice postulabimus. PROB. Praefationis meq; nuper in hoc actionis principio habita, & sponsonis vestræ dudu præteritis gestis insertæ, meminisse oportet. Quibus id peroratum est, vt omisso superfluis, ad arcem negotij debere descendit, quod debetis tandem aliquando actitare. A RR. Doceat patrem, & filium, & spiritum sanctum vnius esse substantiæ, vnius potestatis, vnius dignitatis, vnius gloriae, vnius maiestatis, vnius virtutis, vnius honoris, quod fatus improvidè, nimisq; incauta professione solet populus iactitare. ATHAN. Profiteris filium verè de patre natum, annont AR R. Profiteris ipse patrem alicuius derivationis vel divisionis vicio subiacere non posse, an non? ATHA. Valde profiteor. A RR. Ego quoque profiteor filium ex patre natum esse. ATHAN. Id esse, arbitraris natum ex patre, quod etiam de patre? A RR. Sufficit tibi quod ex patre dixerim natum, quod etiam facillime ostendo. Quid callidis vteris argumentis? Ceterum de patre natu nusq; mihi interim ad presens occurrere potuit. Ex patre vero scriptum esse recolo, Ioanne apostolo dicente: Qui diligit patrem, diligit eum, qui natus est ex eo. A TH. Ergo nihil interesse putas, virum ex ipso, an de ipso natus dicatur? A RR. I. Si mihi demonstrare volueris, propriè positum filium de patre natum, tunc quid inde sentire debeam, aestimabo. Verum quia in plerisque exemplaribus variè positum esse non nescio, vt in ijsdem locis, quibus de ipso legitur, in alijs codicibus ex ipso legatur. Sed vtrum hoc interpolantium fraude, an hujus rei significatione, id est, vt hoc sit ex ipso, quod etiam de ipso factum sit, non fatis video. Nec hoc nostræ fidei aliquod potest adferre præjudicium. ATH. In hac tua prosecutione diligenti admodum cura exposita ratione aduerti. Sed quod tantum nostræ dixeris, & non vtrorumque designaueris fidei, non posse præjudicium in his verbis adferri, fatus miratus sum, & arbitror quod fidem tuam munire festinans ita posueris, sperans me exinde leviter sine aliquo documento pessile transire. In Euangeliō que qd de patre dominus dixit: Spiritus est. Et vt se de patre natum ostenderet, ait: Quod natum est de carne, caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est. Ego de Deo patre exiui. Ecce et filium de patre natum, ipso filio docente, ostendi. A RR. I. Satis callidis & suspiciosis vteris disputationibus, quo dicas quod ad fidei meæ munitionem hec dixerim. Sed vt de sensibus tuis omnis suspicionis ambiguitas auferatur, vt superius fatus sum, vtrorumq; fidei, siue ex ipso, siue de ipso natu.

Filius de
patre natu

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 65

Anatus dicatur, nullum potest penitus adferre in aliquo præiudicium. A THA. Generans pater Deus ex se, id est, de seipso filium, hoc genuit quod est ipse, an aliud aliquid; ARR. Hoc utique quod ipse est genuit, quia Deus Deum genuit, lux lucem genuit, perfectus perfectum genuit, omnipotens omnipotentem genuit. A THA. Ergo non extrinsecus, neque ex nihilo, neque ex aliqua præcedente aut subsequente materia, sed ex seipso genuit. Et non aliud, quam id quod ipse est, genuit. A RR. Alius alium genuit. A TH. Etnoscon fitemur quia alius alium genuit, id est, pater filium. Sed sic de seipso, id est, de eo, id est, quod ipse est, genuit, quia alterius substantiae, vel diuersi generis filius est se non potest, ac sic unius atque eiusdem cum patre substantiae erit, ARR. Si nos solum in quantos perfidix errores, unius substantiae professio vergat, nunquam profecto inter patrem & filium huius nominis faceres mentionem. Nec disputationem tuam, quibusdam interrogationum gradibus incisam, tali concluisses articulo, ut ad hunc impiæ professionis dudereres finem. A THA. Quod sit impium atque sacrilegium, diuersas patris, & filij, & spiritus sancti profiteri substantias, & quod pium sit atque religiosum unius eos, religiosæ ac piæ substantiae confiteri, scias me, o Ari, penitus ignorare non posse. Et hoc non humana opinione collectum, nec coniecuris & argumentis inuentum, sed celestis doctrinæ magisterio traditum demonstrabo. PRO. Prius mihi vim qualitatemq; rerum adsignate, tum demum poterit demonstrari, utrum patri, filioque conueniat. A THA. Substantia quidem duobus appellationum generibus distinguitur. Et est quidem unius generis qualitas hec, quæ existentis naturæ essentiam indicet. Aliud vero est substantiae genus, quo ille, qui habet ab his, qui non habent, deriuatur. Et ut planius fiat quod dico, manifesta expositione adsigno. Verbi gratia: Homo generis sui ac naturæ substantia est. Rursus si quid illi est, quod extrinsecus est, id est, in materia aurum, vel argenti, aliarumq; specierum possidendarum, substantia eius dicitur. Et cum eiusdem vocabuli una videatur appellatio, duas tamen res significare videtur. Sed nos de illo substantiae genere disputamus, qua unquamq; natura, ob id quod est vel subsistit, substantia nuncupatur. Et quicquid ex se de seipso genuerit, non aliud esse potest, quam id quod ipsa est. Deniq; homo pater generans filium sui generis, id est, suæ substantiae hominem generat, quia homo hominem generat. Et recte suæ substantiae hominem generat, quia veritas nouitatis substantiarum diuersitatem non recipit.

Diuersitas autem substantiae est, ut exempli gratia dixerim, si homo pecudem gignat, vel si cuiuslibet generis pecus, alterius generis pecudem generet, id est, si bos generet asinum, vel si ovis generet capram, quæ quoniā in diuersitatem generis pergit, monstruosa generatio erit, suæ naturæ proprietatem minimè seruans. Rursum in elementorum qualitatibus, quæ sit substantiarum diuersitas vel proprietas, operæ preclara est aduertere. Verbi gratia: Uniuscuiusque ignis velluminis natura, id ex se, quod ipsa est, ministrare videtur, ut lux fulgorem, ut ignis incendium, & in hoc officij sui genere subsistens, substantiae suæ intemeratam videatur seruare naturam. Si vero lux ex se tenebras gignat, mutationi obnoxia erit, alterius à se generis materiam tribuens; quia in hoc immutabilitatis suæ illibatam poterit seruare substantiam, si hoc quod ipsa est, ministret ex se. Ceterum, si, ut dixi, id quod ex se tribuit, aliud erit, quam ipsum quod tribuit, tunc alterius substantiae dici poterit, quod omnino naturarum omnium qualitas, velordo, vel ratio non admittit. Age nunc, si videatur iam à terrenis ac visibilibus, in superiora mentis oculum erigamus, ut ex his, quæ facta sunt, infecta virtutis substantiam cognoscamus, apostolicæ autoritatis ecclœ magisterio,

Alius alii
genuit, dū
pater fili-
um de eo
quod ipse
est, genuit

Substantia
duplex.

Alii ab
eo quod
est.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

C

Roman. ¹ sterio, quia it; Inuisibilem diuinitatis virtutem, per ea quæ sunt, intelligi debe-
re. Dixit Arrius: Ergo filium ex patre natum esse, & Deus Deum genuit, lux lu-
cem, in qua professione unum erit de duobus procul dubio retinendum. Aut e-
niam ex seipso generans, id quod ipse est, genuit, & ob hoc filius unus cum pa-
tre substantia erit, aut si alterius à se generis Deum genuit, vera nativitas dicitur
non poterit, quæ proprietatem substantiae generantis seruare non potuit. Et eadis
disputationis ratio deducitur, ut aut omnino natus non sit, aut degener natus
sit, q; vtrumq; fateri per absurdum & impium esse videtur. PRO. Si quid sibi con-
tra hæc Arrius cōpetere nouit, edicere non moretur. A R R. Simplicis atq; im-
mutabilis natura Deum esse non reor Athanasium ignorare, qui si, vt idem ad-
seruit, de sua substantia generauit, mutabilis procul dubio erit. Necesse est enim,
ex se generando, aut partem substantiae per derivationis generationem perdi-
disse, aut divisionis vitium perpetuissimum. Ego enim Dei patris substantiam,
neq; ex se aliquid dedisse, neq; in partium qualitates derivatam fuisse, nec accessionis
vel de tractionis, aut aliquid huiusmodi, quod sit passioni obnoxium sen-
sisse, vel sentire potuisse confiteor. A T H. Sed neq; nos passionum conditioni-
bus diuinam credimus subiacere naturam, sed impassibilem patrem impassibili-
liter ex seipso, id est, Deo, Deum, quod ipse est, filium generasse fideliter confi-
temur. Nec nos divisionum, vel derivationum, ac partium cunctarumq; rerum,
vel passionum genera, quæ inani solitudinis timore auctus obijcere voluisti,
à professionis veritate deflectunt, ut negemus Deum ex seipso ob hoc genera-
re non potuisse, ne videatur his passionibus subiacere. Quid igitur religiosius,
quidve sanctius, ac diuinis sit magis congruum legisbus, æqua obsecro vos d' audi-
tores iudicij lance pensate, erigite mentis oculos, & terrificum futuri exami-
nis diem metuentes, quid magis catholicæ & apostolicæ veritati congruat, reli-
giofa mentis intentione respicite, vtrum fateri omnipotentem Deum impassibi-
liter, ex seipso filium generasse, an illud potius opinari debeamus, ne passionis
vitio subiaceret ex seipso, id est, ex sua substantia filium generare non potuisse.
Ego enim id astruo, id clarissima vocis professione assuevero, q; sicuti Deus im-
passibilis, ita & omnipotens est. Credo ergo eum de sua substantia potuisse filium
generare, nec tam en alius passionis vitio subiectum fuisse, quoniam di-
visionis ac derivationis, contractio, accessio, fluxus, vel si qua similia huiusmodi esse
possunt genera passionum, corporeis & contrectabilibus, atq; ex diversitate co-
positis conueniunt rebus. Deus vero, qui nullis corporis schematum circunscribi-
tur signis, nec aliquibus distinguitur membrorum lineamentis, vitio subiace-
re potest passionis. Et rectè in eodem generationem profiteor, quia genuit, &
rectè impassibiliter nihilo minus confiteor, quia passibilis nunquam fuit. A R.
Deus non circunsciri-
bitur figura-
ris corpor-
alibus, nec linea-
mentis.

Num igitur, quia in Deo omnipotente negari non potest, idcirco ea cum per-
petui non posse fatendum est, quæ omnino incorrupta eius diuinitatis substan-
tia non recipit? Vnde valde in honestum, & satis impietate plenum esse videtur,
vt per unius professionem substantiam, nec patrem propriè subsistere, nec filium
in sua proprietate extare credamus. Illuc enim nefandæ perfidiæ huius vergit
intentio, vt permixtis & in unius rei copulationem è diverso collectis atq; confu-
sis patris & filij personis, in sua (vt dixi) proprietatis singularitate minime subsi-
stere valeat. Illud etiam nimis horrendum, & procul à fidelium mentibus emo-
uendum, in hac tua professionis perfidia continetur, inuiolabilem patrem de
sua substantia generando, corruptionis ac divisionis vitium declinare minime
potuisse. A T H A. Veritate diuinæ generationis, velut modis insolubilibus
arctius obligatus, per (nescio quæ) nefandæ intentionis molimina, quæ diuinam
certum est carere naturam, evadendis suffugium queris. An corruptionem incor-

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 66

A Incorrupto, passionem impassibili, impotentiam obijcis omnipotenti. Sed haec crebro ac saepius repetens, nullatenus diuinæ maiestatis reverentia à tam nefandis obiectionibus arceris. Sed quantum video, sine vlo pudoris intui-
tur, iniuriam venerande filij nativitati obuius properare contendis. Sed te es-
frenatus euagantem, & velut vndofo æquoris gurgite naturali quadam licen-
tia fluctuantem, diuinæ autoritatis testimonia coercebunt, & inter certos di-
uinæ professionis limites coarctatum, legalium constitutionum metas egre-
di non sustinebunt. Inculcat igitur humanis sensibus sacro illo professionis suæ
oraculo diuina maiestas, ac se filium de occultis substantiæ suæ arcanae ineffa-
biliter genuisse testatur, & dicit: Ex vtero ante luciferum genui te. Vnum Psal. 103
est ergo in hac diuinæ professionis contestatione tenendum. Aut de sua ineffa-
biliter substantia filium incorruptibiliter genuit, aut ne corrumperetur, omni-
no non genuit. Sed ego hanc integræ fidei partem eligo, que mereliosum con-
testanti de se Deo suadeat famulari, ne vlla humanæ passionis obstacula, ex infi-
delitatis sacrilegio defendat. Nullatenus enim potero reuocari, vt meritò nō cre-
dam Deū generare potuisse, ne humanæ consuetudinis more corruptioni potue-
rit subiacere, cùm hoc mihi satis esse non dubitem profitendū, de Dei substâlia
natum esse, quem constat de patris vtero processisse. A R R. Quâtum tuæ pro-
secutionis intentio monstrat, compositū nobis & corruptionis obnoxium vis in
introdere Deum, qui etiam in eum corporalem vteri appellationem accipere
non metuis. Necessè ergo erit, vt aut membris compositus sit, si vterū habet, aut
corruptioni, vt dixi, obnoxius, si de sua substantia generauit. A T H. Rectè hoc
me sensisse argueres, si ego Deum habere vterum, propria temeritatis presum-
ptione, sine vlo legis diuinæ testimonio affirmassel. At cùm ipse Deus ad re-
sellendam credere nolentium insaniam, hoc de ipso pronunciare dignatus sit, quo
B evidentius per vteri nūcupationem, non extrinsecus, non aliunde, sed de seipso,
id est, de sua substantia se filium generasse doceret, cur mihi vitiosæ credulitatis
notâ infigis, cùm potius Deo dicere possis, si habes vterū, cōpositus eris, si de tei-
pso genuisti, corruptioni obnoxius eris. Nam ita Dei vterus sine aliqua mēbro-
rū compositione accipitur, sicut oculi, & manus, & pedes sine vllis distinctioni
lineamentis merè referuntur. Sicut ergo oculos, quia omnia videt: aures, q̄o o-
mnia audit: manus, quia omnia operatur: pedes, quia vbiq; est ita vterum, quo de
ipso ineffabiliter genuit, accipere debes. Nec te oportet infideliter opinari, quia
& si de seipso genuit, corrupti vtiq; non potuit, quem vt omnipotentem & in-
corrumpibilem generare potuerit, & ne hac ipsa generatione corrupti potue-
rit, fideliter conuenit profiteri. Nam si mirabiliter ex virginе contrâ rerum na-
turam incorruptibiliter creditur natus, quanto magis ex parte credendus est
incorruptibiliter genitus. Si enim substantialis natura virginis, quæ ex seipso
vtiq; corruptibilis naturæ conditione, passione & corruptioni potuit subiacere,
intemerata pudoris integritate, & infractis virginalibus claustris, mirabiliter in-
corruptionis integratæ filium genuit, cur non magis, vt dixi, incorruptibilem
Deum, genito ex se incorruptibiliter filio, corrupti non potuisse credamus; Be-
vt nouum atque infandum monstruosæ opinionis genus damnabile metuimus fa-
teri, virginem partu non potuisse corrupti, & formidare Deum, ne corruptio
nisi virtus subiaceret, si de sua substantia generaret. Volente igitur Deo, corrupti-
biles naturæ virgo sine vlo pudoris damno filium generauit, & ipse qui incom-
parabiliter cunctis naturis incorruptibilior permanet, hoc sibi præstare non
potuit, vt de sua substantia filium incorruptibiliter generare potuerit: Ergo q̄a
Deum de seipso filium generasse, & diuinarum scripturarum testantur eloqua,
& in sua id Arrius superiori prosecutione fassus est, iudica virorum optime Pro-
be, quis

Deus sine
corruptioni
ne genuit.

Vterus
oculi, ac
manus dei

Christus
sine corru-
ptione ex
virgine
natus.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

he, quis magis cum diuinis conueniat scripturis, utrumne ego, qui ob hoc vnius C
substantie cum patre filium esse confiteor, quod videlicet ex ipso & non aliunde dignoscitur natus, & ob hoc rursus incorruptibiliter genuisse profiteor, quia excellentissima diuinæ maiestatis substantia, per suam ineffabilem potentiam corruptioni subiacere nullatenus potuisse. An iste qui in tamancipitis intelligenter discrimine positus, quo fidei suæ pedem referat nescit. Nolens enim confite ri Deum de sua substantia incorruptibiliter genuisse, in ea confessionis necessitate attrahitur, ut neget omnimodo genuisse. Sed hoc ipsum negare obtinatibus vndiq; & clara vociferatione exclamantibus, siue propheticis, siue apostolicis vocibus, nunquam sine dubio poterit. P.R.O. Quicquid in hac prosecutionum vestrarum assertione agnoscere potui, ultima examinis nostri sententia retinebit. Nunc verò, si qua vos adhuc de diuinis scripturis fidei vestræ congruentia superesse putatis, proferre dignamini, quo facillimè queamus processu disputationis, quid veri ratio contineat in dagine. A R.R. Quoddam brevibus & exquisitiōnibus in omni illa disputationis meæ narratione vsus sum, Christiani pudoris ac verecundiae fuit, ut disputationis nostræ trames levibus inchoaretur initij. Sed quia video Athanasium, perspicue veritatis robustissimam firmitatem quibusdam arietantium impulsionibus quatere, acius contra eum & validus opinor dimicandum. Dic ergo patrem & filium vnius esse substantię. Sed illa intemperata ineffabilis essentia, quæ pater est nec redundans unquam, in se ipsa fuit, ut meritò, quia exuberatione quadam, sine damno sui in eadem substantia genuerit filium, cum eius essentię, quę alij omnibus infinita atq; immensa sit & incorporea, nihil esse possit exuberans. Siquidem determinatorum sic exuberare, quod est quasi extra se effluere. Deus autem qui vniuersa complectitur, nihil extra se habet, aut quod effluere potest, aut infinitus est, quo poterit redundare, tunc quid effluere eorum est, qui accipiunt incrementa. Qui si accipiunt aliquando, necesse est ut semper accipient, & nihilo minus pari exuberatione semper & generent. Sinautem incrementa non accipit, quod ipsi etiam fateantur, nec effluvit, nec redundat, quod æ quale cum paire esse dicatur, cum filium genuit ex se, substantiam utiq; diuisit in filium, & paternam tantummodo ante substantiam pro rata parte secretam à se, ac resecatam, filium nominauit, tantumq; sibi detraxit pater, quantum in filium contulit, quo tamen ipso quicquid est filius, aut hodie caret pater, & perfectus non est, at eo si non indiget, quasi superflù abundauit. Quod utrumq; in Deum non cadit, cum & in hoc ipso quidem patris & filij nomen esse non possit, ubi non habita generatio est, sed potius facta discussio. Tūc quidem necesse est, omne quod diuidi potest, posse corrumpi. Quæ si ut manifestum est, in Deo esse non possunt, cur non potius voluntatis & charitatis esse filium confitemur? Quæ quidem voluntas Dei in hominibus quidem non libera est, nedum in Deo aliqua lege teneatur. Qui si non est filius voluntatis, superest ut coactus Deus quasi aliqua lege naturę filium edidisse videatur. In qua quidem generatione id genitum quod erat pater, quemad patris pars filius nominatur, incertumq; est, quid pater, quid filius debeat nominari, cum in duas partes Dei sit diuisa substantia. Illud verò, quod quasi ad proprietatem substantię naturalis demonstrandam paterni oraculi testimonium protulit, ut meritò patrem ex eo quod ipse est, filium generasse credamus, quia dixit: ex utero ante luciferum genui. Quād id absurdum, quāmq; ineptum sit, apertissimè demonstrabo. Siquidem non solum aliquanta in ordine rationabilium creaturarum consistentia, sed insensibili elementorum qualitate substantia de Dei utero legimus processisse. Ait enim: Quis est pluvia pater, vel de cuius utero procedit nix; Num igitur, quia hæc rigentis & torpidi elementi qualitas

Aries machina bellica.

Arr̄gumentatio plures substantias probans.

DISPVATI^O CONTRA ARRIVM LIB. I. 67

- A** Itas diuino legitur vtero procedere, idcirco vnius eiusdemq; cum eo creditur esse substantia: Aut quia rursus homines Deum legimus genuisse, vt ipse ait: Filios enutriui & exaltaui. Et iterum: Primogenitus meus Israel est. Ac rursus: Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: idcirco rectius opinabimur homines cu Deo vnius esse substantia: Aut quia idem apostolus totius creaturae vniuersitatem generali pronunciatione comprehendens, ex Deo adserit esse, dicens: Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ob hoc prudentius cōsciemus, vniuersitatem creaturae hoc esse quod Deus est, aut vnius cum eo esse substantia, quod videlicet ex ipso legitur substituisse: Sic ergo & filium cum ex Dei patris vtero processisse fatemur, non ad indicium vnius naturae, sed ad inuestigabilium secretorum arcana multum competenter debemus accipere. A T H. In iudicis theatralibus hi qui figurarum varietate mutantur, diversi quidem alij apparēt oculis intuentium. Nam idem ipse qui aptatae imaginis specie rigidius quōdam incesserat, iterum vultu in hoc ipso aptato, alterius mēbrorum motibus ludens, in mollietatem resoluitur sc̄enarum: ita nunc videtur mihi Arrius, quæstionū imaginibus immutatis, velut diversa iniisciens similitudinis varietate formari. Nam hoc quod dudum comptis & breuissimis disputationum obiectionibus intentauerat, sub alterius prætextu imaginis, iterum ac s̄epius repetens, à proprietate quæstionis illatæ omnimodo non recessit. Neq; enim, quia nunc latius & diffusius perplexa verborum ambage seriem propositionis extendit, idcirco aliud egisse videndus est, quām superius conuincitur actitasse. Dixit enim ob hoc patrem & filium vnius non posse esse substantia, quod eadem paterna substantia, nec exuberatione amplissimæ deriuacionis in augmenti copiam effluere possit, vt pote, quæ nullis metarum terminis austra, finalibus nequeat modis arceri, quoniam eius est exuberationis copia redundare, qui certò, vt diximus, concluditur fine. Nec rursus, velut integrum & intemeratam portionis defectio nem aliquam pertulisse. Sed hæc omnia passionis genera diuinæ nature nō convenientia, iam superius columniosus magis q̄ verius dīnoscitur intimasse. Quibus nos religioso fidei intellectu, competenter constat dedisse responsum. Neq; enim exuberatione substantia redundantem filium dicimus, neq; rursus defecctæ naturæ portiunculam nominamus, sed perfectum patrem, perfectum filium, non ex his, quæ in eo superfluis exuberationibus redūabant (quod dictu nefas est) sed ex seipso, id est, ex eo, quod ipse est, impassibiliter, indivisibiliter, incorruptibiliter, sine diminutione, sine dissolucione, sine affluentis copiae redundancy, sine vello omnino passionis genere ineffabiliter credimus natum. Et idcirco fatemur vnius esse substantia, quia non aliunde, non ex nihilo, nō ex substantiis vel præcedentibus materialium qualitatibus, sed propriè Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute, sapientiam de sapientia, extirisse fit deliter fatemur. Nam si alterius ac diversæ substantia, vt Arrius arbitratur, filius esset, non diceret, sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Nam sicuti est pater, ita & filius. Et si idem habentes se, vnius sunt proculdubio substantiae. Neq; aliud est vivere patris, & aliud vivere filij, sed hoc est vivere, quod & esse, id est, non aliud est ipse pater, aliud vita eius, sed vita essentia. Alioqui compositus videbitur, ex diversitate subsistens, si aliud ipse, aliud vita eius significare videatur. Quia ergo apparent vitam patris, hoc esse quod ipse est. Sicut enim habet vitam in se, sic dedit filio habere vitam, id est, sic est esse filij, sicut est esse patris, non dubium est patrem & filium vnius essentia atq; vnius esse naturæ. Nam & quod ait: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem, vnitatem proculdubio voluit indicare substantia. Quia secundum superioris disputationis intelligentiam, non aliud est nosse patris, & aliud esse, hoc i-
- Filius nō ex substantia exuberante aut delecta genitus est
- Filius vnius substantia cu patre
- I oann. 5
Vivere & esse in deo idem sunt
- Vita patris & patter vnum sunt

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Ioannis¹⁰ psūm enim, quod est, nouit, & quod nouit, est: quia nō aliter nouit, & aliter est: C
Nōsse & esse patris vñ sunt.
Notio in Deo esset ita est.
Res diuinæ nō metuuntur corporalium specierum exemplis.
Imago.
Fotini hæresis.
Nasci ex Deo & generari ex Deo, idem sunt.
Lucæ 1: 30

& quia filius sic nouit patrem, sicut pater eum nouit. Notio em vero, in Deo e^s sentiam esse diximus, non dubium, quod sicuti est pater, ita & filius, ac si diuer^s sitatem non admittat, resq; uno ac simili modo subsistat. Deniq; vt hanc patri & filij vnitatis substantiam plenius nosceremus, quædam nobis diuinæ scripturæ rerum visibilium exempla posuerūt, quibus nos ad inuisibilium intelligentiam religiosus prouocarent. Nam paterni luminis splendorem, & bonitatis eius imaginem filium posuere. Non quod ad res diuinæ metuendas corporalium satisfaciant exempla specierum, sed quia ineffabilis illa natura exprimi non potuit, quædam ex his quæ videntur, similitudinis proferuntur testimonia. Vt sicut splendor & ignis, diuersæ non sunt substantiæ. Vel sicut imago ab eo, cuius imago est, in aliquo differre non potest, ne fictum in se aliiquid, aut diuersum retinens, perfecta & vera esse non possit, ita pater, & filius, non diuersæ, sed vnius credantur esse substantia. Et quia non nulla, exempli gratia, protulit testimonia, quibus astrueret, ita esse omnia ex Deo, vt non tamen de eius credatur processus se substantia; Interrogo, vtrum sic filium ex patre adseret extitisse, sicut vniuersa ex ipso extitisse narrant. Quid ergo dicis? Sic ne debemus accipere filium de patris vtero processuisse, vel ex patre genitum esse, sicut homines ex Deo natos, vel sicut nix ex eius vtero legitur procedere, an longè aliter? Sed queso vnu de duobus respōdeas, aut similiter, aut non similiter dicas. A R R. Non similiter vniuersa ex Deo extiterunt, vel genita sunt, sicut filius. Aliter enim filius, aliter extitit creatura. A T H. Si filium longè aliter q̄ creaturam extitisse fateris, cur in eius nativitatis generatione, rerum factarū exempla protulisti? Hi em̄ qui disparibus modis propriæ originis sumptuose principia, non æquo intelligētiæ sensu cōparati mihi videntur. Quod, quia illuc prosecutionis tuæ intētio vergit, ap parete Fotiniani dogmatis errorem sacrilegum defensare. Namq; & ipse cum filium Dei de patre genitum abnegaret, atq; talibus testimoniorum documentis coarctaretur, quibus luce clarius demonstratur filium Dei, Deum verè, & propriè de patris substantia genitum, illuc impietatis suæ molimina vertit, vt ijs dem modis, eodemq; rationis ordine, filium de patre adsereret natum, sicut homines per adoptionis gratiam, in diuinæ generationis prolem legimus consecratos. Quòd tu quoq; licet alijs viarum indicij gradiens, ad eundem tamen infidelitatis compitum peruenisti, adserens non ob hoc de illa ineffabili patris substantia filium natum debere intelligi, quòd ex Deo genitus, vel ex patris vtero legitur processuisse, cum ratione consimili, non solum homines ex Deo natos, verū etiam insensibilium elementorum qualitates paterni vteri generatione processisse legantur. Et licet etiam prosecutionis tuæ narrationes vnius sermonis pronunciatione dissolueris, quòd dixisti longè aliter filium, q̄ creaturam diuinitus extitisse, tamen quia breuitate sermonis obscurius & perplexius probati, intentionem legentium tetrī quibusdam nebulis obruisti. Ideoq; nunc ego lucidius & planius, quæ obscura sunt, & veritatem obumbrant, in luce manifestissimè clarissimeq; proferam notionis. Ostendam igitur, quantum ad proprietatem diuinæ generationis pertinet, hoc esse ex Deo nasci, quod est de ipso generari. Et vt manifestioribus diuinarum scripturarum testimonijs vtar, euangelicū proferam documentum, angelus ad Mariam loquitur, dicens: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et item Apostolus: Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege. Num igitur, quia angelus Mariam sic affatus est, vt non de ipsa, sed ex ipsa gignendum diceret filium, & quia Apostolus ex muliere, non de muliere natum adseruit filium, ob

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 68

A um, ob hoc in Christo veri hominis nativitatem nequaquam profitebimur, aut extrinsecus, & non propriè, virginali credemus vetero processu. Cernis igitur superfluè te in diuinæ generationis nativitate in visibiliūm creaturarum exemplaprotulisse, cum evidenteribus testimoniorum documentis appareat, id esse ex ipso, quod est etiam de ipso generari. Vnde mirari me facit, cùm creaturæ nomen in filium refugias, & non factum, sed verè sicut est profitendum, ex patre genitum credas. Fortini te quodammodo, & si non integris, verisimilibus tamen prosecutionum generibus impietatis fuisse dogmata imitatum. A R R. Quis potius Fortini sectetur perfidiam, vitrum ego, qui ea quæ filius ad demonstrandam diuinitatis suæ longè inferiorem, & non in omnibus similem naturam locutus est, secundum suam deitatem dicta accipio, an ipse tu, qui ponis cuncta humilitatis exempla, non fucatis verbis, nec simulata operis efficientia peractis, homini reputans adsumpto? Namq; vt non solum alterum, verum etiam inferiorem patre se ostenderet, ait: Pater maior me est. Quaprofessione evidenter declarat, patris & filij diuersas esse substantias. A T H A. Duas profiteris in Christo esse naturas, an non? A R R. Quis hoc impius negauerit, Christū Deum & hominem confitendum? A T H. Debemus igitur eorum quæ Christus locutus est, aliquanta diuinitati, aliquanta humanitati adscribere, an sine ullo partitionis discrimine, vniuersa aut Deo, aut homini adsignare? A R R. I. Hoc non solum irreligiosum, sed summe putabitur esse dementiæ, vt omnia cum, aut secundum diuinitatem, aut secundum humanitatem locutum fuisse putemus. A T H. Si ergo secundum professionis tuæ sententiam, aliquanta diuinitati, nonnulla verò humanitati adscribenda sunt, cur nō hoc quod ait: Pater maior me est, humanitati, & quod ait: Ego & pater unum sumus, diuinitati reputamus? Namq; vt noueris, secundum id quod homo erat, eum dixisse, pater maior me est, ait: Si diligenteris me, gauderetis vtiq; quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Rogo itaq; cùm filius secundum diuinitatis suæ potentiam vniuersa impletat, nec sit alius locus eadem diuinitate vacuus, utpote, qui cœlum & terram atq; inferna pari omnipotentiæ impletat, quomodo ait, vado ad patrem, cum quo & semper erat, & à quo nunquam recesserat? Eius enim est ire, & venire, quia aliquis locorum terminis circumscribitur, & eum in quo erat, deserens locum, ad eum ubi non erat, veniat; nisi, quia vtiq; de illo, quem adsumpserat homine, loquebatur, quod erat iturus ad patrem, à quo & venturus est iudicare viuos & mortuos. Cæterum, verbi diuinitas vniuersa implens, nullis locorum terminis separatur, sicut nihil est vnde discedat, ita nihil est quo veniat. Et hoc modo apparet, secundum id quod homo est, non solum patre, verum etiam angelis minorem. Nam si, secundum id quod Deus est, eum minorem accipere evolueris, pari conditionis necessitate etiam angelis, secundum diuinitatis naturam minor esse videtur. Denique Apostolus ait, necnon & Psalmographus: Ministrasti eum paulò minus ab angelis. Si ergo nulla ratione admittitur, ut secundum id quod Deus est, maior angelis habeatur, apparet hoc minorationis officium, non Deo verbo, sed homini reputandum adsumpto. P R O B. Ut tua in omnibus fulciatur assertio veritate, conuenit à tuis partibus, patrem, & filium, & spiritum sanctum, diuinorum testimoniorum lectione vnius approbare substantiæ. A T H A. Quoniam excellentiam tuam perspicio huic rei instantissimè ac fideliter innuere, ut patrem, & filium, & spiritum sanctum vnius esse substantiæ demonstremus, atque filium de patris substantia natum, ex diuinis voluminibus probemus. Quanquam omnium prosecutionum mearum sententia ita se habere monstretur, ut sicuti hominum vel quorūlibet animalium

Luce 1

Galat. 4

Ioann. 14

Verborū
Christi q-
dam diu-
nitati, que
dā huma-
nitati con-
ueniunt
Ibidem
Ibidem
Omnipo-
tentia Del-
oia amplec-

Christus
vt homo,
angelis in-
ferior est
Psalm. 8
Hebreo. 2

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

genus suæ substantiæ similes gignat, nec homo bouem, nec bos hominem generet, sed ad suam similitudinem, id est, suæ substantiæ, vnaque res procreetur, mirari vtique non debeo, Deum potuisse de sua substantia filium generare, cui totum posse subiectum est. Sed, ut scripturarum testimonia mea

Hebræ.1 secundum aliam lituram. **Hiere.23** secundum aliam lituram. **Verbū est filius.** **Psalm.44**

oratio peruergetur, aggredior ipsius opitulatione munitus, filium de patris substantia ineffabiliter natum esse, diuinis oraculis approbare, ut dum luculentio disputationis tramite, non ex argumento philosophice artis veniente, sed,

ut dixi, de diuinis scripturis demonstrauero documentis, cum demum Arius obmutescat, quum filium de paterna substantia genitum, legatis eloquijs me docente cognoverit. Paulus Apostolus de filio ad Hebreos scribens,

ait: Quum sit, inquit, imago inuisibilis Dei, & figuram substantiæ eius gerens. Hieremias quoque prudentissimus prophetarum, de Dei patris persona concionatur, & dicit: Si stetissent in substantia mea, & audissent verbum meum, auenterem eos à studijs eorum pessimis. Et ut eum de filio dixisse probaret,

subiungit idem Propheta, & dicit: Quis stabit in substantia mea, & videbit verbum meum? Verbum enim esse filium de patris substantia David Propheta testatur, dicens: Eructauit cor meum verbum bonum. Ioannes quoque Euangelista sciens apud patrem verbum, id est, filium in principio apud patrem esse, & à patre verbum nunquam separatum fuisse, in principio Eu-

angelij, id est, annunciationis suæ posuit, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Item alio loco scriptura tradit, dicens: Initium operis verbum. Non quod in creatione verbi, id est, à filii creatione cæteras cœperit sacere creaturas, sed quia per verbum Dei, id est,

Psalms.32 per filium omnia creata noscuntur. Vnde David Propheta ponit, & dicit: Verbo domini cœli firmati sunt. Et ut spiritum sanctum huius operis socium extenderer, ait: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Multa sunt enim, quæ de filio scripturæ diuinæ perhibent testimonia, quod de substantia patris, id est, de eo quod ipse est, genitus demonstretur, de qua substantia non tantum similiis, sed coæqualis patri filius comprobatur. Hæc fides est, quam Christus apostolis tradidit, & ab apostolis ad nos usque peruerxit. Nec possumus eam in aliquo immutare, quam constat nos debere ab initio, ut data est, fideliter conseruare. **A R R I V S.** Superiori prosecutio mea ita exorsus sum, quod Athanasium perfidia cœxitatis præcipitat in profundum. Dum enim vult secundiam sui sermonis ostendere, nescius in crimen versatur scripturæ diuinæ, eo quod in substantia Dei coæquat filium genitoris, quum ipse filius de se protestetur, & dicat: Pater maior me est, & qui me misit, ipse mihi mandatum dedit. Et non ego veni, sed ille me misit, & non veni facere voluntatem meam, sed eius, qui me misit; & sicut dixit mihi pater, sic loquor, & quod dedit mihi, seruauit; & omnia quæ dedit mihi, nemo aufert à me; & rogado eum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum; & si hic calix non possit transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua; & transeat à me calix iste, non sicut ego volo, sed quod tu; & quæ sunt ei placita, facio semper; & sedere ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis; Et dedit illi nomen quod est super omne nomen: Et exaltavit puerum suum; & propterea unxit te Deus Deus tuus; & excitavit eum à mortuis; & sedere fecit ad dexteram suam. & multa his similia, quæ studio brevitatis cœmitto. Si ergo maiorem habet, si missus est, si spontanea voluntate non venit, si voluntate suam non fecit, si quod ei dicitur, loquitur, si sibi data custodit, si rogar, si pro calice precatur, si nomine ab alio accepit, si sedens discipulis potentibus propria potestate non tribuit, si

quæ

DISPV TATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 69

A quæ sunt patri placita facit, & ab eo à mortuis suscitatur, æquum non videtur, vt
qui de sua subiectione tanta ac talia dicit, patri efficiatur æqualis. PROB. Si
aduersum tam copiosa diuinæ autoritatis testimonia, quæ ab Arrio de subiectione
prolata sunt, aliquid Athanasio competere videtur, edicere non moretur, su
perstitione sermonis exclusa, & ex diuinis potius voluminibus, aut similis, aut
dissimilis patri filius, vel coæqualis deinostretur, vt agnita veritate, quæ sanæ
fidei ac rationi conuenient, roborentur. ATHA. Quantum velit percurrat in
elatione sermonis Arrij calliditas, & sibi de autoritate diuinæ legis plaudat te
stimonij, quibus videlicet nititur ab æqualitate patris filium sequestrare, &
cuncta quæ ab eo prolixius inserta noscuntur, nsidem etiam testimonij à nobis
eius intentio absq; vlla difficultate prosternetur. Christus igitur filius Dei in for
ma serui, quam adsumpsit ex virginine, patri dicitur esse subiectus, Apostolo Paul
o nihilo minus adfirmante. Vbi venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus fi
lium suum natum ex muliere, factum sub lege. Ille itaq; dicitur esse subiectus,
qui sub lege ex muliere nescitur generatus, & in ea forma minorem iudicat pa
tre, quam adsumpsit ex virginine. Nam in forma Dei patris angelicus ei chorus
probatur præbuisse ministerium. Ita enim in Euangeliis scriptum est: Et disces
sit ab eo diabolus, & venerunt angeli, & ministrabant ei. Objicit quod volunt
atem patris fecerit, & non suam. In hoc magis laudabilis huius vei bi dicto debet
agnosci. Quia qui patris voluntatem facit, æqualitatem ostendit, Apostolo con
firmante: Hæc enim voluntas Dei in Christo Iesu. Nam quia addidit: Sicut di
xit mihi pater, sic loquor. Quis hominum genus, quod rectum est intelligens,
audito hoc verbo turbetur? Si enim aliter Christus quam Deus pater loquere
tur, tunc magis patri inæqualis vel dissimilis diceretur. Si vero quæ loquitur pa
ter, ea loquitur filius, nunquam inæqualis patri, aut dissimilis invenitur. Quod
B dedit mihi, inquit, seruavi. & omnia quæ mihi dedit, nemo aufert à me. Dona
enim diuina hoc modo intelligenda sunt filio attributa. Dedit enim filio pater
omnipotens omnipotentiam, maiestatem maiestati, virtutem dedit virtuti, pru
dentiam dedit prudenti, præscientiam præscienti, æternitatem æternitati, di
uinitatem diuinitati, coæqualitatem æqualitati, immortalitatem immortalitati,
invisibilitatem inuisibilitati, regi regnum, vitam vitæ, & non aliam ab ea, quam
habet dedit, & quantam habet tantam dedit, vel si qua alia quæ pater filio indi
visibiliter & inseparabiliter contulisse monstratur. Sed hæc omnia nascenti po
tius quam indigentem dedit esse probatur, cui à filio dicitur: Omnia mea tua sunt, &
omnia tua mea sunt. Si ista omnia quæ perhibetur pater filio contulisse, alia in
eo, & alia videntur esse in filio, mendacem sine dubio facimus filium, qui dicit
sua esse quæ patris sunt. Sed si in his quæ dixit, mendax filius inuenitur, & Eu
angelista, qui dicit æqualem se faciens Deo, omni veritate failetur. Ac si sita erit,
vt nec pater filio integrè, aut veraciter aliquid contulisse monstretur. Sed si ve
ra sunt, sicuti sunt, quæ pater inseparabiliter & indiscretè contulit, conticecant
dementium hominum linguæ, quæ nituntur filium à paterna substantia sepa
rare. Rogat filius patrem, vt hominem verum se gestare contendat. Nam vt di
uinitatis suæ intimaret potentiam, mari imperavit & ventis, & quinque milia
hominum de quinque panibus saturauit. Calicem passionis, vt homo tristis ac
cepit, vt Deus autem fontem aquæ viuæ salientis in vitam æternam credenti
bus propinauit. Accepit nomen, vt in hoc nomine cœlestia & terrestria & infer
na eum adorent. Exaltatus est de imis ad superiora, id est, de carne humanæ
fragilitatis, ad eum descendens, sedet ad dexteram maiestatis, vt eum non
dubitet humana infirmitas sequi, ubi caput suum viderit gloriari. Unctus est,
vt christi matus ipsiusunctione malo prioris hominis delicto purgemur. Excita
m iij tus à

Galat. 4
Christus
deus ange
lis maioc
patri coæ
quals est
Matth. 4

1. Thess. 5

Quæ pater
filio dede
rit

Ioann. 5

Cur filius
patrem ro
gauit

Nomē Ies
su

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

tus à mortuis est, ut nos exēplo suæ resurrectionis, à mortis aculeo liberaremur. Sed & discipulis potentibus, non se posse dare testatur, ne inter eos diuortiū nascetur. Nam qui ait: Nō est meum dare vobis, ipse iam dudum discipulis duodecim iudicandi tradidit potestatem. Quæ sunt patri placita fecit, quia contraria facere nescit. Nam qui ait: Veni non vt faciam voluntatē meam, sed voluntatem eius, qui me misit. Dixit, vt faciam voluntatem tuam Deus meus volui, & voluntariè sacrificabo tibi. Qui ait: Pater maior me est, dixit: Ego & pater vnum sumus, & sint in nobis vnum, sicut ego & tu sumus vnu, & omnia mea tua sunt, & tua mea sunt, & creditis, quia ego in patre, & pater in me est: & quæ pater meus operatur iustissimè, & ego operor: & sicut pater suscitat mortuos & viuiscitat, sic & filius quos vult viuiscat: & qui me videt, videt & patrem, quia ego & pater vnum sumus: & qui me odit, & patrem meum odit: & clarificat filium tuum, vt filius tuus clarificet te: & ego te clarificavi super terram, & manifestavi nomen tuum hominibus. Et vt omnis humanæ cauillationis quiescat intentio, Ioannem Euangelistam cuius superius vsus sum testimonio, proferam testem, qui ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Si hac tantæ diuinitati conuenientia quibus patrem & filium vnum esse docuimus perfidis non sufficiunt, alia si videtur, superadiçiam. P R O. Si huic tam validæ & certæ persecutioni Arrius n̄s fuerit obuiare, certum est eum non rationē sequi, sed verborum irrationalium campos effrenatus evagari, qui usq; nunc triū substantiarum rationem, vt superius fassus est, sicut Athanasius vnius permulcis docuit documentis, per(nescio) quam nebulosam caliginem circumiens assertione suam nequiverit demōstrarare. A R R. Nunquid quia ex diuinis oraculis Athanasius, nescio quibus iam articulis filium vnius substantiæ & patrici coequalē esse, ausu temerario n̄s est affirmare, & spiritum sanctum, qui patris vel filij minister est, iisdem debet coequali confessione conferre, cūm ipse filius dicat: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & mittam vobis spiritum veritatis, & spiritus à me procedet, & quem pater mittet in nomine meo, & pater ad mortuorum ossa dicit: Dabo spiritum meum in vos, & viuetis. Nunquid is, qui à patre mititur vel procedit, iisdem debet coequari, cūm propheta in Psalmo de eostatur, dicens: Ecce dominus formans tonitruum, & creans spiritum, prorsus nū quam mihi villa ratio poterit persuadere, q; creatura poterit coequari creatori, aut vna cum eodem possit potestate potiri. A T H. Si iudicis clementia permisum tribuit & largitur, ex diuinis autoritatibus etiam spiritum sanctū non creaturam esse, sed Deum & creatorem cum patre, & filio breuiter demonstrabo. P R O. Ut tua professio cōtinet, approba breuiter quod ratio exigit documentum. Non ex argumento sermonis, sed ex diuinarum scripturarum testimonij, spiritum sanctum patri vel filio coequalē esse, aut sicut ipse fassus est Deum, vel creatorem communī operis esse ostende. Ut dum haec veridicis testimonij approbaueris, Arrius à sua intentione vere fidei professione conuictus, abscedat. A T H. Priusquam spiritum sanctum Deum esse perdoceam, eundē creatorem esse cunctorum verbis legalibus approbabō. Scriptum est enim: Verbo domini coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et in Solomone: Et ipse, inquit, creauit ea per spiritum suum. Et in Psalmo: Emitte spiritum tuū & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et in libro Iob: Spiritus diuinus est, inquit, creauit me. Et in libro Iudith: Tibi, inquit, seruiet omnis creatura tua, quoniam dixisti, & facta sunt, misisti spiritum tuum, & ædificauit. Tantæ enim potestatis, vel creationis spiritus sanctus ostenditur, vt ipso cooperante corpus domini Iesu Christi, qui nobis in sacramento fidei datus est, in utero virginis formaretur, Evangelista dicente: Ne timeas Ioseph accipere Mariam coniugem tu

De spiritu
sancto an
coequalis
sit

Spiritus san-
ctus non
est creātus,
sed Deus.

Spiritus san-
ctus crea-
tor est

C

D

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 7°

A am. Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Et item: Priusquam, inquit, conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, non quodd saluatoris nostri pater dicendus est spiritus sanctus, ut duo credantur patres, sed quodd cum patre & filio idem spiritus sanctus cooperarius & unius potestatis est, cum ipsisdem socius inuenitur, domino affirmante: Ite, inquit discipulis, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Ergo si minister est (ut tua sacrilega continet professio) quoisque eo in sacramento fidel nihil confertur creditibus. Nam sicut dominus apostolos ad praedicandum de stinavit, pari etiam modo spiritus sanctus facere declaratur. Ita enim in Actis Apostolorum reperimus scriptum. Porro enim cogitante de visione, dixit ei spiritus sanctus: Ecce viri querunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego misi eos ad te. Et iterum: Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus quo adsumpsi eos. Et iterum: Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos. Nam etsi uniuersa cum patre & filio, ut superius ostensum est, procreauit, in quo minoris vel ministri personam, ut ipse fateri non metuis, tanta maiestas habebit. Sed & Deum esse, sicut promisisse me memini, his testimonij approbaboo, David Propheta dicente; Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Nulli itaque dubium est, quodd omnes Prophetae, non nisi per spiritum annuncient vel loquantur, sicut in Euangelio scriptum est: Cum venerit, inquit, spiritus ille sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ipse vos docebit, & ventura annunciat vobis. Et item per prophetam dñs dicit: Noluerunt audire sermones meos, quos mandaui in spiritu meo per os Prophetarum priorum, dicit dominus. Sed nolo pastifera prata, diuinę legis testimonio percurrentes, longius à nostra propositione euagemur ad id, quod promissimus, reuertamur. Ad Hebræos quoq; Paulus gentium praedicator scribens, ait: Testificatur autem nobis spiritus sanctus, & hoc est testamētum quod dispono ad eos post dies illos, dicit dominus. In Actis Apostolorum, ad Ananiam dixisse Petrum meminimus, ut in subsequentibus dicit: Non es mentitus hominibus, sed Deo. Et Paulus ad Corinthios: Diuisiones autem donationū sunt, idem verò spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce spiritus sanctus praedicante Apostolo, idem Deus, idem dominus declaratur. In Euangelio, sicut iam dictum est, ipse dominus dicit: Spiritus est Deus. Item ad Corinthios Paulus scribens, ait: Dominus autem spiritus est. Et ad Ephesios: Nolite, inquit, cōtristare spiritum Dei. Item ad Corinthios: Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum in vobis est spiritus sancti, quem habetis à Deo. Et ostendens eum in humanis corporib; habitantem, adiungit & dicit: Glorificate ergo, & portate Deum in corpore vestro. Nam vt deus & dñs esse manifestissimè spiritus sanctus demonstretur, ad Mariam angelus dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea & quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ecce quātis diuinorum testimoniorum documentis, spiritum sanctum Deum, & unius potestatis vel societatis cum patre & filio esse docuimus, quid aliud in perfidis remaneat responsionibus ignoro. Paulus itaq; Apostolus, spiritum sanctum cum patre & filio unā societatem habere, apertissimè demonstrauit, dicens: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas & societas spiritus sancti cum omnibus vobis. P R O B. Si post innumerabilia testimonia remansisse aliquid Arrio videtur, proponere non graueretur, quanquam (vt reor) nihil illi responsionis remanserit, qua videlicet possit Athanasium devnius substantiæ, id est, θεον ratione depellere. Sed ne postmodum de aliqua oppressione causetur, à nobis nullus ei ad respondendum adi-

Sp̄s san-
ctus non
Christi pa-
ter

Actoriū II

B bens, ait: Testificatur autem nobis spiritus sanctus, & hoc est testamētum quod dispono ad eos post dies illos, dicit dominus. In Actis Apostolorum, ad Ananiam dixisse Petrum meminimus, ut in subsequentibus dicit: Non es mentitus hominibus, sed Deo. Et Paulus ad Corinthios: Diuisiones autem donationū sunt, idem verò spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce spiritus sanctus praedicante Apostolo, idem Deus, idem dominus declaratur. In Euangelio, sicut iam dictum est, ipse dominus dicit: Spiritus est Deus. Item ad Corinthios Paulus scribens, ait: Dominus autem spiritus est. Et ad Ephesios: Nolite, inquit, cōtristare spiritum Dei. Item ad Corinthios: Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum in vobis est spiritus sancti, quem habetis à Deo. Et ostendens eum in humanis corporib; habitantem, adiungit & dicit: Glorificate ergo, & portate Deum in corpore vestro. Nam vt deus & dñs esse manifestissimè spiritus sanctus demonstretur, ad Mariam angelus dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea & quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ecce quātis diuinorum testimoniorum documentis, spiritum sanctum Deum, & unius potestatis vel societatis cum patre & filio esse docuimus, quid aliud in perfidis remaneat responsionibus ignoro. Paulus itaq; Apostolus, spiritum sanctum cum patre & filio unā societatem habere, apertissimè demonstrauit, dicens: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas & societas spiritus sancti cum omnibus vobis. P R O B. Si post innumerabilia testimonia remansisse aliquid Arrio videtur, proponere non graueretur, quanquam (vt reor) nihil illi responsionis remanserit, qua videlicet possit Athanasium devnius substantiæ, id est, θεον ratione depellere. Sed ne postmodum de aliqua oppressione causetur, à nobis nullus ei ad respondendum adi-

Sp̄s san-
ctus Deus
est

Actoriū III

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

mitur locus. ARR. Nulli dubium est, quin magicis artibus Athanasius non
desinat iudicium peruertere sensus, ut rectæ fidei trahit erga eos, qui eam re-
ligiosè leuantur & colunt, tenere non possint. Et idcirco quod in examine tui
culminis explicare non valeo, principiis iudicio reseruabo, ubi veritatis indago
præpollet, & magicas artes ob veræ fidei obseruantiam præualere non posse
credendum est. AT THAN. Qui suis adsertionibus adesse non possunt, quibus
libet fallacibus argumentis vel cauillationibus excusationem sibi inuenire non
desinunt, sicut nunc facere Arrium plenius vestra perspicit magnitudo. Mihi
verò ad omnia quæ ab eo in culmine vestri praesentia posita sunt, veram fidem
vendicanti, respondisse sufficiat. PROB. Imperioris & minus de scientia pre-
summentis est, prauitati potius studium dare, q̄ veritati patientiā cōmodare, cū
id ad assertoribus fidei conueniat, veritatem potius sequi, q̄m erroris vel falsita-
tis compede præpediri, horum igitur mos est, qui cū suā perfidiae causam ad
finem usque venire conspexerint, metuētes ne cunctis hominibus eorum per-
fidia innotescat, ad posterioris se conferre praesentiam, ignorantes, quoniam & illuc
veritati victoria tribuitur, ubi potentia liberalis sententia promulgatur. Fru-
strà igitur Arius videtur de nostro iudicio ad principiis appellare praesentiam,
cū in conflictu certaminis, nihil aduersus se fenserit prauitatis, qui suam igna-
uiam, quibuslibet modis obtegere cupiens, nisus est ad principiis conferre praes-
tiam, quem constituit Athanasium, ab ἀποστολῃ defensione, quod est vnius substâ-
tiaz, diuellere penitus non potuisse. Sed (vt eius superflua decreuit intētio) eum
ne faciat, nullo modo refrenabo. Ne victi personam non sustinens, deadempto
temporis spatio glorietur. Mea verò solertia erit, vniuersa quæ ab utrisque in
nostra cognitione prolatæ sunt, glorioli sensibus principiis intimare, ut falsidicis
ambagibus procul amotis, ad victoriaz palmam Athanasius, puræ fidei adser-
tor, valeat peruenire.

D. ATHANASII AR CHIEPISCOPI ALEXANDRI ni, de Arriana & Catholica confessione, ad Theophilum. Liber I.

Rrianidicunt, filium Dei non de substantia Dei patris gen-
tum, sed extrinsecus creatum. Ego credo Dei filium de pa-
tris natum substantia, non creatum, sicut & spiritu sanctum
paracletum, qui est filij, à patre procedentem. Et ideo dico
ἀπόστολον, ad filium patrem dicente: Tecum principium in die vir-
tutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex utero ante lucife-
rum genuite. Similiter & filio attestante: Dominus dixit ad
me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Nam & cū tēpore
passionis, Pilatus ab eo accusantibus iudeis requireret, si rex esset, respondens
dñs, ait: Ego in hoc natus sum. De spiritu quoq̄ sancto dñs dicit: Spiritus san-
ctus, qui à patre meo procedit. Constat ergo secundum vnam diuinitatis sub-
stantiam filium genitum à patre, non creatum. Et spiritum sanctum à patre pro-
cedentem, & torum esse filij, sicut fons de fonte est, & lumen de lumine.

Arriani dicunt non semper fuisse cum patre, aut apud patrem filium, vel spiritu
suum sanctum. Ego credo, Dei filium, secundum diuinas scripturas, verbum, vir-
tutem, & sapientiam patris esse. Et ideo confiteor, nunquam patris suum filium
defuisse,

Psal. 109

Psalm. 2

Ioann. 18.
Ioann. 15

DE ARRIA. ET CATH. CONFES. LIB. I. 71

A defuisse, quia nunquam ei paternitatis defuit nomen, ut non sine sapientia, sine verbo, sine virtute propria pater aliquando credatur fuisse, secundum prædicationem Euangeliſte Ioannis dicentis: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt. Omnia, ait, per ipsum facta, non ipsum factum, sicut nec si ne spiritu sancto aut pater aliquando, aut filius fuit.

Arriani dicunt, nullam habere filium potestatem, nisi a patre aliquid accepit. Similiter & de spiritu sancto, nisi a filio acceperit. Ego credo secundum diuinam substantiam, sicut verbum, virtutem, sapientiam, brachium, manum, ita & potestatem filium esse patris. Nam secundum ipsius domini sententiam: Quæcunque pater facit, haec eadem similiter & filius facit. Et sicut pater suscitat mortuos & viuiscitat, sic & filius quos vult viuiscitat. Leprosum namque non ex alterius imperio, sed propria mundat potestate, dicens: Volo, mundare. Sic & paralyticum apud Iudeos ignorantes Deum esse verum, cum illi dicentes, neminem posse peccata dimittere, nisi solum Deum, manifestissime & Deum se prodidit, & propriam ostendit potestatem, dicens: Ut sciat is autem, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, surge, tolle lectum tuum, & vade in dominum tuam. Similiter & cœcorum examinat fidem, dicens: Creditis quia hoc possum facere vobis: Illis confessis, quod in ipsis esset potestate, sanctitatis remedium infert, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. De passione quoque proprij corporis adsignans, quod in sua esset potestate, ita ait: Nemo tollit animam meam a me: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum resumendi eam. Et alia infinita. Despiritus etiam sancti potestate ipse ait: Spiritus vbi vult inspirat. Utque vbi propria voluntate atque diuinitate voluerit aspirare, non vbi tussus fuerit. Sicut & de donis gratiarum Apostolus prædicans,

B docet: Haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult. Nam propria & ipse potestate & Prophetas replet, & Apostolos effigit ac dirigit, ac Episcopos, sicut in Actis Apostolorum legimus, constituit. Innumera sunt etiam alia testimonia, que nunc longum est exponere. Et ideo sicut una substantia, ita unam potestatem patris, & filij, & spiritus sancti credo. Quod autem accepit filius, secundum hominem accepit, id est, secundum seruilem formam, secundum nostræ conditionis naturam, ipso domino in Euangilio dicente: Et iudicium dedit ei facere, quia filius hominis est.

Arriani dicunt, non totum patrem capi posse a filio, vel conspicere, sicut nec spiritus sanctus filium aut videt aut capit. Ego credo, quod sicut filius in patre est, & a patre totus videtur, ita & pater a filio totus videtur, & totus est in filio, ipso filio dicente: Ego in patre, & pater in me est. Et: Sicut nouit me pater, & ego novi patrem. Similiter & de spiritu sancto, Apostolo prædicante quod spiritus scrutatur etiam profunda Dei. Et sicut nemo nouit quid sit in homine, secundum ipsius Apostoli sententiam, nisi spiritus hominis, qui est in homine. Ita & quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus qui est in eo. Nam & dominus in Euangilio etiam de parvulis sic ait: Quia angeli eorum semper vident faciem patris, impium est credere, quod filius & spiritus sanctus non totum aut intueantur, aut capiant patrem.

Arriani dicunt, unum tantum Deum perfectum, omnipotentem, incapabilem, ingenitum, interminabilem patrem solum & immortalem. Ego credo secundum diuinas scripturas, Deum & dominum patrem ingenitum, Deum & dominum filium de patre genitum, Deum & dominum spiritum sanctum a patre procedentem, & in filio manentem. Filium autem sicut in deitate non dico minorē, ita in forma serui, quæ passioni succubuit, minoratum confiteor, Apostolo

Ioannis 1

Ioaca. 5

Marti 5

Matth. 9:

Ioana .10

Spiritus
sancti po-
testas

1. Cor. 12

Filiū acci-
pere qua-
dam a pa-
tre, quo
intelliga-
tur

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Hebræ. 2 Apostolo dicēte: Eum autem, qui modicū ab angelis minoratus est, vidimus Iesum propter passionem mortis. Et ideo in tribus personis non tres deos sentio, sed vnum Deum & dominum, substantia, divinitate, potentia, & qualitate, atq; perpetuitate, adoro & colo, sicut in lege præceptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. C

Arriani dicunt, patrem solum inuisibilē Deum, & maiorem, & ideo solum contendū atq; adorandum. Ego credo secundum diuinā substantiam ac maiestatem, spiritum patrem, spiritum filium, spiritum queq; spiritū sanctū, domino in Euāgelio dicēte: Spiritus est Deus. Et ideo, vt dixi, secundum diuinā substantiam inuisibilem confiteor patrem, inuisibilem filium, inuisibilem spiritum sanctū; & neq; maius aliquid, neq; minus in deitatis substantia credo. Propterea eundem reddo honorem filio, & spiritui sancto, quem & patri, præcipiente domino: Ut omnes honorificant filium, sicut honorificant patrem, quia qui non honorificant filium, non honorificant patrem. Et de spiritu sancto ipse ait: Qui blasphemauerit in spiritum sanctū, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Propterea igitur vnum Deum in trinitate credo, diuinā scriptura docente: Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnuſ est.

Exodi 33 Arriani dicunt, Dei filium secundum diuinitatis substantiam, & visibilem, & minorem. Ego credo in forma Dei, sicut superius approbavimus, inuisibilem, ipso ad Moysen dicente: Nemo videt faciem meam, & viuit. Aequalem verō per omnia patri, excepto eo, quod ille ingenitus, & ille est genitus. Apostolo prædicante de eo: Quiquum in forma, inquit, Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse aequalē Deo.

Sed hoc quid est rei, nūdīcā dum tibi optimelēctor relin guimus Arriani dicunt, ita filium vel spiritum sanctū ab arcānis patris extorrem, vt nihil secretarū dispositionū nouerit, nisi reuelatū à patre, q; voluerit filio reuelare, & spiritui, quod à filio fuerit manifestatum. Ego credo filium à patre, & patrem in filio, spiritum quoq; sanctū paracletum, qui procedit à patre & filio, esse & patris, quia & à filio præcedit, sicut & in Euāgelio scriptum est, q; per insufflationem suam dederit discipulis suis spiritum sanctū, dicens: Accipite spiritum sanctū, cuius remiseritis peccata, remissa sunt; cuius retinueritis, retenta sunt. Et ideo inseparabilem confiteor trinitatem, nec extorrem filium, aut spiritum sanctū, sicut Hæretici loquuntur, à Deo patre dico, quoniam filius, qui est sapientia Dei patris, ipse est & voluntas patris, quæ semper in ipso fuit, & est. Ipse est magni consiliū angelus, & per ipsum condita sunt omnia, sicut Aposto-

Coloff. 1 lus Paulus prædicat, quæ in celis, & quæ in terra sunt visibilia & inuisibilia. Ecce Ioannes Euāgelista docet, quod omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Nā & sicut per ipsum omnia facta diuinæ scripturæ loquuntur, ita & quæcunque filius facit, ipse se cum patre facere testatur, dicens: Pater autem in me manens ipse facit opera. Per hęc ostendens, quod nunquam pater sine filio, qui

Ioann. 14 est sapientia, verbum, voluntas & virtus patris, aliquid aut disposuerit, aut fecerit, nec sine patre filius. Despíctu verō sancto dubium non est, quod nihil ignorat, nec sit extorris à patre, cùm sine spiritu suo patrem fuisse aliquando summa dementiæ est dicere, quoniam ipse scrutatur, secundum Apostolum, sicut **1. Corin. 2** saepe dictum est, profunda & alta Dei. Et quod idem spiritus filij sit, multis scripturarum testimonij probauimus; & quod totus maneat in filio: & sicut procedit à deo patre, ita præcedit à filio, vt tota trinitas vnuſ creditur Deus. Nihil ergo est quod faciat, vel disponat pater sine sua sapientia: nihil quod nouerit, vel disponat sine suo sancto spiritu, de quo Propheta sicut ait: Spiritus paracletus, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consiliū & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis: quæ omnia in Deo, qui est trinitas, consistunt.

Arria-

DE ARRIA. ET CATH. CONFES. LIB. I. 72

A Arriani dicunt, Dei filium non fuisse in cœlis apud patrem, tempore quo inter homines versaretur. Ego credo Deum Dei filium secundum suæ potentiam deitatis in cœlo, & in terra fuisse incarnationis suæ tempore, & totum replere, Iohann. 3 nec unquam defuisse, ipso ad Nicodemum in Euangelio dicente: Nemo ascen-
dit in cœlo, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo.

Arriani dicunt, quod filius Dei erat, quando non erat, & antequam nascetur non erat, & quod ex nullis extantibus factus est. Ego credo unam substantiam patris, & filij, & spiritus sancti. Propterea filium, qui est sapientia patris, in eo semper fuisse, & ex ipso genitum confiteor, quia nunquam fuit tempus, quo pater sine suo verbo, & sapientia fuisse a fidelibus credatur; nec filius sine suo aliquando extitit patre, Euangelista dicente, & sapienter repetente: Quod in principio erat verbum, & semper erat, & Deus erat, & apud Deum erat, nec ex nullis extantibus factus, sed in patre, & apud patrem, Deus apud Deum semper erat. Spiritus quoque sanctus & fuit, & est semper in patre, & procedit ex ipso, nec unquam pa-
ter sine sua sapientia, qui est filius, nunquam sine suo fuit sancto spiritu.

Arriani dicunt, Dei filium passibilem, & in sua substantia mortalem. Ego cre-
do Deum verbum, & sapientiam patris, quia unum cum patre est, impassibilem atque immortalem in sua substantia. Passibilem autem atque mortalem hominem Iesum Christum, de Maria virgine adsumptum, qui Dei verbo unitus est, confi-
teor, eodem domino dicente: Spiritus quidem promptus, caro autem infirma. Ipso iterum dicente: Quod natum est de carne, caro est; & quod natum est de spi-
ritu, spiritus est. Sic & Apostolus Corinthijs prædicat, dicens: Nam etiæ crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute Dei. Crucifixus ergo ex infirmi-
tate carnis nostræ, sed viuit ex sua virtute, quia filius Dei Deus, & virtus patris comprobatur. Ipse quippe via, veritas, & vita est. Ipsum etiam hominem Christum Iesum post passionem de sepulchro a Deo verbo, a quo adsumptus est, sine corruptione die tertia resuscitatum confiteor, ipso ad ludæos, secundū Eu-
B angelistam Iohannem, de templo corporis sui dicente: Soluite templum hoc, & Iohann. 22 in tribus diebus suscitabo illud.

Arriani dicunt, tres diuersas substantias, ac dispare personas patris, & filij, &
sancti spiritus. Ego non diuersas substantias ac dispare personas patris, & filij,
& spiritus sancti credo, sed tres personas perfectas, æquales, & eternas, unius sub-
stantiæ, unius potentiaæ, unius virtutis ac maiestatis confiteor; quia quod diuer-
sum est, unum esse non potest; & quod gradibus censeretur, æquale non est: Cre-
do ergo Dei filium, Dei verbum, Dei virtutem, & Dei sapientiam æqualem sem-
per patri. Non enim se ipse filius unum cum patre, nec patrem in se, & se in patre
videri diceret, nisi se sciret æqualem, nec eadem similiter faceret, quæ pater, aut
etiam quæ ipse velit profiteretur, nec se a patre processisse, atque in mundum venisse,
& iterum relinquere mundum, & ire ad patrem, manere etiam in se patrem prædicaret,
nisi se sciret de substantia sui geniti patris. In Euangelio quippe Iohannis, non quia
Iudei loqueretur, sed quia ipse se filius æqualem faciebat Deo patri, quando eum
Iudei quererent lapidare, adserit, dicens: Non solù de hoc, quia soluebat sabbatum, sed quia filium Dei se dicebat, æqualem se faciens Deo. Itaque quod æquale
est, dispar esse non potest, una est enim patris, filijque substantia, una virtus, una atque
individua potestas. Cum nemo, sicut ipse in Euangelio ait, de manu filij proprias
ovis rapit, nec quisquam de manu patris easdem rapere potest. Et quod v-
num est, diuersum esse non potest. Eodem iterum dicente, quum iam præmis-
sisset unam eandemque suam patris potentiam, postea ipsam substantiam uniu-
ratem adsignat, dicens: Ego & pater unum sumus. Spiritus quoque sancti ita in
nullo dispar est persona, neque diuersæ substantiæ quam pater & filius, ut ipse
idem

Match. 16
Iohann. 3
2. Corint. 13

Iohann. 22

Iohann. 10,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Cidem sit spiritus sanctus procedens à patre, qui est & filii: nec aliquando defuit pater, sicut nec filio, ut quemadmodum sine initio semper, atque in creatione mundi cum patre fuit & filio, ipse etiam confirmauerit omnia atque illuminauerit: ita & sacramentum baptismi, non nisi sub unitus invocatione atque virtute, sicut nec sine patris, & filii visitatione impleatur. Nec membrum quis Christi, & templum Dei, secundum Apostolum Paulum, efficitur, nisi quem spiritus sanctus & elegerit, & sanctificauerit, atque Deus propria potestate, in eo quem ipse elegit, habitauerit.

Arianī dicunt, post occasum mundi, regnum filij Dei finiendum. Ego adsumptum in cœlum unitum hominem ex Maria virgine Deum credo, quem & sedere ad dexteram patris confiteor, cui omnis potestas in cœlo, & in terra datur. Ipsum quoque iudicaturum viuos & mortuos, cuius regnum nunquam finiendum esse confiteor, dicente Daniele Propheta: Aspiciebam in visionem noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & inconspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorum & regnum, & omnes populi linguae ipsi seruient: potestas eius eterna, quæ non auferitur, & regnum eius, quod non corruptitur. Filium scilicet hominis loquitur Propheta accepisse potestatem, & honorum & regnum. Quod autem de filio hominis veraciter hæc, id est, de adsumpto homine dicta sunt, ipse dominus manifestus in Euangeliō sic ait: Videbitis, inquit, cœlum apertum, & filium hominis sedentem à dextris Dei. Et iterum: Videbitis filium hominis venientem in nubibus, cum gloria magna, & maiestate. Similiter & angeli ad

Marc. 14. **A**postolos dixerunt: Hic Iesus, qui adsumptus est à vobis, sic veniet, quemadmodum vidi istis eum euntem in cœlum. Propterea credo filio hominis ex Maria virgine adsumpto, omnem potestatem in cœlo, & in terra datam, quam antequam à Deo vero adsumptus non habuit. Nam Deus verbum, & Deus filius, qui est sapientia, virtus, potestas, & voluntas patris, omnem semper paternam habuit, & habet potestatem, ipso dicente: Omnia quæcumque habet pater, mea sunt. Et: Quæcumque pater facit, hec eadem similiter & filius facit. Et: Sicut pater suscitat mortuos & vivifacit, sic & filius quos vult vivifacit. Ego credo Christū Deum, Dei verum filium, & ideo Christianus sum. Ego Deum verum, & hominem verum, qui de Maria virgine natus est, confiteor, Apostolo dicente: Deus

2. Corin. 5. erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Ego perfectum Deum, & perfectum hominem eundem credo Iesum Christum, prædicante Apostolo: Secundum Christum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ego credo

Genesis 1. unam imaginem patris, & filii, & spiritus sancti, quia ad unam imaginem diuinitatis sumus creati, dicente Deo: Faciamus hominem, non ad imagines, sed ad imaginem, & similitudinem nostri. Ego credo unum nomen diuinitatis in patre, & filio, & in spiritu sancto semper & fuisse & esse: quia non in nominibus, sed in uno nomine patris, & filii, & spiritus sancti secundum dominum præceptum baptizamur, & efficimur Christiani. Hæc catholica, hec vera, hec perfecta est fidis, hoc unum & plenum est baptismum, per quod secundum dominum, ut dictum est, præceptum baptizamur, & una absq[ue] ullius imminutione personæ credulitas in fide est. Una quoque in trinitate exhibetur credulitas. Requendum est igitur ab his, qui aduersus hanc singularem fidem contrariam faciunt quæstionem, dicentes non de substantia Dei patris genitum filium, sed posteriore tempore alienum à substantia divini patris, minorem atque inferiorem in deitate, sed & creaturam esse loquuntur. Spiritum quoque sanctum creatum à creatura, id est, à filio, ut in toto apud eos & ipse pater sit minor, cum sapientiam, verbum, virtutem, & spiritum eius sanctum creaturam adserunt blasphemantes. In errore

gandi

A gandi ergo sunt, filium Dei credant profecisse ætate, vel dignitate accessu temporum: An sicut genitus à patre est, aut, ut ipsi aiunt, creatus, ita permanet; Si dixerint ita esse, nec aliquando profecisse, vel proficere posse, requirendum est ab eis, de quo scriptum in Evangelio legatur: Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in ipso. Quod nos manifestissime de homine, qui à Deo verbo suscepimus est, confitemur: qui lacte nutritus crevit, adolevit, & usq; ad perfectam peruenit ætatem. Plenus vtiq; homo adsumptus Christus Iesus, sapientia, quæ sapientia Dei patris filius est. Nam ipsa sapientia ædificauit sibi templum humani corporis in Maria virgine, Solomone dicente: Sapientia ædificauit sibi domum. Igitur si ille responderit, vel confessus fuerit de homine dictum, qui adsumptus est, catholicè sensit: quia qui ædificat domum, dominus est, quod autem ædificatur, & creaturæ seruile est: crescit itaq; atq; edificatur domus, qui est homo, non autem crescit Deus, qui semper est perfectus. Restat itaq; vt confiteatur verbum filium Dei, de perfecto patre perfectum genitum, & totum à toto, plenum quoq; à pleno. Quia satis contrariū est fidei Christianæ, vt homo creuerit, Deus dicitur semper imperfectus, qui nunq; profecerit, sed semper est minor, secundum doctorum blasphemiam peruersorum. Certè vel post tot annorum curricula, credant aliquando eum æquari patri posse, cū de ipso legatur: Crescebat & proficiebat. Nam de patre nusquam quod proficiat crescat, vel senescat ergo illo non crescente, neque senescente, sed in deitatis suæ potestate propria commanente, hic qui legitur crescere & proficere, debuit iam ad æqualitatem peruenisse patris. Hæ autem humanæ comparationes in diuinâ substantiam non conueniunt: quia perfectus Deus pater perfectum filium genuit, nec unquam virtutem & sapientiam Dei imperfectam, vel minore fuisse credendum est. Nam qui ita sentire præsumpsit, hoc non sine suæ salutis detrimē

Lucas 1

Prover. 5

B to facit. Tenendum itaq; & confitendum est hoc veraciter, quod homo creuerit ac profecerit in Deum, hoc est, in Dei filium. Evangelista ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Et quoniam non dominus homo, & seruile forma in Deum profecit, Deus autem verbum, virtus, & sapientia patris, semper fuit perfectus & æqualis genitori in substantia diuinitatis. Apostolo dicente: Qui cū in forma Dei constitutus esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo. Qui igitur in forma Dei æqualis esset Deo patri, seipsum exinanivit, formam serui, sicut idem Apostolus prædicat, accipiens, id est, sponte, non coacte inclinavit seipsum ad suscipiendam seruilem formam, vt vilis vel inferior forma in meliorem substantiam cresceret atq; proficeret, per eum, qui eam est dignatus adsumere, non vt diuina substantia, vel potestas in seruilem mutaretur, vel addiceretur statum. Apostolo de nostræ formæ in meliorum statum demutatione, dicente: Ut mortale hoc corpus indueret immortalitatem. Et: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur. Et iterum: Nos autem, fratres, in libertatem vocati sumus. Itaq; si nos per gratiā Christi in meliorum, vt dictum est, statum, id est, in libertatem per fidem, quæ est in Christo, vocati sumus, quis Christianus autem sobriæ mentis audeat libertatem suum dicere in deteriorum statum, vel conditionem mutatum: vt substantia diuina, quæ semper est immutabilis, in humilem humanam inq; verteretur, substantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de domino seruus, de creatore creature, & omnipotens impossibilitatis incurreret iniuriam: & qui in substantia diuinitatis suæ impassibilis erat, fieret passibilis, & immortalis morti succumberet. Cū hæc omnia in una Christi persona, secundum Apostoli prædicationem, atque doctrinam Christianam sint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Et iterum: Secundum

Humanæ comparationes diuinæ rebus patris conueniunt

1. Corin. 15

Galat. 5

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Christum, inquit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, dñs seruum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inuisibilis visibilem, indeficiens lassum, immortalis mortalem, impassibilis passibilem, mutabilem indemutabilis suscepit naturam. Nec in humanam Deus mutatus est carnem vel substatiam, sed in se ipse quam adsumpsit glorificabat naturam: humana verò mortalitatem & infirma, ut dictum est, caro atq; natura diuinam profecit in gloriam, ipso domino in Evangelio dicente de assumptione à se filio hominis: Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificauit eum in semetipso, & cōtinuo clarificavit eum, accipe quæ so pauca de diuinis scripturis testimonia, quisquis ille vis perfectus esse Christianus, & veram integratim sequirationem, prætermis vaniloquij, & superfluis quæstionibus eorum, qui à fide Christi non solum ipsi errantes exciderunt, sed & alios, sicut ait Apostolus, in errorem mittentes. Nam quodd nascitur ex tempore Christus in Bethleem, quod in praesepio declinatur, quod pantis inueniatur, quod lactatur, quod crescit, quod adolescit, quod in Aegyptum fugiens asportatur, quod parentibus subditur, quod tentatur à diabolo, quod esurit, quod sitit, quod manducat & bibit, quod dormit, quod lassatur, quod plorat, quod quasi nesciens sepulcrum querit Lazari, quod quasi ignorare se ait diem iudicij, quod clarificatur testimonio patris, quod tristis, quod trepidus ad passionem venit, quod alapis cæditur, quod à Pilato iudicatur, quod flagellatur, quod crucifigitur, quod mixto felle aceto potatur, quod lancea lateri vulnus infigitur, quod moritur, quod ligno deponitur, quod sepelitur, quod die tertia viuus à mortuis resurgit, quod omnium post resurrectionem accipit potestatem, quod quasi ignorans sciscitur à duabus ambulantibus in via, quæ facta fuissent in Hierusalem, quod Petrum quasi nesciens interrogat, si plus ab ipso quam ab alijs diligenter discipulis: Simon, inquit, Petre amas me plus his: quem tamen apostolica professio prodidit, & omnia & occulta scire. Quomodo igitur qui se loquitur Christianum, non aduertit hec aut credit humanæ esse substantiæ, seruiliusq; formæ, non diuinæ maiestatis atq; potentiarum: quia nunq; vita moritur, sed homo moritur. Nec ignorare aliquid deus verbum potest, cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta Apostolo dicente: Vt uis enim est sermo Dei, efficax, & penetrabilior enim gladio ancipiendi, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, etiæ compagnum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est illa creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. Non ergo Deus creature est, sed homo. Non sepelitur Deus, qui est vita, sed caro. Neque ab imis resurgit Deus qui ubiq; est, & super omnes est, sed homo resurgit in Deum: nam quod flagellatur, & à Pilato iudicatur, homo est. Quod autem mundum ipse adiudicaturus adueniet, Deus & homo est. Tristem nanque & trepidum constat esse hominem, non Deum, qui est incomutabilis & inconuertibilis. Quod autem ignorat diem, & nescit locum, nunquid credendum est, quia qui fecit dies, horas, & tempora possit aliqua ignorare? Sed ignorat homo, quod tam non ignorat Deus, qui est ante secula, per quem omnia facta sunt. Nam sentire de Dei sapientia, quod aliquid ignorare possit, summi periculi res est. Plorat autem & lassatur utique homo, non Deus verbum, qui est virtus patris: nefas enim est dicere, lassari Dei virtutem. Putas ne homo esurit, & sitit, an Deus qui dat vitam mundo, panis qui de cœlo descendit, qui etiam dat escam omni carni? Sed nec vita esurit, nec fons sitire potest. Tētatur verò à diabolo, ut homo, sed ut Deus ab angelis adoratur, cui etiam ministrant, de quo scriptū est:

Hebreo. 4 Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos signem yrētem, Hæc igitur omnia,

Psal. 103 Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos signem yrētem, Hæc igitur omnia,

DE ARRIA. ET CATH. CONFES. LIB. I. 74

A mnia, ut dictum est, ad seruilem, mortalem, passibilemque naturam, quae à Deo verbo adsumpta est, referri necesse est. Omnia enim quae humiliter dicta sunt, pro nobis ille suscepit, & pertulit, sicut Apostolus docet: Quia cum esset diuines, regenus factus est, ut illius in opia nos diuites essemus. Et iterum: Qui cum in forma Dei & qualis esset Deo, seipsum ex inaniuit formam serui accipies. Sic & propheta eius in carne prænuntiata passionem, ait: Vulnera eius sanati sumus. Cum ergo humilia, quisquis ille homo es, de Christo audis, non ea iudices de altitudine dicta diuina. Cum iniuriosa legis secundum humiliem formam crede, non secundum diuinam dominationem. Cum vero impossibilia legis, fragilitatis esse humanæ accipe, non diuinæ potentiae. Nec debes diuinam altitudinem ad humiliem devocare conditionem nec nitaris potentiam ac maiestatem diuinam ad inferiora ducere, sed quæ nostræ sunt magis infirmitatis fragilisq; nature, ad illam erigere virtutem, sicut ipse dominus ait: Cum exaltatus tuero à terra, omnia traham ad me. Exaltat itaque per crucem ipse nostram in se per eius societatem naturam, non autem nostra per suam coniunctionem diuinam inclinat potentiam, sic nanque in alio loco ait: Venit enim filius hominis querere, & salvare quod perierat, non amittere quod semper erat, beato Ioanne Euangelista dicente: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, omnia per ipsum facta sunt. Secundum igitur ipsius domini doctrinam, & Apostoli prædicationem salua proprietate viriusque naturæ in una persona Christi, id est, Dei & hominis perfectus Deus, qui clarificat, in homine perfecto qui clarificatur, credendus, colendus, adorandusq; & Deus Dei filius, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, in cuius plenitudine pater est. Sit enim in gloria patris filius est, secundum doctrinam beati Apostoli, ita in plenitudine filij pater est, dicente eo: Ego in patre, & pater in me est. Et iterum: Pater autem in me manens, ipse facit opera. Seruendum itaque est Christo filio, quia perfectus Deus, & verus est filius: & qui fideliter seruist filio, patri seruit, & spiritui sancto, qui in eo est. Et qui adorat patrem, in ipso adorat filium, & spiritum sanctum, quia in patre est filius. Et spiritus sanctus à Deo patre procedit, ipso domino dicente: Ego in patre, & pater in me est. De spiritu quoque sancto ait: Spiritus autem paracletus, qui à patre meo procedit. Et cum filium quis adorat, in eo patrem adorat, & spiritum sanctum, quia in ipso est pater, dicente eo: Qui me vidit, vidit & patrem meum. Et iterum: Pater autem in me manens, ipse facit opera. De spiritu vero sancto sic ait: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciat vobis. Et: Omnia quaecunque habet pater, mea sunt. Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet. Spiritus itaque patris spiritus filij est, Apostolo dicente: Quod autem estis filii Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra. Et iterum: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et iterum: Scio enim quia hoc mihi proveniet in salutem per vestram orationem, & subministracionem spiritus Iesu Christi. In Euangilio quoque ipse dominus ait: Paracletus spiritus sanctus, quem mittit pater in nomine meo. Et in Actis Apostolorum ita legitur: Transeuntes autem Phrygiam & Galatiam, vetti sunt à spiritu sancto loqui verbum in Asia. Quum venissent autem in Meopotamiam, tentabant ire Bithyniam, & non permisit eos spiritus Iesu. Mani festissimis igitur testimonij probatur, quod spiritus sanctus, spiritus paracletus, spiritus qui à patre procedit, spiritus sit filij, spiritus Christi, spiritus Iesu. Tota enim tria itas inseparabiliter in una substantia, diuinitate atque potentia, adoranda, colenda, prædicanda est & timenda. Fugientum itaque est & cauendum omnibus Christianis, ne secundum errorem imperitorum hominum, quos notans Apostolus, dicit: Errantium circa fidem, induci possint, errantes,

n*ij* inquit,

1. Cor. 8
Philipp. 2
Esaie 53

Ioann. 12
Matth. 18
Iohannis 1

Iohann. 19
Iohann. 16

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

inquit, & in errorem mittentes, id est, qui in trinitate sarcia atque indissisa alterum quid creatum, aut inferius posterius suaserint esse credendum. Quia quicquid creatum est, Deus esse non potest. Quod inferius, perfectum non est. Quod posterior, caret perpetuitate. Ac perinde in his gradibus diuinum nihil esse potest. Eiusmodi namque doctores, vel qui eorum sequuntur doctrinam, damnat, ita scribens ad Romanos Viii electionis beatus Apostolus: Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ut sint inexcusabiles: quia quum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias eggerunt: sed euaneuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum! Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: mutauerunt gloriam immutabilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Et iterum sequitur, dicens: Qui commutauerunt veritatem in mendacium, & coluerunt, & seruierunt creaturem potius quam creatori. Qui est benedictus in secula. Amen.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, contra Gentiles, ad Macharium Alexandriæ ecclesiæ presbyterum.

Liber I.

Eræ ac diuinæ religionis, pietatisq; cognitio, non tam humano ministerio indiget, q; ex seipsa haurit & discit. Quippe, quæ quotidie operibus clamat, ac per distractinam Christi sese clarorem sole ingerit oculis. Eius tamen ardore flagrati tibi, atq; de ea audire cupienti, pauca pro modo ingenij nostræ exponere institui, Machari charissime. Qui cùm hanc ex diuinis libris & literis affatim haurire posse, laudabiliter tamen discendi studio, docentes alios audire maluisti. Sufficiunt quidem sanctæ, ac diuinitus inspiratae scripturæ, ad omnem instructionem veritatis. Sunt præterea sanctorum patrum, magistrorumq; nostrorum, plura ad eorum intelligentiam conscripta monumenta, quæ si quis studiose perleget, & scripturarum addiscet interpretationem, & eam quam cupit, veritatis notionem, consequetur. Verum, quia hæc illorum opera ad manus modò non sunt, necesse est, quæ ab illis de fidei ac religionis nostræ veritate didicimus, ea tibi insinuare pro viribus. Ne quis dogma nostrum vile, aut contemnendum arbitretur, neu irrationalabilem existimet in Christum fidem, vt faciunt gètiles, qui detrahendo veritati, nos carpere atq; irridere non desinunt, nihil aliud obijcentes, q; crucem Christi, qua ex remiserandam merito quispiam illorum censebit amentiam, q; cùm vituperent crucem, non vident eius virtutem orbē implesse uniuersum, ac per ipsam Dei notitiā, diuinatq; opera omnibus innotuisse. Nunq; em̄ profectò irridere ausi essent adeo diuinam rem, si ipsius deitate conspicādæ animū dignè intendissent. Verū agnoscerent & ipsi hunc esse saluatorē omnū qui cruci fuerit affixus, crucemq; ipsam non labem humano generi, sed remedium salutemq; conuulsiſſe. Nam si per crucem, sublatam idoli um cultu, cīnis dæmenum conquieuit error, solusq; adoratur Christus, ac per ipsum pater agnoscerit. Si aduersarij contraire praesumentes confunduntur, ijsq; contradicentium in dies animas inuisibili potestate conuertit, ac suæ fidei subiicit. Quia tādem ratione suspicari iam possunt, humanum hoc esse opus, & non potius fatemur, cum

A cum esse Dei verbum redemptorem omnium, qui subierit crucem; Idem vero patet mihi videntur, ac si quis solem vituperet, cum nube tegitur, eiusque admiratur lumen, omnem ab ea creaturam illustrari cernens. Nam sicut pulchra lux est, multo rarer pulchrior qui hanc humano generi indulget sol. Ita cum sit eximius & diuinum, scientia Dei repletum esse orbem uniuersum, necesse est autorem ac ducem tati operis Deum, ac Dei verbum intelligi & dici. Aggredimur itaque facultate qua possumus, imperitiis infidelium primo arguentes, ut deprehensi mendacio, veritas iam per seipsum elucescat. Bonoque animo, O homo, te veritati credidisse, Christumque cognoscendo non esse seductum. Arbitror autem esse conuenientissimum tibi Christi sectatori, de Christo differere. Quippe huius agnitione, ac si deo, nihil esse tibi clarior, nihil gratius mihi ipse persuadeo. Princípio quidem non erat malum. Nam ne nunc quidem in sanctis est, neque iuxta eos omnino subsistet. Ceterum hoc postmodum homines excogitare coeperunt, atque in seipsis exculpere, unde & simulacra sibi finxere, quae non sunt esse arbitrantes. Namque uniuersitatis conditor, & rex omnium Deus, qui omnem substantiam, omnemque excedit humanam cogitationem. Quippe bonus ac summus bonus, per verbum suum salutarem nostrum Iesum Christum, humanum genus ad suam imaginem condidit, rerumque omnium spectatorem, ac peritus, per eam qua illum honorauerat, sui similitudinem fecit. Indulta illi etiam aeternitatis suae intelligentia, atque notione, ut honorem sibi praestitum seruans, neque a Dei unigenito cogitatione desisteret, neque a sanctorum vita contubernioque resiliret. Sed fregit donatoris sui gratia, suaque ipsius, quam per verbum patris acceperat, virtute subnixus, exultaret iugiter, deoque familiarius frueretur, viues felicem vere, & beatam, atque immortalem vitam. Cum enim nullo a Dei cognitione, & speculacione praepediatur obstaculo, contemplatur quidem semper singulari munditia imaginem patris, Dei verbum, ad cuius etiam imaginem factus est, obstupescitque vehementer. Animaduertens ineffabilem ipsius erga humanum genus prouidentiam, sensibilibus omnibus, omnique corporali imagine, superior factus, celestibusque & diuinis, atque intelligibilius, animi virtute coniunctus. Humanus quippe animus, quod corporibus nulla familiaritate coiungitur, nihilque extrinsecus habet concupiscentiae carnalis admixtum, sed totum secum, ut ab initio conditus est, & in se habitat, tunc sensibilia, & mortalia cuncta transcendens, in aurasverae libertatis evadit, & verbum intuens, in eo etiam ipsius patrem videt. Atque hac ipsius contemplatione felix, per ineffabilem ad ipsum effectum renouatur.

Humanum
genus ad
sui simili-
tudinem De-
us creauit.

Quemadmodum & primum hominem, qui etiam iuxta Hebreorum linguam, Adum appellatus est, tradunt sacrae litterae ab initio mentem singulari confidentiam in deum habuisse, & cum sanctis spiritibus in illa intelligibilius speculacione fuisse commoratum, in loco illo, quem & sanctus Moyses figuraliter Paradisum appellauit. Sufficit quippe munditia animi, etiam Deum, per seipsum speculari. Sicut & dominus ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Sic igitur, ut dictum est, humanum genus creator instituit & permanere voluit. Porro homines contemptis posterioribus, atque ad ea percipienda, per socordiam non assurgent, viciniora sibi quaesierunt. Eiusmodi autem erant corpus, & corporis sensus. Vnde & auero, ab intelligibilius ac spiritualibus animo, seipso amare coepi, & corpori ac sensibus dediti, atque in his veluti in sua sede locati, in sui concupiscentiam corruerunt, corporalia diuinæ contemplationi preferentes. His autem inuersati, atque viciniora deserere nolentes, animam suam voluptatibus carnis conculserunt, agitatam concupiscentijs omnibus, atque turbatam. Indultaque sibi a deo honoris penitus obliti sunt. Hoc autem etiam ex eo, quod primo formatus est homine, verum licet aduertere, sicut sacra de illo tradit historia. Et ille enim quidam animum in Deum, & eius contemplationem intentum habuit, auersatus est corporis speciem.

Humanæ
mentis in
Deum ere-
ctæ vis
magna

Adum per
speculatio-
nem cum
angelis in
paradiso
commora-
tus

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Vbi verò serpentis consilio, amoto à Dei cogitatione animo, seipsum coepit in spicere, tunc iam etiā in concupiscentiam corporis corruit. Et cognoverunt inquit, quia nudi essent, & cognoscentes erubuerunt. Non autem se nudos agnouissent, nisi diuinorum rerū speculatione nudati, mente ad ea quae sunt aduersa trahissent. Recedentes enim ab unius & veri Dei consideratione, affectuq; in illum unico, in varias iam & particulares corporis concupiscentias prolapsi sunt. Deinde, ut solet fieri, cum in multa incidissent desideria, in eorum iam habitum sensim transiere, adeò, ut deserere ipsa metueret. Hinc iam & formidines, & metus, & voluptates in animā irrepsere, mortaliaq; sapere incepit. Nolens enim concupiscentias relinquere, mortem metuit, ac separationem corporis horruit. Rursus eadē cupiens, ut voti cōpos fieret, cedes exercere, atq; iuraviolare dicit. Quo autem modo & ista faciat, rationabile videtur pro modo virium nostrarum explicare. Abutens igitur infelix anima corporalibus particulatim actionibus, corporisq; oblectata specie, ac voluptate bonum suum esse arbitrans, falsa ac seducta honesto nomine abusa est, ipsumq; verum bonum voluptatem esse putauit. Veluti si quis mente captus, gladium contra quosq; obuios expertat, idq; sanæ mentis indicium petet. Voluptatis igitur amore detenta, varijs hanc modis operari ccepit. Cum enim sit per naturam mobilis, & si honesta sponte sua refugit, non tamen à motu quieuit. Mouetur itaq; non iam quidē ad virtutē, neq; ad videndum Deum,

Mens oī-
bus libera
creata
fuit, ut bo-
num sibi,
eligeret
sed quae non sunt versans, vires suas peruertit, abutens his ad eas, quas excoita-
uit concupiscentias carnis. Est quippe cōdita libera, potestq; bona, ut eligere, ita
& auersari. Cum igitur quod bonum est refugit, neccssariò contraria cogitat.
Qui scere em à motu omnino non præualet, cum sit, ut dixi, naturaliter mobi-
lis. Agnosces verò arbitrij sui libertatē, cōspicit se posse in vtrāq; partē membris
corporis vti, siue ad ea quae sunt, siue ad ea quae non sunt. Sunt quippe bona, non
sunt autē mala. Esse quidem bona idcirco dixerim, quia ex Deo, qui verè est, ex D

Oculi cor-
porei dati
sunt nō ad
terrenā cō-
cupiscenti-
am, sed po-
tius ad o-
mnium rerū
opificēspe-
culandum
empia ducunt. Non esse autē mala, quoniam in adiumentib; hominū, cum
non essent, efficta noscuntur. Nam cum oculi idcirco dati sunt corpori, ut per e-
os intueamur creaturam, ac per huiusmodi mirabilem harmoniā agnoscamus
opificem, auresq; itidem, ut eloquia diuina & Dei leges audiamus. Manus item
ut eas ad necessaria quaq; moueamus, & in creatiōe supplices tēdamus ad cūm.
Anima relicta honorū speculatiōe & agilitate, adeo motus sui ad illa iā que sunt
contraria mouetur errās. Deinde vires suas fungens, ut dixi, & eis male vtēs, ani-
maduertit se etiā ad contraria queq; mouere posse corporis membra. Atq; ideo
oculum ad videndā creaturā sibi indultū, ad concupiscentiū magis aperuit, ostē-
dens se istud etiam posse, arbitransq; si tantum moueatur, suā se seruare dignita-
tem, nec peccare, si quod præualet faciat. Ignorans se non ut moueatur si impliciter
conditam, sed ut ad ea quae oportet, moueatur. Quocirca apostolica quoq; ad
monet nos vox: Omnia licent, sed non omnia expedient. At verò hominum i-

Moraliū
temeritas, non quid expedit, aut deceat, sed solum quod possit inspiciēs,
contra quā iussa fuerat agere, omnia cœpit, motuq; contrario, manus armavit
ad cædem, aures ad inobedientiam transtulit, & membra procreandis legitimē
liberis accommodata, perpetrare adulteria docuit, ac linguam ad benedicendum,
& laudes Deo referendas conditam, blasphemis, maledictis, ac periuriis pollu-
it, manusq; rursus ad surandum, ac sui similes homines cædendum, atq; olfactū
quidem ad percipiendam amatorij odoris variam suavitatem, pedes verò ad ef-
fundendi sanguinis celeritatem, & ventrem ad ebrietatem, saturitatemq; inex-
plicablem mouit. Quae profectò omnia animæ vitium atq; peccatum sunt. Hu-
iusmodi verò malorum causa, sola est bonorum auersio. Sicut enim auriga insta-
dio, conscientis equis, si cōtemnat impellere ad destinatum locum, passimq; pre-
cipites

Acipites quacunq; valet, agat equos. Potest autem quocunq; velit, ac s̄epe in obui
os quoq; impetum faciat, s̄epe item per præcipitia impeliat, agaturq; quo se cur
rentim equorum pernitas tulerit, atq; sic currens, arbitretur se non excidisse
destinatione proposita, solū quippe aspicit cursum, nec videt q̄ lōgē à destinato
loco temerarius se tulerit impetus. Ita & anima auersata viam, que ad Dñm dicit,
& membra corporis ad ea quæ non decet impellens, imò ipsa quoq; cum subie
ctis membris impulsa peccat, malumq; sibi ipsa effingit, non intuens quantum à
via aberrauerit, & extra veritatis destinationem se deuius error abstulit. Ad quā
beatus Paulus qui Christū circunserebat, iugiter aspiciens dixit: Secundū desti
nationē persequor ad palam supernæ vocationis Christi Iesu. Bonum igitur
aspiciens sanctus, ac iuxta id currens malum nunq; faciebat. Cæterū gentiles
quidā de via aberrantes, & Christum dominum non agnoscentes, malum subsi
stere, ac seorsum substantiam esse definiunt, per duo ista peccantes, siue quod au
torem omnium quæ sunt, Deum esse negant. Nec enim esset rerū dñs, siquidē
secundum illos malum haberet per se substantiam, & essentiam suam. Siue rur
sus creatorē illum omnium esse confitentes, necessariò mali quoq; autorem fate
buntur. Cūm inter omnia, ut ipsi autumant, malum etiam sit. At istud quidē in
dignum simul atq; impossibile, nemo est qui ambigat. Nec enim ex bono ma
lum, neq; in eo est, neq; per seipsum omnino subsistit. Alioqui bonum non esset, si
vel permixtam haberet contrariam naturam, vel causa esset mali. Porro hæreti
ci, qui ab ecclesiastica doctrina exciderunt, ac circa fidem naufragium fecerunt,
& ipsi mali substantiam esse desipiunt, fingentes sibi præter verum Christi pa
trem, Deum alterū, & ipsum ingenitum autorem mali, & malitiæ principem,
qui etiā creaturæ conditor sit. Verū hos facile, & ex diuinis literis, & ex ipsa hu
mana ratione reuincere possumus, ex qua ista per summam insaniam finxere.
B Dominus enim & saluator noster Christus Iesus, in suis Euāgelijs Moysi verba
confirmans, ait: Dñs Deus unus est. Et: Cōsitebor tibi dōmine pater cœli & ter
ræ. Si autem unus est Deus, isq; cœli & terræ dñs, quomodo præter hunc Deus
alius est? Vbi autem erit, qui ab illis singitur Deus, cūm unus ille, & verus omnia
impleat, que cœli terræq; nomine cōprehenduntur? Quo itē pacto erit alius eo
rum conditor, quorum iuxta salvatoris vocem Deus ipse, & Christi pater est do
minus. Nisi forte æqualance, boni Dei creaturarū, malum quoq; potuisse fieri
dominum dicant. Sed si hoc dixerint, vide in quānam impietatis prærupta dect
dunt, nempe inter eos, quibus equa potestas est, maius aliquid aut excellentius,
quo alterutrum superent, non inuenitur. Nam si nolēte altero, alterum est, & equa
amborum virtus, & infirmitas est. Virtus quidē, quod alterius, ut sit vterq;, supe
rat voluntatem. Infirmitas verò, quod nolentibus eis, ac præter voluntatem, utri
usque contingunt exitus rerum. Est enim & bonus præter voluntatem mali, &
malus itidem præter sententiam boni. Et hoc preterea dicere ad illos possumus.
Si quæ videtur opera, mali sunt Dei creaturæ, boni quidnam opus est? Apparet
quippe nihil præter solā cōditoris creaturam. Quodnam verè erit essentiæ boni
Dei documentū, si nō sint eius opera, per que possit agnoscit? Ex operibus enim
opifex noscitur. Quo autem modo erunt duo contraria inuicem, aut quid hec di
ximit, ut seorsum ad inuicem sint? Esse enī vtriusq; simul possibile non est, quod
se mutuò perimant. Nec alterum quidem esse in altero potest, q̄ impermixta ac
dissimilis sit vtriusq; natura. Tertiū igitur quoddam apparebit, quod eos diui
dat, & ipsum Deus. Sed cuius id naturæ sit, bonian mali, incertū relinquitur. Nā
amborum illud esse possibile non est. Falsa ergo illorum deprehensa sententia,
veritas iam necessariò sententiaz ecclesiasticæ per se elucescit. Mali scilicet neq; à
Deo, neq; in deo, neq; ab inicio fuisse, ne vilam quidem ipsius mali esse substanti

Ex oper
bus cogn
scimus or
pificem.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

am. Sed homines per priuationem bonis sibi quæ non sunt, & quæ volūt cœpisse C configere. Sicut enim qui sole rutilante, cunctaq; radio suæ lucis impiente, clarus oculis tenebras fingit; iamq; velut in tenebris obtransambulat, & sèpius cadit, ac per præcipitia incedit, non lucem esse, sed tenebras existimans, nihilq; penitus videns, & se intueri videatur. Ita & anima humana, obscurata, per quem Deum cernere poterat oculo, sibijs ex cogitauit mala, quibus dum assiduo motu inuersatur, aliquid se facere existimans, nihil se agere, non videt. Ea quippe sibi fingit quæ non sunt, neq; talis permanet, qualis condita est, sed qualem se ipsa vñtare perrexit. Creata em̄ est, vt videret Deum, atq; ab ipso illustraretur. Ipsa verò pro Deo mortalia quæsivit & tenebras. Sicuti & spiritus sanctus in scripturis ait, Deus hominem fecit rectum. Ipsa verò quæ sicerunt cogitationes plurimas. Malitia ergo inuentio, & ex cogitatio huiusmodi hominibus, ita initio contingit, effectaq; est. Quoniam verò pacto in idolorum insaniam delapsi sunt, iam necessaria dicendum, vt sciāt huiusmodi inuenta nequitie nō à bono, sed à malo sum p̄fisse principium. Quod aut̄ pessimo initio nititur, in nullo vñq; censi poterit bonum, cùm sit penitus malum. Itaq; non contenta inuentione mali, infelix anima cœpit paulatim se in deteriora porrigit. Nam cùm didicisset voluptatū differentias, Deijs sensim obliuionē induisset, corporis voluptatibus affecta suauiter, solaq; præsentia & temporalem gloriam intuens, nihil ultra ea, quæ obrutibus subiacent esse putauit, temporalia solum & corporalia bona sua esse decernens. Sic aut̄ auerla & oblita se ad boni dei imaginem conditā, non iam per insitū sibi vim Deū verbū per quod facta est cernit. Sed extra se posita, quæ non sunt cogitatione configit. Obducto em̄ quod in ipsa erat, vt ita dixerim, speculo, p̄ quod solū poterit cernere patris imaginē, corporaliumq; voluptatum illecebris oblitus non iam videt, quæ intelligere oportet animam, sed passim huc, illucq; circunferatur, eaq; sola intuetur, quæ hauserit sensibus. Et eorum opinione turbata, iam D

**Nequicia
a malo
sumpso-
riginem**

Aia volu-
ptatibus il-
lecebrisq;
adhaerens,
non videt
que neci-
re nō opor-
tet
que in mēte oblita fuerat deū, hunc in rebus corporalibus ac sensibilibus fingit, his, que sub aspectū cadunt, Dei tribuens nomen. Eaq; sola glorificans, quæ ipsa vult, quorumq; suau delinitur aspectu. Præcedit igitur idolatriæ causa malū. Cùm enim didicissent homines malum quod non erat sibijs effingere, eos itidem, qui non erant, deos sibi finxere. Ac veluti si quis profundo gurgite mersus, non iam aspiciat lucem, neq; ea quæ cernuntur in lumine, quod eius oculi inferiora tantū mirantur, & aquarum illi vis immineat desuper, solaverò q; in profundo sunt sentiēs, præter illa nihil esse arbitretur, ipsaq; sibi cōspicua dñari omnibus putet. Ita & prisci illi ac stolidi homines carnalibus concupiscentijs imaginibusq; submersi & oblieti, vera de Deo cogitare atq; opinari nequiventerū, sed cęcē cogitatione & irrationabili furore visibilia quęq; diuinis honoribus prosecuti sunt, creaturā potius glorificantēs, q; creatorē, atq; opera magis, q; ipsorum autrē, opificemq; Deū venerantes. Sicut aut̄ vt à proposita similitudine non recedamus, hi qui profundo merguntur, quanto ad inferiora descendunt, tanto vastio res profundioresq; tenebras offendunt, ita & mortalium genus. Non em̄ si impli ci idolatria cōtentī in eis persistēunt, à quibus inchoauerāt, sed quò magis pri oribus immorabantur, eð vaniores sibi superstitiones adiuueniebant, neque pri oribus exatiati, in alia rursus incidebant mala, in his quę sunt turpissima proficie tes, impia tēq; suam in vltiora propagantes. Hoc autem & scriptura diuina testatur, quæ dicit: Cùm venerit impius in profundum malorū, cōtemnit. Mox enim vt humanus animus à Deo exiluit, delapsi intelligentijs certis, & notionibus homines, primū ccelo, soli & lunæ, atque sideribus diuinos honores tribuerūt. Illos nō solū deos arbitrātes, verū & subsequentū autores esse autumātes. In de obscuris cogitationibus ad inferiora deuoluti, ethera & aerem, & quę sunt in aere,

A aere, deos appellarunt, atq; in malitia proficiētes, elementa quoq; & initia corporis substantiæ calidā scūicer, frigidam, aridam, humidamq; substantiā, deos laudauerūt. Ut aut qui omnino ruerūt, in morem terrestris cochleq; circa humū repunni: ita & pessimi imp̄issimiq; mortaliū cūm cecidissent, à Dei cogitatione a notione delapsi, iam homines quoq; hominumq; figurās, partim viuentium adhuc, partim etiam vita functorum, vt deos coluerunt. Tum verò deteriore consilio, aut cogitatu iam ad lapides vscq; & ligna & repentia, aquatilia atq; terrestria irrationabilesq; ac feras animantes, diuinam & sacratissimā Dei appellationem transtulerunt, omnem illis honorem diuinitatis deferentes, Deumq; verum, cuius æterna substantia est, patrem Christi auersantes. Atq; vt hactenus tantum, amētum audacia progrella esset, neq; ultra impietati suæ adieciſſent. Vscq; adeo em̄ pleriq; mente corruerunt, atq; animo in tantum obcæcati sunt, vt ea etiam, quæ nulla omnino ratione erant, neq; inter creaturas apparebant, sibi excogitarent, ac facerent deos. Quippe ratione prædicta, irrationabili miscentes, ac per naturam dissimiliā iungentes, quasi deos venerantur. Eiusmodi sunt apud Aegyptios Cynocephali, & Ophiocephali, & Onocephali, atq; apud Libycos, Cricephalus Ammō. Alij rursus corporis partes, caput, humerū, manū, pedēq; seorsum diuidentes, singula in deos retulerunt, atq; vt deos coluerunt, quasi non illis satis esset ex integro, ac toto corpore habere culturam. Alij itidē maiore impietatis furore causam adeo nefariæ inuentionis, malitiæq; suæ voluptatem, & concupiscentiam fecere deos, atque venerati sunt. Cuiusmodi est apud illos amor, & quæ Paphi colitur Venus. Alij quasi deterioribus ex industria studentes, aulē sunt principes suos atq; illorum liberos in deos referre. Siue pro honore principatus, siue pro tyrannidis metu, sicuti Cretēsis apud illos opīnatissimus Iupiter, & apud Arcadas Mercurius, Indosq; Liber pater, Aegyptios item Iſis & Osiris,

B atq; Orus, recentiorisq; memoriarē, Antinous Hadriani Romanorum regis dei catus puer. Quem licet hominē nouerint, & hominem minimè pudicum, metu eamen imperantis colunt. Nam cū m Hadrianus in Aegyptum aliquando venisset, illic vita functum suæ voluptatis ministrum coli Antinoum iussit. Qua ex re licet post mortem quoq; adamasse puerum deprehendatur, certissimum tamen contra se, atq; aduersus omnem idolatriæ argumentum, ac documentum dedit: quod hæc apud mortales haudquaquam aliter coepérit, inuentaq; sit, q; per concupiscentiam impatientiamq; fingentium, sicut & sapientia Dei protelaatur, dicens in iuditium fornicationis, idolorum inuentio. Neq; sanè aliquid est, cur admireris, aut fidem excedere, quod dicimus, putas, quandoquidem & nō multo ante, sm̄ nunc usque Romanorum senatus, quotquot illis ab initio fuerunt reges, siue omnes siue quos ipsi voluerint atque decreuerint, intra deorum numerum censeri autumant, atque deos consecrant. Quos enim oderunt, eos ut hostes per naturam confitentur, atque homines vocant. Quos autem in deitatis habent, hos probitatis ac virtutis gratia, religiosè coli iubent, quasi ut illorum arbitrio ac potestate sit, deos quos volunt facere, ac de concilio deorum deturbare quos volunt, quum ipsi homines sint, mortalesq; esse nemo ambigat. Atqui oportebat, vt qui deos facerent, ipsi in primis dī essent, ac diuinitate præstarent. Quod enim facit, eo quod ab illo sit excellentius sit, necesse est, & qui iudicat, ei qui iudicatur necesse imperat, & qui dat omnino quod haber, largitur. Sic deniq; rex omnis quod sui iuris est, prestat, accipientibusq; præstatiō & maior est. Si igitur quos volunt ipsi, eos deos esse decernunt, operæ precium erat, & ipsos primū deos esse. Sed mirabiliter profecto modo ipsi quum moriantur, vt homines, fallacem fuisse sententiā suam de his, quos deos fecerāt, arguunt. Porro hic mos neque nouus est, neque à Romano senatu initiū coepit.

Exemplū
de Hadriā
no
Antinous
Hadriani.

Sed

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Sed porrò ante præcesserat, excogitatumq; fuerat ad inueniendū simulacrorum **C** cultum. Nam quiducum apud gentiles pro diis habitū præcipue sunt, Iupiter scilicet, Neptunus, Apollo, Vulcanus atq; Mercurius, & ex iexu scemineo, Iono, Ceres, Minerua, Diana, Thesei illius, cuius in historijs gentium frequens men-

**Gētīles si
mulacrum inuen
tores** tio fit, decretis, vt dij dicerentur, proseruerunt. Atq; illi quidem, qui eiusmodi decreta promulgarunt, vt homines morientes lugētur. Quos autem decreuere, quasi dij adorantur. O incredibilem furoris amentiam, cùm autorem eiusce decreti hominem noterint, ei quos ipse deos dici instituit, p̄iaterunt, atq; vtinant, vel ad mares vñq; solum huiusmodi vesania, stultaq; licentia processissler, & non

**Mulieres a publicis
cōsilijs ab
dicabātur** ad sceminas quoq; diuinam appellationem deieclent. Nempe enim & mulieres, quas neq; consilijs publicis interesse tutum est, diuinis honoribus venerantur & colunt, vt sunt quas à Theseo institutas diximus, & apud Aegyptios Isis, & puella, & adulescentula, & apud alios Venus. Aliarum enim nomina ne referenda quidem arbitror, cùm sint plenaturpitudinis. Complures deniq; non modò veteres, verum etiam ætatis nostræ cum amantissimos quosq; amittissent fratres, cognatos & vxores, plurimæ itidem cibatae viris, quos omnes natura prodidit fuisse mortales, hos atq; has per immodicum affectum, atq; luctum pinxer, dicq; pictis seu fictis hostias immolauerunt. Quos sectita posteritas ob elegatiā fictionis, artificisq; peritiam, illos vt deos coluerūt. Rem profectò minimè naturalem patientes. Quos enim parentes quasi dij non essent, lamentati sunt. Neq; enim si deos illos nouissent, quasi pereentes plangerent. Huius enim rei gratia non solum deos non esse, verūm nec subsistere quidem omnino arbitrantes, eorum imagines finxere, vt quia iam non essent, illorum saltem simulacula, dum cernerent, consolarentur. His tamen stulti quasi dij supplicant, ac veri Dei honorem imponunt. Namq; in Aegypto modo quoq; solennis amissi Osyris, & Cri, ac Typhonis, ceterorumq; lamentatio agitur, & Dodonea æramenta, Cre-

D

**Fornica
tio idolis
inuentis
procreata
est** tenscyp; Corybantes, louem Deum non esse, sed hominem docent, ipsumq; patre crudeli, ac filiorum necatore progenitum. Et quod omni admiratione dignissimum est, ille ipse qui apud eos sapientæ gloria excelluit ceteris (quippe de Deo veraciter plurima in suis libris prosecutus Plato) cum Socrate descendit in Pyreum, effictam hominis arte Dianam adoraturus. Has autem atq; huiusmodi plurimas inuentiones idolorum causas, iampridem scriptura prædocuit, dicens initium fornicationis idolorum excogitatio. Porro illorum inuentio, corruptio vite. Neq; enim fuit ab initio, neq; in æternum erit, vanitate quippe hominum venit in mundum, atq; ideo breuis illorum finis excogitatus est. Acerbo enim luctu cùm vexaretur pater, repente sublati filij imaginem faciens, eum qui tunc erat mortuus hominem, nunc quasi viuum honorauit, & subditis tradidit mysteriis ac sacrificiis. Inde processu temporis impia cōsuetudo roborata seruatur, vt lex. Et præceptis tyrannorum, sculptilia religiosè colebantur, quos cum nequireret coram honorare, quod longè habitarent, longinquam figurantes effigiem, illustrè fecere honorati regis imaginem, vt absentem quasi præsentem adulatio[n]e mulcerent. Inaugmentū autem religionis ignatos quoq; homines artifices prouocauit industria. Ille enim imperanti placere cupiens, similitudinem arte superans mutauit in melius. At vero multitudo illecta artis gratia, eum qui paulò ante in honore fuit hominem, nunc Deum arbitrati sunt. Ex hoc factum fuerat vita ad infidias. Calamitati enim, aut tyrannidis seruientes homines unicum illud atq; nulli comunicabile Dei nomen, lignis, lapidibusq; imposuerunt. Huiusmodi sicut initij idolorum inuentio, scriptura teste, apud homines cœpit, hisq; illius fuit prouectus. Jam vero aduersus eam argumenta tibi inferenda necessariò sunt, easq; non tam à remotis, quam ab his, quæ ī de illis sentiunt, petenda. Nā si quis corum

A eorum, qui dicuntur apud illos dñi, ut primum ab his que sunt infima, initium summa, actus inspiciat, eos non modò deos non esse, verum homines nequissimos, turpissimosq; fuisse cōperiet. Quām turpe em, q̄ scđum est cernere apud poetas amores, atq; impudicitias Iouis, q̄ impudicum audire ipsum nunc quidem rapiērem Ganimedem, furtiuag; aucupantē adulteria. Nunc verò trepidantem, ac paucore sollicitum, ne præter sententiam suam Troiæ pereat mœnia. Quale, inquā, est videre ipsum in morte Sarpedonis filij mōrentem, volentemq; illi ferre opere rec valentem, & insidias per pessum à dñis alijs, Minerva sc̄ilicet Junone ac Neptūno opem sibi ferentibus Thetide muliere, Centimanoq; Egeone euasiile, superratum à voluptatibus mulieribusq; seruientem, atq; illarum gratia in bruta animalia quadrupedia & volatilia s̄a pe conuersum, ac per huiusmodi imagines periclitantem, rursusq; hunc ipsum nunc quidem insidiarum patris metu occutan tem, nunc verò Saturnū vīncientem, patremq; absconditatem. Hunc cīne igitur dignè Deum quisq; suspicetur, qui tanta & tam inaudita scelera perpetrasse insimulatur, quæ cōmunes quoq; Romanorum leges, in quibuslibet hominibus accerimè puniunt. Ut igitur ex multis pauca commemorem. Quis illius in Semelem, & Ledam, Alcmenam, Dianam atq; Latonam, Maiamq; & Europam, Danaen & Antiopam, supra atq; flagitia audiens, qui in sororem suam audax facinus & sceius, eadem quippe fuit illi soror, & coniunx, non eum irrideat, & moris sententia mulctandum censeat. Nec enim solum adulter improbus fuit, verum ex adulterio quoq; progenitos liberos in deos retulit, ut per huiusmodi honorificentiam nequitiae sua velamen obduceret. Ex his protecto sunt Liber pater, & Hercules, & Castor, Pollux, Mercurius, Perseus, & Sotera. Quis, inquā, intuens eorum, qui dicuntur dñi, inexorabilem aduersum se apud illūm contentionem Græcorum ac Trojanorum gratia, non illorum arguat infirmitatem, q̄

Adulteria
Iouis vesa
na poema
tibus de
clarata a
sancta the
ologia in
culcantur,

B per huiusmodi controversias homines quoq; aduersum se irritauerūt. Quis vel à Diomede, Marte & Venerē, vel ab Hercule, Junonē & Hypocionium, quem deum Aidoneum vocant, vel Liberū patrē, à Perseo vel ab Arcade Pallade vulneratos aspiciat, Vulcanumq; proiectum & claudicantē, naturę imbecillitatem non intelligat, & reprehendat, erubescatq; si illos deos dicere. Mortales quippe ac passibiles audiens, nihil eos aliud q̄ homines infirmos fuisse cognoscet, vulnerantesq; merito magis q̄ vulneratos admirabitur. Quis item adulterū Martis & Veneris videntis, Vulcaniq; contra vtrunq; concinnatū dolum, deosq; reliquos ab ipso ad spectaculū sceleris accitos ipsosq; vententes, ac flagitium spectantes intuens non rideat, ipsorumq; improbitatem reprehendat. Quis itidē risum tenere possit, cūm Herculis aspicit ebrj Omphalesq; concubitum & Voluptatis deniq; ipsorum fœdos actus, & irrationabiles illicitasq; cupidines. Atq; ære, auro, argento, ebore, ferro, lapide, ligno, expressas fictiæ ac false diuinitatis imagines examissim persecundas non arbitrör, cūm sint res ipse per se execrabilis, evidentissimaq; erroris indicia præferant. Quibus in rebus idcirco maximè q̄ spiam illorum errores miserebitur, quod cum uxore sua petulanter a beuntē adulterum oderint, eiusce flagitiū magistros deos facere non erubescunt. Cunque ipsi sororibus suis minimè iungantur, tanti reos dedecoris adorant. Et cūm fatentur puerorum violationem esse execrabilem huic sceleri obnoxios colunt. Atq; ea, quæ ne hominibus quidem licere permittunt leges, dñis suis applicare non pudet. Postremò quum ligna & lapides diuinis prosequantur honoribus, non animaduertit se similia calcare pedibus, igniq; consumere, quorum partes diuina appellatione venerantur. Et quæ paulò ante in usum habuere, ea p̄ summam stoliditatem sculpta colunt. Non videntes, neque prorsus intelligentes, nō deos se, verum sculptoris artem adorare. Quamdiu enim impolitus est lapis, ru

Hic stu
pratas a
Ioue molt
eres cōme
morat.
Adulteri
nos hōn
suos supi
ter in eccl
iūm subli
mauit, ve
nefandæ
sua nequ
itiae velam
men obdu
ceret.

Narrat de
os accitos
in Martis
& Vene
ris ludibri
um

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

disq; materia, ea pedibus calcant, ac ministerijs suis, & v̄sibus s̄pē etiam vilioribus mancipat. Vbi verò artifex his peritiae suæ rationes & commensiones addiderit, & viri siue mulieris figuram in materia venusta arte formauerit; tunc agentes artifici gratias, eos iam vt deos colunt, precio à sculptore comparatos. Sæpe verò & ipse sculptor, quasi oblitus operis lui, à se cendiis vota perloluit, & quæ antè paululum expoliebat, atq; tondebat, ea post impositam extremam artis manum, appellat deos. Atq; si quidem ista mirari oportebat, periti in primis opificis ars suscipienda fuit, nec fuerant quælibet opera auctori suo præferenda. Nec enim artem materia, sed ars materiam potius ornauit. Longè igitur iustius fuit artificem eos, quām opificium colere, quod & prior erat is, qui ex arte prodierunt dñs, & eos, vt voluit, fecit. At nunc perutra ratione, ac iure violato peritiam atq; artem contemnentes, ea quæ peritia & ars efficit, venerantur. Et cum autor huiusmodi homo moriatur, quæ ab ipso facta sunt, ea ut immortalia honorant. Quæ nisi quotidie curentur, tempore omnino per naturam deficiunt, & obsolescunt. Quis igitur in eo quoque non illorum miseretur amentiam, quod visu ipsi prediti, non videntes adorant? Et audientes non audientibus supplicant? Cunḡ sint ipsi animati & rationabiles, eos qui prorsus non mouentur & inanimes sunt, appellant deos. Et quod mirum sit, quos ipsi custodiunt, & in potestate habent, eis quasi dominis seruiunt. Ac ne frustra me ista prosequi existimes, aut mentiendo quis putet, datur hæc hauiré oculis, atq; in promptu volentibus, est huiusmodi cernere. Sed præstantius id testimonium est, que d ex diuina scriptura, de his mutuamus. Quæ iampridem præmonuit, dicens: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, Aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ne prophetica quidem nobis deest aduersus hæc, & grauis quidem insimulatio, dicente per prophetam spiritu sancto: Confundentur qui finxerunt Deum, & sculpti omnia inania, & omnes vnde facti fuerunt, execrati sunt, & surdi ab hominibus. Congregentur omnes & stent simul, & revercantur & confundantur simul. Faber enim acuit ferrum, & dolabra operatus est illud, & statuit ipsum in brachio virtutis suæ, & esuriet & infirmabitur, & non bibet aquam. Lignum quippe eligens faber, statuit ipsum in mensura, & in glutino compegit illud, & fecit ipsum in formā viri, & velut speciem hominis. Statuit ipsum in domo, & quod excidit de sylua lignum, quodq; plantauit dominus, & plus ultra porrexit in altitudinem, ut esset hominibus in combustionem, sumensq; illud ex eo caleficeret. Succidentesq; coixerunt in eo panes, & quod reliquum fuit, ex eo fecerunt deos, & adorauerunt, cuius dimidium igni succenderat, & in cuius dimidio assatis carnibus comedit, & saturatus est & calefactus, ait: Dulce mihi est quod calefactus sum, & ignem vidi, & reliquū similiter adorabat, dicens: Erue me, quia Deus meus es tu. Nescierunt ut sentirent, quoniam obscurati sunt, ne viderent oculis suis, & intelligerent corde. Nec reputauit cor de suo, neque recognovit anima sua, neque agnouit sensu, quia dimidium eius combussit igne, & super carbones eius exiit panes, & assans carnes comedit, ac reliquum eius in abominationem fecit, & aderant illud. Scitote, quia cinis est cor eorum, & errant, & nemo potest eruere animas illorum. Vide et ne dixeritis, quia mendacium in dextera mea est. Quidnisi, ergo impij omnium iudicio habeantur, quos & diuina scriptura in peccatis accusant: An verò nec sum in felices sunt, qui tam aperte arguuntur, inanimenta pro veritate adorare? Quanā autem his spes, vel quæ erit venia, qui mutis & immobilibus fidunt, eaque pro vero

Non materia rem,
sed ars ma teriam ex ornat

Gentiles simula-
cris quasi domini suis seruite
bant

A vero Deo venerantur & colunt: Utinam enim vel absque figura deos illis finge retartificis manus, ne insensibilitatis evidens haberent argumētū. Nam simpli ore ita fortasse induxisserint, ut idola sentire putarent, nisi indicia & signa sensuum, oculos, aures, manus, nares, atque os haberent, ociosa atque immobilia, ad sentiendi usum, sensibiliumq; suffragium. At nunc ea habentes non habent, & stantes non stant, sedentesque non sedent. Neque enim inest illis horum operatio. Sed ut artifici placuit, sic manent, nullumq; deitatis indicium pre se ferentes, stolidi atque inanimes iacent, id solum consecuti humanæ artis industria, ut aliquid esse videantur. Utinam & huiuscmodi falorum deorum præcones, poeræ, scriptoresque reliqui, deos illos simpliciter etiam scripsissent, non etiam illorum actus, quibus dij non esse arguantur, & actam fœdissimè vitā monumētis tradidissent. Potuissent quippe solo deitatis nomine veritatem quoque obrepere, immo plurimos à veritate fallendo subducere. At nunc amores Iouis, impudicitiasq; narrantes, aliorū mque flagitia, & puerorum violationes, & zelotypias fœmineas, voluptatis causas suscep̄tas, metusq; ac formidines, & perturbationes ceteras, id in primis efficiunt, ut non modò de dijs, sed ne de hominibus quidem honestis prosecutivideantur, verūm de turpissimis, ac longè ab honestate remotis, fabulosa finxisse. Sed fortassis impij ad poetica se figmenta conuertent, dicentes poetarum esse proprium, quæ non sint fingere, fallasq; fabellas ad voluptatem audientium scribere. Huiusque rei gratia, ista & de dijs illos finxisse contendunt. At hæc planè futilis ratio omnium maximè illorum confutabit errores. Nam si poetæ falsa & ficta conscribunt, falsa profectō erit & ipsa Iouis, Saturni, Iunonis & Martis, cæterorumq; appellatio. Fortassis enim, ut ipsi aiunt, nomina quoque ipsa ficta sunt, neque omnino quicquam est Iupiter, Saturnus, & Mars. Sed eos quasi qui sint ad audientium voluptatem, finxere poetæ. Porro, si quæ non sunt, poetæ configunt, quo pacto isti deos, qui sint, ita venerantur. An forte dicturi sunt nomina quidem ficta non esse, gesta verò fallaciter fuisse conscripta? At istud quoquenシhilo minus eos egrè tuebitur, estque planè imbecillis ratio. Nam si gesta mentiti sunt, & nomina prorsus ipsa mentiuntur, quorum esse facta dixerunt. Si autem illorum tradendis nominibus veraces sunt, necessariò & operibus enunciandis veri fuerunt. Prætereā, qui deos hos esse fabulosè finxerunt, sciunt profectō & quæ deos conueniat agere, nec hominum gesta unquam dij applicarent, sicuti nec ignis opus, aquæ quispiam adscriberet, quum hic adurat, illa liquidæ substantiæ sit. Si igitur digna sunt dij opera, dij vtique, & qui illa gessere sunt. Si autem hominum sunt, & hominum turpium adulteria, & cætera quæ prædiximus opera, homines non deos esse, qui ea perpetrarunt, quis tam vecors ut non intelligat? Quippe substantijs opera congruere necesse est, ut & ex opere, qui patrauit testimonium habeat, & opus ex substantia queat agnoscī. Sicut igitur, qui de ignis & aquæ substantia differit, aquam vrere, & ignem refrigerare non dicit. Qui item de sole & humo disputat, humum illuminare, solemq; herbam fructusque ferre non adserit, quod si diceret, stolidus & dementissimus esset. Ita & Gentilium scriptores, & ille in primis poeta, qui excellentissimus omnium est, siquidem deos esse louem, ac reliquos scitissent, nūquam profectō eis huiusmodi plenos fœditatis actus impingerent, quæ deos non esse conuincerent, sed fuisse homines, eosque parum pudicos adsererent, quod si te autore illi, ut poetæ mentiti sunt, cur & de valentia herorum mentiti non sunt, ut pro fortitudine imbecillitatem: pro imbecillitate fortitudinem fingerent. Oportebat enim, sicuti in loue & in lunone fecerunt, ita & Achillem ignuum, timidūmque mentiri. Theristæ contra vires valentiamque admirari. Non aegritur potest

B non esse conuincerent, sed fuisse homines, eosque parum pudicos adsererent, quod si te autore illi, ut poetæ mentiti sunt, cur & de valentia herorum mentiti non sunt, ut pro fortitudine imbecillitatem: pro imbecillitate fortitudinem fingerent. Oportebat enim, sicuti in loue & in lunone fecerunt, ita & Achillem ignuum, timidūmque mentiri. Theristæ contra vires valentiamque admirari. Non aegritur potest

Quid poetarum proutrum proutrum

o Diome-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

et gloria, & Hectoris muliebria facta, Hec ubi verò sortia tradere. Quippe, vt
 si debilē
 superet, vt
 probatur
 de Achil-
 le contra
 Thersite

Diomedis, & Hectoris muliebria facta, Hec ubi verò sortia tradere. Quippe, vt
 ipsi volunt, in omnibus poetae fictione & mendacio, vti debuerunt. An qui ve-
 ra de hominibus scripsere, de his qui dicuntur dñ mentiri non timuerūt: id quo-
 que adfere quidam ex his solent, poetas cum deorum flagitia dicunt, mentiri.
 In illorum verò laudib⁹, cùm louem deorum patrem, & summum & olympi-
 um, atq; in coelo regnante scribunt, nō fingere, sed vera prosequi solitos. Hāc
 autem rationem aduersus eos in primis facere non ego solum, sed quilibet faci-
 lē intelligit. Nam rursus prioribus demonstrationib⁹ si se contra eos veritas ad-
 seret. Nam actus quidem homines illos fuisse conuincuit, laudes verò humanæ
 naturæ excedunt modum, ad utrumlibet horum aduersum se dissidet. Neque
 enim coelestium est proprium ista perpetrare, neq; qui talia gerunt, deos supplici-
 cari fas est. Quid ergo intelligendum restat, nisi laudes illas quidem falsas esse,
 atq; ad gratiam fictas? Actus autē ad illorum perpetuum dedecus, veraciter tra-
 ditos. Atq; hoc verum esse facile consuetudo docet. Ad utrumlibet horū aduer-
 sum se dissidet. Neq; enim coelestium est propriè ista perpetrare, neq; qui talia ge-
 runt, deos supplicari fas est. Quid ergo intelligendum restat, nisi laudes illas qui-
 dem falsas esse, atq; ad gratiam fictas. Actus autem ad illorum perpetuum dede-
 cus veraciter traditos, atq; hoc verum esse, facile consuetudo docet. Nemo enim
 ferē est, qui cùm aliquos laudat, eorum vitā ac mores insimulet. Sed potius quo-
 rum sunt scœda actiones, hos occulendi pro brigratia, extollunt laudib⁹, vt ha-
 rum magnitudine seductis auditoribus, illorum obumbrant, operiantq; nequitiā.
 Veluti si quis laudare quempiam instituens, neq; ex vita bene actæ merito,
 neq; ex virtute animi occasionem laudum vilam inueniens, alio illum extol-
 lat modo, & ei, quæ meritis suis maiora sunt, tribuat. Ita & poetæ apud illos ad-
 mirabiles, reveriti turpia illorum gesta, qui apud illos appellantur dñ, id nomen

D

quod supra hominem est, illis applicuerunt, ignorantes fore, vt ex huiusmodi
 velamentis, non tam obumbrant illorum humana facta, q; ex humanis defe-
 stibus, diuinos illos honoribus non congruere, cunctis innotescat. Evidē reor
 eis præter sententiam contigisse, vt eorum perturbationes, & gesta turpia dice-
 rent. Nā cùm Dei appellationem nemini, vt scriptura ait, cōmunicabilem, hono-
 resq; diuinos his, qui non dñ, sed mortales erant homines, deferre studerent, ma-
 gnum profecto, atq; impiū facinus moliebantur. Quocirca inuiti etiam, veritate
 impellente, coacti sunt illorum exponere vitia & perturbationes, vt omnibus
 posthac futuris ex eorum scriptis certum capereliceret argumentum, eos non es-
 se deos, qui huiusmodi patrascent scelerā. Quænā ergo ratio, quæ demonstratio
 huiuscē superstitionis emulī reliqua est, qua deos illos esse probari possint? Ex
 his enim, quæ paulo ante prædiximus homines deos, & quidem parum pudici-
 cos fuisse probatum est. Sed forte se ab illa cōuertent, eaq; tumidi proferēt, quæ
 ab illis ad vitæ usum utiliter inuenta leguntur, discentes eorum gratia, ipsos eti-
 am deos extimari, quod hominibus utiles fuerint. Nam lupiter quidā figulinā
 inuenit artē, Neptunus gubernatoriā, Vulcanus erariā, Minerua textoriā, Apol-
 lo musicā, Diana venatoriā, Iuno stolē confectionē, atq; agriculturā Ceres, &
 alias alijs reperiisse tradunt ab his, qui illorū gesta scripsere. Atqui istas huiusmodi
 artes non illis solis, sed cōmuni nature mortaliū homines assignare debuerāt, in
 quā intendentes illas inuenisse referuntur. Quippe artes plurimi nature imita-
 tionem esse diffiniunt. Si igitur illarum quibus studuerunt artium periti euase-
 re, non ideo dñ existimandisunt, sed potius homines. Non em̄ ex eis artes em-
 nauerunt, sed in artibus & ipsi naturā imitati sunt. Nam cùm essent homines p̄
 naturā disciplinæ capaces, iuxta hominis diffinitionē, quid mirum, si & ipsi hu-
 mano animo in naturā suā inuentes, huiusmodi excogitarūt artes? Porro, si ob

artium

Artes a
 dñs ant-
 quis reper-
 ita

Ars quid.

A artis inventionem ipsos appellatione diuina honorandos cōsent, quid prohibet aliarum quoq; inuētōes artium deos appellare? Hac em ratione, & illi huiuscmodi promerent honores. Nempe em literas inuenere Phœnices, Heroicū carmen Homerūs, dialecticā Zeno Eleates, rhetoricā Syracusanus corax, Apum, ^{altas, Apj} & sapientiam fructum Aristoteles, Triptolemus sementē frugum, Legesq; Lycur ^{ariorum} gus Lacedemonius & Solon Atheniēsis. At verò literarū constructionem numeros, mensuras atq; momēta Palamedes repperit. Et alij alia, & varia humanæ vitæ cōmoda inuenere, sicut ipsi quoq; testantur. Si igitur artes ac discipline deos faciūt, atq; harū gratia sculpuntur dī, necesse est, ut qui post illos, aliarū quoq; inuētis claruerunt, & ipsi dī sint. Quod si isti diuinos honores detrahunt, eosq; mortales recognoscūt, necessariō Iupiter, etiā & luno, & ceteri, dī appellandī nō sunt, sed ipsi quoq; homines fuisse credant, qui, vt prædiximus, ne honesti quidē fuere. Ita ex ipsa quoq; sculptura signorum nihil aliud q̄ homines fuisse conuincuntur. Quām em illisipsis sculptores imponūt formā, nisi virorū ac mulierū, & quæ his inferiora sunt, mutorū animaliū, volatiliū omnigenū, quadrupedū, iumentorum, beluarum, atq; serpentum? Queq; terra, & mare, omnisq; aquarū natura profert: Cūm em ad vītorū ac voluptatū stoliditatē corrūscent homines, nihilq; amplius aspicerent q̄ voluptates, & concupiscentias carnis, quippe qui in irrationalibus animū fixerant, in his diuinitatem quoq; inesse censebāt, ac pro varietate perturbationum numerosos sibi finxere deos. Quadrupedum enim imagines, atq; serpentum, & volatilium apud eos honorari videoas. Sicuti ait diuinæ ac vere pietatis & religionis interpret Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes em se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei, in imaginem corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum, & serpentum. Ideo & tradidit eos in passiones iugominię. Nam cūm, vt prædixi, animam irrationaliū voluptatū perturbationibus subderent, ad huiusmodi sibi fingendos deos devoluti sunt, lapsi q̄ famatiq; à veritatis soliditate deiecti, quod illis Deus aduersatus sit, in his voluntā tur mileri, verbisq; patrē Deum in irrationalibus fingunt. Qua ex re, & hi, qui apud eos philosophi dicuntur, & eruditū, cūm v̄rgeri à nobis cōperint, nihil ne ^{Philoso-} phant hominū, & mutorū animaliū formas, atq; effigies esse, qui apud eos videntur dī. Verā hanc adferunt rationē, idcirco se illas imagines fingere, vt per eas sibi Deus respōdeat & reueletur: non posse em inuisibilem aliter nosse, q̄ per hūiustmodi signa atq; teletas. Alij sapiētiora his, & altiora se dicere arbitrātes, aut, adeo hec singi, atq; formari, vt per ea cōlestes inuocētur & appareat angeli, atq; virtutes. Sicq; apparētes, verā illis Dei insinuent notionē. Esse em ea hominibus velut literas, que relegentes possint per eā, que ex illis insinuantur, cōlestiū sp̄iri- tūm reuelationē, Dei intelligentiā consequi. Ita quidē illi perq; sanè fabulosæ, neq; em logicē dicūt. Nam profectō si quis eā rationem diligenti examinatione discutiat, animaduertet eorum opinionem nihil minus habere falsitatis, q̄ quæ supra demonstrata sunt. Nā, vt eos percōtemur sub iudicio veritatis, dicant que- so, quo pacto per hāc, aut respondet, aut noscitur Deus. Vtrū per circūpositam illis materiā, an per induc tam materiē formam? Nam siquidē sib Materiam, que iam formæ necessitas, vt non prius etiam, q̄ ista fingerentur, per omnem prorsus Materiam apparuerit Deus, frustra verò tempora quoq; isti fabricati sunt, inclu- dentes intrinsecus unum, vel lapidem, aut lignum, aut quamlibet auri particu- lam. Cūm hisce substantijs terra omnis plena sit. Porrò, si superducta effigies ap̄ partitionis diuīnæ causa est, quid iam auro, cāterāque materia opus est, ac non magis per ipsa vera animalia, quorum formæ simulacra sunt, Deus rerū elatur? Nam clarius profectō Dei gloria iuxta eorum quoque rationem innotesceret,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Simula-
era apud
gentes co-
labantur,
sed tamen
in eorum
pernicie.
al. execren-
tur

Cuper animata rationabilia & irrationabilia, q̄ inanimata atq; immobilia manife-
starunt. Quibus in rebus, maximā impietatem in perniciem suam operantur. Cū
ēm naturales animates, siue quadrupedes, siue volucres, siue serpentes, ob illarū
vel feritatem, vel immunditiam excentur, atq; aduersentur, harū tamē imagines
lapidibus insculptas, aut lignis, aut auro diuinis prosequuntur honoribus. Cū ip-
sas magis viuetes, atq; animatas venerari, q̄ illarum effigies stolidas debuerint.
At fortasse nihil herum, neq; forma scilicet, neq; materia, diuinæ reuelationis
causa est, sed ars sola discipline coniuncta, Deum euocat. Quippe quæ sola est na-
turæ imitatione. Sed si disciplinæ causa sculptilia Deus implet, quænam rursus ma-
teria necessitas est, cum ars atq; disciplina in hominibus sit. Nā si disciplinæ gra-
tia se reuelat Deus, atq; idcirco sculptilia quasi dī honorantur, oportebat homi-
nes magis, vt artis autores coli atq; adorari, quod & rationabiles sint, & arte in-
tra se inclusam habeant. Enim uero ad secundam illorum altioremet rationem,
ista quoq; merito quispiam dixerit. Si hæc ob Dei reuelationem ò gentiles non
faciunt, sed ob præsentiam illic angelorum, quid est quāobrem statuas, per quas
virtutes ipsas cœlestes inuocatis, pluris quam ipsos angelos faciunt. Cū enim (vt
dicitis) intelligendi Dei gratia sculptatis imagines, ipsi q̄ simulacris appellatione
& honorem Dei circundatis, rem profectò minimè honestam faciunt. Nam cū
satemini Dei virtutem simulacrorum vilia superare figmenta, atque ideo non
audeatis per ipsa Deum, sed minores inuocare naturas, ipsi eas transilientes, cu-
ius præsentiam in etuebatis huius appellationem lapidibus ac lignis imponitis,
deosq; pro lapidibus, & humana arte colitis & adoratis. Si enim ista vobis vice li-
terarū sunt ad intelligentiam Dei, vt mēdacerit dicitis, equum profectò nō est, si-
gna ei, q̄ significat in honore præferre: neq; em si quis regis scribat nomē, in tuto
præferreret regi, sed ob id facinus iudicium damnationis excipiet, licet literæ, que re-
gis nomen efficiunt, ipsius arte formatæ sint. Ita & vos siquidem integra ratio-
ne vigeretis, nunquam huiusmodi diuinitatis indicia ad materiam derescissetis,
ne sculptile quidem sculptori homini anteferetis. Nam si (vt dicitis) literarū in-
star ista Dei præsentiam signant, atque ideo, acsi Deum significantia diuinis di-
gna censemur honoribus, certe, qui ea sculpsit, eisq; effigiem dedit, rursus enim
id repetam, artifex multò magis hos promerebatur honores, quippe, qui illis
longe valentior est atque diuinior, quum pro eius arbitrio secta illa fuerint, at-
que formata. Si igitur literæ sunt dignæ miraculo, quanto ille, qui eas scripsit,
propter artem, atque animæ disciplinam admiratione præcellit. Constat igitur
. ex his deos appellandos non esse. Rursus eos percunctari libet, qui huiusmodi
vesanie addicti sunt. Cur quæso, simulacra hisce formis insculpit? Si enim quæ
humana sit Deus effigie, idcirco hominis linimenta formatis, cur mutorum
queque animalium illi figuræ imponitis? Sin autem brutorum animalium ins-
gnitus est specie, cur illi rationalium effigie imponere maluistis? Quid si vtrū-
que simul est, & ex vtrisq; compositis intelligitis Deum, q̄ scilicet irrationali-
um ac rationalium præferat formas, quid coniuncta disiungitis: brutorumq; &
hominum linimenta distinguitis: nec illum semper ex vtrisq; cōponitis. Cuius
nō sunt illa fabulosa figura Scylla, & Charybdis, & Hippocentaurus, & apud
Aegyptios Cynocephalus latrator Anubis? Oportebat em ut ipsos soles sic ge-
mina effigie pingi, vt si forma illis vñica est, non alia quoq; in illorū ignominia
fingi. Rursum si masculæ sunt eorum formæ, cur scemineas quoque illis effigies
addunt? Si autem sceminae, quid falsa masculinas imponunt? Sin vero vtruncq;
simul sunt, quid est quamobrem connexa disiungunt? Non em hac ratione diri
mi ista, sed cōiungi debuerint, vt fierent illorū dī Hermaphroditi. Ne non solū
impictatem & improbitatem, sed risum quoq; cernētibus, tā scēda superstitione illo

Mercuri⁹
 apud Ae-
gyptios
colitur

Arum exhiberet. Certè si corporea omnino specie deum esse arbitratur, vētremqq illi & manus, ac pedes, c^reuice, & pectus, & genitalia humano more mēbra circundare non verentur, vide ad quæ impietas prærupta illorū mens deuoluta est, quæ talia de Deo cogitare nō metuit. Sequitur em̄ necessariò, vt talia quoqz corporeæ imbecillitat^s pati dicatur, si circumscribatur hominum instar varietate membrorum, vt scindī possit ac diuidi, & rursus ex toto interire. Atqui hęc, & huiusmodi in Deum non cadere, quis tam demens, quin videat; Sunt em̄ terrenorum corporum propria. Deus enim incorporeus est & incorruptibilis, immortalis, & eternus, nulliusqz omnino indigens. Hęc autem & corruptibilia sunt, & corporum linimenta, quæ & humana ope, atqz arte opus habent. Nam sæpē numero cernimus ea, cùm fuerint vetusta, renouari. Et quę vel qui diuturnitas, vel pluua, vel animal quodlibet fortè violauit, ea denuo singi. Qua ex re meriditd qui quis illorum carpet amentiam, qui eos prædicant deos, quorum ipsi autores instauratoresqz sunt, & quos ipsi ingenio & arte componunt, atqz ne defluant sæmiter statuunt, ab eis salutem petunt, quoqz non ignorant sua indigere prouidentia & cura, de his ipsi quę sibi sunt necessaria, postulant, & quos paruis ædibus includunt, eos cœli ac terræ totius dominos dicere non erubescunt. Non aut ex his solum impietas illorum scelus animaduertere possumus, verūm & ex eo quod diffona sit illorum de simulacris variagz sententia. Si enim sunt ipsi dij, vt adserunt, qui de his philosophantur, cui ex his adhærebimur, aut quem maioris autoritatis arbitramur, vt Deum securi & confidentes adoremus, agnoscentesqz, qui verè Deus sit, nihil hæsimus. Non enim idem apud omnes appellontur dij, sed quot per orbem nationes sunt, tot ferè singūtur dij. Et sæpē fit, vt vna regio, & eadem ciuitas, in huiusmodi simulacrorum cultu aduersum se magna dissidēat. Nempe enim Phœnices Aegyptiorum deos penitus nesciunt: Aegyptijs itidem Phœnicum simulacra ignorant. Scythæ itidem Persarum, & Syrorum Persæ non suscipiunt deos. Pelasgi quoque Thracum sacra repudiant, Thracosqz Thebanos ritus cultusque ignorant. Indi præterea aduersus Arabas, & Arabes cōtra Aethiopas, hiqz ipsi aduersum se de religione dissentiunt. Syri etiam Cilicum deos minime adorant, Cappadocumque genus deos alios nominat. Sed & Bithyni^{ali. Bithyni} alios, & alios Armeni^{nici} si bi finxere. Et quid me necesse est multa memorare: Epirotæ alios quām qui insulas habitant, hique ipsi alios quām Epirotæ deos venerantur. Denique omnis fermè ciuitas, omnis pagus finitimarum nes. iens deos, præfert suos, hosque solos cæteris præfert. Aegyptiorum sacra, sacrilegia nihil referre opus est, cùm sint ante oculos omnium, vt scilicet aduersum se vrbes omnes de religione dissideat. Studeant veluti dedita opera contraria sibi nuicem, qui sunt finitimi, coleat. Nempe enim crudilis apud alios vt deus adoratur, vicinis alijs abominatione existimatur. Leo item, qui apud alios pro Deo colitur, non solum à proximis ciuitatibus minime suspicitur, verum etiam si ab his reperitur, vt belua immanis occiditur. Piscis etiam, quem alij vt Deum venerantur, ab alijs in cibum licenter assumitur. Hinc apud illos & bella, & seditiones, & inuidiae occasiones, omnisque perturbatione, & voluptas viget. Quodque mirum sit, Pelasgi (vt tradunt qui ista scripsere) quum ab Aegyptijs deorum nomina cultusqz didicerint, Aegyptiorum deos ignorantes, alios quām illi colunt. Cunctarūmque prorsus gentium, quas idolorum vesanus detinet cultus, aduersa secūmque dissidens est de religionis sententia, vt neque apud easdem, eadem inueniatur. Et meriditd id quidem. Nam quum ab vnius ac veri Dei intelligentia delapsi sint, atque à vero patris verbo saluatore omnium Christo defluxerint, mentem iure habent in multa variagz distractam. Et quemadmodum hī qui auersati solem, quum per ob

Leo apud
Aegypti-
os pro deo
colebatur

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

scura oberrant loca, plurimos anfractus itineris circumneundo conficiunt, & cum
 praesentes non videantur, eos qui non adsunt, quasi praesentes conspicantur, vi-
 dentesque non vident. Ita & qui auersi a Deo animae incurserint tenebras, ani-
 mo nutante sunt, ac semper ambiguo: & quae non sunt, veluti ebrij & non viden-
 tes, conspicantur. Sunt autem protectio ista summæ illorum impietatis, perquam
 euidens apertumque documentum. Nam quum sint varijs ac diversi per regio-
 nes singulas ac ciuitates dij, & alter tollat alterius deos, omnes ab omnibus una
 tolluntur. Qui enim apud alios censemur dij, deorum quos alij colunt, sacrificia
 sunt atque libamina, aliorum inque item hostias, alij pro dijs venerantur. Aegy-
 ptij bouem & apim, qui est vitulus colunt, hos loui alij litant. Etsi enim non eos
 ipsos, quos illi fecere deos immolant, quum autem similia mactent, eadem ma-
 ctare videntur. Libyci arietem, quem Ammonem vocant, Deum habent. At
 hic ab alijs in deorum suorum victimam ceditur. Indi Liberum patrem adorant,
 ipsum signanter vinum appellantes, hoc autem alijs ceteri libant. Alij fontes at-
 que amnes, & Aegyptij in primis, præferunt, ac deos prædicant. Ceteri tamen
 aliquicque ipsi religiosi cultores Aegyptij, & suas, & aliorum sordes vndis dilu-
 unt, & quod ex his reliquum fuerit, cum execratione projiciunt. Tota ferme
 Aegyptiorum cultura, aiarum gentium dijs sacrificium est, ut ab illisipsis ride-
 antur, quod non deos, sed quae sunt aliorum, & sua purgamenta & sacrificia di-
 uinis prosequantur honoribus. Iam vero quidam in id impietatis vefaniæque
 deciderunt, vt ipsos quoque homines, quorum colunt figuræ atque formas, fal-
 sis dijs suis mactent & sacrificium offerant. Nec anima duertunt felices eas, quæ
 a se litantur hostias, primitiva esse exemplaria deorum, qui ab ipsis effecti sunt,
 & adorantur, & quibus offerunt homines. Similia enim ferme similibus, imo
 longè præstantiora deterioribus immolant. Animata enim inanimis mactant,
 & rationalia stolidis offerunt. Scythæ denique illi, qui tauri vocantur, deo quæ
 ab illis virgo dicitur, eos qui naufragia evaserint, & quoscunq; ceperint Graeco-
 rum victimas offerunt. Adeo aduersus naturæ suæ socios homines impiè scui-
 unt. Ac per id deos suos feros atrocésque denunciant, vt quos prouidentia ma-
 rinis periculis eruit atque seruauit, hos illis immaniter iugulent. His profecto contra prouidentiam aperta feruntur insanæ, qui illius beneficium animi sui feritate nituntur obruere. Alij quum ex bello victores rediere, quos ceperint ex ho-
 stibus, in centenos diuidentes Marti, quotquot ex numero illo centenario eli-
 gunt, mactant. Neque sane Scytharum solùm id facinus est, qui barbarica natu-
 rali feritate aguntur. Sed simulacrorum dæmonumque nequitie proprium est.
 Nam & Aegyptij Iunoni dudum huiusmodi victimas cedere soliti sunt. Sed &
 Phœnices & Cretenses Saturnum immolatis filijs placant. Prisci quoque Ro-
 mani louem Latiarum mactatis venerabantur hominibus. Atque aliter alij, o-
 mnèsque pariter & inquinabantur, & inquinabant. Id quidem quod caedes per-
 petrarent, hoc autem quod sua delubra hisce nidoribus victimisque polluerent.
 Hinc iam profecto hominibus malo multum adiectum est. Cum enim cerne-
 rent his deos suos oblectari, continuo & ipsi se ad imitandum eos contulerint,
 virtutis suæ interesse arbitrantes, præstantiores, vt ipsi putabant, imitari. Vnde
 homicidijs ac parricidijs, omnibusque lasciujs dedere manus. Nam omnis fer-
 me ciuitas omnibus nequitia sordibus plena est, dum studet deorum suorum
 moribus similes fieri. Neque inter idolorum cultores frugi aliquis ac pudicus
 est. Isq; solum laudatur, qui omnes impudicitæ suæ testes habet. Denique Phœ-
 nices mulieres, olim quum sacra dijs suis facerent, se se palam prostituebant. Hu-
 iusmodi corporum suorum foedo mercimonio deam suam se placare arbitran-
 tes, & per hæc scelera propitiari facere. Viri quoque sexum suum abnegantes,
vcc

A hec iam mares se esse recolentes, muliebrem molliuntur in sexum, ut ex his gratificantur, honoresq; deferant deum matri, omnesq; pariter fœdissimè visunt, ac in deteriora quotidie certatim feruntur. Et sicut ait Christi summus ille minister Paulus: Mulieres eorum immutauerunt naturalem vsuum, in eum, qui contra naturam est. Similiter, & mares omisso naturali vsu fœminæ, exarserunt in concupiscentia sua in alterutrum, masculi in masculos turpitudinem operantes. Enim uero illi dum hæc & his similia faciunt, confitentur eos quoque, quos appellant deos huiusmodi fuisse vita. Nam ab loue quidem stuprations puerorum atque adulteria, A Venere autem fornicationem, à Rhæa impudicitiam, à Marte cædes, aliaque ab alijs didicerunt, quæ Romanæ leges severissimè puniunt, pudicisque omnibus in execratione sunt. An verò dignum est eos arbitrii deos, qui talia faciunt, an non magis brutis longè stolidiores? Ergo ne eos colunt, homines existimandi sunt: & non potius, ut mutis & inanimatis multo deteriores miserandi: Nam si sensum animæ suæ cogitarent, nunquam profectò in hæctam proni decidissent, verū mque Deum Christi patrem denegassent. Enim uero, quid illi dicturi sunt, qui istos ratione transcendunt, creaturaque vehementer affixi sunt, reueriti tam euidentia execrationis indicia, reprehensibilia ista & nefaria omnino esse, nec ipsi negabunt. Cæterum illam si bi superesse inuictam irrefragabilēmque rationem existimabunt, quod mundum ac mundi partes venerantur. Gloriabuntur enim, vt qui non lapides, non ligna, figurásque hominum & mutorum animalium, volatilium, serpentium, quadrupedūmque colant, sed solem & lunam, cunctū inque ornatum cœlū. Terram item omnemque liquidam fluidāmque naturam venerentur, dicentq; non esse possibile, vt quis hos nō esse naturaliter deos veris rationibus proberet. Cùm constet omnibus, ea neque muta esse neque irrationalia, sed humanam superare naturam, quod in cœlis alia, alia in terris sint. Libet autem ista quoque intueri ac perscrutari. Nam in his quoque veram contra eos rationem inuenire per facile poterimus. Verū antequam ad argumenta veniamus, iuuat creaturam ipsam contra illos citare testem, clamantem quodammodo, & autorem opificemque suum Deum patrem domini nostri Iesu Christi aperiè prædicantem, quem inepti isti sapientes auersantur, quum ab eo conditam adorēt creaturam, ac diuino honore prosequantur. Ipsam, inquam, creaturam adorantem & confessantem dñm, quē illi sua causa denegant, aduersus illorum amentiā citabimus. Ita em̄ homines eius partii admiratores, easq; deos arbitrātes, ipsarū ad inuicem consensus atq; vsls ritè admonebit. Nempe em̄ hec ipsa constantia prædicat, insinuatq; patrē verbī suū esse opificē ac Deū, dñ absq; vlla contradictione ipsius patet imperio. Sicut diuina quoq; lex admonet, dicens: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manus eius annūciant firmamentū. Nec verò obscura est ea rerū fides, sed aperta valde atq; cōspicua his, qui mentis oculos non penitus excæcatos habent. Nam si quis creaturæ singulas assumentes partes, eas seorsum accipiat, veluti verbī gratia, solem per se tantū lunamq; seorsum, & terrā itidem & aerem & calidam ac frigidam, & aridam humidamq; substantiam diuidens à connexu, ac iunctura mutua, singula seorsum sumat, separatimq; dispiciat, inueniet profectò nil ex his per se sibi posse sufficere, sed omnia sui mutuo egere, & suo vicissim vslu auxilioq; constare. Nam sol quidem vnā cum cœlo omni circunfertur, intusq; continetur, illiusq; nunq; exceditorbes. Luna item & reliqua sidera luctantia testantur, quid eis auxiliū à sole proueniat. Tellus item absque pluvijs fruges profectò non germinat. Pluviæque itidem sine ope nubium, nunquam hūcum funderentur. Ne nubes quidem absque aere per se apparere vel constare possent. Aer quoque non à seipso, sed ab æthere incenditur, & à solis fulgore il-

Non idolo
rum cultus
sed diuinis
operibus
esse debet
addicti
Christige
na.

re naturam, quod in cœlis alia, alia in terris sint. Libet autem ista quoque intueri ac perscrutari. Nam in his quoque veram contra eos rationem inuenire per facile poterimus. Verū antequam ad argumenta veniamus, iuuat creaturam ipsam contra illos citare testem, clamantem quodammodo, & autorem opificemque suum Deum patrem domini nostri Iesu Christi aperiè prædicantem, quem inepti isti sapientes auersantur, quum ab eo conditam adorēt creaturam, ac diuino honore prosequantur. Ipsam, inquam, creaturam adorantem & confessantem dñm, quē illi sua causa denegant, aduersus illorum amentiā citabimus. Ita em̄ homines eius partii admiratores, easq; deos arbitrātes, ipsarū ad inuicem consensus atq; vsls ritè admonebit. Nempe em̄ hec ipsa constantia prædicat, insinuatq; patrē verbī suū esse opificē ac Deū, dñ absq; vlla contradictione ipsius patet imperio. Sicut diuina quoq; lex admonet, dicens: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manus eius annūciant firmamentū. Nec verò obscura est ea rerū fides, sed aperta valde atq; cōspicua his, qui mentis oculos non penitus excæcatos habent. Nam si quis creaturæ singulas assumentes partes, eas seorsum accipiat, veluti verbī gratia, solem per se tantū lunamq; seorsum, & terrā itidem & aerem & calidam ac frigidam, & aridam humidamq; substantiam diuidens à connexu, ac iunctura mutua, singula seorsum sumat, separatimq; dispiciat, inueniet profectò nil ex his per se sibi posse sufficere, sed omnia sui mutuo egere, & suo vicissim vslu auxilioq; constare. Nam sol quidem vnā cum cœlo omni circunfertur, intusq; continetur, illiusq; nunq; exceditorbes. Luna item & reliqua sidera luctantia testantur, quid eis auxiliū à sole proueniat. Tellus item absque pluvijs fruges profectò non germinat. Pluviæque itidem sine ope nubium, nunquam hūcum funderentur. Ne nubes quidem absque aere per se apparere vel constare possent. Aer quoque non à seipso, sed ab æthere incenditur, & à solis fulgore il-

o iūj lustraturi

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

lustratur; & fontes & flumina nunq̄ sine humo cōsisterent. Humus itē nō ex se ipsa solidata est, verū super aquarū substantiam firmata cōsistit certineurq; & ipsa intra suos terminos medio scilicet orbe connexa. Mare quoq; & qui extrinsecus omnem terram alluit oceanus magnis ventis agitatur, & fertur quoque illum ventorum vehemens impulerit vis. Ventiquoque ipsi, vt tradunt, qui de rerum scripsere naturis, non in seipsis, verū ex incensione & caliditate ætheris ad aerem, in ipso consistunt aere, ac per ipsum ubique spirant. Quid de quatuor elementis dicere necesse est, ex quibus natura corporum cōstat, calida scilicet, ac frigida, sicca, humidaque substantia? Quis tam vecors & ira stolidus animi est, quin sciat hæc simul quidem coniuncta constare? Disiuncta verò seorsum singula sibi mutuo inferre perniciem, vincente semper quod in his abundauerit magis. Nam calidum vi maioris algoris extinguitur, & frigidum maiore vi caloris euaneat. Aridumq; ab humore liqueficit, humidumq; sicatur ab arido. Ita ergo quo pacto dñi erunt, quæ ope sua mutuo indigent? Aut qua ratione ab his aliquid petendum est, quum ipsa ab se inuicem auxilium petant? Si enim quum de Deo agitur, is demum nullius egens, sibi que sufficiens, ac seipso plenus, in quo vniuersa cōsistant, quique ipse omnibus tribuat esse diffinitur, quomodo solem & lunam, ac reliquas creaturæ partes, quæ huius modi non sunt, indigentque foveri mutuo, deos appellare fas est? At fortassis diuisa seorsumque accepta, egena esse & ipsi fatehuntur, quum eiusrei evidens probatio ante oculos sit. Simul verò connectentes omnia, & quasi magnum ali quod confidentes corpus, id totum Deum esse dicent. Nam quoni constituerit totum, nulla iam singulis extrinsecus necessitas erit. Sed totum sibi ipsi sufficere ad omnia adserent, quise sapientes existimant. Atque hinc quoque coniunctur, atque hæc ipsa ratio impietatem ipsorum, summāque imperitiā non minus quam priora declarabit. Si enim coniuncta singula totum implent, totumque ex singulis constat, totum ergo ex partibus constat, & vntumquodque pars totius est. Hoc autem ab his, quæ pī de Deo sentiuntur, longissime removitum est. Deus quippe non partes, sed totum est. Neque ex differentibus constat, sed ipse autor est & constantiæ omnium. Iam verò inspicere, quantum impietatis aduersus Deum, qui ita loquuntur, enunciant. Si enim ex partibus constat, omnino videbitur sibi ipsi dissimilis; quippe qui ex dissimilibus perficiatur. Nam si sol est, luna non est; & si luna est, terra non est. Si autem terra est, non erit mare. Atque ita per singula accipiens, quam sit hæc eorum ratio impiæ & incepta, reperiet. Hoc vero ex humano item corpore colligens quispiam, horum meritò amentiam carpet. Sicut enim oculus auris non est, neque auris manus, neque venter pectus; neque item ceruix est pes, sed horum quodque suum implet munus, & ex his differentibus vnum cōsistit corpus, coniunctas ad vsum sui habens partes. Disiunctas, vbi tempus aduenerit, quando natura, que coniunxit ista diremerit, pro diuinæ voluntatis imperio. Ita (sed det sermoninem summus ipse Deus) si creaturæ partes in vnum connectentes corpus appellant Deum, necesse est ipsum quidem in se sibi esse dissimilem, vt supra docuimus, diuidique rursus pro natura partium, que vt diuidentur, acceperunt. Præterea, ex ipsis quoque contemplatione veritatis arguenda illorum impietas est. Si enim incorporalis est Deus per naturam, nec vilui, nec tacui subiacens, quo pacto Deum corpus autumant, & quæ obtutibus patent, manib; que contractantur, diuinis honoribus coluntur. Rursumque, si vt vera docet ratio, Deus summe potens est, nihilq; ipsum tenet, sed ipse tenet omnia, omnibusq; dominatur, quomodo qui creaturæ diuinos honores deferunt, tam stolidi sunt, vt non anima duerant ipsam ab hac diuinæ distinctionis norma seclusam; Vbi em̄ sol

D

Deus sibi ipsi sufficiens. Si enim quum de Deo agitur, is demum nullius egens, sibi que sufficiens, ac seipso plenus, in quo vniuersa cōsistant, quique ipse omnibus tribuat esse diffinitur, quomodo solem & lunam, ac reliquas creaturæ partes, quæ huius modi non sunt, indigentque foveri mutuo, deos appellare fas est? At fortassis diuisa seorsumque accepta, egena esse & ipsi fatehuntur, quum eiusrei evidens probatio ante oculos sit. Simul verò connectentes omnia, & quasi magnum ali quod confidentes corpus, id totum Deum esse dicent. Nam quoni constituerit totum, nulla iam singulis extrinsecus necessitas erit. Sed totum sibi ipsi sufficere ad omnia adserent, quise sapientes existimant. Atque hinc quoque coniunctur, atque hæc ipsa ratio impietatem ipsorum, summāque imperitiā non minus quam priora declarabit. Si enim coniuncta singula totum implent, totumque ex singulis constat, totum ergo ex partibus constat, & vntumquodque pars totius est. Hoc autem ab his, quæ pī de Deo sentiuntur, longissime removitum est. Deus quippe non partes, sed totum est. Neque ex differentibus constat, sed ipse autor est & constantiæ omnium. Iam verò inspicere, quantum impietatis aduersus Deum, qui ita loquuntur, enunciant. Si enim ex partibus constat, omnino videbitur sibi ipsi dissimilis; quippe qui ex dissimilibus perficiatur. Nam si sol est, luna non est; & si luna est, terra non est. Si autem terra est, non erit mare. Atque ita per singula accipiens, quam sit hæc eorum ratio impiæ & incepta, reperiet. Hoc vero ex humano item corpore colligens quispiam, horum meritò amentiam carpet. Sicut enim oculus auris non est, neque auris manus, neque venter pectus; neque item ceruix est pes, sed horum quodque suum implet munus, & ex his differentibus vnum cōsistit corpus, coniunctas ad vsum sui habens partes. Disiunctas, vbi tempus aduenerit, quando natura, que coniunxit ista diremerit, pro diuinæ voluntatis imperio. Ita (sed det sermoninem summus ipse Deus) si creaturæ partes in vnum connectentes corpus appellant Deum, necesse est ipsum quidem in se sibi esse dissimilem, vt supra docuimus, diuidique rursus pro natura partium, que vt diuidentur, acceperunt. Præterea, ex ipsis quoque contemplatione veritatis arguenda illorum impietas est. Si enim incorporalis est Deus per naturam, nec vilui, nec tacui subiacens, quo pacto Deum corpus autumant, & quæ obtutibus patent, manib; que contractantur, diuinis honoribus coluntur. Rursumque, si vt vera docet ratio, Deus summe potens est, nihilq; ipsum tenet, sed ipse tenet omnia, omnibusq; dominatur, quomodo qui creaturæ diuinos honores deferunt, tam stolidi sunt, vt non anima duerant ipsam ab hac diuinæ distinctionis norma seclusam; Vbi em̄ sol

al. connectentes

Corps ex suis partibus constat Alter alterius sensu non sanguis officio. Sicut enim oculus auris non est, neque auris manus, neque venter pectus; neque item ceruix est pes, sed horum quodque suum implet munus, & ex his differentibus vnum cōsistit corpus, coniunctas ad vsum sui habens partes. Disiunctas, vbi tempus aduenerit, quando natura, que coniunxit ista diremerit, pro diuinæ voluntatis imperio. Ita (sed det sermoninem summus ipse Deus) si creaturæ partes in vnum connectentes corpus appellant Deum, necesse est ipsum quidem in se sibi esse dissimilem, vt supra docuimus, diuidique rursus pro natura partium, que vt diuidentur, acceperunt. Præterea, ex ipsis quoque contemplatione veritatis arguenda illorum impietas est. Si enim incorporalis est Deus per naturam, nec vilui, nec tacui subiacens, quo pacto Deum corpus autumant, & quæ obtutibus patent, manib; que contractantur, diuinis honoribus coluntur. Rursumque, si vt vera docet ratio, Deus summe potens est, nihilq; ipsum tenet, sed ipse tenet omnia, omnibusq; dominatur, quomodo qui creaturæ diuinos honores deferunt, tam stolidi sunt, vt non anima duerant ipsam ab hac diuinæ distinctionis norma seclusam; Vbi em̄ sol

sub

A sub terram abiit, lucem terra ne videatur obducit, lunamq; interdiu sol claritate suæ lucis extinguit. Terræ item frugibus grando & sepius nocet. Ignis que si vspīam succensus sit, aquarum inundatione restinguitur. Atque nunc quidem hyemem arcet verna temperies. Nunc ver ipsum & itas non init transgredilimites suos, ipsamque rursum, ne suas excedat temporis metas, coercet autumnus. Igitur si dñi essent, par erat eos non ab inuicem separari, neque subduci, sed secum vnà semper esse, beneficiaque pariter inferre communia. Oportebat solem atque lunam, & reliquum astrorum chorū, noctū atque interdiu lucere simul, cunctaque ab illis vnà illustrari. Aestatem quoq; simul & hyemem, autumnum & ver oportebat indifferenter eodem constare tempore. Mare misceri fontibus, communēque præbere omnibus poculum. Oportebat serenum, ventorūque fatus vnà fieri, ignēntque & aquam simul communem, & vnum mortali bus præstare vsum. Nullus enim ex eis, quando dñi iuxta eos sunt, lœdi potuisset. Nihil quippe illinoxiū, sed utilia cuncta moliuntur. Cæterū, si ista fieri possibile non est, quod ea sibi inuicem contraria sint, quomodo sibi contraria & repugnantia, nec simul constare valentia, deos appellare fas est, aut diuinis obsequijs colere? Porro, quæ aduersum se mutuò per naturam dissimilantur, ea quo pacto perentibus pacem, præstabunt, aut erunt eis concordiae praesules. Igitur neque sol, neque luna, neque alia quælibet creaturæ portio; multoq; minus quæ in auro & lapidibus & materia reliqua sunt sculpta simulacra, ne illi quidem, quos poetæ fingunt, Iupiter, Apollo, & cæteri dñi meritò dicendi sunt, vt vera ostendit ratio. Sed hæc partim creaturæ portiones sunt, alia inanimata noscuntur, alia homines tantum suere mortales. Quocirca & huiusmodi religio, deorumque fictio non pietatis esse, sed iniquitatis plane ac tortus impietatis inuestigatio, ingentisque erroris argumentum, ex vniuersis ac solius versi Dei patris domini nostri Iesu Christi scientia innotuit. Quoniam igitur ita se res habet, probatumque est eam, quæ apud gentiles est, simulacrorum culturam, impietatis omnino esse plenissimam, neque ad utilitatem, sed ad sumnam perniciem fuisse humano generi inuestitam. Age iam sicuti initio promisimus, determinis & confutatis erroribus, veritatis peragamus viam, contemplemurque dum & conditorem rerum, patris verbum, vt per ipsum eius etiam intelligamus patrem. Sciāntque Gentiles quantum se à veritate detorserint. Ea quidem quæ præmisimus, nihil aliud quam error humani genitris fuisse, conuicta sunt. Porro, veritatis via ad eum, qui verus Deus est, diriget. Ad eam verò cognoscendam, & exactissimè intelligendam, nullius extra nos positæ rei opem necessariam habemus. Neque sicuti Deus ipse super omnes est, ita & via, quæ ad illum ducit, longè vel extra nos sed intra nos est, atq; initio à nobis inuenire possibile ducimus. Quemadmodum & Moyses docuit, dicens: Verbum fidei intrat cor tuum est. Quod & saluator sua autoritate confirmans Regnum, inquit, Dei intra vos est. Intus igitur in nobis fidem ac regnum Dei habentes, celeriter inspicere & intelligere possumus, omnium regem salutare patris verbum. Nec est sanè, cur occasiones præferent gentiles idolis seruientes, aut alius omnino quispiam seipsum fallat, quasi hanc non habeat viam, atque ideo excusationem suæ impietatis inuenisse se putet. Omnes enim profectò hanc ingressi sumus & habemus, et si non omnes illam pergere instituunt. Sed pretergressi eam secus traxi malunt, ob eas, quæ se exterius pelliciunt, blandas seculi voluptates. Quod si quis interroget, quænam ista sit, vniuersusque esse animam dixerim, atque infinitam illam intelligētam. Per ipsam enim solam Deus inspici & intelligi potest. Nisi forte sicuti Deum negauerunt, ita animam quoque se habere imp̄i inficiabantur. Iustius id quidem cætera. Neque enim eorum est qui sensu prediti sint,

negare

Deus ani-
ma tam
intelligi
ac videri
potest

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

negare autorem suum & opificem Deum. Quod igitur unusquisque hominum animam, eamque rationalem habeat, simpliciores quoque paucis docendum puto ob id in primis, quod non defunt heretici, qui & istud negent, arbitrantes nihil esse hominem, nisi apparentem corporis speciem, ut hoc ostendo, apertius deinceps aduersus idola, evidentiusque documentum habeant. Primum itaque illud haud exiguum argumentum est, rationalem esse hominis animam, quod per eam ab irrationalibus differat. Idecirco enim illa irrationalia vocare consueuimus, quod humanum genus ratione sit praeditum. Deinde illud quoque ad hoc non parum valet, quod solus homo, quae sunt extra se posita cogitare, & absentia vertere animo queat. Itemque ratiocinari, discretionisque iudicio, quod prestat eligere. Nam bruta quidem sola cernunt præsentia, & ad eam tantum appetenda teruntur, quae oculis subiacent, quamlibet illa in posterum noxia sint. At homo non ad ea quae conspicit, impetu ducitur, sed quae oculus hauserit, ratione disjudicat. Sæpe namque appetitum ratione continuit, & cogitans, denuore cogitauit, nullusque est veritatis amicus, quin sentiat differre plurimum a corporis sensibus intelligentiam hominum. Idecirco nempe ipsa quod aliud sit, efficitur ipsorum sensuum iudex, & quae illi adsumunt, ista disjudicat & reminiscitur, eisque quid sit melius, indicat. Nam oculi quidem solius videre est, audire aurium, oris gustare, narium percipere odores, & manuum tangere. Verum quae videre oporteat, quae audire, gustare, olfacere, contingere, non iam sensuum munus est, sed animæ, rationisque discernere proprium est. Quippe, & gladium potest manus accipere, & venenum gustare os. Sed nescit quod ista noceant, nisi animi dictante iudicio. Viderisque hoc, ut id interim in imagine inspiciamus, lyra esse simile, concinnæ, ac bene dispositæ, & musicæ illam cum disciplina tenenti. Sicut enim in fidibus lyra quilibet sonum habet proprium, alia grauem, acutum alia, & alia medium, alia acuti tenoris, & alia altum, estque illarum indiscreta concinentia, difficilisque sine arte discerni. Tunc enim eorum & concentus ostenditur, & recta connexio, quumque, qui continent lyram, perite percussit chordas, & congrue quamque tetigerit. Eodem modo & sensibus in corpore lyra instar aptatis, quum illis perita mens præstet, tunc & anima quid agat, quidve operetur, discernit, & nouit. Hoc autem est tantum hominum proprium, hoc humanæ animæ ac rationalis insigne, quo illa viens, a brutis animalibus differt, atque indicat se aliud esse, quam quod in corpore cernitur. Sæpe denique homo in terra constitutus, coœlestia rimatur & conspicit. Sæpe item quiescente corpore & dormiente, domo agitatur interius, & quae sunt extra se cernit. Profectus loco atque ambulans, & notis, & familiaribus obuians, ac per hæc diurnos actus suos crebit diuinans, ut sic dixerim, atque prænoscens. Hoc autem quid aliud est, quam rationalis anima, in qua homo cogitat, & conspicatur quae supra se sunt. Sed enim illud quoque certum erit aduersus eos argumentum, qui adhuc se a stoliditatis & imprudentiae plenam rationem conuertunt. Quo enim pacto, quum sit corpus mortale per naturam, homo versat animo immortalitatem, ac virtutis gratia, mortem sibi sæpe consciuit? Aut quomodo quum sit corpus temporale, homo tamen conspicatur æterna, spretisque præsentibus, ad illa desiderium transferat? Corpus nempe ipsum nunquam talia cogitat, neque ea, quae extra se sunt posita volueret: mortale enim & temporenum est. Aliud igitur sit, necesse est, quod contraria, & præter naturam corporis cogitat. Quid ergo illud est nisi rationalis, immortalisque anima? Ista et enim non intrinsecus plane, sed extrinsecus sicuti lyra musicus, meliora corpori dicit & insonat. Rursus vero, qua ratione oculus quum per naturam videat,

A deat, & auris audiat, alia quidem refugiunt, alia eligunt: Quis oculum ne videat cohober, auremque arcet auditu: Quis gustu ad officia sua naturaliter primum à naturali appetitu saepius continet: Quis manum ad tangentēdum effictam, quidam contingere saepius prohibet; Quis item olfactum ad percipiendos odores inhiantem, à suo interdum auertit munere: Quis ista contra naturalia corporis agit officia? Aut quomodo naturae suæ corpus oblitum, ad alterius consilia vertitur, atq; ad illius regitur nutum: Ista profecto nihil aliud indicant, q; rationalem animam praesesse corpori. Neque enim seipsum corpus agere solet, sed ab alio & agitatur & fertur. Sicuti ne equus quidem semet subiugat, sed à rectore vi potestatis impellitur. Idcirco denique & leges hominibus bona quidem agere, maliq; declinare iubent, brutis verò bona, malaq; discernere, datum non est, quippe quæ sunt mentis ac rationis expertia. Igitur inesse hominibus rationalem animam ex his, quæ prædiximus, constare puto. Quod autem illa immortalis quoque sit, id quoque necessario in doctrina ecclesiastica sciendum, pro confutacionis idolorum certo argumento. Porro huius rei notio è vicino petenda est, ex agnitione scilicet corporis, & ex eo quod à corpore differat. Nam si illam ratio aliud esse quam corpus ostendit, est autem corpus natura mortale, quum non sit anima naturæ corporeæ, necesse est hanc contra quam corpus esse immortalē. Rursum si mouet anima corpus, vt patuit, nec ab alijs ipsa mouetur, sequitur, quum à seipso mouatur anima, etiam corpore posito, à se rursus illam moueri. Non enim anima est, quæ moritur, sed recedente illa, corpus extinguitur. Igitur siquidem ipsa moueretur à corpore, consequens esset, vt ex quod mouebat recedente, ipsa moreretur. Si autem anima mouet corpus, multo magis necesse est, ipsa se moueat. Ea verò si à seipso mouetur, necessariò & post mortem corporis vivit. Quippe motus animæ nihil est, quam vita ipsius. Sicuti videlicet, & corpus tunc vivere dicitur, quando mouetur, & tunc mori, quum à motu quieuerit. Hoc autem & ex effectu eius cù est in corpore, manifestius cernitur. Si enim & quum accessit ad corpus, ipsi quoque connexa, non ad corporis modum contrahitur, sive redigitur, sed illo saepius in lectulo cubante, ac veluti in morte quiescente, ipsa naturali vi sua vigilans, naturam corporis transilic, & veluti eius soluta nexibus quum persistat in corpore, quæ super terram sunt, conspicatur & videt: saxe verò & his, qui à terrenis corporibus remoti sunt, sanctis atque angelis fruuntur, atque ad eos per animi mundiciam penetrat, quo modo non multò magis absoluta corpore, quando is, qui eam sibi colligavit, voluerit Deus, evidentiorem intuita est, immortalitatis notionem: Si enim etiam connexa corpori, extra corpus agebat vitam, quanto magis & post mortem corporis vivet, neque vngū vivere desinet Deo iubente, qui sic illam condidit per verbum suum dominum nostrum Iesum Christum. Ideo denique immortalia & æterna sentit & cogitat, quia immortalis est. Et sicut mortalis corporis sensus non nisi mortalia cernunt, ita immortalia videntem & cogitantem animam necesse est immortalē esse ac semper vivere. Nanque immortalitatis cogitationes & intelligentiae, nunquam ipsam deficiunt manentes in ea, veluti fomenta ignis in ea veritatem immortalitatis excitantes. Idcirco denique & diuinæ speculationis habet notionem, ipsaq; sui efficitur via, non extrinsecus, sed ex seipso Dei verbi scientiam & intelligentiam sumens. Dicimus ergo sicut & antea diximus. Huiusmodi homines sicuti Deum negare & inanimata venerantur, ita & rationalem se non habere a nimam existimantes, ex eo iam suæ dementiæ poenas expendere, q; inter bruta numerantur. Atque ideo, vt inanimas simulacra vana superstitione colentes, diagnos miseratione esse, alienoq; regimine. Quod si se animam habere dicunt, ac

Legibus
hominis
reguntur,
vt bona se
centur, a
malis ve
ta resistantur.

B Motus &
nimæ &
vita ipsæ
animæ.
de illius
sicuti Deum negare & inanimata venerantur, ita & rationalem se non habere a nimam existimantes, ex eo iam suæ dementiæ poenas expendere, q; inter bruta numerantur. Atque ideo, vt inanimas simulacra vana superstitione colentes, diagnos miseratione esse, alienoq; regimine. Quod si se animam habere dicunt, ac

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

de illius ratione gloriantur, quid quasi non habeant animam, rationi contraria moluntur, & quae non conuentit sentiunt, meliores seipso Deo quoque facientes. Quum enim immortali sint anima, neque sibi visibili, Deum his quae videntur & mortalia sunt, assimilare presumunt. Cur autem sicuti a Deo recesserunt, sic ad illum non rursus configiunt? Possunt enim quemadmodum a Deo auersi sunt animo, & quae non sunt, fixere deos, ita ratione mentis ascendere, rursus que ad Deum converti. Possunt, inquam, ad Deum converti, si quas induerunt

Vix potest ergo concupiscentiae fornicatio inueniatur ad deum converti. totius concupiscentiae fornicatio deponant, ac se tam diu lachrymis abluant, quoad omne quod alienum inheserat animae, deserant, ipsamque solam ut condita est, puramque nitantur ostendere, ut sic demum in ea speculari verbum patris, ad cuius imaginem ab initio facti sunt possint. Ad imaginem enim & similitudinem Dei factus est homo, ut scriptura divina significat, quae dicit ex persona dei:

Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vnde & cum omnem adiecit sibi peccati labem ab se diligerit, puramque in se & integrum Dei seruarit imaginem, meritò iam illustrata veluti in speculo verbum inspicit imaginem patris, atque in ipso patrem, cuius est saluator imago, speculatur. At verò si minus sufficit animae magisterium, ob ea quae exit in se illius intelligetiam turbant, ne videat quid praestantius sit, possumus, & ex his quae videntur, notio nem Dei comprehendere. Creatura literarum instat per ordinem, & congruens sua dominum, opificemque suum significante & clamante. Quippe cum sum me bonus ac benignus Deus sit, curamque habeat conditarum a se animalium, quia inuisibilis per naturam & incomprehensibilis est, omnemque conditam substantiam transcendit, atque ideo humanum genus, consequi illius intelligentiam notionemque non poterat, quod hæc ex non existentibus sint, ille autem æternam substantiam habeat, huius rei gratia Deus creaturam verbo suo ita distinxit atque composuit, ut quia ille est natura inuisibilis, vel ex operibus agnoscit mortalibus possit. Sæpe enim artifex ex operibus etiam cum non videtur, agnoscitur. Sicut autem de sculptore Phidio traditur, quod ipsius opera ex commissione quadam, & membrorum adinuicem proportione, absente quoque Phidiam cernentibus indicent, ita & ex mundi ordine & ratione constanti, huius autor & conditor Deus intelligi debet, & si corporeo non cernitur intuitu. Non enim inuidit nobis inuisibilem naturam suam Deus, ne quis id possit obtendere, aut se hominibus omnino dimisit incognitum. Verum, ut prædicti, creature ita disposuit, ut & si ipse in sua natura videri non possit, ex operibus tamen possit agnoscit. Neque ego istud à me ipso nunc loquor, sed quae à theologis viris dico, refero. Quorum unus Paulus ad Romanos quidem scribens, ita ait: Invisibilia enim eius à creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Lycaonibus vero contestans, dixit: Et nos homines sumus similes vobis passim annunciantes vobis, ut ab inanibus conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram & mare & omnia quae in eis sunt. Qui in præteritis generationibus permisit omnes gentes ire vias suas, quamvis non sine testimonio reliquit seipsum, benefaciens de cœlo vobis, dans pluvias & tempora fructifera, impletus cibo & letitia corda vestra. Quis enim intuens cœli ambitum, & solis aclusus ordinatissimum cursum, aliorumque siderum positiones ac circuiciones, ortus atque obitus, quae cum contrario motu ferantur ac vario, in ea tamen differentia similem simul omnia ordinem seruant, non intelligit ista non se ipsa fecisse, sed alium esse, qui cuncta disponat, opificem: Quis orientem quotidie aspiciens solem, lunamque noctu apparentem, eademque semper incrementa, & certo dierum numero indemutabili seruantem lege, sideraque alia discurrere, cursus suos variantia, alia nunquam vagando moueri, non statim animaduertit, quae per natu-

Artifex ex opere cognoscitur. ram D

ram. Non enim inuidit nobis inuisibilem naturam suam Deus, ne quis id possit obtendere, aut se hominibus omnino dimisit incognitum. Verum, ut prædicti, creature ita disposuit, ut & si ipse in sua natura videri non possit, ex operibus tamen possit agnoscit. Neque ego istud à me ipso nunc loquor, sed quae à theologis viris dico, refero. Quorum unus Paulus ad Romanos quidem scribens, ita ait: Invisibilia enim eius à creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Lycaonibus vero contestans, dixit: Et nos homines sumus similes vobis passim annunciantes vobis, ut ab inanibus conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram & mare & omnia quae in eis sunt. Qui in præteritis generationibus permisit omnes gentes ire vias suas, quamvis non sine testimonio reliquit seipsum, benefaciens de cœlo vobis, dans pluvias & tempora fructifera, impletus cibo & letitia corda vestra. Quis enim intuens cœli ambitum, & solis aclusus ordinatissimum cursum, aliorumque siderum positiones ac circuiciones, ortus atque obitus, quae cum contrario motu ferantur ac vario, in ea tamen differentia similem simul omnia ordinem seruant, non intelligit ista non se ipsa fecisse, sed alium esse, qui cuncta disponat, opificem: Quis orientem quotidie aspiciens solem, lunamque noctu apparentem, eademque semper incrementa, & certo dierum numero indemutabili seruantem lege, sideraque alia discurrere, cursus suos variantia, alia nunquam vagando moueri, non statim animaduertit, quae per natu-

Aram contraria sunt, connectisibi, & concinnam habere harmoniam, puta calida frigidis, & humidis seca misceri, neque aduersum se bella seditionesq; mouere, vnuinq; simul omnia perficere corpus, non consideret extra hæc esse, qui ista coniunxit? Quis hyemem veri concedere æstatiq; ver, & autumno æstatem videt, at idq; cùm ista libi contraria per naturam sint, quippe aliud ex his frigus, aliud calorem infert, aliudq; germina nutrit, & aliud perficit, simul tamen omnia æqualem & innocuum hominibus prehtere usum, Nec statim cogitat præstantio rem his aliquem esse, qui præstet omnibus æqualitatem, cunctaq; gubernet, & si hunc minime videat? Quis quum videt nubes in aere ferri, atq; in nubibus aquas detineri graues, non huius opificis memoria tangitur, cuius ista imperio sunt? Quis item intuens terram ipsam natura grauissimam insidere aquis, ac supra fluidam materiam suam seruare firmitatem, non agnoscat esse aliquem, qui ista ordinauerit & fecerit Deum? Quis quum aspicit humum fruges suis ferre temporibus, & imbræ ccelitus demitti, inundare flumina, fontesq; profluere, animalia item ex dissimilibus nasci, istaq; non semper, sed statutis quæq; temporibus fieri? Quis, inquam, in his, quæ dissimilia & contraria sunt, æqualem ac dissimilem perfici ordinem attendit, nec continuo cogitat vnam esse virtutem, quæ ista distinguat atque disponat? Hæc enim per se nunquam profectò consisterent, aut apparere possent, quod naturaliter sibi nucem contraria sint. Nam aqua natura grauis est, & ima petit, nubes contra leues, & superna semper appetentes, & tamen grauiores aquas ferri nubibus cernimus. Terra itidem grauissima est, vt ea aqua sit leuior, ab his tamen quæ leuiora sunt, quod est grauius fertur, neque dilabitur, sed statim mobilis terra. Masculus item non idem quod femina est. Vtrunque tamen in vnum cogitur, & ab virisq; generatio vna conficitur similis animantis. Atque, vt breuiter dixerim, calido contrarium est frigidū,

B humidumq; secco repugnat, vbi in simul conuenere non secū dissident, sed consensu mirabilis vnum corpus, omniumq; generationem perficiunt. Nunquam igitur quæ sibi per naturam contraria & repugnantia sunt, in vnum per seipsa coirent, nisi præstantior esset ac dominus, qui illa coniungit. Cui ipsa quoq; elementa famulantur vt domino, & promptè cedunt & semper obtemperant, nec horum quodlibet suam naturam inspiciës alteri reluctatur. Sed agnoscunt iam iungentem dominum, concordiam ad inuicem seruant, natura quidem contraria, sed ad regentis nutum, mirabilis amicitia & coniuncta foedere. Nam nisi præstantioris potestatis imperio facta esset omnium vna commixtio, quomodo vel graue leui, vel humido aridum, vel rotundum recto, vel calidum frigido, vel humo humor, aut lunæ sol, aut sidera cœlo, aut nubibus aer misceri, & conuenire potuissent? Cùm sit cuiusq; ad alterum dissimilis omnino natura. Alias enim fuisset horum aduersum seipsa magna dissensio. Et cùm aliud refrigeraret, aliud vreret, & graue deorsum traheret, leve sursum econtra ferret, sole illustraret, & aer obnuberet, astra quoque aduersum se dissiderent, quod alia quidem superius, alia sint inferius posita, nox item diei nunquam cederet, sed pugnare aduersus illam ac dissidere persistaret. Porro, si sic ista contingent, non iam mundum compositum, sed summa confusione rerum, neq; ordinem, sed temeritatem, non constantiam, sed planè inconstantiam, non modum, sed immoderationem videremus. Vniuersiisque enim discordia & pugna, aut omnia simul tollerentur, aut id solum appareret quod superasset. Idq; rursus confusa omnia & incomposita ostenderet. Quippe solum relictum reliquorumque usu destinatum, hoc omne incongruum efficeret atque inconcinnum, veluti si pes solus, aut sola manus reliqua esset, totius corporis desideraretur integritas. Nā qualis quæso, mundus esset, si solus appareret sol, ant luna sola menstruum perageret

Oia certis
tempori-
bus suū vi-
gorē exer-
cent, velu-
ti humus
fruges, ac
pluvias
nubes, &
sic de simili-
bus.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

cursum, si sola vox aut dies sola obtineret: Quænam rursus esset congruetia, si vel celum solum sine stellis, vel sole stellæ sine cœlo essent? Quid verò utilitatis afferret, si solum esset mare, vel si sola terra sine aquis alijscj creature partibus in suo ficeret situs? Qua autem ratione, vel homo appareret in terris, vel vnum omnino animal, si elementis aduersum se dissidentibus vnum ex his obtineret, neque ad corporum constantiam sufficere posset? Non enim ex solo calido, aut solo frigido, vel humido solo vel arido quippiam omnino constaret, sed essent confusa omnia, prorsus & incomposita. Ne ipsum quidem quod superare videretur, sine aliorum opitulatione constare quiuisset. Ideo quippe modo consistunt, quod se mutuo amplectuntur, & fouent. Quoniam igitur non temeritas, sed ordo mundo inest, neque immoderatio, sed modus, neque incompositio foeda, sed honestus ornatus, mundique aptissima omnino compositione, necesse est veniat in mentem, cogitationemque nostram is, qui ista coniunxit atque connexuit, eorumq; concordiam molitus est dominus. Et si enim minimè oculis cernitur, at ex ordine magnocj consensu eorum, quæ per naturā contraria inuicem sunt, intelligere possumus eorum principem & ducem atque regem. Sicut enim si civitatem ex multis varijsq; mortalibus constantem, parvulis, magnis, opulentis, inopibus, senibus, iunioribus, maribus, fœminis, ordinatè inhabitari videamus, eosq; qui intus sunt multos licet & varios in vnam conspirare concordiam, neque diuites aduersum pauperes erigi, nec magnos contra paruos, neque aduersum senes iuniores moueri, sed omnes simul per summam equabilitatem tueri pacem. Si, inq; ista videamus eiusce profecto concordie causam, coniçimus principis esse præsentiam, & si illum minimè cernamus. Neque enim si essent plures creature principes, seruari posset hic tantus rerum ordo, sed essent confusa omnia, dum quisque arbitrio suo omnia traheret, atq; aduersus alium dissideret. Sicut enim dicebamus deorum multitudinem id effice, vt sine Deo simus, ita fateri cogimur, multorum principatum, verum auferre dominium. Cùm enim illud sibi vicissim tollant, nullus iam erit princeps, sed principatus desideratio apud omnes præualebit. Vbi verò princeps non est, ibi omnino desideratur ordo, sicuti contra, vnius multorum ordo atque consensus, vnum eriam indicat principem. Veluti si quis de longe audiat lyram ex multis varijsq; fidibus compositam, earumq; consonantia miretur harmoniam, quod non sola grauis vox perficiat sonum, neque acuta tantum, neque sola media, sed omnes pariter modo parili vnum efficiunt concentum, prorsus intelligit, non à seipsa moueri lyram, aut à pluribus iam pulsari, sed vnum esse musicum, qui singularum fidium sonum in vnam congruam consonantiam artis misceat, licet eum minimè videat. Ita cùm sit omnino concinnus mundi totius ordo, neque ab inferioribus superiora, neq; à superioribus inferiora dissideat, sed vnum simul omnia perficiant ordinem, consequens est, vt non plures intelligamus, sed vnum creature totius principem & regem, qui suo lumine omnia illustret & moueat. Neq; enim plures esse creature autores & principes arbitrari fas est, sed vnum eius opificem fidelissima pietate credere conuenit: hoc etiam creature ipsa aperte indicante. Est enim id verum profecto certumq; documentum, quod vnum sit, qui hoc omne creauerit, quod non plures, sed vnum sit mundus. Nam siquidem plures essent dij, plures quoque mundos esse oporteret, ac varios. Neq; enim deceret multos vnum fabricare mundum, neque vnum à multis fieri propter illa, quæ ex his sequerentur indigna. Primum quidem, quod si à multis vnum fieret mundus, ille illorum fugillaretur infirmitas, quod vnum opus multi peregrissent. Atque ex hoc haud breue traheretur indicium imperfectæ cuiusque scientiæ. Si enim sufficeret vnum, nequaquam plurimi singulorum supplerent

Vniversi
connexio.

Ornatius
vniversi

Adserit φ
si plures
dijs fuissent
plures eti-
am mun-
dos crea-
vissent

A plerent defectus. At verò in Deo mancum aliquid dicere, non modò impium est, sed omne supergreditur nefas, nam & in hominibus nemo perfectum opificem dicit, qui quodvis vnum opus non solus, sed multorum solatio, & ope subnixus efficerit. Si aurem quilibet potuit perficere totum, socialiter tamen id egisse omnes referantur, ridiculum id profectò erit. Quod si gloria causa vnius quisque operatus est, ne quasi impotēs existimaretur, huiusmodi vanitatem in diis dicere ineptissimum est. Deinde si quilibet ad totius opificium potens erat, quid opus est pluribus, quum vnuus ad omnia sufficiens sit. Præterea impium simul indignumq; videtur, si quum opus vnum sit, autores eius plurimi, differentesq; dicuntur. Est quippe naturalis ratio, vnum atque perfectum pluribus differentibusq; præstare. Ad hæc illud quoque sciendum, quod si à plurimis mundus esset effectus, differentes vtique haberet motus, sibiq; dissimiles. Nam cùm ad singulos autores aspiceret, varijs etiam motibus ageretur. At verò in ea differentia, sicut antea diximus, fœda esset incompositio rerūque vaga temeritas. Nempe enim nec nauis si regatur à multis, recto nauigabit cursu, nisi vnuus sit qui clauum teneat gubernator. Neque lyra si pulsetur à pluribus, concordem efficiet sonum, nisi vnuus hanc feriat artifex. Igitur quum sit creatura vna, vnuus mundus, & eius ordo vnuus, vnum quoque illinc opificem & regem intelligere necesse est. Idcirco enim & ipse conditor vnum omnino mundum fecit, ne si multos condidisset, multi etiam putarētur opifices: sed vnius magis operis, vnuus quoque autor esse crederetur. Non tamen quia vnuus est mundus (Poterat enim & alios mundos facere Deus) sed quia vnuus factus est mundus, necesse est vnum quoque esse ipsius opificem credere. Quis ergo erit hic talis: Necessariò enim id quoque insuandum atque dicendum est, ne huius ignoratione seductus quispiam, alterum suspicetur, & in eandem rursus impietatis foueam corruat. **B** Arbi tror autem neminem de eo quisnam sit, posse dubitare. Si enim quos poetæ de os dicunt, deos non esse conuincit ratio; & eos qui creaturam diuinis prosequuntur honoribus errare ostendit, prorsusque idolatriā gentium sine Deo esse, at que impiam demonstravit: his omnibus sublati, necessariò iam restat religiō nem nostram piam. solum, ac veram cōfiteri, eumq; qui à nobis prædicatur & colitur, solum esse verum Deum & creaturæ dominum, & huic subesse omnes opifices. Quis igitur hic est nisi sanctissimus, & qui omnem conditam substantiam transcendit Christi pater? Qui tanquam gubernator optimus, sapientia sua, & verbo, domino nostro Iesu Christo cuncta salubriter moderatur, regit, atque disponit, facitque, vt facienda optimè ipse censuerit. Ea verò se habent optimè, quæ & facta videmus, & fieri cernimus. Hoc enim & ipse vult. Nec est quam obrem quispiam his deroget fidem. Nam siquidem ratione careret creaturæ motus, & temerè hoc omne ferretur, non iniuria fortasse quisque ista non crederet. Si aut sapientia & ratione, & scientia constat, omnij; ornatu insignitū est, necesse est præsulem istum & illustratorem, non esse alium, quām Dei verbum. Verbum autem dico, non quod per singula quæ dicuntur, innectitur, simūlque procedit, quod etiam seminale verbum quidam appellare consueverunt, inanimatum, nihilque cogitans, aut intelligens, sed exteriore solum arte operans, pro arbitrio & disciplina volentis, neque quale est rationalis generis verbum, quod ex syllabis compositum in aere significatur, sed boni patris & Dei omnium viuum & autorem Deum ipsum verbum dico. Quod quum aliud quid sit quā genita, & creata omnia, proprium ac solū patris optimi substitut verbum. Quod hoc omne distinxit, atque composuit, suaq; illustrat prouidentia. Quippe, cùm patris boni bonum sit verbum, omnium distinxit ac disposuit ordinem, con-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

trarijs quidem contraria suæ maiestatis virtute connectens, atque ex his vnam congruentiam moliens. Hoc Dei virtus, & Dci sapientia est. Cœlum perpetuè vertit, terramque suspendens, in nihilo nutu proprio & voluntate solidauit. Hoc illustratur sol, vt orbis radijs suis splendoris effulgeat. Hoc luna menstruis vi cibus varia luce nitescit. Per hoc & aqua libratur in nubibus, & imbris irrigant terram, marisque suis terminis cingitur, & humus omnigenum arborum, frugum, herbarum, florum varietate distincta virescit. Quod si quis forte infidelis querit ea quæ dicta sunt, an verbo Dei sint condita, insanit quidem, qui est eiusmodi de verbo Dei dubitare audens. Poteſt tamen ex visibilibus rebus ad moneri, euidenti satis documento, omnia Dei verbo sapientiaque consistere, neque conditum aliquid firmari potuisse, niſi verbo factum eſſet & verbo Dei, ſicut dictum eſt: Verbum autem hoc non humano, vt dixi, more compositum ex syllabis, ſed patris ſui incommutabilis imago eſt. Homines enim quum ex partibus compoſiti ſint, & ex non exiſtentibus conditi, compositum ac ſoluble habent & verbum. At vero Deus, qui ſempiternum eſſe habet, incompoſitus eſt. Idcirco & eius verbum, quod pari ratione eſſe habet, compositum non eſt, ſed vnuſ eſt, atque unigenitus Deus, qui ex patre veluti ex fonte bono, bonus prodiens, cuncta diſponit, & continent. Causa vero, per quam Dei verbum condita omnia fecit, eſt profecto mirabilis, indicaturque extra ea non potuisse aliter fieri. Nam conditarum rerum omnium natura, quippe que ex non exiſtentibus ſubſtitit, fluxa eſt, imbecillis, mortalis, ſi per ſe inſpiciatur. At vero Deus omnium bonus, & summe bonus per naturam eſt. Idcirco & clemens eſt atque piaſſimus. Bonus vero quum ſit, nullius rei inuidia tangit. Vnde & nemini eſſe inuidit, ſed omnes eſſe vult, vt habeat erga quos benignitate uti poſſit. Quum igitur cerneret omnem genitam naturam conditionis ſuæ ratione flu-xam eſſe, atque diſſolui, uti ne iſtud pateretur, totumque hoc rufus ſolueretur in nihilum, & eſſe deſineret, ſempiterno verbo ſuo conditis omnibus, & in ſubſtantiam proiecta creatura, non eam permifit natura ſuapte ferri atque iactari, neve rufus periclitaretur ad inane deuolui, eſſentiaque priuari: ſed ut ſumme bonus verbo ſuo, & iplo Deo totam ſimul regit atque conſtituit, vt verbī principatu, & prouidentia, ac diſpoſitione illuſtrata creatura permanere firmiter poſſit, utpote eius qui verè ex patre prodijt, velbi particeps facta, ac per ipsum ut eſſe poſſit adiuta, ne patiatur quod paſſa eſſet neceſſariò, niſi leuaretur à verbo, ſed licet ne eſſe deſineret. Id autem eſt imago Dei inuifibilis, primegenitus omnis creaturæ, quoniam per ipsum & in ipſo conſiſtunt omnia viſibilia & inuifibilia, & ipſe eſt caput ecclesiæ, ſicut veritatem agiſtri in sanctis literis docent. Ipſe de niq[ue] omnipotens ac perfectus, sanctus patris ſermo in uectus omnibus, & virtibus ſuis omnibus in locis exertis, illuſtransque ſimul omnia viſibilia & inuifibilia, cuncta in ſeipſo continent, atque conſtrigit, nihil omnino relinquent ſua virtute deſtitutum, ſed omnia, & per omnia ſeorsum ſingula, & ſimul vniuersa viuificans, & perfectè cuſtodiens. Ac principia totius ſubſtantiae viſibilis, calidum ſcilicet & frigidum, humidum & aridum, in vnum coacta coniungens, ſe cum non diſſidere facit, ſed vnam & conſonam harmoniam emnia ſimul eſſe. Per ſeipſum nempe, ipſiusque virtute, neque calidum frigido, nec ſiccum humidum reſuſtatur, ſed amica & veluti cognata euafere, quæ per ſeipſa interim contraria fuerant. Conuentientiaque ſimul, & vitam viſibilibus praeflant, & corporibus ut ſint principia, ſiunt. Huic ſanè Deo, Dei verbo obtemperatia, & quæ in terris ſunt, viuificantur, & quæ ſunt in cœlis conſiſtunt. Atque ideo mare quidem rotū, & magnus oceanus, motus ſuos intra ſuos terminos cohibet. Tellus item

Verbo pa
tris quale

Christus
caput Ec-
clesie

A item omnis herba varijs vestita floribus, omnigenisq; vt dixi, arboribus compa-
cta, lata m; sui faciem cernentibus exhibet. Ac ne singulis immorer quæ aperta
sunt, nihil est in rerum natura, quod non in ipso, & per ipsum, & factum fuerit
& consistat, vt ait inclitus ille theologus: In principio erat verbum, & verbum erat
apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
ctum est nihil quod factum est. Veluti si musicus lyra diligenter instructa, gra-
uia acutis, & alijs media per artis peritiam iungens, vnum ex omnibus conso-
num efficiat melos. Ita & Dei sapientia, hoc totum ac si lyrara tenens, & terrenis
aeria, aereisq; coelestia copulas, & singulis vniuersa connectens, nutuq; ac volun-
tate circumagens mundum vnum, & vnum eius ordinem pulchre atque aptissi-
mè conficit. Ipse quidem apud patrem immobilis permanens, cunctaq; sua con-
stantia mouens, vt suo est libitum patri. Quod enim mirabile est ipsius diuinis-
tatis insigne, uno eodemq; suæ potestatis nutu, non ex interuallis, sed simul o-
mnia porrecta, rotunda, superiora, media, infima, liquida, frigida, calida, visibi-
lia, & inuisibilia, pro cuiusq; natura agit atq; disponit. Uno enim ipsius nutu &
rectum recti iure, rotundumque rotundi circumagit lege, mediumque, vt
est, mouetur, calefacit calidum, aridumque siccatur, & omnia iuxta naturæ suæ
rationem, vitam ab eo constantiamque percipiunt. Ac per ipsum mirabilis que-
dam & diuina profecta harmonia perficitur. Atque vt exemplo proposito res
tanta possit intelligi, sit huius rei magnus quidem chorus imago. Sicut igitur
constante choro ex diuersis hominibus, pueris, mulieribus, iunioribus, seniori-
bus, unoque chorū principi significante, quilibet pro ingenio ac virtute sua se
exercet, virq; vt vir, & puer vt puer, senex item vt senex, & iuuenis vt iuuenis ca-
nit, omnesque vnum efficiunt amoenum suauemque concentum. Vel sicut ani-
ma nostra sensus corporeos in puncto temporis, secundum cuiusque officium

B mouet, vt praesente una re, simul omnes moueantur. Et oculus videat, auris au-
diat, tangat manus, olfactus percipiat odorem, & gustus itidē gustet. Saepè vero
& alias corporis partes, vt pedes etiam ambulent. Siue, vt tertio ad hoc significā-
dum utamur exemplo: Sicuti magna edificata ciuitate, quæ à conditore suo prin-
cipiē acregadmiratur & regitur, praesente illo & imperante, & ad omnia ia-
ciente oculos, sequuntur omnes. Et alij quidem ad agriculturam, alij rigandi gra-
zia, ad aquarum properant ductus, alijs frumentatum proficisciunt, & hic ad cu-
riam vadit, ille ecclesiam ingreditur, & iudex ad iudicandum, princeps vero ad
danda iura legesque resideret, pergitque continuo artifex quidem ad suum mini-
sterium, nauta vero ad mare descendit, faber item ad suum quisque opus, ad cu-
randum medicus, cementarius ad ædes construendas proficisciunt, & ille quidē
egreditur in agrum, ille ex agro regreditur, alij in ciuitate versantur, alij urbem
exeunt, in eam denuo redeunt. Hæc autem omnia principis vnius praesentia,
eiusque imperio & constituto fiunt atque consistunt. Eadem ratione, etsi ex-
emplum sit per exiguum in omni creatura, maiore tamen mente oportet intelli-
gi. Nam sub uno momento nutus cuiusque Dei verbi, simul hoc omne pulchre
disponitur, & à singulis quæ sunt sui munera, fiunt, ac simul ab omnibus v-
nus ordo perficitur. Nutu enim ac virtute rectoris, & omnium principis diuinis
paternisque verbi, cœlum vertitur, astra mouentur, lucet sol, & luna suos circu-
los peragit, ab ipso illustratur aer, æther incenditur, spirant venti, montes in sub-
lime porrecti tenduntur, vndis mare agitur, & quæ in ipso sunt animalia nutri-
untur, terra immobilis permanens, ferendis frugibus semina suo confouet gre-
gio, formatur homo, & viuit & moritur, & omnia prorsus animalia mouentur.
Vrit ignis, aqua refrigerat, scaturiunt fontes, & amnes inundant, temporat trans-
volant, adueniunt horæ, descendunt pluviae, nubes implentur, grando demitti-

Simili-
dines ap-
plicare

Mira A-
thanasi fa-
cundia

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tur, labitur nix, & in crystallum glacies concreta solidatur, volitant aves, reptilia
serpunt, natant aquatilia, nauigant mare, humus accepto semine suis quæque
temporibus virentia profert, crescunt arbores atque ex his aliæ vigent, structus
que ferunt, aliæ ad maturitatem prouehunt genitos, aliæ ad incrementa proue-
ctæ senescunt, atque deficiunt: & alia quidem pereunt, alia nascuntur, & in huc
prodeunt. Hæc autem omnia, & multo plura his, quæ pro multititudine numero
se non possumus, mirabilis profectio, & mirabilem effector operum Deus, del
verbū illuminans atque viuificans, nutu suo mouet, ordinat, regit, vnum effi-
cens mundum, non extra se inuisibiles virtutes, aut à sua ditione extorres di-
mittens: has enim illarum quoque conditor vna complexus, inter omnia conti-
net, iucq; viuificat nutu atq; prouidentia, nihilq; est, cur huic rationi fides dero-
ganda sit. Sicut enim prouidentia ipsius augmentur corpora, & rationalis moue-
tur anima, rationemq; ac vitam habet, idq; probatione non indiget, quippe ista
cernimus fieri, ita rursus Dei verbum uno ac simplici nutu potestatis suæ, visiblē
lem mundum, inuisibilesq; virtutes mouet & continet, cuiq; proprium distribu-
ens munus, ut diuinæ quidem ille inuisibilesq; substantiæ, diuinius moueantur,
visibilia vero prout cernuntur, agantur. Però ipsum in omnibus diuinum ver-
bum dux, & principes, & rex, atq; constantia omnium est, omniaq; ad gloriam
patris sui operatur, quodammodo per visibilia opera sua nos docens & cla-
mans. Ex creaturæ magnitudine & specie, creator aspicitur. Sicut enim inten-
dentes in cœlum, & ipsius intuentes ornatum, & siderum lucem, cogitamus de
verbum, quod ista disponit, ita necessariò & ipsius patrem intelligimus: ex quo
prodiens, ipsius merito interpres & nuncius dicitur. Idq; ex humanis rebus collig-
ere possumus. Nam si procedente ex hominibus verbo, fontem eius animum
esse cogitamus, & hausto verbo, significantem animum cogitatione videmus,
multo profecto maiore imagine, & excellentia incomparabili, virtutem verbi
intuentes, cogitatione percipimus, etiam ipsius patrem, ut ipse saluator ait: Qui
videt me, videt & patrem meum. Hæc autem & omnis diuinus inspirata scri-
ptura, apertius & excellentius prædicat, ex quibus nos quoq; diuinis literis ad-
moniti, tibi ista conscribitur. Eas vero ture legens poteris, quæ dicimus, crede
re. Sermo enim maiori autoritate roboratus, certum & irrefragabile habet do-
cumentum. Princípio igitur sermo diuinus de tollendis idolis, Iudæorum po-
pulum præmonuit, dicens: Non facies tibi idolum, neq; omnem eorum simili-
tudinem, quæ in cœlo supra, & quæ in terra infra sunt. Causam vero cur ea tolli
iubeat, alio in loco signanter aperit, dicens: Simulacra gentium, argenteum & au-
rum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent, &
non videbunt, aures habent & nos audient, nares habent & non odorabunt. Ma-
nus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt. Necq; vero omni-
bus nos de creatura quoque admonere. Sed illius non ignarus pulchritudinis, ac
præuidens, ne quis forte illius specie attracti, non vt Dei opera, sed vt Deum co-
lerent, præmonuit homines, dicens: Ut ne aspiciens oculis, & videns solem & lu-
nam, omnemq; ornatum cœli, seductus adoraueris ea, quæ dominus Deus tu-
us distribuit omnibus gentibus, quæ sub cœlo sunt. Distribuit autem, non vt
ipsa illius essent dij, sed vt eorum ministerio admoniti, cognoscerent Gentiles
creatorem omnium Deum, vt prædictum est. Dudum enim Iudæorum popu-
lus amplioris doctrinæ gratia reficiebatur. Quippe, qui non solum ex creaturæ
operibus, verū & ex diuinis literis Dei scientiam hauriebat. Proorsus vero ho-
mines ab errore, & irrationali phantasia idolorum retrahens, ait: Non erunt ti-
bi dij alijs præter me. Nec vero quasi essent dij alijs, habendos eos prohibet, sed vt
ne quis, à vero auersus Deo, sibi quæ nō sunt deos inciperet singere. Quales sunt,
qui

Simulacra
gentium

A qui apud poetas & scriptores reliquos nominati sunt. Quos supra non esse deos ostendimus. Sed & ipsa dictio non esse illos deos manifestat, qua dicitur: Non erunt tibi dij alij, quod in futuro signatur. Quod autem in futurum sit, tunc non est cum foreprædictum. An vero sublata gentili impietate deorum falsorum, tamen diuina admonitio, permisitq; passim humanum genus absq; veri Dei trahere notitia. Minime id quidem, sed anticipat animum, imbuiens ac dicens: Audi Israe! Dominus Deus tuus, dominus unus est. Rursumq; Diliges dominum Deum tuum, in omni corde tuo, & in omnivirtute tua. Et iterum: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies, & ei adhærebis. Quod autem & verbi per omnia & in omnibus prouidentia & dispositio, ab omni scriptura diuinatus inspirata, testimonium habeat, sufficiunt, quæ modò dicentur ostendere, fidemq; verbis nostris facere. Sic enim aiunt viri illi incliti, summiq; theologi. Fundasti terram & permanet, ordinatione tua perseverat dies. Et rursus: Psallite deo nostro in cithara, qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviām. Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruitutē hominum. Qui dat iumentis escam. Per quem autem dat, nisi per eum, per quem facta sunt omnia. Per quem enim facta sunt, eius necessario prouidentia cuncta reguntur. Quis igitur hic est, nisi Dei verbum, de quo & alibi dicitur: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritus Oia verbo dei crea-
oris eius omnis virtus eorum. Namq; omnia per ipsum & in ipso facta leguntur, ata sunt,
sicuti nos admonet, dicens: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.
Ita & magnus ille per omnia Moyses in principio mundanæ creationis affirmat,
exponens quod dicitur, dum ait: Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, ac similitudinem. Nam & cœli & terræ, & omnium conditionem instituens, verbo dixit Pater, Fiat cœlum, & congregentur aquæ, & apparate arida, & producat terra herbam, & omne animal. Ex quibus profectis
B testimonij, Iudeos quoque meritè confutare & arguere cuius in promptu est quinon recte scripturas intelligunt. Cui enim loquebatur Deus, ubi & præcipiens loquitur? Siquidem his quæ siebant imperabat, & colloquebatur, superfluous erat sermo. Necdum enim illa erant, sed futura. Nemo autem ei, qui non est, loquitur. Neque ut fiat præcipit, & loquitur ei, qui necdum factus est. Si enim futuris imperabat, oportebat dicere: Esto cœlum, & esto terra, & procede herba, & fieri homo. At istud quidem non dixit, sed præcipit, dicens: Faciamus hominem, & procedat herba. Ex quibus ostenditur Deus ad aliquem veluti proximum de huiusmodi loqui, cum quo & colloquens faciebat omnia. Quis autem iste sit, nisi ipsius verbum? Quomodo enim dicemus loqui Deum, nisi verbo suo? Aut quis illi aderat facienti omnem substantiam conditam? nisi eius sapientia quæ dicit: Quando faciebat cœlum & terram, aderam simulcum eo. Appellatione autem cœli & terræ, quæ in cœlo, & quæ in terra sunt condita cuncta complectitur. Præsens autem vna, ut sapientia & verbum aspiciens patrem, crebat hæc omnia, & constituebat atq; disponebat, virtusq; existēs patris, cuncta ut essent corroborabat, sicut & saluator ait: Omnia quæ video patrem facientem, & ego similiter facio. Et per ipsum autem, & in ipso facta esse omnia, sancti eius discipuli docēt. Quodq; bonus ex bono genitus, & verus existens filius, virtus est patris, & sapientia & verbum. Neq; per participationem huiusmodi est, neq; ista illi extrinsecus accedunt, eorum instar, qui eius participes sunt, & per ipsum sapientes sunt, atque in ipso fortis ac rationabiles evadunt, sed ipse sapientia, ipse verbum, ipse propria est potentia patris, ipse lux, ipse veritas, ipse iustitia, ipse virtus, sed & figura expressa, ac splendor & imago; &, ut breuiter dicam, perfectus unidique patris fructus existit, & solus est filius imago incommutabilis patris. Quis igitur, quis enumerans enuntiet patrem, ut eius verbi quoque virtutes inuenire

Quod
vulnus
estia filius.
& filius
estia patris

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& explicare queat; Est enim sicuti patris verbum, & sapientia, ita & conditis cōdescendens, ut genitorem cognoscere & intelligere queat, efficitur ipse sanctificatio, ipse vita, ianua, pastor, via, rex, atque dux, & in omnibus salvator, atque virtus autor, luxq; & prouidentia omnium. Huiusmodi igitur bonum, & creatorum filium habens ex seipso pater, non obscurum esse mortalibus voluit, sed ex constantia vitaeque omnium, ipsum omnibus quotidie reuelat. In ipso autem, & per ipsum, etiam semet insinuat, sicut & salvator ait: Ego in patre, & pater in me est, ut necessario in genitore appareat verbum, genii usque cum patre sempiter-nus sit. Cum autem haec ita se habeant, nihilque extra illum sit, sed coelum quoque & terra, & quae in eis sunt ex eo pendeant, mortales tamen stolidi huius abiecta notione ac religione, quae non sunt, illi in honore praetulerunt. Ac pro Deo, qui vere est, quae non sunt, diuinis prosequuntur honoribus, creaturæ potius quam creatori seruientes, rem patientes stultitiae, & impietatis protectio-
Siquis opificium, laudet etiam opificem. nam. Non secus, ac si quis artificis opera, non ipsum miretur artificem, opificia-que cruditatis obstupescens, eorum conculcat opificem. Aut si quis musicum lau-det instrumentum, eum verò qui id composuit & instruxit, abhiciat: Stulti omni-nino, & mentis oculis excusat. Quo enim pacto aliter nosse potuissent, auræ-
dificium, aut nauem, aut lyram, nisi haec vel navium faber operatus, vel architec-tus fabricatus esset, vel musicus composuisset: Quemadmodum igitur, qui ista voluit, insanit, cunctaque vesania transcedit modum, ita mihi videri solent non sano esse animo, qui Deum non agnoscentes, ipsi sive verbum venerari negligunt, redemptorem omnium dominum nostrum Iesum Christum, per quem pater omnia disponit & continet, & omnium prouidentiam agit. In quæ tu fideliter ac religiosissime credens, O amice gaude, & bene esto animo, nihil ambigens, fructum huius in illum fidei atque pietatis immortalitatem esse, ac coelorum regnum, si modò iuxta ipsius leges anima ordinata & instructa fuerit. Sicut enim his, qui ex illius sententia conuersantur, præmium æterna vita
Premium honorum est vita eterna. est, ita & qui contrariam virtuti pergunt viam, confusio ingens, & sine ve-nia periculum in die iudicij manet. Quod licet agneuerint verita-tis viam, contraria tamen his gessere quæ nauerant.

D. ATHA.

A Dr ATHANASII AR
CHIEPISCOPI ALEXANDRI^o
ni, Apologeticus aduersus eos, qui calumnia-
bantur, quod in persegu-
tione fugisset.

Liber I.

Vdicio Leontium, qui nunc est Antiochiae, & Narcissum, qui est ex ciuitate Neronis, ac Georgium, qui nunc est Laodicee, aliosque cum his Arrianos multa de me spargere, multisq[ue] cō uitij meum nomen incessere, crimen timiditatis impingentes mihi, q[uod] d[icitur] ab ipsis quæ rerer ad necem, non me ipsis vltro dediticiū atq[ue] expositum obtulerim. Igitur ad cōvictia quidē illorum & calumnias, tametsi multa sunt, quæ possum scribere, quæ ne ipsis quidē possunt inficiari, eo q[uod] nota sint omnibus, qui de illis audiunt, tamen haud obsequar dolosimeo, vt quicq[ue] vicissim dicam aduersus illos, nuli tantu[m] i. lud c[on]tra verbum, & apostoli dictrinā, videlicet, q[uod] mendaciu[m] ex diabolo est, quodq[ue] maledici regnum Deinon possidebūt. Satis em̄ est, hinc demonstratū esse, nihil illos iuxta doctrinā euangelicā neq[ue] cogitare, neq[ue] facere, sed iuxta suam libidinē, existimantes esse rectū, quicquid ipsis visum est. Cæterū, quādo pretexunt timiditatis crīmē, necesse est paucis hac dere scribere. Hinc em̄ deciatabuntur, & peruersis esse moribus, neq[ue] in diuinis literis fuisse versati, aut si in his versati sunt, non credere quæ illuc habētur eloquia, ex afflato spiritus esse profecta. Nā si crederet, haudquaq[ue] aduersus earum doctrinā ita fuissent ausi, neq[ue] Iudeorū, qui dominū occiderunt, malitiam fuissent & mulcati. Etenim cūm Deus præceptum dederit, honora patrem tuum & matrem tuam, & qui maledicit patri & matri, morte moriatur: isti contraria legem statuerunt, honore in vertentes in ignominiam, & hoc pecuniaq[ue] quod parentibus debebatur à filijs, in diuersum usum mutant. Quinetiam quum legissent facta David, his contraria moliebantur & accusabant insolentes, qui vellebant spicas, consrificabantq[ue] die sabbati. Cæterū non sollicitabat illos cura, neq[ue] legum, neq[ue] sabbati, imò potius in hoc die legem violabant, sed quum essent prauis moribus, ac discipulis, qui salutis fiebant, inviderent, nihil pensi habebant, modò quod animo cupiebant, obtinerent. Atque illi quidem habent iniustitiæ suæ præmia, priuati sacris, iamq[ue] nihil aliud, quam príncipes Sodomorum, & populus Gomorræ votantur. Cæterū isti nihil minus videntur esse tales q[uod] illi, cūm iam habeat pro supplicio, proprię stultitię ignorantiam. Neq[ue] enim intelligunt quæ dicunt, quin etiam credunt se scire quæ nesciunt, sed vna est in illis scientia, vt factant malum, vtq[ue] quotidie prioribus adinueniant peiora. Neque enim ideo fugam nostram calumniantur, quod cupiant nos virtute fortes reddi. Nam vnde tale votum inimicis pro his, qui non concurrunt, sentientescum ipsis, qui male sentiunt verū cūm ipsi vere sint improbi, vbi videlicet opus fuerit illorum conuicti, offeremus nosipso illis, quando id cupiunt, & hac gratia circuncursant per omnia, ac simulant quidem quasi amici, scrutantur autem ut hostes, quo sanguine saturati,

Quod vo-
lumus san-
ctum est

Iudei p[re]-
nati

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

rati, nos quoque tollant è medio, quod aduersus ipsorum imperatorem & sensimus semper & sentimus, ac hæresim illorum redarguētes traducimus. Quem em̄ vñq̄ persecuti sunt, vt comprehensum non pro sua libidine contumelij afficerint; Quem quæsumus ac repertum, non eodem tractarunt modo ut aut male moreretur, aut vndiquaq̄ noxam acceperit; Etenim quæ iudices videntur facere, horum impulsu secreto fiunt, & illi magis horū voluntatis, ac malitiæ ministri sunt q̄ iudices. Quis igitur locus non habet istorum malitiæ monumētum? In quæ ab ipsis dissentientē nō conspirarunt sicut causationibus, fuxia exemplū lezabel; Quæ nūc nō lamentatur ecclesia propter istorū aduersus episcopos earū insidias; Antiochia quidē propter Eustathium confessorem & orthodoxū, Balanæ verò propter Euphrantionē virū in primis suspiciendum. Rursum Paltus & Antaradus ob Cymatium & Carterium, Itē Adrianopolis propter Eutropiū Christi amatorem, & post hunc ob Luciū, qui crebro ab ipsis & catenas gestare compulsus est, itaq̄ mortuus est. Rursus Ancyra propter Marcellum, Berthœa verò ob Cyrum, & Gatha propter Asclepan. Nam hos quidem sèpius antea contumelij affectos curarunt ejiciendos in exilium, subdoli. Theodulum verò & Olympium Thraciæ episcopos: nos item & presbyteros nostros, ita curarunt inquirendos, vt si fuissimus reperti, capite plecteremur, ac sic fortasse mortuifū issimus, ni præter eorum sententiam, tum quoq̄ fugissimus. Huiusmodi sunt em̄ quæ partim aduersum Olympiū ad proconsulem Donatū, partim aduersum nos ad Philagriū datæ literæ. Nam Constantinopolitanum episcopum Paulum persecuti, cùm inuenissent, propalam prefocandum curarunt, in civitate Cappadociæ, que dicitur Cucusus, nacti ad id carnificem Philippū, qui factus erat præses prouincie. Erat enim præfetus sectæ illorum, malorumq; consiliorū minister. Num igitur ob hec tā multa saturati sunt, ac deinceps quieuerūt? Nequaq; neq; em̄ cessarunt, sed in morē sanguisugæ, de qua est in prouerbijis, reuigescebāt potius affixi malis aduersus magnas parcecias. Nā qualia tū fecerint, quis vt dignū est enarrēt? Quis tantū possit memorare, quantū illi fecerunt. Etenim cū nuper pacē haberent ecclesiæ, ac populi in synaxib; precarentur, episcopus Romanę vrbis Liberius, ac Paulinus episcopus metropolitanus Galliarum, ac Dionysius metropolitanus Italæ, & Lucifer metropolitanus insularum Sardiniae, & Eusebius qui erat ab italia, omnes boni episcopi, veritatisq; praecones, rapiuntur, & è sedibus suis ejiciuntur, idq; nulla de causa, nisi quod non cōsensissent hæresi Arrianæ, neq; subscriptiſſent calumnij & sycophantijs, quas aduersum nos finixerant. Nam de magno illo, optimèq; senectutis viro & confessore vere Hosio, superuacaneum est meloqui. Fortassis em̄ notum est omnibus, q; hunc quoq; curarunt ejiciendum. Neq; em̄ erat obscurus, sed omniū maximè celebris erat ille senex. Cui em̄ synodo non prefuerat? Sed cùm rectè diceret, nō persuasit omnibus. Quæ ecclesia non habet huius viri solitudinis pulcherrima documenta? Quis vñq̄ incestus ad illum venit, quin gaudens discesserit? Quis egens posuit lauit ab eo, vt discesserit non affecitus quæ volebat? Attamē aduersus hunc quoque sunt ausi, eo q; ipse quoq; cùm nosset, quas ob imperatorem ipsorum strueret calumnias, non subscriptiſſit illorum aduersum nos insidijs. Quanquam propterea multas quas supra modum illi plagas inflixerant, & conspirationes aduersus cognatos illius, cessit illis ad tempus, vt pote senex, & imbecillo corpore, tamen horum improbitas ex his declaratur, qui vndiquaq; studerent demonstrare, sese non esse verè Christianos. Nam illinc rursus in Alexandriam irruperunt, iterum querentes nos occidere. Et facta sunt quæ tum fiebant, peioribus. Milites enim protinus cinxerunt ecclesiam, ac loco precationis, facta sunt ea, quæ solent in bellis. Mox ubi venisset in quadragesima, is qui ab ipsis missus fuerat ex

Arat ex Cappadocia Georgius, auxit quæ ab ipsis didicerat mala. Siquidem post septem à Paschate dies, virgines in carcerem coniiciebantur, episcopi ducebantur à militibus vinceti, orphanorum ac viduarum diripiebantur & domus & pænes. Insultus in ædes facti sunt, ac noctu Christiani deportabantur, obsignabatur domus, & clericorum fratres pro fratribus periclitabantur. Et hæc quidem atrocia, cæterum post hæc causi sunt atrociora facinora. Siquidem hebdomade post sanctam Pentecosten, populus ieiunio peracto, egressus est ad coemiterium, orandi gratia, eo quod omnes abhorrent à Georgij communione, verum id simul atque cognovit ipse, concitat militum tribunum Sebastianum, qui erat Manichæus, mox que ipse cum multitudine militum arma, gladios nudatos & arcus, & iacula ferebantur, impetum fecit in ipso die dominico aduersus populum, cùmque paucos inuenisset precantes. Iam enim plerique, quoniam erat serum diei tempus, recesserant, talia fecit, qualia decebat eum, qui ab illis mandata acceperat facere. Siquidem incenso rogo, collocauit virgines iuxta ignem, compulitque eas dicere, quod essent Arrianae fidei. Verum vbi videret eas vistrices esse contempto incendio, nudavit eas, mox ita concidit illarum facies, ut post aliquantum temporis vix potuerint agnosciri. Cæterum, viros apprehensos quadraginta magis etiam novo modo concidit. Nam virgis recens à palmis reselectis, adhuc cuspides acuminatum in se habentibus, sic excoriavit illorum terga, ut nonnullis frequenter fuerit adhibendus chirurgus, ob virgarum cuspides ipsis infixos, nonnulli verò non ferentes cruciatum, emorerentur. Omnes igitur qui semel comprehensi vñà cum virgine, expulerunt in magnam Oasis. Corpora verò defunctorum ne cognatis quidem omnino reddēda curarūt, sed occultarunt, ut ipsis collibuit, abiicientes inhumata, eo quod videatur illo latere, quanta sit ista crudelitas, sed faciunt hoc mentis errore vesani. Nam defunctorū

Bamicis, gaudentibus quidem quod in professione perstitissent, lamentantibus verò propter insepulta corpora, clarior personavit aduersus eos impietatis & crudelitatis redargutio. Nam & mox ex Aegypti Libyæq; partibus expulerunt episcopos, Ammonium, Muium, Caium, Philonem, Hermen, Plenium, Psenofiskim, Pelammonem, Agathum, Anagamphum, Marcum, Ammonium, alterū Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, ad hæc presbyteros, Hieracem, & Dioscorū, tātagi; cum acerbitate traxerunt illos, ut quidā illorum in itinere, nonnulli in exilio defuncti sint. Egerunt autem in exilium episcopos, plures triginta. Erat enim illis studio secundum exemplū Achaab, è medio tollere exercitatem. Vide hanc impiorum audaciam. Cùm enim hæc faceret, nec puderet maiorum quæ prius aduersum nos moliti fuerat, insup nunc etiā accusanteos, qui bus datū est effugere parricidiales istorum manus. Imò grauiter deplorat, q; non omnes prorsus sustulerint è medio. Et post hæc fictè nobis opprobrant taniditatem, haud intelligentes, q; dum de hoc quoq; murmurant, in seipso potius crimen accersunt. Etēm si malum est fugere, multò peius est persequi. Alter ne perimatur, occultat se, alter verò persequitur, volens occidere. Ac de ffigiendo quidem scriptum est. Qui verò querit interficere, transgreditur legem, & ipse potius fugax præbet occasionem. Proinde qui fugam exprobrant, magis perdeficiunt seipso, qui persecuntur. Desinat enim insidiari, & mox alij desinent fugere. Verum à sua malitia non cessant, sed vt comprehendant nihil non faciunt, non intelligentes quod eorum, quos vrget persecutio, fuga, magna persecutum est redargutio. Nullus enim fugit mansuetum & humanū, sed eum potius qui ferus est, ac prauis moribus. Velut omnis dolori obnoxius, aut oberatus à Saul quidem profugiebat, ad Dauid aut̄ confugiebat. Propter hoc etiam illosconantur occidere, qui eos occultant, ne coargui videatur posse ipsum

KOHLER
1704, id est,
dormitor
us

Arletius
oppositis

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

rum malitia. Verum in hoc quoque cæcutire videntur isti, qui semper errant. **C**um quod manifestior est fuga, hoc magis etiam fieri manifesta mors aut auxilium, quod per insidias moluntur. Etenim si occiderint etiam, ubique locorum iniustitiae suæ monumenta aduersum sese emitunt. Quod si essent sana mente, viderent in hi, se eonstringi, & in suas ipsorum cogitationes impingere. Cæterum, quoniam sanam mentem amiserunt, ideo dum perseguuntur, ejiciuntur, & dum student interficere, non vident suam ipsorum impietatem. Forsitan & prouidentiam ipsam audent incusare. Nihil est quod non audeant, nihil est in quo sibi non indulgent, quod ipsum tamen ex seruatori voce perspicuum est, ne passerculum quidem absque patre nostro qui est in cœlis, incidere posse in laqueum. Nam etiam ubi comprehendunt peruersæ mentis homines, protinus obliuiscuntur aliorum, sed in primis sui ipsorum, solcū fastu adducentes supercilium, neque norunt tempus, neque dum homines afficiunt iniuria, reverentur ipsam naturam, sed more Babylonij tyrannicrudelius imminent, nec ullos commiserantur. Quin & presbyterorum iugum adgrauant, & super dolor em vulnerum, ut scriptum est, addunt inclementes. Proinde si haec non fecissent, nisi eos, qui pro nobis aduersus ipsorum calumniam loquebantur, in exilium eiecissent, viderentur nonnullis pre babilia dicere. Cæterum, quoniam & alijs tantis ac talibus episcopis struxerunt insidias, nec magno illi confessori Hesio, nec urbis Romæ episcopo, nec iam multis ab Hispanis & Gallis, ab Aegypto & Libya, alijsq; mundi partibus episcopis pepercérunt, tamq; multa fecerunt, qui profus ipsos redarguerant, nostram tuentes causam, quomodo non nobis ante alios insidias struxerunt, & post illos. Concupiscunt autem illos & illuc tollere, & in hoc vigilant, putantq; se lædi, si viderint illos in columnes, quos nolebant vivere. **D**quis igitur non perspicit illorum malitiam? Cui hoc non est manifestum, quod haudquaquam virtutis studio exprobrant timiditatē, sed sanguinem sitiēntes, retiū vice suis malis artibus utunur, putantes his cōprehendi posse, quo scūq; querunt interficere. Tales enim istos esse, declararunt ipsorum facta, ac mores eorum prodiderunt, feris immaniores, Babylonij tyranni crudeliores. Quantum autem ex his abundè coahuincitur ipsorum malitia, attam en quoniam exemplo patris sui diaboli, simplicibus verbis adsumunt sibi figuram, ut timiditatem inobsciant, ipsi leporibus timidiiores. Age consideremus & illa, quæ in scripturis diuinis aduersus eiusmodi scripta sunt. Declarabitur enim quod nihil lo minus aduersus has quoque pugnari, quodq; præterea sanctorum virtutes calumniantur. Etenim si conuicijs infectantur eos, qui semet occultant ab his, quibus ad cædem queruntur, & criminantur eos, qui fugiunt à persecutibvs, quid facient, videntes Iacob profugientem ab Esau fratre suo, quid quum Mey sen videant secedentem in Madian, metu Pharaonis. Porro qui talia nugantur, quid respondebunt David metu Saulis profugienti ē suis qdib; cum illuc missit à quibus interficeretur; rursus quum ipse quidem in spelunca latitaret, sum vero etiam ipsius faciem immutaret, donec præterisset Abimelech, ac declinaret insidias. Quid porro dicturi sunt, qui cuncta facile temereq; loquuntur, quum viderint magnum illum Heliam, inuocare quidem Deum, quum mori um in vitam reuocasset, latitare tamen propter Achab, fugientemq; ob minas Iezabelis. Nam quum id temporis quererentur etiam filij prophetarum, occultabantur latitantes in speluncis apud Abdiam. Verum in haec forsitan ut præsa non inciderunt, sed omnino non meminerunt eorum, quos resert euangelium. Nam & discipuli metu ludorum subduxerunt sese latentes, & Paulus Damasci quum à gentium principe quereretur, è mœnibus sporta demissus est, itaque effugit querentis manus. Ergo quum huiusmodi scriptura commemo-
ret

Aret de sanctis, quid poterunt excusationis inuenire, quod suæ prætexant te-
meritari? Nam siue illis timiditatem opprobrant, aduersus seipso loquuntur,
quod facinus est insanientium, siue hoc nomine eos traducunt, quod id faciant
præter Dei sententiam, prorsus ignari sunt scripturarum. Nam lex præcipit, vt
etiam refugij ciuitates conderentur, vt qui quærebantur ad mortem, vtcunque
tandem possent illic esse incolumes. In consummatione verò seculorum, quum
iglsum patris verbum quod Moysi loquutum fuerat aduenisset, rursus hoc præ-
cipit Deus: Quum persecutivos fuerint in ciuitate hac, fugite in aliam. Ac paulo
post ait: Quum videritis abominationem desolationis, de quo dictum est per
Iohannem prophetam stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui fue-
rint in Iudea, fugiant in montes: qui fuerit in tecto, ne descendat ad tollenda que
in domo sunt ipsius: & qui in agro, ne reuertatur vt tollat vestimenta sua. Hæc e-
nīm quum scirent sancti, seruabant huiusmodi vitæ rationem. Etenim quæ nūc
præcepit dominus, eadem & priusquam veniret in carne, sanctis fuerat loqui-
tus. Hic est autem finis, adducens homines ad perfectionem, vt quicquid præce-
pit Deus, hoc faciant. Quapropter & ipsum verbum, nostra causa factus homo,
non dignatus est quum quereretur, nostro more occultari, ac rursum quum
peteretur a persequentiis, fuga declinare insidias. Decebat enim vt sicut esuri-
endo, sitiendo ac patiendo, ita dum occultatur fugitq; declararet se gestare car-
nem ac factum hominem. Ab initio siquidem mox vt natus erat homo quum
puer esset, ipse per angelum præcepit Ioseph: Surge assume puerum cum matre
sua, & fuge in Aegyptum: Futurum est enim, vt Herodes querat animam pue-
ri. Rursus Herode mortuo, declaratur propter Archelæum filium illius secedere
in Nazareth. Post verò quum se Deum esse declarasset, aridamq; manum resti-
tuisset sanitati, pharisæi quidem egressi consilium fecerunt aduersus illum, vt il-

Matth: 2

Archela⁹
filius He-
rodus,

Bhim perderent. Iesus autem eo cognito, secessit inde. Quin & quum Lazarum
excitasset à mortuis, ex illo, inquit, die consulta bant, vt illum occiderent, Iesus
itaque iam non palam ambulabat inter Iudeos, sed abiit illinc in regionem vici-
nam deserto. Deinde quum dominus diceret: Priusquam Abraham fieret, ego
sum, Iudei quidem sustulerunt lapides vt iacerent in eum, Iesus autem occulta-
tus est, & exiuit è templo, ac transiens per medium illorum ibat, ac pertransibat
sic. Ergo quum hæc videant aut audiant potius, quandoquidem non vident, an
non iuxta quod scriptum est, volent igni comburi, quoniam contraria ijs, quæ
dominus & facit & docet, tum cogitant, tum loquuntur. Etenim quum Ioannes
martyrium peregrisset, discipuliq; corpus eius sepelissent, auditare, Iesus secessit
illinc nauigio in locum desertum seorsum. Itaque dominus quidem hæc fecit,
& similiter docuit, vt in am autem isti vel sic pudescerent, & intra homines cohí-
berent suam præcipitem temeritatem, ac non ad maiorem deuenientes insaniam,
seruatori quoque timiditatis crimen impingant, quando semel instructi sunt
& exercitati ad blasphemias in illum iaculandas. Verum eos sic insanentes an
quisquam sustinebit: sed conuincetur potius non intelligere euangelium. Est
enim huius secessus ac fugæ causa rationi consentanea veraq; quam de domino
memorant euangelistæ. Cæterum, oportet ex hoc nos ad omnes sanctos exem-
plum accommodare. Nam quæ de seruatore humano more scripta sunt, hoc ad
vniuersum hominum genus referre conuenit. Nostrum enim ille gestabat cor-
pus, & humanam infirmitatem ostendebat, de qua Ioannes ita scripsit: Quære-
bant eum apprehendere, & nemo iniecit in illum manus, quoniam nondum ve-
nerat hora eius. Nam priusquam hæc venisset, dicebat item matris uæ: Nondum
venit hora mea. His verò, qui dicebantur fratres illius, meum, inquit, tēpus non-
dum adest. Rursus ubi venerat tempus, dicebat discipulis, Dormite iam & re-
quiescite.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

quiescite. Ecce enim appropinquat hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Itaque tanquam Deus ac verbum patris, tempus non habebat, ipse enim & temporum est conditor. Ceterum homo factus, & his verbis declarat hominem cuius tempus & oportunitatem esse praefinitam, non quo pendeat a fortuna, sicuti pagani nonnulli opinantes fabula nuntiatur, sed tempus, cuius ipse quum sit conditor, prout voluit pater praefiniuit unicusque. Id quoque scriptum est, & omnibus factum est perspicuum. Quanquam enim celatum est, & latet omnes homines, quomodo & quantum cuiusque praefitum sit, tamen nemo non nouit, quod veris, & statis, autumni & hysmis tempus est. Sic iuxta scripturam, tempus est moriendi, & tempus est vivendi. Propter hoc & iuxta Noe generationis tempus decursum est, ac perinde quasi tempus omnium rerum adhuc contracti sunt anni. Rursus Ezechiæ additi sunt anni quindecim. Quum autem Deus annunciet Ihsus qui ipsum verè colunt, numerum dierum tuorum adimplebo. Abraham quidem plenus dietum moritur, David autem implorat, dicens: Ne recutes me in medio dierum meorum. Et vobis amicorum lobus Eliphaz, quum hoc pulchre nosset, aiebat: Veniens autem in sepulchro, ut frumentum maturum quod suo tempore metitur, aut velut aceruuſ areæ, tempestiuſe compositatus. Solomon autem confirmans obſignansque vocem hanc, ait: Tollantur ante tempus animæ iniquorum. Ecque adhortatur in Ecclesiaste, dicens: Ne multum sis impensus, neque fias durus, ne moriaris in tempore non tuo. Hæc ut scripta sunt, ita demonstrat ratio sanctos scire tempus cuique praefinitum. Ceterum quod nemo nouit finem temporis, illud argumentum est quod dicit David: Paucitatem dierum meorum annuncia mihi. Quod enim nesciebat, hoc cupiebat discere. Quapropter diues existimans se adhuc multo tempore vestrum, audiuit: Stulte, hac nocte querent animam tuam. Quæ vero preparasti, cuius erunt. Ceterum Ecclesiastes fretus sancto spiritu, confidenter pronunciat, aitque: Non nouit homo tempus suum. Et vobis hoc ipsum, patriarcha Isaac, dicebat filio suo Esau: Ecce ego consenui, nec scio diem mortis meæ. Itaque dominus quanquam erat Deus & verbum patris, sciretque tempus quod ipse singulis praefinierat, nec ignorans tempus quod ipse suo proprio corpori praefixerat quo pateretur, quoniam propernos homo factus erat, diebus priusquam veniret tempus, ipse quoque sicut & nos dum quereretur latebat, & a persequentiibus fugiebat, ac declinans insidiæ, sic transibat, ac per medium illorum ibat. Ceterum ubi tempus ab ipso praefinitum adduxisset ipse, in quo iuxta corpus pro omnibus pati voluit, hoc patre proloquitur, dicens: Pater, venit hora, glorifica filium tuum. Verum non iam amplius a querentibus occultabatur, sed stetit volens capi ab illis. Ait enim, inquit, ad sevientibus. Quem queritis? cumque respondissent illi, Iesum Nazarenum, ait illis: Ego sum quem queritis. Idque non semel, sed iterato fecit, & ita tandem duxerunt illum ad Pilatum. Attamen neque passus est se teneri, priusquam veniret tempus, neque occultabatur quum adesset tempus, sed semet exposuit obviandum insidiantibus, ut omnibus ostenderet esse superno iudicio pendere vitam ac mortem hominum, & sine patre nostro qui est in celis, nec pilum hominum nisi grum aut album posse fieri, nec passerculum unquam in laqueum incidere. Dominus igitur ad hunc modum seipsum pro omnibus obiulit, sicut dictum est. Sancti vero formam hanc edoceti a scrivatore, (Ab hoc enim & ante hoc tempus, & semper docebantur omnes) aduersus persecutores quoties periclitabantur, recte liciteque sibi consulebant fuga, & ab illis quæsiti, occultabantur. Cum autem ignorantem, nimisrum homines, temporis finem ipsis a providentia praefinitum, nolebant temere seipso exhibere dediticos insidiantibus. Rursus quum sciunt, uti scriptum est, esse in manu Dei sortes hominum, ac dominum esse, qui occi-

lob s.

Tempus
notum, fi-
nis inco-
gnitus.

D

notum, fi-
nis inco-
gnitus.

tempus quod ipse singulis praefinierat, nec ignorans tempus quod ipse suo proprio corpori praefixerat quo pateretur, quoniam propernos homo factus erat, diebus priusquam veniret tempus, ipse quoque sicut & nos dum quereretur latebat, & a persequentiibus fugiebat, ac declinans insidiæ, sic transibat, ac per medium illorum ibat. Ceterum ubi tempus ab ipso praefinitum adduxisset ipse, in quo iuxta corpus pro omnibus pati voluit, hoc patre proloquitur, dicens: Pater, venit hora, glorifica filium tuum. Verum non iam amplius a querentibus occultabatur, sed stetit volens capi ab illis. Ait enim, inquit, ad sevientibus. Quem queritis? cumque respondissent illi, Iesum Nazarenum, ait illis: Ego sum quem queritis. Idque non semel, sed iterato fecit, & ita tandem duxerunt illum ad Pilatum. Attamen neque passus est se teneri, priusquam veniret tempus, neque occultabatur quum adesset tempus, sed semet exposuit obviandum insidiantibus, ut omnibus ostenderet esse superno iudicio pendere vitam ac mortem hominum, & sine patre nostro qui est in celis, nec pilum hominum nisi grum aut album posse fieri, nec passerculum unquam in laqueum incidere. Dominus igitur ad hunc modum seipsum pro omnibus obiulit, sicut dictum est. Sancti vero formam hanc edoceti a scrivatore, (Ab hoc enim & ante hoc tempus, & semper docebantur omnes) aduersus persecutores quoties periclitabantur, recte liciteque sibi consulebant fuga, & ab illis quæsiti, occultabantur. Cum autem ignorantem, nimisrum homines, temporis finem ipsis a providentia praefinitum, nolebant temere seipso exhibere dediticos insidiantibus. Rursus quum sciunt, uti scriptum est, esse in manu Dei sortes hominum, ac dominum esse, qui occi-

A occideret, dominum qui viuiscaret, finem potius expectarunt, sicut dixit Apostolus: Ob ambulantes, in peilibus ouillis & caprinis, destituti, afflicti, in solitudi nibus errantes, in speluncis & caverne terræ latitantes, donec vel præfinitum mortis tempus adueniret, aut donec is, qui tempus præfixerat Deus, loqueretur ad ipsos, & compesceret insidiantes, aut videlicet donec traderet eos, qui persecutione vrgebantur in manus persequentium, vt cunque visum illi fuisset, bonum esse, & hoc de singulis ex ipso David pulchre licet perdiscere. Quum enim lob ab excitaret illum aduersus Saulum, aiebat ipse: Nisi dominus percusserit eum, aut venerit hora mortis eius, aut descenderit in prælium, & adiunixerit se aduersarijs, non immittam manum meam in Christum domini. Quod etiam si quando fugientes, accesserunt ad eos, à quibus quarebantur, ne id quidem temerè faciebant. Etenim spiritus ad monitu ad ipsos loquentis, quum essent amici Dei, sic illis occurabant, hoc quoque modo suam obedientiam animique promptitudinem declarantes. Talis enim erat Helias, quum iussus à spiritu ostendit se Achaab, Talis Micheas Propheta, veniens ad eundem Achaab, & Propheta, qui prouocauit ad altare Samariæ, ac pudefecit Roboam. Talis Paulus appellans Cæsarem, nec enim ob timiditatem fugerant. Absit, sed potius fugam habebat pro certamine & exercitatione ad mortem. Verum hęc duo seruabant, recteq; cogitabant, vt neq; semet temerè obijceret, nam id erat seipsum occidere, mortisque reum fieri, ac Deo resistere, dicentes: Quæ Deus copulauit, homo ne separet: neque negligentia crimen volebant sustinere, quasi molles aduersus infuga preferendas afflictiones, quæ maiorem & acerborem habent vehementer, quam ipsa mors. Nam qui mortuus est, liberatus est à laboribus, at fugiens quoniam expectat quotidianos ab hostibus insultus, leuius malum dicit esse mortem, vt qui in fuga mortui fuerint, non ingloriam mortem oppetant, sed

B habeant & ipsi martyrij gloriam. Ob hoc enim & lob fortitudine magnus fuisse cognitus est, quod viuus tantos ac tales sustulerit labores, quorum nullum habuisset sensum, si defunctus fuisset. Quapropter & beati patres habebant huius modi vitæ disciplinam, quum vrgerentur persecutione, non expauescebat, sed magis etiam ostendebant animi sui fortitudinem, quum in locis adeo tenebris & angustiis semet concluderent, sefç tam dure tractarent. Rursus vbi mortis tempus aderat, non detrectabant. Nam hoc illis erat curæ, ne vel præsentem mortem expauescerent, vel præfinitam à prouidentia vocationem anticiparent, neque rursum aduersus prouidentiam dispensationem quicquam facerent, ad quam sciebant se reseruari, ne si quid præcipitanter egissent, fierent sibi ipsi paucoris causa. Sic enim scriptum est: Qui præcepit labijs, pauefacit seipsum. Profectò tot modis erat instructi ad fortitudinis virtutem, vt nemo qualiscunq; sit, queat ambigere. Nam Patriarcha Iacob quum prius fugeret Esau, non formida bat præsentem mortem, quin potius in illo tempore vnicuique patriarcharum pro dignitate benedicebat. Cæterum magnus ille Moyses, quum ante celaretur metu Pharaonis, & ob hunc secessisset in Madian, & audisset à domino, Redi in Aegyptum, non metuebat. Rursus iussus descendere montem Abari, vt moreretur, nequaquam detrectans abstinuit, sed libenter properauit ad illum. Ac David, qui prius fugerat Saul, idem non erat meticulosus, quum pro populo periclitaretur in prælijs, verum quum ipse esset data optio mortis ac fugæ, licetque illi vel fugere vel viuere, sapiens ille magis elegit mortem. Magnus autem ille Helias quum occularetur fugiens Iezabelem, non metuit iulus à spiritu offerre se Achaab, & Ochoziam redarguere. Petrus vero, qui metu iudeorum occulabatur, & Paulus Apostolus, qui in sporta demissus fuderat, quum audissent Romæ oportet vos testimonium, id est, martyrium peragere,

Martyrū
sine morte

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

non distulerunt profectionem, sed magis gaudentes abierunt, & alter quidem C tanquam ad suos properans gestiebat, cum occidetur, alter verò adeò non ex pauit, cum ad esset tempus, ut exultaret etiam, dicens: Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Hæc autem declarant, ne priorem quidem ipsorum fugam fuisse timiditatis, simulq; testificantur, ne id quidem quod nunc agunt, fuisse fortuitum, sed ingentem quandam animi fortitudinem, ac virtutem ipsorum prædicant. Neq; enim socordiaæ fuerat quod secesserant, sed tum potius magis intendebar exercitationis vehementiam, neq; reprehensi sunt quod fugerent, neq; timiditatis insimulati sunt à talibus, quales nunc sunt isti, ad criminandum audi, quin potius beati pronunciantur à domino dicente: Beati quis persecutionem patiuntur propter iustitiam. Verùm nec ipsis fuit hic labor inutilis, eo quod velut aurum in fornace fusoria probatos, quemadmodum dicit sapientia, Deus illos comperit se dignos, & ipsi tum magis veluti scintillæ relubabant, cum seruarentur à persequentiis & eriperentur ab insidiantibus, in hoc seruati, quod populis essent documento, vt & illorum fuga, & querentium per omnia discurrens furor, acciderint ex dispensatione Dei. Interim enim & hoc pacto reddebantur Deo chari, & pulcherrimum obtinuerunt suæ fortitudinis testimonium. Itaque patriarcha Iacob dum fugerat, plures visiones, easq; diuinæ videre meruit, cumque solus ac desertus esset, magis habebat pro ipso solici tum dominum, quivit Laban pudefecit, ita Esau obstitit, & post hæc factus est pater Iuda, ex quo iuxta carnem ortus est dominus, ac benedictiones patriarchis distribuit. Quin & Moyses Deo charus quum fugeret, magnam illam visionem vidit, ac seruatus à persequentiis, propheta missus est in Aegyptum, factusq; minister & tantorum prodigiorum & legis, dux fuit tam numerosi populi in deserto. Ac David persecutionem patiens, docebat: Eructauit cor meum verbum bonum, Et: Deus noster manifestè veniet, & Deus noster non silebit: imò magis inualuit, dicens: Inter inimicos meos despexit oculus meus. Ac rursum in Deo spem posui, non timebo quid faciat mihi homo. Porro quum profugus à facie Saul deuenisset in speluncam, dicebat: Emisit è cœlo, & seruavit me, dedit in opprobrium conculcantes me, emisit Deus misericordiam suam, & veritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum. Ad hunc autem modum & hic seruatus Dei dispensatione, post factus est rex, obtinuitq; promissionem, dominum nostrum ex eius genere exortitum. Magnus autem Helias sedens in montem Carmeli, invocat Deum, ac prophetat, cum essent quadringenti aut eoplures, simul deleuit. Præterea duos ad ipsa millos, quinquaginta præfectos viris vñā cum centum quibus veneerant ex tutat, perdidit, dicendo: Descendat ignis de cœlo. Hoc modo & istos vitus est, & ipse seruatus, sic ut Helisaum prose vngeret, & exemplum instituenda vita fieret Prophetarum filijs. Beatus verò Paulus describens cuiusmodi persecutiones sustinuerit. Et ex omnibus, inquit, eripuit me dominus & eripiet. Magis autem tum robur colligebat, dicens: Sed in his omnibus superamus. Nihil enim nos separabit à charitate Christi. Tunc enim & ad tertium usque cœlum raptus est, & in paradisum subductus, ubi etiam audiuimus verba non enarranda, quæ fas non est hominiloqui. Et ideo seruatus est, vt ab Hierosolymis usque ad Illyricum impleret Euangelium. Non est igitur reprehensibilis, aut ociosa sanctorum fuga. Nisi enim fugissent illi persequentes, quomodo exortus fuisset ex semine David dominus, aut qui erant prædicaturi verbum veritatis? Siquidem persecutores ob id quærebant sanctos, ne esset qui doceret, sicut Iudæi denunciaverunt Apostolis: verùm ob hoc omnia perferebant, vt Euangelium prædicarebus vellis tur. Ecce igitur quum ad eum modum periclitarentur, non habebat fugiē repus ociosum,

A ociosum, & ne persecutionis quidē tpe, alienæ utilitatis obliuiscetur, sed cūm essent ministri verbi, non inuidabant quo minus & hanc utilitatem impararent omnibus, quin & fugientes Euangelium prædicabant, ac prædicebant quidem insidianum malitiam, fideles autem exhortationibus confirmabant. Beatus ita que Paulus experimento doctus, prædixit fore, vt qui vellent piè vivere in Christo Iesu, persecutionem patuerentur sed protinus arripuit fugientes, dicens: Per patientiam currimus propositum nobis certamen. Quamvis enim afflictiones erant perpetuae, tamen afflictio patientiam operatur, patientia vero probatorem, probatio autem spem, spes non pudefacit. Porro Esaias Propheta, quum expectaretur huiusmodi malorum incursus, submonet clamans: Vade popule meus, ingredere penetralia tua, occlude ostium tuum, abscondere paulisper, donec præterierit ira. Ecclesiastes vero cognitas habens quæ sunt aduersuspios in fidias, ait: Si calumniam pauperis, & rapinam iudicij ac iustitiae videris in regione, ne mireris in negocio, quod excelsus est supra excelsum, obserua & excelsi super illam & abundantia terræ. Habebat & huius patrem David experientia, qui ipse quoque didicerat quæ fiant in persecutionibus, & confirmat eos, qui affliguntur, quum dicit: Viri estote, corroboretur cor vestrum omnes qui speratis in domino. Etenim qui sic perferunt, his, inquit, non homo, sed ipse Deus auxiliabitur, eripiens eos, eo quod in ipso spem suam collocarunt. Nam & ego sustinens sustinui dominum, & attendit mihi, exaudiensq; deprecationem meam, & reuocauit me de Iacu profundissimo, & a luto fecis. Itaque fuga sanctorum non infrugifera populo, sed utilis esse demonstratur, etiam si secus videatur Arrianis. Sic igitur sancti, quemadmodum dictum est, fugientes ex superfluo, per dispensationem seruabantur, sicuti seruatur medici, eorum gratia, qui his opus habent. Nobis autem omnibus in uniuersum hominibus hec lex est, ut fu-

B giamus persequentes, & latitudo fallamus querentes, nec præcipites simus tentando Deum, sed, ut ante dixi, sustineamus eos, donec præfinitum mortis tempus aduenerit, aut donec iudex aliquid de illis statuerit, quicquid ipsi visum fuerit bonum, nam hi parati sint, ut simulacrum vocarit tempus, etiam comprehensi, pro veritate certent usq; ad mortem. Hec & beati martyres persecutionū tempore seruarunt: fugiebat quidē instantे persecutore, ac latentes perdurabant, cæterum reperti testimonium prohibebat. Quod si qui ex his vltro adiere persequentes, id non temere faciebant. Mox enim testificabantur, cunctisq; siebat perspicuum, è spiritu sancto suis, animi quam habebant promptitudinem, tantumq; prouentum. Itaque cum sint huiusmodi seruatoris precepta, & huiusmodi sanctorum exempla, dicat nos quis, qui ne tantillū quidem audire volunt, si quis aduersus illorum dignitatē loquatur, unde didicerunt ipsisq; alios persequuntur. Nam quod à sanctis dictis dicuntur, haudquaquam poterunt dicere, sed à diabolo, nam hoc illis superest, qui dicit: Persecutus comprehendam. Ac fugere quidem præcepit dominus, sanctisq; fugerunt. Cæterum, persequi diabolicum inuentum est, & ab omnibus ille hoc nomine accusatur. Dicant igitur rursum, utri oportet accedere, domini verbis, an istorum fabulis? Vtrorum autem oportet imitari facta, sanctorum ne, an ea, quæcumque ex cogitauerint isti? Sed quoniam fortassis haec ipsis non possunt disiudicare, (Sunt enim ex cæcitate & conscientia, quemadmodum dixit Esaias, putantes amarū esse quod est dulce, ac lucē esse quæ sunt tenebrae) egressus quispiam è nobis Christianus, pudefaciat istos magna voce, dicens: Bonum est confidere in domino, potius quam illorum auscultare stultiloquij. Siquidem domini verba vitam æternam habent contraria, quæ ab ipsis proferuntur malitiae sanguinisq; plena sunt. Haec quidem satis erant, ad subuertendam impiorum iniuriam, adeo ostendendum istos nihil aliud conari, quam ut conuicti solūm ac

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

maledictis contendant. Cæterum quoniam semel ausum Christo bellum suscipere, iam etiam curiosi facti sunt, expendant tamē & modum secessus, eumque dicant vel à suis. Aderant enim Arriani, qui simul cum militibus currabant, ut eos incitarent, nosque vbi essemus, illis ignorantibus, indicarent. Et si vel hoc modo malis alienis afficiuntur, saltē audientes quietem agant pudentes. Nox quidem iam erat, & ex populo nonnulli per uigilium egerant, quum expectaretur synaxis. Dux autem Syrianus repente irruit cum militum plus quam quinque militibus, arma, nudosque gladios gestantium, prætere a arcus & sacula & fustes, quemadmodum prius dictum est. Atque ipse quidem ecclesiam circun sedidit, collocatis in proximo militibus, ne quis ab ecclesia digressus posset illos preterire. Ego verò putans absurdum, si in tanta rerum turbatione desererem populum, ac non potius prior illis venirem in periculum, cōsedidi in cathedra, monuque diaconū, ut recitaret Psalmū, populum item ut auscultaret. Quoniam in seculum misericordia eius, eoque factō omnes discedere, & ad suas quemque ædes abire. Verū cum prætor vi iam superuenisset, ac milites cinxissent sacrarium, vt nos cōprehenderent, clerici illic reperti ac populares clamabant, flagitātes, ut nos quoque statim secederemus. Ego verò magis contradicebam, me non priusabiturum, nisi omnes ad unum se subduxissent. Erectus igitur & indictis precibus, mox deuino postulaui, ut omnes prius discederent, melius est, inquiens, me periclitari, quod aliquos ex vobis noxam accipere. Itaque cum exissent plerique, reliquique lequeretur quod qui mecum illic fuerant monachi & clericorum nonnulli, reuersi trahebāt nos, atque ita, teste veritate, quum milites alij circun se derent sacrarium, alij lustrarent ecclesiam, per transiūmus ductu domini, eodemque seruante nos, illis non sentientibus recessimus glorificantes magnificè Deum, quod neque prodidissemus populum, sed illo præmisso, seruari, manusque querentium effugere potuerimus. Itaque quum Dei prouidentia, nos hunc in modum mirabiliter eripuerit, quis merito possit crimen impingere, quod non nosipsoe vltre querentibus dediderimus, aut quod reuersi non prodiderimus nosmetipsoe. Nam istuc est palam ingratum esse domino, facere contra præceptum ipsius, & cum sanctorum exemplis pugnare, nisi reprehēsor hoc audeat, etiam magnum apostolum Petrum incusare, quod quum esset conclusus, seruareturque à militibus, sequutus est vocantem angelum, quodque egressus è carcere, ac seruatus, non reuersus est, nec se ipsum tradidit, licet audisset, quæ fecerat Herodes. Quin & illud incuset insaniens Arrianus, quod nec Paulus è mœnibus demissus ac seruatus resipuerit, reuersusque semet dedititum exhibuerit, quodque nec Moyses à Madian, reuersus sit in Aegyptum, ut caperetur ab his, qui quærebant ipsum, nec David in spelunca se ipsum indicarit Sauli. Quin & filii prophetarum commoratis sunt in speluncis, nec se trididerunt Achaab. Nam id erat aduersus præceptum agere, quum dicat scriptura: Non tentabis dominum Deum tuum. Hoc igitur & ego veritus, atque hæc edocitus, ad hunc modum me gessi, nec aspernor domini gratiam & opem ab illo mihi præstatam, etiam si isti insanientes dentibus fremant in nos. Talis itaque secedendi modus nobis fuit, nec arbitror esse quicquam hic, quod reprehendi possit, apud eos, quibus est sana ratio, cum iuxta diuinam scripturam, hoc exemplum à sanctis pro documento nobis traditum sit. Verū isti sicut vis detur, nihil relinquunt in auctoritate, neque quicquam volunt prætermittere, quod non peruersitatem ipsorum & crudelitatem demonstrat. Nam & vita istorum talis est, quales sunt in opinionibus & nugis, neque quisquam posset talia tamque multa aduersus eos dicere, qualia & quam multa quum faciant ipsi, non tamen erubescunt. Etenim Leontius quum infamaretur cum muliere quadam iuniore, quæ dicitur Eustolium, prohibereturque cum ea habere, propter illam seipsum excepuit,

Fuga A -
thanasi
qualis.

Acuit, quo tuō posset cum illa viuere, nec tamen suspicionē diluit, imō potiusq; es
fet presbyter, patuit execrationi, etiamq; Constantius hereticus compulsus fuit,
eum dicere episcopum, Narcissus vero, cūm alia multa haberet mala, tum tertiu
in diuersis synodis execratione percutitus est. Et is nunc inter eos est sceleratissi-
mus, Rufus Georgius, cūm esset presbyter, ob improbitatem suam deuotus
est, cumq; seipsum nominasset episcopum, nihil minus deuotus est, in concilio
quod in Sardica fuit. Habet aut & amplius quiddam, quod cūm intemperanter
vivat, haudquaq; sefellit, verum etiam à suis condemnatur, vītæ finem, & animi
tranquillitatem rebus turpissimis metiens. Proinde in proprijs quisq; malis alte-
rum luperat. Cæterū vna macula est illis communis, q; per hæresim rebellant
Christo, nec iam Christiani, sed Arrianī potius nominantur. Ecce hec illos ope-
runt traducere. Sunt enim aliena à fide, quæ in Christo. Verūm hæc quidē pro-
pter seipso tegunt. Nihil aut mirum, si cūm tali sint sententia, ac talibus implicata
in malis, eosquī cum ipsis non currunt in imp̄iſſima secta, persequentes querunt,
& si occiderint, gaudent, si frustrentur optatis, dolent, sibiq; putant iniuriam sie-
ri, quod, vt antē diximus, conspiciunt eos viuos, quorū mortem exoptant. Sed cō-
tingat illis ad eum modum affici iniuria, vt ipsi quidem debilitentur in iniurijs
quas parant, cæterū, qui ab eis persecutionem patiuntur, gratias agant domi-
no, dicāntque illa quæ sunt in vigesimo sexto Psalmo! Dominus illuminatio mea
& seruator meus, quem timebo; Dominus protector vītæ meæ, à quo trepidabo;
Dum appropinquarent aduersum me qui affligeant, vt comederent carnes
meas, qui tribulant me, & inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Et rur-
sum Psalmo XL. Seruasti ex necessitatibus animam meam, & non conclusisti
me in manus inimicorum. Stauisti in loco spatio pedes meos, in Christo le-
su domino nostro, per quem patri in sancto spiritu gloria, & imperium in secu-
Bla seculorum, Amen.

DOMINI ATHANASII AR- CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni Apologeticus aduersus eos, qui calumnia-
bantur, quod in persequa-
tione fugisset.

Liber II.

Quidem existimabā fore, vt post tam multas pro me factas
evidentes probationes, iam pudore semet abderent inimi-
ci, ac potius vt ex his ipsis se se condemnarent, de quibus alios
calumniabantur. Verūm quando ne sic quidem condemna-
ti erubescunt, sed præ stupore mentis, se se flectunt ad obtre-
ctationes, putantes impune fore omnia, nec ad iudicium vo-
canda, non vt iudicentur, fugiunt enim, sed vt nos ac simili-
um animos vexent, operæ preцium arbitratus sum, vt vobis rationē reddamus,
ne post eos sustineatis murmurantes, sed contemnatis illorum malitiam & calū-
niam. Vobis igitur qui sinceri estis me ipsum purgo, cæterū aduersus contētio-
nos mihi satis fidutiae præbent argumēta, quibus hactenus confutati condemna-
tūq; sunt. Nostræ siquidē res iam non egent iudicio, de quibus iam nō semel neq;

q. iiiij bis

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

bis pronunciatum est, sed s^epius. Primum quidem in nostra regione, congregata synodo ab episcopis prop^e centum, iterum Romæ, ex Eusebi litteris quum essemus vocati, tum ipsi, tum nos, & illic congregati episcopi quinquaginta. Tertio in magna synodo in Sardica congregata, iussu pⁱⁱssimorum imperatorum Constantij & Constantis, in qua & qui nobis aduersabatur, deuoti sunt ut calumniatores. Cæterum ijs, quæ pro nobis decreta sunt, suffragati sunt episcopi plures trecētis ex prouincijs Aegypti, Libyæ & Pentapolis, Palestinæ, Arabiæ, Isauriæ, Cypri, Pamphyliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Mysiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedonia, Epitorum, Thessaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmaciæ, Sisciæ, Pannoniorū, Norici, Italiæ, Piceni, Tusciæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutiæ, Siciliæ, Africæ totius, Sardiniae, Hispaniarum, Galliarum, Britanniarum. Addidit autem his testimonium Vrsacius & Valens, qui quum prius calumniati fuissent, postea resipuerunt. Non enim solum approbarunt ea, quæ pro nobis iudicata sunt, verum etiam & seipso & alios, qui contra nos steterant, confessi sunt fuisse calumniatores. Nam qui sic resipuerunt, sic scripserunt, declarant se, & Eusebi um quoque cum suis arguere, cum quibus communiter aduersum nos machinabantur conſpirationem. Quæ nunc à tot & talibus episcopis probata sunt ac decreta, clareq; demonstrata, superuacaneum esse denuo reuocare in iudicium, ne mo non confitebitur: ne si nunc quoque examinentur, simul & denuo iudicentur, ac rursus examinentur, atque iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Sufficiebat enim tot episcoporum calculus, ad imponendum silentium ijs, qui vel fingere quippiam vellent aduersum nos, quandoquidem hostes, & pro nobis, & aduersus seipsoſ testificantur, confitentes quæ contra nos agerentur esse conſpirationem. Quis post hæc dubitans non erubescit? Etenim quum lex iubeat in ore duorum triūmve testimoniū constitui iudicia, ecce tanta testimoniū multitudine pro nobis stat, quibus & illud accedit, quod ab hostib⁹ adfertur probatio, vt nec ijs, qui reliqui sunt posthac attendant ijs, quæ isti pro suo arbitratu iudicarunt, sed compellantur cætero, vice probabilium rationum, iniurijs afficer eos, à quibus redarguuntur. Nam hoc illis maximè dolet, quod facta ipsorum, quæ cælabant ipsi, quæc inter ipsoſ in angulo configebantur, hæc Valens & Vrsacius in lucem extulit ac retexit, certoq; sciunt, quod horum poenitentia, vt illos condemnat, ita iustos declarat eos, qui fuerant ab illis iniusta passi. Quas ob res, & in Sardensi synodo deuoti sunt, vt ante dictum est, idq; meritd. Ad hunc enim modum & illorum temporum pharisei, Paulo patrocinantes, coarguebant & suam & Iudeorum aduersus eum factam coniurationem. Hoc pacto & beatus David declaratus est sine causa pati persecutionem, quando is, qui persequebatur, confitebatur, dicens: Peccavi fili mi David. Itidem & isti à veritate superati, postularunt, ac postulationem suam litteris mandatam tradiderunt Julio episcopo Romano. Scripserunt autem & nobis, cupientes habere pacem nobiscum, qui tam multa iactarant, forsitan & nunc erubescentes, eo quod quos quarebāt è medio tollere, hos beneficio domini viuentes conspiciunt. Arrium vero & huius sectam anathematizauerunt, congruenter id facientes, quippe qui scirent Eusebium cum suis, ob nullam aliam causam nobis insidias texere, nisi propter suam ipsorum impietatem. Vbi semel statuerunt confiteri calumnias aduersus nos stratas, protinus abnegarunt & hæresim Christo rebellem, ob quam & illa quæ in nos mortiti sunt, simularunt.

D. ALE-

95

A D· ATHANASII AR CHIEPISCOPI ALEXANDRI.

ni, quæstionum suarum diuersarum,

& responsionum XLI.

Liber I.

QVAESTIO I.

Vicinæ in trinitatem consubstantialem, seu coessentialē credentes & baptizati adserimus Deum esse patrem, ac similiter Deum esse filium, itidemq; Deum esse spiritum sanctum. Quomodo non tres deos, sed unum solumq; Deum affirmamus. Deniq; si unum quidem adoramus Deum, certè manifestum est, quod in monarchiam credentes, Iudeos imitabimur. Si autem tres deos, tum planè patescit, quod Græcos sequimur, deorum multitudinem introducentes, ac non unum solum Deum pio cultu adorantes.

RESPONSIO I.

Facilis est hæc ratio. Quippe religiosæ pietatis modus, fide sola, nulloq; scrutinio cognitus, ob idq; honorandus. Deus enim comprehensibilis, non eit Deus. Nam si nec angelos, nec animas nostras, quæ sunt res creatæ, apprehendere valeamus, quanto magis decet ipsum illorum conditor em fore incomprehensibilem. Proinde quod in arcanis reconditur, dum sit cognitum, non vitra erit admirandum. Id igitur Christianorum fides est, quorū trisypostatus, id est, trisubsistētialis Deus, nec unus est anthropomorphus, id est, hominiformis, ut Græcorū pueri fabulantur, nec tamē tres dñi, tanq; à se distantes. (Abeat in malā rem fabulosus Græcorū iste sermo.) Individua verò est in tribus subsistētijs vnius essentie deitas. Hoc autē cognitu per necessariū erit, q; nec verbis, nec entymematis, seu cogitationibus apprehēdere, vel enunciare de deitate aliquid humana mēs queat. Sane oēs quotquot Deum comprehendere studierunt, suam ipsorū vimbram pēsecutisunt. Et quotquot extiterūt, qui de essentia dei dicere statuerūt, abyssum pugno suo mēsurare conati sunt. Quotcunq; item profundē scrutari sunt ausi, tandem in prauas cogitationes & hæreses dūtererūt. Ille namq; pater, & Deus nō vt ego, creatus pater est, generās, vt ego, creātū filium. Necq; filius, & nec sp̄ititus sanctus, tanq; hominis sp̄itus circumscriptus, hoc est, inclusus & perc̄ pribilis. Sed est ineffabile ac inexponibile sanctæ trinitatis mysterium. At tu ne dixeris, qualiter? Est enim suprà omne quale. Neque dixeris, quomodo? Est enī supra omnem modum, diuinus modus. Non etiam dixeris qua ratione, nam supra rationem est diuina ratio. Sed crede in patrem, non scrutando rem. Adora filium, non tam impertinenter sollicitus circa illius generationem. Hymnis lauda spiritum sanctum, & inquirere noli sanctæ trinitatis mysterium. Egredere ad Jordā nem, & vide revera dilucidē, sanctæ, ac consubstantialis, siue coessentialis trinitatis virtutem. Patrem quidem desulsum testificantem. Filium autem inferius baptizatum, spiritumq; sanctum in specie columbæ descendente, Cui gloria & imperium, & adoratio nunc, & semper, & in secula seculorum.

QVAESTIO II.

Qua posset autem conjectura homo ætate virili proiectus deprehendere, Num fuerit consummatè baptizatus, & tum sp̄itum sanctum in sacro lauacro acceperit, quum parvulus fuisset & infans?

RESPON.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

RESPONSIO II.

G

Dominum Esaias Propheta sermone hoc alloquitur: Propter timorem tuum domine in utero concepimus, & parturiuimus spiritum salutaris tui. Quo igitur modo concipiens in utero mulier, ab infantis intra vulnus subsultationibus, agnoscit certo certius, quod donata sc̄tu est. Hoc pariter & animus veri Christiani non tam obverbā parentum, sed ab operibus & exultatione cordis, tum maximè, quem statu festiuū statum tempora ingruunt, ut illuminationum quam natuitatem Christi, & Epiphaniae, quem trū regum appellamus diem. Communionis denique, quam sanctissimi corporis & sanguinis Christi sumptionem, aut, ut alij non pauci, transitum siue Pascha vocant, satis comprehendit habet singularium gaudio, tum latitia, quod spiritum sanctum cum baptizante accepit.

QVAESTIO III.

Quando, unde & quomodo facti sunt angeli?

RESPONSIO III.

Nec certè unde, neque quomodo sint facti, natura valebit humana proferre, nisi hoc tantum, quod de non ente ad esse producti sunt. Ad id autem, quod rogatur. Quando: Solent alij quidem respondere, primo die. Alij autem, ante primum diem. At ille cum inter sanctos pater noster, tum miraculorum etiam operator Epiphanius Cypri Archiepiscopus, in libro contra Paulum Samosatensem, cui titulus extat Panaria, latius exposuit, adserens unde cum cœlo & terra illos esse creatos, nequaquam verò prius. Tum illos, qui dixerūt contraria, multis subuerit rationibus. Et in altero volumine quodam suo idem recte approbat.

QVAESTIO III.

Dic velim, unde palam fiet, quod creati sunt angeli, cum ne par quidem ali- D quid in toto Geneseos libro videatur adduci, quo possit hoc aperte constare?

RESPONSIO III.

Quando prænouerat Deus cum multorum hominum, tum profecta maxime ludeorum in idola & plures deos amorem, eius gratia occultauit in Genesi, quam tradere poterat de angelis rationem, ne & illos inter deos referret, qui etiam vitulum & alia finixerunt diuorum nomine adoranda. Quod creati sint autem angeli, audi spiritum sanctum in Propheta loquentem: Laudate dominum omnes angelos eius, laudate eum omnes virtutes eius. Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creatas sunt.

QVAESTIO V.

An verò de essentia luminis sui existant, aut alterius cuiusdam naturæ?

RESPONSIO V.

Quantum sol à stella differt, tantum angelorum diffiat essentia ab omni visibili creatura.

QVAESTIO VI.

Quantus igitur angelorum numerus erit, supra conditionis humanæ numerus?

RESPONSIO VI.

Sunt qui arbitrentur angelorum partes ad numerum hominis esse nonaginta nouem, iuxta domini parabolam de centum ouibus. Alij nouem pro illa de decem drachmis parabola. Reliqui verò coæquales & eiusdem numeri putant esse angelos & homines, id testimonio adserentes quod scribitur: Constituit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei.

QVAESTIO VII.

Quid differt inter dæmonum & angelorum essentiam?

RESPON

RESPONSIO VII.

A Non est diuersa illorum essentia, sed propositum & voluntas,

QVAESTIO VIII.

Quot sunt ordines, & quot substantiae angelorum?

RESPONSIO VIII.

Substantia certe ut hominum, sic angelorum est una. Ordines autem sunt, vt ille magnus in theologia Dionysius ait, nouem. Qui more suo ita nominantur, Angeli, Archangeli, principatus, potestates, virtutes, dominationes, & sex alium Seraphim, & multoculi Cherubim atque throni. Porro de una angelorum siue substantia, seu essentia, pariter. S. Gregorius ille Nyssenus scribit capite xvij. libri sui de homine.

QVAESTIO IX.

Cœli quot sunt?

RESPONSIO IX.

Dubia multis est hæc questio. Duos enim cœlos liber generationis insinuat. Sanctus vero Paulus tertium videt cœlum. At David Propheta quatuor enumera, quum ait: Laudate eum cœli cœlorum. Hoc tamen non esse prætereundum arbitror, complures fuisse opinatos, quod sanctus Paulus non in tres fuerit rati raptus cœlos, sed in tertium cœli. Sicut enim hominum natura dici solet unus homo & plures homines, ita cœlorum natura tum unum cœlum, tum plures cœli in scriptura sacra nominantur.

QVAESTIO X.

Quando & quamobrem cecidit diabolus? Quoniam aliqui fabulantur, quod Ad eum non permiserit adorare, eo tum ceciderit.

RESPONSIO X.

B Hominum est insipitum ea responso: Cecidit enim diabolus priusquam al. questio Adam fieret. Est autem manifestum, quod propter superbiam suam abiectus est diabolus, ut inquit Esaïas Propheta, quum id secum statuerit, dicens: Quoniam ponam thronum meum in nubibus, & similis ero altissimo.

QVAESTIO XI.

Cur itaque permisit illi Deus, hominum genus persequi & impugnare?

RESPONSIO XI.

Vt diligentes Deum manifestant, & dediti voluptatibus reprobentur. Nullo enim se opponente aduersario, non probabuntur regis ingenui milites. Diligentibus igitur Deum, sit causa diabolus victoriae, coronæ ac p̄miorum.

QVAESTIO XII.

Cum in cœlis diabolus ceciderit, quod in loco scriptum legitur. Quando venerunt angelii Dei ut assisterent coram domino, adfuit & diabolus in medio illorum?

RESPONSIO XII.

Non dixit scriptura, quod in cœlis venerit diabolus in medio angelorum, constabit ergo quod in terra. Siquidem vbi cuncti fuerint sancti angelii, semper inibi Deo assistunt. Hoc vero dignum scitu est, quod Deus per aliquem sanctum angelum diabolo colloquebatur. Quemadmodum & rex quilibet per medium hominis cuiusdam ad condemnatum loquitur.

QVAESTIO XIII.

Nunquid valet incantatio & beneficium occidere hominem?

RESPONSIO XIII.

Iustum certe nequaquam, peccatorem autem non nunquam, Deo permittente, cum contra porcos habeat potestatem, sicut in euangelij audiuimus.

QVAESTIO XIII.

Qualem

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Qualem ne orationem aut quod verbum ex omnibus orationibus atque ever
bis, plus timent dæmones & diabolus?

RESPONSIO XIII.

Narrauerunt nobis spirituum studiosi, homines fide digni, quod aspectu ipso & de facie aliquando apparuerit eis diabolus, & petitus hanc ab ipsis quaestio-
nem, responderit his verbis: Non existit in toto tam veteri quam novo testame-
to verbum terribilitatis, atque magis nostram disperdens potestatem, quam init-
ium sexagesimi septimi psalmi, quam primum enim verbo dicto: Exurgat De-
us, & dissipentur inimici eius, mox vulans euaneat, & disparet diabolus, fa-
ctis ostendens huius orationis virtutem & operationem.

QVAESTIO XV.

Vnde mouentur in corde hominis cogitationes, & meditationes contume-
liosæ, execrables atque nefariae, quæ saepius in Dei iniuriam tendunt, & quas
nec anima vellet proferri, nec hominis lingua nominare?

RESPONSIO XV.

Huius autor est & operator diabolus, ille ista nefanda in hominis anima sub-
ministrat, loquens contra Deum verba, quo possit in desperationem adducere
hominem. Sed non ex hoc præcisè condemnatur homo. Absit. Talis namq[ue] co-
gitatio ex leui suspicione surtebit homini, sed ab eo discedit, dum cogitabit seip-
sum esse terram & puluerem, non admodum reservas talem cogitationem. Sed
diabolo, dicens: Blasphemia tua sit in caput tuum diaboli. Ego enim dominum
deum meum adorabo, nec eum unquam blasphemabo. Securè igitur est inten-
dendum his dictis: Complures namque hominum ab huiuscmodi cogitatione
victi, partim seipso in precipitum egerunt, partim in desperationem venien-
tes perierunt.

QVAESTIO XVI.

D

Consequens arbitramur post sermonem de Deo & angelis, tertio loco de ani-
marum conditione in medium proferre. Multa enim uero apud homines de illo
ipso quoque & quæstio est & dubitatio. Vtputa quæ sit res, anima ho-
minis, & vnde ipsa constet in corpore, & quando ac qualiter à corpore sepa-
retur, & quid tunc usque ad resurrectionem agat. Nullus enim ex mortuis ad vitæ
profectus, illa nobis denunciauit aut patefecit. Idecirco rationem hanc de anima,
tanquam multis incomprehensibilem à tua sanctimonia petimus diligenter.

RESPONSIO XVI.

Hominis anima, est substantia intellectiva, incorporea, impassibilis, immor-
talis. Porro, nunquam angelus fuit aliquando anima, vt Origenistæ fabulantur,
nec animæ fuerunt ante corpora sua, vt Manichæi sentiunt. Sed sicut lapide ac
ferro contusis & contritis, ex utrisque nascitur ignis, ita ex utriusque & viri &
mulieris complexu, desiderat constitui corpus & anima. Id tibi persuadeat san-
ctus Apostolus, dicens: Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, vi-
delicet in resurrectione.

QVAESTIO XVII.

Vnde nam sit manifestum, quod mortis tempore, non commoritur corporis
anima, hoc enim quidam purauerunt.

RESPONSIO XVII.

Dei filius & verbum Iesus Christus nos docet aperte, mortalitatem corporis,
& animæ nostræ immortalitatem, dicens: Nolite timere eos, qui occidunt cor-
pus, animam autem non possunt occidere. Vnde liquido appetit, quod immor-
talis sit & impassibilis.

QVAESTIO XVII.

Fidelis

C Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Quo autem modo tandem separatur à corpore?

RESPONSIO XVIII.

Ex quatuor elementis humanum corpus constare credimus, scilicet è sanguine, visco, bili, & pituita. Vix ita ex calido & frigido & sicco & humido, id est, ex igni & aere, terra, aqua. Nam sanguis tanquam calidum & vitale elemētum, scilicet ab igne. Viscum autē ab aere. Bilis verò quippe sicca, patet quod de terra est: & pituita frigida ex aqua. In his quatuor ceu intra quatuor parietes, tanquam in domo corporis, instar columbæ, reclusa est anima. Igitur mortis tempore secedunt in uicem diuina dispensatione quatuor elementa, vt si diceres, qd dissoluuntur quatuor parietes domus, & euadit reclusa intus columba, hoc est, anima. Et primo quidem abit sanguis, id est, calidum. Unde nihilo minus corpora mortua fel habent, post mortem, et viscum, sanguinem autem non habēt.

QVAESTIO XIX.

At ybīnam dicere volumus qd futuræ sint prius receptæ hominum animæ.

RESPONSIO XIX.

Aliena est & horribilis quæstio, & hominibus abscondita. Non enim permisit Deus redire quenquā inde, qui annunciat, vbi, aut quomodo sint illæ à nobis profectæ animæ. Tamen ex scripturis dicimus, qd peccatorum animæ inferius omni terra & mari existat, vt inquit Psalmus: In tenebris & in umbra mortis, & in lacu infimo. Atq; in lob scriptum est: In terram tenebrosam et opertam mortis caligine, in terrā tenebrarum æternalium, vbi non est videre neq; lumē, neq; vitam hominibus. Iustorum autem animæ post Christi adventum & mortem, id quod de latrone in cruce didicimus, in paradiſo sunt. Nō enim propter solam latronis animam Christus Deus noster paradiſum aperuit, sed etiam ob reliquas omnes sanctorum animas.

QVAESTIO XX.

Nunquid igitur receperunt iusti bona sua, & peccatores poenam?

RESPONSIO XX.

Nequaq; Attamen gaudium nocte sunt sanctorum animæ, & ista est fruitio earum particularis: Sicut & tristitia quam peccatores habent, est particulae supplicium. Quomodo enim accersit rex amicos suos vt secum prandeant: Sic & damnatos vt puniantur. Illi autem, qui ad prandium sunt vocati, gaudent & lætantur coram rege in palatio vscq; ad horam prandij. Damnati autem in carcere clausi, manent in moerore & tristitia, vscq; dum veniat iudex. Ita tandem intelligere oportet etiam de animabus, quæ istuc à nobis migrauerunt.

QVAESTIO XXI.

Quid igitur quando nemo secundum ea, quæ locutus es, negat in regnū, neq; in gehennam introiuit, quomodo de diuite contra Lazarum audimus, quod in igne & tormentis existens, ad Abraham loquitur?

RESPONSIO XXI.

Dominus omnia de Lazaro & diuite parabolice locutus est, sicut & de decē virginibus & alijs parabolis. Non enim res gesta Lazari exemplum. Ideoq; nō vident peccatores in gehenna existentes iustos, qui cū Abraham in regno sunt. Nec vicissim cognoscit alius proximum suum, illic in tenebris habitans.

QVAESTIO XXII.

Qualiter hoc: Etenim terribilis est sermo & alienus, quod non cognoscamus inuicem. Sed ignoti inter nos tum fratres fratribus, tum patres filij, & amici amicis constituemur.

RESPONSIO XXII.

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

Agnitio ex corporalibus signis apta est fieri. Sed incorporeæ animæ sibi meti-
plis prorsus similes sunt secundum omnem modum. Sicut multitudo aliquarum
immaculosarum & sibi similium columbarum, siue apum, non altera dif-
fert ab altera, nec insigni quadam nota, nec via magnitudine, sed per omnia in
similitudine inter se existunt. Hoc autem dico de ijs, quæ apud inferos sunt
animabus damnatis peccatorum, quod seiphas non agnoscant. Nam iustorum
animabus hoc bonum, scilicet agnitionem Deus dono dedit.

QVAESTIO XXIII.

Concedatur nunc iuxta tuum sermonem, quod animæ se inuicem non agno-
scant modo. Sed num vel neq; in resurrectione cognoscituri sint peccatores in-
ter se videlicet, qui eiusdem patris, domus, & familie sunt?

RESPONSIO XXIII.

Neq; tunc etiam in resurrectione.

QVAESTIO XXIII.

Quare? RESPONSIo XXIII.

Quoniam omnia ex corruptione ac seminatione nostris accidentia, siue illa
figuræ sint seu notæ, aut signa, vel passiones, per quæ alterutrum nos hic co-
gnoscimus, ea in resurrectione mortuorum cum seminatione ac corruptione dis-
soluantur & evanescunt. Et sicut ab initio Deus unum hominem fecit, ita in re
generatione tanq; unus homo resurgemus, id est, tota hominis imago similis
Adæ imagini, tam formatione q; magnitudine atq; figura. Propterea non est in
resurrectione discretio, neque parui, neq; magni, neque nigri, neq; albi, neque
fuscæ, neq; rubei, neq; varia sunt forme, seu species, siue personæ. Omnia enim illa
ex satione & corruptione prouenientia, simul cum corruptione resolvuntur &
evacuantur. Et quomodo deinceps, dic mihi, agnoscet pater filium infantem mor-
tuum, & tamen annorum triginta perfectum hominem resurgentem, secundū
quod Christus triginta annorum baptizatus est? Aut quomodo cognoscetur
mortuus Aethiops, resurgens albus, aut mortuus mutilatus ac laesus, resurgens
sanus? Si autem incredibilia hæc tibi videantur, audi dominum Saduceis dicē-
tem, q; in resurrectione mortuorum neq; nubent, neque nubentur. Non quod
neque viri neq; sceminæ resurgent. Nam in resurrectione, ipsi quidem viri re-
surgent viri, ipsæ autem mulieres resurgent mulieres. Sicut & ipsa Ετούκος. Sed
erunt, inquit, sicut angeli. Ergo sicut angeli vnius speciei sunt & figuræ, ita cre-
dimus de nostra natura in resurrectione per incorruptionem demum fore, ut
quemadmodum Deus spicam fecit ab initio, & ex spica natum est granum, &
rurus postquam seminatur, denuo respicatur spica. Ita et homo factus est à Deo
custodiens mandatum, immortalis. Seminatus autem per mortem, & occatus seu
aggere obrutus repullulat, sicut erat ab initio immortalis.

QVAESTIO XXV.

Nunquid autem vitam considerant hinc profectæ hominum animæ, an non?

RESPONSIO XXV.

Nequaq; Audi enim Prophetam David de morientibus hominibus dicentes: Homo sicut frumentum dies eius, sicut flos agric sic effloreat. Quoniam spiritus
pertransiuit in illo, & non subsisteret, & non cognoscet amplius locum suum. De
animabus autem sanctorum non oportet dubitare.

QVAESTIO XXVI.

Quod si hæc ita sunt, quomodo apparent sancti multoties in suis templis
& tumulis?

RESPONSIO XXVI.

Extranea hæc est & paradoxa quæstio, ac ad respondendum fidelissima indi-
gens

Cgens anima. Attamen si es capax audi, non vacillans ratione. Illæ quæ apud templa & tumulos sanctorum fiunt adumbrationes & visiones, non per animas sanctorum fiunt, sed per sanctos angelos transfiguratos in speciem sanctorum. Quomodo enim (cedo mihi) vna existens beati Petri aut Pauli anima, potest in eodem momento apparere in suo monumento, & in mille templis suis per totum mundum? Hoc enim nec angelus unus facere posset aliquando. Solius enim Dei est in duobus locis & per totum mundum in eodem momento inueniri. Cum & ipse intellectuales virtutes omnino derelinquuntur ab ea quæ in eis est glorificatione, quatenus demittuntur in ministerium super terram.

QVAESTIO XXVII.

Quid differt substantia angelorum à substantia humanae animæ?

RESPONSI O XXVII.

Tres inuenimus substantias ab hominibus incomprehensibiles, quas nemo ne unquam quidem vidit, neque videre supra terram poterit: Sicut sunt, videlicet Dei & angelorum & animarum. Attamen coniecturam facimus, quod quantum differt à luna sol, tantum præcellit ac splendet angelorum præ animatum humanarum substantia.

QVAESTIO XXVIII.

Et quomodo prophetæ dicuntur sæpe dominum vidisse?

RESPONSI O XXVIII.

Post omnes prophetas, & post ipsam etiam apparitionem Christi dixit sanctus apostolus euangelista & theologus Ioannes, quod Deum nemo vidit unquam, & ne credatur tanquam horribile ac alienum hoc verbum, superaddidit: Quod unigenitus filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit. Vnde & sanctus apostolus Paulus inquit: Quem vidit nullus hominum, neque videre potest.

DItaque nullus mortalium nudam Dei essentiam videre potest, nequaquam. Sed quo ad humanam imbecillitatem Deus descendendo prophetis figuratus apparuit, incorporeus tunc existens, sæpe ut homo illis representatus est corporalis. Quo notum sit, quod non essentiam Dei viderunt, sed gloriam. Quod & in angelis & animabus ita oportet intelligere. Sola vero sancta Dei mater nudam substantiam, sicut re vera est Gabriel, ipsa vidit.

QVAESTIO XXIX.

Quid igitur? An non angelii secundum essentiam apparent hominibus in terra?

RESPONSI O XXIX.

Nequaquam. Nec enim potest corruptibilis oculus videre essentiam incorruptibilem. Inde luculenter cognoscere datur, quod non secundum substantiam apparent nobis angelii, cum non in una figura super terram visuntur. Sed alij quidem in adolescentum atque iuvenum forma. Alij vero in specie militum. Et in summa, variae illorum quo ad nos transfiguratæ sunt formæ, una verò solum eorum est essentia, sive substantia.

QVAESTIO XXX.

Quæ autem erit diffinitio substantiæ angelorum?

RESPONSI O XXX.

Angelus est suppositum viuum, rationale, hymnisonum, immortale.

QVAESTIO XXXI.

Quod autem est opus super cœlestium virtutum?

RESPONSI O XXXI.

Hymnus indefinens, & laus irrequiescens magnificentia Dei. Forte autem & oratio permanens pro nostra salute. Cum verò hi ordines etiam militia dicantur, oportet tum intelligere ordinem doctrinalem, ordinem tutelarem, ordinem

et iuridicem

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

ordinem procuratorum, ordinem ministerialem, ordinem auxiliarem, ordinem animarum receptium, ordinem in alijs adiumentem. Sicut igitur differentias ordinum in superioribus potestatis nouimus, ita etiam status & intelligentia. Throni nanque Cherubini & Seraphini immediatè à Deo discunt tanquam omnibus superiores, & Deo proximi. Hiverò docent ordines inferiores, & ita deinceps semper superiora docent inferiora, infimi autem omnium ordinum sunt angeli, qui hominum sunt doctores.

QVAESTIO XXXII.

An memoriam nostri habeant abeūtes anime, sicut & sancti angeli sunt mentes nostri;

RESPONSIO XXXII.

Animæ quidem sanctorum omnino, peccatorum autem nequaquam. Continuam enim percipientes poenam, rectè circa eam solum manent solliciti, nullius rei alterius curam habentes.

QVAESTIO XXXIII.

Quæ ergo nunc est operatio hinc demigrantium animarum?

RESPONSIO XXXIII.

Anima deposito corpore, neq; bonum aliquid neq; malum operari potest. Visiones enim quas cernimus de eis illic, dispensative Deus ostendit ad cōmoditatem. Sicut enim lyra si non habuerit pulsantem, vana videtur & ociosa. Ita & anima, & corpus à se utrinq; separata, nihil operari possunt. Sanctorum igitur animæ à sancto spiritu incitatæ, cum angelis in regione viuorum Deū laudant & tripudiant.

QVAESTIO XXXIII.

Quid ergo? Num sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum super illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum & oblationum?

RESPONSIO XXXIII.

Si non aliquo beneficio participaret ex illo, nō vtiq; in cura & ex equis fieret cōmemoratio. At sicut vitis flore scit extra in agro, & odorē eius sentit in vase vnum reclusum, sicq; conflorescit etiam ipsum. Ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficentia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipsis facta. Sicut solus ordinat & præcipit, qui viuorum & mortuorum potestatem gerit Deus noster.

QVAESTIO XXXV.

Nunquid est possibile nos cognoscere, cuius rei gratia nō pmisit Deus anima alicuius ex illis qui p̄cesserunt, remitti ad nos, vt exponeret nobis ad cōmodum nostrum, quomodo sint negotia illa in inferno, & quæ necessitas illic imminet?

RESPONSIO XXXV.

Multus inde ertor in uita proueniret. Multi namq; daemonum, transfigurandis occasionem sumerent in figuræ hominum mortuorum, & dicturi essent ex mortuis se resurrexisse, & sic multa falsa dogmata & negotia de ihs, quæ illuc gerantur disseminare possent, nobis ad errorem & perditionem.

QVAESTIO XXXVI.

Multi opinantur quod prodesset homini, prænoscere diem obitus sui.

RESPONSIO XXXVI.

Si Deus omnia vt prodesset fecit, certè neq; hoc nobis inconsideratè occuluit. Si enim præsciuisse homo diem obitus sui, totam vitam suam sine timore, in peccatis peregisset, & solum ante dūos, vel quandoq; tres dies ante mortem suam dedisset se ad poenitenciam. Audiens illud propheta dicetis: Quod in quo te inuenio in eo te iudico. Et qualis ultra dic mihi gratia esset, quando centum homi-

C homicidia feceris contemnens Deum, & duos tantum dies cessares à malo.

QVAESTIO XXXVII.

Quare nos Christiani adoramus versus orientem, & Iudæi ad meridiem?

RESPONSIO XXXVII.

Non est vna & consimilis de hoc responsio & demonstratio. Alter enim Iudeis est defendendum, & aliter à Græcis interpretandum. Præterea certè aliter & Christianis declarandum. Iudeis nāq; dicimus, quod huius gratia nos fideles adoramus versus orientem, sancto spiritu nos instituente per David prophetam, cùm dicit Adoremus ad locum ubi steterunt pedes tui domine. Et proptera Zacharias docet nos, dicens: Et stabunt pedes domini in monte Oliuarū contra Hierusalem. Et hæc sit Iudeis per compendium responsio. Ad Græcos autē sic dicimus, quod non, & quasi in oriente circumscripitus sit Deus, inde versus orientem adoramus. Sed cùm Deus sit, & nominetur lux vera, ob id respiciendo ad lucem creatam, jam non quidem illam ipsam, sed factore eius adoramus. Videlicet ex lucidiori elemento ipsum, qui est ante omnia elementa & ante omnia secula illustrissimum Deum honorantes. Fideles autem audiant & discat, q; hac de causa beatissimi apostoli fecerunt Christianorum Ecclesias intendere versus orientem, ut ad paradisum respicientes, vnde cecidimus, scilicet ad vetrem patriæ & regionem nostrā, petamus Deum & dominum nostrum reducere nos illuc, vnde electi exusamus. Ad austrum verò intendere Iudeis prophetæ præceperunt, q; ex Austro, quo ad Hierusalem, scilicet ex Bethleem nasciturus erat dominus: ideo dixit Propheta: Deus ab Austro veniet, hoc est à Notho, qui dicitur Theman.

QVAESTIO XXXVIII.

D Quare cùm Christus sit circuncisus, nos non similiter circuncidimur?

RESPONSIO XXXVIII.

Christus certè Dei filius venit adimplere legem, ne putaretur contra Deum facere, aut Deo, quidedit legem, rebellis esse. Nā talem esse Iudei est hinc inde diuulgabant. Cùm autem ipse pro nobis, quæ sunt in lege adimpleuerit, iā non restabat ultra quod nos essemus sub lege, sed sub gratia. Ideo per Paulū ad nos Christus loquitur: Si circundamini, Christus vobis ad nihil erit utilis. Vnde clare cognoscimus quod alieni à Deo sunt omnes qui circunciduntur, siue fideles, siue infideles, Iudei, seu Græci, qui gloriantur in lege Mosaica, non sequentes Christum. Sicut enim omnes, qui per sanguinem irrationalium animalium putantes Deo immolationem esse offerendam, Christi exangue sacrificium corruptunt, & abominabile faciunt: ita omnes qui carnem circuncidunt, spiritualē circumcisionem scilicet sanctum baptisma, vilipendunt & evertunt. Et rursus aliud simile. Non in lege Christus diabolum evacuavit & dæmones, neq; in ea salutem operatus est, sed in cruce. Vnde legem quidem videntes dæmones, non tremunt, neq; timent crucem autem videntes, sàpè tremunt, fugiunt, evanescunt, & persecutionem patiuntur.

QVAESTIO XXXIX.

Quare omnes fideles nos cruces quidem conformes cruci Christi facimus, saepe autem lanceæ, vel arundinis, vel spongæ conformia non fabricamus, sunt enim ita sancta ut crux ipsa?

RESPONSIO XXXIX.

Crucis certè figuram ex duobus lignis componentes adoramus. At si quis infidelium nos accuset quod lignum adoremus, facile possumus ea duo ligna separare, & formam crucis destruentes quasi inania hæc ligna repurando, eidem infidelis persuadere, quod non lignum colimus, sed crucis figuram. De lancea autē

et iij & arun-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& arundine & spongia, hoc facere a costendere non possumus.

QVAESTIO XL.

Quomodo manifestū est, q̄ meliorē omnibus sub cœlo fidem nos Christiani creditus? Omnis enim fides sepiam esse alijs diuinorem, & magis pia existimat?

RESPONSIO XL.

Varius de hoc sermo est, & longa de Christianorum fide responsio. Attamen duo quedam videntur penes nos signa, quae pietatem nostram, & Dei erga nos dilectionem ac protectionem demonstrant. Primum quidem, quod non inuenimus ab initio seculi gentem aliam inter omnes gentes tot & tantis temporibus impugnaram, & tamen non deletam, præter hanc solam Christi fidem. Quæ certè nō mantisset inde. Ebilis ab omni natione impugnata, nisi manus Dei custo diuisset, & custodiret in lebilem. Secundum autem, quod nullus rex Christianorum aliquibus barbaris infidelibus traditus est in mortem, etiam tot nationibus ac gentibus aduersus regnum bella gerentibus. Quin inio non solum regem non opprimere, sed nec imaginem suam de monetis & numismatis delere cum cruce valuerunt, etiam quibusdam tyrannis ad hoc laborantibus. Tu vero noli hanc rem vilē & facilem putare. Nisi enim super omnem fidem Deus hanc nostram elegisset & dilexisset, non utique ipsam in medio gentium tanquam luporum crescentem conseruat et indeminem & invulnerabilem. Sed neque permisit Deus errantem fidem ubique dominari post incarnationem filii eius & Dei nostri Iesu Christi usque ad omnes fines terre. Vnde & ipsum hoc scilicet quod in omni gente creditur euangelium Christi, est testimonium infallibile, q̄ non sit alia fides verior sub cœlo.

QVAESTIO XLI.

Si haec ita se habent, cur Satanus non dissipat, & euertit aliam fidem in terra, nisi fidem Christianorum?

RESPONSIO XLI.

Tanquam contrariam ei scilicet, & eum euacuantem. Qualis enim solicudo (dic mihi) aut quæ cura debeat esse Satanæ, ut expugnet Iudeos, vel Samaritas, vel Græcos, aut eos diuidat in hereses, & diuersam fidem? Omnes enim illæ gentes suæ sunt, & Satanus nunquam quæ sua sunt, expugnaret, sed quæ Dei. Itaque si quis voluerit, vel ex hoc ipso discere poterit, q̄ non sit alia fides pia & diuina in terris, nisi solum ea quæ est in Christum, qui cum Deo patre & spiritu sancto vivit, & regnat Deus unus, in secula seculorum. Amen.

D. ATHANASII AR.

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI-

ni, de passione & cruce domini nostri Iesu Christi

Liber. I:

Tegressi in locum qui dicitur Golgotha, quod est calvaria locus, dederunt illi vinum cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem cucifixissent eum, diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem, ut impleteatur quod dictum est à propheta: Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes seruauerunt eum illic. Et reliqua de passione. Quod recitatum est, sermo est euangelicus. Ceterum explicandi gratia bonum fuerit ad sanctos configere, & ab illis huius sermonis sensum accipe-

re

DE PASSIO. ET CRUCE DOM. LIB. I. 114.

Cre. Nam illos potius quam nos conuenit euangeliorum esse consciens. Ac ne recē-
sendis omnibus orationē faciam prolixiorem, satis est vñus Apostolus doctor,
ac hoc vt nobis plenē satisfiat. Scribit enim ipse beatus Paulus ad Hebreos, qd
impossibile est mentiri Deū, quodq; maxime verax est in dictis, ac nequaquam
mentitur. Nam rerū conditarum hoc habet natura proprium, verti, varijsq; mu-
tationibus moueri. Quādoquidem & ea quæ quondam non erāt, transmutationē
aceperunt ut essent, idq; beneficio & humanitate conditoris. Quemadmodum
& rursum ait Paulus, vocans ea quæ non sunt, tanquā ea quæ sunt. Cæterū De
us qui cuncta fecit per verbum, quoniam verè est, immutabilem habet cum ver-
bo naturam. Et hoc per Prophetam docet, dicens: Videte, videte, quod ego sum
& non mutor. Eoq; de hominibus quidem in Psalmis canitur: Ego dixi in ex-
cessu meo, omnis homo mendax. De Deo vero Moses testificatur in lege, quod
Deus fidelis est ac verax. Itaque vir ille qui Christum gestabat, velut ab horum
vtrorū doctus, & ipse discrimē estēdens inter Deum & res conditas, scribit: Sit
Deus verax, omnis autem homo mendax. Est autem verax Deus, non quod ca-
reat mendacio, nihil enim est illi contrarium, neque sit velut homo, alteri testifi-
cans quod verum est. Neq; enim vlli est obnoxius, sed velut ipsius veritatis pro-
genitor ac pater, dicente domino: Ego sum veritas, veritati autem mendacium
amicū esse nunquam poterit. Vnde veritatem iuxta Psalmistē quærat dominus,
mendacium autem ab se se proīicit, & alienat, dicens: Filii alieni mentiti sunt mihi.
Mentiti sunt enim Iudei aduersus seruatorem, & profitentes se seruare legē,
non erant veraces, sed legem violarunt, aduersus eum qui dederat legem, pro be-
neficio mortem machinantes domino, ture igitur reiecti sunt, ac mortem quam
mentientur dño intulerunt, eam verè sibi ipsi accessuerunt, velut & Ananias,
Sapphirāq; in Actis apostolorū, q; cùm Deo promissionē vtrō donassent, à pro-
missio suffratis sunt, & alios qui aē latuerant, cæterū veritatis minister Petrus,

D eos repellit, dicens. Non mentitus es hominibus sed Deo. In quibus ingens ac-
cidit miraculum. Quod enim iouis Petrus nouerat, hoc per mortem Ananiae, in
notuit omnibus, vt omnes prouocarentur ad religionem, Sapphirā exemplum
formidantes. Siquidem illud sciendum est nec oportet ignorare, quod quecunq;
promisimus Deo, iam nostra non sunt, sed in ære Dei sunt, adeò vt si quid inde
subtraxerimus, haudquaquam id faciamus, veluti quæ nostra sunt usurpantes,
sed vt quæ Dei sunt sacrilegio deprædantes. Promissio verò non tantum ad pe-
cunias, verum etiam ad orationem, & ad voluntatis delectum pertinet. Neq; e-
nī qui laborat pecuniarum inopia, idem inops est liberæ voluntatis. Videlicet
verè diuinum vereq; magnum mysterium, non de pecunijs habet promissionē,
sed de proposito pericsto, deq; fiducia erga Deum. Omnes igitur professi su-
mus, & omnes debitores sumus professionis. Adeo vt necessē sit persoluere, vir-
ginem quidem virginitatem quam professa est, continentes verò cotinentiam,
coniugatos pudicitiam, mutuamq; inter ipsos charitatem & honorem. In sum-
ma. Omnes necessē est, vt persoluant fidem erga Deum, religionem, iustitiam,
ac fortitudinem, ne nos velut ingratos & injurios Ananiae, Sapphirāque exem-
plum occupet. Nam & hanc ob causam prius apostolicus ille sermo cōfirmatus
est: Reddite om̄ibus debitum, cui vectigal, vectigal cui timorem, timorem cui
honorem, honorem; nemini quicquam debeat, nisi vt inuicē diligatis. Hoc fe-
cit is qui hoc pdicat, videlicet confidēter scribēsi: Bonū certamen certauī, cursum
confiūmāui, fidē feruāui, de cæteris repolitā est mihi iustitiae corona, quā red-
det mihi iustus iudex. Quoniam enim non fuerat mentitus in his quæ promise-
rat, sed præstiterat Deo quod illi iuerat pollicitus, accepit & ipse Dei veracis pro-
missionē, quæ corruptionem nescit, itaq; nos admonet, dicens: Ne mentiamini

Deus so-
lus immu-
tabilis.

Solus De-
us verax,
χριστοφό-
ρος
paulus.
Portate de-
um in cor-
pore ve-
stro, & e-
go lugna-
ta tenui in
corpo
meo porto
Mendaciū
inuisum
Deo.

Mendaciū
in Ananiae
& Sapphi-
ra acriter
punitum.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

vobis inuicem. Ac rursus, omne mendacium ex ore vestro ne procedat. Cupit A
enim nos ipsius imitatores fieri, dicens: Veritatem dico, non mentior. Quan-
doquidem & in Euangelio domini dictum est, vt sit sermo noster, est est, & no-
non. Haec tenus igitur qui profertur Christum, asseuerent quæ loquuntur, ne-
que longius progressi ad iuslurandum confugiamus, vt periturarum pecunia-
rum gratia iuremus per Deum, quum Moses id maxime vetuerit lege: Non as-
sumes nomen domini Dei tui in re vana. Etenim si quis omnino dignus est qui
Deum nominet, idem dignus est, cui citra iuslurandum habeatur fides. Nam qui
dignus habetur eo quod maius est, multo magis eo quod minus est dignus erit.
Quod si nequaquam dignus est cui citra iuslurandum habeatur fides, nec dignus
est profecto qui iuret per nomen domini, nec est huius verbis fidendum. Nam
quomodo prorsus Deus hic erit testis iuranti, quum careat fide, quam dominus
respicit. Testificatur hoc sapientia, dicens: Spiritus sanctus disciplinæ dolum ef-
fugiet, & subducet se à cogitationibus vacuis intellectu, nec habitabit in cor-
pore obnoxio peccatis. Eapropter & dominus noster Iesus Christus, ab ipsis qui
ipsum inuocant primum exigit fidem, velut in cæco, dicens: Credis me tibi hoc
posse facere? In lunatico verò licet loquitur: Si credideris, fiet. Id autem exigebat ser-
uator, non quod egeret alieno auxilio ad ædenda miracula, nam ipse fidei quo-
que dominus est ac largitor, sed ut perspicuum esset, cum non gratificari perso-
næ, sed annuere fidentibus, quodque sine fide non essent accepturi beneficia,
denique quod haec ob incredulitatem essent amissuri. Quum enim confert be-
neficium, vult manere beneficium, quumq[ue] donat sanitatem, vult sanitatem es-
se perpetuam, veluti prospexit admonitione paralytico, dicens: Ecce sanus fa-
ctus es, noli amplius peccare, ne quid accidat tibi deterius. Perinde quasi si quis
medicus ingressus ad ægrotos, prius sciscitur an velint curari, ne dum ipse cu-
ram suscepit & illi nolint, inutilis existat curatio, nimis ipsis qui laborant ad-
uersus artem medici pugnantibus. Sic & dominus eos qui sanabantur, percon-
tabatur, nec nisi fidentibus conferebat beneficium, ut per fidem & beneficium
conseruare possent. Per fidem enim dignoscitur animi propositum. Quorundam
igitur Deum testem inuocant, qui fidem erga veritatem non habent: Spiritus
testificatur in Psalmis: Prope est dominus omnibus inuocantibus eum in verita-
te, per quam solam inuocari potest Deus. Cur igitur inuocant dominum qui ne
minimis quidem fidem habent? Quanquam & alioqui iuslurandum veritatis est te-
stis, non rerum declarationem habet. Surant enim homines, non ut res signifi-
cent, sed ut veritatem persuadeant, s[ed]q[ue] loquendo nihil mentiri. Quod si iuranti
adest fides & veritas, q[uod] opus est iurando: Si non adest ei fides, cur tantam
admittimus impietatem, & propter humana mortaliaq[ue], Deum homine maiorem
testem inuocamus? Etenim si in paganorum iudicij regem terrestrem testem ci-
tare fas non est, utpote maiorem, & ipsis qui citant, & ipsis qui iudicant, cur Deum increa-
tū ad res creatas inuocamus, facientes ut Deus ab hominibus contènatur? Apage,
superat hoc omnem impietatem, omneq[ue] facinus. Quid igitur faciendū est? Ni-
hil amplius, quam ut nostrum est, sit est, & nostrū non sit non, nec omnino men-
tiamur. Sic enim videbitur veraces, & hac in parte imitari veracem Deum.
Fortassis aduersus haec aliquis probabiliter obieciet, dicens: Si iuslurandum ho-
minibus est interdictum, & si in non iurando Deum imitatur aliquis, quomo-
do Deus ipse in sacris literis frequenter iurare dicitur, nam & Abraham iurauit
teste Mose, quin & in hymnis scriptum est: iurauit dominus & non pœnitibet
eum, tu es sacerdos in æternum secundū ordinē Melchisedec. Videbatur enim
haec pugnare cum his quæ prius dicta sunt, aut ex his appetit permitti homini-
bus iuslurandum. At qui non est ita: Ne quis hoc existimet. Deus enim per nemnem

DE PASSIO. ET CRVCE DOM. LIB. I. 10.

C nem iurat. Qui nang per alium iuraret, cum ipse sit dominus omnium & conditor, sed si veraloqui fas est, ipse sermo eius iuriandum illius est, plenam fidem faciens audientibus, & rebus omnibus fidem arrogans, quod quicquid promittit, loquitur, simul & futurum est. Non enim iurat Deus ut homo, sed nobis illius sermo vice iuris iurandi est ad persuasionem veritatis. Cæterum hominibus loquens iurare dicitur, videlicet ita more hominum loquentibus sanctis, ut ex quibus libi loquentibus postulat haberi fidem, ab his & ipsis credant loquenti Deo. Quemadmodum enim hominum dicta confirmat iuriandum, sic & quæ loquitur Deus, pro iure iurando habeantur, eò quod illius consilium firmum est et immutabile. Confirmat quod dico, ipsum iuriandum, de quo scriptura meminit, iurauit enim dominus & non poenitebit eum, ut intelligas immutabilitatem iuris iurandi, & omnino futuri quod promissum est. Hoc & in Genesi significat Deus p se
meritipsum
iurâs non
iurat.
ipse Deus, dicens: Per me ipsum iuraui, hoc autem non est iuriandum, neque enim iurauit per villam aliam rem, quod est iuris iurandi proprium, sed per se ipsum, quod excludit iuris iurandi suspicionem. Qua quidem re, & illud significat, firmam esse promissionem, & omnes debere fidem habere, quisquis audierit. Sit autem & hymnorum sacrorum ille cantor testis horum quæ dicuntur, Deo in memoriam revocas canit ac dicit: Vbi sunt misericordiae tuæ antiquæ dñe, quas David. iurasti David in veritate tua. Non enim aduersus veritatem iurat Deus, sed quæ re præstans loquitur ad persuasionem, vice iuris iurandi sunt hominibus. Neq; igitur Deus hominum more iurat, neq; cœnunt nos ex huiusmodi dictis ad iurandum animari, sed ealiquam potius, ac faciamus, ut qui audiunt non desiderent iuriandum, sed vt quæ dicuntur, ex se habeant veritatis testimonium. In hoc enim verè Deus imitabimur. Sed fortassis & de illo quod accidit Niniuitis aliquis interrogarit hunc in modum: Si sermo est iuriandum Dei, quomodo loquens prestat quæ dicit, nec mentitur? Quod dixit? Adhuc tres dies & Niniue subuertetur: non perfecit quod dixit, videbitur enim & hoc pugnare cū prioribus. Sed num mentitur Deus? Absit. Neq; sermo illius mansit incompletus, nam humanitate iram tēperauit, & ad Niniuitarum poenitentiā respexit magis, qd priora peccata, neq; sic dixit Deus, post tres dies subuertetur Niniue, sed tres dies vos sustinebo: vt in tolerantia trium dierum facultate haberent poenitendi, aut secuturā iram in se prouocarente. Quid enim ait propheta: Adhuc tres dies & Niniue subuertetur. Nō dixit post tres dies perdet, alioqui factū fuisset, sed adhuc tres dies & subuertetur, vt ex eo qd dicitur adhuc, cōsideremus tolerantiam Dei. In subuertione autem venturā iram post tolerantiam, nisi poenitentiam egissent; Alioqui nisi ad eum modū res habuisset, ac nisi Deus poenitentia causa tres dies hominibus proposuisset, quid prohibebat Deum qd minus etiā interea Niniuem pderet? An quia non poterat? Absit. Neq; hoc nobis in mente veniat, dñs enim virtutum fortis & potens Deus. An ignorantia rerum illarum? Et hoc absit. Nouerat enim omnia priusquam illi nascerentur. Quid ergo restat considerandum. Videlicet lenitas & humanitas domini, quam & propheta cognitam habens, fugiebat quidem quum primum mitteretur, posteā tamen excusans, dixit: O domine, nonne isti sunt sermones mei, quum adhuc essem in terra mea, eoque præueni ut fugerem in Tarsis, eò quod sciebam te esse misericordem & miseratorum, lenianimo, multaq; misericordiae, ac poenitentem super malitijs. Fugit autem Jonas, Iona 4 non tanquam contradicens Deo, nec dolebat tanquam gaudens de perditione Niniuitarum, verum id faciebat, quod ipsi Niniuitæ curæ erant. Metuebat enim, ne apud illos parum certæ fidei haberetur, ac in posterum inciperent diffidere, propheticusque sermo apud eos fide careret. Hac de causa etiam dolebat, vt à domino declararetur, fieretque perspicuum omnibus qui illuc erant Niniuitis,

D Objectio
de Niniut
is.

Tres dies.

Hæc solu
tionis vbi
que qua
dratur.

non tanquam contradicens Deo, nec dolebat tanquam gaudens de perditione Niniutarum, verum id faciebat, quod ipsi Niniuitæ curæ erant. Metuebat enim, ne apud illos parum certæ fidei haberetur, ac in posterum inciperent diffidere, propheticusque sermo apud eos fide careret. Hac de causa etiam dolebat, vt à domino declararetur, fieretque perspicuum omnibus qui illuc erant Niniuitis,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

tis, quod non ob mendacium prophetæ, sed ob Dei humanitatem pœnitentia^A spacio esset concessum. Oportet enim in ipso etiam modo sermonis agnoscere significatam Dei lenitatem, quandoquidem hæc est diuinæ scripturæ consuetudo. Quoties enim suam lenitatem Deus significari vult, per huiusmodi locutionem enunciat, ac si dicat per Esaiam: Quid amplius faciam vineæ meæ? Per Hieremiam vero: Propterea adhuc iudicio contendā aduersus vos, dicit dominus. In hoc quod dicit adhuc, significat suam bonitatem ac tolerantiam, ait enim: Perambulate insulas Chettim, & ad Cedar mittite. Videte: Nisi voluisset vtilitate, nec admonuisset eos, ut peragrarent gentes, ac peragrat is illis disceret ex contrarijs conferre, quid esset honestū, videlicet quod non amplius lenitatem prometerentur, sed iram actiones omnium prouocarent, deinceps aperit, dicens: Non amplius feram peccata vestra. Hic autem per hoc verbum, non amplius, ostendit manifestè lenitatem quæ declara batur circa inimicities sermonisq; veritatem. Siquidem impossibile erat Deum loquētem, nō esse veracem, etiam si tantum voluisset. Idcirco pollicitus Abrahæ non mentitus est, sed & filium illi donauit, & populum eduxit ex Aegypto per Mosen sacerorum antistitem, & ipsi quidem Isaac iuxta promissum bona fide præstítit, & hunc patrem fecit mulierum gentium. Iacob autem vt erat pollicitus, exhibuit Ioseph. Ac Mosis quidem fidelissimo fecit fidem eorum quæ dicebantur, per ea quæ acciderunt Pharaoni. David vero, sicut erat pollicitus, persoluit promissum, per Salomonem, loquor autem de ædificatione templi. Et quid opus est mihi multa commemorare: Nihil à Deo dicitur quod maneat incompletum, etiam si non protinus faciat, sed negligere videatur, dum querit facienda rationem, tamen progressu temporis præstatur, quod promissum est, & progressu temporis omnino compleetur pollicitatio. Ecce enim quæ multo ante dicta sunt à domino, quæq; multis ante seculis prædicta sunt, nunc in Euangelijs videmus completa. Nam Esaias prædictus: Ex muliere viri ignara nasciturum Emanuel, ipse vero ex Maria virginie natus, ac Deus apparet complevit prophetę sermonem. Ac Micheas quidem etiam locū prædixit in q; Christus nasciturus erat. Ipse vero dñs in Bethleem recubens in præsepi, declarauit prophetā esse veracē. Ac Zacharias annunciauit civitati Hierusalem, ingressum seruatoris. Ipse vero dominus missis ad asinā discipulis, dū ingreditur asinæ insidens prophetā expleuit, & in vniuersum ne singula nominatim recenseam, quæ scripta sunt, ipse fuit consummatio legis & prophetarum. Nam quæ per illos ante denunciarat, hæc ipse adueniens ad plenum perficit, dicens: Ipse qui loquebar adsum: Ecce nunc & quæ olim pronunciata sunt de seruatore in psalmis, his rursus temporibus implentur, per misitum factinus. Nam quæ prius significarat se passurum, hæc nunc ludorum populi faciunt, diuidentes vestimenta seruatoris, ac in potum illi dantes acetum cum felle. Hæc enim, inquit, facta sunt, vt implerentur scripturæ. Altera quidem, quæ dicit: Diviserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt formam. Altera vero rursus: Dederunt in cibum meum fel, & in siti mea potaverunt me aceto. Multi qui incidebant in lectionem euangelicam quum audirent illud, vt impleretur quodd scriptum est, existimabant ea quæ siebant ob nihil aliud fieri, quam vt implerentur quæ scripta erant: & ob id arbitrabantur eos qui hæc faciebant non solum in culpa non esse, verum potius laude dignos, quippe qui non peccarent, sed ijs quæ scripta erant subseruirent. Nam prophetarum verba non futura fuissent vera, nisi illi, hæc egissent. Magis autem hæc opinabantur commoti his, quæ scripta sunt in Euangilio Iohannis, vbi ludorum incredulitatem enarrans secundum Esaiæ vaticinium, ait: Quum autem tam multa signa fecisset coram eis, non crediderunt ut sermo Esaiæ cōpleretur,

B

De Christo prædicta.

Vt impletur scriptura, q; modo intelligendum.

qui

Cqui dixit: Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Nam si, vt Esaie sermo impleretur, non crediderunt Iudei, non ipsi sunt accusandi ob incredulitatem, sed is potius qui haec dixit, propter quem haec etiam completa sunt. Tolle inquit sermonem prophetae, & oes illi credituri sunt. Verum, haec dicta & huiusmodi sententia multum abest a veritate neque enim propheta his causam praebuit, nec Iudei carere culpa incredulitatis, sed propheta quidem praevidens quod futura essent annunciauit, ipsi vero poste a facientes, declarant prophetae sermonem veracem: neque tanquam subseruientes propheticis sermonibus, facinus ausi sunt aduersus seruatorem, sed propria sponte volentes secerunt quae facta sunt, vt propheta quidem illis non fuerit in causa, sed ipsorum potius voluntas. Quin ipsi magis in causa fuerunt prophetae, vt haec de illis loqueretur. Siquidem prophetae proprium est videre futura, nec falli, ceterum actionum causam, suam quisque voluntatem habet, & quemadmodum nos conspicentes ea quae sunt sub oculis, videndo non fallimur, nec aliter videmus quam sunt, sed quemadmodum sunt, ita videmus. Sic & prophetae futura tamquam presentia similitudina videbant, & quae videbant fieri erat necesse, omniaque quae siebant omnino videre oportebat. Et rursum quemadmodum nos quae videmus oculis, omnino necesse est vt sint, siquidem ea quae sunt videmus, nec potest aliter fieri quam vt vides, sic & prophetae quae praevidebant, oportebat omnino esse, nec aliter fieri poterant, quam quemadmodum praeviderant. Nam si futura non praevidissent, non iam fuissent prophetae. Et omnino hoc scire oportet, quod prophetae non sunt tantum legum doctores, vt satis sit facere quae praecipiunt, verum etiam futura significant. Non enim quia dicit ideo sunt quae sunt, sed quoniam futura sunt, ideo praedicit, necessaque est non mentiri prophetas, vident enim verem. Nisi enim iuxta matris rerum praedixissent, non fuissent prophetae, sed Iudeorum erat electio vt haec facerent, & in totum sancti non cogunt ad ea quae sunt, sed voluntate eorum qui faciunt praeudentes significant, & quemadmodum illi contra veritatem ratiocinantes dicebant, tolle sermonem prophetae, & omnes Iudei credituri sunt, sic dixerim & ego. Tolle facta Iudeorum, & omnino non prophetauerit de illis Esaies. Itaque si Ioannes dixit: Non crediderunt in illis Iudei, vt impleretur sermo Esaie, ne causam in credulitatis illorum rejicias in sermonem prophetae, sed in actionem ipsorum Iudeorum. Nam quae illi nunc fecerunt, haec praeviderat multo ante propheta, & oportebat hunc non mentiri, verum erat declarandum, quod quae nunc sunt, verè praeviderit. Ut enim sermo illius posteris verax appareret, redarguti sunt increduli, etiam cum occultarentur. Erat enim proposito mali. Quoniam autem occultabant suam incredulitatem, sermo redarguit ac prodidit illos. Non igitur ideo non crediderunt, quod redarguit eos sermocum occultaretur. Et si dixerit rursus, non poterat credere Iudei, quoniam haec scripta erant de illis, ne tribuas impossibilitatem praedictioni rerum, poterant enim mutari, sed impossibile erat mentiri prophetam, quodquidem verè viderat, propriea fieri non poterat vt falleretur; nec enim aliter viderat quam ut factum est. Et quemadmodum apparuerunt increduli, sic & quod de virginie praedictum est miraculum, completum est, & quod iuxta Ioannis narrationem accidit hodie, & omnia que prius scripta sunt, completa sunt. Non enim quoniam scripta fuerant ideo euenerunt, sed quoniam omnino facta sunt ideo & praedicta fuerant. Itidem & hoc quod praedictum est de diuisione vestrum nunc accidit, & vt accidit, ita & praevisum erat, & vt praedictum erat ac prae significatum, sic & impletum perfectumque est. Scriptum est autem ad hunc modum: Quum autem crucifixissent eum, diuise rent vestimenta eius mittentes sortem, vt impleretur quod dictum est per prophetam: Diuiserunt vestimenta sibi, & super uestem meam miserunt sortem. Matthæus quidem cum ceteris euangelistis simplicius

Dicitur: Non crediderunt in illis Iudei, vt impleretur sermo Esaie, ne causam in credulitatis illorum rejicias in sermonem prophetae, sed in actionem ipsorum Iudeorum. Nam quae illi nunc fecerunt, haec praeviderat multo ante propheta, & oportebat hunc non mentiri, verum erat declarandum, quod quae nunc sunt, verè praeviderit. Ut enim sermo illius posteris verax appareret, redarguti sunt increduli, etiam cum occultarentur. Erat enim proposito mali. Quoniam autem occultabant suam incredulitatem, sermo redarguit ac prodidit illos. Non igitur ideo non crediderunt, quod redarguit eos sermocum occultaretur. Et si dixerit rursus, non poterat credere Iudei, quoniam haec scripta erant de illis, ne tribuas impossibilitatem praedictioni rerum, poterant enim mutari, sed impossibile erat mentiri prophetam, quodquidem verè viderat, propriea fieri non poterat vt falleretur; nec enim aliter viderat quam ut factum est. Et quemadmodum apparuerunt increduli, sic & quod de virginie praedictum est miraculum, completum est, & quod iuxta Ioannis narrationem accidit hodie, & omnia que prius scripta sunt, completa sunt. Non enim quoniam scripta fuerant ideo euenerunt, sed quoniam omnino facta sunt ideo & praedicta fuerant. Itidem & hoc quod praedictum est de diuisione vestrum nunc accidit, & vt accidit, ita & praevisum erat, & vt praedictum erat ac prae significatum, sic & impletum perfectumque est. Scriptum est autem ad hunc modum: Quum autem crucifixissent eum, diuise rent vestimenta eius mittentes sortem, vt impleretur quod dictum est per prophetam: Diuiserunt vestimenta sibi, & super uestem meam miserunt sortem. Matthæus quidem cum ceteris euangelistis simplicius

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

plicius narrat factam esse divisionem, Ioannes autem etiam qualiter facta sit dicitur. A
uius, & quam ob causam facta sit fors, de qua scriptum erat, exponit loquens
hunc in modum. Milites ergo quum crucifixissent Iesum, acceperunt vestimenta
ta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem. Tunicam vero quo-
niam erat inconsutilis est summo texta per totum, dicebant inter se, ne scinda-
mus, sed sortiamur cuius erit, ut scriptura impleretur: Diuiserunt vestimenta si-
Passio dñi
non erube
scenda.

bi, & super vestem meam miserunt sortem. Fortassis aliquis haec audiens erube-
scit, fortassis aliquis videns dominum illud & abduci cœdiq; pudet, fortassis ali-
quis nunc videt dominum & seruatorem & regem vnuersi iudicari sub Pilato,
crucifigi à ludicris, pudore afficitur oculosq; dejectis in terram. Neq; enim sol susti-
nuit hoc videre spectaculum, sed obscuratus est totus, ut & aliorum oculos auer-
teret, neq; curauit amplius exortum ostendere hominibus, verum etiam ausus
est postea non obtemperare, quum videret dominum, qui ipsi ut luceret præce-

Quir paf
sus dñs, perat, ab hominibus affligi. Verum, si causam discamus, & quam ob rem passus

fuerit consideremus, iam non erubescimus, sed mirabimur bonitatem humani-
tatemq; eius, & gloriabimur nos quoq; quemadmodum Paulus in cruce. Non
enim dominus ipse propter seipsum, sed nos in illo patiebamur. Nam hominū
peccatum ingens erat, & hoc malum totum occupauerat orbem, quum autem
& antea maximum esset, ac paulatim deinde crevisset, intolerabile factum est
hominibus. Nam & mors in omnes & in omnibus inualuit regnando, domi-
nus autem noster immortalis & incorruptibilis est, quemadmodum immorta-
lis & incorruptibilis est, ita bonus quoq; & humanus. Nam boni patris, bonus
est sermo, eoq; non dissimulauit perire quod factū erat, neq; sustinuit, ut eorum
quæ ipse condiderat, alius fieret dominus. Verum quum aspiceret ad malitiam
intolerabilem, humanum genus non satis erat idoneum ad resistendum morti,
neq; poterat poenam pro peccatis dissoluere, superabat enim omnem poenam B
malitiae magnitudo. Rursus quum respiceret & patris bonitatem & suam po-
tentiam ac virtutem (Christus enim Dei virtus & Dei sapientia) commotus est
humanitate, & miseratus infirmitatem nostram, hanc induit. Ipse enim, vt ait
Propheta, & infirmitates nostras portauit, morbosq; gestauit, ac miseratus no-
stram mortalitatem, induit illam, ait enim Paulus: Humiliauit semetipsum usq;
ad mortem, mortem autem crucis. Ceterum videns & illud, nos non posse per-
soluere poenas, has in se recepit ipse. Nam Christus factus est pro nobis maledi-
ctio, & ita tandem humana induitus amictusq; per seipsum nos adduxit ad pa-
trem, ut ipse patiens, eū qui verè patiebatur redderet innocuū, ac parua magnis
permutteret. Descendit enim ut nobis ascensum pararet, expertus est nativita-
tem, ut nos per eam patri innascibili recocillaremur. Infirmatus est propter nos,
ut nos erigemur robore, vtq; dicamus more Pauli: Omnia possum in eo, qui me
corroborat Iesu Christo. Assumpsit corpus corruptibile, ut corruptibile indu-
ret corruptibilitatem: induit mortale, ut quod erat mortale, indueret immortalitatem, denique factus est homo, mortuus est, ut nos homines emorientes effi-
ceremur dij, nec amplius haberemus morte regnantem. Mors enim nobis non
dominatur. Quin & apostolicus sermo prædicat: Propterea & crucifixus est, ut
nos à maledictis redimeret, ac nos benedictionem ad ipsiceremur. Nam ipse pa-
tiens in nullo damnum passus est, sed nobis potius beneficia contulit, & mori-
ens non mansit mortuus, sed mortuos potius vivificauit, & quum mactaretur,
non periret, sed sanguinæ victimæ, omnes simpliciter redemit, ipseq; mansit ma-
li expers. Quod si quis interrogat, quomodo id fieri possit? Audiat, duarum re-
rum in eodem concursus factus est, rerum inquam haudquam æqualium,
sed quæ nec villa ex parte habent inter se comparationē. Nam mortale immor-
tali

Ctalierat conglutinatum, & corruptile corpus cum incorruptibili verbo sociatum erat, sic ut quod erat mortale, non laceret id quod erat immortale, eo quod non esset passibile, sed potius manebat idem ut erat impassibile, vincens id quod erat mortale. Siquidem ea quæ superant, semper dominium habent in ea quæ suprantur. Per verbum igitur immortale quod accessit, etiam mors mirabiliter abolita est in eo, haud aliter quam ab igni culmus absumitur. Verbum autem quoniam est incorruptibile, iuuat potius id quod corruptibile est illi sociatum. Siquidem tenebræ à luce illustrantur, & quod minus est, ab eo quod maius est benedictionem accipit, & ideo nunc quoque à carnificibus exiuit, quas nos in Adam indueramus, pelliceas tunicas, ut pro his possimus induere Christum. Ob eandem causam patitur & vestimenta diuidi, ut nos haberemus verbum à patre indiuisibile. Ego enim, inquit, & pater vnum sumus. Hanc ob causam mitunt sortem super tunicam, idq; patiēs dissimulat, ut nostra sors fieret Christus. Quemadmodū ait & Psalmus: Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei. Vnde non alibi patitur, nec alibi crucifigitur, quam in Caluarie loco, quem Hebreworum doctores dicunt esse sepulchrum Adæ. Nam eum illic fuisse sepultū, post maledictionem affirmat. Quod si verum est, admiror loci congruentiam. Conueniebat enim ut dominus volens reuocare primum Adam, eo in loco pataretur, ut illius peccato remisso, idem à toto genere tolleret, & quoniā audivit Adam: Terra es, & in terram abibis, ideo ruxsus illic positus est, ut illic reperto Adamo, primum dissolueret peccatum: deinde pro eo quod dictum erat, terra es, & in terram abibis, iam dicit: Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illucescit tibi Christus. Atq; iterum: Surge & veni sequere me, post hac ne sis in terra positus, sed ascendas in cœlum. Necesse est enim ut excitato domino, simul cum hoc excitetur & Adam, & quotquot ex Adam progeniti sunt. Et quemadmodū meminit horum & Hieronymus.

Dum moriente Adam, manebamus omnes per illum mortui, ita excitato corpore dominico, necesse est ut deinceps omnes cum eo resurgent. Hæc sanè est Pauli sententia. Scribit enim Corinthijs hunc in modum: Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viviscabuntur. Cæterum quomodo illum ducant ad crucem, opera p̄cium est ex his quæ scripta sunt videre. Sunt enim hæc prorsus haud inutilia, neq; temere scripta sunt in Evangelij. Posteaquam iudicatus est dominus, iudicatus est enim & coram p̄fide stetit. Neque quisquam hęc legens erubescat, quandoquidem & hoc nostra causa sustinuit, ne si siferetur quibus artibus fuerint illum adorti, laterent ludæorum insidię, sed & ex ipso iudicio palam fieret ludæorum insidianum calumnia. Etenim si seruator non fuisset iudicatus, minus patuisset ludæorum aduersus dominum inuidia, verum ubi iudicatus est, neminem iam latere potest, quales illi fuerint. Quin & ipse Pilatus seruatori testis fuit innocentiae puritatisq; ac ludæorum insidias detexit. Sciebat enim, inquit, quod propter inuidiam tradidissent eum. Pilatus autem non nouisset ludæoru inuidiam, nisi exhibitus fuisset seruator iudicandus. Rem verè magnam & admirabilem fecit seruator, tacens mouebat, & nihil respondens effecit, ut iudex confiteretur illorum conspirationē, quodq; magis obtemperatum est turbæ, quam iustitiae. Nam si se defendisset dñs, poterat aliquis suspicari formidinē mortis, qm aūt obticuit, admirari conuenit firmitatē ac fortitudinem. Quod aūt & Pilatus sic responderit, nihil aliud est, qd credidit eū qui condēnabatur, esse Deum. Etenim cūm à Pilato iudicaretur, oraculum edidit per huius vxorem, ut simul & ex silentio fortitudinem admiraretur, & oraculo cognosceret nō hominē, sed Deum esse quē iudicabat. Metuebat itaq; iudex eū qui iudicabat, & magis ipse iudicabat metuēs eum q; iudicabatur, q; iudicando terruit dñm, eoq; manus lauit, dicens: Innoxius sum à sanguine hoc, quanq; pos

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

steā vīctus Iudeorum amicitia, simul eucurrīt cū illis insidiātibus, vt eū traderet A
cruciū. Traditur igitur saluator, ac traditus nō expauit mortē, sed potius
Luctaturi exutus est, ad luctandum cum illa, scrētemq; fugientem persequutus est. Non
exuebant enim erat vt moriens dñs, sed vt moriem in hoc persequens, Ibi sanè iam pau-
sus diabolus, conspecto miraculo qd acciderat in Pilato, videlicet qd is qui iudi-
cabat magis expauesceret, q qui iudicabatur, cūm videret et illo persuaso iam ad
certamen exui dominum, nihil intētatum relinquere studuit audius cognoscen-
di, qd prius in monte tentans eum nō potuerat perdiscere, an hic esset filius Dei.
Tum pudefactus, obseruabat mortis tempus, existimans se posse dominū tē-
re morte, qua cūctos in seruitutem redegerat. Scriptum est enim apud Lucam:
Discessit ad tempus quod intellegendum Consummata omni tentatione, diabolus discessit ab eo ad tempus. Hoc est aut
illud tempus, q ipse etiam hostis sciebat sese conculcatum iri ab omnibus, si hic
faciebat, vt si verē potuisset de illo fieri certior, ne aggredi quidem tentaret, scies
inexpugnabilem illius diuinam potentiam. Dñs videns illius malitiam, qd non
honoris erga ipsum gratia, sed vt homines in seruiute detineret, venaretur il-
lud, occultabat suam deitatem, ac velut hominem se gessit, ne si nō adortus esset
tanquam Deum, abiret in nocuus, sed vt cōtemptum velut hominem aggredere-
tur, ac post ab hominibus inciperet derideri; perinde ac si quis aduersariū suum
videns trepidantem, metuq; fugientē, simularet imbecillitatem quo illum pro-
vocet, mox ille qui fugiebat, respiciens ad illius imbecillitatem, sumpta fiducia
aggregiatur, deinde præclarus ille luctator, q imbecillitate prouocarat, propria
virtute vinceret. Sic dñs humana infirmitate prouocans aduersarium, sua virtu-
te corroborauit hominē aduersus hostem. Hac etiā ob causam cīca mortis tem-
pus angi coepit & contristari deprecans, vt poculū hoc transiret, clama batq; Spi-
ritus promptus, caro aut̄ infirma; vt aduersarius noster velut hominem aggres-
sus, diuinam experiretur potentiam. His itaq; rebus illectus miser delusus est, &
adortus est dominum; mox cōspiciens illius fortitudinem expauit. Rursus con-
siderans corporis imbecillitatem, recepit audaciam. lamq; videre licebat diabo-
lū cum toto exercitu, cū principatibus ac potestatibus suis fugientē, dñm aut̄ hu-
manis armis persequentem phalangem diabolicā. Nec enim intercessit multum
interualli, quin cūctis spoliariit hostem. Ibi īā ille pudefactus aduersus dominum
mouebat omnia, Iudeos quidem, vt conspirarent, Pilatum autem, vt condemna-
ret, milites vt illi illuderent, verum ignorabat, quod hæc quoque faceret in su-
um ipsius malum. Cæca est enim malitia & imprudentia peruerstas, nesciebat qd
Simile manus aduersus sese acueret. Quemadmodum enim si quis serpentem appre-
hendat manu, dumq; conatur in alterum projicere, prorsus ipse mordeatur, aut
si quis ignem manu tenens, dum vult hostem lacerare, non intelligat quod ipse
prorsus exuritur, sic malitia militat aduersus eos qui ipsa vtuntur, magisq; lacerat
eos à quibus habetur, quam eos in quos intenditur. Sic Pharao dum studet cō-
prehendere, comprehensus est, & dum prior insequitur, ab insequente captus est,
dumq; parat occidere, demersus est. Sic & Goliath per ea qbus efficeretur, trun-
catus est, & spoliare cupiens, spoliatus est. Itidem accidit infelici diabolo: Nam
tentare conans, tentatus est, ac dum mouet milites, imo magis ipse in militibus
mouetur, aduersus seipsum agebat omnia. lam enim spolia batur, & latebat in-
ter homines victoria, verum eam vel nolens, in publicum eduxit, infelix. Post-
quam enim sese exuisset ad congressum dominus, negocio quod gerebatur in-
uisibiliter peracto, quo trophyum aduersus diabolum paratum, fieret omnibus
cōspicuum, protinus induerunt eum, quemadmodum Ioannes dicit, purpura,

vt ye-

Cutvero Matthæus & Marcus chlamyde coccina, coronamque despinis super caput illius, & arundinem in manu dabant, atq; ita accedentes, genua flectebant ei. Miraculum nouum & incredibile magnæque revera victoræ documentum, quem enim ut hominem condemnarant, hunc morientem deinceps, ut Deum adorabant. Et quem pro nihilo duxerant ceu vilem, hunc confitebantur regem, & à quo vulgaria vestimenta abstulerant, huic purpuram imponunt, & quem inscientes contumelij afficiebant, hunc nolentes prophetā appellabant: & quem illuserant verberantes, huic victoræ premia tribuerunt coccinam chlamydem, & è spinis contextam coronam cum arundine. Quanq; enim per contumeliam ista faciebant, tamen ignorabant quod etiam nolentes spoliabantur ab eo. Quoniam enim pro peccato occisa erat terra à diabolo, ac sanguine magis, quam ags erat tincta; à principio quidem aperuerat os & hauserat Abel iusti sanguinem. Postea vero deinceps, sanguinem sanguini miscentibus hominibus, iuxta id qd scriptum est, videlicet & mendacium & furtum & adulterium effusum est super terram, & sanguinem sanguini miscent. Eratq; propterea & execrata terra, dicens Deo: & nunc maledicta terra quæ diduxit os tuum, ut acciperet sanguinem Abelfratis tui. Quanquam & prius propter transgressionem Adæ, maledixera illi dominus, dicens: Maledicta terra in operibus tuis, in doloribus comedes eam omnibus diebus vita tuae. Quid multis plena sanguinis erant omnia, spinae pullulabant vndiq; propter maledictionem. Et harum rerum quum haberet chirographum, insultabat aduersus omnes inimicus, tyrannidem exercens velut omnes habens sibi subjectos. Huius rei gratia quum spoliasset illum omnibus dominus, quum iam adduceretur ad mortem, induit hæc, ut ostenderet officium mortis suæ, quodque non temere, sed pro salute nostra ista fierent, ac sanguinem quidem in coccina chlamyde gestabat, spinas autem in corona, chirographum vero in arundine, qua & olim circumscripserat nos diabolus, ut deinceps vacum morte hæc quocq; aboleret, & creaturam ab ihs purgaret, ac propinquis quidem lignum vitae donaret, pro peccati vero sanguinibus, proprio sanguine terram & omnes repurgaret, proque maledictione, beatitudinis omen in posterum adferret ihs qui habitant in terra, dicens: Beati mites, quoniam ipsi habent redditum possidebunt terram. Nam propterea cum nostros sanguines gestaret, proprium in illam exhausit, ex quo etiam loco spinarum, bona & vita nata sunt super illam, ad quam respiciens sanctus David, ait: Credo videre bona domini in terra viuentium. Quin & alia de causa coronam spineam gestabat, ut vitæ nostræ curas aboleret. Consecit enim infelix ille etiam nolens & insciens miserias nostras in illum, haud sciens quod hæc gestans dominus, omnes securos aduersus illum esset redditurus, ut fermentem quidem verbis liberam haberemus à spinis, in precibus autem indiuulsam assiduitatem. Ipse enim pro nobis doluit & sollicitus fuit, ut nos doloris expertes redderemur. Propter hoc vero rursus & arundinem accepit ab illis dominus, & ipse diabolus tradidit illam domino, haud intelligens quod aduersus semetipsum gladium acueret, (Dicitur enim arundinem habere tollendi serpentes) quodq; dominus hac potius, quam alia re execraturus esset ipsos; quoniam igitur ipse dominus Sabaoth apud Esaiam dicit: Persequutus est fugientem draconem, videlicet serpentem illum magnum diabolum, eo dominus ab illis accepit, quod serpentes tollendi vim habet, ut diabolo praesidijs proprijs debilitato fractoque, domini præsidij fortis redderentur homines. Cuiusmodi quiddam fecit David in Goliath, arrepto hostis gladio, & eocaput hostis amputans, hoc & nunc seruator fecit accepta ab illis arundine, ut non solum nos liberaret à fallacia serpentis, verum etiam ipsum serpentem arundine interficeret, mortuumque spoliaret. Ita tandem illusus miser, vidensq; se ex his

Coronati
onis dem
ni & simi
lum my
steria.

Interfecta
est terra in
sanguini
bus,
Psal. 103

Chirogra
phum de
licti.

Arundinis
vis serpen
tibus ini
mica.

D

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

excussum, per quæ insultabat aduersum nos, vidensque sese electum è terra, ter- A
rāmque purgatam à sanguine & spinis, ac videns seipsum perdidisse chirogra-
phum & arundinem, qua circumscripterat nos, audet rursus non audenda, ma-
gis in hoc quoque seipsum vulnerans. Quum enim audisset versutus ille dicen-
tem dominum: Spiritus promptus, caro autem infirma, arbitratus verbum si-
mul infirmatum esse cum corpore, ac non magis potentia verbi simul corrobor-
atum esse corpus, rursus aggreditur iniqua, ac milites quidem irritauit aduer-
sus seruatorem, cæterum ipse in spinis hærebat, ac in ipsum res reueluebatur.
Nam quum accideret diuersum quam expectarat, gestans illas perdidit, & cùm
non gestaret, creditus est posse capere eas, sed non prius acepit quam maledicti-
onem aduersus nos in illis repositam, subleuauerat seruator. Quum enim hanc
nempe arundinem gestasset dominus, rursus accepit spinas & chlamydem, que
iam non valebant aduersus nos, sed illorum malitiam arguebant. Nunc enim
ipse diabolus in spinis velut in aculeis est calcitrans aduersus nos. Dicitur autem
illi de coccina quoque chlamyde, quemadmodum vestis sanguine macerata
non est pura, ita nec tu quidem eris pūrus, eò quod terram meam perdidisti, &
& populum meum occidisti. Quapropter nunc quoque prouocans milites ad-
uersus seruatorem, calcitrabat tanquam spinis, magisq; vulneratus est,
quam vulnerauit. Quos enim mouerat aduersus seruatorem, idem aduersus i-
psum armabantur. Accipientes enim arundinem à domino, arbitrari se verbera-
turos illum, exceperunt diabolum à quo fuerant prouocati, percutientes eum
spinis, & quemadmodum gentes quæ ascenderant Hierosolymam, conciderunt
se mutuo in valle losaphat, & quemadmodum qui persequebatur Iraelim pro-
gressi iuxta ripas, inter se commissi sunt, & inuicem sese comprehendenterunt, sic
& nunc qui persequebantur dominum, semet inuicem percusserunt inscientes,
laudentes quidem neminem, sibi ipsiis autem potius nocentes. Perinde enim ac si B
quis saxum manu percutere velit, petram quidem non scindit, sed manum vul-
nerat. Sic & qui aduersus dominum moliebatur, velut audentes aduersus id qd
erat incorruptibile, corrupti sunt, & tanquam aduersus immortalem machinan-
tes, ipsi potius mortui sunt. Quodq; est omnium pessimum, per sua ipsius mem-
bra passus est. Id quod maxime accidit illiversuto ad summum dedecus: nam o-
mnino cùm à domino concideretur, poterat gloriari, cæterum ubi ab ihs concidi-
tur, quos in seruitutem redegerat, hoc superat omne probri genus. Verum non
illa plaga serpentem sustulit, non enim tantum poterant homines, quum essent
& milites, sed illud potius affecit illum dolore quod contumelia à Iudeis ipsi
esset illata. Vulnerabat autem illum non plaga ab eis illata, sed potestas magis
ex manu seruatoris data arundini. Hac enim dominus specie tectus, & humana
objiciens oculis cepit serpentem in spinis, quumq; ut homo verberaretur, permis-
sit militibus ut percuterent serpentem, ut qui prius gloriatus fuerat se esse De-
um, gloriatus fuerat quod dominum tentauerat, dum à militibus percutitur,
extremam ferat ignominiam. Hæc autem illi euenerunt etiam præter senten-
tiam, frustrato ihs, quæ captabat. Quum enim ipse operaretur in his qui vocifer-
batur aduersus seruatorem, insciens silentium accersuit aduersus semetipsum.
Quum prouocaret Pilatum, non intellexit quod pro timideitate procuraret in-
trepidam constantiam, quum incitaret ut verberarent dominum, fallebatur, o-
stendens malorum tolerantiam: denique debacchans aduersus seruatorem non
vidit virtutem armari aduersus malitiam. Nam omni malitia & improbitate
gaudet hostis, & si quid mali est, hoc arma diabolis sunt. Aut enim metu mor-
tis, aut omnino cupiditate vindictæ persuaderet peccare. Vnde dominus sustinu-
it omnia, ut timideitate quidem fortitudinem, contumelia vero, malorum tol-
erante-

Crantiam, ira verò mansuetudinem, breuiter per omnem virtutem aduersus malitiam nos resistere doceret. Ac primum quidem docuit, ut verberanti maxillam, obuerteremus alteram, nec timeremus ab ihs qui occidunt corpus: & illud, ab eo qui tollit tua ne reposcito, Benedicite persequentibus. Cæterum ne præceptum putaretur impossibile apud quosdam, per seipsum omnia exhibuit dominus, & per ea quæ passus est, persualit omnibus ne iniuria affecti regerant iniuriam, & percussi repercutiant, neue irrisi irascantur, & ne ab eo qui tollit nostra reposcamus, & in totum, ne metuamus mortem, sed contemnamus eam spe futurorum. Nam hoc potius modo facilis aduersus diabolum & omnia peccata continget victoria, quam si vlciscamur. Nam vlciscentes nos & iniuriam regentes, & vicissim iniuria in referentes iniuriam facientibus, augemus etiam & alimus aduersus nosipso malitiam, non magis hostes, quam nosipso lædentes, ed quod condemnati propter malitiam, iudiciumq; manet eos qui condemnant ac iudicant. Cæterum, quum exemplo domini sustinemus quoties lædimur, ac conuictantibus opponimus tolerantiam, minâtibus verò fortitudinem, mortis spem immortalitatis, prorsus ihs rebus dolore afficimus hostem, atque ille huiusmodi armatura prostratur, qua Paulus quoque nos armans, ait: Induite igitur armaturam Dei, vt possitis aduersus insultus diaboli stare. Nam ad huc modum & domino sustinente factum est illud: Videbam Satanam cadentem ē coelo tanquam fulgur. Protinus igitur postquam ihs dominus corroboratus esset, hostisque concidisset, imposuerunt illi crucem. Argumentum veræ victoriarum etiam imprudentes exhibebant aduersus seipso. Quamdiu enim stabat hostis habebant carnifices lignum, posteaquam verò conciderat, contritusque fuit, tunc trophæum accepit dominus, ac sibi ipsi gestauit. Decet enim, ut qui triumphum agit aduersus diabolum, non alteri concedat, sed sibi ipsi gestet trophæum. Crux gesta quid significet.

Dum. Accepit autem simul cum trophæo etiam vestes ab illis, cùm abiret ad mortem, vt has quoque simul cum morte exueret, propter hoc rursum exuendo se se celeritatem addidit abductoribus, vt ipsum ad mortem ducerent. Quum autem abduceretur secundum Ioannem, sibi ipsi crucem baiulabat, secundum alios verò Euangelistas, Simon homo Cyrenensis portabat crucem: neque hoc pugnat cum Ioanne, neque enim Ioannes scribit cæteris contraria, sed vtrunq; hic factum est. Nam & sibi ipsi dominus crucem gestauit, & rursum Simon homo portauit illam. Primum igitur portauit veluti trophæum aduersus diabolum Iesus, volens autem crucem sibi ipsi ferebat, neque enim necessitate compulsus accessit ad mortem. Rursus autem gestauit eam Simon homo, vt omnibus notum fieret, quod non suam ipsius, sed hominum mortem moreretur dominus. Hæc quum sic essent facta, venit festinans ad locum ubi erat illi ascendenda crux, vt chirographum, quod erat aduersus nos, ab hostibus abreptum, affigeret cruci, ac spoliatos principatus potestatesque, confidenter traduceret in ligno, trium phum agens aduersus illas, ostendens ex ore leonis, reuulsum hominem, mox proprio sanguine rigans purgansq; terram. Hoc autem facturus exuebat vestimenta. Oportebat enim eum qui reduceret hominem in paradisum exuere tunicas, quas acceperat Adam quum ē paradiso ejceretur. Postquam enim peccauerat, restabat vt etiam moreretur. Acceperat autem pelliceas tunicas ex animâtibus mortuis factas, signum mortificationis quæ illi per peccatum accesserat. Verum dominus qui omnia nostra propter nos in se recepit, induit hæc, vt exueret, proq; his nos indueret vitam & immortalitatem. Induit autem cum his etiam tunicam quæ fuit desuper cōtextilis per totum, quo vel hinc credere possent Iudæi, quis esset & vnde esset, qui hæc induit, quid verbum erat, non à terra, sed

Cōcordia
Enangeli
starum.

Tunicae
pellicez.

Tunica in
confusione
quid.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Vestes
quatuor

è cœlis veniens, quodq; non diuisibile, sed indiuisibile verbum est patris, quodq; A factus homo non habuit corpus ex viro sceminaq; contextum, sed ex virgine sola, contextum spiritus gratia. Vnde milites cetera quidē vestimenta partiti sunt, poterant enim diuidi, & diuidunt in partes quatuor, eò quod pro peccatis mundi quadrifariam diuisi, ad exortum, occasum, septentrionem ac meridiem, gesta bat illa, quibus induitum cum videret eum Ioannes, ait: Ecce agnus Dei, ecce qui collit peccata mundi. Solā tunicam non valuerunt scindere, metu miraculi quod per illam significabatur. Neq; enim hoc illorum, sed seruatoris in cruce pendentis factū erat. Suspensus enim vt homo, principatus psequebatur, ipsum diabolū comprehendit, ac milites terruit, ne scinderent tunicam, vt hac manente, maneret, & quæ paulo post facta est aduersus Iudeos redargutio, qm velū quidē scissum est, tunica vero seruatoris, ne à militibus quidem scissa est, sed mansit integræ. Manet enim Euangeliū semper integrum, quum interim dissipentur vmbrae. Attamen exutis vestibus properabat ad mortem. Ibi rursus diabolus vbi vidit seruatoris promptitudinem, seq; simul & cœlis electum & è terra profligatum, non habebat quid faceret. Omnia erant illi tumultus desperationisque pena. Ac ut manere non potuit, ita fugere non audebat. Nihilo minus cogitans, q; eos qui moriūtur, oportet in terra mori, iuxta id quod scriptum est: Terra es, & in terram ibis, metuens in terra manere, ne ibi comprehenderetur, quod solum restabat, subuolabat in aerem, quo fortasse hac ratione aerem haberet liberum dominico corpore in terra posito. Verū, dominus hic quoque declarans amorem erga homines, non in terra mortuus est, sed in aerem ascendit per crucem, & illic serpentē illum persequens, vt & illinc principem potestatis aeris profligaret, ac spiritualia malitia deſiceret, ne sic quidem relinquentis terram incuratam, sed quemadmodum pendens in cruce, purgauit aerem manuum extensiōne, sic terram liberauit sanguine & aqua de latere profluente, abluens illam. B

In aere
mortuus
ut dñs q̄re

Ephes. 2.6

Opprobra-
tio in cru-
cifixum.

Quid supererat hosti faciendum, quum hæc pateretur; è cœlo depulsus, è terra quoque profligatus est, demum in aere à persequutore vrgebatur, insuper erubescet, magna pollicitus quum nihil efficeret. Proinde superatus vndique & vndique spe destitutus, cogitat quomodo vel tartarum seruaret, nam is locus illi supererat. Itaque metuens ne & illuc descenderet dominus, atque illinc ipsum deturbaret, liberatis omnibus quos habebat captiuos, omnia commisuit, omnia turbauit, omnes in auxilium aduocans, incitauit iterum Iudeos, vt dominum probris afficeret, & omnino contumeljs ac risu debaccharentur in illum. In summa, quicquid habebat armaturæ, hoc expediebat aduersus dominum, si forte vel hoc modo eum peccato factum obnoxium capere posset. Nam Iudei deridebant dominum, dicentes: Si filius es Dei, descendere de cruce. At seruator qui verè erat filius Dei, non fugiendo mortem, sed manendo, & interim mortem calcando, voluit agnoscere filius, & quod ipse esset vita. Poterat enim de cruce descendere, quia lios etiam mortuos excitarat, verum is descensus declarasset illum fugere mortem. Cæterum, quod perseverauit, nihil aliud significauit, quam eum qui perseverabat esse vitam. Nam hanc ob causam vehementer erat curæ diabolo, vt per hos exprobrates domino, cupiens illum à cruce descendere, ne esset inter mortuos, vt vel sic absq; malo discedens mortuorum dominum obtaineret. Metuebat enim ne iuxta id quod scriptum est: descendens in altitudinem crucis, captiuam duceret captiuitatem, & dona caperet in hominibus. Suspicabatur enim hunc forsitan esse, de quo hec scripta fuerant. Eoq; rursus commouit phariseos ille scelestus, tamq; frustra effectus, vt promitteret se credituros, tantū si descendet de cruce. Hæc omnia verò mouebat, ac ppter animi

C animi sententiam pollicebatur, tantum ne mortuus descendere ad inferos. Conci- Descensus
tauit igitur rursum phariseos, ut dicerent: Alios saluos fecit, seipsum non potest ad inferos.
saluum facere. Si rex Israel est, descendant nunc de cruce, & credemus ei. Non
hoc agebat, ut crederet pharisei, incredulitatis doctor Draco, sed hoc volebat, ut
dñs mortem fugeret: nec illud studuit scire, an posset seipsum saluum facere, sed
hoc agebat ne alij contingere salus. Etenim si plane cognoverat eū seruasse alios,
nō erat ambiguum, qui alij dedisset salutem, eundem esse patrem & vitam. Ob
hanc igitur causam illi exprobabant, ne cæteris salus contingere. Nouerat e-
nī ille curiosus dominum non mori, sed huius mortem omnibus salutem ac
vitam fore. Ob hoc volebat illum descendere de cruce, incitans ludæos, ut polli-
cerentur se credituros, si forte pollicitatione credulitatis obtineret quæ volebat.
Dominus autem qui re vera seruator erat, qui non quærebatur quæ ipsius erant,
sed quæ nostra, non ex eo quod seruasset seipsum, sed ex hoc quod redemisset
ea quæ condiderat, voluit declarari seruator. Neque enim quis ex hoc medicus
esse cognoscetur, si recte valeat ipse, nisi & alijs morbo laborantibus ostendat
artem. Neque sol si radios in sece contrahat, cognoscetur esse lumen, nisi eos in similes
orbem hunc proferat, eiusq; tenebras sua luce discutiat. Ita seruator, non serua-
uit semetipsum. Siquidē ipse quā esset seruator, non opus habebat salute, sed ex
eo quod cæteris benefaceret, voluit ab omnibus agnoscere seruator omnium: Ne-
que ex descensu de cuce voluit intelligi filius Dei, sed eō quod maneret in cruce.
Siquidem mors seruatoris fidem ac salutem adfert hominibus, magis quām at-
tulisset de cruce descensus, videlicet dum adhuc penderet in cruce, monumen-
ta aperta sunt, & mortui in illis iacentes. salutem adepti sunt. Suspensus latro
eredidit in eum, ut dominus ostenderet se verè seruatore esse, quodq; etiam
mortuis per fidem fructificaret. Super his tandem verè obstupuit diabolus,
D totaq; hunc desperatio meritò tenuit. Videbat enim sepe perdidisse latronem
in cruce, & cui pridem persuererat latrocinari, hūc videbat credidisse, & quem
concitarat ad dicendam blasphemiam, ab hoc videbat adorari dominum, & al-
terum latronem reprehendi, imò potius in eo quod acciderat latroni rursum
prouocabatur, eō quod quem vt latronem interficerat, hunc rursus conspice-
ret transferri in paradisum. Cæterū quum videret quicquid habebat armo-
rum, deiectum esse, necesse missumtelum ab eo, quod non irritasset dominus,
sicut scriptum est: Inimici defecerunt rompeat in finem, & ciuitates deiecit:
Propterea turbabatur, ac desperans, tentauit seruatori dare potum acetum cum potus acc-
felle, verū non intelligens, quod id etiam aduersus seipsum procuraret. Si-
quidem a maritudinem iræ, quæ per legis transgressionem acciderat, qua ob-
stricatos tenebat omnes, reddebat seruatori, at ille sumens absumpit exhausto, vt pro aceto quod miscuerat diabolus, CH RISTVS vino potaret nos
sapientiae profelle, daret nobis eloquia, dulciora super mel & fauum, & pro
eo quod ille nostra gustauerat, vicissim diceret nobis: Gustate & videte quod
sua vis est dominus. Vbi verò & hinc electus est diabolus spoliatusq; iam ce-
pit illum suspicio quædam talibus signis conspectis, ne forte non cum homi-
ne, sed cum Deo pugnaret. Cernebat enim ihs artibus quibus venabatur o-
mnes, seipsum pudefieri, & concidere potius, quam deñcere. Itaque deinceps
tentabat discedere, ac terga dare fugæ. Quum enim videret illum penden- Descensus
tem ac persequenter mortem, metuebat, ne is esset de quo scriptum erat: Exal ad inferos.
tabitur dominus, ut misereatur nostri, eoq; studebat omnia potius relinquere
ac fugere, num irum inuidens ihs, qui à domino misericordiam essent consequu-
turi. Sed dominus quum esset re vera seruator, nolens diabolū abire sine dispē-

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

dio, neque quod ceperat, irritum relinquere, neque eos qui erant apud inferos A deditios hosti deserere, designauit magnum quoddam & militare facinus. Etenim quum videret eum qui fuerat audax pavidam ac trementem ac refugientem, rursus ceu succumbentis imaginem adsumpsit, ut aggredientem hostem prorsus subiugaret. Nam ille draco nolebat mori dominum, ne tum quidem quum penderet in ligno, sed volebat eum descendere de cruce, ne moreretur. Quod si non descenderet, etiam si simpliciter maneret in ligno, tantum optabat ne moreretur. Metuebat enim ne illud quod scriptum est, eveniret: Spiritus domini super me, ed quod vnxit me, ut euangelium adferam pauperibus misit me, ut prædicarem pauperibus remissionem, ut cæcis visum. Eoque metuebat, ne hic esset vincitus ille ac missus, ac deinceps per hunc omnes liberarentur. Exutus igitur hostis omnibus, optabat vel inferorum regnum tenere. Nam rursus metuebat, ne hic esset qui tenebris lucem inferret, de quo scriptum erat: Galilæa gentium, populus sedens in tenebris, lucem vidit magnam. Audierat enim eum dicentem: Ego sum lux. Vnde metuebat sibi diabolus ne funditus interiret, & omnibus excuteretur. Cæterum dominus videns eum fugientem, ne id fieret atque in exilium abiret hostis, voces & didit humanas, & voces infirmitatis, dicens: Eloi, eloi, lama Sabachthani, hoc est, Deus meus, Deus meus, quare me deseruisti. Idec faciebat, ut diabolus qui Deum expauerat, hunc hominem esse credens, etiam post fugam rediret. His igitur vocibus pellectus ille pessimus, rursus ut hominem aggressus est, & manus conserruit. Persuasit enim Iudeus ut eum deposcerent ad occidendum. Factumque est quod non expectabat. Occisus enim est, non ex alia corporis parte quam ex latere, vnde fluxit sanguis & aqua: vt quoniam prius, per mulierem de latere formatam venerat deceptio, per latus posterioris Adæ, redemptio purgatio prioris fieret lateris, redemptio quidem per sanguinem, purgatio vero per aquam. B

Sanguis e latere. Hoc autem secus evenit quam diabolus expectarat. Nam mortem quam metuebat evenit, dominus oppetiit, atque ille spoliatus est, quumq; putaret se CHRISTVM in morte tenere captum, ipse potius ostensus est mortuus, quumq; gloriaretur, quod hominem adortus esset, effecit ut innotesceret Deus. Mox enim ut mortuus est, creatura caruit sole, velum templi disruptum est, terra commota est, petræ scissæ sunt, milites vna cum inferorum ianitoribus turbati, facti sunt attoniti. Quibus ex rebus perspicere licet eum non iam esse tantum hominem, sed verum Deum in humano corpore, quemadmodum dicebant qui spectarant: Verè hic est filius Dei. Nam & monumenta multa aperta sunt, & excitata sunt horum cadavera. Verè cæca res est malitia. Quum enim se putaret vnum occidere, spoliatus est omnibus, quumq; crederet se præcipitatum vnum ad inferos, ab inferis expulsus est, cunctisq; palam est factum, quod non ob infirmitatem nature mortuus est dominus, sed quod in exitium mortem ut eam aboleret, persequutus est, & ab hac liberaret, quotquot metu mortis, dum semper cupiunt vivere, obnoxij tenebantur servituti. Nee multum intercessit moræ, & tartari dolores soluit, & alios excitauit, dicens: Surge, eamus hinc. Quin & ipse surrexit ac reuixit à morte, illius audaciam vertes in ludibrium, quemadmodum in hymnis ante prædixerat spiritus: Qui habitat in celis irridebit eos, & dominus subsannabit illos. Nam verè irridetur ad hunc delusus modum, dum res illi fecus quam putarat, eveniunt. Quemadmodum insectum animalculum, cui nomen vespa, cum impetit petram, non eam laedit incursu, sed potius perdit aculeum, sic & mors vehementer falsa est incurrens in vitam, quæ est Christus Iesus. Non enim potuit eum tenere mors,

Prodigia in passione. Mortis aculeus.

Cmors, sed ipsa potius aculeum perdidit, adeo ut quos prius terrebat aculeus, nunc insultent ac dicant: Vbi tuus mors aculeus, vbi tua contentio tartare. Ac rursus: Deuotauit mors inualescens. Et iterum: Abstulit Deus omnem lachrymam ab oculis omnium. Post hæc expulsus infelix ab inferis, sedens iuxta portas, conspicit fortitudine seruatoris educi vincitos omnes, ac mortuos quidem reuiuiscentes, captiuos autem dimitti, & sanctos primum occurrentes, in primis Abraham, cunctos applaudentes, iuxta id quod scriptum est: Peruenient principes coniuncti psallentibus, in medio adolescentiarum tympanistrarum. Videt eos qui liberantur, gaudentes, dicentesq;: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolationem assequuti. Tum implatum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Nam & angeli & totus angelorum exercitus canebant hymnos, dicentes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Occurreruntq; liberatis adolescentibus videlicet animabus, ipsæq; animæ una cum angelis concurrebant, ac patriarchæ ridebant, omniaq; vndeque consonabant cum lætitia & psalmis super victoria de morte relata. Et quemadmodum super Dauid, vbi concidisset Goliath, puellæ ducentes choreas cum tympanis occurrebant, dicebantq;: Percessit Dauid in decem milibus suis. Tale quiddam & in morte seruatoris factum est. Nam posteaquam surrexisset, omnes iuerunt obuiam cum choris & cantionibus tympanisq; alternis inter se dicentes: Venite exultemus domino, iubilemus Deo Iacob. Alij verò choros ducebant, dicentes: Ascendit in altum, captiuanam duxit captiuitatem, dedit dona in hominibus. Iam verò non nulli, smò omnes ad spectaculum prouocabant, dicentes: Lubilate Deo omnis terra, psallite nomini eius. Ac rursus: Venite, videte opera domini. Terribilis in consilijs supra filios hominum, sustollens bella usque ad extremum terræ. Non enim iam est inimicitia & bellum, sed omnia pace fruuntur, hoste iacente mortuo, vincioque eo manibus simul ac pedibus, qui prius tyrannidem exercebat. Alij verò rursum qui nouerant diaboli confidentiam, atque ingentes insidias, cum nunc eum viderent mortuum, admirantes dicebant: Quomodo cecidit è cœlo Lucifer, qui mane oriebatur, & quomodo contritus est, confactusq; malleus vniuersæ terræ. Siquidem cum admiratione etiam attonitus stupor cunctos habuerat, mirabantur enim magnum illum, tyrannum viidentes adeò repente iacentem mortuum. Ignorabant autem causam ruinæ, præsertim quoniam non credebant mortem morte aboleri, neque cruce tantum serpentem dejici posse. Vnde rursum admirabantur, dicentes: Quomodo capta est Babylon? Videbant etiam tartarum spoliatum. Cæterum hæc videntis infelix & hæc audiens, iam insaniebat & irritabatur plorans. Cum enim videret se spoliari, plangebat seipsum, cæterum cū videret etiā eos qui quondam fleuerant ipsi subditi, nunc psallentes in domino, dilacerauit semetipsum. Rursum cum videret etiā subsannari se se ab illis, discerpit vehementer seipsum, nec habens quid faceret, tantum stridebat dentibus, quemadmodum qui hoc viderat psalmorum cantor testatur, dicēs: Obseruabit peccator iustum & fremet super eum dentibus suis, dominus autem deridebit eum. Ac rursum: Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet, & contabescet. Fremebat autem penitens, quod omnino ausus fuisset aduersus seruatorem. Nouerat seipsum & ante hac ausum fuisse contra iustos, neq; quicquam tale passum fuisse. Siquidem cum insidiatus esset Abeli, cum patriarchas affixisset, cum insidias struxisset etiā Esaiæ, cum Hieremij intulisset contumeliam, cum lob tentasset, rursum vires recepit, & regnauit mors ab Adam usq; ad Moysen. Nūc verò cū ausus fuisset aduersus

D.ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Irus dia aduersus dominum , videt seipsum factum Irum , electumq; omnibus, & ab A
bolus. omnibus conculcari. Opus enim seruatoris factum est non solum ut ipse mor-
tem deluderet, verum etiam ut nos in illam inuaderemus; ut non solum nos a ser-
uitute liberaret, verum etiam eum qui nos in seruitutem adegerat, aboleret, ne
quando receptis viribus decipiatur nos, Dei q; beneficium fiat irritum. Vnde ipse
posteaquam delusus est mortem, iam nobis eam deditiam fecit, ut illam con-
culcaremus, dicens: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scor-
piones, & super omnem potentiam inimici. Ac rursus: Conculabitis leonem
& draconem. Nam olim quidem serpens calcauit Euam, huiusq; inuidia mors
in mundum ingressa est, nunc vero conculcare cupiens ac decipere, audit: Abi
post me Satana. Et quondam aduersarius noster diabolus tanquam leo rugi-
ens circumibat sitiens nostram animam, nunc vero conculcatur vna cum dra-
cone, ac post hac Deus velociter conteret satanam sub pedes nostros. Adeo q; co-
temptui est ac deluditur, ut etiam in foramen aspidum aliquis mittat manum,
ne timeat. Hec enim Esaias praedixit, & sermo verax est. Nunc enim pueri
virgines. voluptatem, quae quondam senes etiam seducebat, derident, idq; nondum le-
gitimam ingressu etatem, pudicitiam quae supra legem est induunt, virginesq;
manentes per verbum calcant serpentinæ voluptatis fallacias, nihil metuentes
huius letales morsus. Iam vero nonnulli etiam ipsum diaboli aculeum concul-
cantes, non formidarunt mortem, sed vitam suam morte commutarunt, testes
facti verbi. Propter hoc enim mortuus est dominus. Multi vero relictis his quae
sunt super terram, libero ingressu aerem penetrant, atq; in celis habent conuer-
sationem, non amplius metuentes principem aeris, verum etiam reprehenden-
tes ac si vclit prohibere, dicentes: Abi post me satana, quoniam dominum De-
um meum festino adorare. Nam hac de causa in aere crucifixus est seruator. Por-
ro via paradisi quondam per peccatum clausa, nunc volentibus patet, sicuti te-
statur Paulus raptus illuc, & abductus in celos. Ideo enim delusus dominus ser-
pentem. Ac tartarus quidem in nihilum redactus est, non iam regnante mor-
te, sed omnibus resurgentibus diabolus non amplius insurgit aduersus nos.
Concidit enim, ac derelictus, vere super peccatus & ventrem ingreditur. Propte-
re a siquidem surrexit dominus. Et homines quidem didicerunt contemnere
corporales diuitias, diuites facti verbo & cognitione. Ceterum draco qui facta-
bat se diuitem esse, nudatus est, & nunc nudus Irus & pauper est, omnibusq;
iampridem spoliatus. Etenim qui erat in medio Cherubin, omni indutus
lapide precioso, Sardio, laپide, Achate, nunc iam super papyrus & arundi-
nem ac silicem dormit, quemadmodum in lob de illo dicitur: Hanc enim
ob causam dominus pauper factus est, ut nos illius paupertate dilesceremus,
ac diabolus nudatus est, illudq; mirum ac magnum factum est in creatura.
Nam homines quidem festinant ad mortem, optantes presentiam seruatoris:
contrà, timidus diabolus, qui prius mortis habebat imperium, nunc metuit,
venturumq; iudicium pauescit. Nouit enim sibi paratum ignem & angelis i-
psius. Propter hoc enim iudicatus est dominus meus, ut nos a iudicio liberaret,
& illum condemnaret. Nam de cognitione Dei, quae ubiq; ad omnes peruenit,
quid attinet dicere, cu ipsa facta ex fse sui fidē faciant. Non em potest præterire
dies, in qua non relinquant idola homines, suisq; ac patris legibus abnegatis ad
Deum configiunt, Christiq; leges accipere flagitant, incredibili miraculo creden-
tes in illum. Etenim cum adhuc colerent simulacra, Christumq; velut hominem
calumniarentur, hunc postea Deum agnoscentes relinquunt simulacra, & quos
metuebant dæmones in simulacris, nunc agnito domino, deinceps deserunt, et
ab alijs depellunt, ac voluptatem quam colentes simulacra metuebant, in Chri-
sto

Csto contemnunt, ac peccatum quod tum illos vincebat, nunc signo crucis vincētes derident. Etenim qui non credebāt omnino esse virginitatem, dicentes impossibile hanc virtutem inter homines inueniri, nunc posteaquam crediderunt seruatori ex virgine nato, non solum agnoscunt, verum etiam ipsi hanc exercētes, diffidunt idolorum culturis, quæ sunt apud gentes. Ad hæc autem cohibita est omnis veneficorum ars, omnisq; magia sublata est, totaq; Græcorum infatuata est sapientia. In diuinis enim non verbis, sed factis opus est, neq; linguae p- latio, sed animi affectus prodest. Itaq; quæ Græci non comprehendunt rationibus, hæc Christiani fide præstant, & quæ verbis efficiunt magi, hæc etiam tacētibus nobis crucis signo euancescunt, & quæ ambigunt de immortalitate, hæc martyres Christi non verbis, sed factis ostendunt, cumq; dissentiant de virginitate magni Græcorum philosophi, hanc in Christo etiam mulieres præstant: et dæmones quibus illi, ut dijs vota faciunt, etiam pueri in Christo persequuntur. In summa, vix portas Christum veluti Deus est super terram, erga homines quidem factus patiens, omnibus vero, veluti cum sole se circumagens, ac cœlestem ostendens vitam. Vide vnum hoc crucis egregium facinus, vide, hæc fecit mors seruatoris. Non enim hominis opus est, sed Dei, ideoq; passus est ut homo, ut hominibus diuina homineq; maiora largitur. Itaq; illius sunt quæ nunc sunt inter homines benefacta, quāuis & Paulus dicat, quin potius Christus in ipso loquēs, etiam si magna & admiranda faciat, tamen Christi gratiam esse quæ hæc operatur. Et quang ad omnes peruenit Dei cognitio, non tamen est hominum doctrina, sed ipsius verbi quod descēdit, intercessoris inter Deum & hominem. Hoc enim scriptum est, quod ludæi quondam racebant, nunc verò impleri vident. Scriptum est enim: Erunt omnes dociles Dei, quemadmodum & Hieremias dicit: Ecce diesvenient dicit dominus: ac subiicit, dicens: Et non docebit unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quoniam omnes scient me à parvo usq; ad magnum ex ipsis, quoniam propitius ero peccatis illorum. Quis enim est qui in simulacris compungit nisi dominus? Quis autem est qui abduxerit eos illinc dum adhuc seruirent simulacris, nisi ipse CH R I S T V S qui ait: Cum exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum. Nam hoc est admirabile, quod ijs qui adhuc seruiunt simulacris aperitur intellectus, ut intelligent quos prius existimabant vetustos deos, eos esse ligna & lapides; Contra quem subfannabant crucifixum, hunc non hominem, sed Deum agnoscunt. Mentis autem doctor non homo est, sed ille qui solus mentem inspicit Deus. O beata verè ac viuifica crux seruatoris, de morte triumphum retulisti, diabolum verò qui hanc obtinebat, sustulisti. O diuinum verbum vereq; sapientia patris, tu & scelerati illius faciem ostendisti, & complicaturam pectoris illius nudasti, ut nos quoque diceremus: Non enim illius cogitationes ignoramus. Humane ac bone domine, tu nos quum essemus captivi redemisti, seruientes peccato propriam morte domine liberaisti. Scimus enim quod liberati sumus à peccato. Pacifator fili Dei, tu nobis & filiorum nomen per adoptionem dedisti, nobisq; reconciliatis tuo patri, inimicitiam in carne dissoluisti. Opulente seruator vereq; rex, tu factus es pauper, ut nostra paupertate ditesceremus, tu nobis etiam regnum cœlorum largitus es. Conditor & creator omnium, verbum patris. Tu enim nos denuo condidisti. Tu sumus creaturæ, creati ad opera bona. Lumen verum ac splendor patris. Tu siquidem nobis in tenebris illuxisti, nosq; nihil videntes in lucem eduxisti. Forma & imago re vera patris. Tu enim nos perditos formasti, ac denuo largitus es id quod erat factum iuxta tuam imam. Deus verbum, ac vere vita. Tu enim nos emortuos viuificasti, corruptosq; renouasti, induens nos incorruptibilitatem. Potestas vere brachiumq; ac dextera

Dque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quoniam omnes scient me à parvo usq; ad magnum ex ipsis, quoniam propitius ero peccatis illorum. Quis enim est qui in simulacris compungit nisi dominus? Quis autem est qui abduxerit eos illinc dum adhuc seruirent simulacris, nisi ipse CH R I S T V S qui ait: Cum exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum. Nam hoc est admirabile, quod ijs qui adhuc seruiunt simulacris aperitur intellectus, ut intelligent quos prius existimabant vetustos deos, eos esse ligna & lapides; Contra quem subfannabant crucifixum, hunc non hominem, sed Deum agnoscunt. Mentis autem doctor non homo est, sed ille qui solus mentem inspicit Deus. O beata verè ac viuifica crux seruatoris, de morte triumphum retulisti, diabolum verò qui hanc obtinebat, sustulisti. O diuinum verbum vereq; sapientia patris, tu & scelerati illius faciem ostendisti, & complicaturam pectoris illius nudasti, ut nos quoque diceremus: Non enim illius cogitationes ignoramus. Humane ac bone domine, tu nos quum essemus captivi redemisti, seruientes peccato propriam morte domine liberaisti. Scimus enim quod liberati sumus à peccato. Pacifator fili Dei, tu nobis & filiorum nomen per adoptionem dedisti, nobisq; reconciliatis tuo patri, inimicitiam in carne dissoluisti. Opulente seruator vereq; rex, tu factus es pauper, ut nostra paupertate ditesceremus, tu nobis etiam regnum cœlorum largitus es. Conditor & creator omnium, verbum patris. Tu enim nos denuo condidisti. Tu sumus creaturæ, creati ad opera bona. Lumen verum ac splendor patris. Tu siquidem nobis in tenebris illuxisti, nosq; nihil videntes in lucem eduxisti. Forma & imago re vera patris. Tu enim nos perditos formasti, ac denuo largitus es id quod erat factum iuxta tuam imam. Deus verbum, ac vere vita. Tu enim nos emortuos viuificasti, corruptosq; renouasti, induens nos incorruptibilitatem. Potestas vere brachiumq; ac dextera

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

dextera patris. Tu enim dolores mortis soluisti, foreas æreas & vectes ferreos A
confregisti, quemadmodum scriptura dicit, Tu etiam serpentem diabolum hu-
mano hamo circumegisti in trophæo crucis, Per tuam etiam diuinam virtutem
omnes illum conculcant, omnes eum deludunt. Cum enim tu primus eum de-
fuseris, deinceps factus est initium figimenti domini, quod factum est in hoc, ut
deluderetur. Postea quā tu eum comprehendisti, factus est omnibus prodigiū,
ut dicāt: Quomodo decidit de cœlo Lucifer, qui mane oriebatur. Et postea quā tu
ab illo extoristi chirographum, qd erat contra nos, idq; affixisti cruci, omnes il-
li insultant, dicētes: Quomodo cohibitus est exactor & coercitus est ille qui in-
stabat. Contrivit Deus iugum peccatorum. Deinceps enim subter illum sterni-
tur putredo & tegumentum illius factum est vermis, iamq; nullus omnium dra-
conem metuit, sed te ac per te patrem adorant. Itaq; dominus resurgens veloci-
ter delusit mortem, & nos ab ea liberauit. Iudei vero ne quum hæc quidem vi-
derent reveriti sunt, verum etiam fefellit eos, quod quum auderent aduersus ser-
uatorem, aduersus seipso hæc molirentur. Non videbant enim quod quum tra-
derent dominum, prouocarent traditionem Hierosolymorū, dicente propheta
Hieremia: Traditione tradetur Hierusalem in manus Nabuchodonosor re-
gis Babylonis. Neq; cernebant, quod quum nollēt servire domino, seipso in ser-
uitutem subiicerent diabolo, eiq; subseruirent, ad struendas insidias aduersus ser-
uatorem. Ignorabant enim quum poscerent Barrabam, dominū occidentes, qd
vitam victuri essent Barrabæ, omnischj seditio ac cædes apud eos essent augen-
da: ceterū ab iacerent à seipsis lumen ac veritatem, & omnia quæcunq; est do-
minus, quemadmodum dicit Esaïas: Ecce sā dominator dominus Sabaoth au-
feret à iudea & ab Hierusalem validum & validā, robur panis & robur aquæ, B
gigantem & robustum ac principem bellatorem, & iudicem, prophetam & cō-
iectorem seniorem & quinquaginta viris præfectum, & admirandum consul-
torem, ac sapientem architectum, & intelligentem auditorem. Et constituam
adolescentes príncipes eorum, & illusores dominabuntur eis. Illudebant enim
infelices domino, nec videbant quod illud propheticum dictum aduersus eos
impletum esset, dicens: Illusores dominabuntur eis. Nam hoc est ingens mira-
culum seruitoris, quod crucifixus passus quidem est ex humana natura, delusus
autem morte, & aduersus iudeos completa sunt quæ scripta fuerant quādoqui-
dem etiā lumen ablatum est ab illis. Scriptū est enim in Hieremia hunc in mo-
dum: Sermo qui factus est super Hieremiā ad oēm populum iudea, deinde sub-
fungit, dicens: Auferam ab eis vocem letitiae & vocem gaudij, vocem sponsi &
vocem sponsæ, odorem vnguenti, & lumen lucernæ. Ni mirum tradiderant gē-
tibus dñm, neq; videbāt excæcati, quod ipsi paulo post polluēdi essent inter gē-
tes, quodq; in hereditate illorū ingressure essent aduersus eos gētes, sicut scriptū
est: Deus ingressus sunt gētes in hereditatem tuā, polluerunt templū sanctū tuū,
posuerunt Hierusalē in pomorum custodiam. Negātes se dñm haberere regem,
nō intelligebāt, quod honore Dauidico priuarentur. Nā ipsi repositum erat re-
gnum Dauid, et usq; ad apparitionem seruitoris peruenit hoc testimonio Iacob
dicentis: Non deficit princeps ex iuda, neq; dux defensoribus eius, donec ve-
nerit cui repositum est, et ipse erit expectatio gentiū. Quum aut̄ nudarent etiā
dominum verberarentq; non intelligebāt quod ab ipso exuerentur, laboremq;
aduersus se se prouocarēt. Dicit em̄ dominus: Auferam vestes meas ac linteane
possim tegere turpitudinem eius. Rursumq; Ideo planget ac lamentabitur, in-
cedet incalceata ac huda, & faciet plancatum veluti draconum, ac luctū sicuti filia
Sirenum. Quumq; facerent ut illi iniaceretur clamys coccina, non videbant ad-
uersus se spiritus accusationem impleri. Manus vestræ sanguine plenæ sunt.

Cate-

Cæterum quum gauderent quod spinas imponerent seruatori, cæcutientes non animaduertebant, quod eas in suum ipsorum malum imponeret. Scriptum est enim: Obstupescite, moerete, quæ persuasæ estis, exuamini, nudæ estote, cingite lumbos, & super vbera plangite, ab agro concupiscetiæ, & à vinea progeniei. Terra populi mei spinas & gramen germinabit, & ex omni domo latitia tolletur. Sublannabat dominum ut filium Dei, nec videbat quod adoptionem reñcerent, quemadmodum ipse testatur, dicens: Filios generui exaltauique, ipsi autem me reiecerunt, & ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Potauerunt illam aceto & selle, & hic vehementer cæcutientes in suum ipsorum malum. Siquidem Deus vineam ex Aegypto transtulerat, ac transplantauerat eam, expectauitque ut ab ea fructum acciperet, vuam & vinum. At illi dementes pro vino acetum, provua fel reddiderunt, in signum quod ipsorum malitia iam equaret sodomitæ, quandoquidem illorum vua fel est, iuxta quod scriptum est in Deuteronomio: Propterea dominus ac seruator noster sciens eiusmodi fructum ab illici redditum, ante proposuerat eis similitudinem de vinea, dicens: Tolletur à vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti fructum illius. Præterea diuerserunt vestimenta domini militibus, haud perspicentes, quod aduersus ipsos inter gentes fieret diuisio. Ait enim propheta: Ecce dies domini veniunt, & diuidentur spolia tua in te, & congregabo omnes gentes in bellum super Hierusalem, & capietur ciuitas, diripientur domus, & mulieres polluentur. Ac rursum: Nunc deuorabit rubigo hæreditates illorum. Et quemadmodum ait Micheas: In die illo adsumetur in reparabola, & plangetur planetus emmei, dicens Miseria misera facta est diuissio populi mei, diuissus est funiculus. Non erat qui prohiberet eum ut auerteretur. Agri veltri diuissi sunt. Atque ut compendio dicam, ausi facinus aduersus dominum, aduersus seipso diem illum prouocarunt quem prædixit propheta: Diem enim iudicij domini ac retributiones iudicij Sion, & vertentur valles eius in picem, & terra illius in sulphur, eritque terra eius veluti pīx ardens nocte ac die, nec extinguetur in secula temporum. Et ascendet fumus eius sursum, in generationem desolabitur, & habitabunt in ea volucres, & erinacij, & ibes, & corvi, & insicietur super eam funiculus geometræ deserti, & onocentauri habitabunt in ea. Principes eius non erunt, & reges ac magnates eius erunt in perditionem, & pullulabunt in ciuitatis illorum ligna spinosa, & in munimentis illorum, & erit stabulum Sirenum, ac mansio passerum, & occurrent dæmonia cum onocentauris, & clamabunt alius ad alium. Et ibi requiescent onocentauri. Invenerunt enim sibi requiem. Illuc nidulatus est erinacius, & seruavit terra sobolem eius sine periculo. Hæc accidebant iudæis, dum existimarent se esse dominum interficere. Hec in se prouocabant, quum vociferarentur aduersus seruatorem. In his condemnati sunt, dum student condemnare dominum. Ac mihi qui voler, accedat, si quis iudex, non ex rebus obscuris, sed ex ipsis quæ gesta sunt veritatem expedit, consideretque quis sit dominica mortis fructus, quod contra lucrum Iudaicarum insidiarum. Mors enim seruatoris orbem redemit, & gentes Deum glorificauerunt. Iudaorum autem furor simul cum ipsis perdidit ciuitatem, ipsosque obcaecauit à cognitione Dei. Domini mors mortuos viuificauit, Iudaorum infidiles Iudæos ipsos vita priuauerunt, & nunc sunt absque domino mortui. Et crux seruatoris gentium Ecclesiam prius desertam, reddidit habitatoribus frequentem, Iudæi contra sua ipsorum malitia se se ex orbe terrarum in solitudinem eiecerunt, nec hodierno die habent ciuitatem. Et rursus: mors seruatoris regnum cœlorum ostendit, Iudæi vero per furorem etiam reges suos perdidierunt, suosque magnates deiecerunt. Ad hæc crux domini, angelos cum hominibus copulauit, & inter utrosque conciliauit amicitiam;

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Iudæi verò dñō struentes insidias, hoc lucrificerunt, q̄ cum dæmonibus habeat A
domicilium. Mors Christi leuorem reddidit hominum stultitiam, quā per pec
catum priuati ratione contraxerant. Iudæi verò per iracundiam ratione priuati
sunt, ac nunc cum Sirenibus, erinacijs, ac passeribus, mōrum similitudine conui
uunt, monstrolos habentes mores, qualis est onocentaurus. Etenim pro legē
etiam apud illos est legis transgressio, pro mansuetudine iracundia, in similitu
dinem serpentis, neq; prorsus quicquam est apud illos, q̄ eis non adferat mor
tem. An non igitur æquum est, vt mortem adoremus, ac discedamus à pharise
orum concilio? An non par est, vt crucem adoremus potius q̄ iudæorum mun
dij lucrifaciamus amicitiā? Nam & ideo beatus Paulus scribit; Omnia arbitratu
sum deitatem, vt lucrifaciam Christum. Ideo crucē ducit sibi glorię, dicens
Mihi verò absit gloriari nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi, per quē mihi mun
dus crucifixus est, & ego mundo. Propter ea ipse etiā dominus dicebat: Quicunq;
non tulerit crucem suā, meq; sequutus fuerit, nō est me dignus, nec potest meus
esse discipulus. Verūm hic multa cautioē nobis est opus, ne iuxta iudæorum mo
rē tollamus crucem & non ad exemplū Pauli. Nam Paulus quidem gestabat cru
cem velutī trophæū deuicti peccati, iudæi verò portant in signum q̄ dñm occi
derint. Eoq; cauendum est ac vigilandum, ne dum incusamus iudæos, eadē quæ
illi fecerunt, faciamus aduersus dñm. Multi siquidē adorantes dñm, sed vitā illo
indignā viuentes, nō animaduertunt sereos esse mortis seruatoris. Quisquis em
comederit panem, aut biberit calicem dñi indignè, reus est corporis & langui
nis dñi. Apostolus ita testificatur: Et qui odi fratre suū non diligit dominum, id
qd fecerunt iudæi. Hoc ait Salomon: Qui despicit pauperē afficit eum cōtume
lia qui fecit illum. Qui negligit pauperem esurientē aut sitiēntem, aut nudum,
similis est iudeis, qui dñm exuerunt, quicq; illi in potum dederūt acetum & fel.
Itē qui accipit munera aduersus innoçentes, nihil differt ab eo qui vēdidit qñm, B
videlicet iuda. Nā & hic iustitiam quæ est Christus, vendit, quemadmodum ille
vendidit dominum. Et qui non iudicat pro orphano, neq; ius reddit viduæ, idē
est cum his qui struxerunt insidias domino, quicq; falso criminati sunt eū. In sum
ma, qualis unq; quis fecerit erga proximum, ea perinde æstimantur quasi in do
minum facta sint, qui nostra causa descendit, nostra causa mortuus est. Nā hunc
in modum ipse dominus loquitur in euangelio: Quādiu feceritis vni ex pusillis
his mihi feceritis. Ac rursus legis, quid operæ preium est & scire & obseruare.
Qui scortatur, propriam quidem animā perdit, cæterūm idem cum iudæis con
tumelia afficit tēplum, & corpus domini. Etenim qui Dei tēplum corrumpit, p
detur à domino, quēadmodum scribit Paulus. Rursus in q̄ regnat peccatum, ni
hil differt à iudæis negantis ac dicētibus se nō habere regē dominum, nisi Ce
farem. Quisquis autē victus tenetur à volupratibus, imò potius qui se illis oble
ctat, ne nesciat, q̄ ipse quoq; postulat Barrabā, quemadmodum fecerunt iudæi,
dominumq; occidit. Similiter enim iudæi improbos Barrabæ mores amantes,
virtutem repulerunt. Sciat autē qui fide robustus non est, se talē esse, quales erāt
illi diffidentes quum dicerent: Si filius est Dei, descendant nunc de cruce, & cre
demus ei, quandoquidē & illi ob diffidentiā loquebātur ista. Quid igitur de his
faciendum est: Nihil aliud, q̄ vt credamus Christo, & iuxta huius doctrinam vi
tam agamus quemadmodum & Paulus ait: Imitatores mei estote, sicut & ego
Christi. Iudæorumq; fugiamus & amicitiam & incredulitatem & sannas & fa
bulas, & genealogias interminatas, quæ quæstiones præbent potius quam edificationem Dei, quæ est in fide, sed adhæreamus cruci, ac deinceps vitā agamus
illa dignam, vt iisdem vocibus vitam cum Paulo. Absit vt ego glorier, nisi in
cruce dominile Iesu Christi. Nam si hoc modo vitam instituemus, si in Christo fi
duciam

Crux quō
toleranda
Christia
nus.

Cduciam collocabimus, cognoscemus eiusdem ascēsum in cœlos, & ad patris dexteram cum maiestate confessum, & angelorum subiectionem videbimus, & alterum illius ad nos cum gloria redditum, quem expectant angeli, celebrant sancti, omnes autem videntes exultant, gaudentes in Christo Iesu, per quem patria gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

DOMINIA THANASII AR

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

De hoc quod dictum est in Euangilio. Quicunque dixerit
verbum aduersus filium hominis, remittetur ei. Qui
vero dixerit contra spiritum sanctū, non remit-
tetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro.

Liber I.

D

VOCE literistuis mihi significaras de dicto euangelico, ignosce charissime, conscientiam habens bonam. Verebar enim prorsus ingredi quæstionis huius profundum, ne si eō me demisssem cogitatione, exorsum investigare deficerent vires ad extra-hendum illic abditam profundam intelligentiam. De hoc igitur in totum silere volebam, ac solis ijs quæ antehac scripta sunt cōtentus esse. Cæterū quoniam conjectabā fore, vt rursus eadem de re pergeres ad me scribere, compuli meipsum, vt meam qualēcunque sententiam, quam super hoc didici, perscriberem, confidens futurum, vt si quidem scopum attigerimus, amplectaris propter eum qui docuit, sin minus, non culpes, sciens videlicet nostram concordiam & imbecillitatem. Dictum itaque sic habet: Cūm tam multa signa fierēt in euangilio, pharisei dicebant: Hic non ejicit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Dominus autem sciens cogitationes illorum, dixit illis: Omne regnum diuīsum aduersus semetipsum, desolatur: Cumque dixisset: Quod si in spiritu Dei ejicio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnum DEI, mox inferti: Propterea dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur vobis hominibus, sed in spiritum blasphemia, non remittetur. Et quicunque dixerit verbum aduersus filium hominis, remittetur ei, qui verò dixerit aduersus spiritum sanctum, non remittetur illi, neque in hoc seculo, neque in futuro. Tu verò quærebas quam tandem ob causam blasphemia in filium remitteretur, cæterū in spiritum sanctum blasphemia non habeat remissionem, nec in præsenti seculo, nec in futuro. Veteres quidem videlicet Origenes vndiquaque doctus & industrius, neque non Theognostus ille admirandus (Nam in horum commentarios incidi, cūm tuas accepisse literas) ambosuper hoc loco scribunt, dicentes hanc esse blasphemiam in spiritum sanctum, cūm si quos Deus dignatus est dono & The-sancti spiritus in baptismo, relabuntur in peccatum: eoque negant illis reliquam esse veniam, quemadmodum Paulus in epistola ad Hebreos dicit: impossibile est πολυμεθή φιλέπτονος οριγενίς & θεοφιλέπτονος γνωστοποιησίαν. Cap. 6.

t ij est

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Aest enim eos qui semel illuminati sunt, degustaueruntq; bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi, & prolapsi sunt, denuo renouare ad poenitentiam. Si, quidem Origenes de talium condemnatione loquitur hunc in modum: Deusquidem & pater ad omnia peruenit, omniaq; continet, animata pariter atque in anima, rationalia simul & rationis experientia. Filij vero virtus ad sola ratione praedita pertinet. Quo in ordine sunt catechumini & gentes, que nondum crediderunt. Spiritus vero sanctus ad eos solos pertinet, qui ipsius in baptismatis dono baptic平 facti sunt. Itaque cum peccarit catechumeni & paganii filium quidem peccant, eò quod in ipsis est, quemadmodum iam dictum est, possunt tamen veniam consequi, si adepti fuerint donum regenerationis. Verum ubi iam baptizati peccauerint, eiusmodi iniuriam ad spiritum sanctum aiunt pertingere, propterea quod peccauit is, qui iam erat in spiritu, eocq; non remittit poenam aduersus illum peccanti. Theognostus autem addidit haec, qui semel atque iterum terminos prætergressus est, minus feret supplicij, qui vero tertio contempserit, nullam veniam consequi potest. Primum autem & secundū terminos appellat catechelin, hoc est, initiationem de patre & filio, tertium vero, qui est in consummatione mysteriorum, at sermone qui traditur in communicatione spiritus, idq; confirmare volens adducit illud quod dictum est à seruatore discipulis: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis capere, sed cum venerit spiritus sanctus, docebit vos post subiectum, tanquam ihs qui nondum capere valerent perfecta, loquitur seruator, accommodans sese ad illorum imbecillitatem. Perfectis autem adest spiritus sanctus. Verum ex his nequaquam aliquis dicere poterit, quod doctrina spiritus excellentior sit doctrina filij, sed quod filius sese demittat ad imbecillitatem imperfectorum. Spiritus autem signaculum est eorum qui perfecti sunt. Proinde non ideo irremissibilis & incondonabilis est blasphemia in spiritum, quod spiritus maior sit filio, sed quod imperfectis detur venia, ijs vero qui gustauerunt coeleste donum, quiq; perfecti sunt, nulla relinquatur ad veniam excusatio, aut poenae deprecatio. Haec quidem illi. Ego vero ex his quae didici, arbitror virtusque sententiam nonnulla egere probatione considerationeq; si forte in illorum verbis lateat aliquid sensus profundoris. Manifestum est enim, quod filius cum sit in patre, in his est in quibus est & pater. Nec abest spiritus sanctus. Individua enim est, sancta & perfecta, & beata trinitas. Præterea si cuncta per filium facta sunt, cunctaq; per illum consistunt, qui possit esse extra ea quae condidit. Quoniam autem illa non procul absunt ab eo, consequens fuerit & illum esse in omnibus, ut necesse sit, quisquis in filium peccat, aut blasphemiam dicit, eum & in patrem & in spiritum sanctum peccare. Quod si sanctum lauacrum tantum datum esset in nomine spiritus sancti, probabiliter dicerentur baptizati peccare in solum spiritum sanctum. Verum quoniam datur in nomine patris, filij & spiritus sancti, & hoc modo perficitur quisquis baptismum accipit, necessario consequitur, eos qui post baptismum transgrediuntur, in sanctam & inseparabilem trinitatem committere blasphemiam. Sed operæprecium fuerit hoc quoq; perpendere & considerare. Si donec minus haec loquutus fuisset ad eos, qui lauacrum per quod renascimur accepterant, nimisrum pharisæos, quiq; participes fuerant facti doni spiritus sancti, erat probabilis haec istorum sententia, veluti dicantur haec in eos qui relapsi fuissent, & ob id peccassent in sanctum spiritum. Verum si nec lauacrum accéperant, sed in eos potius dictum est, qui Ioannis baptisma contemnebant, quomodo hos incusauit, tanquam blasphemos in spiritum sanctum, cuius nondum erant facti participes. Neque enim dominus haec in genere dicebat, neque post futuris poenam comminabatur, sed potius accusans pharisæos, tanquam iam tantæ

Theognostus
in opusculo.

Cofutatio

Altera cō
futuris

B

DE VERB. EVAN. QVICVN. DIXERIT LIB. I. 11

C^tantæ blasphemiae factos obnoxios, loquutus est hoc dictum dominus. Porro cùm pharisei sic accusentur nondum accepto baptismate, non poterit hoc dictum ad eos qui post lauacrum transgressi fuerint accommodari, præsertim cùm eos non generaliter de peccato sed de blasphemia accusarit. Nam hoc in-^{Peccatum} tereſt, qui peccat, legem transgreditur, qui blasphemiam dicit, aduersus ipsam et blasphemiam quid differant.

accusasset, veluti quod præceptum Dei de honorandis parentibus pecunia cauſa violarent, quod prophetarum monita repulissent, quod ex domo Dei fecissent. domum negociationis, nihil secius hortabatur illos ad poenitentiam. Verum cum h̄dem dicerent, quod præſidio Beelzebub eiſceret dæmonia, non sim- pliciter hoc peccatum, sed blasphemiā dicebat esse tantam, ut nec condonari culpa, nec poena remitti posset ihs qui talia fuissent ausi. Alioqui si ihs qui post lauacrum peccant venire gratiam ademit hoc dicto, eosq; manet commiſſorum vltio nec euitabilis, nec remissibilis, quomodo Apostolus ei quidem qui Corinthi poenitentiam egerat, decernit eandem charitatem? Galatas autem qui relapsi fuerāt, parturit donec denuo formetur in eis C H R I S T U S. Nam in hoc quod dicit denuo, declarat eos antè in spiritu fuisse consummatos. Cur autem Nouatum incusamus, quod tollat poenitentiam, docens quod nullam ve- Nouatus, niam adsequantur, qui post lauacrum peccauerint, si hoc dictum est ad eos, qui post baptismum peccant? Nam illud dictum quod positum est in epistola ad Hebreos, non excludit peccantium resipiscientiam. Verum declarat vnum esse baptisma catholice Ecclesie, nec iterari posse. Hebreis enim scribebat, ac ne putarent iuxta legis consuetudinem, occasione poenitentiae, esse multas quo- tidie lotiones, ideo hortatur quidem ad poenitentiam, sed non esse nisi vni- cam renouationem per baptismum, nec repeti posse declarat, quemadmodum

D^{icit} & in alia dicit epistola. Vna fides, vnum baptisma. Non enim dixit: Impossi- bile est poenitere, sed impossibile per occasionem poenitentiae renouari quenpiam ē nobis. Plurimum autem interest. Nam cùm poenitet homo, cessat quidem a peccando, sed habet vulnerum cicatrices. Ceterum qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autem, ut denuo renatus, per spiritus gratiam. Haec sanè perpendenti mihi, maior fese offert in hoc dicto sensus profunditas. Quapropter multis precibus prius inuocato, qui sedit super pu- teum, quiq; super mare ambulauit, domino, ad dispensationem quæ pro no- bis in eo facta est, reuertor, si quem forte ex hacqueam sensum in hac lectione latentem adipisci. Tota quidem igitur diuina scriptura hanc dispensationem annunciat prædicatque, sed per hoc maximè quod Iohannes prædicauit, di- cens: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Deinde Paulus scri- bens: Qui in forma Dei cum esset, non rapinam existimabat esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit seipsum, obediens factus vscq; ad mortē, mortem aut crucis. Propter hoc enim cùm esset Deus, factus homo. Ut Deus excitauit mortuos, cunctosq; sanauit verbo, & aquam vertit in vinum. Nec enim haec erant homi- nis facta. Ut autem corpus gestans, sitij, fatigatus est, & passus est. Neque enim haec erant propria diuinæ naturæ. Et vt Deus quidem dixit: Ego in patre, & pa- ter in me. Velut autem corpus gestans arguebat Iudeos. Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem loquutus sum vobis, quam audiui à patre. Facta sunt autem haec non separatim, iuxta rerum quæ gerebantur qualitatem, vt alia essent corporis absq; deitate, alia rursus deitatis absque corpore, sed con- functim siebant omnia, & unus erat dominus, qui haec omnia mirabiliter sua ipsius gratia operabatur. Expuit enim humano more, & sputum habebat vim

Impossibi-
le est reno-
uare, quod
intelligen-
dum.

*Ad Arrai-
nos,*

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

divinam: per hoc enim effecit, ut eius oculi qui erat à nativitate cæci, visum **A** reciperent. Item cùm vellet ostendere se esse Deum, humana lingua declarans hoc, dicebat: Ego & pater vnum sumus. Sola autem voluntate sanauit, tamen porrecta manu erexit socrum Petri febricantem, & archisynagogi filiam iam defunctam à mortuis excitauit. Proinde hæretici quidem iuxta suam quisque doctrinam insanierunt, & alij nihil cernentes in seruatore nisi corporalia, negabant illud: In principio erat verbum; alij rursum, ea quæ sunt divinæ naturæ cōtemplantes, ignorauerunt illud: verbum caro factum est. Cæterū fidelis & apostolicus vir, sciens domini charitatem erga genus humanum, vbi videt signa deitatis, admiratur corpore indutum dominum: rursus considerans ea quæ sunt corporis propria, supra modum obstupescit, animaduertens in illis vim operantis deitatis. Cùm autem ad hunc se modum habeat ecclesiastica fides, nonnulli flectentes oculos ad humana, cùm vident dominum sitientem aut fatigatum aut morientem, si tantum garriant aduersus seruatoře, velut aduersus hominem, peccant quidem grauiter, posilunt tamē si cito resipiscat, adipisci veniam, cùm excusare possint corporis inbecillitatē. Rursum cùm alij quidem contéplantes diuinitatis opera, dubitant de corporis natura, peccat quidem & isti grauissimè, quod cùm videant edentem ac morientem, tamen imaginantur esse phantasma. Attamen hoc quoq; Christus facile potest ignoscere pœnitentibus qd & isti habeant quod excusent, videlicet opera modum humanæ naturæ superantia. Verūm posteaq; virtusq; generis inscitiam cæcitatemq; supergrelli, qui vividebantur habere legis scientiā, quales tum erant pharisei, in insaniam verūm fuerant, & ipsum verbum in corpore versans, pertinaciter abnegabant, aut etiā deitatis opera diabolo aucthuius dæmonibus attribuebāt, merito pro tali impietate pœnam habent irremissibilē. Nā & diabolum habebant pro Deo, & eū qui vere, re ipsa Deus erat, existimabant nihilo plus in operibus posse, q; dæmones. In **B** hanc igitur impietatem prolapsi fuerant illius temporis ludæi, ac ludorum pharisei. Quum enim seruator exhiberet opera patris, nam mortuos excitabat, cæcis visum donabat, claudis dabat ingrediendi facultatem, surdis aperiebat aures, mutis p̄stabat vt loquerentur, declarabatq; creaturam sibi subditā esse, imperans vētis, & super ipsum ingrediens mare, turbaquidē stupebat & glorificabat deū, cæterū mirabiles illi pharisei, talia facta dicebant esse Beelzebub, nec verebantur dementes, Dei potentiam adscribere diabolo. Vnde meritò seruator declarabat illos committere blasphemiam, quæ nec excusari, nec remitti posset. Nam donec respicientes ad humana claudicabant animo, dicentes: Nonne hic est ille fabri filius, & quomodo iste nouit literas, quim non dīcerit? Et quod facis de teipso lignum: & descendat nunc de cruce, & eredemus ei: ferebat illos, ac velut in filium hominis peccarent, dolens super illorum cætitate, dicebat: Si nouissetis & vos quæ ad pacem. Nam & magno illi Petro, quasi de homine loquuta fuisset ostiaria, itaq; respōdisset illi Petrus, dñs flenti dedit veniam. Verūm vbi iā lapsi conciderūt, & ad maiorē deuenerunt insaniam, adeo vt Dei opera dicerent esse Beelzebub, non amplius tolerabat eos. Siquidem in spiritu illius virtutem cōmittebant blasphemiam, dicentes eum qui hæc faceret, non esse Deum, sed Beelzebub, eoq; velut aūsos non ferenda, & tertiis addixit supplicij. Nam id audere dicere, perinde erat, ac si videntes ordinationē mundi, & circa hunc numinis prouidentiam, dicant creaturam à Beelzebub esse conditā, & solum Beelzebub obtēperantē oriri, & propter hūc stellas volui in cœlo. Quādmodū em hæc opera sunt Dei, ita erat & illa patris opa. Quod si illa erat Beelzebub, necessario consequitur & hæc esse Beelzebub. Et vbi iam superest illis illud: In principio fecit Deus cœlum & terram, verūm nūl habet nouū aut mirū hæc illorūm

DE VER. EVAN. QVICVN. DIX. LIB. I. II.

Glorum insania. Quandoquidē & hōrū patres simili mente p̄diti in eremo, cū pau lo exiſſent ex Aegypto, vītū ſinxerunt, eiq̄ bñficia à Deo profecta accepta ſe rentes dicebant: H̄i dñj tui Israel, q̄ reduxerunt te ex terra Aegypti. Ob hāc itaq̄ blaſphemā, ex his q̄ tum talia fuerāt aut̄ protinus haud pauci, ſed plurimi ſubla tiſunt. In posterum aut̄ denunciabat illis Deus, dicens: Quocunq; die viſitauero adducam ſup illos p̄ctm ipsorum. Nam q̄diu & illi de panibus & aqua murmu rabant, haec tenus illos tolerabat Deus, qualiſi qua nutrix filij ſui t̄edium in nutri cando toleraret. Verū vbi iam ad maiorem deuenerant infantiam, & quēadmo dum canit aduersus eos ſpiritus, murauerunt gloriā eius ſimilitudine vītū co medentis gramen, hīc cū eſſent aut̄ non ignoscenda, p̄ceptum acceperunt, vt ait ſcriptura, de fabricando vītulo quē fecit Aaron. Itaq; cūm nunc quoq; ſimilia au derent Pharisaī, ſimilē à ſeruatore tulere ſententiā, pro meritisquæ ab illis & tum receperat & nunc recipit dñs creditus eſſe Beelzebub, vt illos in æternū ignis qui præparatus eſt deuoret, vñā cū ipſo Beelzebub. Neg; enim iā cōparati onem vīlā faciens inter blaſphemā in iplū dictā & in ſpiritu ſanctū, talia dixit: Nequaq; ſed pueniens docuit qđ omnia quæ habet pater eſſent filij, & qđ ab ipſo ſpū ſaccepturus eſſet, qđq; idē ſpiritus glorificaturus eſt & filiū, qđq; ne quaquam ſpiritus daret filium, ſed quod filius ſpiritu p̄beret diſcipulis, ac per hos cæteris qui in iplū crederent. Non igitur ad eum modum loquutus eſt ſeruator, ſed veluti blaſphemā in iplū dictā, in ambos foret dicta, altera qui dem minor, altera grauior, hāc locutus eſt dominus. Si quidem ipſi Pharisaī vtramque dixerant. Nam & hominē quum viderent, impetrabant illum con uitij. Vnde huic ſapientia hāc: Et, quinquaginta annos nondum habes & Abraham vidiſti; Et patris opera conſpicientes non ſolum abnegabant illius diui nitatem, verum etiā loco diuinæ naturæ dicebant in eo eſſe Beelzebub, & hu

Dius eſſe opera. Propterē tanq; vtracq; in iplū dicerētur, cūm altera blaſphemā eſſer leuior, propter humanam imbecillitatē, altera grauior propter deitatem, ob id grauiorem pronunciavit aduersus eos vindictam non remittendam, vide licet diſcipulos ſuos obiter animans ac dicens: Si patrem familiās vocauerunt Be elzebub: ſeipſum dicebat eſſe patrem familiās, in quem iudæi tales blaſphemias iacerent. Quod si iudæi dicentes in Beelzebub, nullum alium quām iplū dominum afficiebant conuictio, perſpicuum eſt quod dicebatur. Si in ſpiritu ſanctū dicta blaſphemā, in iplū dominum dicitur, ſimul & totum dictum ad iplū pertinere significabat ſeruator iſta loquens. Ipſe eſt enim totius mundi pater familiās. Neg; enim grauari oportet eadem, certitudinis cau fa, denuo dicere. Sitire, fatigari, dormire, cædi alapis, edere hominū ſunt pro pria, opera verò quæ fecerat dominus, non ſunt hominū, verum Dei eſt illa facere. Quum igitur quidam, ſicut dixi prius, hāc videntes in dominum velut in hominem dicebant conuictia, leuiori ſupplicio damnabantur, quām hi qui Dei opera tribuebant diabolo. Tales enim nō ſolum ſancta proſciunt canibus, verum etiā Deum comparant diabolo, & quod lumen eſt, dicunt eſſe tenebras. Hanc igitur Pharisaorū blaſphemā non eſſe remittendam Marcus addidit, dicens: Quicunq; verò blaſphemā dixerit aduersus ſpiritu ſanctū, non ha bet remiſſiōne, ſed reus eſt æterni delicti, qniam dicebant: ſpiritu immundū habet. Et ille q̄ cæcus fuerat à natuitate viſu recepto teſtificabatur. A ſeculo nō Cap. 3 est auditum, qđ aliquis aperuit oculos cæci natūrā hīc eſſet à Deo, non poſſet fa cere quicq;. Ac turbæ mirantes ſuper his quæ ſiebant à dño, dicebant: Hāc verba nō ſunt habentis dēmonium. Num dēmonium poget aperire oculos eęcorum? Cæterum pharisaī q̄ putabantur imbuti lege, qui dilatabant ſimbrias, qui ſeſe venditabāt tanq; plus aliqd ſcīret cæteris, ne ſic quidem erubet, ſed iuxta id

t iij quod

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

quod scriptum est: Infelices immolabant dæmonio, & non Deo, dicentes domini A
num habere dæmonium, Dei opera esse dæmoniorū. Hoc aut̄ illis accidit non
ob aliud, nisi tantum ut negaret eum qui hęc condidit Deum esse, Dei filium.
Etenim si ęsus & corporis aspectus demonstrabat eum esse hominem, cur non
& ex operibus perspiciebant illum esse in patre, & patrem in illo? Verum, nole-
bant perspicere. Sed illi potius habebant Beelzebub in ipsis loquentem, ut ex
humanis quidē eum tantū hominē esse putarent, ex operibus aut̄ quae erāt Dei
propria, non similiter illum Deum esse profiteretur, sed pro illo Beelzebub qui
in ipsis erat facerent Deum, ut cum illo deinceps aeterno cruciarentur incendio.
Quin & ipsa lectionis obseruatio videtur mihi tale quiddā significare, demon-
strans vitrianḡ blasphemiam ad eundē dominum peruenisse, eoq; cūm de seipso
loquereret & filiū hominis dixisse & sp̄m, ut ex illo quidē ostenderet se corpore
um esse, ex spiritu vero spiritalem suā & intelligibile, verissimamq; deitatem de-
clararet. Nam posse consuevit veniam, retulit ad filiū hominis, ut significaret cor-
poreā ipsius naturā. Cæterū blasphemia aduersus spiritū non remittendam, de-
clarauit ad spiritum pertinere, ut verbis distinguens spiritū ab hac corporeā na-
tura, suam ostēderet deitatem. Hanc aut̄ sermonis formam etiam in Ioannis E-
uangelio perspexi, vbi quum de corporis cibo differēs, videret ec sermone mul-
tos offensos, ait dominus: Hoc vos scādalizat, si igitur videritis filium hominis
ascendentē vbi erat prius: Spiritus est qui vivificat, caro nō prodest quicquam,
verba quae ego locutus sum vobis spiritus sunt & vita. Et hic siquidē vtrunḡ de-
se prædicauit, carnē & spiritū, ac spiritū à carne distinxit, ut non tantum quod
videbatur, sed hoc etiā quod in illo erat inuisibile credentes discerent, qd ea q̄q;
quae loquebāt non essent carnalia, sed spiritualia. Quot enim hominibus suffecis-
set corpus ad esum, ut hoc totius mundi fieret alimētum: sed hac de causa memi-
nit ascēsus in cœlum filij hominis, ut corporalem cogitationem ab eis auelleret,
& posthac discerēt carnem de qua fuerat loquutus, cibum ē supernis cœlestēm
& spiritualem alimoniam ab ipso dari. Quae enim dixi vobis, inquit, spiritus sunt
& vita. Quod idem valet ac si diceret. Quod quidē ostēditur oculis ac datur,
pro mundo dabitur alimonia, ut spiritualiter hæc in unoquoq; distribuantur, fi-
atq; omībus conseruatoriū ad resurrectionē aeternæ vitæ. Sic & Samaritanā do-
minus abstrahēs à rebus sensibilibus, spiritum appellavit Deū, ne poste à corpo-
raliter sed spiritualiter cogitaret de Deo. Sic & propheta contemplans verbum
carnem factum dixit: Spiritus faciei nostræ, Christus dominus, ne quis ex eo q̄
oculis patebat putaret dominum nihil aliud esse q̄ hominem sed audiēs spiritū,
cognosceret Deū esse in corpore. Ergo iam vtrunḡ perspicuū esse poterit, qm
qui dñm considerat de seipso loquente, si tantū ea spectet q̄ sunt corporis, nō cre-
dens aut̄ dicat: Vnde huic sapientia hæc, peccat quidē, ac tanquam in filium Dei
dicit blasphemiam. Cæterū, si videat illius opera, quae siebat per spiritū sanctū,
dicatq; eum qui illa faceret nō esse Deū, neq; ipsum filium Dei, sed ea tribuat Be-
elzebub, manifestam admittet blasphemiam, negās illius diuinam naturā. Ete-
nim cūm in Euāgelico sermone, sicuti crebro dictū est, dicit se filium hominis,
demonstrat naturā suā carnalē ac humanā. Vbi verò spiritū nominat, hoc agit, ut
declaret ipsius esse sanctū spiritū, in q̄ omnia faciebat. Vñ cūm opera faceret dice-
bat: Si mihi nō creditis, vel opibus credite, vti cognoscatis q̄ ego in patre, & pa-
ter in me. Porro cū esset corporaliter immolatus seipm pro nobis, hac ipsa de
causa profectus Hierosolymā, dicebat discipulis suis: Dormite & requiescite, ec
ce appropinquat hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorū. Nā opera
quidē efficiebat, ut Deus verus esse crederetur, sed mors declarabat ipsum verē
gestare corpus, eoq; congruenter cum qui tradebatur appellabat filiū ho minis
Nam

Christus
spiritus.

Euchari-
stia.

B

DE VER. EVAN. EVNT. IN VIC. LIB. I. 13.

C Nam verbum immortale est, & intangibile, & ipsum est vita eterna. Verum ne
 h̄s quidem credidere ludæi, ac ne ea quidem ex his quæ populus aperiebat, ocu-
 lo videre voluerunt. Vnde rursus placide redarguit illos dominus, dicens: Si pre-
 sidio Beelzebub ego ejus dæmonia, filij vestri cuius præsidio ejiciuntur; Ideo i-
 psi erunt iudices vestri. Quod si spiritu Dei ejus dæmonia, nimisrum peruenit
 ad vos regnum Dei. Et hoc loco dixit in spiritu Dei, non quod minor esset spiritu
 , aut quod spiritus ea operaretur in ipso, sed ut rursus declararet, quod quum
 esset verbum Dei, ipse per spiritum operaretur omnia, simulq; doceret audien-
 tes, quod quatenus opera spiritus ad Beelzebub referabant dementes, simul &
 ex impuro spiritu dicerent hæc proficiisci. Qua fronte igitur quum hæc audeat
 ludæi, postea valent accusare gentes, eò quod sibi singunt simulacra, hisq; nomē
 Dei tribucrunt; Par enim est horum insania illorum insanias; Et fortassis horum
 scelera sunt illorum ausis maiora, propterea quod cùm super hoc legem accepis-
 sent, tamen per legis transgressionem Deum affecere contumelia. Quid autem
 faciant qui tales blasphemias committunt, quum legerint Prophetam Esiam,
 audierintq; signa aduentus Christi hæc esse, cæcis redditum visum, claudis in-
 gressum, mutis loquaciam, mortuorum resurrectionem, leprosorum curationē,
 surdis patefactas aures? Nam horum etiam operum quem tandem volunt esse
 autorem: Etenim si dixerint Deum, seipso coarguent admissę impietatis in do-
 minum. Nam quæ propheta præuidens dixit futura hæc ipse dominus aduen-
 ens fecit. Quod si præcipiti occupati audacia, non veritatem dicere, quod illa
 quoq; præsidio Beelzebub facta sunt, metuo ne paulatim proficientes in impi-
 tate, vbi legerint quis dedit os homini, quis fecit surdastrum ac mutum, viden-
 tem accæcum, aliaq; his similia, rursus insanientes dicant has quoque voces esse
 Beelzebub. Nam cui tribuunt donū reddendi visum, huic & nō vidēdi causam
 ascribant oportet. Nam prophetæ sermo declarauit vtrumq; ab eodē fieri. Pro-
 fus autem hoc dicentes tandem sentient & humani generis conditorem esse Be-
 elzebub. Siquidem eius qui condidit, est habere potestatem eorum quæ condi-
 tasunt. Quum Moses dixerit: In principio fecit Deus cœlum & terram; & ad i-
 maginem Dei fecit Deus hominem. Etiam Daniellibere loquatur Dario: Non
 veneror idola manu facta, sed Deum viuentem, qui condidit cœlum & terram,
 quicq; dominium habet omniscarnis, nisi rursus versa sententia dixerint, cæcita-
 tem, claudicationem aliaq; corporū vitia à conditoris correptione proficiisci. Cæ-
 terum horum curationem, & in eos qui affliguntur bñficiantiam, opus esse Beel-
 zebub. Verum hæc executere leuitatis est. Nam istiusmodi stultiloquentia cum
 impietate consuncta est, dementiū est, & plus q; mente captoriū, eò quod non sal-
 tē potiora per comparationē tribuunt Deo, sed Beelzebub ascribunt insani. Nō
 enim istis curæ est si corrumpant diuinarum scripturarum dogmata, tantū vt ne
 gent Christi aduentum. Verum alterum erat impijs faciendum, vt aut ex corpo-
 ralibus non despicerent dominum vt hominem, aut ex operibus nimisrum, con-
 siderentur illum verum Deum, sed omnia præpostere faciebant, cùm hominem
 cernerent, vt homini conuictabantur, rursus diuina conspicientes opera, nega-
 bant deitatem, & configabant ad diabolum, existimantes cum talibus aūisse
 posse effugere, ne ab ipso verbo cui fecerant contumeliam condemnarentur. At
 magi quidem incantatores ac venefici Pharaonis, tametsi multa tentarant, ta-
 men videntes prodigia, quæ per Mosen siebant, submisere sese, tergaque dede-
 runt dicentes, dígitum esse Dei, qui ista faceret: Pharisei vero & scribæ quum
 totam Dei manum viderent operantem, cernerentque tum plura, tum maiora
 quam viderant illi, quæ per Christum seruatorem siebant, ea dicebant à Beelze-
 bub fieri, quem magi quoq; tametsi peculiariter erat ipso rū Deus Beelzebub ta-
 men

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Arrius
blasphem.
mus.

men confitebatur eum, ne minimum quidem illorum facere posse. Quis igitur A sermo, istorum insignem insaniam, verbis possit assequi; aut quis (vt inquit Pro pheta) queat aliquid cum eorum iniurati bus conferre: Nam præ se se & iustos reddiderunt Sodomitas, vicerunt gentium ignorantiam, & magorum Pharao nis recordiam superant, neq; cum ullis conferri possunt, nisi cum Ihs qui cum Ario insanunt, quod utriq; in eandem insaniam inciderint. Nam Iudæi cùm videant opera Dei per filium, tribuebant ea Beelzebub. Arrianiverò cùm eadem videant opera, creaturis annumerant dñm ea faciente, dicentes illum esse, ex non extantibus, nec suisse priusquam fieret. Ac Pharisæi quidem cùm viderent dominum in corpore murmurabant dicentes: Cur tu cùm homo sis, facis te ipsum Deum: Hiverò cum Christo belligerantes, cùm vident illum patientem ac dormientem, blasphemij impetunt, dicentes: Qui ista patitur non potest esse verus Deus, nec filius eiusdē cum patre naturæ. In summa, si quis velit utrorumq; peruersam intelligentiam inter se collatam expendere, comperiet, vt dixi, illos simul in profundum marinæ dementiæ prolapsos esse, ideoq; tum his, tum illis volutionem fore non remittendam, pronunciauit dominus dicens: Qui verò dixerit aduersus spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Idq; iure, meritoq;. Quam enim implorans inuenire poterit propitiationem qui negat filium, aut quā vitam, quamve requie expectabit, qui repulerit eū, qui dicit: Ego sum vita. Et venite ad me oēs qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: Ergo cū hi hoc modo dēt poenas, pspicuum esse debet, qd i qui conseruant pietatem aduersus Christum, utramq; naturam illius adorantes, & eā que est secundū carnē, & eam q; est secundum spiritū, nec ignorantēs illū esse filiū Dei, nec negantes filium hominis esse factum, verum credentes quod in principio erat verbum, & verbum caro factum est, regnaturi sunt in æternum in cœlis, iuxta sancta promissa eiusdem domini & seruatoris nostri dicentis: Abibuntilli quidem in cruciatum æternum, iustiverò in vitam æternam. Haec tibi breuiter ex his quæ didici scripsi, tu verò non ut absolutam doctrinam, sed tantum, vt occasiōnem à me datam accipe. Iam quod supereft tibi sensum exactissimum, tum ex Evangelij verbis, tum ex Psalmis decerpens, collige veritatis manipulos, vt te quoq; istos portante, loquantur qui dicunt: Venientes autem, venient cum exultatione, portantes manipulos suos, in Christo Iesu domino nostro, cui cum patre sanctoq; spiritu, gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

B

D. ATHANASII AR CHIEPISCOPI ALEXANDRI.

ni, de eo quod scriptum est: Euntes in vi cum qui contra vos est.

Liber.

VI ea quæ super terram sunt sapiebant, Dei præceptum negligebant, & in huius vitæ facultatibus laborabant: h̄i priusquam eis contingeret inuenire bona, in ignorantia versabantur. Arbitror enim & sapientissimum illum Salomonem hac de causa dicere: Tempus est querendi, & tempus est perdendi. Peccasti, quiesce. Nam & quondam versans in ignorantia, perniciem accersisti animæ tuæ, tamen nunc tempus est ut quæramus eam. Quemadmodū & dominus noster in Eu gelij

C gelis docet, dicens: Quærите, & inuenietis. Quando autem inueniemus eam, nō
stnunc: posteaq; dominus aduenies, soluit nos à diaboli vinculis. Sicut & beatus
Apostolus docet, dicens: Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nūc dies salutis. Adeſt
igitur tempus, amittendi peccatum, qd̄ nobis offundebat in bras. Tēpus iſuitat
ad quærendū quod aberrarat, vt soluamur à vinculis. Venit ēm ille q; vinculos sol
uit, qui erigit elios: venit, qui prædicat remissionem captiuis, ac cæcis reducem
vīsum. Tunc enim saliet vt ceruus, is qui claudus erat, & explanata erit lingua
balborum. Quanquam & alioqui, adiiciamus animum ad id quod dicitū est. Ex
citat enim nos ad desiderium Salomonis dictum, cūm ait: Tempus quærēdi, &
tempus amittendi. Postq; enim multo iam tempore aberrarat genus humanum,
diaboliq; versutia perditū erat, accidit tēpus qrendi illud, atq; à captiuitate reu
candi, eq; vinculis liberandi. Oportebat enim nos querere discereq; quod litera
quidem occidit, spiritus autem vivificat. Hoc igitur perfecto, tempus erat amit
tēdīsimul in litera sitam vībram, propterea quod vīcī ad tempus correctionis
illa fuit antīposita. Verūm simul atq; apparuit quod erat perfectum, antiqua
tū est id quod erat ex parte. Quum enim essem parvulus, loquebar vt parvulus;
cūm verò factus sum vir, irrita feci quæ erant parvuli. Nimirum ipse seruator di
cit: Qui inuenit animam suam, perdet eam, & qui perdidit animam suam pro
pter me, inueniet eam, hoc est, qui quæsierit animam suam, & inuenierit eam in
peccatis, festinet illam perdere, nec sinat illam in malitia demorari, vt opportu
nitate data, denuo quæsitam inueniat in virtute. Quisquis ēm extra supplicium
voluerit animam suam inuenire, in præsentि perdet eam, vt Christum lucifaci
at. Quid aut̄ sit hic animam perdere, docet seruator, non ut exitiū animabus no
stris accersamus, sed vt in tempore martyrii, cūm est testimonium perhibendum
Christo, non parcamus, non possessionibus, non liberis, non parētibus, non cor
pori, postremq; ne ipsi quidem anime, sed tradamus nos ipsos vīcī ad mortem, vt
quemadmodum dicebam, inueniamus animam nostram in regno coelorum.
Nam ita docet seruator, dicens: Qui amat patrem aut matrē plus quam me, non
est me dignus: Si quis igitur vult inuenire animam suam, perdet eam in hoc tē
pore. Perdenda est igitur in nobis malitia, vt quæsitam virtutem inueniamus.
Nam nisi quis desistat ab iracundia, quomodo mansuetudinis habebit curam?
Nisi quis profligarit à sese debellatā scortationē, quō profitetur pudicitiam; Pri
mum enim oportet nos amittere, studiū & amore oēm pecuniae, & idololatri
am, atq; ita demū querere paupertatem & religionē. Quæsivi enim, inquit, quē
diligebat anima mea, quæsivi eum, & inueni eum, & induxi eum in domo ma
tris meæ, & in conclave eius quæ concepit me. Nam his verbis designatur Chri
stus, qui propter peccata nostra descendit ē cœlo, conceptus a natus est, & in pre
sepe reclinatus, donec seruaret hominū genus. Hic siquidem parcens nobis, nūc
q; mittit suos discipulos in vicū, qui erat ex aduerso, dicēs ad illos: Euntes in vi
cum qui contra vos est, inuenietis pullum alligatum, soluite & adducite ad me.
Eunt apostoli, soluunt pullum, sicut præceperat dominus. Cæterū magnorum
est virorum soluere pullum charissimi, magnorum inquam, non statura corpo
ris, sed magnorum fide & charitate ac iustitia, magnorum prudentia, fortitudi
ne ac virtute. Qualis predicatur fuisse Moses, veluti cūm de illo dicit Apostolus:
Fide Moses grandis factus, recusauit dici filius filię Pharaonis. Quis & Iſaac pro
ficiens magnus factus est, Nam eorū qui hoc pacto magni sunt, est soluere pullū
hunc. Atq; vt inām & ipse tantus essem, vt valeam hunc pullum à vinculis solue
re, quandoquidem nemo nostrum est, qui nō sit alligatus peccatorum vineulis,
teste scriptura, quæ dicit: quod quisque suorum peccatorum funibus stringitur.
Optemus igitur, vt ad nos quoq; mittat Iesus discipulos suos, q; soluant à vinculis
quibus

Perdere
animā qd̄
sic.Avaritia
idolola
tria.

Hebr. 11

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

quibus alligamur omnes. Nam aliis nostrum vincit avaritia, aliis irretitus A
scortatione, aliis temulentia colligatus est, aliis captus tenetur ab inanis gloriae
situ, hic rursus fraudat, ille rapit rem proximiac pauperis, aliis viuram super vnu
ram accipit, deniq; omnes ægrotamus inopia iustitiae, omnes opus habemus cu
ratione seruatoris. Opus inquam habemus illo, vt ad nos quoq; mittat discipu
los suos, qui nos soluant à djaboli vinculis. Sic enim ait discipulis suis: Ite in vicū
qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum, soluite eum, & adducite mihi.
Ceterum quum audis vicum qui ex aduerso est, terrestrem locum intellige. Nā
ipsa ciuitas est loci cœlestis, quemadmodum scribit & beatus Apostolus: Non
habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, cuius opifex & co
ditor Deus. Ac rursus idem ait: Sed accessistis ad montem Sion, acciuitatem Dei
viventi Hierusalem cœlestem, & ad multa angelorum milia congregata. Tales
autem fuerunt omnes sancti, quotquot iuxta Paulum eo proficiscentes, hanc ex
petunt ciuitatem. Audi ipsum dicentem: Nam si illius fuissent memores, vnde
electi fuerant, habuissent vtq; tempus redeundi. Nunc autem meliorem expe
tunt ciuitatem, hoc est, cœlestem. Tales erat sancti apostoli ac discipuli domini,
qui cum Petro dicunt: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Mittun
tur igitur, vt pullum de quo dictum est, soluant. Nam seruatoris nostri aduentus
& humanitas, reuocauit nos ex vico, qui erat ex aduerso, in suam ciuitatem cœ
lestem, supernam Hierosolymam. Opinor enim quod propter Adæ inobedien
tiā, electi suimus è parado, & in vicum qui erat ex aduerso translati. Expul
lit, inquit, Deus Adam, ac translatis eum in locū qui erat ex aduerso paradisi vo
luptatis. Hunc igitur in vicum qui est ex aduerso, mittit Iesus discipulos suos, vt
soluant, de quo dictum est, pullum. Ac videtur fortè ob hominem electum
in locum, qui erat ex aduerso, in vicum è regione paradisi, discipuli mittantur à Iesu in vicum è regio
ne sicutum, vt soluerent pullum. Siquidem ideo venerat seruator, relictis non agin
ta nouem quibus quæ non aberrarant, vt prefectus quereret erraticam. Et hac
inuenta gaudet super illam, simuq; cum illa gaudent angeli super uno peccato
re poenitentiam agentes. Sed querendum est, an ob solum pulli ministerium, mis
si fuerint discipuli in vicum qui erat ex aduerso. Noui siquidem quod ante apo
stolos virtutes invisibilis ministrarunt Iesu. Proclus igitur & ipsas virtutes ab i
psa doctas, dominus emisit vna cum Petro, in vicum qui erat ex aduerso, vt sol
uerent pullum. Audi Euangelistam de domino loquentem: Et ecce, inquit, an
geli veniebant & ministrabant ei. Cæterum de humana natura David clamat,
dicens: Panem angelorum comedit homo, pane n̄ celi dedit eis. Ne quis igitur
in corpore versans, & in hanc vitam attractus, existimet se in ciuitate esse. Nec
enim potest, qui ea quæ sunt carnis sapit, in hac magna reperiri ciuitate, sed tal
adhuc in vico versatur. Siquidem prudentia carnis inimica est aduersus Deum.
Proinde scire debet, quisquis vicum inhabitat, non administrat negotia rationis
arbitrio, non militat mente, non imperat sibi ipsi. Sunt hæc enim magnæ illius ci
vitatis propria. Quum enim virtute rem publicam administraverit, tum & cum
sobrietate militabit, cum sapientia consuitabit, cum continentia imperabit, tunc
sanctorum imitator erit. Siquidem sancti non habent hic manentem ciuitatem,
sed vt anteà dictum est, futuram inquirunt, cuius opifex & conditor Deus. Audi
siquidem Apostolum dicentem: Super terram ambulantes, in celis conuersatio
nem habemus. Et, nostraverò conuersatio in celis est charissimi. Significat em
sanctus Paulus per hoc quod dicit, super terram ambulantes, prefectum qui ac
cedit his, qui post hanc vitam in celis versaturi sunt. Protecti itaq; discipuli, sol
uerunt pullum hunc: quandoquidem & discipuli possunt facere ea quæ à præce
ptore dicuntur. Multi namq; qui videntur esse Iesu discipuli, non quemadmodū

B

Discipu
lus potens
intra iussa
domini.

ab

DE VER. EVAN. EVNT. IN VIC. LIB. I. 115.

Cab ipso dicuntur, ita faciunt. Quin potius insidiantur ipsi præceptoris, quemadmodum ille ter infelix & proditor ludas. Qualis autem est pullus iste dilecti, vt non vnum habeat dominum, sed vt multos? Dicebant enim ad discipulos domini pulli: Cur soluitis pullum? Videbatur si sensibilis fuisset pullus iste, an non sufficeret vnum dominum illi affidere? Nunc vero multi sunt illius domini, iuxta Euangelium: Dicebant enim, inquit, domini eius ad discipulos: Quare soluitis pullum? Fortassis enim dicet ad illos: Nonne videtis quam multi illi affidemus? quomodo alligatus est? quomodo habemus illum deditum? Cur distrahitis a nobis quæcumque nostrum? Cur soluitis expectationem nostram? Adhuc iste nobis reliquus est, et ab hoc vultis nos depellere? Si hic solitus fuerit a vinculis, nos pro illo alligamur. Metuebant itaque scelerati demones, cumque viderent solui pullum, turbabantur intra se in aduersariæ potestates, quæ nos captiuos tenebant. Verum, ubi aduenit dominus noster Iesus Christus, illiusque aduentum cognoverunt, terror perculsi sunt, posteaquam audierant illum discipulis dicentem: Ecce dedivis potestatem calcandi suprà serpentes & scorpiones, & suprà omnem virutem inimici: territi sunt quum audissent: te docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti: metuebant ne ute esset ille qui tenebris luminat. Audierant enim Prophetam dicentem: Galilæa gentium populus sedens in tenebris vidit lucem magnam. Omnes itaque pullo inhibabant, omnes illum circunsidebant, nullus ab eo discedebat. Talis igitur pullus, ut omnes illius domini seruerent eum. Num li corporeus erat pullus iste, multi domini eius circumledi sent illum, & a sella sensibiliis multorum dominorum fuisset possessio? Et quot quot illum posse debant, assiduebant illi. Nullus horum gerebat negotia, nullus filiorum in toro versatur, aliud quod agant non habent, sed omnes illi pariter circuca pullum vacabant. Aut a sella sensibiliis in biuto excipitur, stabulæ non habet, præsepe non habet, in foro non descendit, sed pullus sensibilis in biuio excipitur, & omnes eius de mini illi assident obseruantes eum. Hæc cum dico nequaquam tollo historiam, nec enim tollimus literâ propter spiritum, sed seruamus spiritus vim per literam, verè atello sensibili dominus insedit, ex Bethania ingrediens Hierosolymam. Sic enim Zacharias vaticinatur, dicens: Dicite filie Sion, Ecce rex tuus veniet tibi mäsu etus super asinam & pullum filii subiugalis. itaque cum nostra verum dicat, quereremus in ea desollas, querimus repositum nobis thesaurum, querimus spūs vim. Non enim nudæ historiæ attendimus, Iudæorū em̄ ista demetia est, videbatur ipse q̄d noster Iesus Christus coarguēs illorū dementiā ait: Scrutamini scripturas, quiam in illis putatis vos vitâ æternâ habere. Veram, Iudæi nuda litera fame mortui erant. Nos itaque fratres scientes q̄ litera quidē occidit, spiritus a itinervificat, non solum adhæreamus historiæ scripturarū, neq; more ludæorum simplici nudæq; literæ attendamus, sed quemadmodum scriptum est, scrutari scripturas debemus, ut hoc pacto testimonium ex his de Iesu comprehendere possimus. Rudebunt enim & gentes aduersum nos dicentes: Deus Christianorum, q̄ vocat Christus a sello insedit. Neq; nos dubitamus, neq; negamus illius iuxta carnem aduentum. Propter hoc enim corporaliter aduenit, ut id qd persierat quæcumque inueniret, & quod aberrarat, conuerteret. Sic enim per Prophetam clamat, dicens: Conuertimini filij reuertentes, & ego sanabo contritiones vestras. Sunt igitur in scripturis diuinis, res quæ significantur. Charissimum magna quedam res est iste pullus, qui & alicubi dicitur filius iunior. Si quidem pullus asinus est iuuenulus. Et nos igitur sumus ille pullus. Quod si dicimus nos, tota natura humana significatur. Hominē quæ antehac captiuū ceperat dñi, h̄dē alligat̄ vinculis insolubilibus, & illorū vnuſ qui s̄q; vincula vincuis addebat, vehementerq; illum ne posset elabi constrinxerant: & quemadmodum reor etiam

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

pedes illius alligabant, non sinentes illum transire ad meliora. Cæterum homi-**A**num amator Dei filius, qui propter hoc accurserat, mandat discipulis suis, dicens ad eos: Ite in vicum qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum, soluite & adducite mihi. Multa itaq; bona nobis præstavit dominus dilectus. Non solum enim vincula nostrorum peccatorum soluit, verum etiam nobis potestatem dedit calcandi serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Erat enim diabolus & huius mundi rectores harum tenebrarum, qui cceperant nos captiuos, ac vinculis insolubilibus alligabant, proficere non permittebant, neq; sinebant ingredi via bona, ac ne sic quidem nobis parcebant, verum etiam cum haberent ligatos, tam encirculabant crudeles ac feroces domini. Cæterum dominus ac seruator noster Iesus Christus qui accurrit, vt prædicauit et captiuis remissionem, & cæcis reducem visum, videlicet mitit discipulos suos, soluant pullum, mox vbi soluissent etiam præsepe illi ædificant & pascua preparant. Sic enim Prophetæ cu- piens hoc demonstrare, dicit: Dominus pascit me, & nihil mihi decriit, in locum herbæ ibi me collocavit. Super aquas retocillationis educauit, animam meam conuertit. Et rursus: Qui facit exoriri gramen iumentis & herbam seruitu homi num. Itaq; conuersi post hac meliori sensu predicti sumus, & agnoscamus beneficij autorem, bonaq; ab illo nobis donata promptè excipiamus. Sic enim gratias a- gentes possumus dicere cum David: Præparasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulat me. Tale enim est & illud: Cognovit be spes sibi suum, & alius præsepe domini sui. Ac fortassis propter hunc pullum Iesus reclina-**B**tur in præsepe. An enim locum non habebat Ioseph, cum esset vir nobilis, homo ducens originem ex genere regio, cum dicitur filius David, & locum non habebat nisi diversorum: Non suppetebat aliis locus: videlicet res erat diuinæ, quæ dispensabantur: nimisrum & tunc denuo aduersarius noster diabolus cum vide- ret res humano generi bene succedere, suo more inuidiebat. Credens enim vni- quempiam è vulgo esse dominum, subornat Herodem ut quereret natum verum re- gem, vt eum perderet. Si quidem proprium est scelestissimi illius pessimisq; per- dere & occidere: Contrà Iesum proprium est seruare & lucrisfacere. Parcit enim su- is creaturis, quandoquidem omnia per ipsum facta sunt. Proinde queramus ve- rum regem dominum nostrum Iesum Christum, excutiamus nos ipsos an solu- ta sint nostra vincula: & si soluti sumus, proficiamus in melius; quod si nondum soluta sunt tua vincula, trade te ipsum discipulis Iesu, adsunt enim q; solvant vos, potestate hac à seruator accepit, quoniam quicquid ligaueritis super terram, er- rit ligatum in celis, quicquid solueritis super terram erit solutum in celis. Ac rursus: Quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur eis. Beati igitur quo- rum remissa sunt peccata, & quorum tecum sunt iniuriae. Dicebant itaq; domi- ni pulli ad discipulos. Cur soluitis pullum: illi vero respondentes dicebant, quia dominus eris operam desiderat. Vides discipulorum sapiens responsum. Cum enim audissent falsi domini pulli, quod is qui re ipsa vereq; dominus erat, opera eius desideraret, nullum retulere respösum, sed terga dederunt, non amplius audientes cōtradicare. Protinus igit festinat ad principem suum diabolum, renunciant illi que acciderant. Ac vide illuc conciliū & conspirationē aduersus dñm. Conglomera- tur illic tota vis aduersaria, & fit congregatio malignatium, vt impleretur quod dictum est à Prophetæ: Astiterunt reges terre & principes cōgregati sunt in idē, aduersus dñm & aduersus Christum eius. Dicunt enim ad diabolum scelesti de- mones: Quid facimus: pullus solitus est, abiit ad dñm suum, non amplius tibi subiectus est, non amplius illi dominaris: Cogitabat deinde pauidus diabolus q; facturus esset Iesu. Tunc congregantur scribæ & Pharisæi in atrium eius q; dici- tur Caiapha, & concilium inierunt aduersus Iesum, vt eū perideret. Ignorabant enim

Soluendi
potestas.

C enim infelices, quod huius mors nobis immortalitatem largiretur, & huius de scensus, nobis in cœlum ascensum pararet. Surrexit enim dominus, triduanus ex mortuis, spoliauit inferos hoste conculcato, morte de structa, peccati quo tenebamur vinculis disruptis, & compeditos liberauit, dicens; Surgite eamus hinc. Proinde liberati è servitute diaboli, agnoscamus eum vnde nobis hæc beneficia profecta sunt, glorificemus patrem & filium & sanctum spiritum; Vnam deitatem confitemur. Sic enim versantes regnum cœlorum hæreditate possidebimus in Christo Iesu dño nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amē.

DOMINI ATHANASII AR CHIEPISCOPI ALEXANDRI-

ni, de laudibus Psalmorum.
Liber.

Mnis quidem scriptura diuina magistra est, & virtutis & veræ fidei, sed liber Psalmorū habet etiā quodam modo imaginem status animarum. Ut enim qui adit regem, prius ipse habitum verbagem componit, ne forte imperitus habeatur. Sic diuinus hic liber currētes ad virtutem, & eos qui vitam saluatoris in corpore cognoscere gestiunt, admonet prius per lectionem motionum omnium, quibus anima afficitur, deinde varijs format instrutus sermonibus. Potest, igitur unusquisqe in Psalmis motum statumqe animæ suæ deprehendere, atque ita figuram quisqe, disciplinamque suam, quibusque verbis placere Deo possit. Equibus verbis sese corrigerere valeat, & Deo agere gratias. Ne si præterquam fas est dicat, incidat in impietatem. Non solum de operibus, sed de omni ocioso verbo reddenda apud iudicem ratio est. Si igitur beatum aliquem dicere velis, habes quomodo & quamobrem, & quem dicas, in psalmis.

I. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. xxxij. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum testa sunt peccata. xl. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. cx. Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius volunt nimis. cxxvij. Beati omnes qui timent dominum.

Si conqueri Iudeos contra saluatorē vides, habes Psalmum secundum: Quare tremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania.

Si te tui persecuntur, & multi insurgunt aduersum te, tertium Psalmum dicas: Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me.

Si autem ad hunc modum tribulatus inuocasti dominum, & quoniam exaudiuit te, & ei agere vis gratias, canito quartum: Quum inuocarem exaudiuit. &, cxij. Dilexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ.

Si vides insidias tibi à malignantibus fieri, et auribus percipi cupis orationem tuam, canito Psalmum quintum: Verba mea auribus percipe domine.

Si minas Dei sentis, & inde territum te vides, dicere potes Psalmum sextum: Dñe in furore. Et, xxxvij. Dñe in furore. Quoniam sagittæ tue infixæ sunt.

Si autem consilium inuenit aliqui contrate, quemadmodum Achitophel contra Dauid, & hoc aliquis tibi nunciat, cane septimum Psalmum: Domine Deus meus in te sperauī, & confide in Deo, qui liberabit te.

Cernes autem gratiam saluatoris circunquam diffusant, & restitutū saluti genus humanum, si alloqui dominū vis, cane octauum: Domine dominus noster,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.

A

Rursus si canere vis pro torcularibus, Deo gratias agens, habes ostium; Domine dominus noster. Et, lxxx. Exultate Deo adiutori nostro.

Sic ocereri inimicum vis, & creaturam saluari, non confidens in teipso, sed in Dei filio, dic nonum Psalmum: Consitebor tibi domine in toto corde meo.

Si quis te meum afficere velit, tu confidens in domino, cane decimum Psalmum: In domino confido.

Si multorum superbiam & malitiā vides abūdere, ita ut nihil sit inter homines sanctum, confuge tu ad dñm, & dic undecimum Psalmum: Saluū me fac domine. Si diutius perseverent aduersariorum insidiae, ne te: psalmi negligas, quasi tui dominus sit oblitus, sed inuoca dominum, canens vigesimum sextum Psalmum: Dominus illuminatio mea, & salus mea.

Si quos audis blasphemantes contra prouidentiam, nescis tu quidē particeps impieratis eorum, sed ad Deum confugiens, dic Psalmum xiij. Dicit in spiritu in corde suo, non est Deus.

Si scire vis qualis est regni cœlorum ciuis, cane decimum quartum Psalmum: Domine quis habitabit in tabernaculo.

Si tibi oratione opus est propter resistentes tibi, & circumdantes animam tuam, cane decimum sextum Psalmum: Exaudi domine iustitiam meam. Et, lxxxv. Inclina domine aurem tuam. Et, lxxxvij. Misericordias domini in æternum cætabo. Et, cxl. Domine clamaui ad te, exaudi me.

Si scire vis qualiter Moses orabat, habes Psalmum octogesimum nonum: Dominus refugium factus es nobis.

Si euasisti ab inimicis, & liberatus es a persequentiis te, cane tu quoq; decimum septimum: Diligam te domine fortitudine mea.

Si miraris ordinem rerum creatarum, & diuinæ prouidentiæ gratiam, cane B Psalmum decimum octauum: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Dies diei eruat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Et Psalmus vigesimus septimus: Ad te domine clamabo.

Si tribulatos vides, consolare eos, & pro eis orans, dic verba Psalmi decimino vii: Exaudi te dominus in die tribulationis.

Si te custodiri a domino vides, & prospere agere, gaudens cane Psalmum vigesimum secundum: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascue ibi me collocauit.

Si contra te irruunt inimici, eleua animam ad Deum, & dic Psalmum vigesimum quartum: Ad te domine eleua animam meam. Frustra eos inique agentes videbis.

Si perseuerauerint inimici, & sanguinolentis manibus abstrahere vel occidere te querunt, ne des homini iudicium, suspecta enim sunt humana omnia, sed Deum iudicem postulans, ipse cum solus iudex est, & dic vigesimum quintum Psalmum: Iudica me domine, quoniam ego in innocen. Et, cxxxiiij. Iudica domine nocentes me. Et, xljj. Iudica me Deus, & discerne causam meam.

Si autem hauius instent, & multitudo instar castrorum sint inimici despicienes, quasi ne vincitus quidem sis, nihil formidans, cane vigesimum sextum Psalmum: Omnes gentes plaudite manibus.

Si rursus impudentes sint qui infidiantur, minimè eos curans, cane ad dominum quae sunt in Psalmo quadragesimo septimo: Magnus dñs & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius.

Si scire vis quomodo gratias acturus, accedere ad Deum debes, intelligibiliter intelliges, cane Psalmum vigesimum octauum: Audite hæc omnes gentes.

Bende

DE LAUDIBVS PSALMORVM. LIB. I. 117.

C Deinde renouans domum tuam & animam, quæ dominum suscipit, & sensiblementem domum, in qua corporaliter habitas, age gratias, & dic vigiliūm nonum Psalmum: Deus deorum dominus loquutus est. Et, centesimum vigiliūm sextum Psalmum: Nisi dominus ædificauerit domum.

Site odio haber propter veritatem ab amicis & propinquis vides, ne remittere studium, ne ve aduersantes extimesce, sed futura cogitans, cane trigesimum Psalmum: In te domine sperau non confundar in æternum.

Si baptizatos vides à corruptibili generatione liberatos, diuinam benignitatem admirans, cane trigesimum primum Psalmum: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum cœcta sunt peccata.

Si canere vis inter multos iustos viros, & rectè viventes, colligens cane trigesimum secundum Psalmum: Exultate iusti in domino, rectos decet collaud.

Si incidisti in hostes, & eos prudenter euitasti, atque insidias effugisti, & ob idagere vis gratias, conuoca mites homines, & cum eis cane Psalmum trigesimum tertium: Benedicā dominum in omni tempore, semper laus eius.

Si vides iniquos in multum certare, ne putas secundum naturam inesse illis peccatum, quemadmodum haeretici quidam, sed dic Psalmū trigesimum quintum: Dixit iniustus vt delinquit in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius, & videbis quod ipsi met peccandi causa sunt.

Si malos iniqua agentes cernis, & contra paruos superbientes, & admonere vis aliquos, ne istos attendant aut temulentur, quoniam in cito extingueantur, dicti bi & alijs trigesimum sextum Psalmum: Noli æmulari in malignantibus.

Si statuisti habere tui curam, & vides insidiantem aduerſarium, maximè enim contra tales excitatur, ac vis temet in eum parare, cane trigesimum octauum Psalmum: Dixi custodiam vfas meas.

D Si multos vides pauperes & mendicos, ac misereri vis, potes eos, & qui iam sunt miserti, probare, & alios vt idem agant, hortari, dicens Psalmum quadragesimum: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala,

Si desiderium habes erga Deum, inimicos audis exprobrantes, ne perturberis, sed intelligens immortalem fructum, qui ex hoc desiderio nascitur, consolare animam tuam, spe erga Deum & hac reuelans, mitigansque vitæ dolores, dic Psalmum quadragesimum primum: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Si recordari frequenter vis beneficia Dei, quæ patribus fecit, & in exitu de Aegypto, & in deserto. Et quomodo Deus quidem bonus, ipsi autem ingrati, habes quadragesimum quartum: Deus auribus nostris audiuius. Item lxxvij. Attendite popule meus. lxxxviij. Misericordias domini in eternum cantabo. Cl. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. cv. Confite mini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. cvi. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Et di cascentisimum octauum Psalmum: In exitu Israel de Aegypto.

Si configiens ad Deū, euasisti, quæ aduersus te dicta sunt, & gratias agere vis Deo & narrare eius erga te benignitatem, habes quadragesimum quinuī Psalmum: Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inueniunt nos nimis.

Si peccasti, & conuersus poenitentia afficeris, & vis misericordiam consequi, habes confessionis verba in Psalmo quinquagesimo: Misere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

Sic columnam passus es apud malū regem, & dia bolum vides gloriantem, secede, & dic quæ sunt in quinquagesimo primo Psalmo: Quid gloriaris in malitia, qui

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tia, qui potens es iniquitate.

A
Si quicunque te persequuntur & calumniantur, prodere volunt, sicut pharisei Iesum, & alienigenæ David, ne tardio marcescas, sed confidens in domino, cane quinquagesimum octauum: Deus in nomine tuo saluu me fac, & in virtute tua iudica me. Et quinquagesimum quintum: Miserere mei Deus, quoniam conculcauit.

Si autem concurrant persequitiones, & non cognoscas in speluncam ingrediatur, in qua tu absconderis, ne metue, habes enim in hac necessitate ertia, cum ad consolandum, cum ad memoriam recolendum, verba in quinquagesimo sexto Psalmo: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Et centesimo quadragesimoprimo Psalmo: Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Si obseruari domum qui insidiatur iussent, ut effugeris, age gratias Deo, & in tabulis animæ tuæ rem incidens, dic quadragesimum tertium Psalmum: Eripe me de inimicis meis Deus meus.

Si exprobrent inimici qui tribulant te, & loquacius detrahant qui amici esse videntur, & in exercitatione tua labores aliquantulum, potes invocare tu quoque Deum, dicens quae sunt in quarto Psalmo: Quum invocarem exaudisti me Deus iustitiae meæ, in tribulatione dilatasti mihi.

Contra hypocritas & in facie gloriantes, dic ad eorum conuersionem quinquegesimum septimum Psalmum: Siverè utiq; iustitiam loquimini.

Si asperge irruant in te, & capere animam tuam velint, oppone illis subiectiorem tuam ad Deum, & bono animo sis. Quod enim magis inserviunt illi, ed magis domino subiicientur. Dic autem Psalmum quadragesimum primum. Nonne Deo subiecta est anima mea?

B
Si persequitionem fugiens in desertum concesseris, ne metuas, quasi folus ibis sis, sed habens Deum, & ad ipsum diluculo surgens, cane sexagesimum secundum Psalmum: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.

Si perterrefaciant inimici, nec struere insidias desinant, & omnia inquirunt aduersum te, etiam si plurimi sint, ne cesseris. Sagittæ enim parvolorum erunt horum plagæ, si cecineris sexagesimum tertium Psalmum: Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, à timore inimici eripe animam meam. Et, quadragesimus septimus. Exurgat Deus & dissipentur inimici, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Ixix. Deus in adiutorium meum intende, domine ad adiuandum me festina. Et septuagesimum Psalmum: In te domine speravi non confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Sic canere Deum vis, habes Ixij. Psal. Te decet hymnus Deus in Sion.

Si quis imbuas resurrectionis mysterio, habes septuagesimum nonum Psalmum: Qui regis Israel intende, qui deducis velut ouem Ioseph.

Si misericordias à Deo petis, cane Psalmum. Ixvi. Deus misereatur nostri & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos & miscreatur nostri.

Si videas impios in pace prosperari, ne scandalizeris, ut commouearis, dic tu quoque septuagesimum secundum: Quā bonus Israel Deus his qui recte sunt cor.

Si trascitur populo Deus, habes verba quibus hunc consoleris in septuagesimo tertio Psalm: Ut quid Deus repulisti.

Sic confessione tibi est opus, cane septuagesimum: In te domine speravi. Ixxij. Psalmum: Confitebimur tibi Deus confitebimur. xci. Bonum est confiteri domino, & psal. ciiij. Confitemini domino & inuocate nomen eius. cv. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculi. cvij. Paratum cor meum Deus. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo. cxvij. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Psal. cxxxv. Confitemini domino

DE LAVDIBVS PSALMORVM LIB. I. 11.

C minor quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Et cxxxvij. Cōfitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti verba oris mei.

Si vis vuperare gentilem vis & hæreticos, vt apud quos Dei cognitio non est, potes intelligendo canere & dicere, quæ sunt in psalmo octogesimo quinto: laclina domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.

Si occupauerint inimici effugia tua, & magnopere tribuleris, quanquam perturberis, ne despicias, sed ora. Et si clamans exauditus fueris, age Deo gratias, dicens quæ sunt in psalmo septuagesimo sexto: Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Si persequerentes inimici irruerint, & polluerint domum Dei, ac sanctos occiderint, & eorum corpora volatilibus coeli proiecerint, ne metuas illorum crudelitatem, sed compatiens patientibus, dic psalmum septuagesimum octauum: Deus venerunt gentes in hereditatem tuam.

Si canere vis domino, in celebritate conuocatis Dei seruis, cane octogesimum psalmum: Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. xcij. Venite exultemus domino, iubilemus Deo salutari nostro, præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis.

Si rursus inimici congregentur vndiq, & minentur domui Dei, conspirantes contra pietatem, ne te multitudo & potentia illorum perturbet, habes velut ancoram spei verba, quæ sunt in lxxxij. Deus quis similis erit tibi, nec tales, neq; compescaris Deus.

Si vides domum Dei, & æterna eius tabernacula, & desiderium habes ad illa, sicut habebat Apostolus, dic & tu octogesimum tertium: Quam dilecta tabernacula tua.

Si celia uerit ira, & soluta captiuitas fuerit, habes quibus gratias Deo agas. lxxxvij. Benedixisti domine terram tuam. Et psal. cxv. Credidi propter quod locutus sum.

Si discordiam catholicæ Ecclesiae aduersus schismata cognoscere vis, & illos conuertere potes dicere q; sunt in psalmo octogesimo sexto: Fundamenta eius in montibus sanctis, diligenter dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Si exhortari ipsum vis & alios ad religionem, ac persuadere quod spes in Deum non confundit, sed intrepidam redditam lauda Deum dicens, quæ sunt in psal. nonagesime: Qui habitat in adiutorio altissimi.

Si canere vis sabbato, habes nonagesimum primum: Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime.

Si gratias agere vis dominico die, habes decimum tertium: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Si canere vis in secunda sabbati, habes quæ sunt in nonagesimo quarto: Venite exultemus domino, iubilemus Deo salutari nostro, præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei.

Si canere vis paralœue, habes laudationem in nonagesimo secundo: Dominus regnauit, decorum induitus est. Tunc enim domus ædificata est, quāvis circuire conati sunt hostes. Atq; ideo triumphale carmen canendum est ipsi Deo.

Si captiuaria fuerit ac vastata domus, rursusq; edificata domus, cane quæ sunt in nonagesimo quinto. Cantate domino canticum nouum.

Si vexata terra fuerit ab hostibus, & deinde quiescat regnante domino, habes q; canis. xcvi. psal. Dominus regnauit, exultet terra, lætetur in fulge multe.

Si vis quarta sabbati canere, habes nonagesimum tertium: Deus vitionum dominus Deus vel. Tunc enim traditus, vlcisci mortem coepit, & de ea triumphare. Quum igitur euangelium legens videris Iudeos consilium ineuntes aduersus dominum, & ipsum audacter stare pro nobis aduersus diabolum, cane

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

quæ sunt in nonagesimo tertio, ut supra.

A Si vides prouidentiam domini in omnia, & dominum ipsius, & vis imbuere aliquos ipsius fide & obedientia, cum perluaseris prius ut confiteantur, cane nonagesimum nonum. Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in lætitia.

Si potestatem iudicandi in eo cognoscis, & quod misericordia iudicium admisces iudicat Deus, atque accedere ad ipsum vis, habes ad hoc verba centesimi psalmi: Misericordiam & iudicium cantabo tibi.

Si propter imbecillitatem naturæ nostræ assiduis vitæ malis aliquando, ceu medicus, tædio afficeris, & consolari te vis, habes psalmum centesimum primum: Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Et quoniam conuenit semper, & in omnibus agere Deo gratias, quando ipsi benedicere vis, habes quomodo tuam animam adhorteris. cij. Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Et ciij. Benedic anima mea domino, domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Silaudarevis Deum, & scire quomodo ob aliquod oportet laudare, & q̄ verba dicere laudās debet, habes cxij. Laudate pueri dominum, laudate nōmē dñi. cxvi. Laudate dñm: oēs gentes, laudate eum oēs populi. cxlv. Lauda anima mea dominum, laudabo dominum in vita mea, psallā Deo meo q̄diū fuero. cxxxij. Ecce q̄ bonum. xlvi. Laudate dominum qm̄ bonus est psalmus. cxlvij. Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion. cxlvij. Laudate dominum de cœlis. cxlix. Cante domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorum. cl. Laudate dominum in sanctis eius, laudate eum in firmamento virtutis eius.

Si habes fidem, quemadmodum dominus dixit, & credis in his, quæ orans loqueris, dic centesimum quindecimum: Credidi propter quod locutus sum.

B Si te ascendentē sentis actionibus, sic ut dicas obliuiscor, his aut̄ qui precedunt contendo, habes in unoquoq; processu, quæ dicas quindecim graduum cantica.

Si captiuatus es alienis cogitationibus, & sensisse abduci, & poenituit, desine deinceps. Et manens vbi te peccantem deprehendisti, sede ac lege tu quoq;, quemadmodum fecit populus, dicens quæ sunt in centesimo trigesimo sexto psalmo: Super flumina Babylonis illuc sedimus.

Si tentationes putas esse tui probationem, age post tentiones gratias Deo, dicens centesimum trigesimum octauum: Domine probasti me, & cognovisti me.

Si teneris rivulos ab inimicis, & liberaris, dic centesimum trigesimum nouum psalmum: Eripe me domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me.

Si orare vis & leprecari, dic quintum psalmum: Verba mea auribus percipe dominus, intellege clamorem meum. clx. Domine clamaui ad te, exaudi me. cxli. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum. cxlij. Domine exaudi orationem meam, auribus. cxlv. Lauda anima mea dominum, laudabo Deum meum in vita mea, psallam Deo meo quād diu fuero.

Si inimicus tyrannus infurierit aduersus populum, tu quoque sicut David Goliath ne timeas, sed vna cum David crede, & canens dic. cxlij. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Si bonitatem Dei & in te & in omnes recolis, & benedicere Deo vis, dic verba quæ David dixit in octogesimo quarto: Benedixisti domine terram tuam.

Si cantare vis domino, habes quid dicas. xciv. Cantate domino canticum nouum. xcviij. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit.

Si parvus fortè in aliquo vsu fratribus anteponeris, ne extollaris contra ipsos, sed dans gloriam Deo, psalle tu quoq;. psal. li. Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate. Qui proprius Dei es, alias cl. Laudate dominum in sanctis eius.

Si

DE LAUDIBVS PSALMORVM LIB. I. 119.

C Si canere vis obedientiam habentem Alleluia, habes centesimum quartum; Confitemini domino, & inuocate nomen eius. c.v. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, quis loquetur p.d.cvi. Confitemini dño quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicane nūc qui. & cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo. cxii. Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius. cxij. Laudate pueri dominum, laudate nomen domini. cxij. In exitu Israel de Aegypto. cxvij. Dilexi quoniam exaudiens dñs. cxv. Credidi propter quod locutus sum. cxvi. Laudate dominum oēs gentes. cxvij. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat nunc Israel. cxvij. Beati immaculati. cxxxij. Laudate nomen dñi. cxlv. Lauda anima mea dominum. cxlvi. Laudate dominum quoniam bonus est psalmus. cxlvij. Lauda Hierusalem dominum. cxlvij. Laudate dominum de celis. cxlix. Cantate domino canticū nouum, Et cl. Laudate dominum in sanctis eius.

Si seorsum canere vis de saluatore, habes de eo in quoquis psal. præcipue verò habes xlivj. Ad te domine leuauianimam meam. cix. Dixit dominus dominus meo, sede à dextris meis.

Indicantes ipsius expatre legitimam generationem, & corporalem eius præsentiam. x. In domino confido. Et Ixvij. Saluum me fac Deus. Prædientes de divina cruce, & quantum pro nobis insidiarum suscepit, & q̄ multa patiūs est. ij. Quare tremuerunt gentes. Et. cxvij. Beati immaculati. Significantes iudeorū insidias & malignitatem, & iudeæ Scariotis proditionē. xx, psal. Domine in virtute tua. xlii. Deus deorum dñs locutus est. lxxi. psalm. Deus iudicium tuum.

Ostendentes regnum eius, & iudicandi potestatem, & eius præsentiam in carne. xv. Conserua me domine, quoniam speravi in te.

D Indicat eius in carne resurrectionem gloriosam. xxij. Domini est terra, & plenitudo eius. Et xlvi. Omnes gentes plaudite. Annūciant eius in cœlum ascensum. xcij. Dominus regnauit. xcv. Cantate domino canticū nouum, cantate dño omnis terra. xcvij. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. xcvij. Dominus regnauit, irascantur populi. Sileges, speculari poteris, quæ dominus noster beneficia per passionem contulit.

Talis est igitur stylus & character Psalmorum ad hominū utilitatem.

Dr ATHANASII AR ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI- ni, de exhortatione monachorum.

Liber. I:

T si quid gloriari, in Christo licet, huiusmodi principijs intitati, ut sit inchoatio vestra perfectio, & ad veram virtutē frugem gradus interpositos præuolantes, apice ipsius culminis occupato, disciplinæ summā tencatis, ut in votis habere debat, & imitari quisq; vosquā posse credit. Instituti mihi tamen huius licentiam prærogatiū paternus adscripsit affectus, & amplectenda mihi vestræ expostulatiōis exactio.

Qui dum me auditis, non solum libenter, sed etiam audire, impudentem me vestro amore fecistis. Præcedentes duco, & ultra mensuram meæ possibilitatis extensus, quos sequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ vestræ, ut quasi qui primis literarum imbuatus elemen-

tis

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

tis depictis, adumbratis prærogationibus, notas stylo imitatore calcabo, acce- A
dentibus ad speratae beatæ instituti præmia, quæ sequenda sunt. Primum absti-
nentia cura, iejunij, patientiæ, orandi assiduitas & legendi, vel si quis adhuc li-
terarum expers sit, audiendi sit desiderium cum cupiditate descendit. Hæc-
enim sunt prima quasi lactentium cunabulorum in DEI agnitione crepundia,
quibus homo admonitus, ortus sui diuinæ trinitatis ingredi viam velle incipiat,
dum posse consuecat. Et quidem ista tradens, non de vulgi promiscua fide lo-
quor, quod omnipotens Dei tantum insinuata confessio, & innocentia singu-
laris instillata doctrina, venia sola efficit esse contentum. Quanqnam dominus
noster, sicut legimus, omnes velit saluos fieri, & ad agnitionem veritatis veni-
re, tamè quia præminentis gratiæ cuncti capaces esse non possunt. (Non enim
omnes, qui ex Israël sunt, Israëlitæ sunt. Nam & Iismael à consortio fraternali hæ-
reditatis excluditur, & compugnantes Iacob & Esau, vnius utrius claustra rupe-
tunt.) vel contenti puto aquæ viuæ, nos in holocaustū nostri, hostiam volun-
tariæ oblationis aptemus, desiderantes escas & parantes, ac primatibus illis ad
mensuram viæ hanc sententiam largientes. Omnis creatura Dei bona, & ni-
hil abjectum quod cum gratiarum actione percipitur, nos ad præmium glo-
riae illo labore nitentes, bonum est non manducare carnem, neque bibere vi-
num. Etrursus: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Et
illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ab-
stinentia enim continentia nutrix est, quæ innupta siue nupta, facilius possibi-
litatis frenos patitur, si non deliciarum calcaribus incitetur, quam sic eos qui ad
summa nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in alijs crimen esse nu-
psiæ, scientes scriptum esse: Bonum est nubere, melius est non nubere. Qui
hoc enim illicitum credunt, ipsi præmium sui laboris imminuunt. Illicitis
enim carere, iugum necessitatis est; permissa vincere, munus arbitrij. Malis ab-
stinere, disciplinæ merces est; bona supergredi, libertas meriti est, non finis im-
periij: Illud legis indulatum est terminis, hoc gratiæ reseruatum est incremen-
tis, iejuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quantum pos-
sibilitas valet, nisi laborantis extensa, quæ præter dominicam semper sint so-
lemnia, si votiva sint. His se Moses beatissimus præparans, affatus Dei di-
gnus ingressit. His predictas per Ionam Niniuitæ minas, in placidam rursus fle-
xere sententiam: His Getuliaz populus Assyria obsidione conclusus, & usque
ad deditiæ sui, experta plurima virtute conterritus, ab Holofernisi tumen-
tibus minis constantis manu fæminæ meruit vindicari: His Mardocheus A-
man crudelem superbiam, præparato sibimet ligno, acceptæ poenæ conuersio-
ne suspendit. His Iesus salvator noster in carne hominis quem adsum-
serat eruditus, suadelas diaboli tentantis obtundit. Quas & si aliter potuif-
set expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Ora-
tionibus vero ita frequenter instandum est, ut vix eas aliquod tempus interpol-
let. Scriptum est enim: Orationibus instate, vigilantes in illis. Et iterum: Quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Per has amicus dormiens
excitatur; & quamvis omnem familiam sopor altus obfederit, depromi ta-
men sibi ac porrigi panes importunus expostulator extorquet. Has, si fie-
ri potest, sola intercapedo disrumpat. Cuius rei cura in canoniciis ponen-
da est salubriter monimentis: Non quod apocrypha debeamus, præsertim
ignorata, damnare, sed quod ad scientiam DEI digestam, canonis seriem
putemus posse sufficere. Illa enim si consentiunt, superuacua sunt. Si dissenti-
unt, vitanda sunt. Sine orandi studio nemo ad DEV M intentus, sine au-
tem legendi studio nemo ad dominum esse valebit intentus. Primum, quod
huius-

EXHORTATIO AD MONACHOS. LIB. I. 118

Chuiusmodi opera ab alijs actibus caducæ occupationis abducunt, & diver-
forum exemplorum insinuata cognitio, vel bonorum appetentiam, vel malo-
rum factam esse cautelam. Neq; enim alias Petrus apostolus admoneret nos, di-
cens: Parati semper estote ad rationem reddendam, ad omnes poscentes vos de
verbo spei vestre, & fidei. Et Apostolus: Non cessamus pro vobis orantes, vt
impleamini agnitione eius in omni sapientia & intellectu spiritali. Et rursus:
Verbum Christi habitet in vobis abundantiter in omni sapientia. Nam & in ve-
teri testamento similem hominibus curam sacræ præceptionis inculcauit elo-
quium. Sicut enim David ait Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in
via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiae non sedit. Sed in lege do-
mini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et ad Iesum Nave
Deus loquitur: Non recederi liber iste de manibus tuis, & meditaberis in eo die
ac nocte. His quoq; negotijs malarum cogitationum lubrica frequenter inter-
ferunt. Et quāvis ipsa sedulitas animum ad Deum præstet intentum, efficit ta-
men in se mordax seculi cura sollicitum. Quod si haec frequenter & importunè
patitur religioso labore deditus, nunquam profecto illis carebit oiosus. Nam
quoniam studiorum membra digessimus, morum augmenta cumulemus. Il-
lud autem extra commonitionem puto, vt sit vietus facilis, vestitusq; vilis, cùm
haec tegendi corporis gratia reperta sint, non ornandi. Et illa sustinenda ani-
mæ potius, quam obruenda. His ergo, quæ suprà ostendimus, actibus manci-
patus, omne odium deponat inimici. Nec hoc tantum fine contentus, simulta-
tes amore commutet, iram patientiæ temperet freno, auaritiam abstinentiæ
forti vincat imperio, & præcipue linguam custodia taciturnitatis obsepiat, ne in
litigium controversia feruescat, ne in maledictum procurrat, ne in obrecta-
tionem maledica serpet, ne in iurationem facilis prolabatur, ne in mendacium
Dicta simuleret, ne in circumuentione astuta calleat, ne in elationem superba ia-
ctetur, sed obseruans tempus tacendi, & tempus loquendi, omne verbum oiosum,
obnoxium sciat esse rationi. Nam ideo & David beatissimus, ori suo custodiæ
deposit. Et condidit sale, benedicti Pauli pagina sacra, sermonem constituit.
Et nullum indomabile membrum esse q; linguam, testificata Iacobi pcepta signa-
runt. Sit igitur qui huiusmodi viâ scandit tacitus, mitis, benignus. Et quia charitatis
insolubilis habetur affectus, in studio parili semper alium iudicans potio-
rem. Hoc enim freno adstringit inuidiam, quam vicinæ sibi elationis sapientia
incitat iudicio, dum gratias referet sibi honoris appetit, notam miseritioris
incurrit. Nec primū ad eum quisq; percipit, si ab hominibus id requirit. Deus
enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiæ. Qui cùm de huiusmodi stu-
dio discipulos erudit, ipsum pronunciat maximū, qui minimus velit esse cun-
ctorum. Esto ab aliquibus frater tuus prop̄sius honoretur, nec illos quasi mi-
nus amicos habeas, nec hunc quasi æmulum platzæ venerationis attēdas. Quin-
iūdī iudica circate augmentū illius honoris accrescere, sciens scriptum: Si enim
gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus
Christi, & membra. Nam quicunq; aliquæ vestrum diligit, omnem dignitatem
Deo in quem vos coitis, adscribit. In hoc silentium placet, in hoc affabilitas blan-
da diligitur. Hunc rudis & innata simplicitas, hunc scientia erudita comen-
dat. Huius in ieiunij iugitate patientia, huius in abstinentiæ virtute contem-
ptus, huius lectionis assiduitate sedulitas pro diuinorum munerum diuersitate
laudatur. Haec autem sicut scriptum est, operatur unus atq; idem spiritus, diui-
dens singulis prout vult. Sicut enim corpus unum membra habet multa, omnia
autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus.
Omnes enim nos in uno spiritu, in uno corpus baptizati sumus. Singuli vobis
potestis

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

potestis omniū bonorum summā p̄sumere, si nullus se incipiat in eo, qd altero **A** præcellit, efferre. Sed enim vos inuicem nexu astrictæ charitatis arctabitis, tunc eos qui foris sunt, & in seculari actu adhuc mundilibus vinculis colligātur, no-
lite propter attētioris vitæ austeritatē dānare, scientes scriptū: Nolo iudicetis, ne
iudicemini. Et iterum: Tu quis es, qui iudicas alienum scrum; domino suo stat
aut cadit. Potens est enim statuere illum Deus. Magis benignitatis adhortatio-
nibus & illiciente blandimento viaveritatis ostensa, nubem erroris aperite, vt
non trahi incipiat unusquisq; sed lequi præcedentē. Semper duriora flectenda
sunt, ne viribus inclinata curuatio priusq; in circulū veniat fatiscēs, fragmē effun-
dat. Hinc em̄ s̄p̄ius scandalū vulgi dicaciter gignūtur. Dum ad religionis iugū
censorium arrogatur imperium, vita nostra ubat, lingua persuadeat, quia plus
autoritatis gestat exemplū, & ingerit appetitiam sui, morū lenis formatio. In
omni igitur actu vestro quasi speculo relucēte, fulgete. Vbiq; cīrūspecti, vbiq;
soliciti, ne quid liuor inueniat, ne quid rumor vel talus infligat. Fœminas pro-
bas & religiōis studio vero deditas, cū mensura veneratiōis honorate, ut nec au-
steritas inhumana, nec sedulitas sit remissa. Accessus ad vos inuicē vester nō in-
gestus sit, sed innatus, quem causa fecerit, nō quē causa sibi relaxarit. Plures au-
dite cum pluribus, aut sī quando alterius sexus frequentia deerit, vel annorum
cuīusquam est probata grauitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis, id hone-
stè, quia præcipue vobis ætas, hora, solicitude vitanda sunt. Non quo mihi fas
sit, de his qui verè semel deuota Deo pectora dicauerunt, secus estimare aliquid,
sed vt ex abundanti sic omne quod singi potest, tanquam possit & credi caue-
mus, ne in nullo famæ nostræ vulnere serpat nata ab occasione suspicio. Ipsa fa-
mæ semina priusquam linguis nutrientur, intereant. Non tamen nobis fides fa-
cti, sed possiblitas etiam releganda mendacij. Beata enim vita est præclara, de
qua nihil licet falsitati. Neq; enim ego hoc iudicium meum austerus censor arri- **B**
pui, sed coeleste imperium monitor blandus adsumpsi. Nam & sic ait Aposto-
lus: Zelans vos Dei zelo, despōdivos vni vīro virginem castam exhibere Chri-
sto, sciens scriptum esse: Ne ponatis offensionem, vel scandalum fratri. Et iterum:
Sine offensione estote iudæis & gentibus, et Ecclesiæ Dei. Et iterum: Non er-
go blasphemetur bonum nostrum. Et iterum: Ut quid enim libertas nostra iudi-
cetur ab infidelis conscientia. Et iterum: Omnia autem vestra, honesta siant. Et
iterum: Cōmendantes vosmetipso ad omnem conscientiam hominū corā Deo.
Et iterum: Prouideamus bona nō solum coram Deo, sed etiā coram hominib⁹.
Et iterum: Ut is qui ex aduerso est, confundatur, nihil habēs dicere mali. Neq;
me præterit secularis laboris inuidia in obrectationem semper religiōis arde-
re, & mordacem malignis rumoribus dentem impressum dicacitatis infigere.
Ut tatur sua mūdus natura, dū nihil in nostra inueniat disciplina. Falsitas ex mo-
re iactetur, dū nec verisimile quidem possit esse quod dicitur. Nemo ideo debet
contēnere vulnus infamiae, quia semp consueuerit rumor simulare. Sed eo attē-
tius præcauere, quod soleat etiam ficta componere. Nemo ab obrectatiōis me-
tu redditur obrectandi solennitate securus. Neq; est negligentiæ causa sollicitu-
dini continuata materia. Sit igitur pudoris ac reuerentiaz vestraz tutaz ac cīrū-
specta custodia. Necessarius ē domo, & rarus egressus. Quem aut religionis ra-
tio extulerit, aut ad substantiam victus causa exercendi operis ordinari. Mune-
ribus cunctis, nisi quæ ad quotidianum cibum annumq; vestitū suppetant, ab-
stinentes. Scientes scriptum esse: Habentes autem alimēta & quibus tegamur,
his contenti simus. Et iterum: Ut honestè ambuleris ad eos qui foris sunt, & nul-
lius aliquid desidereris. Nec quidem præbendæ eleemosynæ gratia ultra supra-
dictos victus ab illo quippiam præsumatis, scientes scriptum: Si enim volūtas
prompta

EXHORTATIO AD MONACHOS LIB. I. 11

A prompta est secundum id quod habet, acceptum est, non secundum id quod non habet. Sic illa Euangelici sermonis diuina sententia, anum pauperem, inter larga locupletum munera gemina tantum æra mittentem, magnifica accepta largitione ditauit. Quia non potest parum esse, quod totum est. Neque quisquam amplius dedit, quam qui sibi nihil reseruauit. Hæc si cui præter vos nimium videbuntur astricta, qui Dei claustra pulsare tentauerit, prout ratio sua tulerit, relaxabit. Ne quis forte aut connexus sit coniuge, aut liberis impediens. Habet præter hæc charta substantiae plurima, quæ sequatur. Nec se repulsum credat, sed aditu alterius vocationis admissum, sicut scriptum est: *Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* Non tam enīt propensiorem curam patrimoniū quām religioni in caducis magis occupatus impendat, agnoscens scriptum esse: *Et possidentes tanq; non possidentes.* Si quem tamen posteritatis compede felicior natura, si intelligatur, absolverit, causam hærendi in mundo, nisi ignarus est Dei munerum, non habebit. Cur enim viuendi voluntate non soluat, qd moriendilege rumpendum est, faciens de sorte mercedem, vt de necessitate virutem augeat: *Quinimodo, qui in suarē familiari de paruis magna, de vilibus preciosa, æterna facit de caducis, solus est postquam peruererit, nī sempiternus patrimonij sui possit esse possessio.* Si auarus non est, debet desiderare perpetua, sciens scriptum esse: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures effodiunt & furantur.* Thesaurizate autem vobis thesauros in celo, vbi neque tinea, neque erugo exterminant, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Hoc enim ei, qui non caret filijs, hortamentum est, qui caret, imperium. Ista vos cuncta congrua temporibus, apta personis, referta exemplis, condita blanditijs, affatu illice, hortamenti, mitis integritate, facilis potest persuadere qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu inuidi estis, cuiusquam estimatione fraudandi. Erat vobis certè corpus firmum, ætas in tegra, rudes animi, quamvis angusta pro humani generis varietate patebant, vel negotiandi vsus, vel studium militandi. Diuersæ artes innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Postremò non deerat, vel pauper vxor, quem vivendi pararet voluptatem, & in ista humanis sensibus pignorum blandimenta. Quæ vos omnia quidem corpore, & castis sensibus, respuentes diuinę sententia formam religiosis actibus custoditis, dicente scriptura: *Quicunq; plus me fecerit domum, aut uxorem, aut filios, non est me dignus.* Vestra igitur intuentes exempla, nec illi de meritorum summa, angusta sui estimatione desperent, qui substantia parili ad studium vitæ huius aduenierunt. In hoc ergo, filij charissimi, viuendi tramite constituti, vacate & videte qm suavis est dñs. Dies noctesq; unctionibus atq; orationibus ducite. Et mei semper, quem in opere & scientia abortiuom omnium sacerdotum præceptorem vobis tati habuistis eligere, membratore. Vigilate, state in fide, viriliter agite, confortamini, omnia vestra in charitate fiant, & Deus pacis erit vobiscum.

RELATIO MIRACULORVM DOMINI nostri Iesu Christi, quæ per imaginem ipsius facta sunt, in Besritho ciuitate, quinto Idus Nouembris.

A pud Cæsaream Cappadociæ urbem per maximam, conuenientes de singulis vrbibus Asiae, sanctissimi præfules, pro stabilitamento sanctæ Ecclesie incepserunt consilium. Siquidē apud eos de cruce lateris domini nostri Iesu Christi non exiguus error exortus esse videbatur. Qua ex re, vt præfati sumus, in iam dictav rbe maximus congregatus est sanctorum episcoporum conuentus, vt ex

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

hoc errore in vnum tractare deberent. Sed dum cuncti ex more in sanctam Ecclesiam ad residendum se contulissent, Petrus beatissimus Nicomediae urbis antistes, in medio eorum consurgens, ita ad vniuersos exorsus est loqui: Si placet, inquit, vestrae sanctitati, o sanctissimi patres, libellum vnum Athanasij Alexandrinæ urbis magni episcopi, me vobis referre delectat. Sancta synodus respondit: Placet plane, & vt legatur, optamus. Ad hæc ille libellum in medio protulit, & materiam ipsius tituli taliter agressus est legendo.

D. ATHANASII AR
CHIEPISCOPI ALEXANDRI
ni, de passione imaginis domini nostri Iesu Christi, qualis
ter crucifixa est in Syria, in urbe, quæ Berithus
dicitur, temporibus Constantini se
nioris, & Hyrenæ vxo
ris eius.

Liber I.

Hæc si immixtæ omnes filii sanctæ ecclesie,
mentis vestre oculos simul & aures erigite,
& considerantes admiramini rem gestam,
quam ad vestram scientiam transmittere cu-
pimus. Cernite cuncti infinita Dei omni-
potentis mirabilia, & eilaudes incessabiles
reddite per secula. Contemplemini eius in-
effabilem per cunctas generationes beni-
gnitatis magnitudinem, multis modis luce
clariorum, super humanum genus resplend-
uisse semper. Considerate sublime dispensa-
tionis eius mysterium, & ideo ex nimia
eius pietate permoti, adsumite planctum,
lachrymasque amaras proferre mementore, ac singultibus super tale mira-
lum in nostra generatione patratum, quod penè omnibus seculis est manda-
tum. Deo quippe nihil impossibile, sed etiam nec aliquid est difficile. Nam
super ea, quæ ipse modernis dignatus est patrare temporibus, omne cor obstu-
pescit, audientium fugit visus, hebetatur auditus. Sicut enim in passione unigeniti
ipsius expavit cœlum, Dei cæca imago est redditia, radj quoque solis
luce obrenebrati sunt, quin etiam terræmotus suo horrendo senitu abyssi fun-
damenta valide exterruit, & mortuos plurimos, quos tenebat, eructavit viui-
ficatos, ita & nunc secundo eadem signa pariter sunt innuata. Ignorau-
dientes intelligite, intelligentes obstupecite, & ea quæ vobis intima-
re curamus, plena fide & aure intenta cordis percipite. Est au-
tem huiusmodi series narrationis,

Caput

Caput primum.

A Et quædam ciuitas in Syria, inter terminos Tyri & Sidonis posita, Berit thus vocata, Antiochiae verò subdita. In hac urbe innumerabilis multitudo erat Hebræorum, quamvis eodem tempore ciuitas metropolitana obtineret dignitatem. Accidit autem, ut iuxta synagogam Hebræorum quæ magna valde habebatur, quidam Christicola à quodam suscepisset cellulā, censumq; ei ex ea redderet. In qua dum ingressus esset ad habitandum, iconam domini nostri Iesu Christi, quam apud se habebat, fixit in pariete contra lectuli sui faciem, quæ etiam continebat in se integrum domini staturam. Euoluto denique non paruo temporis spatio, fam prælibatus deicola perquirere studuit in alio loco eiusdem urbis spatiōsam domum ad habitandum. Quam quum repertisset, tollens cuncta quæ ad se pertinere videbantur, egressus est de cellula. Domini autem prouidentia id agente, Iesu Christi domini nostri iconam ibi neglectam reliquit. Hoc autem domini occulto peractum est consilio, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, ut ostenderet cunctis se colétabus, suorum miraculorum virtutem ad increpationem impiorum, firmamentum quoq; suorum fidelium. Factum est autem post hæc, ut Hebreus quidam eandem cellulam suscipiat ad habitandum. Quam ingressus, cum suis omnibus coepit habitare in ea, minime contemplatus locum illum, qui dominicam iconam apud se retinebat absconditam. Dileverò quadam idem Hebreus de suis contubernalibus inuitauit unum ad prandium. Epulantibus illos, eleuauit Hebreus qui inuitatus fuerat oculos, & vidit in interiori loco cellulæ eius iconam dominicam parieti conexam. Tunc vehementi furore exardescens, cœpit tremere dentibus aduersus eum, qui ipsum conuocauerat, dicens: Tu Hebræ uscūmis, quomodo apud te Iesu illius Nazareni iconam habes repositā? Conuicta quoq; & opprobria tanta aduersus dominum saluatorem emisit, quanta nec aures fidelium sufferre possunt, nec nos scriptis tradere præsuminius, ob iniuriam nostri redemptoris. Iudæus verò, qui illum malevolūm conuocauerat ad prandium, satisfacere illi cupiens, sacramentis terribilibus profitebatur se alii quando minime, quam præmonstrabat, vidisse iconam. Ad hæc qui inuitatus fuerat, siluit. Finito autem conuiuio, abscessit, & abiit ad summos sacerdotes & principes, & dixit eis: Notum vobis sit, quoniam Hebreus illerat Iesu Nazare ni iconam apud se retinet clanculo. At illi hæc audientes, dixerunt ad eum: Num quid possunt vera esse quæ adseris? non credimus, nisi demonstraueris. Ipse vero affirmabat, quia ego in domo eius eam demonstrare curabo. Hæc illi audientes, maximam in iram deciderunt. Sed die illo, quia iam hora incumbebat vesperina, siluerunt. Mane vero facto, summi sacerdotes, principes, & maiores na tu plebis Iudæorum, assumentes secum illum, qui eum accusauerat, ad domum ipsius velocius festinauerunt. Videntes autem vera esse, quæ dicta fuerant, facto impetu cum eo, qui hæc testificauerat, irruerunt in eum, multisq; contumelijis, ac varijs cruciatibus affectum, extra synagogam semiuium proiecerunt.

Capitulum secundum.

D Eponentes autem domini nostri Iesu Christi iconam in terra, dixerunt ad inuicem: Quoniam aures nostras tetigit non exigua opinio, quod Iesum Nazarenum patres nostri diuersis modis illuserunt, ita & nos huic faciamus. Tunc cœperunt spuere in faciem imaginis domini salvatoris nostri, & percutiebant eum alapis, & inde dicentes: Quanta de Iesu Gallæo nostri genitores fecerunt, eadem & nos huic eius imagini faciamus. Innumerabilibus itaque illusionibus dominicam illuserunt iconam. Iterum dicunt,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

in eius passione scriptum esse agnoscimus, quod eius pedes ac manus in cruce confixa sunt, nos vero quamvis moderniores tempore nil praetermittentes, addamus & hanc: Tunc crucifigentes iconam dominicam, clavos acutissimos adhibuerunt in manibus & pedibus illius imaginis. Post hanc per morti magis ac magis fellis amaritudine, dicunt inter se: Audiuimus quod patres nostri Iesu Galilaeo acetum & fel in potum cum sponsa praebuerunt, hoc & huic faciamus. Quod & sic fecerunt, apponentes ad os sancte iconae nostri redemptoris acetum cum felle mixtum. Nec sic itaque cordis sui malitiam refrenantes, iterum dicunt: Didicimus quod nostri maiores coronam contextam de spinis capiti illius crucifixi circumponerent, post modum arundine percutiebant, insultantes ei, & nos igitur nequaquam postponentes, id ipsum faciamus. Cumque coronam spinae capiti illius circumposuissent, accipientes arundinem, percutiebant caput imaginis illius, qui caput est omnium sanctorum. Ad extremum vero, quum insaniam suae mentis tolerare non possent, dixerunt, sicut veraciter didicimus, patres nostri latus Iesu lancea aperuerunt. Nos vero ne aliquid minus fecisse videamur, & hoc ipsum adjiciamus. Nullam ad hanc moram medium fecerunt, & ad ferrilanceam iusserunt, & praeceperunt cuidam Hebreo tollere eam, & valido ictu latus dextrum iconae illius transfodere. Cumque tam maximum facinus fuisset perpetratum, res mira & vehementer stupenda, nullaque vnam sculo vnam audita, ibi repente est effecta. Nam ipsius vulneris locus, aqua & sanguine illico coepit decurrere. Et sicut in passione Dei filij saluatoris mundi olim contigit cœlum expauisse, ita nunc quoque pariter Deo præstante, eadem innouantur siue reparantur. Verè enim in hoc facto non solum elementa mundi concutio potuere, sed etiam virtutes superhæc facinus exhorruere. Tibi ergo Christe cum patre spirituque sancto sit gloria indeficiens. Quis enim est sicut tu domine, & quis est Deus faciens mirabilia signa, & terribilia, & obstupescenda in celo & in terra: O admirabilis mediator Dei & hominum, θυσία, raudis redemptor ac saluator, totius bonitatis & pietatis, fons & origo. O quantus es domine Iesu in humilitate, qui cum esses Deus, morticinum nostræ carnis suci piendo homo fieri dignatus pro salute generis humani, quem impij & crudelis paulo minus ab angelis minoratum cernentes, horribili morte plectere non erubuerunt. O quam magnus es noster saluator in patientia, qui in temporis traditionis, tuo proditorio te venienti osculum praebere non renuisti, & seruo Malcho Apostoli gladio abscessam auriculam reintegragisti, quando ad passio nis victimam velut ouis mansueta ducebaris. O quantus es in misericordia Christe, spes vniuersi mundi, qui quum in cruce te ipsum hostiam Deo patri exhibuisse sanctam & immaculatam, protius crucifixoribus veniam pestulasti, vicendo ad patrem: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Tunc quidem pro nostra salute incuruatus, in eadem carne quam ex virginе sancta & immaculata adsumpseras, mortem pertulisti crudelē. Et qui eras in substantia cum patre sanctoque spiritu unus & impassibilis existens, & invisiibilis, condoluisti humanam perire naturam. Et ideo in hanc lachymarum vallem descendens, pro nostris erratibus & piaculis, fermam servilem suscepisti, in qua te permisisti ab inquis teneri flagellari, ad ultimum vero crucifigi. Nuncautem in sancta imagine tua crucifigeris domine iterum ad confusionem impiorum omnium infideliū, & ad corroborationem omnium in te credentium. Et ideo tibi omnipotenti Deo vna cum patre spirituque sancto gloria sit, per cuncta seculorum secula, decus & fortitudo, virtus atque victoria, Amen.

Capitu.

A Capitulum tertium.

AVdite omnes ecclesiæ filij, cætera quæ postmodum facta sunt, ipsius enim mysterij fuit dispensatio. Postquam enim, vt superius dictum est, latus sanctæ imaginis illius lancea apertum est, continuo exiuit sanguis & aqua. Dixerunt autem principes sacerdotum, adferatur vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei. Qui illico detulerunt hydriam, & ad locum vulneris, vnde sanguis & aqua decurrebant, itatuerunt. Quæ absque villa mora subito repleta est. Dixerunt autem ad inuicem: Quoniam susurrant Christum colentes, quod signa & mirabilia multa inaudita tecerit in mundo, quæ nemo alius potuit agere. Accipiamus hunc sanguinem, & aquam hanc, & deferamus ad nostram synagogam, & congregemus vniuersos, qui se malè habent, & ex hoc perungamus eos, & si vera sunt ea, quæ de Christo dicuntur, continuo sanabuntur, si alia ostentui habeantur à nobis cuncta, quæ à suis sequacibus astruuntur de eo. Hæc dicentes, hydriam deferunt ad synagogam, & estimantes se Christo Iesu domino nostro æterni regis filio, maximam inferre posse iniuriam. Congregauerunt igitur quoscunque reperierunt languidos, & in conspectu cunctorum Hebreorum introducti in synagogam, inter quos quidem prouectæ ætatis erat homo, quem à nativitate sua grauissima possederat corporis molestia, quæ Græca locutione παράλυτος, Latina verò dissolutio membrorum dicitur. Hic dum primum ab eis fuisset perunctus, repente de suo grabato, quasi ceruus exiliens, ad laudem filij Dei in columnis redditus, ad propria remeauit. Deinde adducentes cæcos nonnullos, loca eorum lumen perungere studuerunt. Qui ipsi statim in Iesu Christi nomine discussa cæcitate, post multos annos lumen amissum recipere meruerunt. Aegrotantes autem plurimi ad hoc spectaculum sunt adducti, manibus post terga reuineti. Cumq; & illi fuissent peruncti, mirabili Dei virtute vndiq; perfusi, sensu reintegrato pristino, ad proprium reuteruntur sanissimi, laudes Dei omnipotentis filio Iesu Christo domino saluatori nostro persoluntur ab omni populo. Tumultus autem exortus est magnus per totam eandem urbem concurrentibus omnibus, propter innumerabilia quæ siebant miracula. Et quicunq; varijs languoribus infirmos possessos habebant apud se, illuc eos deducentes perungebant, & statim sanitatem quam desiderabant, consequebantur. Omnes autem ad quoscunq; peruenire potuisse opinionem, adferentes infirmos, quos habere poterant in dominibus, paralyticos, cæcos, claudos, surdos, mutos, & leprosos siue aridos, deducebant eos ad synagogam ludorum, ubi hæc siebant signa diuinitus. Sed quamvis maxima esset hæc eadem synagoga, nequaquam tamen recipere poterat superuenientium multitudinem. Infinitæ enim erant populorum cateruæ, que vndiq; illuc confluerebat propter innumerabilia miracula & prodigia, quæ pro sua nimia prolixitate nefasti diuum generent, transgrediendo prætermittuntur. Omnes autem principes sacerdotum, & seniores, & omnis turba ludorum parvulorum ac maiorum, & mulierum, videntes quæ facta fuerant, crediderunt in dominum nostrum Iesum Christum, & dicebant: Gloria tibi sit æternæ Deus, & omnipotens pater, qui nobis indignis, quamvis sero, reuelasti unicum filium tuum dominum nostrum Iesum Christum, quem vt Esaiæ vaticinium cecinist, virgo concepit, & virgo peperit, ac post partum virgo permanxit. Gloria sit tibi Christe, quem patres nostri verum Deum & verum hominem, in cruce morte horribili aff. cere non metuerunt. Qui nunc etiam à nobis iterum passus este in imaginetua cruci ad figi. Gloria sit tibi Christe fili Dei, qui tanta mirabilia nobis miseris demonstrasti. Te credimus, tu nobis esto propitius, & nos suscipere dignare quia ex toto corde, & tota anima, atq; virtute ad te configimus. Hæc & his similia claman-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

tes dicebant, lachrymas autem amaras emittebant & singultus.

C

Capitulum quartum.

Postquam autem curati sunt cuncti, qui egritudine detinebantur, occurrit omnis multitudo ludorum ad domum sancte ecclesie, quae in eadem vrbe erat, vbi metropolitanus. Cuius prouoluti vestigia, se peccasse, se grauiter deliquisse, magnis vocibus fatebatur. Qui cum ab eis perquireret omnem rei geste veritatem, sanctam iconam domini demonstrantes, annunciauerunt cuncta, quae in ea exercuerant. Et qualiter ab ictu lanceæ, sanguis & aqua emanauit ex latere ipsius, necnon & de mirabilibus ab ea ostensis, illi retulerunt per ordinem. Ille vero interrogabat, qualiter icona ipsa ab eis suis reperta, & si ab aliquo eam excepissent. At illi retulerunt ei, quod quidam Christicola per obliuionem in cellula synagogæ proxima dimisisset eandem iconam, dum se ad alium locum transferret hospitandi gratia. Qui statim iubetur inquisiri, & repertus in presentia domini metropolitani statuitur. Cumque ab eo studiosissime fuisset interrogatus, quomodo icona apud se deuenisset, vel a quo tam mirabiliter posita esset, respondit dicens, quod Nicodemus qui ad Iesum nocte venerat, proprijs manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli ~~discipulus~~, cum diem sibi cerneret adesse extreum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeon, & Symeon Zacheo & sic per successores temporum in Hierosolyma perdurauit, usquequo subuersio illius urbis patrata est quadragesimo & tertio anno post ascensionem domini saluatoris ad coelos. Sed biennium ante Titus & Vespasianus eandem subuerterent urbem, admoniti sunt a spiritu sancto fideles atque discipuli Christi, ut relicta urbe, ad regnum se transferrerent Agrippa regis, quia ipse tunc Agrippa Romanis federatus erat. Qui egressi ab urbe, omnia quae ad cultum nostræ religionis vel fidei pertinere videbantur, secum auferentes, in has regiones transiulerunt. Quo tempore etiam icona, cum ceteris rebus ecclesiasticis deportata, usque hodie in Syria permanxit, quam ego ipse a parentibus ex hac luce migrantibus mihi traditam, iure hereditario usque nunc possedi. Haec certa & manifesta ratio est de icona sancta domini saluatoris, qualiter de Syria in Iudeæ partes deuenit. Auditis his sermonibus reverendissimus metropolitanus, valde hilaris redditus, conuersus ad populum Israeliticum, dicebat: Conuertere Israel ad deum inum patrem vniuersorum viuentium, & adora nobiscum eius filium, per quem sunt oportnia creata, & spiritum sanctum, qui est viuificator cunctorum viuentium, & illuminator nostrarum animarum. Festina debitum absoluere votum. Omnis autem turba stirpis Iudaicæ, clara voce coepit cantare, & dicere: Unus Deus pater, & ipse ingenitus. Unus filius, & ipse unigenitus Christus, quem patres nostri cruciferunt, & nos ipsum agnouimus verum dominum. Unus spiritus sanctus, & ab utroque procedens, per quem veraciter nos credimus esse saluandos. Haec dicentes, prostrati genibus ipsius, veniam postulabant de suis consequi sceleribus, per baptismi remedium. Quos suscipiens beatus antistes cum suis clericis, per dies plurimos de disciplina erudiuit Christiana. Ad ultimum vero catechumenos factos, & triduano peracto seiunio, ex aqua & spiritu sancto regenerauit eos.

Capitulum quintum.

Postquam vero baptismum consecuti sunt, rogabant enixius sanctum virum, ut synagogam suam ecclesiam consecraret in honore sancti Salvatoris mundi. Quorum petitionem minimè aspernatus, synagogam illorum, quae maior esse videbatur, in nomine unigeniti Dei filii redemptoris mundi, consecravit. Exiungitaque per diuersas orbis terræ nationes & provincias

A prouincias mos inoleuit, ut basilicas plurimas vel oratoria, pontifices Christianæ legis in honore sancti saluatoris mundi condere & dedicare non desinant. Nam antea antiquiores nostri, vel maiores, hoc peragere minimè presumptiunt. Sed ad narrationis nostræ ordinem reflectamus articulum. Rogauerunt autem metropolitani præfatum virum, ut cæteras synagogas eorum in honore quorundam beatorum martyrum consecrando reconciliaret. Itaque & huic petitioni libenter animum accommodauit, & quæ illi suggesserunt, Dei iuuamine fecerunt, cuncta expleuit deuotus. Factum est gaudium magnum in ciuitate illa, non solum de sanitate corporum, quæ emanauerat maxima, sed & de tantis animabus, quæ ab interitu satanae ad vitam æternam fuerant reuocatae.

Capitulum sextum.

Venerabilis verò & summus antistes, die noctuq; varijs fluctuabat cogitationibus de hydria, quæ dominicum intra se retinebat cruentum. Valde hæsitans quid de ea oportunum fuisset peragere. Tandem autem salubriter reperto consilio, omnium ecclesiarum, quæ per orbem terræ longè lateq; consistebant, inestimabile atque profuturum prouidit consolationis remedium. Denique ampullas præcepit fieri vitreas, in quibus portiones misit singulas de sanguine & aqua, quæ de imagine domini saluatoris nostri decurrerant, quas etiam per Asiam, Africam, Europam, per suos nuncios dirigēs, cuncta quæ apud urbem iam dictam suo tempore contigerant, deuenisse suis scriptis vel eloquij manifestissime vniuersis sanctæ Ecclesiæ filijs viriliter declarauit. Hoc insuper ab eis efflagitans, ut per annos singulos in mense Nouembri, qui apud Hebræos est nonus, apud nos verò mensis undecimus, nono die ipsius mensis, id est, quinto idus Nouembbris, non minori reverentia, quam natalis dominii vel paschalis, ista dies præcipua obseruatione colatur.

B Capitulum septimum.

Hec est vera & vehementer credula ratio de cruento lateri domini nostri saluatoris, qui profluxit de sancta imagine ipsius, quæ crucifixa est in Syria, in Beritho ciuitate. Hic est etiam sanguis ille dominicus, quæ apud plerosque repertus esse dicitur. Nec esse aliter aestimandum est & verè catholicis, preter id quod scribitur à nobis, quasi ex carne & sanguine Christi aliquid possit in mundo inueniri, nisi illud, quod in ara altaris per manus sacerdotum quotidie spiritualiter efficitur. Hæc ergo sciens, amantissimi patres & fratres, acceleravi declarare, vobis ad ædificationem animarum vestrum, ad incrementum vestrae fidei, ut & in hoc scire valeatis, quanta sit virtus & pietas domini saluatoris nostri Iesu Christi. Idecirco in fide fortis estote, & congaudete super magna & obstupescēda eius miracula, quæ in nostra generatioē à Deo sunt patrata. Et date illi gloriam cum lætitia gaudentes, & cum nimia cordis compunctione tuis maiestati immensas gratias agite, eo quod fidei suæ, & scientiae dignos nos fecit esse. Ipsi Christo Iesu saluatori nostro cum patre sanctoque spiritu gloria sit honorque, laus etiam perennis. Qui semper in eternum

atque indiuisum absque initio & fine obtinet
imperium, Amen.

DOMINI A THANASII ARCUS CHIEPISCOPI ALEXANDRI-

ni, de virginitate, siue de exercitatione.

Rimus sermo salutis, factus est ad virginem. Primum omnium crede in unum Deum, patrem omnipotentem, visibilium patriter & invisibilium conditorem, & in unicum eius filium Iesum Christum, qui est ex substantia patris, eidem aequalis per omnia, qui erat ante secula: & in spiritum sanctum, qui est in patre ac filio, qui a patre mittitur, ac per spiritum datur. Pater, & filius, & spiritus sanctus, tres personae, una deitas, una potestas, unum baptismum. Siquidem ipse Deus noster, qui est pater universorum, sex diebus fecit cœlum ac terram, mare, & omnia quæ in his sunt. Ipse enim exornauit cœlum sole & luna, stellisque pulcherrimis: sed militer & terram decenter fundauit, super aquas, exornans eam plantis & arboribus omnijugis, huiusque iussu manant amnes melliflui, fontiumque perennes scatebræ profiliunt, præcepitque terræ & produxit carnem, ac genuit omnes bestias terræ, iuxta suum quoddque genus. Mandauit aquis, & producerunt pisces, fecitque cete grandia. Omnim autem postremum condidit hominem, cui tradidit omnia in famulatum. Dixit enim Deus filio suo: Faciamus hominem iuxta imaginem, iuxtaque similitudinem nostram. Et formauit dominus Deus hominem sumpto luto de terra, & collocauit eum in paradyso deliciarum. Immisit autem Deus Adæ stuporem ac soporavit, sumptaque una de costis eius, impleuit carnem pro ea, & adficauit costam, quam sumperferat, ita mulierem, & adduxit illam ad Adam, dixitque: Adam: Hæc nunc caro de carne mea, & os de ossibus meis. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Propter hoc relinquet homo patrem suum ac matrem, & adglutinabitur vxori sue, & erunt duo in carnem unam. Audi ancilla Christi, audiant oës quicunque volunt salvi fieri, & auribus excipiant verba oris mei, suscipiantque aures tuæ verba diuinæ afflatu prodita. Mysterium em, inquit, hoc magnum est, quemadmodum ait beatus Paulus, qm cum adharet vir uxori, unum corpus sunt ambo, ita rursus, quod quis vir aut quæcumque mulier adharet domino, viens spiritus est. Etenim si quæ mundo adglutinantur, relinquunt patrem ac matrem, & adiunguntur hominibus mortalibus: quanto magis virgo continens debet omnia terrena relinquere, solique domino adglutinari. His quæ dico, ipse etiam Apostolus attestatur, dicens: Mulier innupta, sollicita est de his, quæ sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu: quæ vero nupta est, sollicita est de his, quæ sunt huius mundi, quomodo placeat viro, & divisa est. Hoc igitur dico, quod omnis virgo viduâve continens, si habuerit solitudinem in hoc mundo, ipsa cura maritus eius est. Quod si possessioes, si facultates habeat, ipsa sollicitudo polluit illius mentem. Quæadmodum enim per maritum corpus polluitur, sic & affectiones mundanæ, animam simul & corpus continentis polluunt, nec iam est sancta corpore ac spiritu. Cæterum eius quæ curat opus Dei, sponsus est ipse Christus. Quæ enim viro mortali desponsa est, quod vult vir ipsius, facit. Sic enim dictum est, quod uxor sui corporis potestatem non habet, sed vir. Accursum: Quemadmodum Ecclesia subdita est domino, sic & uxores maritis in omnibus. Ex rebus enim mundanis si velimus, res coelestes intelligere licet. Porro, quæ coelesti sposo iuncta est, facit quod vult sponsus ipsius. Hæc est autem voluntas Christi, ut quisquis ipsi adhereret, nequid

vt coane-
cunt

Virgo
Christo
nupta

Dico

caelus

A neq; oīmo huius secū adferat, neq; terrenarū rerū cura teneat, sed de so-
la crucifixi cruce gloriē, eamq; baiulet, etis curā ac sollicitudinē gerat noctu par-
riter atq; interdiu, vtq; incessanter laudē & gloriā ipsius & hymnis celebret, vtq;
mentis oculū habeat illuminatū, quo videat que sit voluntas ipsius, eamq; perfici-
at, vt simplex habeat cor, vt animū purum, vt sit misericors, vt quemadmodum
ille misericors est & miserator, sic & hic illum sequens mitis sit ac quietus, tole-
rans malorum, neq; cuiq; malum pro malo reddat, multas sustinens contumelias,
quemadmodū ipse à ludæis affectus est contumelij, plegasq; perpessus est, & su-
stinxit cruciatus. Nā ipse hēc pertulit. Cū mēm alapa percussus esset à seruo po-
tificis, nihil fecit, tantū dixit: Si male locutus sum, prohibe testimonium de malo, si
verò bene, quare me cædisse. Qui terræ præceperat, vt Dathan & Abiron viuos
deuoraret, poterat efficere, vt & hunc qui manum extenderat verberaratq; con-
ditorem suum, viuum absorberet, sed pertulit, nobis exemplum relinquens, vt
nos ipsius sequamur vestigia: Tu porro homo, non sustines à cognato tibi ho-
mīne affici contumeliam imitare dñm tuum. Etenim si ille, cū mē esset Deus, tua
causa sustinuit ab homīne peccatore, cædi alapa, tu indignaris, q; homo tui simili-
lis in te dixit con uitum, ac moliris in illum talionem: O miram clemētiam, dō in-
signem incogitantiam. Propter hoc & nobis vltio parata est, & ip̄u nobis ignē ac
cedimus, q; cū mē simus ratione prædicti, rōne carentibus animantibus nosip̄lossi
miles reddamus. Vehemēter humilis venit in hunc mundū, & cū mē esset diues,
propter nos egenus factus est, vt nos illius in opia diteceremus, & cū mē esset De-
us, propter nos hō factus est, ac natus est ex désp̄a Maria, vt nos eniperet è po-
testate diaboli. Vnde nos seruare cupiens, facit seipsum stultum in hoc mundo,
vt apud Deum habeatur sapiens. Homines enim, eos qui dare callent & accipe-
re, emere ac vendere, tractare suffurariq; res proximi, usurpare aliena, fœnera-
ri, atque ex uno obolo facere duos, prudentes appellant. Deus autem illos fatu-
os, imprudentes & peccatores vocat. Audi siquidem quid ipse Deus per Hiere-
miam Prophetam loquitur: Populus hic, filii imprudentes sunt, vt faciant ma-
la, bonum autem facere nesciunt. Item beatus Paulus: Sapientia mundi huius,
stultitia est apud Deum. Rursus: Qui vult fieri sapiens, stultus fiat, vt sit sapi-
ens. Iterum dicit idem: Fratres nolite fieri pueris sensibus, sed malitia parvuli e-
stote. Deus enim vult vos ad res terrenas stultos esse, sed ad cœlestes pruden-
tes. Nam aduersarius noster diabolus malitia sapiens est, & nos oportet sapien-
ter inuadere, quo vincamus illius insidias, quas malis artibus in nos traxit.
Loquitur enim & Saluator in Euangelijs: Estote prudentes sicut serpentes, &
simplices sicut columbae. Verū, qui sapiens apud eum vocatur, hic est qui
sapiens est ad explendam Dei voluntatem, & ad seruanda illius mandata. Modestia

Magnum salutis remedium est, animus modestus ac submissus. Etenim Sa-
tanás non ob scoriationem, aut ob adulteria aut furtum deiectus est è cœlis, sed
ob superbiam ipsius deiecit eum Deus ad inferiores partes abyssi. Sic enim
dicebat: Ascendam & ponam sedem meam in conspectu Dei, & ero similis
altissimo, ac propter hunc sermonem deiectus est, facta que est illius haereditas
ignis aeternus. Itaque superbia in diabolo est, modestia in Christo. Nam ipse
dominus dicit: Qui vult inter vos esse magnus, sit omnium seruus, Deus enim
humilium est. Diligamus vehementer ieunium, magna custodia est ieunium,
& deprecatio atque eleemosyna. Liberant enim hominem à morte. Siqui-
dem quemadmodum propter cibum & inobedientiam electus est Adam è
paradiso, sic rursus per ieunium & obediētiam qui vult ingreditur paradisum,
Hac virtute orna corpus tuum dō virgo, & placebis cœlesti sponso. Etenim que
mundo se se applicant, & vnguentis, odoribus, aromatibus, preciosisq; vestibus,
auroq;

ieunium

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

auroq; corpora sua exornant, vt placeant hominibus, Deo placere non possint. **C**hristus autem nihil horum petit abste, sed tantummodo cor purum, & corpus immaculatum, ieiunioc; castigatum. Quod si qui venerint dixerintq; tibi, ne ie-
juna frequenter, aliequi redderis imbecillior, ne credas illis neque auscultaueris
eis, nam diabolus illos subornauit. Memento q; scriptum est, cum tres pueri ac
Daniel captiui tenerentur a Nabuchodonosor rege Babylonis, alijq; pueri cū il-
lis, rexq; illis præcepisset, ut ederent de mensa ipius, biberentq; de vino ipsius,
Daniel ac tres pueri nolebant vesci de mensa regis, sed dicunt eunicho, qui eos
curando susceperebat: Da nobis de leguminibus terræ, & comedemus: anq; illis
eunuchus: Metuo regem qui prescripsit vobis cibū & potū, ne quādovis facies
facies vestre tristes in oculis regis, preter alios pueros vescentes de mensa regis, et
tendēnet me. Dix erūta aūt illi: T'enta famulos tuos dies fermē decē ac da nobis
dediq; illis legumina in cibū, & aquā ad bibendū, & adduxit eos in conspectu
gis, & visu sunt facies illorum insignes supra pueros alios vescentes de mensa
regis. Vide quid facit ieiuniū, & morbos sanat, & pituitam corporis exiccat, & de-
mones ejicit, & cogitationes prauas excutit, & mentē reddit splendidorem, &
cor purum & corpus sanctificatum, & throno Dei commendat hominem. Ac ne
putes hęc temerē dici, habes testimonium in euangelij, quid à seruatorē dicitur:
Interrogauerat eum discipuli ipsius, dicentes: Domine, ostende nobis, quomodo
immundi spiritus pellantur. Dixit aūt dominus: Hoc genus non ejicitur, nisi
precatione & ieiunio. Quisquis igitur ab immundo spiritu turbatur, si cogita-
uerit vñscq; fuerit hoc pharmaco, nimis ieiunio, protinus spiritus malus in an-
gustiam redactus discedit, territus ieiunio. Nam prorsus gaudent demones cra-
pula & ebrietate corporisq; requie. Magnam vim habet ieiunium, magnaq; per
illud fiunt benefacta. Nam vnde & homines ingentia perfecerunt miracula, vnde
per eos signa fiunt, vnde sanationes egyptiis in hos donat Deus, nisi o-
mnino per exercitationē & macerationem corporis, perq; modestiam animi, per
bonā vitę moderationē ieiuniū em angelorum vita est, qui illo vtitur, in angelō
rum ordine est. Ac ne putas dilecta, q; res vulgaris sit ieiunii. Non em qui tanū
ab edulis ieiunat, illae prestat virtutē, sed qui abstinet ab omni malo opere, huic
imputatur ieiunium. Etem si ieiunes, nec seruē os tuum ne loquatur se in ieiuniū
prauum, aut iracundiam, aut mendacium, aut perfidium, aut si loquaris contra
proximum tuum, si haec, inquam, prodierint ex ore ieiunatis, nihil profecit, ve-
rūmetiam totum laborem suum perdidit. Tu igitur ancilla Christi, & cōmores
quotquot volunt consequi salutem, si ieiunaueris, purifica teipsam ab omni car-
ritia. Nam qui diligit pecuniā, non potest Deum diligere: radix enim omnium
malorum est avaritia. Inanem gloriæ cupiditatem & arrogantiam vehementē
fuge. Si tibi suggesterit cogitatio q; facta es magna pulchritus, quodq; profecit
virtute, ne credideris illi inimicus enim est, qui obstat, quicq; inanem gloriæ cupi-
ditatem submittit. Nefastineas igitur cogitationem subiectum animum tuum.
Quod si tibi suggesterit cogitatio, dicens: Noli laborare adē molestē, poteris
fieri salua, ne audias illam, inimicus enim est, qui suggesterit remissiōnem ac negli-
gentiam, quo deicias a tuo probo vita instituto. Multæ sunt enim artes, quibus
hostis vtitur aduersus seruos Dei. Suggesterit enim hominibus, vt illis subiecto
cogitationes ad efferendum cor ipsorum. Tu vero ne recipito laudem hominum,
Quod si quis tibi dix erit, beatus es, dic illi, si exiuerō ex hec corpore reci-
tavita, tunc beatus siam, nunc autem non credo mihi ipsi, quod sim beatus.
Tentatio-
nē varia. Siquidem homines vcluti ventus, sic mutātur. Frequenter autem suggesterit tibi,
vt contemnas vescentes, ne credideris illi, alienus enim es, sed omnium misericordia
te ipsum adest, vt multos præcedas in regno cœlorum, atq; apud Deum sub-
limis

- A** limis feras. Suggestit autem iniunctus etiam magnam exercitationem, ut corpus irabecille & inutile reddas. Tu vero in sejunctio perseverato, iejuna totum annum, etiam si nulla cogat necessitas. Hora vero nona dies, cum iam in hymnis & precibus perseveraueris, sume panes tuos cum oleribus conspersis oleo, omnia pura quecumque carent anima. Tu vero virgo, ne quis cognoscat exercitationem tuam, ne ex proprijs quidem tuis cognatis, sed si quid facis, in occulto facito, & pater tuus celestis qui videt in occulto, reddet tibi in aperto. Quod si manifestaueris vitam tuam, nascitur tibi vana gloria, damnoque afficit: quod si quam inuenieris animam concordem laborantem Deo, quemadmodum & tu facis, huic soli patefacito secreto. Illic non est inanis gloria, dixisti enim, ut seruetur anima. Multam mercedem accipies, si per te seruata fuerit anima. His, qui audiendicupidi sunt, loquere ea quae conducunt: si non audiuerint nec fecerint, ne quid loquaris. Dicit enim Deus: Nolite sancta dare canibus, neque prosciatis margaritas vestras ante porcos. Canes enim ac porcos appellat Deus eos, qui infamem agunt vitam. Nam margaritae sunt preciosa Dei eloquia, quae solis dignis dantur. O beata anima, quae audiuerit hos sermones scriptos in libro hoc, & quae fecerit eos, testificor omni homini audienti verba haec & facienti, quod nomen eius scribetur in libro vita, & in tertio ordine angelorum inuenietur. Si oras aut psalms, aut legis, sola sedeto, ne quis audiat nisi tu sola. Aut nisi habueris concordem unam aut duas virginis, dicit enim Christus, ubi duo aut tres sunt congregati propter nomen meum, illis sum in medio illorum. Depone muliebrem affectum, & sume fiduciam fortitudinemque. Nam in regno coelorum non es masculus & femina, sed & omnes mulieres quae strenue se gesserunt, virorum ordinem sortiuntur. Obliviscere iuuenit ornametorum, ut accipias honorum illius pulchre viduae: ait enim sic Paulus: Honora viduas quae verae viduae sunt: quae vero vera vidua est ac desolata, spem habet in Deo, & perseverat in precationibus & obsecrationibus nocte ac die: quae viuit in deliciis, viuens mortua est. Vidua eligatur non minor annis sexaginta, quae fuerit viuis viri vxor, si filios educavit, si hospites exceperit, si sanctorum pedes lauit, si afflictis subministravit, si in omni opere bono fuit assida: iuniores autem viduas rejice. Quum enim lascivierint aduersus CHRISTVM, nubere volunt, habentes condemnationem, quod priorem fidem irritam fecerunt. Tu vero si non facis quae habent speciem iuuenilem, non audis iuuenula, verum etiam anus appellaris, proque an honoraris. Substantia vestrum tuarum ne sit preciosa, pallium tuum nigrum, non tintura tinctum, sed nativo proprioque colore, aut ad concharum speciem accedens. Tum maphorium crassum eiusdem coloris, ac manicae laneae, quae tegant brachia, usque ad manuum digitos. Capitis pilos habeto circuntus, deinde vitta linea caput obtingat, ad haec cuculus & humerale crassum. Quod si occurras homini, testa facie esto, in humum defixis oculis, nec attollas faciem tuam aduersus hominem, sed Deo tantum exhibeas tuo. Cum stabis ad orandum, sint pedes tui testi calceis. Nam hic amictus decet sacris vacantem. Ne nuderis, sed noctu pariter & interdiu uestis tua tegat corpus tuum nudum. Ne qua mulier videat corpus tuum, nisi summa cogat necessitas, immo ne ipsa quidem sciaste nudatam corpore. Postea quam enim Deo continentiam professa es, corpus tuum sanctificatum est, temploque Dei factum. Non conuenit autem, ut Dei templum a quoquam nudetur. Prospera valetudine non ibis ad balnea, nisi summa urgeat necessitas. Nec corpustuum totum immerges aquae, quoniama scera es domino Deo, nec ullare mundana contaminabis carnem tuam, sed solam faciem lauato, solisque manus ac pedes. Cum faciem laueris, non laubis ambibus manibus, neque defricabis genas vultus tui, nec

Cibus

Serme

Precatio

Virago

Cultus

Cultus

idōχρος.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tui, nec adhibebis herbam, neque nitrum, neque quicquam his assimile. Nam hec faciunt mundo deditæ, sed aqua pura lauato. Non inunges corpus tuum vnguen

Vactio *to precio, nec admibebis ventibus suis aromata preciosa. Quod si corpus tuum fuerit imbecillus, vtere modico vino propter stomachum. Siverò, quod Deus auertat, incederis in afflictionem, tu ipsius curam habeto, ne des ansam hominibus, ut dicant tibi hanc afflictionem accidisse ex duritia vitæ. Verum priusquam te quisquam admoneat, prospicias tibi, donec conualueris, ac rursus ad eandem redeas regulam. Per omne vitæ tempus in ieiunijs, precibus & eleemosynis per securato. Beatus qui aufculcat ligna & eos dicit. Neccedat sermo Dei ab ore tuo.*

Lectio

Lectio redeas regulam. Per omne vitæ tempus in ieiunijs, precibus & eleemosynis per sevareto. Beatus qui aufculat hiunc agnosco. Nam cedat forma Dei ab ore tuo.

**Eucharis-
tia** Si autem tempore opus tuum, et plurimum meditari, et laudes praeterire, ad psalmos edifice. Sol exoriens videat librum in manu tua. Post tertiam horam, peragito communionem, quoniam hac hora adductum est lignum crucis. Sexta hora celebrato prece cum psalmis, opporationibus & obsecrationibus, quoniam hac hora filius Dei sublatus est in cruce. Hora nona rursus esto in hymnis & laudibus Dei cum lachrymis confitens peccata tua, Deo supplica, quoniam hac hora dominus in cruce pendens, reddidit spiritum. Post communionem autem horae nonae, comedere panem tuum, gratias agens Deo super mensam tuam hunc in me ducit. Benedicque Deus, cuiuslibet mecum auventus meo cui deo colimus.

Vespertina, nā videtur oībis id solletere fieri. Eadē sunt apd Chrysostomum hunc in modum; **Benedictus Deus, qui aīs me a iudeitate meā, quod das animam am omni carnī, imple gaudio & lætitia cor meum, vt semper omnem habentes sufficiētiā, abundemus in omne opus bonum in Christo Iesu demino nostro, cum quo tibi gloria & honor & imperium vna cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.** **Cumq; accumbens mensa cœperis frangere panem, primū m ter signato, deinde gratias agens, dicio: Gratias agimus tibi pater noster pro sancta resurrectione, per Iesum enim filium tuum, notam nobis eam fecisti, & quemadmodum hic panis erat super mensam distributus, & congregatis factus est**

Panis fa- vnum, ut tua congregetur ecclesia, a tribus terræ in regnum tuum, quoniam
cer. tua est potentia & gloria in secula seculorum, Amen. Quod si tecum adfuerint,
duæ træsve virgines, gratias agant super panem appositum, simulq; coniuicetur.
Porro, si reperiatur in mensa catechumina, ne coniuicetur cum fidelibus, neque
discumbas ad edendum panem cum illa. Rursum non discumbes ad edendum
panem tuum cum mulieribus solutioribus & scurrilibus, nisi compellat necessi-

Cōdictus. panem tuum cum mulieribus ieiunioribus & ieiunib⁹, non cōpellat nec emtas. Tu enim sacra es domino Deo, tuusq; cib⁹ ac potus sanctificatus est, nā pre-cib⁹ sacrisq; verbis sanctificatur. Virgines p̄ia, Deoq; deditæ, tecum capiant cibum. Non cœnabis cum mulieribus superbis, neque tibi concilia bis amicitiam cum muliere fatuosa. Ait enim diuina scriptura: Qui tāgit picem, in quinabitur, & qui commercium habuerit cum superbo, similis illi reddetur. Cūm mulier d̄ues accumbit ad mensam tuam, si videris interea mulierem pauperem, inuita illam ad edendum, nec erubesces ob divitis præsentiam. Noli diligere gloriam mundi, nisi p̄iis opib⁹. Ie. 10. 1. Dux. Dux enim opib⁹, non sibi

Regula alterius monitis non auscultat, utraque alteram contemnit. Sed bonum est, ut adolescentula sit sub anu. Neque enim anus obsecundat adolescentulæ. Vix virginis, quæ non est sub regula. Est enim veluti navis non habens gubernatorem. Et enim cum fractis gubernaculis non habeat viæ ductorem, iactatur fluctibus huc & hoc, donec impingat in saxum, moxq; deperit, sic est omnis virgo non habens quem vereatur. Beata virgo quæ fuerit sub regula. Erit enim veluti si fugitera viles in paradyso. Si quidem veniens agricola illius per purgat palmites, irrigatque reuellens malas herbas in circuitu eius. Illa vero habens Deum cultorem, reddit preciosum fructum suum in tempore oportuno. Observa verò inter edendum

- A** ac bibendum, ut glorifices Deum hymnis, qui solent super mensam dici, & erit cibus ac potus tuus sanctificatus. Vbi vero surrexeris a mensa, rursus gratias agens, dicens: Misericors & misericordia dominus, cibum dedit timentibus ipsum. Gloria patri & filio, & sancto spiritui. Postquam gloriam Deo dictam, rursus perfice precationem, sic dicens: Deus omnipotens ac dominus noster Iesus Christus, nomen quod est supra omne nomen, gratias agimus tibi, ac laudamus te, quoniam tuorum bonorum fecisti participes, videlicet corporalium alimentorum, regamus & obsecramus te domine, ut & coelestes nobis epulas largiaris: da nobis tremere ac reuereri adorandum ac preciosum nomen tuum, ne praetergrediamur pracepta tua, Legem tuam & iustitias tuas insere cordibus nostris. Sanctifica verò spiritum nostrum, animam nostram, & corpus nostrum per dilectum filium tuum Iesum Christum dominum nostrum, cum quo tibi gloria, honor & imperium in secula seculorum, Amen. Sunt enim quidam in mundo dediti, qui carent intelligentia, brutorum animalium more pascuntur, mane surgentes querunt quem circunueniant, quem opprimant, ut expleant fœdum ipsorum ventrem. Hinc non norunt ad mensam glorificare Deum. De his loquutus est dominus ille Paulus: Hi sunt inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter, & gloria in pudendis eorum, qui terrena sapiunt. Nostra verò conversatio in celis. Isti deteriores sunt & bestijs & iumentis. Siquidem iumenta feræque non sunt conditorem suum Deum, eumque laudant. Homines verò quoniam manibus illius conditi sunt, & ipsius imaginem gerunt, non norunt eum à quo sunt conditi, sed ore quidem confitentur illum, factis autem negant eum. Tu credis esse Deum, bene facis, & dæmones credunt & contremiscunt. Fides sine operibus mortua est. Quid proderit homini, si confiteatur esse Deum, cum suis malefactis abneget illum? Quomodo profitebitur se illum habere dominum,
- B** cum illi non seruat? Propter hoc enim dicitur dominus cius. Et serui agnoscunt eos, à quibus empti sunt. Proinde nos quoque debemus honorare eum, non verbis tantum, sed & factis. Siquidem ipse dominus noster Iesus Christus in evangelio testatus est, dicens: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum celorum. Et rursus: Non assumes nomen domini Dei tui in vanum. Rursus alibi præcepit nobis, dicens: Discedat ab iniunctitate quisquis nominat nomen domini. Sed vis ne scire, quod bestiæ & iumenta non sunt Deum, ac laudant illum; Audi sanctum spiritum præcipientem illis in hymnis: Benedicite bestiæ & omnia pecora dominum, nisi benediceret, nequaquam illis præciperet. Nec illa solum benedicunt, verum etiam omnis creatura visibilis & invisibilis sine intermissione benedicit Deum. Et tu igitur famula Dei, siue surgis siue sedes, siue quid operis facis, siue edis, siue dormitura petis cubile, siue expurgaris, ne recedat laus Dei à labijs tuis. Beatæ aures quæ excipiunt hos sermones. Quod si venerit hora duodecima, maiorem & crebreorem celebres communionem cum virginibus tuis quas habes uianimes. Quod si non habueris uianimentem, sola peragito Deo præsente & audiente. Bonum est effundere lachrymas in conspectu Dei. Memento horæ duodecimæ, quoniam in hac dominus noster descendit ad inferos, quoniamque vidisset illum tartarus, inhorruit expauitque, dicens: Quis est iste, qui cum potestate magna que virtute descendit? Quis est, qui portas inferiorum ferreas contrivit, & vectes adamantinos confregit? Quis iste qui descendit è celis, & crucifixus est, & à me morte teneri non potuit? Quis est iste, qui soluit vincula eorum, qui tenebantur à me captiui? Quis est iste, qui sua morte me morte destruit? Propterea debemus nobis cauere in hora illa, cumque lachrymis noctu inuocare dominum. Magna enim virtus est lachryma, ingens benefactum, magnaque peccata & iniquitates lachrymis aboletur. Testimonium Lachrymarum laus

Gratiarū
actio.

Fides

Synaxis;
hora duo-
decima q.
nobis opē
nor est se-
prima ve-
lptina.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

præbet mihi sanctum Euangeliū. Cùm enim seruator traditus esset Iudeis, tum Petrus illi cum iureiurando ter abnegauit, priusq; cantaret gallus. Sed Christus conuersus intuitus est Petrum, & recordatus est Petrus verbi domini, quo modo dixisset ipsi: Priusq; gallus cantet, abnegabis me ter. Et egressus foras, fleuit amarè. Vides remedium lachrymarum, vidisti qualem iniuitatem deleuerint. Quid enim hoc malo peius, q; ter cum iureiurando dñm abnegauit; & tamam iniuitatem lachrymis deleuit. Vides quantā vim habeant lachrymæ. Nam illa scripta sunt ad nostrā correptionē, vt nos illa sequentes vitā & eternā hereditate possideamus. Nō multi habēt gratiā lachrymarū, sed i; tantū, qui mentē habent in coelis, qui rerū terrenarū sunt obliti, qui non faciunt prouidentiā carnis, qui ne norūt quidē an sit mundus, qui mortificarūt membra quæ sunt super terrā. His solis datus est luctus lachrymarum. Cùm em̄ purā habeant mentē ac perspicaces cordis oculos, adhuc verantes in terris, vidēt poenas inferorū, & cruciatuſ ſemipaternos, quibus puniuntur peccatores, vident ignē & eternū, ac tenebras exteriōres, vident fletum ac stridorē dentium. Similātūt vident & celestia munera quæ Deus largitus est sanctis, vident glorias & coronas, stolasq; sanctas, vesteſq; regias, ac lucida penetralia, & delicias inenarrabiles ac vitam ſempiternam. Sed quid differo dicere, quod est omnium maximū miraculū: Quod quisquis habet purā mentem, ipsum etiam Deū internis oculis contēplatur. Qui nō igitur fiat, vt non velit flere lugereq; qui talia videat. Flet em̄ ac plorat, vt libereretur ab illis acerbis supplicijs, rufus plorat obſecransq; postulat, vt celestibus illis bonis dignus habeatur. Eoq; sancti oderunt hunc mundū, ſcientes qualium honorū hæreditatē ſint habituri. Itaq; qui requiem habet in hoc mundo, ne ſperet eternam illam requiem. Regnum enim cœlorum, non eorum, qui hic requieſcūt, ſed illorum qui in afflictione multa atque angustia peregerunt hanc vitam. Non enim acceperunt illud gratis, ſed cum magnis laboribus, perperuisq; fudoribus id ſibi parauerunt, quos dignatus eſt Deus. Non eſt illis curē quantumcumq; hic laborauerint. Verūt ſimulatq; illic ingressi fuerint, obliuiscuntur laborū ac dolorum, quoscunq; paſſi ſunt in hoc vano mundo, præ multa & inenarrabili reſolutione ipſis data. Quid aī homo? Ecce duæ viæ propositæ ſunt in conſpectu tuo, vita & mors, quocunq; volueris ito, & ecce ignis & aqua, quocunq; volueris

Arbitrū. extende manum tuam, in te ſitum eſt an velis parare vitam, & in te ſitum eſt, an velis parare mortem. Mors igitur eſt mundus, vita autem eſt iuſtitia, procul ligatur mundus ab eſt à iuſtitia quantum mors ab eſt à vita. Itaq; ſi ambulaueris in mundo, in morte ambulas, & extra Deum eſi uixta diuinam ſcripturam. Si in iuſtitia ambulaueris, in vita ambulaſti, nec te tanget mors. Non eſt enim apud iustos mors, ſed translatio. Transferuntur enim ex hoc mundo in eternam requiem. Et quemadmodum aliquis egreditur e carcere, ſic & sancti egrediuntur ex hac misera vita, ad bona ipſius præparata, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentiibus ipſum. Peccatores autem præterquam quod hic miferè affliguntur, etiam illic iterum ignis eos manet. Tales igitur oportet dupli ci nomine flere, & quod hic in angustiaſunt, & q; illic amplitudinem non recipiunt. Propterea dicit diuina ſcriptura: Quocunq; ſe verterit impius perdetur, angusta enim illi ſunt vndiq;, & illic dolores, & hic afflictiones. Non eſt enim homo qui non laboret in misera vita, ſiue mendicus, ſiue diues, ſiue ſeruus, ſiue liber, ſiue peccator, ſiue iustus, omnes ſimiliter laborant. Idemq; caſus occurret omnibus, tum peccatori, tum iusto in hoc mundo. Illic vero non eſt eodem modo, ſed aliis atq; aliis ordo; aliis em̄ labor iusti in hoc mundo, aliis peccatoriſ. Nam iustus quidem laborat, non ut ventrem expleat, neq; omnino carniſ curam habet, neq; cogitat ſe gestare car-

A nem, sed laborat noctu & interdiu quærens Deum. Sæpe nec somno, nec pane, nec aqua saturatur, nec expletanimum, in desertis oberrans, subigens corpus in multa afflictione, donec assequatur coronam inenarrabilem ipsi repositam. Pecator autem laborat sudatq; non iustitiae causa, sed ob miseram hanc carnem, ob fœdam mulierem, alijs atq; alijs modis laboras, nec contentus his quæ adfunt, in malitia & inuidia vitam agens. Verum nihil horum intelligunt isti vecordes, excœcauit enim illos materia, multaq; mundi solicitudines, & in errorem ducunt, donec mittatur aduersus ipsos ille severus carnifex, qui non miratur faciem, ac accipit dona. Abducentur enim illorum animæ vi ab angelis inclementibus, & fermentent sententiam suam à Deo. Nam cum essent inanes, etiam inaniter laborarunt in hoc mundo, res terrenas operati sunt, eaq; propter in interitum abierunt. Nō enim memores fuerunt Dei cum essent in terra, neq; fuit illis curæ, recordari timoris domini, proptereaq; nec ipsi futuri sunt ei curæ. Iustus enim Deus, & iustum iudicium eius. Cum enim venerit iudicatus mundum, tunc reddet unicuique iuxta opera sua. Beatum cor quod accipit haec. Media nocte surgito & laudato dominum Deum tuum. In hac enim hora surrexit dñs noster à mortuis. Et laudibus celebra patrem, propter hoc in hac hora precepit nobis laudare Deum. Cum autem à somno surrexeris, cum primis hunc versiculum dicio. Media nocte surgebam ad consitendum tibi, ad iudicia iustificationis tuæ. Et orans incipio dicere quinquagesimum psalmum totum donec perficeris. Et haec sint tibi singulis diebus præscripia. Hos autem psalmos dicio quantum potes stans, ac post psalmum precatio genuumq; flexio addatur cum lachrymis, cōmemoresq; dño peccata tua, postulesq; ut remittantur tibi. Post tres autem psalmos dic Alleluia. Quod si etiam virgines fuerint tecum, & he psallant, atq; alia post aliam prelationem perfiscit. Diluculo vero hunc psalmum dicite: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitit

Nox mea dia.

Confessio

Diluculo

B uit in te anima mea. Interspiratio vero sit. Benedicite omnia opera Deo, Gloria in excelsis Deo, & reliqua. Cæterum dilectionem seruemus omnibus maiorem. Diliges dñm Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus præceptis tota lex ac Prophetæ p̄dcent. Deus charitas est, & ipse prior dilexit hominem, ac seipsum tradidit pro nobis, ut nos liberaret ab iniugate. Si igitur ipse dñs noster mortuus est pro nobis, nos quoq; debemus pro nobis inuicem animas nostras ponere. Deus charitas est, & q; habet charitatem, Deum habet. Ipse enim dixit: In hoc cognoscet oēs, q; mei discipuli estis, si diligatis inuicem. Quantūcumque laborarit homo, si non habuerit charitatem erga proximum, frustra laboravit. Sic autem declarabis charitatem erga proximum, nō verbis tantum, sed etiam factis. Non tenebis aliquam malitiam in corde tuo, alioqui non ascendet precatio tua pura. Non enim occidet sol super iracundiam vestram. Manu suetudinem habe, patientiam habe, animi lenitatem, placabilitatem. Dicit enim dñs: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Ne te contristeris, si quid molestiae acciderit tibi, neq; damno contristeris, neq; iniuria. Nam huius mundi tristitia mortem operatur. Tantum pro peccatis tuis contristeris, de leuioribus autem negocijs ne contristeris. Ne exaites vocem tuam, irascens erga quanquam. Famulam autem dñi non oportet litigare. Non egreditur execratio ex ore tuo, non contumelia, non maledictum, nam os tuum sanctificatum est in laudem & gloriam Dei. Non est bonum te prodire absque magna necessitate. Silentium amare quantum potes. Ancillarum Dei ne obliuiscaris, neq; deleantur e corde tuo. Si sanctus venerit in domum tuam, sic illum excipe ut filium Dei. Dicit enim dominus noster Iesus Christus: Qui recipit vos, me recipit. Si ingrediatur vir iustus in domum tuam, cum metu & tremore occurses illi, & procumbes ad pedes illius in terra. Non enim illum adorabis, sed Deum

Charitas,

cōdonatio

fra

Silentium

Hospitalitas

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

qui misit illum. Sumes autem aquam, & lauabis pedes illius, summaq; cum vene
ratione audies verba eius. Non confides prudentia tua ne cadas, sed merue.
Quandiu enim timueris, nunquam cades, expedit enim, ut quæ continenter vā
uit, sola panem suum comedat. Quod si accubueris cum virginibus ad mensam,
quicquid apponitur comedere cum illis: nam si non comederas, deprehēderis qua
si condemnare illas. Non efferes ac prodes exercitationem tuam. Quod si etiam
vinum ille biberint, tu verò non bibas, propter illas bibe paululum. Quod si fue
rint magnæ anus, coegerintq; te bibere plusquam sati, ne auscultaris illis, sed diè
eis: Vos detriuistis iuuentutem vestram in multa exercitatione, ego verò non
dum perueni ad primum gradum vestrum. Nam de hospitalitate & eleemosy
na non habes opus vt te moneam, quandoquidem ex te ipsa facies. In ecclesia ta
ceto, nec quicq; dixeris, sed tātum ausculta lectioni. Si ascenderit in cor tuum co
gitatio vt quipiam facias, ne p̄cipitanter hoc feceris, ne illudat te inimicus.
Cum consilio maiorum omnia facito. Quum psallis aut quum oras, ne admise
ris extrarias cogitationes ingredi cor tuum. Obscero te dilecta, attende & au
sculta p̄ceptis his, quæ scripta sunt in libro hoc, nec solum oculis visibilibus
sidera quæ scripta sunt, verum etiam internis, & attende vnicuique p̄cepto,
eag facito. Nam si hæc seruaueris, digna habebaris regali thalamo. Ne dixeris
in corde tuo, quomodo possum hæc facere, ne segnities obrepat cogitationi tue,
sed cum omni animi promptitudine serues ea. Diligentibus enim Deum, p̄
cepta Dei non sunt grauia. Omni hora ne deficiat oleum lampadi tūx, ne quādo
veniat sponsus & inueniat eam extinctam. Neque enim scis quando sit ventur
us, an primo somno, an mane. Esto igitur parata, vt quum venerit, cum sapien
tibus occurras illi, habens oleum in lampade tua, hoc est, opera tua bona. Singu
lis horis recordare exitustui, habe p̄ oculis quotidie mortem. Memento cui
oporeat te exhiberi. Gravis est exercitatio, difficultas continentia, sed nihil dul
cior & celesti sposo. Hic laboramus paulisper, illuc autem vitam æternam recipie
mus. At enim sanctus Paulus: Non sunt condigne passiones huius temporis ad
futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Bonum est effugere turbam, & se
cedere in solitudinem. Magna virtus continentia, magna gloria castitas, magna
sunt virginitatis p̄æconia. O virginitas divitiae incomprehensibiles. O virginis
tas corona immarcessibilis. O virginitas templum Dei, & sancti spiritus domi
ciliū. O virginitas margarita preiosa, apud multos latens, à paucis verò vix in
uenitur. O continentia amica Dei, & apud sanctos laudata, & continentia vulgo
inuisa, sed ijs qui te digni sunt nota, & continentia mortem & inferos effugiens,
& immortalitati adlærens. O continentia gaudium prophetarum, apostolorū
gloria. O continentia angelorum vita, & sanctorum hominum corona. Beatus
qui te teneret, beatus qui per patientiam tibi constanter adhæret, quoniam postq;
paululum laborauerit, multa recipiet munera in te. Beatus qui per totum hoc
tempus ieuniarit, quoniam in eterna Hierosolyma habitabit, cumq; angelis cho
reas ducet, cumq; sanctis prophetis & apostolis requiem habebit. Hæc ubi scri
psi dilecta soror, de choro Christi, ad confirmationem & uulitatem animæ tūx.
Ne declines igitur ab his sermonibus, nec ad dextram nec ad sinistram. Quis
quis enim, hos sermones auditos, contempserit, cōdemnatio magna erit illi. Tu
verò charissima soror mea det tibi Deus hæc seruare, in his conuersari, illuminata
tam mentem, purum animum, illuminatos oculos cordis, vt accipias immarces
ibilem coronam, quam preparauit Deus diligentibus ipsum, per do
minum & seruatorem nostrum Iesum Christum, cui
gloria in secula seculorum, Amen.

D. CYRIL

Ciborum
selectus

Virginis
soror

A D^P CYRILLI ALEXANDRINI AR^P
chiepiscopi, de hac epistola Athanasij ad Epictetum, testi-
monium, ex secunda epistola ad Successum.

Hoc quoq; necessarium iudicavi superius memoratis apponere. Nam veniens ad nos vir venerabilis Paulus Emesine civitatis Episcopus, cum sermo de vera & immaculata fide suisset agitatus, incitatus est me, & valde studiose, si consentire scriptis beatæ recordationis Athanasi patris nostri, quæ ad Epictetum Corinthiorum direxit Episcopum. Ego vero respondi: hęc apud vos scripta non sunt adulterata, si integra permanent. Nam piura ex lus ab hostibus Ecclesiae deprehenduntur esse depravata, me eis omnibus præbere consensum. Ille autem ad hęc intulit, habere se præfatam Epistolam, sed veile sibi de nostris exemplaribus satisficeri, utrum depravata sit an non. Tunc sumens exemplaria numis antiqua, cum illis contulit, quę ferebat, eaq; adulterata omnino deprehēd. Vnde nos hortatus est, vt ex nostris codicibus veracissima describēt, Antiochenæ destinatamus Ecclesię. Quod etiam factum est.

D^P ATHANASII AR
CHIEPISCOPI ALEXANDRI-
ni, ad Epictetum Episcopum Corinthiorum,
Epistola.

B

Go quidem putabam omne vaniloquium vniuersorum, qui vbiq; sunt Hæreticorum cessasse, ex ea, quæ facta est in Nicæa, Synodo. Quæ enim in ea à patribus secundum sanctas scripturas exposita fides est, sufficiens est ad omnem destrunctionem totius impietatis. Ad confirmationem autem pia in Christo fidei, & propter hoc, & nunc diuersis factis Synodis tam in Gallia & Hispania, & in magna Roma, omnes qui conuenerunt eos, qui ad huic latent, & sentiunt eadem, quæ Arrius sensit, Auxentium dico Mediolanensem, & Ursatiūm, & Valeniem, & Gaium de Pannonijs vnanimiter, ut pote ab uno spiritu moti, anathematizariunt, & scriperunt vbiq; propter hos tales, qui Synodi sibi nomen adscriperūt: nec vilam in catholica ecclesia Synodus nominari, nisi solam, quæ in Nicæa facta est. Quæ est trophæum aduersus omnes hæreses, præcipue erga Arrium, propter quæ maximè tunc Synodus congregata est. Quomodo ergo post tātam dubitare ausi sunt, aut queri aliquanti conantur: Si ergo de Arrianis sint, nihil mirum, si quæ contra le scripta sunt, accusant. Sicut & pagani, audiētes idola Gētiūm argentum & aurum, opera manuum hominū, stultam putarunt diuinæ crucis doctrinā. Eorū verò, qui putant recte credere, secundū omnia quæ dicta sunt à sanctis patribus, qui propter inquisitionē immutare velētes, nihil aliud faciunt, nisi secundū quod scriptū est, proximum quidē putant insipientia: repugnant aut ad nullam utilitatē, sed ut siimplices tantū evenerint. Hęc ita scribo, lectis quę apud tuā sanctitatē acta sunt gestis, quę nec scribi vniq; debuerat, vt nec aliqua memoria eorū in posterum fieret. Quis etenim audiuīt talia vñq; aut quis docuit: aut q̄s didicit: Ex Sion cū prodidit lex, & verbū dñi ex Hierusalē. Hęc aut vnde processerunt: quis infernus eructauit: ἐμέτοπα dicere corpus ex Maria. Esaiæ verbo de statis, aut qđ verbū in carnē, & ossa, & capillos, & oē corpus translatū, & mutatū est de propria natura. Quis aut audiuīt in ecclesia omnino à Christi-

Auxētios.
Gaius P̄
nomus
synodus
Nicæa p̄
pter Artū

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Corpus
Christi tē
porant̄

Manife
vera non
sunt accu
ratiū con
firmandā

Corp⁹ nō
esse cōsub
stantiale
verbo,

nis, q̄ figura, & non natura corpus induitus est Christus; Aut quis in tantā impie-
tatem delatus est, vt dicat simulac sentiat, quod deitas ipsa d̄x̄. O patri circu-
cisa est; & imperfecta ex perfecto facta est; & quod in ligno crucifixum est, nō
fuerit corpus, sed ipsa creatrix substantia; Quis autem audiens non ex Maria,
sed ex propria substantia effecisse sibi corpus passibile verbum, aut qualem
Christianum existimet h̄c dicentem: Quis autem hanc nefariam fecit impie-
tatem, vt in huiusmodi cogitationem veniret & diceret: Quoniam qui dicit ex
Maria esse dominicum corpus, non iam trinitatem, sed quaternitatem in deita-
te sentit. Propter eos qui sic sentiunt, vt substantia trinitatis dicat carnem quam
indutus est ex Maria Saluator. Vnde autem quidam iterum eructarunt impie-
tatem similem supradictis, & dicunt non nouellum esse corpus deitatis verbis,
sed consensu paternum ipsi per omnia fuisse, quoniam ex substantia sapientiae co-
stituit. Quomodo autem & dubitare ausi sunt, qui dicuntur Christiani, siquidem
ex Maria processit dominus, filius quidem substantiae, natura Deus est. Quod au-
tem secundum carnem, ex semine David est, & carne sanctae Mariae. Quid au-
tem ita temerari fuerunt, vt dicerent Christum carne passum & crucifixum,
non esse dominum & Salvatorem, & Deum filium patris; Vel quomodo Chri-
stiani volunt nominari, qui dicunt in hominem sanctum, sicut in unum Pro-
phetarum aduenisse verbum, & non ipsum hominem factum esse sumentem
carnem ex Maria; Sed alterum esse Christum, & alterum Dei verbum ante Ma-
riam, & ante secula filium patris. Aut quomodo Christiani esse possunt, qui di-
cunt alium esse filium, & alium Dei verbum; H̄c fuerunt in gestis, diuersē qui-
dem dicta, vnam autem mentem & eandem habentia impietatis ruinam. Pro-
pter h̄c disputabant & contendebant inter se inuicem, qui gloriantur in confes-
sione patrum, quę in Nicę facta est. Ego autem admiratus sum sanctam religio-
nem tuam sic tolerasse, & non corripi fuisse eos talia dicentes, nec fidem piam D
expoliuisse eis, vt vel audientes quiescerent, vel contradicentes vt H̄eretici testi-
marentur. Quę autem prædicta sunt, neq̄ dicta neq̄ audita sunt apud Christianos, sed aliena omnimodo apostolicæ doctrinę. Propterea igitur etiam ego, quę
ab illis dicta sunt, scripta per te in epistola, tecī vt solum audiens, videas in ipsis
confessionem & impietatem. Quamuis oporteret pluribus accusare, & conuin-
cere stultitiam eorum, qui ista senserūt, sed melius est hucusq; esse epistolam, &
nihil amplius scribere; quę enim ita manifeste prava monstrantur, tractare dia-
tius & perscrutari non oportet, ne contendentibus tanq; dubia putetur. Si d̄ hoc
solum respondisse ad h̄c & dixisse sufficiat; quia non sunt ista catholicæ ecclie-
siae, nec patres ista senserunt. Ac ne in totum ex silentio occasionem impuden-
tem sibi malorum inuentores acquirant, bonum est vt ex diuinis scripturis pau-
ca commemorem, forsitan vel sic erubescentes, quiescent à serdidi cogitationi-
bus suis. Vnde vobis dicere, d̄ qui tales estis, consubstantiale esse corpus deitatis
verbis: ex hoc enim bonum fuerit, inchoare, vt hoc fragili demonstrato, & omnia
alia talia demonstrentur. Ex diuinis ergo scripturis non potest inueniri, Deum
enim in humano corpore fuisse dicunt. Sed patres in Nicę congregati, nō cor-
pus, sed ipsum filium dixerunt consubstantiale patri, & hunc quidem ex sub-
stantia patris; corpus autem ex Maria esse confessi sunt iterum secundū scriptu-
ras. Si igitur negatis synodū Nicænam, vt H̄ereticis ista inducit; aut si vultis filij
patrum esse, nolite sentire præter illa quę ipsi scripsierunt. Etenim ex hoc iniqui-
tatem vos videre licet, si consubstantiale sit verbum corpori, de terra habenti na-
turam; consubstantiale autem verbum patri, secundum patrum confessionem,
d̄x̄ erit & ipse pater corpori, quod ex terra factum est. Et quid accusatis ad-
huc Arrianos, dicentes filium esse creatum, cūm dicatis ipsi cuam patrem cōsub-
stantia-

- A**stantiam creaturis: Et ad impietatem alteram transeuntes, dicitis in carnē, ossa, & capillos, & neruos, & in totum corpus conuersum verbum, & mutatum à sua natura. Aliquando enim dicitis euidenter, ex terra eum factum esse; ex terra enim os suum, & totius corporis natura est. Quæ igitur hæc tanta dementia, vt aduersum vos ipsoſ repugnantes, διαδοτός ēm̄ dicentes verbum corpori, aliud aduersum aliud significatis. Quod autem in carnem conuersum dicitis, ipsius verbī mutationem fingitis. Et quis iam vos ultra toleret, si vel sola ista dicatis; nam ad impietatem supra omnes hærefes declinastis. Si ēm̄ διαδοτός verbum corpori, superfluit Mariæ cōmemoratio, & non necessaria, cūm potuisset & ante Mariā Verbū nō sempiternum corpus existere, sicut est ipsum verbum. Si igitur secundum vos διαδοτός ēst corpori, quid necesse erat aduentus verbī; aut vt suum διαδοτός īdue- esse vnius substantię cum corpore, aut mutatum de propria natura corpus fieret? Non enim deitas se ipsa suscep- pit, vt etiam διαδοτός suum indueret, sed nec peccauit verbum, quod aliorum pec- cata liberauit, vt mutatus in carnem semetipsum pro seipso offerret, & sacrificio scipsum liberaret. Sed non est ita, absit. Abrahe semen apprehendit, sicut dixit Apostolus: Vnde debuit fratribus similari, & simile nobis corpus adsumere. Propterea ergo necessaria verè Maria, vt ex ipsa hoc adsumeret, & vt suum pro nobis corpus offerret. Et hanc Esaías prophetizans ostendit, dicens: Ecce virgo. *Esaia 7* Gabriel autem mittitur ad ipsam non transitoriè virginem, sed ad virginem de- sponsatam viro, vt sponso ostenderet Mariam verè hominem suisse. Et partus meminit scriptura, & dicitis in uoluū puerum. Et Beata sunt ubera, quæ suxit. Enī Oblatum est sacrificium, quoniam aperuit qui natus est vuluam. Hæc autem o- mnia parturientis virginis erant indicia. Et Gabriel certissimè euangelizauit i- psi, dicens non transitoriè, qd nascetur, vt non deforis inductum ei corpus pura- retur, sed ex te, vt ex ipsa naturaliter quod natum est, esse manifestè credatur, &
- B** hoc natura demonstrante: quia impossibile est virginem lac proferre: & impossibi- le est lacte nutriti corpus, & pannis in uoluū non ante naturaliter natum. Hoc est, quod circumcisum est octaua die. Hoc Simeon in manus suscepit. Hoc sa- ctum est infans, & crevit usq; ad tredecim annos, & ad tricesimum annum ve- nit. Neque enim sicut quidam arbitrati sunt, substar tia ipsius verbi mutata cir- cuncisa est, quæ erat immutabilis, & inconuertibilis, dicente quidem ipso salvato- re. Vide, vide quia ego sum, & non sum mutatus. Paulo etiam scribente *Hebrei 13* Iesus Christus heri & hodie ipse, & in secula. Sed circunciso corpore & portato, & manducanti & laboranti, & in ligno affixo & passo, erat impassibile incor- poreum Dei verbum. Hoc erat in sepulchro positum, quando ipse perrexit p̄- dicare his, qui in custodia erant, spiritibus, sicut Petrus ait: Quid magis ostendit *1. Petrus* amentiam dicentium, verbum in carnem & ossa mutatum. Quid si ita erat, non erat necessarium sepulchrum, ipsum enim perrexisset corpus prædicare in inferno spiritibus. Nunc autem ipse quidem perrexit prædicare, corpus vero in uoluū sum Joseph posuit in Golgotha, & ostensum est omnibus: quia non corpus erat *Ioannis 20* verbum, sed corpus erat verbi. Et hoc palpauit Thomas, postquam resurrexis- se vidit à mortuis, & vidit in eo fixuras clavorum, quas pertulit ipsum verbum in corpore suo dum crucifigeretur: aspiciens, & cum possit prohibere, non pre- hinduit. Sed etiam propria sua faciebat, quæ erant propria corporis tanquam sua. Verbum incorporale deniq; cæsօ corpore à ministro, sicut ipse patiens dicebat: *Ioannis 18* Quid me cædis: ita impassibilis naturaliter dicebat: Dorsum meum dedi ad verbera, & faciem meam non auerti à confusione sputorum. Quæ enim huma- nitas patiebatur verbi, hæc inhabitans verbum ad se referebat, vt nos deitatis verbi participes esse possimus. Et erat admirabile, quia ipse erat patiens, & non patiens. Patiens quidem, quoniam proprium eius corpus patiebatur, & in ipso y iij qui

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

qui patiebatur erat non patiens; propterea quia natura Deus manens verbum est

C

impassibile, & ipse quidem incorporalis erat in corpore passibili; corpus autem habebat in se verbum impassibile destruens infirmitates ipsius corporis. Faciebat autem hoc, & fiebat ita, ut nostra ipse suscipiens & offerens in sacrificium destrueret, & suis iam nos operiens, faceret Apolloniu dicere: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Absit autem

1. Cor. 15

ut figurare ista facta sint, sicut quidam iterum arbitrai sunt, sed vero homine factio Saluatore, totius hominis facta est salus. Si enim figurare verbum erat in corpore secundum illos, quod autem figurare dicitur, phantasia est, inuenietur ea opinione & salus & resurrectio hominum dicta secundum imp̄f̄ssimum Manicheum.

Manichæus

Sed non per phantasiā est salus nostra, nec corporis sola, sed totius hominis anima & corporis verē salus facta est in ipso verbo, humanum verē naturaliter ex Maria secundū diuinās scripturas est, & verum erat corpus saluatoris. Verum autem erat: quia simile erat nostro. Soror etenim nostra fuit Maria, quoniam omnes ex Adam sumus, & hoc nunq̄ aliquis dubitauit, recolēs, quia scripsit Lucas: Postq̄ eū resurrexit à mortuis, estimantibus quibusdā nō in corpore ex Maria videri dominum, sed pro ipso spiritum videri, dicebat: Videte manus meas & pedes, & vestigia clavorum; quia ego ipse sum, palpate & videte; quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et hoc dicens, ostēdit eis manus suas, & pedes. Ex quibus confutari possunt iterum, qui ausi sunt dicere, in carnem & ossa mutatum esse dominum. Non enim dixit, sicut me videtis carnē esse & ossa; sed habere, ut nō ipsum verbum in hec mutatum esse credatur, sed ipse in his & ante mortem & post resurrectionē esse credatur. His ergo ita se habentibus rationem, superfluum est iam aliam tractare, & scrutari aliquid de ipsius corpore, in quo erat verbum in consubstantiale deitatis, & ex Maria vere progenito, & ipso verbo nequaquam in carnem mutato, sed in carnē factō.

D

Quod autem à Iohanne dictum est: Verbum caro factum est, hanc habet intelligentiam, si cut similitudine hoc poterit inteniri. Scriptum est enim à Paulo: Christus pro nobis factus est maledictum. Et quemadmodum non hoc ipsum factus est maledictum, sed quia pro nobis adsumpsit maledictum, dictum est: maledictū factus est. Sic & caro factum est, non mutatus in carnem, sed quia pro nobis carnem adsumpsit, & factus est homo. Quod autem dixit: Verbum caro factū est, simile est iterum dicere, homo factus est, secundum quod dictum est in Iohanne: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Non enim usq; ad animalia erat promissio, sed in hominibus est, propter quos etiam dominus ipse homo factus est. Hoc autem dicto hanc habet intelligentiam, profectò reprehendat se omnes, qui putarunt ante Mariam esse carnem, quae ex ipsa est, & ante hanc aliquam habuisse animam humanam verbum, & in ipsa ante aduentum semper fuisse. Desinant autem & illi qui dixerunt, non esse capacem mortis carnem, sed eum immortalis esse naturę. Si enim non est mortuus, quomodo Paulus tradidit Corintiis, quod & ipse accepit: Et quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, aut quomodo omnino resurrexit, si non est mortuus: Eru

Quaterni tatem non ternitatem, si dicatur ex Maria esse corpus: dicam enim consubstantialem. Si dividimus corpus verbo, manet trinitas, nihil extraneum in ipsa adferente ipso verbo. Si vero humanum dicamus corpus necessariò existente extraneum secundum substantiam corporis, & sit in ipso verbum, erit pro trinitate quaternitas,

propter corporis adiectionem. Hæc ita dicentes, non intelligunt, quemadmodum in seipso incident; nam & si non ex Maria dicunt corpus, sed consubstantiale ipsi verbo, nihilo minus quod simularunt, ne forte ut sapientes putentur secundum

Acundum suum intellectum, ostendentur dicentes quaternitatem, sicut enim filius secundum patres $\delta\mu\sigma\tau\omega\mu$ est patri, & non est ipse pater, sed filius ad patrem dicitur $\delta\mu\sigma\tau\omega\mu$, sic & consubstantiale corpus verbi, non est ipsum verbum, sed aliud à verbo. Cùm autem aliud sit, erit secundum ipsos ipsorum trinitas quaternitas, non enim vera & specialiter perfecta, atque induisa trinitas recipit adiectionem, sed hæc quæ ab illis est intellecta. Et quomodo adhuc Christiani alium præter eum qui est Deus adiuueniunt: iterum enim & in alio commento licet eorum insipientiam peruiderim, si propter quod est, & dicitur in scripturis ex Maria esse, & humanum corpus Salvatoris, putant pro trinitate quaternitatem dici, quasi facta adiectione propter corpus, multum errant, facturam coquantes factori, & suspicantur deitatem aliquid adiectionis accipere, & ignorantia non propter adiectionem deitatis verbum caro factum est, sed ut caro resurgat. Negat melioraretur verbum processit ex Maria, sed ut humanum genus liberaret. Quomodo igitur putant liberatum corpus per verbum & vivificatum, in deitate verbo faciat adiectionem. Magis autem ipsi humanitati adiectione magna facta est ex verbo, in ipsa communione & unitione, ex mortali enim factum est immortale, ex animali factum est spirituale, ex terra factum est celeste, cœli portas transgressum est: trinitas vero ab assumpta verbo, corpus ex Maria. Trinitas est non accipiens adiectionem, neque diminutionem, sed semper perfecta est, & in trinitate deitas una cognoscitur, & sicut unus Deus in ecclesia predicatur verbi pater. Ex hoc autem iam continecant, qui aliquando dixerunt eum, qui ex Maria processit non esse ipsum Christum, & dominum & Deum. Si enim non Deus erat in corpore, quomodo statim procedens ex Maria vocatur Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus? Quomodo autem & Paulus, si verba non erat in carne, ad Romanos scribebat: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula: Confitean ergo & quisante negabant crucifixum esse Deum, errasse, acquiescentes scripturis sanctis, & maximè Thomæ, qui postea quām vidit in ipso clavorum vestigia, exclamavit: Dominus meus, & Deus meus. Cùm enim Deus & dominus gloriæ esset filius, erat in ingloria affixo & ex honorato corpore. Corpus vero patiebatur, dum percuteretur in ligno, & fluebat de eius latere sanguis & aqua: templum enim verbi erat plenum deitatis. Propterea igitur sol videns creatorem suum in iniuriato corpore toleranter, radios suos subtraxit, & obscurauit terram. Ipsum autem corpus habens naturam mortalem, ultra suam naturam resurrexit, propter habitans in se verbum, & desit quidem naturali corruptione, induens autem quod supra hominem est, verbum, indumentum verbis factum est incorruptum. De eis autem qui falluntur & dicunt, quod sicut in unum quemque Prophetarum factum est, ita & in unum aliquem hominem ex Maria venit verbum, superfluum est disputare: manifesta est enim dementia eorum, & indubitata reprehensione. Si enim ita venit, quare hic ex virginе, non similiter ex viro & muliere: sic enim unusquisque sanctorum natus est. Aut quare ita veniente verbo, non unusquisque mors dicitur pro nobis facta, sed istius sola: Cur autem per unum quenque Prophetarum adueniente verbo dicitur de hoc solo, qui ex Maria natus est, semel in fine seculorum adueniente? Aut quare veniente eo, sicut venit in prioribus quidem sanctis, alij quidem omnes mortui nondum resurrexerunt: qui autem ex Maria solus tertia die resurrexit: Aut cur similiter alijs veniente verbo, dicitur solus ex Maria Emmanuel, corpore pleno deitatis nato, ex ipsa enim Emmanuel, interpretatur nobiscum Deus. Aut quare si ita venit, manducante unoque propheta & bibente, & laborante, moriente, non dicitur sicut ipse manducans, bēbes, laborans, & moriens; sed de solo qui ex Maria est: que enim patiebit hoc corpus,

Caro ad-
sumpta &
Christo p-
reer refue
rectionem

B qui est super omnia deus benedictus in secula: Confitean ergo & quisante negabant crucifixum esse Deum, errasse, acquiescentes scripturis sanctis, & maximè Thomæ, qui postea quām vidit in ipso clavorum vestigia, exclamavit: Dominus meus, & Deus meus. Cùm enim Deus & dominus gloriæ esset filius, erat in ingloria affixo & ex honorato corpore. Corpus vero patiebatur, dum percuteretur in ligno, & fluebat de eius latere sanguis & aqua: templum enim verbi erat plenum deitatis. Propterea igitur sol videns creatorem suum in iniuriato corpore toleranter, radios suos subtraxit, & obscurauit terram. Ipsum autem corpus habens naturam mortalem, ultra suam naturam resurrexit, propter habitans in se verbum, & desit quidem naturali corruptione, induens autem quod supra hominem est, verbum, indumentum verbis factum est incorruptum. De eis autem qui falluntur & dicunt, quod sicut in unum quemque Prophetarum factum est, ita & in unum aliquem hominem ex Maria venit verbum, superfluum est disputare: manifesta est enim dementia eorum, & indubitata reprehensione. Si enim ita venit, quare hic ex virginе, non similiter ex viro & muliere: sic enim unusquisque sanctorum natus est. Aut quare ita veniente verbo, non unusquisque mors dicitur pro nobis facta, sed istius sola: Cur autem per unum quenque Prophetarum adueniente verbo dicitur de hoc solo, qui ex Maria natus est, semel in fine seculorum adueniente? Aut quare veniente eo, sicut venit in prioribus quidem sanctis, alij quidem omnes mortui nondum resurrexerunt: qui autem ex Maria solus tertia die resurrexit: Aut cur similiter alijs veniente verbo, dicitur solus ex Maria Emmanuel, corpore pleno deitatis nato, ex ipsa enim Emmanuel, interpretatur nobiscum Deus. Aut quare si ita venit, manducante unoque propheta & bibente, & laborante, moriente, non dicitur sicut ipse manducans, bēbes, laborans, & moriens; sed de solo qui ex Maria est: que enim patiebit hoc corpus,

hæc

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

March. 3
hæc quasi ipso paciente dicta sunt. Et cum de alijs omnibus dictum sit solū:nati sunt & creati. De eo qui ex Maria est, solum dictum est; Et verbum caro factum est. Ex quibus ostenditur, quia ad alios quidem omnes factum est verbum prophetandi gratia. Ex Maria autem ipsum verbum, in semetipso carnem adsumens, processit homo, natura quidem & substantia verbum erat Dei: secundum carnem autem, ex semine David, & carne Mariæ factus est homo, sicut Apostolus dixit: Hunc pater demonstrabat in Iordanie, & in monte, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hunc Ariani quidem negauerunt, nos autem agnoscentes adoramus, non diuidentes filium & verbum, sed ipsum verbum scientes esse filium, per quem vniuersa facta sunt, & nos liberati sumus. Propter quod admirati sumus, quomodo omnino in vobis de rebus manifestis facta contentio est, sed gratias Deo: quia quantum contristati sumus lectis gestis, tantum gratulati sumus in fine, quia cum concordia discesserunt, & pacati facti sunt, & consenserunt in confessione pietatis & rectæ fidei. Propterea igitur & post multa ante tractata, cogitauit hæc pauca scribere, existimans ne forte ex taciturnitate pro laetitia tristitia nasceretur, his qui causa concordia nobis laetitiam praestiterunt. Deprecor itaq; ante omnia tuā sanctitatem, & iterū audientes vniuersos, ut hæc bona mente suscipiant, & si quid deest ad instructionē religionis, corrigan, & me scire faciant. Si vero, ut pote ab ignaro sermone nec dignè nec perfectè scriptum est, veniam tribuant nostræ in loquendo infirmitati. Saluta cunctos fratres nostros. Te omnes, qui nobiscum sunt, plurimum salutant.

Sequentis quoque Epistolæ Theodoretus non modo meminit, sed & magnam eius partem recenset libro historiæ Tripartite secundo,

DR ATHANASII AR^D CHI EPISCOPI ALEXANDRI^I ni, ad Episcopos Africæ. Epistola.

Damasus^r
Episcopus
Romanus

Vfficiunt quidem ea quæ scripta sunt, & à dilectissimo & cōministro nostro Damaso, Episcopo indebat Romæ, & à tantis episcopis, qui apud eam sunt congregati. Nihilo minus & ab alijs quæ sunt facta cōcilijs, in Gallia, & Italia de salubri fide, quā Deus quidē donauit, Apostoli verò prædicauerunt, tradideruntq; patres apud Nicæam conuenientes ex omni nostro orbe terrarum. Tantū namq; fuit tūc studium, propter heresim Arrianā, ut qui ceciderāt quidē in ea resurgerent, qui verò adiuenerāt apparerent. Propterea & dudū quidem vniuersus terrarū orbis concinnauit, & nunc plurimis Cōcilijs habitis omnes admoniti, & qui in Dalmatia, & Sardinia sunt, & Macedonia, & vtraq; Epyro, quiq; in Hellada, & Creta, & alijs insulis Siciliæ, & Cypro, Pamphylia, Lycia, & Isauria, omni Aegypto, & Libijs, & plurimis in Arabia constitutis hanc cognoverunt, & admirati sunt eos, qui subscripterunt: quia & si qua remanserit ex Arriana radice exorta apud eos amaritudo, Auxentium dicimus & Ursatium, & Valentem, eisque similia sapientes, isti per literas absconditi sunt & deleti. Sufficiunt itaque quæ in Nicæa confessa sunt, & abundant, sicut prædictimus, & ad destructionem heresis impiæ, & ad cautelam utilitatemq; doctrinæ ecclesiasticæ. Quia verò audiuimus, eò q; aliqui volentes aduersus eam contendere, nituntur quodam

- A**dam nominare concilium, velut in Arimino factum, & instant, hoc potius præ Ariminense
ualere, q̄ illud. Necessarium iudicamus scribere, & cōmonere vos, ne talia pati
amini, hoc enim non est aliud, q̄ pullulatio Arrianę rursus hæreseos. Nam si Cō
cilium contra eum factum respuunt, quod est Nicæa celebratū: quid volunt ali
ud, q̄ reparare ea que sunt Arrii? Quid igitur digni sunt isti, nisi Arriani quidem
vocari: poena verò participari, quā illi qui neq; Deum timuerunt, neq; illud: Ne
transgrediaris terminos æternos, quos posuerūt patres tui. Et: Qui maledicit pa
tri aut matrī, morte moriatur. Neq; patres reveriti sunt, definientes anathema es
se eos, qui contraria sacerdoteorū confessioni. Propterea em̄ & vniuersale factū
est in Nicæa Conciliū CCCXVIII. conuenientium Episcoporum, de fide pro
pter Arrianam impietatem, vt vēl si rursus particulariter causa fidei alia fierent,
non valerent. Quid enim illi deest, vt querat aliquis nouiora? Plena pietate est,
dilectissimi, hęc omnem terrarum orbem impleuit, hanc agnouerunt & ludei,
& quicunq; apudalios Barbaros Christiani sunt. Vanus ergo labor eorum est,
qui contra eam saepe conati sunt: iam enim isti qui huiusmodi sunt decem & am
plius fecere Concilia, per singula se mutantes, & alia quidem à primis auferētes,
alia verò in posteris permutantes, & adhucientes profecerūt. Nihil hactenus scri
bentes & delentes vimq; in his patientes: nescientes quia omnis plantatio, quam
non plantauit pater cœlestis, eradicabitur: verbum autē dñi, quod per vniuersale Matth. 15.
Conciliū in Nicæa factum est, manet in æternum. Siue enim numerum quis
numero comparet, maior est horum qui in Nicæa, q̄ qui per partes cōuenerint,
quanto & totum amplius est à parte: siue causam Nicæni Conciliū, & tantorum,
quæ postea facta sunt ab istis quisq; examinare voluerit, inueniet Nicænum cau
sam quidem habere rationalem, alia verò per odium & iurgia violenter facta,
Hoc equidem propter hæresim Arrianam, & Pascha celebratum est: quoniam
- B** qui in Syria & Cilicia, & Mesopotamia discordabāt à nobis, & tempore, quo te
nent Iudæi, tenebant & ipsi. Sed gratias domino, quia sicut de fide, sic & sancta
festiuitate facta concordia est. Et haec fuit causa Nicæni Conciliū. Quæ verò po
stea, pro Arrio quidē, contra vniuersalē verò Synodus cōgregata sunt. His ita
patefactis, quis recipiat eos, qui Ariminense, vel aliud Concilium nominat, citra
Nicænum. Vel quis non habuerit odiosos respuentes ea, quæ patrum sunt &
iuniora quæ Arimino per contentionem & violentiam sunt composita præpo
nentes. Quis autem cum istis conueniat hominibus, vtq; neq; sua dicta recipi
entibus: nam in decem suis & amplius, sicut prediximus, Concilijs, alto tempore
alia conscribentes, certi sunt quia vniuersi usq; ipsi accusatores existunt. Hoc ve
rò patiuntur, quod tunc Iudæi proditores perpeſsi sunt. Nam sicut illi deserentes
solum fontem aquæ viuæ, foderunt sibi lacus contritos, qui aquam continere
- Hierem. 3.
- non poterant, sicut scriptum est apud Prophetam Hieremiam. Sic isti litigantes
aduersus vniuersale Conciliū, foderunt sibi multa Concilia, & omnia vana sunt
apud eos, sicut manipulum non habens fortitudinem. Non igitur feramus eos,
qui Ariminense vel aliud concilium nominant: nam & ipsi qui Ariminense nomi
nant, videntur nescire, quæ in ea sunt gesta: nam tacuissent. Nostis enim charissi
mi, cognoscentes & ab eis vos qui ex vestris interfuerunt Arimino, quia Ursati
us & Valens, Eudoxius & Auxentius illic fuerunt cum eis, & Demophilus, cō
demnati sunt, volentes alia citra quām dogmata Nicæna conscribere, quando e
tiam exacti anathematizare Arrianam hæresim respuerunt, & magis eius pa
tronii esse voluerunt. Porro Episcopi verè puri dei serui, & recte credentes erant
penè CC. scripserunt sufficere Nicænam synodum solam, nihilq; plus minusve
querere vel sapere præter illam. Hæc & Constantio significauerunt, qui etiā sy
nodū fieri iussérat. Sed qui in Arimino condēnati sunt, cunctes ad Constantiū, se
cerunt
- Confessus imperator

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

cerunt iniuriari quidem eos, interminati verò sunt, ne reuerterentur ad proprias parochias, hi qui contra eos damnationem decreuerant, vniq[ue] fecerunt in Thracia in ipsa hyeme, quatenus quæ ab eis fuerant innovata, susciperet. Si ergo quidam Ariminense nominant Concilium, ostendant prius prædictorum damnationem, & quæ scriperunt Episcopi, dicentes nihil amplius queri, quam ea, quæ Nicæe sunt a patribus confessa, neq[ue] nominari aliud Concilium preter illud. Sed hæc quidem abscondunt. Quæ verò in Thracia violenter sunt gesta, proponunt, ex quibus clarent Arrianæ quidem hærefoes existentes, alieni verò fidei salutaris. Ipsam verò magnam Synodum, & quæ ab illis facta sunt, si quis examinare è diuerso voluerit, inueniet horum quidem fidem Dei culturam, horum verò irrationabilem sensum: qui Nicæe conuenerunt, non damnati conuenerunt, sed etiam confessi sunt substantia patris esse filium. Iste verò & semel, & secundo, & tertio damnati, in ipso Arimino scribere præsumperunt, non oportere dicere substantiam aut essentiam habere Deum. Ex istis considerare licet, fratres, qui in Nicæa quidem fuerunt, ex scripturis sunt inspirati, dicente ipso Deo in Exodus: Ego sum qui sum. Et per Hieremiam: Quis stabit in substantia eius, & videbit verbum eius; Et post pauca: Et si stetissent in substantia mea, & si audissent verba mea. Si autem essentia substantia est, & nihil aliud significativum haberet, q[ui] ipsum quod est, quod Hieremias substantiam nominat, dicens: Et non audierunt vocem substantię meę: nam & conessentia, substantia, existentia est. Hoc intelligens & Paulus scripsit Hebreis: Qui est splendor gloriae, & figura substantiae eius. Iste verò quidetur scire scripturas & nominantes se sapientes, dicere in Deo nolentes essentiam: hoc enim scripserunt in Arimino, & in alijs Concilijs suis, quomodo non sunt iustè damnati; dicentes & ipsi sicut inspiens in corde suo: Non est Deus. Rursus autem patres docuerunt in Nicæa, non esse creaturam, aut facturam Dei verbum, ut agnoscatur illud: Omnia per ipsum facta sunt, & in ipso vniuersa creata sunt, & consistunt. Iste verò Arriani, potius quam Christiani, etiam in alijs suis Concilijs creaturam eum dicere præsumperunt, & vnam facturarum, quarum ipsum verbum creator est atque factor. Si enim per eum omnia facta sunt, creature verò & ipse est, erit utique & sui factor. Et quemodo possibile est quod creaturæ creantur? quemodo qui creat creaturæ? Sed nec sic confunduntur ea, dicentes, in quibus etiam odibiles apud omnes sunt, & nominantes simpliciter Arimum, dum monstrantur & in ea damnati. Sed & ipsi damnantes quod in Nicæa scriptum est, consubstantialem esse filium patri, qua gratia videntur contra synodum litigare; & circunsonant veluti culices, ubique proferentes consubstantialis sermonem. Aut velut ignorantes offendunt in eo, sicut qui offendunt in lapidem offensionis, positum in Sion. Aut sciunt quidem, propterea verò contendunt, & cœbro murmurant, quia contra eorum est hæresim. Est verò hæc perfecta sententia non enim eos sermones offendunt, sed in eis facta damnatio. Sed & horum ipsi rursum autores facti sunt, eti si hoc ipsi celare volunt, cum utique nouerint. Veruntamen nos dicere consequens est, ut etiam ex his integritas magni Concilij cum veritate mostretur. Episcopis quidem conuentientibus, & volentibus ab Arrianis quidem inuentos impietate damnare sermones, id est, ex non existentibus, & dicentibus facturam & creaturam filium, & fuit aliquando, quando non trit, & quia convertibilis est natura. Scripturarum verò testimonia manifesta conscribere, quia ex Deo filius naturaliter unigenitum est verbum, virtus, sapientia sola patris, deus verus, sicut ait Ioannes, & sicut scripsit Paulus: Splendor gloriae, & figura substantiae. Quiccirca Eusebium, mala secta tracti, loquebantur ad invicem: Consentiamus, nam & nos ex Deo sumus: unus enim Deus, ex quo omnia, & antiqua transie-

Ariminensis concilij decreta.

Hebreo. 1

Psalm. 13

Arrianis
ēuātōp
negant.

Ctransierunt, & ecce noua facta sunt, omnia aut ex Deo. Cogitabat autem etiam illud quod in Pastore scriptum est: Ante omnia crede, quia unus est Deus, qui condidit universa, & perfecit & fecit ex non existente ut sint; Sed Episcopi nequitiam videntes eorum, & malam impietatis artem clarius dixerunt ex Deo, & scripsierunt ex substantia Dei esse filium, ut creature quidem eò quod non à semetipuis sine autore sint, sed principium habeant, facturæ dicantur ex Deo: filius autem solus proprius ex patris substantia, hoc enim proprium est unigeniti, & veri unius patris. Et cur quidem scriptum sit ex substantia hæc fuit occasio. Rursus antem interrogantibus Episcopis eos, qui videbantur pauci, si dicerent filium non creaturem, sed virtutem, sapientiam solam patris, & imaginem propriam impermutabilem per omnia patris, & Deum verum. Deprehensi sunt, qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc eueniunt etiam apud nos. Nam & imago, & gloria dicimur Dei, & de nobis dictum est: Semper enim nos viventes, & virtutes plurimæ sunt. Et: Exiit quidem omnis virtus domini ex terra Aegypti, eruca autem & locusta dicitur virtus magna. Et: dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Sed etiam quia proprii sumus Dei, habemus hoc non simpliciter, sed quia ut fratres nos vocavit. Si autem & Deum verum vocant filium, non nos contristant: factus enim verus est. Hæc Arrianorum corrupta mens est. Sed etiam hic Episcopi conspicientes illud dolosum, collegerunt ex scripturis splendorem, & fontem, & fluuium, & imaginem, & substantiam. Et: In lumine tuo videbimus lumen. Et: Ego & pater unum sumus. Et clarissimæ & compendiosè scripsierunt consubstantialem patris filii: omnia enim quæ prædicta sunt, hanc habent significationem. Sed & murmur eorum, quasi verba hæc in scriptura non habeantur, inanis in eis arguitur, cum ex non scripto impiè gesserint ipsis: Non enim scripta sunt ex non existentibus. Et: Erat quā-

Dido non erat. Accusant enim quia ex non scriptis verbis cum pictate tamen intellectis damnati sunt. Sed isti tanq; ex fôrdibus locuti sunt verè de terra: Episcopi vero non sibi meti inuenientes verba, sed habentes ex patribus testimonium, ista scripsierunt. Episcopi enim antiqui ante annos iuxta centum & triginta, & magnæ Romæ, & nostræ ciuitatis accusauerunt eos, qui facturam dicebant filium, & non consubstantialem patri. Et hoc sciebat Eusebius Episcopus Cæsaræ, qui primum quidem concurrebat hæresi Arrianæ, postea vero subscriptis in ipso Nicæno Concilio, & scriptis suis, sic affirms: quia & antiquorum aliquos doctos & insignes Episcopos & cōscriptores agnouimus in patris & filij deitate nomine consubstantialis vños. Cur ergo adhuc Ariminense Conciliū nominant: in quo etiam sunt damnati, qui refutant Nicænam Synodum, in qua & patres eorum subscripterunt, & confessi sunt ex substantia, & consubstantialem esse filium patri cum circuncurrunt: Non enim contra solos, qui Nicæam conuererunt, sed aduersus magnos Episcopos qui antea fuerunt, & aduersus proprios iam contendunt. Quorum ergo sunt successores & hæredes, qmodo possunt dicere spares eos, quorum non suscipiunt confessionem bene apostoliceq; conscriptam? Nam si putant contradicere se posse, dicant. Magis autem respondeant, ut et semetipios impugnant redarguantur, si credant dicenti filio: Ego et pater unum sumus. Et: Qui me videt, videt et patrem meum. Utq; dicēt, quia scriptum est, credimus. Sed quō unum sunt: Et qmodo qui videt filium, videt et patrem, si interrogentur, omnimodo dicturi sunt: propter similitudinem, nisi perfectè corruerūt in his, qui proxima sapiunt eis, et quis dissimiles nuncupatur. Sed si rursus interrogentur, quomodo similes? Audacter dicent, virtute perfecta, et concordia, ea volendo quæ pater, et nolendo quæ pater non vult. Sed dicāt, quia qui ex virtute et voluntate similatur Deo, habet quidem et conuersionis voluntatem, non aut sic

1. Corin. 8
Pastoris 11
berab Ar
rianis cit
atus.

Psalm. 45

Psalm. 35

Non scri
pia cū pre
tate intel
lecta, refu
tatioi; etiā
conueniūt

quæstoriou
nomen in
scripturis,

Al. patres.

būgōtōu
nomen ab
Arrianis
excogita
rum.

Al. his si
miles.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

est verbum, nisi forsitan ex parte, & secundū vos similes, quia non etiam secundū substantiā similis est: hæc autem nostra sunt, factam creatamq; naturā habentū: Nam & nos, licet non possimus similes secundum substantiam Dei fieri, tamen ex virtute meliorati imitamur Deum, & hoc domino largiente & dicente: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Et: Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Creaturæ verò conuertibiles sunt, nullus negavit, angelis quidem transgressis, Adam verò inobediente, & omnibus indigentibus gratia verbi. Conuertibile verò inconuertibili non erit simile, sicut nec creatum creatori. Propterea de nobis quidē dum contemplaretur sanctus David, aiebat: Deus quis similis erit tibi: Et: Quis similistibi in diis domine: Deos dicens creatos quidem, particeps autem verbi factos, sicut ipse dixit: Si illos deos dixit, ad quos verbum Dei factum est, quæ verò participant, non sunt semper idē, neq; similia eius de quo participantur, de semetipso igitur dicebat: Ego & pater vnu sumus, tanquam his quæ facta sunt non sic existentibus. Nam respondeant, qui Ariminense præponunt, si creata substantia potest dicere quæ patrē video facientē, hæc & ego facio; facta enim sunt quæ creata sunt, & non facientia, alioqui & ipsa fecissent. Deniq; sicut dicunt, & creature est filius & factura, eum pater omnino fecit, & ipse semetipsum filius, cum possit facere quæ facit pater, sicut ait ipse. Sed absurdū nimis & irrationale est hoc, facere namq; semetipsum nullus potest. Rursus autem dicant, si possunt ea quæ facta sunt dicere: Omnia quæcunque habet pater mea sunt. Habet aut̄ vt creet, vt faciat, vt sempiternus sit, vt sit omnipotens, inconuertibilis; Creaturæ verò non possunt habere vt creent, creatæ nāq; sunt; neq; sempiternitatem, habent enim principium vt sint: nec omnipotentia, & inconuertibilitatem tenentur enim & conuertibilis sunt naturæ, sicut scripture dicunt. Ergo si hæc filij sunt, nō ex virtute, sicut diximus, sed substantiæ est vtq;, sicut Synodus dixit, non ex alia substantia est, sed patris, cuius sunt & ista, propria verò patris substantiæ proprium & eius, & vt quod natum ex ea est. Vel quomodo quisq; hoc nominet quam consubstantiales quæ enim videt quis in patre, hæc videt in filio: filio autem non ex participatione, sed secundum substantiam, & hoc est: Ego & pater vnum sumus. Et: Qui me videt, videt patrē. Proinde & ex hoc rursus bonum est eorum insipientiam declarare: Si ex virtute sequitur velle & nolle, & secundum modum meliorationis similis est secundum vos filius patri, hæc autem propria qualitatib; sunt, palam est, quia compositum Deum ex qualitate & substantia dicitis. Et quis vos patietur talia præsumētese non enim compositus Deus est, qui omnia vt essent composuit, neq; talis qualia sunt quæ ab eo per verbum facta sunt: Absit! Simplex enim est substantia, in qua non est qualitas. Neq; sicut dixit Apostolus, immutatio, aut momenti obumbratio. Ergo si probatur, quia non ex virtute, non enim qualitas est in Deo, neq; in filio, palam quia substantiæ proprium erit, & hoc omnino confiteamini, nisi funditus perit intellectus in vobis. Quod autem proprium & idem, dei substantia est, & ex ea natum naturaliter est, quid erit apud vos, q; rursus secundum hoc cōsubstantiale genitoris: Hoc enim proprium filij ad patrem indicium est, & qui nō hoc dicit, non sapit naturaliter et verè esse verbum. Sic intelligētes patres, scripsierunt consubstantialem esse filium patri, & anathematizauerunt eos qui dicunt ex altera substantia esse filium, non sibi met verba fingentes, sed & ipsi à progenitoribus discentes, sicuti diximus. His itaq; sic ostensis, superflua esteis Ariminensis, superflua & alia quæ nominantur ab eis de fide Synodus: sufficit enim Nicæna, consona existens & antiquis Episcopis, in qua & eorū subscripti pserunt patres, q; sisti reuereri debebant, ne omnia potius q; Christiani putarentur. Si aut̄ & post tanta quæ gesta sunt, post testimonium etiam antiquorū Episcoporū,

Matth. 5

Qualitatū
omnium
Deus ex-
perit.

A

B

Cporū post subscriptionē suorum patrū simulant se velut ignorantes timere sermonem consubstantialis, dicant & sapient simplicius quidem filii, anathematizent autem sicut Synodus definiuit, eos qui dicunt creaturam aut facturam, aut ex non existentibus. Et: Erat aliquando quando non erat filius Dei: quia inconvertibilis & immutabilis est, & non ex altera substantia, & ita ab hæresi fugiant Arriana. Et confidimus quia hæc perfectè anathematizantes, mox confiteantur ex substantia, & consubstantialem esse filium patri. Propterea namq; & patres cùm dixissent consubstantialem filium, mox intulerunt: Eos autem qui dicunt creaturam aut facturam, aut fuit aliquando quando non fuit, anathematizat catholica Ecclesia. Ut per hæc declararent, quia consubstantiale, & consubstantialis virtus agnoscitur, ed quod non sit creatura & factura filius, & qui consubstantialem dicit, non sapit creaturam esse verbum: Et qui anathematizat ea quæ prædicta sunt, consubstantialem utiq; sapit filium patri. Et qui consubstantiale dicit, genuinum, & verum dicit filium Dei, & qui genuinū dicit, intelligit illud: Ego & pater vnum sumus. Et: Qui me videt, videt & patrem. Oportebat igitur ex pluribus hæc scribere: Sed quia vobis scientibus scripsimus, propterea compendiose dictauimus, orates apud omnes seruari vinculum pacis, & omnes qui Ecclesiæ sunt catholicæ ipsum dicere, ipsum sapere, & non tanquam docentes, sed tanq; cōmemorantes sumus apud vos. Sumus autem non nos qui scribimus soli, sed etiam omnes in Aegypto, & Lybijs penè X.C. Episcopi: Omnia nang; est iste sensus, & pro alterutris semper subscribimus, si aliquos non interesse cogigerit. Sic itaq; constituti, quoniam nos contigit conuenire, scripsimus & dilectissimo nostro Damaso, Episcopo inclytæ Romæ de Auxentio, qui Mediolanum inuasit Ecclesiam, narrantes quæ illius sunt. Quia non solum Arrianæ hæresis cōmunicator est, sed etiam reus est multarum actionum malarum, & hic cū Gregorio socio impietatis suæ. Et miramur, quoniam haec tenus damnatus non est, & Ecclesia pulsus. Et gratias confessi sumus eius sanctitati, & cōuenientium Romæ, quia & eos qui circa Vrsatiū, et Valentem, eorumq; sequaces excludentes vnanimitatem Ecclesiæ catholicæ, seruauerunt. Quam apud vos optates custodiri, sicuti prædiximus, exclusa multitudine Synodorum occasione fidei factarum, quæ in Arimino, quæ in Syrmio, in Isauria, quæ in Thracia, diuersis quæ in Constantinopoli, plurimis in Antiochia congregatis. Extra omnes sola firma sit apud vos fides, quæ in Nicæa prius est confessa, in qua etiā patres omnes, et qui nunc impugnant eam, sicuti prædiximus, subscripserunt, vt et de vobis dicat Apostolus: Laudo vero vos, quia omnia mea sic memoria retinetis, memoramini, et sicut tradidi vobis traditiones, ita seruatis. Hæc em in Nicæna Synodo verè scripta regula contra omnem est imp̄fissimam hæresim, hæc etiam blasphemantes in spiritum sanctum, et dicentes eum creaturam, destruit: Nam cùm dixissent patres de fide, quæ in filio est, mox intulerūt: Credimus et spiritum sanctum. Ut perfectam et plenam in sanctam trinitatem cōfessi fidem, formā fidei, quæ in Christo est, et catholicæ doctrinam Ecclesiæ in hoc declararent. Certum namq; est et apud vos, et apud omnes, nullusq; Christianorum mentem in hoc habebit ancipitem, quia non est nostra fides in creatura, sed in vnum dominum, qui in sancta et perfecta trinitate cōgnoscitur, in qua et baptizati, in ipsa connexa diuinitati. Credimus etiam hæreditate regnum possidericorum in Christo Iesu domino nostro, per quem patricum spiritu sancto gloria, et potestas in secula seculorum.

Amen.

z ij D. ATHA-

Επιστολή
ονοματεία
της Αρριανικής
σχολής.

Mos sub-
scriptionū
apud ve-
res.

1. Corin. 11

Nicæna
Synodi de
spiritu san
cto profes
sio.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

DOMINI ATHANASII ARCHIEPOPI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI-

ni,& pontificum Aegyptiorum ad Marcum Papam

pro exemplaribus Nicæni cōcilijs: quia Arri-

ni eorum exemplaria incenderant,

Epistola.

OMINO sancto & apostolici culminis venerando Marco
sanctæ Romanæ & apostolicæ sedis, atq; vniuersalis Eccle-
siæ Papæ, Athanasius & vniuersi Aegyptiorū Episcopi. Ad
vos peruenisse nō dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis
& maximè ab Arrianis quotidie patimur. Quoniā intantū
ab eis persequimur, vt etiā viuere iā nos tædeat. Nā instanti
tempore, subito & insperatè in nos irruentes, nosq; iuxta p-
ceptum dñi, qui ait: Si vos persecutifuerint in vnam ciuitatē,
fugite in aliam, fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos compre-
hendere non valuerunt, sed omnia nostra depopulati sunt. Intantum etiā nostra
vastauerunt, vt nec libros, nec vestimenta ecclesiastica, aliaq; ornamenta, nec re-
liqua viciencia nobis dimiserint. Libros verò nostros vscq; ad minima incendētes,
nec iota vnum relinquentes, propter veritatis fidem Nicænam synodū, qua cle-
rus & populus imbuebatur, et maximè sā imbuti erant, in contumeliam nostrā,
& omnium Christianorum incenderunt. Quapropter precamur pater beatissi-
me, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni concilij exēplaria, vt illa
nobis quæ sanctæ recordationis prædecessoris vestri Sylvestri fuerunt, sub tuta
mittatis stipulatione. Nam quando prædictæ synodo cum potifice nostro, id est,
Alexandrinæ magnæ ciuitatis Episcopo in diaconatus interfuiimus officio, sub
nostræ præsentiae testimonio, per beatos viros Victorem & Vincentiū presby-
teros, apostolicæ sedis apocryfarios, missa sunt prædicto Papæ Sylvestro cū ad-
stipulatione subnexa capitula septuaginta . Sane p̄sentibus nobis octoginta ca-
pitula in memorata tractata sunt synodo semel, & quadraginta à Græcis græca
dicta lingua, & quadraginta à latinis similiter dicta latina lingua. Sed visum est
trecentis decem & octo patribus, sancto spiritu repletis, in prædicto concilio cō-
gregatis, & maximè iam dicto Alexandro, & apostolicæ sedis apocryfarij, vt
decem capitula adunaretur alijs, atq; congruis in locis insererentur, & ad formā
septuaginta discipulorum, vel totius orbis terræ linguarum septuaginta, tanti et
tam excellentis concilij fierent capitula, quæ omnem Christianorum informa-
rent orbem, & omnes sub sacerdotali nomine & Christiano degētes, vna fides,
& vna sacerdotalis regeret norma, nec quisq; à suo dissideret capite. Nunc ergo,
quia vt prædictum est, inimici sanctæ Dei Ecclesiae, & maximè Arrianī, à quibus
quotidie expugnamur & opprimimur, præfata septuaginta Nicæni concilij ca-
pitula, quæ præfata synodo iam facta, iubente domino meo Alexandro omniū
Episcoporum decreto attuli, quæ etiam coram omnibus recitauit atque transcri-
psi, sunt igne cōbusta, optamus vt à vestræ sanctæ sedis Ecclesiae autoritate, quæ
est mater & caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem & recreationem
fidelium orthodoxorum percipere per præsentes legatos mereamur, quatenus
vestra fulti autoritate, vestrīsq; precibus roborati, illæsi à memoratis æmulis san-
ctæ Dei Ecclesiae & nostris euadere, nobisq; commissos eruere valeamus. Verè
nouimus apostolatus vestri cor gratia sancti spiritus in tantum esse accensum

B

C vto omnibus oppressis succurratis, quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen vestri sumus vobisq; obedientes cum omnibus nobis commissis, & sumus, & esse semper volumus. Ideo decet & oportet vos nobis haec q; rogamus & alia quæ necessaria (iuxta sapientiam quam vobis præsticit altissimus) esse cognoveritis, abq; tarditate præstare, vt tantæ misericordie squalores à fidelium mentibus detergantur, & quasi vulnus corpori infixum, auditu tantæ misericordie obserato, salutari curetur antidoto, vt diuino fretri iuuamine, vestræq; autoritate atque auxilio roborati, aduersantium tergiuersationes euadere valeamus, atq; inconfuso vultu, non fraude cuiusquam perculsi, adiustere æterno iudicii mereamur, & vocem audire inquietem: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudium domini tui. Et subscriptio: Orantem pro nobis sanctum apostolatum vestrum suis dñs conseruet temporibus.

MARCI PAPÆ RE SCRIPTVM. DE MISSIONE CA- pitulorum Nicæni Concilij D. Athanasio, & omni- bus Aegyptiorum Episcopis.

D

OMINIS venerabilibus fratribus Athanasio, & vniuersitatem Aegyptiorum Episcopis, MARCVS sanctæ Romane apostolicæq; sedis, & vniuersalis Ecclesiæ Episcopus. Doleo fratres, & nimium contristor super afflictione vestra, sed oppidū consolor, quod vento agitata non estis arundo, sed recti in fide, inter omnes procellarum & turbinum afflictiones, inter omnes colluctationes, incessanter perdurat. Letis ergo fraternitatis vestre literis, vigorem constantiam ve- stræ, quam oīm noueramus, agnouimus. Congratulantes vobis, quod ad custodiendum gregem pastoralem curam vigilanter insequimini, ne lupi, qui sub specie ovium subintrarunt, bestiali sauitia simplices quascunq; dilacerent. Qui non ad hoc subintrarunt, ut aliqua correctione proficiant, sed ut ea quæ sunt sana, corruptant. Quapropter moneo & hortor dilectionem vestram, ut bonum quod coepistis, admiculante diuina gratia, usq; in finem perducere satagatis, ve ritatis voce monete: Beatus qui perseverauerit in finem. Vnde enim beata perseuerantia, nisi de virtute patientiae? Nam iuxta Apostolum. Omnes qui voluerint p̄iē vivere in Christo, persecutionem patientur. Quæ non in eo tantum cō- Persecu-
putanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuscumq; supplicijs, cùm persecutionum sauitiam suppleant, sed dissimilitudines morum & contumacizæ inobedientium, & malignarum tela linguarum, quibus conflictationibus ut communia semper membra pulsantur, ut nulla piorum portio conflictatione sit libera, ita ut nec perculsi, nec ocio careant, nec labore. Nam haec & omnia incrementa probabilium studiorum, & in eis usq; in finem perseverantium, atque bona voluntatis incrementa, ad Christi gratiam semper sunt referenda, ut in omnibus quæ agimus, Deus omnipotenter laudetur tempore. De capitulorum nanci veritate & numero Nicæni concilij, quibus vos interfuisse literis vestre fraternitatis significastis, à nostris qui una vobisq; interfuerunt, diligentioribus requisitiis collocutionibus. Qui ita, ut vestre testatae sunt literæ, omnem nobis ordinem exposuerunt, & vestram epistolam per omnia veram esse testati sunt, non ut aliqui id sinistrum vestra ex parte arbitremur, sed nos & vos illosq; absque villa in posterum titubatione vnum sentire

= ij opta-

MARCI PAPÆ EPISTOLA

optatemus, & sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit & do- A
mino prouidente, & beato apostolo Petro operi terente, in futuro manebit, si-
ne vlla hæretorum insultatione, firma & immobilis omni tempore persistet.
His itaq; peractis, diligenter requirent es, in sancto nostræ & apostolicæ sedis
scrinio, eadem quæ sanctæ recordationis prædecessori meo Sylvestro sunt dire-
cta septuaginta sunt significasti capitula inuenimus. Ipsa autem vobis, propter
autoritatem & subscriptionem tantorum patrum, & eius magni concilij, mini-
mè misimus, sed per eadē, coramq; apocryfarij vestris, alia similia, eundem nu-
merum, eademq; verba, & ipsam subscriptionem continentia, vobis rescribere,
& sub certa stipulatione & confirmatione mittere curauimus. Et quis est qui fra-
tribus talia negare audeat? Nam non neganda nobis hæc sancti spiritus dona do-
minus docuit, sed fideliter exercenda, & fratribus contradenda & docenda di-
stribuit. Hæc apostolorum viua traditio, hæc est vera charitas, quæ prædicanda
est, & præcipue diligenda ac fouenda, atq; fiducialiter ab omnibus tenenda hæc
sancta & apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per omni-
potentis Dei gratiam à tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse proba-
tur, nec hæretorum nouitatibus deprauanda succubuit, sed vt in exordio nor-
mat fidei Christianæ percepit ablatoribus suis apostolorum Christi principi-
bus, illibata finerens manet secundum ipsius domini salvatoris diuinam polli-
cationem, qui suorum discipulorum principi in suis fatus est euangelijs: Petre
*Eides Pe-
tri nō de-
fectura.* (inquiens) ecce Satan expetiuit, vt cribraret vos sicut qui cribrat triticum, ego
autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confir-
ma fratres tuos. Considereret itaq; vestra excellens prudentia, quam bonū sit per-
sistere in dispensatione vobis cedita, & in fide recta, atque hæreticis & emulis
Christi repugnare, & nunquam à veritatis tramite declinare. Quoniam domi-
nus et salvator omnium, cuius fides est, qui pro nobis mori nō dubitauit, & pro-
prio nos suo sanguine redemit, qui fidem beati Petri non defecturam promisit,
& confirmare eum fratres suos admonuit, quid apostolicos pontifices meæ exi-
guitatis prædecessores confidenter fecisse, semper cunctis est cognitum, quorū
& pusillitas mea, licet impar sit et infima, pro suscepta tamen diuina dignatione,
ministerio pediss equa cupit existere. Vx enim erit nobis, qui huius ministerij
onus suscepsum habemus, si veritatem salvatoris nostri Iesu Christi, quam apo-
stoli prædicauerūt, prædicare neglexerimus. Vx etiam erit nobis, si silentio ve-
ritatem oppresserimus, qui erogare nummularijs iubemur, id est, Christianos
populos imbuerere et docere. Quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus exami-
ne, si sermonis eius veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis, cū
de commissis nobis animabus & de officio suscepto, rationē iustus iudex Chri-
stus Deus districtam egerit? Ideo fratres hortor dilectionem vestram, obtestor
& moneo, vt qua debetis sollicitudine, vigiletis ad inuestigandos hæreticos &
inimicos sanctæ Dei Ecclesie, & à sanis mentibus ne pestis hæc latius diuulge-
tur, severitate, qua potestis pro viribus extirpetis. Quātum enim habebit à Deo
dignæ remunerationis præmium, qui diligentius quod ad salutem commissæ
sibi plebis proposit, fuerit executus: Ita ante tribunal domini de reatu negligentie
senon poterit excusare, quicunque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis
autores noluerit custodire. Data viij. Calendas Nouembbris, Nepo-

tiano & Secundo, viris clarissimis
consulibus,

EPISTO-

136.

¶ EPISTOLA IN

CREPATORIA IVLII PAPAE AD

Orientales Episcopos pro causis Athanasii, &
excessibus contra Romanam
Ecclesiam.

ENERABILIBVS fratribus vniuersis Orientalibus Episcopis iulius. Decuerat vos fratres, alios Ecclesiasticis instruere disciplinis, & non talibus arguere machinamentis, dicente domino: Neminem concutiat, neq; calumniā faciat, & reliqua. De qua re Apostolus Paulus nos instruit, dicens: Fratres, si p̄occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, coliderant iesum, ne & tu tenteris, & reliqua. Et alibi Petrus apostolus ait: Omnes vñanimes in oratione estote comparentes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedicti onem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coetceat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum, inquirat pacem & persequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem domini super facientes mala. Quid peius est fratres, quam quod sacerdotes domini, qui ab omni malâ coinquisitione, & à documento omnium Christianorum alieni debent existere, quanto magis à fratum & coepiscoporum infidilijs, quos tueri & sublevarē debent, quos lovere & diligere summopere oportet, persequuntur eos, ejcere & communire priuare decertant. Nec recordamini sapientiam, quæ ait: Peruersæ enim cogitationes separant homines à Deo, quanto magis opera iniqua. Quid enim nequius est, quam illos, de quibus dominus ait: Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei, quisquam euertere, persequi, destruere natur? Probata autem virtus portat, protegit, & consolatur oppressos, & docet insipientes. Est enim testis humani cordis, scrutator vero singularum conscientiarum, & linguarum singularum auditor, quoniam sp̄ritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod cotinet omnia scientiam habet vocis. Et alias idem ipse ait: Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vñigenitum misit Deus in mundum, ut viuamus per eum. In hoc est charitys, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propiciacionem pro peccatis nostris. Charissimi, si Deus dilexit nos, & nos debemus in uicem diligere, Deum nemo vñdit vñquam. Si diligamus in uicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. In hoc intelligimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de sp̄itu suo dedit nobis. Et nos vñdimus & testificamur, quoniam pater misit filium suum saluatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus & credidimus charitati quam habet Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas nobiscum, ut fiduciam habeamus in

z iiiij die

EPISTOLA IVLII PAPAE.

*Timor nō
est in chari-
tate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam ha-
bet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus De-*

*um, quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, &
fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vi-
det, quomodo Deum quem non videt, potest diligere? Et hoc mandatum habe-
mus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Nam ipsa sapiētia ait:
Lingua sapientium ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. In omni lo-
co oculi domini contemplantur bonos & malos. Lingua placabilis, lignum vi-
tae. Quæ autem immoderata est, conteret spiritum, domus iusti, plurima forti-
tudo, & in fructibus impij conturbatio, labia sapientium disseminabunt sapien-
tiā, cor stultorum dissimile erit. Victimæ impiorum abominabiles sunt do-
mino, vota iustorum placabilia. Qui sequitur iustitiā, diligetur à domino. Item
alibi: Labia iusti considerant placida, os impiorum peruersa. Simplicitas iusto-
rum diriget eos, & supplantatio peruersorum vastabit illos. Iustitia rectorum li-
berabit eos, & in insidijs suis capientur iniqui. Iustus de angustia liberabitur, &
tradetur impius pro eo. Simulator ore decipit amicum suum, iusti autem libera-
buntur scientia. In bonis iustorum exalabitur ciuitas, & in perditione impio-
rum erit laudatio. In benedictione iustorum exaltabitur ciuitas, & in ore impio-
rum subuertetur. Nec consideratis, qui fratres persequi non cessatis, qualia Job
patientissimus inter cetera exorsus, loquitur: Auris audiens beatificabat me, &
oculus videns testimonium reddebat mihi, eò quod liberasse pauperem vo-
ciferantem & pupillum, cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me ve-
niebat, & cor viduæ consolatus sum, iustitia induitus sum, & vestiuit me sicut ve-
stimento & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudio. Pater eram
pauperum, & causam quam neiciebam, diligentissime inuestigabam. Contere-
bam molas iniqui, & de dentibus illius conterebam prædam. Et paulo post: Si
negaui, inquit, quod volebant pauperibus & oculos viduæ expectare feci. Si co-
medii buccellam mēa solus, & non comedit pupillus ex ea, quia ab infancia mea
crevit tecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est tecum. Nam si quis
hæc recte omnia considerauerit oculo, nequaquam iratibus nocere, sed liberare
festinabit: Quia nihil deterius est, quam ciues ciuibus inuidere, & fratres fratri-
bus insidiari, aut calumnias facere. Talibus enim suffragari volentes insidijs san-
cti, synodus congregauerunt generalem in Nicæa, vitam corrigerem hominum
cupientes in Ecclesia commoratiū. Licet dudum instituta sanctorum patrum
multa essent conscripta, posuerunt leges, quos sacros canones appellamus, qui-
bus multa per necessaria ad statum Ecclesia sanctæ Dei, & supplementum ca-
lumnarum eius, id est, Episcoporum, qui eam proprijs humeris gestant, ut qui
talia tētauerint, aut eis nocere præsumplerint, siquidem clerici fuerint, à proprio
gradu decidant. Si vero monachi, aut laici fuerint, anathematizentur. Quibus
armati exemplis oportere arbitratī sumus ab omnipotenti Deo inspirati, ut hæc
accensam discordiæ flammarum extinguere debeamus, apostolica autoritate, &
non concedere eam vterius animas depasci humanas. Quapropter una cū omni-
bus apostolicæ subiectis regulæ sancimus, ne quisquam deinceps Christianorū
talia perpetrare, aut Episcopis talia asserere documenta, temerè præsumat, cū &
doctor gentium id ipsum prohibeat, dicens: Seniorē ne increpaueris, sed obse-
cra ut patrē, & reliqua. Bonum est namq; proculdubio, & omnibus timentibus
Deum desiderabile, cohibere dissensiones & altercationes, fratribus subuenire,
& inuidē non inuidere, sed adiuuare. Audiatur, inquit, iam dicta in Nicæa ciuita-
te synodus, cui & ego ipse conscientiæ meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud
volens*

Synodus
N. cœna ad
emendatio-
nem Eccle-
siae facta.

B

C volens, q̄ concordiam omnibus fabricare, & præ cunctis arguere, & remouere hanc insidiantium altercationem. Quas præudentes sancti patres insidias & altercationes, ynanimiter in prædicta Nicæna statuerunt synodo, vt nullus Episcopus, nisi in legitima synodo, & suo tempore apostolica autoritate conuocata, super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur, id est, iudicetur vel damnetur. Si aliter præsumptum à quibusdam fuerit, in vanum deducatur quod egerint, nec inter ecclesiastica vlo modo reputabuntur. Ipsi vero primæ sedis Ecclesiæ, conuocandarum generalium synodorum iura & iudicia Episcoporum, singulari priuilegio, euangelicis & apostolicis, atq; canonicis concessa sunt institutis, quæ semper maiores causæ, ad sedem apostolicam multis autoritatibus referri præceptæ sunt. Nec vlo modo potest maior à minore iudicari. Ipsa namq; omni bus maior & prælata est Ecclesijs. Quæ non solummodo canonum & sanctorū patrum decretis, sed domini saluatoris nostri voce singularem obtinuit principatum: Tu es (inquiens) Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & reliqua. Et quæcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & soluta in cœlo & in terra. Porro dudum à sanctis apostolis successoribusq; eorum in prætatis anni quis statutis decretum fuerat, quæ hactenus sancta & vniuersalis apostolica tenuerit Ecclesia, non oportere præter sententiam Romani pontificis cōcilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam primatē omnium Ecclesiarum esse voluerunt. Et sicut beatus Petrus apostolus primus fuit omnii apostolorū, ita & hæc Ecclesia suo nomine consecrata domino insti tuente, prima & caput sit cæterarum. Et ad eam quali ad matrem atq; apicē oēs maiores Ecclesiæ causæ, & iudicia Episcoporum recurrent eiusq; iuxta terminū sumant sententiā. Nec extra Romanum quicq; ex his debere decerni pontificē, quatenus nō ita proterue, & pro libitu quisquā suo proprio arbitrio quisbusq; me

Concellia
nō esse ce
1. brāja si
ne sententia
Romani
pontificis,

D troplitanis, sicut agere solebat, liceat inconsulto Rom. pontifice, aut maiores ecclisiæ causas deturbare, aut Episcopos damnare, sed communi luctu Romanq; sedis Episcopi consilio & concordia actione, quæq; sunt Christi zelo agenda, disponat ynanimitate, recteque sentiant, & ea quæ sentierint, non nobis sibi met discrepando, sed Deo placita perficiant. Est etiam in iam fata Nicæna synodo cōcorditer statutum, vt accusatores & accusations, quas seculileges non admittunt, à sacerdotali funditus auertantur documento. Ecce inquit propheta, q̄ bonum & q̄ iucundum habitare fratres in vnum. Illi vero non in vnu habitant, qui à fratribus se solatio subtrahunt, aut fratribus insidias præparant. Non aliter fratres vos patiamini peccato grauari, quia quod necesse est dicere veremur. i. nec cuius religio dissipatur, indignatio prouocet. Præ oculis habete, & tota mentis aciere uenteraspicie beati Petri gloriā, & cum ipso communes omnium apostolorum coronas, cunctorumq; martyrum palmas, qui pro fratribus nō destructione, sed confirmatione & veritate in Christo passi sunt. Nos ergo qui domini discipuli & dici & esse volumus, portare crucem Christi, & compatiri fratribus debemus, & non persequi. Subtrahite rogamus, actus, cogitationesque à talibus nocentis, si non vultis ipsam suscipere in vos vltionem, quoniam talionem meretur, qui fratri foueam præparat. Etnos scitote deinceps hunc typum non esse passuros, vt ea quæ ad hanc specialiter sanctam pertinent sedem, sicut iudicia Episcoporum & maiores causas, vt paulo superius prælibatum est, vos patiamini nobis inconsultis inuadere absque vestri status periculo. Sed si quis ab hodierna die, & deinceps Episcopum præter huius sanctæ sedis sententiam damnare, aut propria pellere sede præsumperit, sciat se irrecuperabiliter esse damnatū, & proprio carere perpetuū honore. Eosq; qui absque huius sedis sunt electi sententia, vel dānatī sine huius sanctæ sedis autoritate, scitote pristinā recipere cōmu-

EPISTOLA IVLII PAPAE.

munionem, & in proprijs restitui sedibus. Quoniam & prius à tempore scilicet A apostolorum hæc huic sanctæ sedi concessa sunt. Et postea in memorata Nicæna synodo, propter prauorum hominum infestationes, atq; hæreticorum perse quitiones, & insidiatum molimina fratrum sunt concorditer ab omnibus cor roborata, vt magis singuli prouideant, ne talia audeat perpetrare. Et caueant, si non propter dominum & amorem fratrum, tamen propter opprobrium homini num ruborem suum, atq; canonicanam vltionem, saltem hæc timore & verecundia compressa silentio comprimantur, amputato scilicet totius usurpationis excessu. Quia nullus debet præsumere, quæ sibi non videntur esse concessa. Quā culpam potuisse nullo modo incidere, si vnde consecrationem honoris accipitis, inde legem totius obseruantiae sumeretis. Et beati Petri apostoli sedes, quæ vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset Ecclesiasticae magistra rationis. Vnde sicut nos multum ea quæ vobis piè recteque sunt acta, legitificant, ita nimirum ea, quæ sunt perperam gesta, contristant. Quoniam necesse est post multarum talium experimenta causarum, hæc in posterū sollicitius prospici & diligentius præcaueri, quatenus ea quæ sunt ab apostolis eoruū successoribus statuta, nulla desidiane negligatur, nulla dissensione violetur, nulla concertatione turbentur. Nam sicut in uno corpore membra multa habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo. Singuli autem al-

Inter apostolos similitudo honoris fuit & discretio potestatis ut hic dicit. ter alterius membra, contextio totius corporis, vnam sanitatem, vnam pulchritudinem facit. Et hæc quidē cōtextio totius corporis, vnanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam sacerdotum. Quibus et si dignitas communis non est, tamen ordo generalis est. Quoniam & inter beatissimos apostolos, in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, vni tamen datum, ut cæteris præmineret. De qua forma Episcoporum quædā exorta est distinctio, & magna ordinatione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicaret, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres habetur prima sententia; & rursum quidē in maioribus urbibus constituti, solicitudinem eius susciperent ampliorem, per quos ad vnam beati Petri sedē, vniuersalitatem Ecclesiæ cura confluenter, & nihil vsquam à suo capite dissideret. Qui ergo fecit se quibusdam præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obediētiam quam exigit, etiam ipse rependat. Nolite itaq; errare fratres mei dilectissimi, doctrinis varijs & extraneis nolite abduci, at instituta a postolorum & apostolicorum virorum canonesque habentes, his fruamini, his circundemini, his delectemini, his armemini, vt his freti, circundati, delectati, armati, cōtra cuncta inimicorum resistere valeatis. Satis enim indignum est quenquam vel pontificum vel ordinum subsequentium hanc regulam refutare, q; beati Petri fidē valeat & sequi & docere. Multum enim cōuenit, vt totū corpus Ecclesiæ in hac sibimet obseruatione concordet, quæ inde autoritatem habet, vbi dñs Ecclesiæ totius posuit principatum, dicēte scripture: Ordinavit in me charitatē. Et item: Omnia cum ordine fiant. Iterumq; Psalmista prædicāte: Circundate Sion & complectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius, vt enaretis in progenies alteras, quoniam hic est dominus Deus noster in æternū & ipse reget nos in secula. Officij enim nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere liberum, quibus maior cunctis Christianæ religionis zelus incumbit. Ne per taciturnitatem, aut fauere aut cōsentire videamus fratrum nocumentis. Data Calend. Octobris Feliciano & Maximiano viris clarissimis consulibus.

EPI-

¶ EPISTOLA ORI-

ENTALIVM AD IVLIVM PAPAM

causantium, quod in communionem receperit

Athanasiū, & cæteros quos ipsi
damnauerant.

OMINO beatissimo & honorabili patri Iulio, apostoli-
cæ sedis venerabili Episcopo, Eusebius, Theogonius, The-
odorus & Berithus, vna reliquis fratribus & coepiscopis
nostris in Antiochia congregatis. Licet circa omnes Ec-
clesiam Romanam sciamus esse munificam & apostolicam
habere curam, & matrem semper existere pietatis, quan-
quam ab Oriente ad eam prædictores pietatis aduenierunt,
tamen optaremus vos nobiscum concordare, & quos à com-
munione suspendimus, à vobis esse suspensos. Et quos in ordine confirmamus
Episcoporum à vobis esse firmando, nec nos secundo loco habendos, cum ijs
qui ex his partibus ad vos usque dogmatizantes apostoli peruererint. Nec e-
nīm nos vobis reluctati sumus, quamuis hoc agere potuissemus, quando No-
uatianus à Roma pulsus est Ecclesia. Quoniam, ut iuxta vulgarem consue-
tudinem loquamur, inimicitias querit omnis qui vult recedere ab amico. Nec
crimine carere potest, qui alterius excommunicatum absque eius licentia, à quo
D communione est priuatus, in communionem suscepit, canonibus semel iuben-
tibus, excommunicatus ab alijs, ab alijs non suscipiatur. Videntibus illis, à qui-
bus communione priuatus esse dinoscitur. Nec solum in his nobis contumeli-
am irrogatis, sed etiam in his quædam consilia nostra dissoluitis, neq; ea rectè de-
finitis esse. Sunt namq; à nobis, & maxime à totius Orientis Episcopis damnati,
Athanasius Alexandrinus, Paulus Constantinopolitanus, Marcellus Aucire,
Asclepius Gazæ, Lucianusq; Anopolites, pro certis criminibus, quibus adver-
sarij sunt apud nos inscripti, quæ per præsentes huic epistolæ latores omnia sub
certa relatione vestræ innotescere non omittimus sanctitati. Quibus agnitis, si
nostris placitis magis, quam eorum machinationibus assentire, & ordinatos Epi-
scopos in damnatorum loco firmare eligitis, pacem vobiscum & communionem ha-
bere volumus. Si vero aliter egeritis, & eis amplius, q; nobis consentire iudicaue-
ritis, contraria celebrabimus, & vobiscum deinceps nec congregari, nec vobis o-
bedire, nec vobis vestrisq; fauere volumus, sed per nos quicquid melius eligeri-
mus agere conabimur. Nam nullus est in hac parte terrarum èratem habens, qui
ignoret prædictorum volumina seductorum. Propter eos enim, multa sunt
mala peracta, multa concilia, diuersis & asperis temporibus celebrata, multæ se-
ductiones, multæ machinatioñes, multa nobis opprobria illata, & alia multa quæ
enumerare per longum est. Nam si his consentire eligitis, tunc liquet quod nos
perdere vultis, & non ut pater filios souere. Dicunt enim & affirmant, tam ciues
istorum, quam consacerdotes eorum, hos souere vos velle homicidas, sacrorum
templorum eversores, virginum stupratores, sacrorum librorum incensores, sa-
crorumq; vasorum, & cæterorum sacrorum ministeriorum fraudatores, officio-
rum neglectores, imperatorum infidos, gentis & patriæ proditores, & inter sa-
cerdo-

Athanasi-
us exco-
munica-
tus,

EPISTOLA ORIENTALIVM.

cerdotes maximam generantes discordiam, eò quod substantialitatis vocē, quę A
scripta non inuenitur, in fidei doctrina posuerūt. Quid plura enumerare necel-
se est, quum propter eos nobis & cunctis regionis huius habitatoribus scienti-
bus, tanta cædes hominum sic perpetrata, vt amplius quām mille homines sint
prostrati; Talibus autem fauere, quid aliud est, quām sceleribus eorum consentire; Cūm sacra scriptura hæc prohibeat, dicens: Non solum qui faciunt, culpabi-
les existunt, sed etiam qui consentiunt faciētibus. Talibus enim vos obfistere to-
tis viribus optimum, ne inuoluamini peccatis eorum, ne ex communione
eorum suscipiatis. Tales enim à vobis procul abiçite, ne propter animositatē
populi, sacrilegadiffensionē dispereant, itaq; optimum vos improbis probè resi-
stere. Quapropter si neglexeritis deturbare peruersos, liquet quod eorum pro-
tegatis errorem. Nec verò caret scrupulo societatis occultæ, qui manifeste faci-
noribus definit obuiare. Decet enim vos ad arguendam proteruiam eorum lin-
guam vestram exacuere, & velut venenosos à vobis repellere, ne eorum veneno
vos veltriq; in aliquo sauciemini. Sufficient hæc vobis querimoniæ contra eos
delatae, quoniam derelinquet nos tempus, secundum quod ait Apostolus: Si vo-
luerimus omnium obloquentium oblatas contra eos producere querelas, maxi-

Persequu-
tio bonos
Labruscæ
vnuq; agre-
sties.
me quum hæc nobis sufficient, quæ superius dictæ sunt. Nec nobis necesse est
iterum eorum diuulgare mala, cūm ipsa per se prodeant, & maximè omnes O-
rientales testes super eorum malis existant, lo ore enim, iuxta quod scriptū est,
duorum vel trium testiū stabit omne verbum. Quanto magis in multitudine
tantorum sacerdotum, popolorum, abbatum vel monachorum, & scripto & vo-
ce contrahorum prauitatem quotidie acclamantium. Nos verò diu expectau-
mus eos per multam patientiam, vt facerent vuas, sed illi econtrario fecerunt la-
bruscas. Vos ergo non optimum de cætero negligere & differre tales, ne (quod
absit) memorata crimina eorum subimitemini irrationabiliter episcopos ponē-
tes. Ipsi enim, nisi cito corrigantur, iuxta quod beatus Apostolus protestatur, se-
cundum duritiam eorum & cor impoenitens, thesaurizant sibi iram in die iræ
& reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera eius. Qui
corrigendi sunt per temporalem delectationem, & per mendacia atq; figmenta
sua, vobis eis assensum præbentibus, aeterna perdant præmia, quæ per verā po-
nitentiam consequi possunt. Nec hæc quæ prædicta sunt, solummodo Athana-
sio & sequacibus eius interrogamus, sed etiam quod contra regulam egerit, quam
nos decreueramus. Quia non decreto communis concilij Episcoporum rece-
pit sacerdotium, sed sibi metarrogando Ecclesiam fuit ingressus, & in sede rese-
dit, cūm dudum decretum fuisset, nullum à pauciore numero restituī debere,
quem depositum fuisse constaret. Deinde quoniam eius aduentu sit turba com-
mota, plurimiq; seditione sint mortui, & non solum hæc per eum & propter e-
um sint peracta, sed etiam quidem à iam dicto Athanasio cæsi, iudicibus dicun-
tur esse contradicti. Hæc & alia innumerabilia sunt ab eo suisq; sequacibus impu-
denter perpetrata, quos excommunicatos cōmunioni, vt audiūimus, contrare-
gulam in contumeliam omnium Orientalium sociastis. Præfato itaque debitæ
saluationis officio, propter beati Petri honorem impense postulamus, vt deinceps ad vestras hinc venientes aures, non tam facile admittatis. Nec à nobis ex
communicatos ultra velitis excipere, ne canonum transgressores inueniamini,
sed magis salua fraterna charitate, erratum hoc in posterum minime patiamini.
Et subscriptio. Orantem pro nobis apostolicum vestrum dominus æuo custo-
diat longiore beatissime pater, Amen.

CIVLII PAPAE RE^E
SCRIPTVM CONTRA ORIENTA-
les pro Athanasio &
cæteris.

V L I V S sanctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Episco-
pus, Eusebio, Theogonio, Theodoro, Berintho, & cæteris
Orientalibus Episcopis. Decuerat vos aduersus sanctam Ro-
manam & apostolicam Ecclesiam, limatè & non ironicè lo-
qui. Quoniam & ipse dominus noster Iesus Christus eam
decenter alloquutus, ait: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc
petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præ-
ualebunt aduersus eam, & tibi dabo claves regni celorum. Habet enim potesta-
tem singulari priuilegio sibi concessam, aperire & claudere ianuas coelestis re-
gni quibus voluerit. Nam si ei detrahere quæ domini ore sacrata, atq; desuper
exaltata est, non timuistis, nec miserum si fratribus interrogare iniurias minime ces-
sat. Vnde iam silentio non teguntur, quæ vestro concilio turbulentio, atq; cum
potestate decreta sint. Apparet enim quoniam quadam tumultuosa indisci-
plinazione veritas est oppressa. Vobis quippe non considerantibus quæ placent
Deo propter iurgia, quæ contra proximos vestros habetis, vota vestra ineuitabili
esse contenditis. Sed erit opus diuina prouidentia, quatenus è contrario à par-
te deprehensa possint evacuari. Et quicquid illic conuenientes, sine vlla qualibet
D gratia, odio, aut inimicitiarum causa gessisti, funditus repellii. Quapropter cùm
omni festinatione vos omnes ad huius sanctæ sedis reverentiam volo concurre-
re, quatenus gestorum apud vos integratatem per vosipso possitis ostendere.
Nam nec dubitare vos credo Athanasiū, sacrae legis doctorem, non solum à
nobis, sed etiam à Nicæna synodo, veræ fidei cultorem esse comprobatum. Qui
defuncto Alexandro mirabili sene, qui Arrij prostrauerat blasphemias, post
quinquaginta menses Nicæni concilij, Alexandrinorum Ecclesiæ suscepit præsulatum.
Aduersus quem eiusq; sectatores, multa mendacia texentes, & nudas valde ca-
lumnias, quasi veras accusationes componentes, nobis multorum malorum
cum causam, tum caput esse prohibuisti. Et non solum apud Aegyptum, sed e-
tiam apud Palæstinam & Phœnicem, vicinasq; gentes scriptis vestris illam per-
turbationem esse significasti. Qua de re Ecclesiasticam sequentes regulam,
vos & illos, Romæ regulariter ad iudicium die statuta, non sub angusto tempo-
ris spacio, ut excusatio locum non inueniat, literis & apocryfarijs euocauimus.
Illique vocatione suscepimus ad diem præstitutum venire. Sed vos, ne vestris men-
dacijs caperemini, vestraque calumnia enudaretur, venire distulisti. Nec his ma-
chinationibus solummodo contenti estis, sed etiam videntes oves pastoribus
desolatas, lupos pro pastoribus super eos posuisti. Decuerat ergo, ut ad regula-
rem veniretis conuocationem, quo de his, & de alijs vestris præsumptionibus
redderetis rationem. Quoniam occurseret veritas, si falsitas displiceret. Et nul-
lus dubitat, quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum quum in-
nocens, ut absoluatur, requirit. Nec suspicione caret, qui alium calumnijs obiur-
gat falsa dixisse, quum ipse ad iudicium, ut probet, quæ intulit, euocatus venire
distulerit. Velle enim vos magis ad iam dictam conuenire vocationem, ut
coram vniuersali concilio redderetis rationem, cur synodus ad statum Eccle-

Athanasi-
us a Nicæ-
na synodo
veræ fidei
cultor co-
probatus.

EPISTOLA IVLII PAPAE

fiarum, & fratrum in Antiochiam subuentendum, & Nicæni magni concilij de- A
structionem fecistis, aut cur nobis inconsultis Episcopos ad eam conuocastis,
ad quam nec maximus Hierosolymitanus venit, nec nostra inter fuit legatio,
canonibus quippe in Nicæna synodo subentibus, non debere præter sententi-
am Romani pontificis, villo modo concilia celebrari, nec Episcopos damnari.
Aut quur in prædictorum loco fratrum alios adulteros posuistis, antequam pe-
nes nos aut apocryfiarios nostros, eorum causa canonicæ esset examinata, finem
que perciperet rectum. Isti enim, qui ad memoratam regulam venire, vocatio-
nem videntes, vos à prædictis subtrahere calumnias, multa aduersus vos lachry-
mabilia, & doloribus plena referunt. Accusantes vos & dicentes, multa se im-
portabilia à vobis esse passos. Vos ergo refugientes venire, illösque perseueran-
tes in vera ratione, suásque calumnias reclamantes, super quibus & Aegyptio-
rum Episcopi literis nobis missis protestantur suis falsa esse, qui contra Athana-
siū suósque sectatores machinantur, cunctaque Arrianorum machinata blas-
phemias. Talibus namque figmentis liquet eos esse inculpabiles, vósque culpa-
biles. Quia si de vera confideretis innocentia, nullo modo à iam dicta vos cano-
nica subtraheretis euocatione. Quæ non subito, sed spaciose denunciata est. Sed
omni subducta apologia, absque tardatione venire, & causas reddere festinare-
tis. Quibus ita gestis, scripsi vobis & omnibus, qui in Antiochia contra apo-
stolicam canonicāque regulam nobis inconsultis fueratis. Arguens vos pri-
mum de iniurijs literarum, demum quur Athanasium, suósque consecratores
ad vestrū concilium conuocassetis canonibus semel præcipientibus, nihil ex-
tra Romanum decerni pontificem. Cui hæc & maiora Ecclesiarum negotia,
tam ab ipso domino, quam ab omnibus vniuersorum conciliorum patribus spe-
ciali sunt, ut iam dictum est, priuilegio tradita. Vobis ergo refugientibus, & ad
concilium toties conuocatis adesse nolentibus, illis quoq; in sua reclamatione, & B
iusta ratione persistentibus, vestrā cognoscentes criminis, & illorū iustum ex-
aminantes rationem, omnesq; eos Nicæno concilio cooperantes, & nostris aposto-
licis iussionibus obtemperantes. Vism est nobis ac vniuerso concilio, vt nos
diuinis præceptis, & apostolicis monitis informati, qui pro omnium Ecclesiarum
statu impigro vigilare debemus effectu, si quicquam reprehensioni usquam in-
uenitur obnoxium celeri solitudine ab ignorantia imperitia, aut à præsum-
ptionis usurpatione reuotemus.

His taliter consideratis atque discretis, tanquam omnium curam gerentes,
propter sedis propriæ dignitatem, suscepimus eos in orationem, singulisque
cum autoritate huius sanctæ sedis rebus, proprias reddidimus Ecclesias. Quo-
niam huic sanctæ sedi propter priuatorum hominum insidias, ipso domino in-
stituente, & sanctis apostolis, eorūque successoribus per singula concilia robo-
rantibus, hoc semper licuit, licebitque domino auxiliante in perpetuum. Vnde
de quis sit scalijs esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum,
sed obtemperantiam, quam ab alijs requirit, gratis & ipse rependat. Quapro-
pter increpando, vobis scribo, quia non rectè tractastis viros inculpatos, & à no-
bis minime examinatos de suis Ecclesijs communione priuatos pellentes, & Ec-
clesiasticæ disciplinæ iniuriam irrogantes, constitutumque Nicæni concilij mi-
nimè seruantes, talia indisciplinate agere non formida sis. Idcirco quoniam du-
dum venire vocati tenuistis, modo ad certum diem, id est, XV. Kalendas No-
uembris, vos iterum regulariter literis, missisq; euocamus, vt coram nobis ostendamus,
nos iustum in eos protulisse sententiam, & de cætero non talia esse passu-
ros. Est etenim in antiquis Ecclesiæ statutis decretum, vt qui aliena inuadit, non
exeat impunitus, sed cū multiplicatione restituat. Vñ & in Euāgeliō scriptū est,

Quod

CQuod si aliquid defraudauī, reddo quadruplum. In lege quoq; cautum est: Maledictio seductus omnis qui transfert terminos proximi sui. Et dicet omnis populus, A-men. Quare miror vestam audaces esse, et tam imprudenter egisse, & terminos nos proximacura beati Petri apostolorum principis inuasisse. Sui enim, ut paulo superius cōmi- probatum est, iuris erat, ut absq; eius sanctae sedis autoritate, nullus deberet aut concilia celebrare, aut Episcopos ad synodum conuocare, vel damnare eos, aut proprijs pellere sedibus, aut alios in eorum loco ordinare, quæ omnia vos temere nō timuistis. Quid ergo aliud est talis presumptio, nisi quod apostolorum, suorumq; successorum decreta transgredi, & maledictionem superius comprehensam, in lege semel cautam, quam populus uno ore, cōsonaq; responsione per amen, id est, fiat, confirmavit, suscipere non timuistis? Necnon (ut reor) talibus transgressionum funiculis cōstricti nostrum, ne vestra proderetur flagitia, examen declinastis, & ad supradictam vocationem venire distulisti. Sanè manifestum est, suum eos confiteri crimen, qui toties euocati absq; ineuitabili causa venire distulerint, & purgandi se voluntate non vtuntur. Nam si de vestris dictis considereretis, etiam in faciem probare non distulissetis. Tales insidiatores spiritu præudentes sancti patres in Nicæa congregati, leges statuerunt, quas nos canones appellamus, ne facile probiab improbis damnarentur. E quibus nonnullas sententias hic inseri iudicauimus, ut tantorum patrum autoritate, nostra roboraretur epistola. Atq; omnes Orientales sint reliquarum partium Episcopi. Nec audientes in tantam siveam non incident, ne damnationem à patribus decretam percipient. Sequuntur enim ex prædicto cōcilio Nicæno capitula, id est, xvij. xix. xxij. xxvij. xxvi. xxvij. xxviii. xxxij. xl. & v. vij. & viij. ac li. lvi. liij. lvij. lv. lviij. lviij. lxi. lxij. lxij. lxvij. Et omnes Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellant sedem. Atq; ad eam quasi ad matrem confugiant, ut ab ea, sicut semper fuit, piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iuridicā, antiqua apostolorum, eorumq; successorum, atq; canonum autoritas reseruauit. Quoniam culpatur Episcopi, qualiter erga fratres egerint, quam ciudem sedis papæ fieri placuerit. Placuit, ut accusatus vel iudicatus à provincialibus, in aliqua causa Episcopus, licenter appelle, & adeat apostolicæ sedis pontificem, quia ut per se aut per vicarios suos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio pontifice causam agit, nullus alias in eius loco ponatur, aut ordinetur Episcopus. Quoniam quanquam comprouincialibus Episcopis, accusati coram eisdem pontificis acta scrutari liceat, non tamen definire inconsulto Romano pontifice permisum est. Cùm beato Petro apostolo, non ab alio, quām ab ipso dictum sit domino: Que- cunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis. Et quæcunq; solueris super terrā, erunt soluta & in cœlis. Nota sta- Si quis putauerit se à metropolitano grauari, apud primatem diœcœsos, aut penes vniuersalis apostolicæ Ecclesie papam iudice- tur. Accusatores & accusations, quas leges seculi non asciscunt, & nos vnatim inter submouemus, ne fiat indistricta probatione impietas, cùm recta sit iudicij in electione sententia. Nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere aut ordinare absq; eius voluntate, vel iudicare. Salua tamen in omnibus apostolica autoritate. Quia sicut irrita erit eius ordinatio, ita & dijudicatio. Quoniam censemus nullam alterius iudicis nisi suisententia teneri. Nam qui eum ordinare nō potuit, nec iudicare vllatenus poterit. Si quis erga Episcopum vel actores Ecclesie se proprium habere crediderit negocium, non prius adeat iudices, quām ad eos recurrat, qui charitatis studio ut familiari colloquio commoniti ea sanare debeat, quæ in querimoniâ deducuntur. Quod si aliter egerit, cōmunione præuetur.

EPISTOLA IVLII PAPAE

Nemo pontificum deinceps aliquem Episcopum suis expoliatum rebus, aut à sede pulsum excommunicare aut iudicare prælumat, quia non est priuilegium q[uod] spoliari possit sā nudatus. Par tenore decernimus, non credi accusatori, q[ui] absente aduersario causam suggerit, adq[ue] vtriusq[ue] partis discussio[n]em, nec accusatores vel iestes suscipi, q[ui] non sunt idonei. Placuit, vt si accusatus vel dānatus Episcopus, appellauerit Romanū pontificem, id statuēdum qd ipse iuste cēsuerit. Et oēs, qui aduersus patres armantur, infames esse censemus. Neg[o] eos, qui cum inimicis morantur, ad accusationem vel ad testimonium recipiendo. Placuit semper in accusatione clericorum, primo persona, fides, vita & conuersatio blasphemantiū perscrutetur. Nam fides omnes actus hominis p[re]cedere debet. Quia dubius infidelis est, nec eis omnino esse credendum, qui veritatis fidem ignorat, nec recta conuersationis vitam ducunt. Quoniam tales, & facile, & indiffere, ter iacrant & criminantur recte & piē viuentes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo & corrigenda. Neq[ue] accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo procedentibus credendum. Quod non aliae metropolitanæ Ecclesiæ vel primates sint, nisi illi qui prius primates erant, & post Christi aduentum autoritate apostolica & synodali, primatum habere meruerūt. Reliquæ non primates, sed metropoles ventur. Eoruq[ue] Episcopi non primatum, sed aut metropolitanorum, aut archiepiscoporum nomine fruuntur. Infames esse censemus oēs, qui suam a ut Christi animi p[re]varicantur legem, aut canonica postponunt autoritatē, sicut in omnibus Romanæ Ecclesiæ priuilegio. Nullus metropolitanus absq[ue] ceteroru[m] omnium comprouincialium Episcoporum astantia, aliquorum ex illis audiat causas, ga[ra]nitæ erūt, imo & causam in synodo pro facto dabis. Alienis erroribus sociatu[m], vel a sui propositi tramite recedente, aut sacriss canonibus inobedientem, suscipere nō possumus. Nec impetrare recte credentes, vel sanctorum patrum sanctionibus obtemperantes permitimus. Peregrina iudicia generali sanctione prohibemus. B Quia indignum est ut ab exteris iudicetur, qui prouinciales & a se eli[cti]os debet habere iudices. Salua apostolicæ Ecclesiæ autoritate, nullus Episcopus extra suam prouinciam ad iudicium deuocetur, sed vocato eo canonice isti loco omnibus congruo, tempore synodali ab omnibus cōp[ro]vinciali bus Episcopis audiatur, qui concordē sup eum canonicaq[ue] proferre debent sententiā. Quia nā si hoc minoribus, tam clericis, quam laicis concessum est, quanto magis et Episcopis servari conuenit. Nam si ipse metropolitanum, aut iudices suspectos habuerit, aut intentus senserit, apud primates dicentes, aut apud Romanæ sedis pontifices iudicetur. Nominis de se confusso credi potest super cuiuslibet alium. Qm eius atq[ue] omnis rei confessio periculosa, & admitti aduersus quemlibet nō debet. Incertanem⁹ ut q[uod] pontificum iudicare presumat. Quia quis vera sint, non iamē credēda, nisi q[uod] manifestis iudicijscōprobantur, nisi q[uod] manifesto iudicio conuincūtur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur. Criminationes maiorum natu per alios ne sīant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni & irreprehensibiles apparuerint, & actis docuerint publicis omnium se carere suspicione atq[ue] inimicitia, & irreprehensibilem fidem atq[ue] conuersationem ducere. Et prouincialis syndodus retrahetur per vicarios urbis Romæ Episcopi, si ipse decreverit. Placuit, vt à quisbuscumq[ue] iudicibus Ecclesiasticis ad alios iudices Ecclesiasticos, ubi est auctoritas maior fuerit prouocatum, audientia non negetur. Si quis metropolitanus Episcopus, nisi qd ad suam solummodo propriam pertinet parochiam, sine consilio & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subiacebit, & qd egerit, irru[m] erit & vacuum. Sed quicquid de comprouinciali Episcoporum causis, suarumq[ue] Ecclesiarū, & clericorum, atq[ue] seculariū necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc cū omni um

Cum consensu comprouincialium agatur pontificum. Non aliquo dominationis fastu, sed humillima & concordia administratione, sicut dominus ait: Non veni ministrari, sed ministrare. Et alibi: Qui maior est vestrum, erit minister vester, & reliqua. Similiter & ipsi comprouinciales Episcopi cum eius concilio, nisi quantum ad proprias pertinet parochias, agat iuxta sanctorum constituta patrum, & uno animo, uno ore, concorditer sancta glorificetur Trinitas in secula. Caevant judices Ecclesiae, ne absente eo, cuius causa ventilatur, sententia proferant. Quia irrita erit, & rationem pro actione reddet in synodo. Et ut proditoris calumnia, nec eorum postea vox audiatur. Nemo enim debitorum amplius potest cognoscere, quam ille qui iniuriam, eiusque sustinuit nequitiam. Si quis super quibuslibet criminibus clericum pulsandum crediderit in prouincia, in qua ille consistit qui pulsatur, suas exerat exactiones. Nec existimet qui eundem accusat, alibi, aut longius protrahendum ad iudicium. Illi vero qui pulsatus fuerit, si iudices suspectos habuerit, liceat appellare. Primates accusatum discutientes Episcopum, non **Primates.** ante sententiam proferant damnationis, quam apostolica freti autoritate, aut rebus per seipsum, aut per innocentes & canonicè examinatos regulariter testes cōvincatur. Irritam esse iniustum Episcoporum damnatiōem. Idcirco à synodo retractandam, ita ut oppresso ab omnibus in cunctis subueniatur causis. **Detractores eradicandi.**

Dea quæ prædiximus, inuenire poterit, verū me dicere, testis est diuinitas. De receptione vero sedis, & sacerdotij atq; honoris, quæ dixisti Athanasium absque conciliij decreto suscipere, non ita inuenimus, sicut calumnianti estis. Sed quorundam Episcoporum concilio atq; decreto recepit suum, quod iniuste perdiderat, sacerdotium, ac resedit in sede. Quod quum scripsistis, non posse eum à pauciori numero Episcoporum restitui, quam depositus fuerat, non ita est. Nec hæc regula orthodoxorum sanctæ Ecclesiæ est Episcoporum, sed Arrianorum, sociorum videlicet vestrorum hæc adiuentio, ad perditionem orthodoxorum Episcoporum contexta est. Nam ut nobis à veracibus est testibus relatum, quādo Antiochiae pro dñnatione fidei, & de consubstantialitate probata fuisti congregati, odio p̄dicti Athanasij hæc regulæ protulisti, quæ nullas habet vires, nec habere poterit. Quoniam nec ab orthodoxis Episcopis hoc concilium actum est, nec Romanæ Ecclesiæ legatio interfuit. Canonibus præcipientibus, sine eius autoritate concilia fieri non debere, nec nullum ratum est aut erit unquam cōcilium, quod non fulsum fuerit eius autoritate. Igitur de fuga, sive qua Athanasiū reprehenditis, non recte agitis, quum ipse dñs mandatū hoc nobis dederit: Quum p̄sequuti vos fuerint in vñā ciuitatē, fugite in aliā. Et ipse dñs per semetipsum exemplum nobis demonstrauit. Pharisæi concilium fecerunt aduersus eum, ut eū occiderent. Sciens autem Iesus, discessit inde. Et alibi: Tulerunt lapides Iudæi, ut mitterent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Et transiens per medium eorum abiuit, & ita discessit. Necnon & discipuli properet metum Iudæorum recesserunt, celantes semetipcos. Et Paulus in Damasco à principe quæ situs gentis, de muro in sporta positus est, & manus quæretis effugit. Et alij quamplurimi & innumerabiles sancti, tam in veteri testamento, q̄ in nouo, fugisse leguntur. Si ergo fugā improperatis fugientibus, erubescite potius perseg, & quiescite insidiari,

Aa iii qui-

**Paulus ef.
fugit Da-
masci.**

EPISTOLA IVLII PAPÆ

quiescentq; continuo fugientes. Nā siue perimatis eos, mors contra vos semper **A** exclamat. Siue rursus exilia superponatis, vbiq; in vos malū memorī destinare noscimur, & illi patiente sibi proficiunt. Vnde & dñs ait: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam aut non possunt occidere. Sed potius eū timete, q; potest corpus & animā perdere in gehennā. Multos cūm cognouimus pessimis machinationibus iniuste depositos. Ideo summopere mihi, cuī vice apostolorū principis vniuersalis Ecclesiæ cura cōmissa est prouidendū, auxiliāte ipso summe apostolo, ne deinceps talia fiant. Nēpe huic sanctæ sedi præfata priuilegia, ideo specialiter sunt concessa decōgregandis concilijs, tam de iudicij ac restitutionibus Episcoporū, q; de summis Ecclesiarū negocijs, vt ab ea oēs oppressi auxiliū, & in iuste dānati restitutionem sumant, & talia ab improbis ne p̄sumantur absq; vltione, nec exerceantur absq; sua damnatione. Nō ergo rectē egistis, qd prædictos fratres calumniati estis, dicente dño: Nō facies calumnia proximo tuo, nec vi op prime eum. Non rectē egistis qd nobis inconsultis conciliū celebrastis, eosq; ad conciliū vocastis, & damnare p̄sumplisti. Canonibus, vt præmissum est, iubentibus nihil ex his absq; huius sanctæ sedis autoritate fieri debere. Non rectē egistis, quod regulariter à nobis ad concilium vocati distulisti. Non rectē egistis, q; de his rationem reddere, vt vestra erga eos aut probaretur recta sententia, aut improbaretur, non venisti. Nec rationalē mandasti causam, propter quam hæc renuisti. His ergo omnibus perpenitis, manifestum est vos reos existere, & illos innocentes remanere, & vos recte excommunicatos, illosq; iustos liberari. Nolu itnamq; dominus tā leuiter suos tractari ministros, sicut faciatis, aut à vobis damnari, sed sicut memoratum est, ab hac sancta sede, cui commissi sunt, aut suo referuari iudicio. ait enim: Qui vos contristabit, me contristabit. Qui fecerit vobis iniuriam, recipiet id quod inique gessit. Et quanta pena expectat eos, qui domini scandalizant discipulos, Euangelium sufficienter exponit, vbi de scādalizan**B**tibus discipulos loquitur. Nam quod à vobis nō sint dānandi, sed aut hac sancta, vt præfatum est, sede, aut libri eserandi, ipse manu. ferre dat exemplū, quādo peccates sacerdotes, quorum locum modo in sancta Ecclesia Episcopi tenent, non per alium, sed per semetipsum vēdentes & emētes eicci de templo, & mensas nūmularierum primo euerrit flagela, & eiecit de templo. Et ipse ait ibi ait: Dñs stetit in synagoga deorū, in medio aut deos discernit. Et reliqua talia hisq; similia. Et alibi idem ipse ait: Nolite iudicare, vt non iudicemini. Nolite condemnare, vt non condemnetimi, in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Quapropter non tam temere, vt vos faciatis, quisquam suam præsumat euomere iniquitatem, sed iudicantem reportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere. Nec de illis quæ inconcessa sunt, ullo modo iudicium præsumere, interrogandi ac preponendi audiendiq; patientia præbita ab eo, vt ibi actio partium limitata sit pleniter. Nec prius litigati bus sua velit sententia obuiare, quam illi peractis omnibus iam nihil amplius habuerint in quæstione quod proponat. Nec oportet quēquam iudicari aut dānari, anteq; suos accusatores præsentes habeat, locumq; defendendi accipiat spacio sum ad abluenda criminā. Simile in iam fata synodo statutum est, vt ultra prouinciae terminos accusandi licentia non progrediatur, nisi ad hanc apostolicam fuerit sedem prouocatum. Ad quam omnes qui voluerint, libere & absque ullo impedimento in quibusdam agendis confluere debent. Similiter in præfixa synodo est decretum, nesuspecti, infames, vel criminosi, aut gratiosi, aut calumniatores, vel affines, aut scelerati, aut facile litigantes suscipiantur accusatores, sed tales qui omni careant suspicione. Quia columnas suas dominus firmiter stare voluit, nec à quibuscumque agitari. Similiter iata statuit synodus, vt nullum sententia non à suo iudicedi-

Cecidit auctoritate huius sedis delegauerint. In his autem & alijs, quæ tam in hac sancta sede, quam & ab apostolis eorumque successoribus sunt statuta, nihil praesertim Episcopis concessum est, sed vim eis inferentes, iniusteque, ut superius commemoratum est, eos damnantes, aliquos absentes expulisti, quod omni Christianæ religione est inimicū. In quibus apparet quod nec dominus sua seruasti iura, nec huic sanctæ matris & apostolicæ Ecclesie, quæ ut prescriptum est, suo iudicio, aut huic sedi voluit reseruari, ne à tunc prauis, sicut estis, hominibus damnarentur aut eijscerentur. In his omnibus vos stultos & puericatores euangeliorum & canonum esse, nulli sane sapientum est absconditum. Nec his contenti estis in vestra prevaricatione, sed etiam prius expulsi eos & suis expoliatos rebus, vocatis atque damnatis, cum nullus regulariter damnandus nisi fuerit restitutus, & sua omnia ei legibus sint integrissime restituta. Est namque in scripto iudicium synodo ab omnibus unanimiter decretum, et auctoritate apostolica roboratum, ut si quis Episcoporum suis fuerit rebus expoliatus, & in accusatione pulsatus, ordinatione pontificum oportet & decet sanctum propositum prima fronte certare. Ut omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, legaliter primo potestati eius ab honorabili consilio redintegrantur, & præsul regulariter prius statui pristino reddatur, & ipse depositis ordinatisque rebus suis, tunc ad tempus veniat ad causam. Et si ita iustè videtur, accusantium propositionibus respondeat. Quare ergo transgressi estis terminos patrum, iudicantes & damnantes eos, quos non debuistis? Quare iudicatis eos, quod non regulariter approbastis, quod in Regnorum libro scriptum est: Non quomodo homo videt Deus, quia homo videt in facie, Deus autem in corde videt. Et in Paralipomenis: Omnia corda scrutatur Deus, & oculi cogitationem nouit. Et alibi scriptum

Hic multū
tribuit Ec-
clesia Ro-
manæ.

Dest: Non potest humano condonari examine, quæ Deus suo reservat iudicio. Hęc omnia summopere pœnata sunt, nec accusatio Episcoporum facile est recipienda, dicente domino: Non suscipias vocem mendacij. Et Apostolus inquit: Aduersus presbyterum inscriptionem non recipienda absque duobus vel tribus idoneis testibus. Si haec de presbyteris vel ceteris fidelibus sunt pœnata, quanto de Episcopis, quibus cognitis, magis vos dominari velle manifestum est, quod consulere funeribus, aut substitutare eos. Quia honor inflat ad superbiam & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxiam. Decuerat namque vos iuxta præfatas regulas, si aliquid egissent contra suum ordinem mandare nobis, & expectare quid ad vestra consulta scriberemus, in tantum ut si etiam quicunque graue intolerandumque commisissent, nostra expectanda censura, & nihil prius aut aliud decernere, quam quod nobis placere cognouissetis, ita ut a regulis præstitutis, nulla aut negligentia, aut præsumptione recederetis. Cesset huiusmodi pressa autoritate præsumptio, intentur huiusmodi documenta, quia nequaquam talia patienter ferre possumus machinamenta. Quoniam conuenit nos paternarum sanctionum diligentiores esse custodes. Merito namque nos causa respicit, si silentio faueamus errori. Est insuper in predicta sancta Nicæna synodo statutum, ut nemo anathema in nostra suscipiat accusatio. Nec illi, qui nos in sua noluit recipere querela vel accusatio. Cum nos super illos fecimus a domino constitutos, non illos super nos. Et sicut maior non potest a minore iudicari, nec ita colligari, quia est omne quod magnum est. Porro temus onera omnium, qui grauantur. Quoniam haec portat in nobis beatus apostolus Petrus, cuius vice fungimur legatione, & cuius regula infirmamur, quantum eius fulti auxilio, ab omnibus nunc & in perpetuo tueamur aduersis. Data Calend. Nouembris, Feliciano & Maximiano viris clarissimis consulibus.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND
D. ATHANASII ARA
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI.
ni, & Aegyptiorum Episcoporum ad Liberium
papam de oppressionibus Ar-
rianorum.

OMINO Beatissimo & honorabili sancto patre Libero-
papæ, Athanasius & vniuersi Aegyptiorum Episcopi, in
vnum synodice apud Alexandriam congregati. Vestræ
beatissimæ paternitatis iura penes Deum sint manifesta,
dum prædicationibus scilicet Apostolicis, & doctrinis ve-
ræ fidei cultura vniuersa repleta sit terra. Per diuinorum ta-
men eruditionem eloquiorum, vestra instruente admoni-
tione exhortatoria, superædificatur orthodoxa Christi Ec-
clesia, Apostolica institutione fundata, & à fideli bus patribus firmissimè robo-
rata. Ad quam omnes beatissimi Apostoli, pari honoris & potestatis consortio
prædicti, populorum agmina conuertentes, piè sancteç de tenebris ad lumen,
de lapsu ad veram fidem, de morte ad vitam homines diuinæ prædestinationis
gratia præscitos, sa'utariibus præceptis ac monitis perduxerunt. Quorum san-
ctorum apostolorum vestra fraternitas honoranda sequens merita, & perfecti-
us implens exempla, Ecclesiam Dei morum probitate & actuum sanctitate cō-
decorat, & fide sacra, Christianisq; moribus ingens, quæ fieri Deo placita præci-
pit, studijs pontificalibus indesinenter operatur & perficit, seruans legis diuineq;
mandata. Quia non legi auditores iusti sunt apud Deum, sicut narrat Aposto-
lus, sed factores legi iustifica buntur. Nos enim hæc meditari cupientes, & ea
qua à sancta sede vestra, apostolorum eorumq; successorum prædicatione suscep-
imus, atque quæ in Nicæna synodo roborata cognouimus prædicare, & Ar-
rianorum blasphemias, atque aliorum hæreticorum repellere. Qui quotidie ab
his persequimur, & damnationi tradimur, atque morti destinamur. Qua de re
precamur, in vestris exhortatiōibus tam per vos, quam et apocryfarios vestros
adiuuemur. Ne dum illi crescunt, et nos minuimur, vera fides destruatur, et eo-
rum hæresis ultra fidem nostram crescat. Quoniam timeo, ut postquam abun-
dauerit iniquitas, refrigescat charitas multorum. Pro qua re multa vestræ sacrae
doctrinæ, tam apud Deum, quam apud cunctos fideles, merces et laus repedita
est, si vestra resecentur autoritate. Nostram enim fidem, quam à sanctis patri-
bus accepimus et tenemus, atque docemus, subter inseruimus. Ut si aliquis vo-
bis aliter nos credere, aut docere, aut accusando, aut missitando retulerit, vel de-
trahendo scriptis mandauerit, per hanc manifestè nos ita credere et docere a-
gnoscatis. Credimus nanque in vnum Deum patrem omnipotentem, omni-
um visibilium, nec non et inuisibilium conditorem. Et in vnum dominum no-
strum Iesum Christum filium Dei natum ex patre unigenitum, hec est, ex sub-
stantia patris. Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, na-
tum non creatum, hoc est, eiusdē cum patre substantiæ. Per quem omnia
facta sunt, cœlestia et terrestria. Qui propter nos homines, et proprias nostram
salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est, et homo factus. Passus est, et resurre-
xit tertia die. Ascendit in cœlum, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in
spiritu sanctū. Eos aut qui dicunt, erat tempus quando nō erat. Et priusq; nascere
non erat. Et ga ex nullis subsistebus factus est, aut ex alia substâcia vel essentia,
dicunt

gymbo'ii
fidei Atha-
nasii.

EPISTOLA AEGYP. AD LIBERIVM PAP. 143

Cdicunt esse conuertibilem, atque mutabilem filium Dei. His anathematizat catholica & apostolica Ecclesia. Hanc venerabilem fidem, trecenti quidem decē & octo, & cognoverūt & amplexi sunt, & consonantes & vñanimes scriptis exclamauerunt. Sed modò quoniam contra hæc ex nostris talia exurgunt, qualia non debent, venite & vos dilectissimi fratres cum Deo, & descendamus ad vitationem, id est, inquisitionem sermonum eorum, & contundamus per approbationem verissimam ibidem linguas eorum eleuatas contra scientiam vniuersitatis filij Dei, iniquitatem in altitudinem humanitatis eius loquentes; Distrumpamus vincula eorum per gladium spiritalem, quod est verbum Dei, & prouinciamus à nobis iugum ipsorum, per expugnationem protani sensus illorum. Tunc etenim ipse quocq; dominus irridebit eos & subsannabit, & tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos secundum beatum Hieremiam, dicens: Falsi prophetæ isti vaticinantur la nomine meo. Non enim misi eos, & non præcepī eis, neq; loquutus sum ad eos, visionem mendacem, & diuinationem, & trahulentiam & seductionem cordis sui prophetant vobis. Ideo hæc dicit dominus: De prop̄-etis qui prophetant in nomine meo mendacium, eruat proieci in vijs Hierusalem & conculatio omnia p̄-conuentum me, & non erit qui sepelet eos. Nemo enim abscondere potest quibusdam subreptionibus commendatijs, sicut nec tolijs scici, antiquus transgreſor preceptū Adam potuit, quā per propriam linguam inuercundē nudatur. Laqueus em̄ fortis viro labia eius & captus proprijs sermonibus, & opera manuum eius, retributio autem laborū eius dabitur ei, & impietatis reprehensio. Arguat te, inquit, & statuam contra faciem tuam, existimasti iniquè, quod esse in tibi similis. Propterea sicut dicit dominus ad Gedeon: Deponamus eos ad aquam veræ discretiōis, & probemus eos ibi regulari examinatione in idipsum pronos corruentes, per oſtensionem

Dprauis intellectus eorum, utrum ne sint apud se sapientes diuini verbī scientiam ignorantēs. Quoniam dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt & mutauerunt gloriam catholicæ Ecclesiae propria nouitate, siue per ea quæ illicite in eius detensione gesta sunt, haeretica & turbulentia in introducentes, illud competenter ad nos retinentes, quod benē ad Iesum filium Sirachis dictum est: Vsq; ad mortem certa pro veritate, & dominus pugnabit pro te. Haec rei gratia vniuersalis vobis à Christo Iesu cōmissa est Ecclesia, vt pro omnibus laboretis, et cunctis opē ferre non negligatis. Quia dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Ideoq; tanta urgente necessitate, summopere comprimitate vestra summa autoritate infestos, releuate oppressos, vt absq; graui, domino opitulante, difficultate ipsi gratanter omni tempore sacrificare mereamur il Iæsi. Et subscriptio. Aeterna teseruerit diuinitas, per multos annos sanctissime patrum pater. Amen.

Gladius
spiritualis
verbum
Dei

LIBERII PAPÆ RESCRIPTV M AD Athanasium & Aegyptios Episcopos.

Dilectissimo filio Athanasio, & omnibus in vnum congregatis, & de trinitatis fide recte sentientibus Aegyptiorum Episcopis, Liberius papa. Olim & ab initio tantam percepimus à beato Petro apostolorū principe fiduciam, vt habeamus auctoritatem pro vniuersali Ecclesia ad rectim defendendam fidem, quatenus nulli liceat statu sanctæ Ecclesie cōmonere ad læsionem recte credentium, absq; sui periculo honoris. Epistolam siquidem vestram nobisq; directam, ante nos recitari fecimus, tribu actiones & ḡl̄cutiones, quas pro recta fide patimini, intelleximus. Sup q̄bus et nos vna vobis

Al. cōmor
uere.

biscum

EPISTOLA LIBERII PAPAE

biscum condolemus, et laborare pro vobis, ut pater pro filiis, parati sumus: Adem verò Nicæni cōciliū in eadem epistola rectam reperimus, super qua et Deo gratias vberimās retulimus. Pro qua non solummodo persecutio[n]es et passiones sustinere vobiscum parati sumus, sed etiam si necesse fuerit, mori pro Christi nomine, in quantum nostra sinit fragilitas, non respuimus. Igitur prædictū sanctum, ut legimus, concilium definiuit Nicænum, alia fidem nulli licere proferre aut conscribere, vel componere, aut sapere, vel docere aliter, nec quicquam infide sentire aut proferre, quod his patrum regulis possit obuiare. Qui autem præsumperit aliam fidem componere, aut protferre, vel docere aut tradere aliud symbolum, ad viam veritatis conuerti desiderantibus de quacunq[ue] hæresi, vel ex iudeis aut paganis Christianos se fieri volentibus, hi si Episcopi fuerint aut clerici, alienatos quidem Episcopos ab episcopatu, clericos à clero. Si verò monachi, aut laici fuerint, anathemate feriri. Protestatur enim beatus Apostolus, dicens: Si quis certat, non coronatur, nisi legitimè certauerit. Et iterum dominus ait: Qui autem perseuerauerit usq[ue] in finem, hic saluus erit. Videlicet certaminibus sacris propositis nobis, pro defensione catholicæ Ecclesie, magna[re] salute ex hoc sperata ab omnium bonorum datore Deo, non deficiant manus nostræ dilectissimi fratres per occasionem cuiuslibet desidiae dissolutæ, sed fratres efficiamur per gratiam domini, atq[ue] virtutem potentiae eius, quoniam perfecit pedes nostros tanquam ceruorum, et super excelsa firmius statuit. Per intellectum summæ eius humanitatis propter nostram salutem, maximè tamen habentes impositam sanctorum testium nubem. Deponentes ergo omne pondus, et circumstantem aduersariorum nouitatem, per patientiam curramus aspicientes in autorem fidei, et consummatorem Iesum, qui proposito nobis propter eum negocio, spiritum suæ veritatis condonet loquentem in nobis, atq[ue] perhibentem magnalia fidei, per doctrinam sanctorum patrum, quos aduersarij calumniantur quotidie. In prophetis nanque habetur: Propter Sion nō tacebo, et propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor iustus eius, et saluator eius ut lampas accendatur. Profectò catholicæ Ecclesie, quæ vera consistit Sion, & ciuitas CH RIS TI cœlorum regis, per annorum spacia expugnata ab aduersantibus verbo fidei, qui neque Deum timent, neque hominem reverentur, sed incassum perducentibus pias & canonicas de hoc verbo doctrinas, dum à diuersis tantisq[ue] scripto, & fine scripto contestationibus initiati fuissent, corrigere propriam & sepelire hæresim. Sicuti & per anteriorem cognitionem luculentius demonstratum est, tam per libellos, quam per suggestiones reuerendissimorū sacerdotum, & venerabilium abbatum, Apostolo protestante nobis, ut hominem hæreticum, post primam & secundam correptionem, euitare debeamus, Scientes, quia subuersus est huiusmodi, & deliquit proprio iudicio condemnatus. Nullo modo oportet nos deinceps tacere aut quiescere, ne quoquo modo iniqui iudicemur odibilem Deo patrem amplectentes. Quoniam scriptum est: Zelaui in peccatoribus pacem peccatorum videns.

Et dicatur etiam de nobis. Sacerdotes mei contempserunt meam legem, & poluerunt sanctuaria mea, inter sanctum & prophanum non habuere distantiam, & inter pollutum & mundū non intellexerunt, sed consurgere nos conuenit cū Deo, consistere promptè, induentes arma spiritus aduersus malignantes contra fidem eius, ut approbemus spiritus sapientię, id est, verba eorum, si ex Deo sunt. Scriptum est enim in Hieremia: Probatorem dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis viam eorum. Multa nanq[ue] nobis necessaria est vigilancia, & tanta diuinæ sapientię rimatio, quæ occulta tenebrarum reuelat ad requisitionem huiusmodi r̄gi, & scrutationem quæ latet quodammodo & absconditur,

Ecclesia
catholicæ
dion.

Al. partē.

Cditur, vixq; comprehenditur dolosa existens malitia pro eo quod sibi pietatem callide blandiatur, ut valeat scrutantium mentem latere. Quod vixq; sciens beatus Apostolus ait: Nam huiusmodi pseudapostoli, & operarij subdoli, transfigurant se in apostolos Christi. Sed non mirum, quoniam & ipse satanas transfigurat se, velut angelus lucis. Et ideo non mirum si ministri eius transfigurantur, velut ministri iustitiae, quoniam finis secundum opera eorum. Sed & dñs in hoc præmuniens nos, ait: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimento ouium, intrinsecus aut sunt lupi apaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo in id ipsum ex toto corde terentes ante omnia super tali quæstione depreciationm, & dicentes cum David: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua, Lucerna enim pedibus meis verbum tuum domine, & lumen semitis meis, quoniam ipsius est, sicut ait beatus Daniel propheta: Sapientia & fortitudo, dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinā. Ipse reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, & lux cū eo est. Quia sapientiam, inquit, & fortitudinem dedisti mihi, & ostendisti mihi quæ rogaui te. Cum opera diuinæ vniuersitatis personæ descripta, eorum qui pro nouitate commento accusati de venerabilinostro seruo obsecundantibus, & nobis ordinabiliter offerentibus, solertia intendamus, ita ut qui haec præsumperint præuaricati, primum quidem subiaceant iudicio terribili omnipotentis Dei, deinde autem qualemcumq; regalem indignationem reuerentur. Per quam siquidem Episcopi, aut clerici fuerint, à sui sacerdotij, siue à sui cleri ordine modis omnibus excidant. Sin autem monachi sunt, segregetur, & alieni sint à suis locis. Sin autem dignitatem, aut cingulum, aut militiam habeant, nudentur eis. Quod si priuati siquidem nobiles consistunt, suarum substantiarum prescripionem patientur. Sin autem ignobiles consistunt, non solum in corpore verbarentur, sed exilio perpetuo castigentur, ut omnes timore Dei compressi, & comminata eis digna supplicia reuerentes, immobilem et sine turbatione pacem sanctarum Dei Ecclesiarum custodiant. Data viij. Calend. Junij. Asclepio et Deodato venerabilibus. CC. Explicit. Gloria Christo Iesu domino nostro. Pax vobis. Amen.

PONTIFICVM AEGYPTIORVM AD

Felicem Papam de infestationibus

Arrianorum.

Dominus ter beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis apostolicæ urbis Romæ pape Athanasius, & vniuersi Aegyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum episcopi, in sancta Alexandrina synodo gratia Dei congregati. Vestro sancto suggerimus apostolatu, ut nostri more solito solitudinem gerere dignemini, iuxta vestram prudentissimam sapientiam, quæ omnibus luce clarius manifesta est: quia apostolicis vestra beatitudo visceribus commota, super tribulatione nostra, nos omnes horrata est ad tuitionem catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ, in unum conuenire, & de nostra canonice oppressione, & unanimitate tractare, dum constat nos vnde cum beato Paulo Apostolo eadem compassibiliter dicere: Quis infirmatur, & ego non infirmor: Quis scandalizatur, & ego non vror: Sit agentes, ne aliqua de ijs, que vobis creditæ sunt rationabilibus oib; à bestijs capiatur. ideo pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra apostolica sancta sede auxilium traximus, & nostri vos habere curam nouimus, præfatam apostolicam & summam expetimus, iuxta canonum decreta, sedem, ut inde auxilium capiamus.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND

piamus. Vnde prædecessores nostri ordinationes et dogmata atque subleua- A
tiones texerunt. Ad eam quoq; qualis ad matrem recurrimus, vt eius vberibus
nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum: Sic et vos no-
lite obliuisci nos vobis commissos. Quoniam non leuisbus nos inimici nostri
implicuerunt, et quotidie facere moliuntur, afflictionibus. Et apprehendere, ac
feris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus, quod ne-
quaquam vobis inconsultis agere presumimus, canonibus quippe iubenti-
bus absque Romano pontifice, nos de maioribus causis nihil debere decernere.
Ideoq; ad propositum recurrentes, et ad brauium properantes, vestræ apostoli-
cæ sedis imploramus auxilium. Quia, vt credimus, non despexit Deus preces cū
lachrimis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessoresq; vestros,
apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniumq; Eccle-
siarum curam habere præcepit, vt nobis succurratis, nosq; tuentes, quibus omne
Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non ne-
gligatis. Nam scimus in Nicæna magna synodo trecentorum decem & octo
Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absq; Ro-
manis pontificis sententia concilia celebrari, nec Episcopos damnare licet, hæc
et synodica capitula alia complura pernecessaria, ab haereticis, qui nos quotidie
infestant et perdere nituntur, vt facilius nos capere possint, sint incensa, nobisq;
sublata. Qua de re hac inuenta occasione, indifferenter omni canonica et apo-
stolica postposita autoritate, nos vi à proprijs vobis inconsultis, illicite expellunt
sedibus, ouesq; nobis à C H R I S T O domino apostolica commissas gratia in-
vadunt, gradibus priuant. Et quod pessimum est, & omnibus Christianis
legibus inimicum, interficere decertant. Vos ergo vt semper vestræ sedi san-
ctæ consuetudo fuit, periclitantibus subuenire, oppresos roborare, tribulanti-
bus manum porrigit, taliaq; prohibete, & leges imponite, vt apostolica doctri- B
na, quæ in Deo est, cito ad victorum iudicium perducere valeat nostrum, nosq;
apostolorum principe suffragante Petro, ab imminentibus periculis liberare.
Neuimus nanque in tam fata Nicæna synodo generaliter esse decretum, vt nullus
passim vagiq; Episcopos, aut præsumptiuè lacerare aut accusare, & qui non
sunt rectæ fidei vel bona vita, vel claræ conuersationis, infamare præsumat.
Sed prius si erga Episcopos vel autores Ecclesiæ quisquam causam habuerit,
eos cum charitate mansuete conueniat, vt ab eis vulnus vnde agitur, recte sane-
tur. Aut ipse, si secus egerit, accusator excommunicetur. Quod si ab eis nihil re-
cte valuerit percipere, tunc primo summos aeat primates, & ipsi tempore con-
gruo canonice eos conuocare debebunt. Qui si aut suis rebus expoliati, aut à
proprijs sedibus electi, aut exiliati, vel oppressi, aut iniquè tractati fuerint, pri-
mo eruantur, & canonice restituantur, atq; omnia sibi sublata integerrimè eis le-
gibus reddantur. Quoniam priusquam hæc fiant, vt in prædicto cōstitutum
est concilio, nec canonice conuocari, nec distingi à quocunq; possunt. Quoni-
am nec seculi leges hæc fieri permittunt, quanto minus ecclesiasticæ. Similiter
& à supradictis patribus est definitum consonanter, vt si quisquam episcoporum,
aut metropolitanum, aut comprouinciales, vel iudices suspectos habuerit, ve-
stram sanctam Romanam interpellent sedē, cui ab ipso domino potestas ligādi
ac absoluendi, speciali est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentū
à Deo fixum, & immobile præsepe, quoniam ipsam formam vniuersorum ti-
tulorum lucidissimam dominus Iesus Christus veram apostolicam constituit
sedem. Ipsa est em̄ sacer vertex, in quo omnes versūtur, sustentantur, levantur,
& sicut in Christo Christiani, & in Petro in Christo renouantur Ecclesiæ.
Tunc enim, sicut diuinum veraciter testatur eloquium, Petrus, & super fun-
damen-

Adamentum tuum ecclesiæ columnæ, id est, Christi, qui ecclesiæ sustinere, & proprijs humeris portare debes, sunt confirmati. Tibiq; claves regni cœlorum commisit, atq; ligare & soluere potestatiue, quæ in terra & que in cœlis sunt, promulgavit. Tu prophanarum hæresium & impunitorum atq; omnium infestantium depositor, & princeps, & doctor, caputq; omnium orthodoxæ doctrinæ & immaculatæ fidei existis. Igitur ne despicias parrum tuorum pater pietatem; bonamq; intentionem. Et sicut illi patres, & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustijs, ita nos liberare digneris. Nam fuit semper vestræ sanctæ & apostolicæ sedi licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos, potestatiue sua autoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, apostolico punire priuslegio. Sicut etiam nostris & antecessoribus cognouimus actum temporibus. Porro & ipsi primates, qui episcoporum & summorum ecclesiasticorum causas suscipere debent, in præfixa Nicena Synodo sunt dinumerati, ne in posterum ex hoc contëtio oriatur. O sanctissime pater patrum, absconde blasphemias & iactantia vaniloquorum, & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimentiū, atq; perdere volentium, qui ad vos quasi ad caput confugimus, ut vestro suffultu auxilio liberemur, & vobis nobisq; Christi commissas oves à luporum ore, dño. administrante, anteq; deglutiuntur, rapiamus. Nec enim fas est supplicū apostolicę sedis scripto aut sine scripto p̄ces oblatas despiceret, sed vt cōdecet, & priuslegiū vestræ sedis est, & nos, & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonice cum omni probitate concertemus. Sicut prædecessores nostri penes vestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent constituta, & veluti paleæti verbi per ventilabrum canonicae examinationis, plena in purgationem in communi consistentes auditorio, de matu

Bris & nutrientibus catholicae ecclesiæ dogmatibus, que confirmingant cor hominis, participationem paternarum consequamur institutionum. Antiquis enim regulis sanctum est, vt quicquid, quamvis in remotis aut in longinquis positis provincijs, super episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset pronunciatio facta, qua infirmaretur, aut firmaretur. Indeq; sumerent normam, unde ecclesiæ sumptere exordium prædicationis, ne passim ab insidiatoribus columnæ euerterentur ecclesiæ. Certum est enim eidem sanctæ sedi vestræ in honorem beatissimi Petri, patrum decreta peculiarem decreuisse reverentiam Dei, pro rebus inquirendis atque determinandis, quas solicite decet, iusteq; ab ipso præsulum examinari vertice apostolico, cuius solicitude semper fuit & est, tam mala damnare, quam probare laudanda. Quoniam humillimum vestro apostolico culmini persoluentes obsequium, vt ipse dominus præcepit, & sanctorum decreta patrum statuerunt, cum lachrymis suggestimus, quod sine gemitu cordis reticere non valemus. Nam in tantum à persecutoribus sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrisq; inimicis persequimur, vt magis nos vivere, quam mori nesciamus. Vnde pro omnibus fatemur, in tantum cor esse nostrum vulneratum, vt propheticum illud præceptum exoptemus, dicentes: Quis dabit capitum meo aquam, aut oculis nostris fontem lachrymatum, vt sedentes ploremus die ac nocte: Ecce enim oves, que nimis infestantur, atq; à prauis amoueri hominibus impelluntur. Christianorum vero voces ac gemitus episcoporum longè lateq; resonant, nouitates insurgunt, calumniae crescunt, persecutio grassatur, perditio fit populorum. Vestrum est nobis manum porrigitere, vobis enim commissum, vestrum est nos defendere atq; liberare, nostrumq; est à vobis auxilium expetere, & vestris parere iussionibus. Pro nimio ergo dolore atq; gemitu om-

EPISTOLA AEGYPTIORVM.

nium, quæ nos infestat, necessariò recordari, vobisq; significare nequimus. Ideo C alnum vestrum exoramus apostolatum, ut super his legem quæ in memorata Nicæna synodo est promulgata, quamvis prædictorum insidiatorum, & aliorum malorum hominum, quod faucibus episcopos Dei ministros valeant illaqueare, est suffocata, reparatis, & quæ necessaria fore cognoscitis, vestræ sanctæ sedis autoritate nos cunctosque fratres informetis, ut malorum insidias hominum vestra fulti autoritate illæsi, domino opitulante euader evaleamus, quia insidias luporum præuidere, non ouium, sed pastorum est. Scimus enim quod id semper vestræ sedis præsules, primo Apostoli, deinde successores eorum fecerunt. Vos vniuersalis Ecclesiæ, & maximè Episcoporum, qui oculi dominis proper contemplationem & speculationem vocantur, curam gerere, ac de revelatione & lege nostra assidue cogitare debetis, sicut scriptum est: Beatus qui meditatur in lege domini die ac nocte. Quæ meditatio, non lectione per figuram literarum tantum conspecta, sed vberante in vobis Christi gratia in vestra cognoscitur conscientia immobiler insita, & nullatenus de vestro corde receidente lege Christi Dei sancta, sicut in Psalmis dicit Prophetæ: Osiusti meditabitur sapientiam, & in qua eius lequetur iudicium, lex Dei eius in corde ipsius, non atramento, sed spiritu Dei viui vestris in arcans conscripsa, neque in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, sicut beatissimi Apostoli Pauli ad Corinthios missa nos docet epistola. Quibus præmissis significamus Deo placitæ fraternitati vestræ, die septimo Calendarum Augustarum indictionis quartæ, nostram humilitatem diuina gratia, suo, ut præcepit, munere præueniente, vestris sanctis ac Leo dignisprecibus, in sancta Romana Ecclesia pontificalis honoris accepisse consecrationem & stolam, ut in quo dignitatis fastigio Deo omnipotente altissimo regamur, & à malis omnibus liberemur. Ut non sacerdotale nomen tantum, sed Christi domini nostri Dei protegente auxilio & D meritum habeamus, vestris sanctis ac Deo acceptabilibus nos commendantes orationibus, poscimus quatenus & vestris deprecationibus pro nobis ad Deum effusis muniti, & eruditioibus bonis instruti, digni efficiamur cum cuncti nobis populo Christiano commissio illæsi, protegi velamento diuino. Ad salutinem ergo vestræ sanctæ & honorandæ fraternitatis, vice nostra, Beredicti na humilem nostrum fratrem vestrum Episcopum, & Alexandrum presbyterum, Crispini in quoque diaconum, vestros famulos designavimus. Prece quece postulamus celerius ne bis à vestra beatitudine perfrueri, ut vestris coheretibus roborati, veltris regulis inimicis videlicet compressis informati, ad proprias prudenter consolati, valeamus Ecclesiæ ante hyemem domino propino remeare. Vestrum est quippe, pater sanctissime, canonica districione sollicitè ecclesiasticæ regulæ aduersantibus, & stratum insidiatoribus obuiare. Nec permettere nouiter dici, quod patrum venerabilium autoritas omnino non censuit. Nos enim humiles corde, sapientes adiuuante domino uno vinculo charitatis vobiscum sumus constricti, veram fidem, ac religionem catholicam in omnibus fortiter defensantes. Studiosius itaque à catholicis improbis probè resistere nitendum est, ne torpentes, delidia oppressi, culpæ taciturnitatis teneantur obnoxij, & quasi favorem impendentes iudicemur. Vnde & dictu est: Negligere cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quæm souere. Nec caret scrupulo societas occultæ, q; manifesto facinori definit obuiare. Manifesta est doctor sanctissime, venenosa serpentum sine simplicitate astutia, dum manifesta est dolosa inimicorum fallacia. Succurrere quæsumus oppressis, liberate nos de manu persequentium, ut cum beato Iob canitis: Benedictio perituri super me veniebat, & corvidux consolatus sum. Iustitia induitus sum, & vestiui mes

A cut vestimento & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudio. Pater eram pauperum, causamq; quam nesciebam, diligentissimè investigabam. Conuertebam molas iniqui, & de dentibus eorum auterebam prædam, & reliqua. Nos enim, quos tua maxima expectat cura, id est, episcopi omnes, præcipue tuum debemus mereri iudicium, & non ab alijs deuorari. Merito ergo nos sacerdotes domini causa relpiciunt, si silentio taceamus errori. Siquidem corripiantur huiusmodi, nec sit liberum eis pro voluntate habere iudicium, desinatque nouitas incessere vetustatem, destinat Ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Nam omnes metropolitani, vel reliqui episcopi, sua odia aut vindictas in reliquos episcopos exercere non valeant. Ideo nominatum in Nicæna Synodo expressi sunt primates, qui reliquos episcopos audire & iudicare debeant, ne vñfraus in iudicio episcoporum possit irruere. Vos ergo qui in summo speculo gratiæ Dei estis depositi, attendere eos, & opprimere oportet, qui in fratres editiones & scandala excitant. Ideoque exoramus, ut minime despiciatis hæ militatis nostræ, & omnium orientalium orthodoxorum sacerdotum & populorum afflictiones & damnationes, cum lachrymis oblatas. Sed hicut lumina ria vniuerso mundo, verbum vitæ retinentes, introductas extinguite t. nebras, nefandiss. morum initiditorum temporibus etiam nostris procaciter germinatas, quatenus funditus extincta huiusmodi caligine, lucifer nobis relplodeat per vos sanctissime pater, & dogmatica definitio ubique omnes lætitians, quæ gloriosi sancti patres per propria p̄fissime dogmata in æterno virte firmam hæreditatem prædicasse noscuntur. Et subscriptio, in columen te & benepacitum Deo sanctissime pater patrum orationem pro nobis dominuscustodiat in æuum, Amen.

B FELICIS PAPÆ AD ATHANASIVM
& orientales Episcopos rescriptum.

R Euerendissimis arque dilectissimis fratribus Athanasio & vniuersis Argypiorum, Thebaidum, Libyorumque episcopis in sancta Alexandrina synodo congregatis, Felix alia Romanae urbis & vniuersalis Ecclesiæ episcopus, & sancta synodus quæ in urbem Romanam cōuenit, in domino saletem. Sacram vestram synodicam epistolam per gratiam spiritus sancti, & Deo placitum studium conscriptam, velli æ à Deo hominē rande sanctitatis gratia libenter suscepimus, atque instanter nostra in synodo recitare per singula iussimus, & oēs intentè eius colligere verba præcepimus. Sup quæ dum lætari sperabamus & cupiebamus, versa est in luctum cithara nostra, & cantatio in plorationem, & omnino totius synodi gaudium in mœcerem translatum est, quia non decuerat, vt hi qui corpus Christi quotidie proprio conficiunt ore, tantam paterentur persecutionem. Quoniam dominus Deus noster salutem prouidens generis humani, mandauit persecutio[n]es non fieri, neque fluctuationes inferri, aut inuidet laborantibus in agro domini, neque dispensatores magni regis vexari, aut expelli. Quiescite, inquit, sancta magna Nicæna Synodus, & nolite persequi eos, qui Deo perfectè ministrant, & sincera voluntate superni Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subiugantur. Quia nec decet necordo patitur, vt iniqui & carnales, spirituales persequantur. Omnis enim qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur aduersus eum, contra quem litigat. Et qui infestus est alicui, omnia sicut hostis agit,

EPIST. FELICIS PAPAE.

& insuper loqui contendit. Vos enim monemus fratres, in speculis esse debere, ¶ ut in quantum esse potestis, & dñs auxilium dederit, i libus nostra apostolica vestraq; autoritate resistatis, nec quisq; vestrum à fratribus auxilio se subtrahat, sed pro viribus adminiculum præster. Quoniam licet paucis litis, si vnanimes fueritis, nullatenus, iustitia suffragante, domino quoque opem ferente, superabimini. Quia tuniculus triplex difficile rum pitur. Nam si officijs secularibus humana lex subuenit, quanto magis ecclesiasticis & domini sacerdotibus, maximè pontificibus, qui pupillæ oculorum domini appellantur, diuina atque canonica lex suffragari debet. Ait enim diuinum de Episcopis eloquium. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et si secularis homines humana multipliciter explorantur lege, & requisitiones atq; inducere illis multorum mensium concidunt, ne iniuste damnentur, quanto magis Episcopis, qui proximiiores sunt Deo, & super eos sunt constituti, positiq; in coelesti militia, quæ impensis ponderanda est, tempora sunt concedenda multo ampliora, ne à quibusdam gravuentur aut opprimantur, vel subito damnentur. Inspiciamus ergo adiuuante Deo & sancto Apostolo Petro, per quem & apostolatus & episcopatus in CHRISTO cepit exordium, quām plures sepe emerserunt causæ, quæ in quibusdam non erant causæ, sed criminia. Quia magis ut compemus, iniquitate fratibus sunt impositæ, quām claritate. Et ut de cætero soisicudo sit, ne talia deueniant, capitula quædam quæ à sanctis patribus tam in Nicæna synodo quām in hac sede constituta sunt, ponamus. Quibus fratres & coepiscopi nostri fulti, infidias inimicorum, domino auxiliante, valeant evadere, & prout dominus dederit posse, paucioribus tantorum malorum verbis imitemur compendium, & strictum quæ in volumine literarum vestiarum comperimus, retractemus, & alia nonnulla instantis temporis necessaria, prout petitis, ponamus. Est nanque synodis decretum institutis, veneno Episcopū D penes secularis arbitrios accuset, sed ad summos primates. Si quis aduersus Episcopum causam habuerit, non prius alios episcopes aeat, vt cum accuset, quām familiariter ei suam indicet querelam, & ab eo aut iustam emendationem, aut rationabilem percipias excusationem, ipsa nes instruencie veritate. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te non audierit adhibe duos vel tres tecum. Et si non audierit, dic Ecclesiae. id est, si hac causa eum publicè, & non prius, & reliqua. Si quis Episcopum fecerit, ac e' egredi accusare summis præstatibus Episcoporum suam indicet causam, & non secularibus, qui magis ad pacem quām ad iudicium eos revocent, vt charitatis inimicibus & ab omnibus custodiatur. Si primates accusatores Episcopum penitus cum suis pacificare familiariter minime potuerint, tunc tempore legiūmo eos ad synodum canonice conuocatam, nec intra angusta tempora canonice conuocent, & non prius quām eis per scripta significant, quid opponitur, vt ad responsionem præparati adueniant. Nam si aut vi, aut timore electi, aut suis rebus expoliati fuerint, nec canonice euocari ad synodum possunt, nec respondere amulis debent, antequām canonice restituantur, & sua eis omnia legaliter reddantur. Si quis Episcoporum suis fuerit rebus expoliatus, aut à sua Ecclesia via ut timore expulsus, quod omni Christiano nomine est inimicum, oportet & decet Episcoporum præpositum semper prima fronte sollicitum esse, vt omnia quæ ei ablata sunt, potestati eius legaliter reddantur, & præsul prius restituatur. Et postea non statim, sed diu & per spaciata tempora, suis potestatu e' depositis & ad suam necessitatem præparatis, ad tempus veniat ad causam. Et si iustè visum fuerit, accusatoribus respondeat suis. Nulli intamia que sacrilego de quounque liceat negotio

al. accusa
cum publi
ce, & non
priuum,

A negocio, aduersus religiosum Christianum, quamvis humilis seruiliisque persona sit, et timonium dicere, nec de qualibet actione vel inscriptione Christianum impetrare. Si quis Episcopus legitimè accusatus, & supradicto ordine ad Concilium canonice conuocatus fuerit, absque trepidatione ire debebit. Et si ire non potuerit, pro se legatum ad synodum mittat. Nullæ causæ à iudicibus ecclesiasticis audiantur, quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ esse noscuntur. Si quis aliter non acquieuerit, nisi ut Episcopum accuseret, supra taxato hoc tenore agere debebit, quia aliter rata non potest accusatio existere, tunc primò accusati causam accusator apud primates canonice deferat. Nam à communione prohibetur accusatus, nisi ad electorum iudicium canonice conuocatus infra tres aut sex vel plures menses pro suis rationem redditurus venire distulerit. Quod si probare potuerit, quod non noluerit, sed non potuerit venire, nihil ei nocebit. Ille vero, qui vi, aut timore à sede pulsus, aut suis rebus expoliatus fuerit, non prius vocetur ad synodum, quam ei omnia legibus redintegrentur. Et tam diu in se de propria pacificè & potestatiuè cuncta disponens resideat, quamdiu expulsus vel expoliatus carere visus est rebus. Quum autem ad iudicium venerit, si voluerit & necesse fuerit induciat ei petenti à patribus constitutæ absque impedimento concedantur, & iudices à se electi tribuantur, vt in loco vnde est ille, qui accusatur, aut si alibi alicuius temerariæ multitudinis vim metuerit, locum sibi congruum eligit, quo absque timore suos, si necessitas expoposcerit, testes habere, & absque impedimento suam canonice sententiam finire valeat. Quia multa per subreptionem euenire solent, illis testificandi vel accusandi licentia denegetur, qui Christianæ religionis & nominis dignitatem, & suæ legis vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita, neglexerint. Multum derogatio præualet, quando derogato creditur. Ideo varijs detractionibus atque accusationibus non decet labefactari primatem, sed magis patrum regulis roborari, nec facile aut indifferenter suscipere accusationes præsumat, dicente domino: Non suscipias vocem mendacij, sed prius probare debet suspicionem & causam, aut quo animo hoc faciat, & postmodum suscipere, quia veritatis professionem propinquitatis, inimicitiae, timoris, amoris, odii & cupiditatis intentio, impetrare, & aduersa fratribus irrogare solet. Personæ accusantium tales esse debent, quarum fides & conuersatio & vita probabilis & absque reprehensione sit, & quæ omni careant suspicione. Quia & hoc te præsente, vt bene nosti, in Nicæna synodo, propter malorum hominum infestationem ab omnibus est definitum, licet prauorum hominum insidijs, sint hæc & alia complura deleta. Primates illi, & non alij sunt, quam qui in prædicta Nicæna synodo sunt constituti. Re liquiverò, qui metropolitanas tenent sedes, Archiepiscopi vocantur, & non primates, salua in omnibus apostolicæ sedis dignitate, quæ ei ab ipso domino est concessa, & postea à sanctis patribus roborata. Primo semper in omni Episcoporum accusatione, persona, vita, & conuersatio accusantium, enucleatum inquietatur, & postmodum ea quæ obijciuntur, fideliter pertractentur. Quoniam nihil aliter fieri debet, nisi in petitorum prius requiratur fides, personæ, hominum pernicie volentium vitam lacerari innocentium. Sanè sapissimè boni a malis persequuntur, qui non cessant suis calamitatibus alijs derogare. Ideo summopere præuidendum est, ne hæc fiant. Nullus seruus, nullus libertus, nullus infidus, nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus qui inimicitijs studet, nullus qui frequenter litigat, & ad causandum vel detrahendum est facilis, nulla infamis persona, nec non & vniuersi, quos ad causanda publicè coniuicia leges publicè non admittunt, permittatur episcopos accusare. Quoniam accusatores & accusationes, quas leges seculi non recipiunt, qua ratione sacerdotalis eas

Accusatores quales esse debent
ant vita & moribus.

B non decet labefactari primatem, sed magis patrum regulis roborari, nec facilè aut indifferenter suscipere accusationes præsumat, dicente domino: Non suscipias vocem mendacij, sed prius probare debet suspicionem & causam, aut quo animo hoc faciat, & postmodum suscipere, quia veritatis professionem propinquitatis, inimicitiae, timoris, amoris, odii & cupiditatis intentio, impetrare, & aduersa fratribus irrogare solet. Personæ accusantium tales esse debent, quarum fides & conuersatio & vita probabilis & absque reprehensione sit, & quæ omni careant suspicione. Quia & hoc te præsente, vt bene nosti, in Nicæna synodo, propter malorum hominum infestationem ab omnibus est definitum, licet prauorum hominum insidijs, sint hæc & alia complura deleta. Primates illi, & non alij sunt, quam qui in prædicta Nicæna synodo sunt constituti. Re liquiverò, qui metropolitanas tenent sedes, Archiepiscopi vocantur, & non primates, salua in omnibus apostolicæ sedis dignitate, quæ ei ab ipso domino est concessa, & postea à sanctis patribus roborata. Primo semper in omni Episcoporum accusatione, persona, vita, & conuersatio accusantium, enucleatum inquietatur, & postmodum ea quæ obijciuntur, fideliter pertractentur. Quoniam nihil aliter fieri debet, nisi in petitorum prius requiratur fides, personæ, hominum pernicie volentium vitam lacerari innocentium. Sanè sapissimè boni a malis persequuntur, qui non cessant suis calamitatibus alijs derogare. Ideo summopere præuidendum est, ne hæc fiant. Nullus seruus, nullus libertus, nullus infidus, nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus qui inimicitijs studet, nullus qui frequenter litigat, & ad causandum vel detrahendum est facilis, nulla infamis persona, nec non & vniuersi, quos ad causanda publicè coniuicia leges publicè non admittunt, permittatur episcopos accusare. Quoniam accusatores & accusationes, quas leges seculi non recipiunt, qua ratione sacerdotalis eas

EPIST. FELICIS PAPAE.

5

D

recipere debeat ordo inuenire nequeo, cum hæc & in Nicæna synodo prohibita sint, & illi magis ab istis, non isti ab illis iudicari debeat, cum Apostolus dicat: Spiritalis iudicat omnia, ipse verò à nemine iudicatur. Hæretici, à quibus nimium opprimimur, excommunicatiq; homicidē, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerūt, seu qui ad sortilegos magosq; contulerint, nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium erunt admittendi. Non ita in ecclesiasticis agendum est negotijs, si cut in secularibus. Nam in secularibus, postq; legib; vecatus, & in foro decerta recepit aliquis, non licet ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis verò, dicta causa recedere licet, si necesse fuerit, aut si se pergrauari viderit. Quotiescunq; Episcopus super certis accusatur criminibus, si tales fuerint accusatores, qui sunt & canonice recipi debeat, legitima in synodo suo in tempore congregata, ab omnibus canonice audiatur, qui sunt in prouincijs episcopis. Quodlibet legitimus non fuerint accusatores, non fatigetur Episcopus. Quia sacerdotes ad sacrificandum vacare debeat, non ad litigandum. Nec illi qui throni Dei vocantur prauorum hominum infidijs turbari debent, sed liberè Christo domino famulari. Quanquam prouincialibus episcopis, vñā cum eorum metropolitano suz prouinciæ, causas Episcoporum liceat charitativer & concorditer agitare. Non tamen, sicut in prædicta te præsente constitutum est synodo, licet diffinire absq; Romani pontificis autoritate. Quod si secus à quibusdam præsumptum fuerit, ipsi qui hoc egerunt, suæ præsumptionis suscipiant damnum. Et illi, qui ab eis perperam excommunicati aut damnati fuerint, autoritate huius sancte sedis, & beati præceptoris nostri clauigeri Petri potestate soluantur atq; restituantur. Ipse enim ait dominus: Quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in terra & in cœlis. Quoties Episcopis à suis comprouncialibus, vel metropolitano putauerint prægrauari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appetiunt sedem. Ad quam eos absque vila detentione, aut suarum rerum ablatione, obedire liceat. Et dum ad prædictam Romanam maiorem appellauerint Ecclesiam, aut ab ea se audiri expoposcerint, nullus eos aut excommunicare, aut eorum res auferre, aut aliquam vim inferre eis præsumat, antequam horum causa Romani pontificis autoritate finiatur. Quod si aliter à quoquam præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus carebit. Nam nec hoc perperam presumimus, sed & ipsum in Nicæna synodo constitutum, & antecessores nostros egisse, bene Athanasii nostri, quando tu & Paulus Constantinopolitanus, Ascepius Gæzæ, & Lucianus Anoplites, ab Episcopis orientalibus inconsulto sanctæ memorie Iulio prædecessore nostro damnati estis, & ad eum quasi ad totius orbis caput, vt semper huic sanctæ sedi licitum fuit confugistis. Cognita eorum nequitia, & vestra iustitia, vos in communionem suscepit, & omnium vestrum curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem suas singulis reddens ecclesias, orientalibus scripsit, culpans eos, quod non recte tractassent viros inculpabiles de suis Ecclesijs expellentes, & constituta Nicæni Concilij minime conseruanzes. E quibus ad certum diem nonnullos sibi met adesse præcepit, vt de talibus præsumptionibus certam redderent rationem, & coram eis ostenderet, iustum se super eis protulisse decretum. Interminatum est etiam, non talia deinceps fratres esse passuros. Et nisi ab huiusmodi præsumptionibus cessarent, à proprijs esse gradibus eos recessuros. Tali enim huius sanctæ sedis privilegio, & tu & fratres tui proprias receperitis Ecclesias, cum omnibus ad vos pertinentibus. His enim & alijs quam plurimis documentis, manifestum est, nullum damnari, aut suis expoliari rebus debere Episcopum, qui hanc sanctam sedem interpellauerit, aut sibi defensatricem asseruerit, donec iudicium de eo posuisse.

A eo nostræ apostolicae autoritatis, hoc est, principis Apostolorum Petri agnoscatur. Quia solum Christus Iesus huic sanctæ fiduci, id est, apostolicæ hoc facere commisit. Vt pote quoniam solus atque præ omnibus præfatus princeps Apostolorum creditus est, atque percipere meruit à rege regum Christo claves regni cœlorum. De inducjs verò Episcoporum, super quibus consuluntur, diuersas à patribus regulas inuenimus institutas. Quidam enim ad repellenda impetitorum machinamenta, & suas præparandas responsiones, & testes confirmandos, & concilia Episcoporum atque amicorum querenda, annum aut sex menses mandauerunt concedi. Quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus verò quam sex menses non reperi, quia à laicis hæc indulta sunt, quanto magis domini sacerdotibus. Nam & à nostris antecessoribus, atque reliquis sanctis patribus multoties inhibitum est, ne quis domini sacerdotibus detractiones irroget, quanto magis accusationes non ex radice charitatis prolatas. Quiescite, inquiunt, & nolite perseguiri eos, qui Deo perfectè ministrant, Quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recentium à Deo angelorum pelluntur incursum, quique omnes dæmones, qui corrupti sunt, precum assiduitate confundunt. Induciae nanque non sub angusto tempore sed sub longo spacio s' condescendæ sunt, vt accusati se præpare, & vniuersos communicatores in prouincij positos conuenire, & testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant. Iudices enim & accusatores tales esse debent, qui omnium careant suspitione, & ex radice charitatis suam desiderent promere sententiam. His igitur tam legaliter, quam & canonice prolatis, etiam omnium Christianorum reverentiam congaudere depositimus spiritali intercedente dilectione, & timore dominico, per quem humana remouetur offensio, & Ecclesiarum ædificatio præponitur vniuersis, vt magis vniuersi ad ædificationem fratrum laborent, quam ad damnationem, quoniam ait Dominus: In hoc cognoscet omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Jam enim formam dedimus, & à prædecessoribus nostris datam esse cognovimus, vt si quis se agnoverit Christianum, illud seruet, quod ab Apostolis noscitur esse traditum, dicere Apostolo Paulo: Si quis vobis annunciauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Christus enim Dei filius dominus noster, humano generi propria passione salutem plenissimam condonauit, vt nos liberaret. Ut si in tantum nos dilexit, vt etiam proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus illum traderet, vt nos liberaret, vt quid nos non diligimus fratres, aut eos temere iudicamus: quum prædictus dicat Apostolus: Nolite iudicare inuicem, sed hoc magis iudicate, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Nam si illi, qui fratres diligunt, ex Deo nati sunt, & vident dominum; quid ergo erunt illi, qui eos persequuntur, & eos detrahendo, machinando, accusando, infestando, damnare moluntur? Si illi filii Dei, procul dubio filii sunt diaconi, qui vt semper sicut leo rugiens circuit, querens quem deuoret, ita fratres insequuntur vt perdant. Qui verò adiuuare fratres refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt, & fraternitatis solatio rei existat. Vt, inquit propheta, qui potum dat amico suo, miscens fæcum suum. Et iterum sapientissimus Solomon ait: Quoniam qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriret illū corripiens iudicis. In cogitationibus ergo impij interrogatio erit. Sermonum autem illius ad Deum præmeditatio, ad correptionem iniquitatum illius, qui auribus zeli audit omnia, & tumultus murmurantium non abscondetur. Hæc enim si amplecti voluissent, proprio & sano sensu ad reprobum sensum minimè laberentur, sed

al. conce
denda

B viuersis, vt magis vniuersi ad ædificationem fratrum laborent, quam ad damnationem, quoniam ait Dominus: In hoc cognoscet omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Jam enim formam dedimus, & à prædecessoribus nostris datam esse cognovimus, vt si quis se agnoverit Christianum, illud seruet, quod ab Apostolis noscitur esse traditum, dicere Apostolo Paulo: Si quis vobis annunciauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Christus enim Dei filius dominus noster, humano generi propria passione salutem plenissimam condonauit, vt nos liberaret. Ut si in tantum nos dilexit, vt etiam proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus illum traderet, vt nos liberaret, vt quid nos non diligimus fratres, aut eos temere iudicamus: quum prædictus dicat Apostolus: Nolite iudicare inuicem, sed hoc magis iudicate, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Nam si illi, qui fratres diligunt, ex Deo nati sunt, & vident dominum; quid ergo erunt illi, qui eos persequuntur, & eos detrahendo, machinando, accusando, infestando, damnare moluntur? Si illi filii Dei, procul dubio filii sunt diaconi, qui vt semper sicut leo rugiens circuit, querens quem deuoret, ita fratres insequuntur vt perdant. Qui verò adiuuare fratres refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt, & fraternitatis solatio rei existat. Vt, inquit propheta, qui potum dat amico suo, miscens fæcum suum. Et iterum sapientissimus Solomon ait: Quoniam qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriret illū corripiens iudicis. In cogitationibus ergo impij interrogatio erit. Sermonum autem illius ad Deum præmeditatio, ad correptionem iniquitatum illius, qui auribus zeli audit omnia, & tumultus murmurantium non abscondetur. Hæc enim si amplecti voluissent, proprio & sano sensu ad reprobum sensum minimè laberentur, sed

al. fraterni
solati

DECRETUM NICAENI SYNODI

per Dei timorem sermonum suorum præcauētes custodiam, piam sanctorum patrum distinctionem sine quadam præsumptione documentū utriusque considerarent, quoniam dicit sacrum eloquium; Consilium bonum considerabit te, & mens bona custodiet te. Non enim de fontibus salutiferis spiritualiter ad acquisitionem æternæ vitæ procedunt tales accusatores, & si detractiones, atq; ideo competenter nos beatus Paulus Apostolus admonens, ait: Non debere plus sapere, quām oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem in definitione pietatis perdurantes. Qui enim hanc prætercunt, non tantum læsi incidentes a corroboratione sua, sed insipientiæ suę dereliquerunt dominis memoriam, ut in his, quibus peccauerunt, minimè latere potuissent. Gloria enim & contumelia in loqua, & in lingua hominis casus illius est. Ideoque conueniens est hanc ostentationem & reprehensionem illorum nostris actibus inserti, ne vltius iam talia patiamini, seminantibus eis zizania & scandala, sed latari in officijs & dogmatibus vestris mereamini. Igitur erubescant talia, & huiusmodi blasphema subtra here festinēt, si noluerint à sacerdotali nostro collegio segregari, & à totius Christiani populi societate diuelli. Licet nanque de his plura & pernecessaria, quæ in decretis sedis apostolicæ, & ab Apostolis, eorumque successoribus nosris vbi libet prædecessoribus statuta inueniuntur, dicere & conscribere potuissimus, tamen melius nobis visum est, ut epistolam oratione claudamus. Deus omnipotens, & unus unigenitus filius & Salvator noster IE SVS CHRISTVS, vobis tribuat incitamentum, ut omnibus fratribus & coepiscopis nostris, quibusunque tribulationibus laborantibus, totis succurratis viribus, & cum eis compatientes, crucem eiusdem domini Salvatoris portetis, ut veri ipsius discipuli coram omnibus appareatis. Ut & vos & qui vobiscum sunt, hic & in futuro meliora possideatis, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, Per dominum nostrum Iesum Christum, per quem, & cum quo omnipotenti Deo patri gloria in secula seculorum, Amen. Valere vos opto, fratres charissimi. Data dibus Februarijs, Agathio & Iuliano viris clarissimis consulibus.

SANCTA NICAE NA SYNODVS QVVM VIDISSET

malitiā Eusebij quænam merito pieque promulgavit, quæ erant aduersus Arrianam hæresim, decreta.

Ecte fecisti, mihi significans factam abs te inquisitionem aduersus eos, qui Arrianorum dogmatibus patrocinantur. Inter quos sunt nonnulli quidem & ex Eusebij sodalibus, sed plurimi ex fratribus, qui cum Ecclesia sentiunt. Tuam igitur amore Christi suscepitam vigilantiam exosculatus sum, quæ pulchre conuicerit hæresis istius impietatem, cæterum illorum impudentiam demiratus sum, quodquam Arrianorū rationes demonstrare sint & infirmæ & inanes, imò cūm ipsi sint ab omnibus, tanq; omnino male sentientes condēnati, tñ post hæc Iudæorum exemplo murmurarint, dicentes: Quare qui in Nicæna synodo fuerant congregati, scripserunt voces non scriptas, nimirum has, T̄ekt̄s ouſœ. id est,

A id est, ex essentia, & ^{τομέσιον}, id est, eiusdem essentiæ. Tu quidem, ut vir prudens, eos etiam, qui hac vteretur figura, nihilo segnus declarasti inaniam loqui. Illi vero nihil à suæ mentis peruersitate faciunt alienam, dū fingunt excusationes. Sunt enim ^{λόγοι}. in sententijs varijs versatilesque, non aliter quam Chamæleontes in coloribus. ^{χαμαλεόντες} Et quum redarguuntur, erubescunt, quum interrogantur, hærent, post impudentias sumpta, causantur. Quod si quis illos in his quoque coarguerit, laborant donec excogitarint quæ non sunt, ac iuxta quod scripsum est, cogitant inaniam, tantum ut persistant in sua impietate. Ceterum dum hoc aggrediuntur, nihil aliud efficiunt, quam quod palam declarant se carere ratione, ludaicamque peruersitatem imitari. Siquidem & illi cum à veritate redarguerentur, nec possent aduersus eam oculos attollere, causabantur, dicentes: Quod facis tu signum, ut videamus & credamus tibi? Quid facis? Quamvis tam multa signa fuissent propter ipsi quoque dicerent: Quid facimus? quoniam hic homo multa signa facit. Nam mortui excitabantur, claudi ambulabant, cæci recipiebat visum, leprosi mundabantur, aqua vertebatur in vinum, è quinque panibus saturabantur hominum quinque milia. Ac ceteri quidem omnes admirabantur adorabancq; dominum, confitentes in illo completam esse prophetiam, & ipsum esse Deum Dei filium. Soli vero pharisei, quamvis signa quæ proferebantur essent lucidiora sole, tamen velut nondum satis essent edociti, murmurabant, dicentes: Quare tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum? Amentes vereq; cæci mente. Deabant inuerso potius sermone diceret: Quare tu Deus cum sis, homo factus es? Siquidem opera declarabant ipsum esse Deum, ut simul & patris honestatem adorarent, & dispensationem humanæ naturæ nostra causa factam admirarentur. Hoc quidem adeò non dicebant, ut nec ea quæ siebant intueri vellent, aut vñ debant quidem, (Nam non poterant illa non videre) sed post murato animo, murmurabant: Quare in sabbato sanas paralyticum? Et quare cæco à nativitate hoc die visum restituist? Hoc autem nihil aliud erat quam causatio, & obmurmuratio. Etenim cum alij dñis diebus dñis sanaret omnes in morbum, omnemq; languorem, illi suo merito incusabant, malu, runiq; tenere opinionem, quod nullus esset Deus, cum ne munarent Bee, zebub, quæ in sumis iporum mantiam absceire. Quia & quum nihilo minus ruator mutantiam multisque modis suam declararet diuinitatem, cunctisq; prædicaret patrem, illi nihilo minus veluti contra stimulos calcitrantes, contradicebant suo itulitoquio, tantiut ut iuxta diuinum proverbiū, repertis excusationibus, subducerent seipso à veritate. Itaque ludæi, qui id temporis hæc peruersè faciebant, negantes dominum, merito & à lege & à promissione, quæ patribus erat facta, redditi sunt extranei. Ceterum Arrianis ludæorum imitantibus exemplum, idem videtur accidere, qd accedit Cataphæ, & illorum temporum phariseis. Nam cum videant suā sectam nihil habere probabile, causationes ac p̄textus comminiscuntur: Quam ob causam hoc scriptum est & non illud. Ac ne quid miteris, si talia nunc molitur. Nam paulò post & ad viii vertentur, ac mox cohortem ac tribunum missum minitabuntur. In his enim videtur esse stabilimentum peruersæ illorum opinio nis. Etenim cum Dei verbū abnegant, merito ab omnirationabili vrbico desideri sunt. Hoc itaq; sciens, nihil illis respondebam. Ceterum posteaq; tuus affectus quæ fuissent acta in synodo, postulabat cognoscere, non distui, sed illic si ut tñc res gesta est, significavi, paucis commonistrans quantum à pia mente absit Arri ana lecta, quodq; tantum fingunt causationes. Considera tu quoque charissime, an non ita res habeat. Si fidunt malis, quæ commenti sunt ipsi, malæ mentissermen in illos spargente diabolo, respondeant super his, de quibus accusati, declarati sunt hæretici: hoc facto, accusent si possent qd aduersus ipsos definita sunt.

Nullus

*Mos hore
secunda*

DECRETVM NICAENI SYNODE

Nullus enim cædis adulterijve convictus ius habet iudicis sententiam incusandC: Quare non sic, sed illo modo locutus est. Nam ea res non liberat condemnatum, quin potius crimini illius obtemeritatem & confidentiam adauger. Proin isti quoque, aut declarent prium esse quod sentiunt, Nam accusati convicti sunt, cum prius nihil conquererentur, & æquum est, ut qui sunt accusati, nihil aliud agant, quam ut se se defendant: aut si conscientiam habent impuram, censipiunt que se cum pietate pugnare, ne accusent quæ ignorant, ne duplex auferant malum, impictatis & ignorantiae reprehensionem. In d^o potius examinentur, qui sunt dociles, ut agnoscant quæ prius nesciebant, ac veritatis inundatio ne p^oque dogmatibus proluant eorum quæ prius audierant impietatum. Ad hunc enim modum & in Nicæna synodo accidit Eusebio. Quum enim contenderent impietatem molientes, cumque Deo pugnare tentarent, quæ ab ipsis dicebantur p^oena erant impietatis. Ceterum, qui conuenerant Episcopi, erant autem plus minus trecenti, placide humaniterque percepabant ab eis, ut de his quæ dicerebant, credere rationem, præsque probationes adserient, ybi vero mox hiscantes condemnabantur, & ipsi inter se pugnabant, considerantes ingentem & inexplicabilem se etarum suarum disceptantiam manebant illi quidem attinendi, ipseque silentio confitebantur turpitudinem inanier scriptaræ gloriae. Igitur Episcopi post haec recensentes ab illis excoxitata verba, tum demum addiderunt aduersus illos sanam & ecclesiasticam fidem, cumque subscripti silent omnes, subscriptis & Eusebius his verbis, quæ nec calumniatur isti, neminem, ex essentia, & eiusdem essentia & quod neque creatura sit, neque factura, neque de numero rerum conditarum sit Dei filius, sed quod progenies, & ex patris substantia sit verbum. Quodque dictu mirum est, Eusebius episcopus Casarea Palastinæ, quanquam ante unum diem negarat, postea tamen subscriptis, ac per litteras significauit Ecclesiarum sue, hanc esse fidem Ecclesiarum à patribus traditam, cumcunque palam ostendit, quod prius errassent, frustraque contendissent aduersus veritatem. Quanquam enim tum illum puduit, hinc verbis scribere, & ut voluit, se purgauit Ecclesiarum atram in quum per epistolam non abnegaret has voces, ex essentia, & eiusdem essentia, palam est cum hec voluisse significare. Et accidit in hⁱ quiddam absurdum. Si quidem veluti purgas scipsum accusabat Ariani, quod quia scripti silent: Non erat filius priusquam nascetur, nollent cum simile priusquam & iuxta carnem nascetur. Ne uit hoc & Acacius, nisi nunc & si se in eis percutius, pro tempore simulat, negatque veritatem. Subiunxi igitur in fine epistolam Eusebij, ut ex hac abside cognoscas, & istorum qui Christo rebellant, ac Acacij aduersus suos doctores ingratitudinem. An non igitur peccant isti, si vel cogitent tantum contradicere tam celebri totius orbis synodos? At non prevaricantur dum audent contradicere recte aduersus Arrianam heresim certis, quæ comprobata sunt, & eorum testimonio, à quibus prius didicerant in p^osentire? Quod si post subscriptionem, Eusebius cum suis revertitur animum, & veluti canes ad proprium impietatis vomitum reuersi sunt, at non magis etiam odio digni, qui nunc contradicunt, tò quod alii animæ suæ libertatem propinantes, hos etiam sectæ magistros ac duces habere volunt, homines, ut dixit Iacobus, dupliciti animo, & instabiles in omnibus vijs suis, nec eandem habentes sententiam, sed nunc in hanc, nunc in illam opinionem se severtentes, & nunc quidem probantes quod dicunt, max verò vituperantes quod disertant reversum approbantes, quod paulo ante calumniabantur. Hoc artem, ut post illud dicebat, ex diabolo pregnarum est, per quod citius agnosceras caupenes, & doctores. Est enim sicuti à maioribus traditum est, vere de Strina, & hoc veros doctores arguit, ut eadem inter se profiteantur, neq^o diversa sentiant, vel inieris s^o, D

Varietas sententia rem agit in fallam doctrinæ approbantes, quod paulo ante calumniabantur. Hoc artem, ut post illud dicebat, ex diabolo pregnarum est, per quod citius agnosceras caupenes, & doctores. Est enim sicuti à maioribus traditum est, vere de Strina, & hoc veros doctores arguit, ut eadem inter se profiteantur, neq^o diversa sentiant, vel inieris s^o, veld

A vel à suis majoribus dissidentes. Etenim qui hunc in modum affecti non sunt, improbi potius quam veri doctores dicendi sunt. Proinde pagani, quoniam non prefentur eadem, sed inter ipsos variant, haudquam veram habent doctrinam. Sancti vero, verique veritatis precones, & cum alijs consentiunt, nec inter se dissident. Quanquam diuersis ætatibus fuerunt, tamē in eandem oīes appellant sententiam, quomodo sint eiusdem Dei prophetæ, idemque verbum concorditer annunciant. Itaque que Moyses docuit, hec præstiterat Abraham. Quæ vero præstítit Abraham, hæc & Noe, & Enoch senserant, discernentes pura ab impuris, itaque viuentes, ut Deo grati acce-
pti, redderentur. Sic enim & Abel martyrum peregit, cum teneret ea, quæ ab Adam didicerat, que & ipse Adam didicerat a domino, qui cum in consummatione seculorum venisset ad abolendum peccatum, aiebat: Non præceptum novum do vobis, sed præceptum vetus, quod audistis ab initio. Hanc ob causam beatus Apostolus Paulus cœlitus edocetus, cum ecclesiastici status imaginē preformat, ne diaconos quidem volebat esse bilingues, hoc est, in sermone duplices, nedū Epitō pos. Cæterum Galatas increpans, in uniuersum pronunciavit, dicens: Si quis vobis Euangelium attulerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, quemadmodum ante dixi vobis, & iterum dico. Immo etiam si aut angelus è cœlo vobis attulerit euangelium præter id quod accepistis, anathema sit. Hec igitur cum dicat Apostolus, aut isti quoque Eusebium cum suis, variantes, aliaque dicentes præter ea, quæ subscripti erant, tradant anathemati. Aut si cognoscunt se recte subscripti esse, nec murmurent aduersus tam frequentem synodus. Quorum quia nec hec nec illud faciunt, palam est eos quouis circunferri vento, omnique fluetu circumagi, nec proprijs, sed alienis trahi sententijs. Tales vero cum sint, neque nunc cum huiusmodi causationes obficiunt, credendum est illis. Quin potius definant incusare quod non intelligunt. Fortassis aut quando non norunt discernere, simpliciter quod malum est, dicunt bonum, & quod bonum est, dicunt malum, existimantes amarum esse quod est dulce, rufus dulce quod est amarum. Nimirum quæ maiora iudicata sunt, ac reprobata, tenere volunt. Contrà, quæ recte definita sunt, consonant calumniari. Non oportuit igitur neque nos amplius ullam harum rerum defensionem parare, ad inanes istorum causationes respondentes, neque ipsos ultrà contendere, sed concordare cum his, quibus sectæ ipsorum duces subscripti sunt, scientes, quod post hæc facta Eusebii mutatio suspecta est ac prava. Cæterum quod subscripti, posteaquam licet illi vel paucissim ex usu se se, hoc declarat Arrianam heresim verè impiam esse. Non enim prius subscripti sunt, nisi cum iam illam damnassent: nec prius eam condemnarunt, quām vndique quæ destituti defensione, fuissent pudefacti. Itaque quod nunc mutantur, argumentum est pertinacia tēdenter ad impietatem. Quapropter oportuit & istos, ut dictum est, quietem agere. Cæterum, quoniam insigniter sunt impudentes, purantque fortassis, quod ipsi magis quām illi valeant huius diabolicae impietatis esse duces, quanquam iam antehac prioribus literis quas ad te scripsi, copiosius ac diffusius illos redargui, attamen age, nunc quoque tum hos, tum illos, de singulis quæ ab ipsis dicta sunt, examinemus. Demonstrabitur enim nihilo minus & nunc heresis illorum non esse sana, sed demoniacæ potius cuiuspiam sectæ. Aut igitur quæ madmodū illis visum est, & ausi sunt dicere. Non semper pater, non semper filius. Non enim erat filius priusquam nasceretur, sed de non extantibus ipse quoque factus est. Proinde Deus non semper fuit pater filio, verum ubi filius creatus est filius, tunc & Deus dictus est illius pater. Siquidem creatura est, & factura verbum. Estque iuxta essentiam alienus ac dissimilis patri. Neque verū patris verbum est filius, neque sola veraque sapientia illius est. Cæterum, quum sit creatura, & unus de numero rerum conditarum, per abusione dicit verbum ac sapien-

Opinto
Arrianus

DECRETVM NICAENI SYNODI

ac sapientia. Nam verbo quod verè est in patre, ipseque factus est, ut cæteræ quoq; omnia, eoq; nec verus est filius. Ego verò primum illud ab istis sciscitabor. Quid est omnino filius, et quidnam hoc nomen significat: ut ipsi vel hoc pæcto queant intelligere quæ loquuntur. Nam sacra scriptura, per hoc nomen duplicitem notionem nobis significat. Alteram quidem eorum, de quibus Moyses in lege loquitur: Si audieritis vocem domini nostri, & serueris omnia præcepta ipsius, quæcunq; ego tibi præcipio hodie, ut faciatis quod bonum est, ac placitum in conspectu domini Dei tui, filij estis domini Deinostri. Quemadmodū & in euangelio Iohannes ait: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Alteram autem habet notionem, iuxta quam Isaac Abraham filius est, & Jacob filius est Isaac, & patriarchæ filij Jacob. At isti iuxta vtrā ex istis duabus notionem arbitrati dicunt filium Dei, talia de eo fabulantur: Nam certum scio, quod in eandem concurrunt impietatem cum Eusebio. Si iuxta priorem, quales sunt qui ex mutatis in melius moribus nominis huius gratiam acquisierunt, quiq; acceperunt potestatem ut filii Dei fiant, (Nam hoc & illi dicebant) nihil videbitur à nobis differre, nec ei sit unigenitus, quum ipse queq; ex virtute fortuitus sit filij et nomen. Quod si, ut aiunt, præscitus talis futurus, præoccupat, simulq; nascendo recipit & nomen & nominis honorem, nihil tamen differet ab ihs, qui post benefacta nomen accipiunt, quum ipse queq; simili modo filius esse pronuncietur. Siquidem Adam qui primus occupauit gratiam, simulq; dum nascitur positus est in paradyso, nihil differebat, nec ab Enoch, qui post matutinatus tempus, quum Deo placuisse, translatus est, necq; ab Apostolo, qui & ipse post benefacta raptus est in paradysum, immo ne ab eo quidem, qui prius fuerat latro, cui propter confessionem promissum est, ipsum protinus futurum in paradyso. Verum si his vrgentur dicent opinor, quod dicentes frequenter erubuerunt. Hoc modo iudicamus filium excellere cæteras creaturas, ideoq; vocari vni genitum, quod ipse solus à solo Deo factus est, cætera verò omnia à Deo per similitudinem condita sunt. Quis obsecro stultam istam & inanem cogitationem vobis iniectit, ut dicere: Filium quidem solum solus ipse pater condidit, cætera verò omnia per filium, tanquam per ministrum, facta sunt: Quod si quod ad fatigationem attinet, dicitur fuisse sufficiens, ut ipse solus cenderet filium, cætera verò non item, impium est talia de Deo cogitare, maximè quum audierint Esaram dicentem: Deus sempiternus, Deus qui præparauit summa terræ, nō esuriet neque fatigabitur, nec inuestigabilis est prudentia illius. Quin potius ipse dat robur esurientibus, ac per verbum suum fessos reficit. Quod si veluti rem humilem dignatus est ipse post filium natum operari, & hoc dictu impium est. Nō est fastus in Deo, qui quidem cum Jacob descendit in Aegyptum, quiq; propter Abraham corrigit Abimelec Sarra causa, cumq; Moysè, quum esset homo ore ad os loquitur, in montem Sina descendit, populo vero suppetias ferens, Amalek debellat. Quin & hoc mentimini, quum dicitis: ipse fecit nos, & non ipse nos. Ipse est, qui per verbum suum & pusilla fecit & magna, nec diuidi potest creatione, ut dicas, hoc patris est, hoc filij, sed unus est Dei, qui cœu manu vtrè verbo suo, per illud creauit omnia. Quod ipse etiam Deus declarans, loquitur: M̄nus tua fecit hęc omnia. Hoc Paulus ut didicerat docuit. Vnus Deus ex quo cœncta, & vñus dominus Iesus Christus per quem omnia. Ipse igitur quum semper idē sit, etiam nunc mandat soli & exortitur, præcipit nubibus & oruuntur, & vnam terræ partem irrigant, alia verò qua non irrigatur arescit, & terræ mandat, ut reddat fructus. & Hieremiam format in vtero. Quod si hęc nunc ipse facit dubitari non potest, quin in principio non dignatus sit omnia per verbum facere, quandoquidem haꝝ portiones sunt vniuersi. Porro si quenam non poterant cæteræ

Verba
duo.

Filij nomē
quot mo-
nis accipi-
atur

sc̄s, noue
vñuerat.

C

D

- A cæteræ creaturæ manus illius simplicis & ingenitæ sustinere operationem, Ideo solus filius à solo Deo factus est, reliqua verò à filio, velut ab operis ministro & adiutore facta sunt. Nam & hoc Asterius Thysensis scriptum reliquit, Arrius verò transcriptum tradidit suis discipulis, ac deinceps vice factæ arundinis nituntur hoc dicto, nec intelligunt amentes absurditatem in eo latentem. Nam si res conditæ nullo pacto valebant ferre manum Dei, quum iuxta vos filius sit unus de numero conditorum, quomodo ipse potuit fieri à solo Deo: Etsi ut con*venit* dita fierent, opus erat intercessore, conditus autem iuxta vestram opinionem est ipse filius, necesse erat, vt & ante hunc genitum, aliquis intercederet, quo consideretur. Rursus quum ipse intercessor esset creatura, nimis opus erat & illi alio intercessore, ad ipsius creationem. Quod si quis alium excogitarit intercessorem, prius excogitabit, & huic intercessorem, sic & in immensum deueniet. Verum dum hunc in modum semper queritur intercessor, ne consistere quidem poterit creatura, propterea quod sicut dicitis, nihil rerum conditarum, sustinere possit indilatam puramque manum ingeniti Dei. Porrò, si videntes hoc esse absurdum, dicere coepirint, qd filius cū sit creatura, fuit idoneus, vt ab ingenito fieret, necessariò consequitur, quod cætera quoque condita omnia, potuerint ab ipso ingenito condi. Siquidem iuxta vos & filius est creatura, quemadmodum cetera omnia, iamq; superuacanea fuerit verbi nativitas, iuxta vestrum impium stultumq; commentum, quum Deus per se sufficiens fuerit, vt solus omnia condieret, omniaq; condita, potuerint puram Dei manum sustinere. Ergo quum istiusmodi stuporistorum, à mente crassa rudiq; proficiscatur, consideremus an hoc impiorum commentum quod dicitur non longius appareat abesse à ratione, quā cætera quæ idem profitentur. Adam solus à solo Deo per verbum factus est. Atqui nemo dixerit in hoc Adam præeminere cæteris hominibus, aut præstare his, qui post ipsum nati sunt, si solus à solo Deo factus ac formatus est, nos autem omnes ex Adam nascimur, atque ex generis successione compositi sumus, tantum si constet & illum è terra formatum esse, & quum prius non esset, post factum esse. Quod si quis plus tribuerit protoplasto, propterea quod Deus illum sua manu dignatus sit, is tamen perpendat, hoc qd præstat antecelliq; cæteris, honore non natura illi contigisse. Siquidem ex terra natus est, quē admodum omnes ceteri. Quin & eadem manus, quæ tunc formauit Adam, nunc quoque semper post illum, format componitq; omnia. Atque hoc ipsum vt prædictum est, ipse Deus dicit Hieremie: Priusquam formarem te in utero, noui te. De omnibus autem dixit: Manus mea fecit hæc omnia. Rursus per Esaiam loquitur: Sic dicit dominus qui redemit te, ac format in utero; Ego dominus perficiens omnia, extendi cœlum solus, ac fundauit terram. Id David intellegens, aiebat: Manus tuæ fecerunt me ac formauerunt me. Rursus in Esaiam loquens, sic dicit dominus: Qui formauit me ex utero seruum sibi, hoc declarat. Itaque iuxta naturam nihilo præstat nobis, quamvis prior est tempore, quando quidem eadem manu singimur & componimur omnes. Proinde si ad eum modum Arriani de filio quoque Deo sentitis, quod simili modo & ipse subsistit, factusq; est, nulla in re vestro iudicio iuxta naturam cæteris erit præstantior, quan doquidem ipse quoque non erat, & factus est, eq; virtute & ipsi parata est nominis gratia. Siquidem & ipse unus est de numero eorum, de quibus in Psalmis spiritus sanctus dicit: Ipse dixit & facta sunt, ipse præcepit & creata sunt. Quis igitur est ille, cui Deus mandauit, vt & ipse crearetur? Oportet enim esse verbum, cui mandat Deus, & per quem creaturæ conduntur. Sed nequaquam poteris demonstrare aliud verbum præter hoc quod negatis, nisi videlicet rursus aliqd
- B

Cc comen-

DECRETUM NICAENI SYNODI

commentum excoegeritis. Profecto, inquiet, inuenimus, quod quondam etiam dicebant Eusebij discipuli, in hoc antecellere ceteris Dei filium, dicique unigenitum existimamus, quod solus ipse particeps est patris, reliqua verò creaturae omnes filij participes sunt. Laborant igitur iam variantes ac commutantes verba non secus atque colores, patet tamen & hoc pacto, quod velut ex terra loquuntur inania, & in suis cogitationibus velut in cœno voluntur. Nam si ille Dei filius, nos verò filij filij vocaremur, probabile erat ipsorum signum. Contrà, si Dei nos quoque filij dicimur, cuius & ipse est filius, nimirum & nos patris participes sumus, qui dicit: Filios genui & exaltaui. Etenim nisi ipsius essemus participes, non diceret genui: quod si ille genuit, non alius, sed ipse noster est pater. Ac rursus non referant ille præcellat, priusque factus sit, nos verò ordine inferiores, ac posterius facti sumus, modò eiusdem omnes sumus participes, & eiusdem patris filij dicamur. Nam illud plus ac minus non declarat aliam natum, qu'andoquidem cuique virtutis actio hoc cognomen addit, & alius quidem decem civitatibus, alius verò quinque præficitur. Rursus alij ledent super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel: alij verò audiunt: Venite benedicti patris mei, &: Euge serue bone ac fidelis. Huiusmodi itaque quum illis sentiant, merito imaginantur talis filij patrem, non semper esse Deum, neque talis filium semper esse, verum ex non extantibus creaturam fuisse, nec fuisse priusquam fieret. Nam alius est iste, præter verum Dei filium. Ceterum, quoniam hæc istes dicere non iam est pius, sed potius Sadduceorum ac Samosatensis ista sententia est, superest videlicet, ut iuxta alteram rationem, iuxta quam Isaac Abrahæ filius est, dicamus & Dei filium esse. Siquidem natura nouit esse filium, quod ex aliquo natum est, nec aliunde accessitum, & hoc illud nomine significat. An igitur filij generatio est secundum affectionem humanam? Nam hoc fortassis iuxta illos ipsi quoque volent opponere, non intelligentes. Nequaquam. Non enim ut homo est Deus, quandoquidem nec homines sunt ut Deus. Nam illi quidem ex materia eaq; affectionibus obnoxia conditi sunt, Deus verò materiæ expers & incorporeus. Quod si hæc dictiones de Deo & hominibus in divinis scripturis aliquando usurpatur, tamen perspicacium hominum est, quemadmodum præcepit Paulus, attendere lectioni, atque ita dijudicare, ac iuxta singulorum quæ significantur naturam, quæ scripta sunt dinoscere, neque confundere sententiam, ut nec ea quæ Dei sunt, humano more cogitemus, neque quæ sunt hominum, tanquam de Deo aliquando intelligamus. Nam hoc est vinum aquæ miscere, & ignem alienum in hæc super altare igni divino. Siquidem & Deus creat, & hominibus quoque creandi verbum tributum est, ac Deus quidem est eis, & homines esse dicuntur, quod ipsum deo acceptum ferunt. Num igitur sic Deus creat quemadmodum homines, aut sic ens est homo? Absit. Verum aliter de Deo dictiones usurpamus, atque aliter has de hominibus intelligimus. Nam Deus quidem creat, vocans ea, quæ non sunt ut sint, nullius egens. Homines verò subiectam materiam operantur susa prius preicatione, & accepta operandi scientia à Deo, qui cuncta fabricatus est per suum verbum. Rursus homines quum non possint esse per se, in loco sunt circumscripsi, consistentes in Dei verbo. Deus verò ens est per seipsum continens uniuersa, nec abullo comprehensus; atque in omnibus quidem est iuxta bonitatem suam ac potentiam, rursus extra omnia est iuxta suam naturam. Itaque quemadmodum non eodem modo homines creant quemadmodum creat Deus, nec ad eum modum sunt homines, quemadmodum est deus, si aliter se habet hominum generatio, aliter est filius ex patre. Nam hominum proles partes quodammodo sunt eorum, qui

Filius qd.

Deus in omnibus & extra omnia

- A** generant, eo quod eadem est corporum natura, neceea est simplex quæpiam, sed fluxa, & ex partibus habent compositionem, profluuntque homines quum generant, ac rursum affluunt ea, quæ ex alimentis in eos inferuntur. Quam ob causam etiam homines pro tempore multorum liberorum patres sunt, Deus vero quum non constet ex partibus, nec partitionem recipit, & nullis affectionibus obnoxius est filij pater, neque enim defluxus est a Deo incorporeo, neque ullus influxus accedit illi, quemadmodum sit in hominibus, sed simplex quum sit natura, solius & unius filij pater est, quapropter etiam unigenitus est, solusque in sinu patris est, solumque ipsum ex se pater declarat esse, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est. Hic autem sermo patris est, in quo licet intelligere patris naturam nec affectionibus obnoxiam, nec divisionis capacem. Siquidem nec hominum sermo, sic generatur ut patiatur qui loquitur, aut per separationem aliquid illi concedat, multo minus sermo Dei. Quapropter ipse etiam sedet in dextera patris, tanquam verbum, eo quod ubi est pater, illic & huius verbum est. Nos vero stantes iudicamus ab illo tanquam creaturæ: & adoratur quidem ille, propterea quod est filius adorandi patris, nos vero adoramus dominum, Deumque confitemur, propterea quod illius creaturæ sumus, & ab illo diversi. Hec vero quum ad hunc habeat modum, consideremus quisquis iliorum velit, sitque aliquis illos pudefaciens, an id quod est ex Deo, propriamque illius progeniem fas sit dicere, ex non extantibus esse, aut ratione consentaneum sit, ut vel in cogitationem cuiusquam omnino veniat, quod esse ex Deo potest contingit ipsi, ut simul sumpta audacia dicat, quod non semper est filius. Nam in hoc rursus hominum cogitationes transcendit, superauitque filij generatio. Nam nos quidem nostrorum liberorum in tempore patres efficiimus, quandoquidem & ipsi quum prius non essemus, postea facti sumus. Ceterum, Deus, quia semper est, semper filij pater est. Et horum quidem generatio, originem habet ex his, quæ simili modo sunt. Quoniam autem nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quisquam nouit nisi filius, & cuicunque filius reuelauerit, propterea sancti quibus reuelarat filius, imaginem quandam nobis dederunt ex rebus visibilibus, dicentes eum esse splendorem gloriae, & figuram substantiae eius. Ac rursum: Quoniam apud te fons vita, & in lumine tuo videbimus lucem. Insuper & verbum increpans Israelem, dicit: Dereliquisti fontem sapientie. Hic autem fons est, qui dicit: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ. Ac exiguum quidem est exemplum nimisque obscurum ad id quod desideratur, possumus attamen ex eo plus quam pro natura humana intelligere, ac neque quam putare nostram generationem equalē esse generationi Dei. Quis enim potest vel cogitare aliquando non esse splendorem, ut simul sumpta audacia dicat, non esse semper filium, aut non fuisse filium priusquam nasceretur, aut quis idoneus est, ut splendorem a sole dirimat, ut ne fontem cogitet aliquando delitatum à vita, ut simul & insaniens dicat, ex non extantibus esse filium, qui dicit: Ego sum vita, aut alienum esse a patris essentia eum qui dicit: Qui me vidit, vidi & patrem. Nam sancti cum sic nos vellent intelligere, hec ob id exempla tradiderunt, estque vehementer absurdum & impium, cum huiusmodi praebeat imaginem scriptura, nos ex alijs rebus de domino velle cogitare, quæ neque scripta sunt, neque quicquam habent sententiae conducentias ad pietatem. Ergo posthac dicant, unde tandem isti docti, talia de seruatore cogitare coeperint. Legimus, inquiet, in Proverbjis Dominius creauit me initium viarum suarum in opera sua. Nam & Eusebius cum suis talia videbatur dicere, quin tu quoque literis idem significasti, quod multis probationibus & isti subuersi, condemnati sunt. Nihilo minus ipsi dictum hoc sursum ac deorsum circumferentes, dicebant filium unum esse e creaturis, eumque

Imagines
quibus ve-
cuntur diut
na genera-
tio.

DECRETUM NICAENI SYNODI

**Creatus si-
lius quo-
modo in-
telligitur.** rebus conditis annumerabant. Verum ne hoc quidem videtur recte perpendi- C
 se. Habet enim sensum pium vehementer rectum, quem si ipsi quoque intelle-
 xiissent, nequaquam dominum gloriam blasphemis affecissent. Nam ea quae di-
 cta sunt conferant ad hoc dictum, ac videbunt multam in eis esse differentiam,
 quis enim non perspicit, modum mentem habeat rectam, quod ea que creaturæ
 suntque sunt aliunde, quam ex eo qui facit. Ceterum filius, ut in superioribus ra-
 dio demonstrauit, non extrinsecus, sed ex patre generante est. Etenim homo co-
 dit quidem domum, generat autem filium, neque quisque inuertere posse, do-
 mum quidem ac nauem generari ab eo qui apparat, filium verò condiderit ab
 eo, neque rursus, domum imaginem esse conditoris, filium dissimile generanti, quin
 potius filium, imaginem patris consitebitur, domum verò artis structuram esse, nisi
 quis videlicet mente captus sit, & ab animi sanitate exciderit. Nimirum diuina scri-
 ptura, que rectius omnibus nouit cuiuscumque natura, de his quidem que conduntur per
 Moysen, ait: In principio fecit Deus cœlum ac terram. De filio vero nihil aliud,
 sed ipsum patrem profert loquètem: Ex utero ante luciferum genui te. Ac rursus
 Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quin ipse de seipso dominus in Prover-
 biis dicit: Ante omnes fontes generat me. Ac de rebus conditis Ioannes ait: Omnia
 per ipsum facta sunt. Ceterum de domino prædicans, dicit: unigenitus filius, qui est
 in sinu patris, ille enarravit. Itaque si filius est, non est creatura. Si non est creatura, non
 est filius. Multum enim in his discriminis est, ac nequaquam erit idem ipse, &
 creatura, ne simul & ex Deo & extra Deum illius essentia putetur esse. Num ita
 que frustra scriptum est hoc dictum? Nam hoc rursus illi circunferunt sonitus
 obstrepentes, non aliter quam agmen culicum. Non sanè, non frustra scriptum
 est, sed vehementer necessarium. Siquidem dictum est creari, sed tum cum factus
 est homo, id enim hominis proprium. Hanc verò sententiam reperiet pulchrè D
**Scriptura
non oculata
ter legen-
da.** in eloqujs positam, qui non oscitant tectionem attenderit, sed & tēpus & per-
 sonas, & vulnus eorum que scripta sunt scrutetur, atque ita demum ea que le-
 git disjudget, dispiciatque. Tempus itaque huius dicti reperiet & intelliget, quod do-
 minus qui semper est, postea in consummatione seculorum factus est homo, &
 filius quem est Dei, factus est filius hominum: utilitatem verò poterit intelligi-
**Tempus
utilitas** gere, quod nostram mortem abolere cupiens, adsumpsit sibi corpus ex virgine
 Maria, ut eo in sacrificium oblato patri pro omnibus, liberaret omnes nos quo-
Personæ quot metu mortis, ut semper viueremus, obnoxij eramus seruituti. Personæ ve-
 rò seruatoris est, & hoc explicatur cum iam adsumpto corpore dicit: Dominus
 creauit me initium viarum suarum in opera sua. Quemadmodum enim ei, qui
 est filius Dei, pulchrè congruit esse in aeternum, atque in sinu esse patris: Sic &
 homini facto congruit haec vox: Dominus creauit me. Et hoc enim dicitur de
 eo, & esurij & siti, & percunctatus est ubi Lazarus esset positus, & passus est
 & resurrexit. Et quemadmodum cum audimus eum dominum ac Deum &
 lumen verum, intelligimus eum esse ex patre, ita iustum est, ut quum audimus,
 creauit, & seruit nomen, & passus est, non ista adscribamus deitati, absurdum e-
 nem, sed carni haec tribuamus, quam nostra causa gestauit. Siquidem haec carnis
 propria sunt, atque ipsa caro non alterius, sed verbi est. Ceterum, si quis ex hoc
 quod vtile sit cupiat perdiscere, inuenturus est hoc quoque. Verbum enim caro
 factum est, ut & illud inferat pro omnibus, & nos ex spiritu ipsius participan-
 tes, possimus fieri dei. Alioqui nequaquam hoc consecuturi, nisi corpus nostrum cre-
 atum ipse induisset. Nam hoc modo homines Dei, & homines in Christo coepimus
 appellari. Ceterum, quemadmodum nos accipientes spiritum, non amittimus propriam
 nostram essentiam. Sic dominus pro nobis factus homo, corpusque gestans, nihilo minus
 erat Deus. Neque enim detrimentum patiebat ex amictu corporis, quin potius il-
lud

A sed reddebat diuinū, & immortalitate donauit. Hæc quidē igitur sufficiunt ad traducendam Arrianoū sectam, qñquidem prout dñs dedit ex his que ipsi dicebāt, cōiecti sunt impietatis. Agelanè & nos eos prouocemus flagitemusq; vt ipsi quoq; respōdeant. Tēpus em̄ est, vt cùm hęreāt ipsi in proprijs dogmatib; sām à nobis interrogent, forsitan vel sic erubescentes, receptis oculis perspiciēt vnde deciderint malae mentis homines. Dei filium dīdicimus ex diuinis literis si cut antea dictū est, eundem esse verbum ac sapientiā patris. Nam Apostolus ait Christus Deivirtus & Dei sapientia. Cæterū m̄ loannes cùm dixisset: Et verbū caro factum est, protinus adiunxit: Et vidimus gloriam eius, gloriam tanq; vnigeniti à patre, plenū gratiæ & veritatis. Significans verbū esse vnigenitum filium, atq; per hoc verbum, & per hanc sapientiā, condita esse tum cœlum, tum terrā, tum om̄ia que in eis sunt: atq; huius sapientiæ fontē esse Deum, in Propheta Baruch dīdicimus, qui reprehendit Israelem, q; reliquissat fontem sapientiæ. Itaque si negant ea que scripta sunt, protinus cùm sint & à nomine aleni, proprie vocari poterunt etiam ab omnibus Athē & Christomachi, hoc est, sine Deo & Christo rebellantes. Nam hoc cognominis ipsi etiam sibi indiderunt. Quod si nobis cum confitentur scripturæ verba spiritus affiatu posita, audeant palam dicere, quæ testē sentiunt, quod & ἀληθινόν, hoc est, sine verbo, & ἀληθινόν, hoc est, sine sapientia, fuerit aliquid Deus, versiq; in rabiem dicant, erat quum non esset, & priusquam nascetur, non erat Christus. Rursusque prouincient, fontem non ex se se genuisse sapientiam, sed aliunde quam ex se hunc parasse, vt & illud audeant dicere, ex non extantibus factus est filius. Nam hic sermo non iam hunc fontem demonstrat, sed lacum quenpiam, velut aliunde sumente aquam, qui fontis usurpet vocabulum. Proinde quanta impietate sit hoc refertum, ne mini puto dubium esse, cui vel paululum sit sensus. Cæterū m̄, quoniam tumultantes dieunt nomina tantum esse filij, verbum & sapientia, operæ precium est percunctari istos, si ista filij nomina dūntaxat sunt, alius erit ipse præter hæc: & si melior est nominibus, haud piū est ex deterioribus designari meliorem. Quod si inferior est nominibus, omnino habet & causam appellatiōnis ad id, quod melius est. Cæterū m̄, hoc rursus profectum illius significat, nec ista impietas minor illis prioribus. Siquidem eum qui in patre est, & in quo est pater, qui ait: Ego & pater vnum sumus, & quem qui viderit, vidit patrem, dicere ab aliqua re extraria reddi meliorem, superat omnem insanum. Verū ab ihs delecti, & quemadmodum solent Eusebiani, multa hæsitatione constricti, illud tandem habent reliquum, quod & in cantinuclis Arrius, & in sua thalia tanquam addubitans fabulatur. Multaloquitur verba Deus. Qualem ipsi scilicet dīdicimus nos filium & verbum vnigenitum patris. Dementes & quiduis potiusquam Christiani. Primum enim cùm talia loquuntur de Deo, parum abest, quin Deum existimant hominem sic loquentē, vicissimq; mutant temp̄ priora verba posterioribus, quasi vnum ex Deo verbum non sufficiat omnem, quæ est ex voluntate patris, creationem, huiusq; prouidentiam implere. Nam eundem multa verbaloqui infirmitas est omnium, cùm vnumquodq; deficiens egeat altero verbo. Cæterū m̄, vno vsum fuisse verbo Deum, sicut verē est, hoc & Deipotentiam declarat, & verbi ex eo proficisciēt perfectionem, & ita sentientiam piam intelligentiam. Vtinam verē & isti vel ex his, quæ nunc dicunt velint confiteri veritatem. Nam si semel concesserint Deum proferre verba, omnino norunt eum esse patrem; hoc quum sciant, considerent quod dum nolunt vnum concedere Dei verbum, imaginantur eum esse patrem in multorū, atq; in totum esse Dei verbum nolunt negare, cæterū hoc esse Dei filiū nō

Cc iii confiten-

Verbum
vnum tan-
cum esse

DECРЕTVM NICAЕNI SYNODI

confidentur. Est autem & hæc veritatis ignorantia, sacrarumq; scripturarum im-

fortasse. pater quā
pater quā
quam co-
dex Græ-
cus habe-
bat nō.

peritia. Nam si omnino Deus pater est verbi, cur non & is qui generat, unus filius est? Rursus autem filius Dei quisnam erit, nisi verbum ipsum, neque multa sunt verba, ne singulis aliquid delit, sed unum verbum, ut solus ipse perfectus sit. Animaduertant & illud, quod cùm unus sit Deus, oportuit & imaginem illius

vnam esse, quæ quidem est filius. Etenim Dei filius, sicut ex ipsis eloqujs licet discere, idem est & Dei verbum & sapientia, & imago, & manus, & virtus. Una enim est Dei progenies, & hæc vocabula generationis, quæ ex patre est, sunt notiones. Sive enim filium dixeris, declarasti quod ex illius natura profectum est, sive verbum cogites, rursum id quod ex eo est, & quod ab eo inseparabile est, cogitas. Quin & sapientiam cùm dicis, nihil minus id sensis, quod non extrinsecus, sed ex ipso est & in ipso. Rursum si virtutem & manum nominaris, iterum dicis quod est essentie proprium. Iam cùm imaginē dicis, filium significas. Quid esse possit simile Deo, nisi quod ex ipso natum est? Nemirum quæ per verbum facta sunt, hæc per sapientiam fundata sunt, & quæ in sapientia fundata sunt, hæc omnia manu Dei facta sunt, perque filium condita sunt. Atque

Probatio-
nes e fer-
pturis lu-
mende.

harum rerum non aliunde nos quām ex scripturis persuasionem habemus. Siquidem ipse Deus per Esaiam Prophetam dicit: Manus mea fundauit terram, & dextera mea stabilisuit cœlum. Ac rursum: Et sub umbra manus meæ protegam te, in qua constitui cœlum ac fundauit terram. David vero hoc edocitus, ac sciens manum hanc esse sapientiam, canebat: Omnia in sapientia fecisti, implera est terra creatura tua: quæ admodum & Solem à Deo sumpta sapientia dicebat: Deus sapientia fundauit terram. Item Ioannes sciens manum ac sapientiam esse verbum, scripsit in Evangelio: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Apostolus vero perspiciens manum, sapientiam, verbum, eundem esse filium, ait: Multifariè multisq; modis nō Deus locutus patribus in Prophetis, nouissimè dictibus his loquutus est nobis in filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & secuta. Ac rursum: Unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Rursus autem quum sciret verbum, sapientiam, filium, eandem esse imaginem patris, ait in epistola ad Colossenses: Gratias agentes Deo & patri, qui idoneos nos reddidit in partem hereditatis sancte rem in lumine, qui liberavit nos à potestate tenebrarum, ac traxit nos in regnum filij charitatis suæ, in quo habemus redēptionem, remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt omnia, sive quæ in cœlis, sive quæ in terra, visibilia & inuisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum & in ipso condita sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistunt. Nam quemadmodum per verbum, ita quum idem sit imago, in eo condita sunt omnia. Ad hunc modum si quis de domino cogitet, non impinget in lapidem offensionis, sed potius ibit ad lugorem in conspectu habens lumen veritatis. Nam hec est verità veritatis sententia, etiamsi disiungantur isti contentiosi, qui neque Deum reverentur, nec per zedargutionibus que sunt ex certis probationibus pudencti sunt. Itaque Eusebiani quum id temporis ad hunc modum examinarentur, scilicet ipsos condēnassent, quemadmodum antea dixi, subscripti serunt ac respicientes quietem agebant se cesserunque. Posteaquam vero isti iuuenliter ineptientes impietatibus, ac cæcutientiæ circa veritatem, nihil aliud q; conantur criminari synodum: dicant nobis ex quibus ipsis scripturis ista dicerunt, aut ex quo sanctorū audiunt

C

D

A sunt verba, quæ sibi ipsiis concesserunt, hęc verba, ex non extantibus, & nō erat priusq; nasceretur, & erat cùm non esset, & illud vertibile & præexistere, & illud voluntate, quibus aduersus dominum illudentes fabulantur. Nam beatus Paulus in epistola ad Hebræos ait: Fide intelligimus perfecta esse secula verbo dei, ut ex his quę non videbantur, id quod videbatur fieret. Verum nihil cōmune verbo cum seculis. Ipse cūm est ille, q; erat ante secula, per quę & secula facta sunt.

Pastore &
antea cit
uit.

Cæterū in pastore scriptum est, nam & hoc quanq; nō est ex canone proferū. Primum omnium crede, q; vnus est Deus, qui condidit omnia persecutq; qui fecit ut ex nihilo essent vniuersa. Quin & hoc rursus nihil ad filium pertinet, qn- quidem de oīnibus loquitur, quę per eum facta sunt, à quibus ipse diuersus est. Neq; enim fieri potest, vt conditorem cōnumeret cum his, quę ab ipso sunt condita, nisi quis delirans architectum dicat eundem esse cum edificijs, quę ab ipso fiunt. Quare igitur cùm ipsi voces ad impietatem cōminiscantur nō scriptas, accusant eos, qui vocibus non scriptis vntuntur ad pietatem. Nam impietatem admittere, in totum vetitum est, etiam si quis varijs verbis ac persualibilibus inuenit id conetur conuestire, cæterū pietatem amplecti, sanctorum omnium consensu prædicatur, etiam si quis nouis verbis fuerit usus, modò qui loquitur piū obtineat sensum, ac per ea, quę cogitauit, piē velit significare. Eorum igitur, qui Christo rebellat humi repentina verbula, de quibus prius dictū est, iam antea demonstrauit ratio, & tunc & nunc omni impietate esse referta. Cæterū, quæ à synodo scripta sunt ac definita aduersus illos, si quis exactè scrutetur, competet omnia in his veritatis intellectum comprehendēti, maxime si talium distinctionum etiam occasionem probabilem studio discendi percunctatus audierit. Est enim hæc: Cùm synodus vellet Arrianorum impias distinctiones tollere, scripturarū vero confessas voces scribere, quod & filius sit non ex non extantibus, sed ex deo,

Verba no
ua nō im
probanda
modo pū
habent
sensum.

B & quod verbum sit ac sapientia, non autem creatura neq; factura, sed proprium ex patre germen. Eusebius cum suis, quoniam vetusto errore suo trahebantur, volebant has voces ex Deo, communes esse nobiscum, & Dei verbum nihil in hoc differre à nobis, propterea quod scriptum esset, unus Deus ex quo omnia. Acrussum: Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia, omnia vera ex Deo. Cæterū patres quum perspexissent illorum versutiam, & impietatis artificium, iam compellebant eos, vt clarius explanarent, illud ex Deo, scriberentq; ex essentia Dei esse filium, ob id, ne illud ex Deo putaretur esse commune & quale, tum filio, tum rebus creatis, sed cætera omnia creaturam esse, verbum autem solum ex patre crederetur. Quanquam enim ex Deo omnia esse dicuntur, tam aliter quam est filius, esse dicta sunt. Nam creaturæ ideo dicuntur esse ex Deo, quod non sicut temere neq; sponte, nulloq; autore conditæ, neq; fortuito natæ, secundum eos, qui dicunt ex atomorum concursu, & corpusculorum, quę dicuntur δυοιομερη, quod horum partes inter se similes sunt, aut vt quidam heretici, alium mundi conditorem dicunt, aut vt rursus alij, ab angelis quibusdā aiunt omnium rerum esse constitutionem, sed quoniam quum esset Deus, omnia ab ipso per verbum, quum prius non essent, vt essent facta sunt, ideo dictum est illud, ex Deo, verbum autem quoniam non est creatura, dictum est illud, filius est ex patre. Hæc autem sententia illud declarat, quod filius est ex substantia patris. Neque enim in ullam creaturarum hoc competit, nimisrum cùm Paulus dixisset, omnia ex Deo, protinus adiecit, & unus Jesus Christus, per quem omnia: quod declarat et oīnibus, filium esse diuersum ab oīnibus à Deo factis, quandoquidem ea quę fiunt à Deo, per filium facta sunt. Verum ob mundi struturam, quę à Deo profecta est, dixit hæc, non ob id, quod omnia essent ex Deo, quemad-

duoīs
vox qua
occurre
reperit.

Exe ex
Deo, non
vno modo
intelligit.

DECRETVM NICAENI SYNODI.

quemadmodum filius est ex patre. Neque enim omnia sunt ut est filius, neque verbum unum est de numero omnium, sed omnium dominus est & conditor. Ecq; sancta synodus apertius dixit eum ex substantia patris esse, quo verbum di

λευκότερον
pro aper-
tis frequē-
ter vñtr-
pat.
uerium à rerum creatarum natura crederetur, quod solūm verè esset ex Deo, nec vila tñm deceptionis occasio reliqua fieret, impietatem sectantibus. Hęc igit̄ fuit occasio, quur scriberetur ex essentia. Cæterūm, quum rursus Episcopi censerent scribendum fuisse virtutem veram, & imaginem patris verbum, simileq; & immutabile per omnia cum patre, inuertibile ac semper, & in eo esse inseparabiliter, nunquam enim non fuit, sed semper fuit verbum, quum absq; tempore sit apud patrem, veluti splendor lucis, ij, qui adhærebant Eusebio ferebant quidem, non audentes contradicere ob pudorem, quem ceperant ex his, de quibus fuerant conuicti, deprehensi tamen sunt rursus, inter se se murmurantes oculis innuere, quod illud, simile ac semper, ac virtutis nomen, item illud in ipso, prorsus essent nobiscum filio cōmunia, nec quicq; deesset, quod minus ista nobis tribuerent. Similitudinis quidē vocabulū, in nos quoq; cōpetere putabat, quod scriptum esset denobis quoque. Imago Dei est homo & gloria Dei est. Si

Deprauat
scripturas
militer quod scriptum erat, semper, quia scriptum est: Semper enim nos qui vivimus. Iam illud, in ipso. Quoniam in ipso vivimus, mouemur & sumus. Item quod dicitur, inuertibile, quoniam scriptum est: Nihil nos separabit à charitate Christi. De virtute porrò, quoniam & campe & bruchus dicitur virtus, magna-

Infecti ge-
nus est v-
erunque
que potentia. Frequenter autem & de populo scriptum est: Exiuit omnis virtus domini ex terra Aegypti. Quin & aliae sunt virtutes cœlestes. Dominus cīm inquit, virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Nam huiusmodi & Alterius cognomento sophista, ab ipsis edocitus scripsit, sed ante hunc Arius & ipse doctus eadem, vt supra dictum est. Cæterūm, Episcopi, quum hic queque perspicerent illorum simulationem, & iuxta id quod scriptum est, in cordibus impiorum dolum esse fabricantium mala, compulsi sunt rursus & ipsi ex scriptis colligere sententiam, quāq; prius dixerant, hęc eadem denuo clarius & explanatius tum dicere, tum scribere, videlicet filium eiusdem esse cum patre substantię, vt non solum similem filium, sed eundem similitudine ex patre esse declararent, & aliam esse filij similitudinem, & inuertibilitatem demonstrarent, diversam ab ea, quā in nobis est imitatione, quam nos ex virtute, ob præceptorū obseruationem accepimus. Nam corpora inter se similia possunt aliquo pacto dividuci, ac procul à se diuelli, velut hominum filij erga suos parentes, si cuti scriptū est de Adam, & de huius filio Seth, quod fuerit similis illi specie. Quoniam verò filij ex patre nativitas, ab hominum natura diversa est, non tantum similis, sed & inseparabilis est à patris essentia, atque unum sunt filius & pater, quemadmodum ait ipse. Porrò, semper in patre est verbum, & in verbo pater, eo quod verbum est splendor lucis. Nam & hoc ipsa vox declarat. Eoq; synodus hoc intelligens, recte scripsit ἐμβοτόν, hoc est, eiusdem essentiae, quo simul & hæreticorum peruersitatem subueterent, & ostenderent verbum diuersum esse à rebus conditis. Hoc enim quum scripsissent, protinus adiicerunt. Cæterūm, qui dicunt ex nihilo esse Dei filium, aut creaturam, aut vertibilem, aut facturam, aut ex alia substantia, hos anathematizat sancta & catholica Ecclesia. Hęc autem locuti, manifeste demonstrarunt, his vocibus ex substantia, & eiusdem essentiae, tolli verbula impietatis, qualia sunt, creatura, factura, & γένη & vertibile, & non erat priusquam nasceretur. Quisquis enim hoc dicit, contradicit synodo. Cæterūm, qui non sentit cum Arrio, necessariò hęc synodi decreta sentit & intelligit, si recte capspexerit, quomodo se habeat splendor ad lucem, & qui ex eo veritatis

A tis imaginē actipit. Proinde si verberū nouitatem & isti causantur, cogitent intē
tionē, iuxta quā synodus ita scripsit, anathematizantes ea, quę anathematizauit
synodus, ac deinde si queat causa in urvoce. Certū scio istos, si perpēderint mē
tem lynodi, verba quoq; mentis eīnino cōprobaturos esse. Quod si hanc quoq;
volēt reprehendere, omnibus erit perspicuū, q; de illis etiā frusta loquunt, quodq;
tū sibi cōminiscantur impietatis p̄ḡ extum. Harū igit̄ vocum occasio fuit hæc.
Quod si rursus obmurmurēt, le non destitui scripturis, è vestigio quidē ipsi sub
moueant tanq; inania loquentes, neq; sang mētis homines, seipso verò potius in
Ihs accusent, q; cùm ipsi priores p̄ebuerint hanc occasionē, ex non scriptis voci
buscū Deo pugnare cōperint. Att̄ norit, si quis est discendi cupidus, q; etiam
si hec dictiones non sint in scripturis posita, tamen, vt ante dictum est, ex scriptu
ris habent intelligentiam, & hanc pronunciatae significant ijs, qui aures habent
ad pietatem integras & incorruptas. Tibi quidem licet hoc considerare, aduer
sus illos autem indociles, aures occludendas esse, demonstratum est in superiori
bus, & hoc verum est, credendum esse, verbum ex patre esse, ac solū illius pro
priā esse progeniē. Nā vnde alioqui q; intelligere queat esse filiū, q; est sapiētia
& verbū, per qd facta sunt omnia, nisi ex ipso Deo. Tñ & hoc è scripturis didici
mus, videlicet patre quidē per David loquente: Eructauit cor meū verbum bonū.
Et: Ex vtero ante luciferū p̄enni te. Filio verò de seipso pronunciāte Iudeis: Si
Deus pater vester es et, vniq; diligenteris me. Ego em ex patre prodī. Ac rursus
Non q; patrē vidit quisq; pr̄ter eum, q; est à patre, hic vidit patrē. Quin & illud
Ego & pater vnu sumus. Et: Ego in patre & pater in me, tantundē polletac si di
cas: Ego ex patre sum, & ab illo inseparabilis. Quin & Ioānes dicens, vnigenitus
filius q; est in sinu patris, ille enarravit: hec à patre edocitus locutus est. Quid em
aliud significat, in sinu patris, q; verā & germanā filij ex patre nativitatē? Proin
B desi q; Deū arbitrat̄ esse cōpositum, vt in huius substātia sit aliqd accidēs, aut
extrinsecus amīctū aliquē habeat quo tegat̄, aut esse circa ipsum aliqua, quę sub
stantiā illius cōpleteant, vt nos cùm dicimus Deum, aut cùm nominamus patrem,
non eandem inuisibilē illius & incōprehensibilem essentiā significemus, sed qj
dam corū quę circa illū sunt, incusent qdem synodū, quę scripsit, ex substātia
Dei esse filium. Ceterū cogitent q; geminā cōmittant blasphemā ad istum mo
dum sentītes. Nā & deū corporeum quendā inducunt, & dñm, nō ipsius patri
sed corū quę circa eum sunt, filium mentiunt̄. Quod si simplex quedā res est pa
ter sicut est, videlicet cùm dicimus Deū, nominamusq; patrem, nihil quicq; tanq;
circa illū sic nominamus, sed ipsam essentiā eius significamus. Nā etiā fieri noi
posset, vt quidnā sit Dei essentia, cōprehenderemus, in dūntaxat cogitātes essi
Deum, vel scriptura p̄ hec eum significāte, nō alium quenpiā & nos q; ipsum si
gnificare volētes, dicimus Deū & patrē & dñm. Itaq; cū dicit: Ego sum q; sum. Itē
illud: Ego sum dñs Deus. Et vbiq; dicit scripture Deus, nos legētes nihil aliud
q; ipsam incōprehensibilem eius substātiā significari nobis intelligim⁹, quodq;
est is, de quo loquunt̄. Itaq; ne q; smiretur ex substātia Dei esse filium Dei, qui
potius recipiat patres, qui ppurgarunt sensum, quiq; dilucidius veluti ex conse
quēti illud ex Deo descripserunt ex substātia. Existimarent em idē esse dicere
ex Deo, ac si dicas, ex substātia Dei esse verbum, quandoquidē & deus, sicuti p̄
dixi, nihil aliud q; substātiā eius, qui est, significat. Ergo si nō ex Deo est verbū
vt filius sit natura germanus ex patre, sed sicut creature, eo q; cōditę sint, dicatur
& ipse more reliquorū omnium esse ex Deo, neq; ex substātia patris est, neq; ipse
filius iuxta substātiā est filius, sed ex virtute quēadmodum nos, qui iuxta grati
am vocamur filij. Quod si ex Deo solus est tanq; verus germanusq; filius, sicuti
revera est, recte vñq; dicit ex substātia Dei filius. Nā & exēplum de lumine ac

DECRETVM NICAENI SYNODI.

splendore talē habet intellectū. Neq; em̄ iuxta eum modū quo ignis ex ardore solis accendit, qui & rursus extingui cōsuevit, dixerūt sancti esse verbū apud Deum. Hoc em̄ opus extrinsecus & creatura eius q; fecit esset, sed splendorē ipsum p̄dicauerūt oēs, vt hē voces ex essentia, propriā & inseparabilē naturā, & cum patre unitatē declararēt. Hoc em̄ p̄actio sit, vt simul illū tueamur verē esse immutabiliē & invariabiliē. Alioq; quō hoc esse possit, nūli ex patris substātia propria est progenies. Necesse est em̄ & in hoc identitatē cū suo patre seruare: sanè cūm pia ratio declararet hoc ita se habere, cōsequens erat istos ne nominis quidē dūcere nouitatem offendit, q; Christo rebellat, cūm hē dictio sanā habeat intelligentiam ac demōstrationem. Etem̄ si dicimus ex substātia esse Dei, verbū. (Nam enim hē vox ab ip̄lis quoq; recepta sit) qd tandem hoc fuerit, nūli veluti dicas veritatē eternitatemq; substātię, ex qua etiā natus est. Neq; em̄ est alterius formę, ne qd nouū ac dissimile substātię patris admīsceret, neq; extrinsecus, vulgari more similiis, ne iuxta aliud, aut omnino alterius substātię appareat. Quemadmodum & re splendēs & aurū & argenti & stānum, nā hēc peregrina diuerſiq; gñis inter se, discretaq; natura potētiaq; sunt. Neq; & propriū est auri, neq; palumbis ex columba, sed similia qdem putant esse, diuersę iñ inter se naturā iunt. Itaq; si filius quoq; eodē modo eit, sic creatura quemadmodū & nos, & nō eiusdem substātię. Quod si filius est verbū, sapientia, imago patris, splendor, cōsequenter eiusdem fuit substātię. Nā si hēc vox, nō ex Deo, sed velut organū alterius naturā, diuerſę substātię declaratur, recte videlicet synodus scripsit, recteq; sensit. Cæterū tollatur rursus in his cogitatio corporalis, & oēm sensus imaginationē supergres si puro intellectu, solaq; mēte cogitemus, filiū apud patrē germanū, ac verbicū patre proprietatē & inseparabilē similitudinē splendoris ad lucē. Quemadmodū em̄ hē voces, progenies & filius, nō humano more, sed sicut Deo dignū est dūcunt & sunt, eodē modo cūm audimus dūctiōnē, hoc est, eiusdem substātię, ne in humanos sensus delabētes, partitiones ac divisiones diuinitatis excogitemus, sed tanq; de incorporeis cogitātēs unitatē naturā & identitatē lucis non separamus. Nā id propriū est filij erga patrē, & hoc demōstrat deū verē patrem esse verbū. Rursus em̄ exemplū lucis ac splendoris in hoc necessariū est. Quis audebit dūcere splendorē alienū ac dissimilē esse soli? Aut qd potius sic intuēs splendorē ad solē atq; identitatē lucis, nō cōfidēter dixerit, verē lux & splendor idē sunt, & hoc per hoc exemplū demonstrat, & splendor in sole est, vt qui intuerūt hēc, videat & illū. Huiusmodi verē unitatem naturēq; proprietatem quō q; credūt ac vident re cōtē vocarent, nūli eiusdem substātię prolem. Dei verē prolem qd quis propriē ac decenter cogitare possit, nūli verbū, sapientiā atq; virtutem, quā negā p̄e peregrinā dicere pium est, neq; non semper esse apud patrem vel imaginari fas est. Per hanc em̄ prolem omnia fecit pater, & que fertur ad omnia prouidentiam extendens, per eam exerit humanitatem erga genus humanū, & hoc modo vnu ipse & pater sunt, sicuti dictum eit, nūli videlicet isti malæ mentis homines sumpta audacia rursum dixerint, aliam esse verbi substantiam, & aliam esse ex patre in eo lucem, vt lumen quidem sit in filio vnum cum patre, ipse verē sit alienus iuxta substātię, quasi creatura. Verūm hēc Caiaphæ & Samosatenis manifesta sententia est, quam ecclesia quidē reiecit, isti verē nūc simulant, eo q; ipsi quoq; à veritate prolapsi declarati sunt hæretici. Nam si omnino particeps est lucis à patre proficiscens, quare nō magis ipse est cuius est id particeps, ne quid medium deprehendatur inter eum & patrem. Nam si ita non est, nō iam demōstratur per filium condita esse omnia, sed per illud cuius etiā ipse particeps est. Si verē hic est verbum & sapientia patris, in quo pater reuelatur, cognoscitur & creat, & sine quo nihil facit pater, nimirū ipse est id qd est ex patre, qn̄quidē hu-

A ius oēs res crētē participes q̄ sunt, participes sunt sancti spūs. Hoc aut̄ mō cū sit, nō erit ex nihilo nec om̄ino creatura, sed poti⁹ ex patre propria proles, velut ex luce splendor. Itaq; q̄ in Nicēna synodo cōuenerant cūm hanc haberent mentē, tales etiā dictiones scripserūt. Ceterū q̄ non ex seipsis singentes, has cōmenti sunt, nā & hoc causantur, sed ex maioribus, qui ipsos p̄cēcesserant traditas pronūciaverunt, age & hoc differamus, ne vcl̄hēc illis causatio relinquatur. Discite itaq; ò Christo rebellates Arrianī, qđ Theognostus vir eruditus nō veritus est dicere, ex substātia. Nā scribens de filio, in secundo subnotationū libro ad hunc locu^{tus} est modū. Non res quæpiā extrinsecus adiuventa, est filij substantia, neq; ex nihilo inducta est, sed ex patris substātia nata est, quemadmodum à luce splendor, quēadmodum ab aqua vapor. Neq; enī splendor, neq; vapor est ipsa aqua, Similitudine aut ipse sol, neq; res aliena, sed defluxus ex patris substātia, ita vt patris substātia non perpessa sit partitionē. Nam quemadmodū sol idē manens nō minuitur radijs ab ipso effusis, ita nec substātia patris mutationē perpessa est, cūm habeat suā ipsius imaginem filium. Theognostus igitur cūm priora velut inter exēcēdū examinasset, postea suā ipsius opinionē ponens, hūc in modū locutus est: Dionylius aut qui fuit episcopus Alexāndriæ contra Sabellium scribens, & dispēsationem scrutoris iuxta carnē pluribus enarrās verbis, & ex hac coarguēs Sabellij imitatores, q̄ pater non est factus caro, sed huius verbū, quēadmodum dixit Ioannes, Nam suspectus erat, quasi facturā creaturāq; diceret filiū, nec eiusdem substātię cū patre, scribit ad cognominē ipsi Dionyliū episcopū Romanū, respondēs calumniam hanc esse aduersus ipsum confictā. Neq; enī dixisse facturam esse filium, verum etiam eiusdē essentiæ ipsum confiteri confirmabat, Sermo verò ipsius ad hunc habet modum. Et alias literas scripsi, in quibus refeli & illud quod proferunt crimen aduersum me, cūm sit mendacium, quasi non dixerim Christum eiusdem esse essentiæ cum Deo: quanq; enī nomen hoc fateor non inuenisse me usq; in sacrī scripturis, tñ argumentationes meæ quo sequuntur, quas isti retinuerunt, non abhorrent ab hac sententia. Nam humanam generationem conferebam, videlicet tanq; quæ esset eiusdem generis, fassus om̄ino parentes solum alteros esse à liberis, eo q̄ non essent ijdē qui liberi, aut neque parētes esse necessariū esse, neq; liberos: atq; ipsam quidē epistolam, vt prædicēbam, propter circumstantias non possum præmittere. Quod si ipsa tibi quæ tūc dicebā verba, vel potius omnibus misissim exemplar quicquid meæ facultatis erit, faciā. Ceterū scio meminiq; plures addidisse rerum cognatarū similitudines. Nam & plantā dicebā ē semine aut ē radice enatā, aduersari ēsse ab eo vnde pullulasset, & omnino cum illo constituit eandē habens naturā, ac fluuium dicebam à fonte profluentem, diuersum nomen sortitū ēsse, neq; enī fonte appellari fluuiū, neq; fluuiū dici fontē, & vtrunc̄ ēsse, & fluuium ēsse ex fonte profectā aquā. Ceterū scripsi, q̄ nō est factum neq; creatum Dei verbum, sed propria patris substātię proles inseparabilis, quēadmodum scripsit magna synodus. Ecce Romanus episcopus Dionylius scribens aduersus eos, qui cū Sabellio sentiunt, vociferat aduersuseos, qui hæc audent dicere, loquiturq; hūc in modū: Posthac autē merito dicturus sum, aduersus eos q̄ diuidunt ac dissecat ac subuerterūt sanctissimā ecclesię dei prædicationē, monarchiā in treis quasdam virtutes ac separatas hypostaseis, ac deitates tres. Audiū enī ēsse quosdam apud vos, ex his qui tradunt ac docent diuinum verbū, huius interpretes sententie, qui ex diatore, vt ita loquar, aduersantur Sabellianę opinioni. Nam hīc quidē blasphemiam pronunciās, ait ipsum filium ēsse patrē: & contrā, illi verò tres deos quodammodo prædicant, in tres hypostaseis peregrinas inter se se modis om̄ibus separatas, distrahētes sanctā vnitatē. Necesse est enī, vt vnitū sit diuinū verbum. Ceterū,

Theognostus.

Similitudo mira.

Sabellius
Arrio cos
trarius.

DECRETVM NICAENI SYNODI

Et spm sanctu oportet manere in Deo, & in eo versari. Ia & diuinā trinitatē in vnum velut in fastigiu quoddā, deū vnuersorū omnipotentē qui dicit, in summā colligere congregareq; maximē necessariū est. Nā Marcionis deliratis doctrina in treis principatus monarchię sectionē divisionemq; induxit, cū documentum sit diabolicū, nedū eorū qui verē sunt Christi discipuli, & eorū qbus placent servatoris doctrinæ. Isti em̄ trinitatē quę p̄dicas à sacra scriptura, manifeste scūt, Tresverō deos, neq; vetus, neq; nouū testamētum p̄dicas. Nithio verō minus aligs vituperet & illos qui filiū facturā esse opinant, ac factum fuisse dñm velut vnū ē ceteris quę verē facta sunt, existimāt, cūm diuinę scripturę suo testimonio generationē illi congruā ac decentem, nō fictionē vllā, aut conditurā attribuant, Itaq; nō vulgaris hęc est blasphemia, sed om̄ium maxima, dicere dñm quodam modo manu factū. Nā si factus est filius, aliquā non erat. Sed semp fuit. Quod si in patre est, quēadmodum ipse ait, & si verbum ac sapiētia & virtus est Christus, (Nā hęc esse Christum, diuinę loquuntur scripturæ, quēadmodum scitis. Hęc aut̄ virtutes Dei sunt.) Ergo si factus est filius, erat cūm hęc non essent, erat vide licet tēpus, cūm absq; his esset Deus, hoc verō absurdissimum est. Et qd amplius de his ad vos dispuē, ad viros spiritu affiatos, planeq; scientes absurditates emer gentes, ex hoc si quis dicat filium creaturā, quas mihi non videntur animaduerisse, q huius opinionis magistri fuerunt, ac propterea vehementer à vero aber rasse, secus qvuit hęc diuina propheticę scriptura; Dñs creauit me initium via rum suarū, excipiētes. Neq; cīm vnaest huius verbi ita, sicut scitis, significatio. Nam hic ita intelligendum pro eo quod est, p̄fecit his quę ab ipso facta fuerant operibus, facta aut̄ fuerant ab ipso filio. Nequaq; verō ita nunc dici potest, pro eo quod est fecit. Dissert cīm à facere verbū ita. Non est idē, hic tuus pater ita fecerō te, i. possedit, siue parauit te, & ita hoc te, i. fecit te, & ita fecerō te, i. cōdidit te. In magno Deuterono mī cantico ait Moyses. Ad quos etiam aliquis dixerit; O in periculum p̄cipues homines. Factura ne est prime genitus omnis creature, qui ex utero ante luciferum genitus est, qui dixit tanq; sapientia; Ante cīmes son tes generat me. Et frequenter in literis sacris natum non factum filium dici inueniunt aliquis, quibus palam redarguuntur mendacia de domini generatione opinantes, qui facturas audent dicere ipsius diuinam & ineffabilem generationem. Neq; igitur partiri oportet in treis deitatis admirandam ac diuinae unitate, nec per facturā prohibere dignitatem p̄eminentemq; magnitudinem dominii, sed credere in Deum patrem omnipotētem, & in Christi in iesum filium eius & spiritum sanctum. Vnitum autem fuisse Deo vnuersorum ipsum verbum. Ego enim, inquit, & pater vñsumus. Et ego in patre, & pater in me. Sic enim & diuina trinitas, & sancta p̄dicatione monarchię conservabitur. Ceterū, de hoc quod verbū semper est cum patre, nec est alterius essentiae sine substantiā, sed ipsum patris est proprium, quemadmodum dixerunt qui erant in synodo congregati, liceat vobis denuo recitare, & ex diligentissimo Origene. Nam quę veluti querens, & ingenium exercens scripsit, hęc non tanq; ipsius ita sentientis sint, accipiat quisq; verūm hęc eorum esse qui pertinaciter cōtendunt, sed quod inter querendum audacter definiens pronunciat, huius diligentissimi viri sententia est. Post illa igitur quę velut exercendo dixerat aduersus hęreticos, protinus ipse subiicit sua loquens in hunc modum. Si est imago Dei qui visiderin nō potest, erit & ipse inuisibilis, ego verō sumpta audacia addiderim, quod etiam similitudo patris cūm sit, nunq; non fuit. Qn̄ cīm Deus, qui secundū Ioannem lux dicitur, Deus cīm lumen est, splendorem non habuit proprie gloriz, ut aliquis sumpta audacia tribuat filio, quod esse cōperit cūm prius non esset. Qn̄ aut̄ illa ineffabilis & innominabilis & incomprehensibilis paternę substantię

C

D

Hactenus
epistola.

Origenes
multa scri
bit inqui
tens non
pronunci
ans.

imago

A *Imago, illa figura, illud verbum, ille qui nouit patrem, non erat; Cogitaret enim qui hoc audet dicitque aliquem non tuum filium, quod idem dicet, & sapientia aliquem non erat, & verbum non erat & vita non erat. Et rursus in alijs locis ad hunc loquunt modum. Verum factus non est, neque periculo vacat, propter imbecillitatem nostram, priuare quod quidem in nobis est Deum eo, qui semper cum ipso est unigenito, quem sit sapientia, cui pater adgaudebat. Nam ad hunc modum intelligetur, ne semper quidem gauisus fuisse. Ecce nos quidem ex patribus ad patres per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstravimus. Vos autem de noui Iudei Hactenus
Origenes,*

& Caiaphae discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores: Sed neminem prudentium ac sapientium dicere poteritis. Omnes enim vos auersantur, praeter unum diabolum. Sed quidem hic tolus vobis istius defensionis pater fuit, qui & initio invos superseminavit istam impietatem, & nunc persuasit vobis, ut conuictis incessatis vniuersalem synodus, quod non vestra sed haec scripserint, quae hi, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt verbi, tradiderunt. Quam enim synodus scripto confessi sunt fidem, hec est vniuersalis ecclesia, hanc defendantes beati patres, sic scripserunt & condemnauerunt Arianam heresim, quam ob causam maximè traducere synodus conantur. Non enim dictiones illos cruciant, sed quod per illas declaratis sunt heretici, ceteris heresis audaciore, videlicet, cum ipsorum dictiunculae demonstratae tunc fuerint improbae, quamq; semper erant confutatu faciles, quippe cum essent impiorum, iam mutuo sumpferunt a gentibus dictiōνē̄̄, ut & huius prædicti nominis inter res conditas rursus & inter creaturas cōnumerarent Dei verbum, per quod haec omnia γένη facta sunt, vñq; adeo sunt ad impietatem impudentes, & ad blasphemias afficiendum Deum pertinaces. Itaque si ignorantes nomen sic impudenter agerent, oportebat eos discere ab his, qui hoc illis tradidissent, q; & mens quam dicunt ex bono, & ex mente anima, tametsi scirent ex quibus sint, m̄ non meruerunt & haec dicere γένη, scientes q; cum hoc dicunt, nō diminuunt illud primum, ex quo & haec nata sunt, aut oportebat ipsos quoq; ad hunc loquunt modum, aut omnino non loqui de his quae nesciunt. Quod si putant se scire, necesse est, ut ipso interrogemus, maximè cum non sit ex diuinis scripturis dictio, sed rursus sine scripturis garrientes contendunt. Nam ego quidem causam ac mentem iuxta quam synodus hoc verbum, ex substantia & hoc verbum διάτοπον, concorditer cum his, quae ex sacris scripturis de seruatore dicta sunt, & quocquot ante synodū maiores, has voces prodiderunt scriptoq; reliquerunt, enarravi. Ipsi quoq; si quidem possunt, respondeant, quomodo nati sunt hanc dictiōνē̄̄, quae scripta non est, aut qua mente Deum διέντο dicunt, nam nomen hoc auditui diversa significare. Aliunt enim dictiōνē̄̄, quod nondū qui dēfactū est, ceterū fieri potest, ac rursus, qd neq; est neq; possit esse. Est & tertium illius significatum, quod est quidem, sed nec conditum, nec originem sortitum in hoc vt esset, sed sempiternū est & incorruptibile. Fortassis igitur primas duas significaciones præterire volent propter absurditatem, quae illuc inest. Nam iuxta primam significationem erunt, & quae iam facta sunt, & quae expectantur ut sint, & γένη. Nam alterum illud plus etiam q; hoc habet absurditatis. Ad tertiam igitur significationem iam accedunt, iuxta illam appellantes aliquid διάτοπον. Verum & hoc dicentes nihil minus sunt impij. Nam si quod non habuit principium, vt esse inciperet, neq; conditum est, neq; creatum, sed sempiternū est, hoc dicitur γένη, sed huic contrariū esse Dei verbum, quis non perspicit versutā deo repugnantium? Quis non illos sic insanientes lapidibus obruat? Nam cūm erubescant iam profettere prima illa fabularū suarum veri bula, de quibus condenantur fuerant, alio modo rursus eadem significare commenti sunt miseri, per hoc

DECRETVM NICAENI SYNODI.

nomē, ut ipsi dicūt, & ēvētop. Quod si filius est de numero rerū cōditarum, nimirum ex nihilo & ipse factus est, & si coepit esse, videlicet non erat anteq̄ nascere tur, & si non est æternus, aliquando non erat. Oportebat igitur hęc cūm rursus ita sentirēt, iſdē ac proprijs verbis significare suā opinionem à nostra diuersam, nec dictione scilicet ἀγένετο tegere mentis suę malitię. Verūm hoc non faciunt improbi, sed omnia iuxta patrem suum diabolū cum versutia faciunt. Quemadmodum em̄ ille cum alienis indumentis occurrere conat, sic isti cōmenti sunt nomen & γένη, ut simulantes sese laudare Deum, occultam inferant aduersus dñm blasphemiam, ac sub inuolucro eam alij significēt verbis. Verūm cūm hoc quoq; sophisma ipsiis deprehensum sit, qđ iam ijs prætereare reliquum sit, dicant. Inuenimus, inquiunt scelesti, & prioribus addentes aiunt, ingenitum hoc esse, qđ non habet auctore vt sit, sed qđ ipsiis eratis ipsum est auctor in hoc vt fiant. Ingrati vereq; scripturarum imperit, qui non propter honorem erga Deum, sed propter ignominia in filium om̄isa, tum faciunt, tum dicunt, haud intelligentes, qđ qui filium afficit ignominia, ignominia afficit & patrem. Nam p̄imum quidem, etiamsi sic Deum nominent, non tamen demonstratur verbum esse de numero rerum conditarum. Quum enim sit & quā progenies essentia paternæ, hoc pacto & illi semper adest. Neq; enim nomen hoc tollit verbi naturam, neque rursus hæ vox & γένετο ad filium relata habet quod significat, sed ad ea quā per filium facta sunt. Et quemadmodum qui architectum pronunciat ac dicit structorem domus aut ciuitatis, non annumerat huic nomini filium, qui ex eo natus est, sed artem potius ac scientiam erga opera, significant non esse ipsum talem, quālia sunt, quā ab eo facta sunt. Fabrum enim vocat, cæterūm, naturam eius, qui fecit sciens, nouit eum diuersum esse ab his, quā ab ipso progenita sunt, ac propter filium quidem patrem illum vocat, propter opera verò conditorem & opificem. Simili modo, qui Deum sic dicit & γένετο, ex operibus eum nominat, significans illum non solum non esse factum, sed etiam rerum conditorum opificem esse. Nouit sane verbum diuersum esse à creatis, ac solum esse propriam patris problem, per quam & omnia facta sunt & consistunt. Etenim quum omnipotentem Deum Prophetæ dicunt, non eò, quod verbum sit vnum è numero omnium, sic illum appellant, (nouerunt enim filium diuersum esse à creatis) ipsūmque etiam omnium habere potestatem, iuxta patris similitudinem, sed quod omnium quā per filium fecit, ipse dominium habeat & autoritatem, horumq; potestatem filio tradidet, nihilo tamen secius ipse omnium per verbum dominetur. Rursus quum dominum virtutum appellant Deum, non eo quod verbum sit vnum de numero virtutum hoc dicunt, sed quod filij quidem pater est, cæterum earum virtutum quā per filium factæ sunt dominus est. Etenim & ipsum verbum quum sit in patre, omnium & quā horum dominus est, & in omnia tenet imperium. Omnia enim quācunq; habet pater, filij sunt. Quemadmodum igitur hoc talem habet sensum, ita qui volet dicere Deū & γένετο, dicat quidem si semel ita ipsivisum fuerit, ne tamen ob id verbum sit de numero creatorum, sed quod quemadmodum antè dixi, non solum Deus non est conditus, sed & conditorum opifex est per suum verbum. Etenim quum pater ad hunc modum appelletur, nihilo secius patris imago est verbum, & eiusdem cum patre substantię, imago verò quum sit illius, diuersus erit ab omnibus creabilibus, & à nomine cæterorum omnium. Cuius em̄ est imago cum hoc & proprietatem habet, & eandem essentiam; vt is qui dicit patrem increabilem & omnipotentem, sub nomine increabilis & omnipotentis intelligat & huius verbum ac sapientiam, qui est filius. At isti mirabiles & ad impietatem faciles, non ob id qđ de patris honore solliciti sint, commenti sunt hoc nomen & γένη, sed vt de fi-

Ad filio male sentiret. Nam si honorac laus eorum illis curæ fuisset, oportuit eos potius, id quod melius erat, patrem & scire & profiteri Deum, q̄ isto pacto nominare. Siquidem illi quum aīunt Deum ἀγέντα, ex his quæ facta sunt, sicut antea dixi, duntaxat esse creatorem profidentur, videlicet ut & verbum pro sua libidine significarent esse creaturam. Cæterum, qui Deum patrem dicit, protinus in illo significat & filium, nec is ignorabit, quod quum sit filius, per filium quæ facta sunt, creata sunt omnia. Itaq; potius ac verius fuisset, Deum ex filio significare, patremq; dicere, quām ex solis operibus addito nomine dicere eum ἀγέντα. Nam hoc quidem nomen significat, opera ex voluntate Dei, per verbum facta. Cæterum, patris nomen propriam ex ipsius essentia prolem declarat. Quātum autem verbum à creatis differt, tantum, immo plus interest, utrum dicas patrem, an ἀγέντα. Nam hoc quidem in scripturis non est, ac suspectum est, variam habens significationem. Illud autem & simplex est & in scripturis extat, denique verius est, nec aliud significat, quām filium. Atque hæc sane vox ἀγέντα, ab ethnicis inuenta est, qui non nouerant filium. Cæterum, patris vocabulum à domino nostro agnatum est ac donatum. Siquidem ipse sciens cuius esset filius, dicebat: Ego in patre, & pater in me. Et: Qui vidit me, vidit patrem. Et: Ego & pater unum sumus, nec ullo modo deprehenditur ipse patrem vocare ἀγέντα. Quum vbi nos docet orare, non dixit: Quum autem oratis, dicite: Deus ἀγέντα, sed sic potius, quum oratis, dicite: Pater noster qui es in celis. Quin & si dei nostræ caput hunc conferri voluit, lussit enim nos baptizari non in nomine ἀγέντα & γένετα, neq; in nomine ὁντος καὶ ουτοῦ, id est, increabilis & creatura, sed, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Etenim dum sic initiamur, redimur & nos verè filii. Præterea cùm patris nōmen dicimus, agnoscimus ex hoc nomine etiam verbum quod est in patre. Quod si suum proprium patrem, vult & nostrum patrem dicere, non conuenit ut ideo nos ipsos cōparemus filio iuxta naturā. Nam & hoc propter eum dicitur à nobis. Quoniam enim nostrum corpus gestauit verbum, & factum est in nobis, consequenter propter verbum qđ in nobis est, etiam noster pater dicitur Deus. Spiritus enim verbi qui est in nobis, per nos Deum, vt illius patrem, ita nostrum quoq; vocat. Hæc est Apostoli mens, qui dicit: Emisit Deus sp̄m filij sui in corda nostra, clamātem, abba pater. At fortassis & per hoc ipsum nomen geneti contutati, vt sunt peruerbis moribus, tentabunt & ipsi dicere. Oportebat & de domino nostro Iesu Christo ex scripturis ea loqui, quæ de ipso scripta sunt, nec voces inducere nūquam scriptas. Certè oportuit, fateor & ipse, quod ex scripturis exactior est q̄ ex cæteris veritatis probatio, verūm improbitas, & cum versutia coniuncta recidiua Eusebiorum impietas compulit, vt ante dictum est, episcopos apertius proferre voces, quibus illorum impietas subuerteretur. Et quæ scripta sunt à synodo ea demonstratum est rectam habere sententiam. Contra Arrianorum verbula absurdæ, & mores præui declaratis sunt. Siquidem ἀγέντæ vocabulum, quod habet propriam significationem, poteratque piē proferri, ipsi rursus iuxta suam mentem, vt cunque libitum fuit, nominant in contumeliam seruatoris, tantum, vt in morem gigantum pertinaciter bellum gerant aduersum Deum. Verum, ne cum quidem quum illa proferrent verbula, manebant īdem innotati, neque fallere potuerunt, quod verbum ἀγέντα, quod recte p̄leque nominari poterat, ab ipsis tamen perperam intelligeretur. Pudefacti sunt enim in omnibus, & illorum hæresis vndiquaq; traducta est. Hæc qđem vt potui reminisci eorū, quæ in synodo tunc peracta sunt, declaravi. Cæterum noui, quod qui inter Christo rebellantes contentionis sunt amantes, nequaquam his auditis volent immutari, sed magis circumcurſabunt, rursus alias querentes causationes, ac post illas rursus ali-

Ex scripturis potissimum lumenda verba, quibus de Deo loquimur.
Επομένη

DECRETVM NICAENI SYNODI.

as comminiscetur. Nam iuxta dictum illud propheticum: Si mutabit Aethiops pellem suam, & Pardalis maculas suas, volent & ipsi piè sentire, dediscentes in pietatem. Tu vero charissime, librum hunc vbi acceperis, velare in eo solus, & si probaueris recte habere, tum lege & his qui presentes sunt fratribus, ut ipsi quoq; super his edocti, & probent in synodo veritatis studium ac sententiae certitudinem, & damnent Christo rebelles Arianos cum suis inanibus causationibus, quas ob impia ipsorum haeresim inter se fingere student. Qm Deum ac patre decet gloria, honor & adoratio cum ipsis initio non habente filio ac verbo, vna cum sancto & viuisatore spiritu nunc & in eterna secula seculorum, Amē.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI viri sanctissimi Confessio, sive Symbolum.

Vicunq; vult saluus esse ante omnia opus est vt teneat catholicam fidem. Quam nisi quisque integrum in uiolatamq; seruauerit absque dubio in eternum peribit. Fides autem catholicæ hæc est, vt vnū Deum in Trinitate & Trinitatem in unitate veneremur. Neq; confundentes personas, neq; substantiam separantes. Alia est enim persona patris, alia filij, alia sp̄us sancti. Sed patris & filij & sp̄us sancti una est diuinitas, & q̄lis gloria, coeterna maiestas. Qualis pater, talis filius, talis sp̄us sanctus. Increateus pater, increateus filius, increateus sp̄us sanctus. Immensus pater, immensus filius, immensus sp̄us sanctus. Aeternus pater, aeternus filius, aeternus sp̄us sanctus. Et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus. Sicut non tres increati nec tres immensi, sed unus increateus & unus immensus. Similiter enim potes pater, omnipotens filius, omnipotens sp̄us sanctus. Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens, ita deus pater deus filius, deus sp̄us sanctus. Et tamen non tres dñi, sed unus est dñs. Quia sicut simul unamq; personam Deum ac dñm consideri Christiana veritate compellimus, ita tres deos aut dños dicere catholicæ religione prohibemur. Pater a nullo est factus, nec creatus nec genitus. Filius a patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Unus ergo pater non tres patres, unus filius non tres filii, unus spiritus sanctus non tres sp̄us sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coeternæ sibi sunt & coæquales. Ita ut per omnia, sicut iam supradictum est, & unitas in trinitate, & Trinitas in unitate veneranda sit. Quivult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat. Sed necessarium est ad eternam salutem, vt incarnationem quoq; dñi nři Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur quia dñs noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus est ex substance patris anni secula genitus, & homo est ex substance matris in seculo natus. Perfectus Deus perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed unus est Christus. Unus autem non conversione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Unus omnino non confusione substance, sed unitate personæ. Non sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad caelos, sed et ad dexteram Dei patris omnipotentis, in venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt ibunt in vitam aeternam, qui vero mala in ignem aeternum. Hec est fides catholicæ, quam nisi quisque fideliter susciperet crediderit, saluus esse non poterit.

EVAGRI

CEVAGRII PRESBYTERI AD INNOCENTIUM EPISCOPUM, IN VITAM BEATI ANTONII ABBATIS & ERMITÆ, TRANSLATIONIS E GRÆCO IN LATINUM STYLOM,

Ratio.

Presbyter Euagrius Innocentio charissimo filio in domino salutē. Ex alia in aliā linguam ad verbum expressa translatio, sensus operit, et veluti latum grāmen sata strāgulat. Dum enim casibus & figuris seruit oratio, quod breui poterat indicari sermone, longo ambitu circumacta vix explicat. Hoc igitur ego vitans, vitam beati Antonii te petente, ita transposui, ut nihil desit ex sensu, cū alii quid desit ex verbis. Alij syllabas aucupentur & literas, tu quære sententiam.

D• ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI
IN VITAM SANCTISSIMI ANTONII MONACHI, ERMITÆ & ABBATIS,

Præfatio.

D

Thanasius Episcopus ad peregrinos fratres. Optimum fratres inīstis certamen, aut equari Aegypti monachis, aut superare nitentes virtutis instatia. Et enim apud vos iam plurima sunt monasteria monachorum quoque nomen est celebre: & hanc voluntatem iustè quisq; mirabitur: orantibusq; vobis optatum Deus tribuet effectum. Quoniam igitur exegistis à me, ut vobis scriberem de conuersatione beati Antonii, volentibus discere quemadmodum cœperit, quid uero fuerit ante sanctum propositum, qualem etiam habuerit terminumvitæ, & si vera sunt ea, quæ de ipso fama dispersit, ut ad eius emulacionem atque exemplum vos instituere possitis: magna cum lætitia suscepit vestræ charitatis imperium. Et enim mihi ingens lucrum est atq; utilitas, hoc ipsum quod recordor Antonii, & vos cum admiratione audientes, scio eius propositum cupere sectari: perfecta est siquidem ad virtutem via, Antonium scire quid fuerit. Ergo ut breuiter dicam, ex omnibus quæ de eo referentium sermo factauit, credite & minima vos existimate audisse de maximis, quia non ambigo nec eos omnia potuisse cognoscere, cum & ego rogatus à vobis, quantacunq; per epistolam significauerit, non æqualia sim eius meritis narraturus. Sed & vos omnes hinc nauigantes studiosè percontamini, quo singulis, quæ norunt referentibus, congrua dignaq; tantinominis & elatio compleatur. Disponebam itaque post lectiōnem literarum vestrarum aliquos ad me monachos inuitare, & maxime eos qui crebro ad eum ire consueuerant: ut plenius aliquid addiscens, munera vobis maiora transmitterem. Sed quoniam & nauigationis temporalia behantur, & literarum portitor vehementissimè festinabat, ideo ea quæ & ipse noueram, frequenter enim eum visitaui, & quæ ab eo didici qui ad præbendam ei aquam non paululum temporis cum eo feci, dilectioni vestræ indicare properauit, ut vobisq; curam veritatis habens, ut neque plus aliquis audiens, miraculorum congestionem non credat, nec rursus meritis eius inferiora cognoscens non putet dignum esse miraculo pro tanti nominis viro.

Ee SAN-

SANCTISSIMI AN^{TONII} TONII MONACHI, EREMITAE ET abbatis vita, a D. Athanasio Archiepiscopo Alexandri- no græce conscripta, & ab Euagrio presby- tero in latinum stylum translata.

ANTONIVS nobilibus religiosisq; paren-
tibus natus, in Aegypto criundus fuit, tanta
suorum nutritus cura, vt nihil aliud præter
parētes dominumq; cognosceret. Et cūm iā
puer esset, non se literis eruditī, non ineptis
infantū iungi passus est fabulis; sed Dei de-
siderio flagrans, secundum quod scriptum
est: Innocenter habitabat domi. Ad Eccle-
siam quoq; cum parentibus sæpè coueni-
ens, nec infantum lasciuias, nec puerorum
negligētiā sectabatur, sed tantū ea quæ
legebantur auscultans, utilitatem præcepto-
rum vitæ institutione seruabat, non suis, vt
solet illa geras, pro varijs & delicatis cibis vñquam tædio fuit, non escæ mollio-
ris blandimenta sectatus est, his solum quæ dabantur contentus, nihil amplius B
requisivit. Post mortem autem parentum, annorum circiter decem & octo seu
viginticūm forore admodum paruula derelictus, & domus & fororis honestā
curam gerebat. Necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt so-
lebat) accurrens, recordabatur quomodo & apostoli, omnibus spretis, secuti fu-
sillent saluatorem: & multi, vt legitur in actis apostolorum, facultatibus suis ven-
ditis, precia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæve aut quan-
ta spes iisdem reposita esset in cœlis. Talia secum voluens intrauit Ecclesiam, &
accidit vt tunc euangelium legeretur in quo dominus dicit ad diuitem: Si vis
perfectus esse, Vade, & vende omnia tua quæcumque habes & da pauperibus,
& veni, sequere me, & habebis thesaurum in cœlo. Quo audito quasi diuinitus
huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura
recitata, ad se dominicum traxit imperium, statimq; regressus, possessioes quas
habebat vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes & valde optimæ, quas
vicinis largitus est: ne in aliquo aut sibi aut forori molestia gigneretur. Cætera
verò, quæ in mobilibus possidebat vniuersavendidit: & aggregato non exiguo
recio, indigentibus dedit, paucis tamen ob fororem reseruatis, quæ & sexu &
ætate videbatur infirmior. Rursus autem Ecclesiam ingressus, cūm audisset do-
minum in euangelio dicentem: Nolite cogitare de crastino, reliquam quoque
portionem pauperibus distribuit, neque se versari passus est domi. Sed forore
fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutritur exemplo, ipse
iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.
Necdum autem tam crebra erant in Aegypto monasteria: neque omnino quis-
quam auiam solitudinem nouerat; sed quicunque in C H R I S T I seruitute si-
bimet ipsis prodesse cupiebat, non longè à sua villula separatus instituebatur.
Erat

CErat igitur in agello vicino senex quidam vitam solitariam à prima secessus aetate. Hunc Antonius cum vidisset et emulatus est ad bonum. Et primò quidem incipiens etiam ipse, in locis paululum à villa remotioribus manebat; exinde autem si quem vigilanter in hoc studio compererat, procedens, quærebatur ut apis prudentissima: nec ad habitaculum suum ante remeabat, nisi eius quem cupiebat, frueretur aspectibus: & sic tanquam munere mellis accepto, abibat ad sua. Tali ibidem institutus exordio cum per dies singulos ita animum roboret, ut nec opum paternarum, nec suorum meminisset affinum, omne etiam desiderium & solicitudinem erga id quod cooperat, exerceret; operabatur manibus suis, sciens scriptum esse: Qui non operatur non manducet. Mercedem sane operis sui, precio panis excepto, e gentibus largiebatur. Orabat frequenter: quippe qui didicerat, quod oportet sine intermissione dominum orare. Auditioni etiam scripturarum ita studium commodabat, ut nihil ex eius animo haberetur: sed vniuersa domini præcepta custodiens, memoriam pro librīs haberet. Sic suam vitam instituens ab vniuersis fratribus puro diligebat affectus: & omnibus ad quos studio discendi pergebat obediens, proprias singulorum gratias hauriebat. Huius continentiam, iucunditatem illius sectabatur; istius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi et mulabatur industriam; istum ieiunantem, illum humi quiescentem mirabatur, alterius patientiam, alterius mansuetudinem praedicabat. Omnium quoque vicariam erga se retinens charitatem, atque vniuersis virtutum partibus irrigatus, ad se deum propriam regrediebatur. Ibi secum vniuersa pertractans, omnium in se bona nitebatur exprimere. Neque verò aduersum coæuos aliquando mouebatur, sed ea tantummodo flamma egregio viro crescebat in pectore, ne secundus cuiquam in predictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, ut cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esset. Nam & vicini & monachi, ad quos sæpè veniebat, Antonium videntes, deicolum nuncupabant: indultisq; naturæ vocabulis, quidam ut filium, alij ut patrem diligebant. Dum haec gereret Antonius, quibus omnium in se prouocaret affectum, inimicus nominis Christiani diabolus, impatiens ferentias in adolescentiæ virtutes, veteranis eum aggressus est fraudibus. Et primò quidem tentans, si quo modo posset ab arrepto eum in instituto retrahere, immitebat ei memoriam possessionum, sororis defensionem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam seculi gloriam, escæ variam delectationem, & reliqua vita remissioris blandimenta, postremò virtutis arduum finem, & maximum peruenienti labore, nec non & corporis fragilitatem suggerebat, & æratris spacia prolixa, prorsus maximæ cogitationum caliginem suscitabat, volens eum à recto proposito reuocare. Postquam autem diabolus orationibus eius ad Deum per passionis fidem se intellexit elidi, consueta aduersum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primùm noctibus infesta multitudine & horribili metu sonitus eum exagitate conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruerat, ut nullus ambigeret, quin Antonius contra diabolum dimicaret. Nam & ille cogitationes solidas conabatur inserere: & hic eas oratu submovebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore; hic fide, vigilis & ieiunis corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, nulla omittens figura lasciuia: hic vtrices gehennæ flamas & dolorem vermium recordans, ingestæ sibi libidini opponebat, ille lubricum adolescentiæ iter & ad ruinam factile proponebat, hic æterna futuri iudicij tormenta considerans, illæ sam animæ puritatem per tēmenta seruabat. Ista autem omnia ad confusionem diaboli fiebant: Qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescenti, ut

Be ij miser-

Dibus tamen charus esset. Nam & vicini & monachi, ad quos sæpè veniebat, Antonium videntes, deicolum nuncupabant: indultisq; naturæ vocabulis, quidam ut filium, alij ut patrem diligebant. Dum haec gereret Antonius, quibus omnium in se prouocaret affectum, inimicus nominis Christiani diabolus, impatiens ferentias in adolescentiæ virtutes, veteranis eum aggressus est fraudibus. Et primò quidem tentans, si quo modo posset ab arrepto eum in instituto retrahere, immitebat ei memoriam possessionum, sororis defensionem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam seculi gloriam, escæ variam delectationem, & reliqua vita remissioris blandimenta, postremò virtutis arduum finem, & maximum peruenienti labore, nec non & corporis fragilitatem suggerebat, & æratris spacia prolixa, prorsus maximæ cogitationum caliginem suscitabat, volens eum à recto proposito reuocare. Postquam autem diabolus orationibus eius ad Deum per passionis fidem se intellexit elidi, consueta aduersum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primùm noctibus infesta multitudine & horribili metu sonitus eum exagitate conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruerat, ut nullus ambigeret, quin Antonius contra diabolum dimicaret. Nam & ille cogitationes solidas conabatur inserere: & hic eas oratu submovebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore; hic fide, vigilis & ieiunis corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, nulla omittens figura lasciuia: hic vtrices gehennæ flamas & dolorem vermium recordans, ingestæ sibi libidini opponebat, ille lubricum adolescentiæ iter & ad ruinam factile proponebat, hic æterna futuri iudicij tormenta considerans, illæ sam animæ puritatem per tēmenta seruabat. Ista autem omnia ad confusionem diaboli fiebant: Qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescenti, ut

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

miserrimus deludebatur: & qui contra carnem & sanguinem sauebat, ab ho- A
mine qui carnem portabat elisus est. Adiuabat enim seruum suum dem-
nus, qui nostri gratia carnem suscipiens, victoram corpori contra diabolum
largitus est: vt singulis ita certantibus apostolicum liceret proferre sermonem:
non autem ego sed gratia Dei quæ mecum est. Postremo cùm nec hoc argu-
mento destruere posset Antonium draco deterrimus, & videret se semper ab
eius cogitationibus repellî, secundum quod scriptum est: Stridens dentibus &
vulnus, qualis est meritò, talis apparebat & vultus: puer horridus atque niger, ad
eius se genua prouoluens, humana voce flebat, dicens: Multos seduxi, pluri-
mos decepi: nunca autem vt à cat. r. s. sanctis, ita & tuo sum labore superatus.
Quem cùm interrogaret Antonius quisnam esset qui talia loqueretur, ait: Ego
sum fornicationis amicus, ego multimoda aduersum omnes adolescentes tur-
pitudinis arma suscepit: hinc & spiritus fornicationis vocor. Quantes pudicè vi-
uere disponentes, se felici: quot tenunter incipientes, ad fôrdes pristinas redire
persuasi. Ego sum propter quem propheta lapsos increpat, dicens: Spiritus
fornicationis seducti es tu: & revera per me illi fuerant supplantati. Ego sum
qui te ipsum sæpe tentaui, & semper repulsi sum. Cùm hoc C H R I S T I mi-
lles audisset, gratias agens Deo, & largiore aduersus inimicum confortatus au-
dacia, ait: Multum ergo despabilis multumq; contemptibilis es nam & obscu-
ritas tua & ætas, infirmarum signa sunt rerum. Nula mihi iam de te cura est.
Dominus mihi adiutor est, & ego exultabo super inimicos meos. Et ita im-
ad vocem cantantis phantasma, quod videbatur, euanuit. Hæc autem Anto-
niij contra diabolum fuit prima victoria, immo virtus in Antonio salvatoris: qui
peccatum in carne condemnauit, vt iustificatio legis in nobis completeretur, qui
non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Sed neque Anto-
nio securitatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo semel fractæ defecere B
vires. Nam & iste vt leo rugiens quærebatur aditum, per quem posset erumpere;
& ille scripturarum doctus eloquio, non ignorabat multas esse dæmonum
captiones. Propter quod solerti propositum labore seruabat, considerans quia
posset Satanus in carnis colluclatione superatus nouarum aduersus se artium
machinas acris cominouere. Idcirco magis ac magis subiugabat corpus suum,
ne vixtor aliorum, in alijs vinceretur. Disponens igitur duriori se vita lege con-
stringere, cùm omnes infatigabilem adolescentis mirarentur instantiam, san-
ctum toleranter serebat laborem, & voluntariæ fernitutis longum in Dei opere
studium consuetudine in naturam vertebat. Ineditæ autem & vigiliarum in-
stantum patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione
sæpiissime, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquam bido triduoq;
sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem
& sal, potumq; aquæ perparum. De carnibus verò & vino tacere melius puto
quàm quicquàm dicere: quoniam nec apud plurimos quidem monachorum,
isti modi escæ in usu habeantur. Quietia autem membra concedens iunco con-
textu atque cilicio vtebatur. Nonnunquam etiam super nudam humum face-
bat, vnguenta penitus repudians. Dicebat enim minimè posse tentium, & pre-
cipue iuuenum corpora roborari, si olei essent lenitate mollita: oportere verò
asperos carnilabores imperare, secundum Apostoli præceptum, dicentis: Quā-
do infirmor, tunc fortior sum & potens. Asserebatq; sensum sic animi posse re-
uiuiscere, si corporis fuisset impetus fatigatus. Vnde nec temporum longitu-
dine laborum meritapensabat, sed amore & famulatu spontaneo semper tan-
quam in principijs constitutus, ad profectum diuini metus desiderium conci-
tabat. Nouisq; cupiens augeri præterita, supramemorati doctoris sermonum
recor-

C recordabatur, qui ait: Præterita obliuiscens, & in futurum convalescens. Meminerat quoque Helia prophetæ dicentis: Vivit dominus cui adsto hodie ante ipsum: & disserebat, cur hodie esset appositum, quia non computabat Helias præteritum tempus, sed tanquam quotidie in certamine constitutus, talem sepræbere cupiebat, qualem sciebat dignum Dei esse conspectibus, purum corde, & paratum obedire voluntati eius. Igitur sanctus Antonius secum reputans, oportere Dei famulum ex instituto magni Heliae exemplum capere, et ad illud speculum vitam suam debere componere ad sepulchra non longè à villa constituta secessit, vni de cognitis mandans, ut statutis diebus sibi alimenta deferret. Et cum in una memoria supradictus frater eum clausisset, solus ibidem morabatur. Metuens ergo diabolus, ne accessu temporis eremum quoque habitari faceret, ita eum aggregatis satellitibus suis, varia cædelacerauit, ut doloris magnitudo & motum auferret & vocem. Nam & ipse postea referebat, vulnera tuis etiam grauia, ut vniuersa hominum tormenta superarent: sed Deus prouidentia, quæ nunquam in se sperantibus deest, conseruauit eum. Alio die is, quem supradiximus, frater aduenit, cibos deferens assuetos: atque eum iacentem in terra semimortuum, fractis foribus inuenit. Quem impositum humeris ad villulæ domicilium reportauit. Quo audito ingens vicinorum atque affiniū multitudine concurrens, tristi in medio positi funeri, debitum reddebat officium. Et iam media noctis parte transgressa, grauis peruvigiles omnium ocu-los vicerat sopor. Antonius anima paululum redeunte, suspirans eleuauit caput cæteris verò alta quiete prostratis, eum à quo delatus fuerat, vigilare conspexit: eumq; nutu aduocans, obsecrauit, ut nullo penitus excitato, ad pristinum se referreret habitaculum. Relatus ergo, iuxta consuetudinem solus iterum permanebat: & stare quidem propter reentes plagas non poterat, orans verò prostratus, post orationem clara voce dicebat: Ecce ego hic sum Antonius, non fugio vel tra certamina: etiam si maiores faciat, nullus me separabit à charitate Christi. Psallebatq; dicens: Si consistant aduersum me caltra, non timebit cor meum. Talia eo dicente, bonorum hostis diabolus, admiratus quod post tot verbena fuisse et ausus reuerti, congregatis canibus suis, & proprio furore se lanians: Videris ait, quia nec spiritu fornicationis, nec corporis doloribus superatus, insuper audacter lacerat nos: Omnia arma corripite acrius nobis impugnandus est. Sentiatur, sentiat: debet scire quos prouocet. Dixit, & ad hortantis vocem audiendum turba consensit, quia innumerat diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, itavit loco funditus agitato, & parietibus patefactis, multifaria dæmonum exinde turba se effunderet, nam & bestiarum & serpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuere phantasij leonum, taurorum, luporum, aspidum, serpentium, scorpionum, nec non & pardorum atq; vrsium. Et hæc singula secundum suam fremebant naturam. Rugiebat Leo, occidere volens: taurus mugitu & cornibus minabatur, serpens sibilo personabat. Luporum impetus inhiabat: pardus discolor à tergo autoris sui callidates varias indicabat. Truces omnium vultus, & vocis horridæ dirus auditus. Antonius flagellatus atque confessus, sentiebat quidem asperiores corporis dolores, sed imperterritus durabat mente peruvigli. Et licet gemitum vulnera carnis exprimerent, sensu tamen idem permanens quasi de inimicis luderet loquebatur: Si virium aliquid haberetis, sufficeret unus ad prælium: sed quoniam domino vos eneruante frangimini, multitidine tentatis inferre terrores, cum hoc ipsum infirmitatis indicium sit, quod irrationabilium induitis formas bestiarum. Rursumq; confidens, aiebat: Si quid valetis, si vobis in me potesta-

Ee in sem

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tem dominus dedit, ecce pr̄esto sum: deuoratē concessum. Si verō non potestis, A
cur frustra nitimini: Signum enim crucis & fides ad dominum, inexpugna-
bilis nobis murus est. Multa contra sanctum Antonium minantes, tremebant
dentibus suis, quod nullus eorum tentamenta sequeretur effectus, sed maximē
econtrario gigneretur illusio. Non oblitus Iesu colluctationes servi sui, ei-
dem protector factus est. Denique cūm eleuaret oculos, vidit desuper cul-
men aperiri, & deductis tenebris, radium ad se lucis influere. Post cuius splen-
doris aduentum nec dæmonum aliquis apparuit & corporis dolor extemplo
deleitus est. Aedificium quoque quod paulo ante dissolutum fuerat, instaura-
tum est. Illic p̄äsentiam intellexit domini Antonius, & ex intimo pectore
trahens longa suspitia, ad visionem, quæ ei apparuerat, loquebatur dicens: Vbi
eras bone Iesu: vbi eras? Quare non à principio adiunsti, ut sanares vulnera
mea; Eccl vox ad eum facta est, dicens: Antoni, hic eram, sed expectabam videre
certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non cessisti, semper au-
xiliabor tibi, & faciam te in omni orbe nominari. His auditis exurgens, in-
stantum roboratus orabat vt intelligeret se plus recepisse tunc virium, quam
ante perdidera. Erat autem Antonius annos natu triginta quinque. Exin-
de cūm voluntati promptæ merita religiosa succrescerent, vadens ad supradi-
ctum senem, precabatur vt in desertum pariter abiarent. Causante illo senile æ-
uum & rei nouitatem, solus contendit ad montem, & eremias adhuc monachis
ignotæ vitæ, rupto metu, viam conatus est pandere. Sed nec tunc cessauit in-
fatigabilis aduersarius: nam impeditre eius propositum volens, argenteum dis-
cum in itinere proiecit; quo viso Antonius callidi artificis agnouit astutiam,
stansq; intrepidus, & discum toruis intuens oculis, dolis autorem in phantasmati-
ce obiurgabat argenti, talia secum reputans: Vnde hic in deserto discus: au-
rum hoc iter est, nulla sunt vestigia commeantium, lapsus de sarcina, p̄æ ma- B
gnitudine laterē nō potuit: sed & qui perdidera reuersus, ob solitudinem loco-
rum, inuenisset protectō quod ruerat. Hoc artificium diabole tuum est; non
impedes voluntatem meam, argentum tuum tecum sit in perditionem. Hæc
illo dicente, discus vt fumus à facie eius euanuit. Dehinc non vt ante in phan-
tasmati, sed ingentem auri massam in itinere conspexit. Verū hanc vtrum
diabolus simulauerit, an ad Antonium comprobandum, quia nec veris opibus
inescaretur, virtus coelestis ostenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia
quod visum est, aurum fuit. At ille de magnitudinem admiratus radiantis me-
talli, rapido cursu, quasi quoddam vitaret incendium, ad montem usque perre-
xit, ibiq; flumine transuadato, inuenit castellum desertum, plenum (ob tempus
& solitudinem) venenatorum animalium, in quo se constituens nouus hospes
habitauit. Statim ad eius aduentum ingens turba serpētum, quasi persecutorē
passa profugit. At ille obstructo lapidibus introitu, panes mensum sex, vt The-
bæis mos est, secum recondens: nam crebro per annūra incorrupti durare so-
lent: nec non & exiguum habens aquæ, solitarius perdurabat, nusquam inde
procedens, nunquam aliquem suscipiens, instantiū vt cūm bis in anno per teclū
desuper panes acciperet, nullum cū deferētibus haberet alioquiū. Multis igitur
vidēti eum desiderio et studio requirendi, ante ostiū eius per noctātibus, audie-
batur vt vulgi voces aduersum Antoniū, tumultusq; dicentium: Quid te nostris
ingeris habitaculis: qd tibi & desertō: Abscede à finib⁹ alienis nō potes hic ha-
bitare nō nostras insidias sustinere. Et primo quidē qui foris erant, existimabāt
aliquis homines scalis positis introisse, ibiq; contendere. Postq; aut p̄ cauernā intro-
spicientes, nullū viderunt, dæmones intellexerūt contra eū cōtendere: & nimio
metu

Cmetu perterriti, Antonij auxilium flagitabat. At ille ostio propinquas ad consolando frates, ne timerent, atque ut inde recederent precebat, trepidantibusque asserebat a daemonibus incutum metum, signate vos inquiens, & abite securi, ipsosque semetipos sine deludere. Itaque illis reuertentibus, hic remanebat Ihesus, nec unquam in certamine lassabatur. Accedentium autem augmentum protectum vel debilitas repugnantium, maximum eius contentione leuamen addiderant, tum eius animo constantiam suggerebat. Rursusque ad eremum venientibus turbis, quidam mortuum eum se existimauerant reperturos; ille psallebat intrinsecus. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum a facie eius, sicut deficit fumus, deficiantur liquefcit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei. Et iterum: Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini vindicau in eis. Sic Antonius annis viginti solitariè transactis, atque ab hominum segregatus conspectibus, perdurauit. Cum ergo multorum & propositum imitari cupientium, & notorum multitudo ad eum concurreret, nec non & patientium infinita se caterua conglomeraret, tandem penè iam per vim foribus evulsis, quasi ex aliquo ecclasti aditu consecratus apparuit. Oblivuerunt universi & oris gratiam, & corporis dignitatem, quod nec per inquietem intumuerat, nec ieunij dæmonumque certamine faciem eius pallor obsederat; sed econtrario, quasi nihil temporis egisset, antiquus membrorum decor perseverauit. Postro quanta miracula, quæ in illo animi puritas fuit; Nunquam hilaritate nimis resolutus in risum est, nunquam recordatione peccati tristitia ora contraxit non magnis stupentium se elatus est laudibus. Nihil in illo indecens solitudo, nihil aspernum quotidiana cum hostibus bella contulerant; sed temperata mens æquali ad cuncta ferebatur examine. Plurimos igitur ab immundis spiritibus & infirmitatibus varijs Dei gratia per Antonium liberauit. Sermo eius sale conditus consolabatur mœstos, docebat infios, concordabat iratos, omnibus suadens nihil amori Christi anteponendum. Proponebatque ante oculos bonorum magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, & beneficia retexebat indulta, quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nostra omnium salute eum tradidit. Nec mora plura audientium corda ad humanarum rerum contemptum hæc eius suscit oratio, & habitandæ eremi istud eius exordium fuit. Quid sanè & Arsenoitarum oppido gestum sit, non transibo silentio. Nam quum fratres vellent inuisere, & riuolum fluminis Nilii, qui crocodilis & multis eiusdem fluminis bestijs plenus erat, transuadare esset necesse; tam cum comitibus suis transiuit illæsus, quam inde redibat incolmis. Rursusque in pristinis laboribus perseverans, multos magisterio suo fratres confirmauit, ita ut breui tempore plurimarent monasteria. Nouos antiquosque monachos proætate vel tempore paterno moderabatur affectu.

SANCTISSIMI ANTONII ABBA-

tis, exhortatio ad fratres
suos.

QVADAM autem die quum sanctus Antonius congregatis fratribus rogaretur, ut eis institutoria largiretur præcepta cum propheticâ fiducia exaltans vocem aiebat: Ad omnem quidem mandatorum disciplinam scripturas posse sufficere, sed & hoc optimum for-

Ei in re, si

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

re, si mutuis seiuicem fratres sermonibus consolentur. Et vos ergo, inquit, vt Apatti referre quæ nos sis & ego quæ per longam ætatem consequutus sum, quæ si filii indicabo. Hoc sit autem primum, cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod deo experit, præsertim quum humanæ vitæ spacia æternitati comparata, breuitima sint ac parua. Ita exorsus paululum siluit, & admiratus nimiam Dei largitatem, rursus adiecit, dicens: In præsenti hac vita æqualia sunt pro rerum commutatione commertia, nec maiora recipit ab emente qui vendit. Promissio autem vitæ sempiternæ vili precio comparatur. Scriptum est enim: Dies vitæ nostræ septuaginta annos; si autem in potentatibus, octoginta anni; quicquid reliquum est, labor & dolor est. Quando ergo octoginta aut centum, aut multos annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro: sed pro annis prædictis omnium nobis seculorum regna tribuuntur. Non terram hæreditabimus, sed cœlum: corpus quoque corruptum relinquentes, id ipsum cum incorruptione recipiemus. Ergo filioli non vos aut tædium defatiget, aut vanæ gloriæ delectet ambitio. Non iunt enim condignæ passiones huius temporis, ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Nemo quum aspicerit mundum, reliquæ se arbitretur ingentia, quia omnis terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua est. Si ergo nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possimus compensare cœlestibus, se vnuisque desideret, & statim intelliget, parvis thesauris & parietibus vel modica auri portione contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tædere, quasi parua sit recepturus. Ut enim contemnitaliquis vnam æream dragmam ad dragmas centum aureas conquiriendast ita etiam qui totius orbis dominium dereliquerit, centuplum de melioribus præmijs in sublimi sedere recipiet. Ad summum illud perspicere debemus, quod & B si nostras velimus retentare diuinitas, quum lege mortis ab ipsis diuella mur invicti, vt in libro Ecclesiastes scriptum est: Quia nescit homo quid sit post eum in labore suo, Cur ergo non facimus de necessitate virtutem? Cur non ad lucranda regna cœlestia vitro relinquimus, quod lucis istius sine perdendum est? Nihil eorum curæ sit Christianis, quæ secum auferre non possunt, illud potius dedemus expetere quod nos ducat ad cœlum, sapientiam, scilicet castitatem, iustitiam, virtutem, sensum perugilem, pauperum curam, fidem in Christo robustam, animum iræ victorem, hospitalitatem. Haec sectantes, mansionem nobis in terra quietorum, secundum Euangeliū, præbarabimus. Consideremus domini esse nos famulos, seruitutem debere ei à quo creatis sumus. Vt enim servus præteriti gratia famulatus, præsens aut futurum, non contemnit imperium, nec audet asserere, quod ex labore transacto instantis operis habere debet libertatem, sed iugi studio (vt in Euangelio scriptum est) eandem semper exhibet seruitutem, vt & domino placere possit, ne metum lucretur & verberat sic & nos diuinis congruit parere præceptis, scientes quod æquus ille retributor, in quo quemque inuenierit, in eo sit iudicaturus, quod prophetica per Ezechielem voce testatur. Nam & infelix Iudas propter vnius noctis impietatem omnium præteriti temporis labore priuatus est. Idecirco tenendus est continuus instituti rigor, habentibus Deum auxiliatorem, sicut scriptum est: Quia omni proponenti bonum Deus cooperatur. Ad inertiam autem calcandam, Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur, similiter & nos humanae conditionis vitam ancipitem retractantes, non peccabimus; quum enim excitati à somno, ad vesperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora conce-

C concedentes delucis non confidamus aduentu, & ubique naturæ ac vitæ incertæ memores, Dei nos intelligamus prouidentia gubernari. Hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimur: sed nec irascemur quidem aduersus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus: quin potius metu quotidiani recessus, & sciungendi corporis iugis meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium, inuidem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes ultimæ retributionis aduentum: quia maior formido iudicij & poenarum timor horridus simul & lubricæ carnis incentiva dissolutus, & ruerem animam quasi ex aliqua rupe sustentat. Ideoque præcor, ut ad finem propositi omni labore tendamus. Nemo post tergum respiciens Loth imitetur uxorem, præsertim quum dominus dixerit, nullum ponentem manum super aratum & respicientem retrorsum, dignum esse regno cœlorum. Respicerem autem retrosum nihil aliud est, quam in eo penitere quod cooperis, & mundanis rursus desiderijs obligari. Nolite quælo virtutis tanquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum vobis aut procul positum videatur hoc studium quod ex nostro, Dei gratia præcedente, pendet arbitrio, huius operis homini inserta natura est, & eiusmodi res est, quæ nostram tantummodo expectat voluntatem. Græci studia transmarina sectentur, & in alieno orbe constitutos, inaniū literarum querant magistros: nobis vero nulla proficisciendi, nulla transfractandi fluctus necessitas imminet: in omni sede terrarum, constituta sunt regna cœlorum. Vnde dominus in Euangelio ait: Regnum Dei intravos est: Virtus quæ in nobis est, mentem tantum requirit humanam.

I Cui enim dubium est, quia naturalis animæ puritas, si nulla fuerit extrinsecus, sordide polluta, fons fit & origo omnium virtutum: Bonam necesse est esse eam, quam creavit bonus creator. Quod si forte cunctabimur, audiamus lesum filium Nauæ populo dicentem: Rectum facite cor yestrum ad dominum Deum Israel. Nec Ioannes dissonam tulit de virtute sententiam, prædicans: Rectas facite semitas eius. Siquidem hoc est, rectam esse animam, quum eius principalis integritas nulla vitiorum labore maculatur, si naturam mutauerit, peruersa tunc dicitur, si conditio seruetur, virtus est. Animam nostram commendavit nobis Deus: seruemus depositum quale accepimus. Nemo causari potest extrinsecus situm quod in se nascitur, facturam suam, qui fecit, agnoscat: opus suum inueniat ut creavit. Sufficit nobis naturalis ornatus: ne deturpes homo quod tibi largitio diuina concessit, operam Dei immutare velle, polluere est. Illud etiam sollicite prouidere debemus, ut tyrannicam iræ superemus infaniam, quia scriptum est: Iracundia viri iustitiam Dei non operatur. Et iterum: Desiderium concupiscens parit peccatum, quo perfecto mors gignitur. Diuinæ vocis præceptum est, ut iugis custodia tuemur animam nostram, quia exercitatos ad supplantandum habemus inimicos dæmones, scilicet contra quos nobis secundum Apostolicā contestationē, pugna sine intermissione est. Ait enim: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates huius mundi, aduersus spiritualia nequitia in cœlestibus. Ingens eorum periuolata aerem, non procul à nobis hostium caterua discurrit. Et diversitate quidem eorum non est meæ paruitatis exponere, sed hanc majoribus cōcedo rationem. Quod autem in proprio est, et ignorare non expedīt, dolos, scilicet eorum aduersum poscōpositos breuiter indicabo. Hoc primum debemus metibus affigere, nihil Deum fecisse quod malum est, nec ab eius institutione dæmonum cepisse principia: peruersitas ista non est naturæ, sed voluntatis est vitium. Boni etenim, vi potestate Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio, ad terrasruere de cœlis, ibique in cœnifor-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ni sordibus volutati, gentilitatis impias constitutæ culturas, & nunc de nobis **A** torquentur inuidia, atque vniuersa mala commouere non cessant, ne pristinis eorum sedibus succedamus. Diuersa autem eorum, & partita nequitia est. Quidam enim ad summum nocendi verticem peruenere, alij ex comparatione peiorum videntur esse leuiores, atque omnes pro possibiliitate virium diuersa contrasingulas causas sumpsere certamima. Idcirco necessarium est donum spirituum discernendorum à domino petere, vt possimus tam fraudes eorum quæ studia præudentes, aduersum disparem pugnam, vnum dominice crucis eleuare vexillum. Hoc munere Paulus accepto docebat, dicens: Non enim eius ignoramus astutias. Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his quæ passi sumus, mutuis nos inuicem instrucere sermonibus. Hostile illis contra omnes Christianos, maximè verò contra monachos & virgines Christiodium est. Eorum semitis laqueos tendunt, eorum mentes impijs atque obscenis cogitationibus nituntur euertere: sed nihil vobis in hoc terroris incutiant. Fidelium enim orationibus atque ieiunijs ad dominum statim corrunt: nec tamen si paullulum cessauerint, prorsus plenam putetis esse victoram. Solent saucij grauius assurgere & mutata arte pugnandi, quum cogitatione nihil egerint, pauoribus terrent, assumentes nunc mulierum, nunc beltiarum, nunc serpentium formas, nec non & ingentia quædam corpora, & usque ad tectum domus porrectum caput, infinitas species & militum cateruas. Quæ omnia ad primum quoque crucis signum evanescunt. His quoque agnitus fallaciis modis incipiunt præ sagire, & futurorum dierum euentus vele prædicere. Cumque & in his contempti fuerint ipsum tam suæ nequitiae principem, ac totius mali summatatem ad subducendum sui certa minis vocant. Crebro denique Antonius tam à se visum diabolum ascrebat, qualem & beatus lob domino reuelante, cognoverat. Oculi eius ac si species Luciferi, ex ore eius procedunt lampades incensæ. Crines **B** quoque incendijs sparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quasi fornacis æstuantis ardore carbonum. Halitus eius vt pruna, flamma verò ex ore eius glomeratur. Cum huiusmodi terroribus visus est princeps dæmonum, inquit Antonius, & ingentia sæpe, vt dixi, promittens impietasue definit lingua magniloqua, de qua dominus triumphauit, ad lob dicens: Arbitratur enim terrum vt paleas, æramentum vt lignum putridum, maria vt sata erafa, tartara profunda tanquam captiuæ æstimabit, abyssum vt deambulatorium. Per prophetam quoque increpat, dicens: Persequens comprehendam & omnem orbem terrarum manu mea vt nidum tenebo, & vt oua derelicta auferä. Sic ini quis funeras euomens voces, benè viuentium aliquos frequenter illaqueat, sed nos nec eius pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus: fallit enim, nihilque verum semper promittit. Nam si non mendacia cuncta loqueretur, quomodo talia & tam infinita promittens hamo crucis, vt draco aduncatus à domino est, & capistro ligatus vt iumentum, & quasi mancipium fugitiuum vincitus circulo & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium deuorare permittitur? Nunc miserabilis vt passer, ad ludendum irretitus à Christo est, calcaneo Christianorum substratus gemit. Ille qui vniuersa maria à se deleta plaudebat, ille qui orbem terrarum manu sua teneri pollicebatur, ecce à nobis vincitur, ecce me aduersum se prohibere non potest disputantem. Contemnenda est filii penitus cum inanibus verbis superba iactantia: fulgor ille qui lucere se simulat, non veri splendor est luminis: sed quibus arsurus est, indicat flamas. Nam dicto citius recedens, suarum secum refert simulacra pœnarum.

Solent etiam cum modulatione nonnunquam apparentes, psallere. Proh nefas, ad hæc & impuro ore sacra scripturarum eloquia meditantur. Frequenter enim

Cenim legentibus nobis, quasi echo ad extrema verba respondent. Dormientes quoque excitant ad orandum, ut totius noctis somnum eripiant, plerosque etiam, dum se in monachorum nobilium habitu transferunt, monachos coercent, & pristina, quibus conscientia sunt, peccata imputant; sed spernenda sunt eorum increpationes & admonitiones ieiunandi, vigiliarum quoque fraudulenta suggestio. Ob id enim familiares nobis species adsumunt, ut affinitate virtutum nocentes, facilis virus interferant, & innocentes quosque per speciem honestatis elidant. Impossibile postea durumque hoc studium praedicantes, ut dum onerosum esse videtur quod coepit est, ex desperatione tedium, & ex tedium succedit ignavia. Idecirco Propheta missus a domino luctuosa denuncians, sublimi voce dicebat: Vx, qui potat proximum suum subuersione turbida. Huiusmodi enim exhortamenta, depravatoria sunt itineris quod dicit ad coelum. Idecirco quum venisset dominus ad terras & vera de eo dæmones praedarent, (Verè enim dicebant: Tu es Christus filius Dei vivi) vociferantium ora claudebat, qui vinclitas hominum linguas soluebat, ne cum praeconio veri peruersitatis venena miscerent, & ut nos eius exemplo, etiam si prosuturia fraudarent, in nullo his commodaremus assensum: quia profecto non congruit nos post libertatem a domino concessam, & scripturarum præcepta vitalia, a diabolo vivendi capere exempla, qui suum deserens ordinem, sacrum Christi temeravit imperium. Propterea etiam dominus eum de scripturis loquentem iubebat tacere, qui a peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iusticias meas, & assumis testamentum meum per os tuum: Omnia dæmones simulant, colloquuntur sape cum fratribus & eos sape conturbant, sape inconditos excitant sonitus, manus apprehendunt, sibilant, insipienter cachinnant, ut vel in puncto peccati Christianum peccatum introeant. Qumque ab inuieris fuerint repulsi, ad

Dextremum debilitatem suam lamentatione testantur. Et dominus quidem quasi Deus, & suæ conscientia maiestatis, obmutescere his imperabat: nos autem vestigijs sanctorum inhærentes, eandem gradiamur viam, qui memoratas subtilius fallacias peruidentes, canebant: Quum consisteret aduersum me peccator, obmutui & humiliatus sum, & silui a bonis. Et iterum: Ego vero tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum: Et factus sum ut homo non audiens. CHRIS TVS silentium ut dominus imperauit, ut nos diabolo nihil credamus, & vincimus. Si orare compellunt, si ieiunia suadent, non ex eorum nos monitis, sed ex nostra consuetudine id agamus. Denique etiam si irruentes, mortem nobis intentare videantur, ridendi potius sunt, quam timendi, quia quum sint debiles, minantur cuncta nec faciunt. Evidem de istis iam transitorie me dixisse memini, tamen eadem nunc explicanda sunt latius, quia non mediocrem adfert repetitio medelam. Adueniente domino destrutus est inimicus, & omne penitus eius robur elonguit. Propter quod pristinæ virtutis memor, quasi tyrannus iam senescens, quum ruisse se videat, in pernititem grassatur humanam, nec tam potest firmum Deo peccatus cogitationum & cæterarum fraudum arte peruertere. Nam luce clarus est, quum aduersarij nostri, cum nec humana carne sint septi, ut causari valeant, idecirco nos a se non posse superari: quia clauso ostio interiore intrare non valeant. Et revera si fuissent hoc fragilicorpore colligati, obseruato introitu, iisdem negaret accessus. Cum autem (ve diximus) hoc impedimento sint liberi, & obstructa penetrerent, atque in omnib[us] licenter voliteta ere manifestū est, ob eneruationē eorum permanere Ecclesiæ corpus illæ sum. Denique satellites impij cum principe suo diabolo, quem Salvator in Euāgelio homicidam & patrem malitiae ab initio ruisse firmat, nobis aduersum se dimicantibus fortiter, nullo modo cessissent, si potestas eorum non fuisset ablata. Nam si men-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Si mentior, cur nobis Saranas parcis, qui vbique discurris? Cur qui nullo clauderis loco, aduersum te bene viventium & disputantium, non potes labefactare constantiam? Sed fortasse nos diligis, quos quotidie conaris obruere, aut credibile est te esse bonitatis magistrum, & tauere magis optimis, quam nocere? Et quid tam charum tibi esse potest, quod ledere, maximè eos qui tuis sceleribus viriliter re pugnant, secundum quod scriptum est: Quia abominatio est pietas peccatori. A Quis tam secundum ad malitiam possidet peccatum: quis tam meditatus implere conatur insidias? Simus te impurissimum cadauerit: scimus quia idcirco vivimus Christiani, & contra te nobis est secura congressio, quia infirmatus es a domino. Ideo de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non sequitur effectus: quod si fallimur, cur cum terrore simulato, cur magnitudine corporum nostrum aggredieris fidem? Si voluntatem sequitur possiblitas, tantum tibi velle sufficiat. Is enim potentia mos est non extranea fallaciæ adiumenta conquirere, sed sua virtute im plere quod cupiat. At nunc dum theatrale mutatione formatum, quasi rudem in sanctuam scenica niteris simulatione deludere, exhaustas vires mani*estius* probas. Nunquid nam verus ille angelus contra Assyrios missus a domino, aut populo rum eguit societate, aut sonitus quæsiuit, aut plausus: & non potius tacitam exercens potestatem, concum octoginta quinque milia hostium sermone velocius iuxta iubentis domini prostrauit imperium? B Vos ergo cum fragiles sitis viribus, per petuus vos consult quitur interitus. At dicet aliquis: Cur dia bolus egrediens, beatuis Iob omnis in ruinam compulit dominum? cur eius opibus penitus dissipatis, pariterum quoque fundamenta subuertens, vnum numerose sobolis coaceruauit sepulchrum eius ipsum ad extremum diri vulneris nouitate percussit? Qui hoc apponit, audiatur a diverso: non diabolum potuisse hoc, sed dominum, a quo potestas aduersum nos dupliciter datur: vel ad gloriam, si probamur, vel ad peccatum si delinquimus: quin potius ex hoc animaduertat, ne contra vnum quidem hominem diabolum quicquam potuisse, si non potestatem accepisset a domino. Nullus enim quod suæ dictionis est ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro, quæ nec experitum portuit vincere: sed nec contra iumenta quidem eius, nec contra oves, nec contra suis sine concessu Dei proprium robur exercuit, sicut in Evangelio scriptum est: Dæmones aut rogabant eum, dicentes: Si ejus nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Quomodo igitur qui pororum expertunt mortes, imaginem Dei hominem, & tam charum conditori animal suo valebunt iure peruertere? Magna dilectissimi aduersum dæmones arma sunt, vita sincera & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experio, pertimescit Satanás recte viventium vigilias, orationes, ieunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, misericordiam, iræ dominatum, & præcipue purum cor erga Christi amorem. Nouit deterrimus coluber ex præcepto domini, sub iustorum se facere vestigij, qui ait: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Sia autem & diuinationem se habere simulantes, vulturos fratres nunciauerint, & adfuerint quos venire prædixerant, nec sic fides est commodanda mendacibus; ob id eum præcessere venientes ut credulitas sibi paretur ex nütio, & postea aditus ex credulitate fallacie. Verum in hoc nullum Christiano debet esse miraculum, quum non tam qui levitate naturæ per cuncta discurrunt, valeant peruenire gradientes, sed homines quoque & quorum velocitate præuecti, nunciant affuturos. Non enim ea quæ nondum fieri ceperunt sunt referunt, quia dominus solus conscientis est futurorum, sed quorum conspicunt in actu initium, eorum sibi tamquam apud ignaros vendicant de futuris fieri notionem. Nam quantos nunc putatis, qui velocitate puerilium cœptum nostrosque contrasse sermones ante relatū aliquius hic positi, longe ma-

Cge manentibus indicare; Hoc quod dico vobis perspicuum fieri potest ex exempli. Siquis à Thebaide aut alicuius regionis oppido cœperit proficisci, & hunc dæmones viderint in itinere ambularem, perniciitate memorata possunt prædicere venientem. Ita de Nili inundatione solenni, quum multas in Aethiopia viderint pluuias, è quibus fluuius intumescens, ultra alueum effluere consuevit, præcurrentes ad Aegyptum, nunciant amnis aduentum. Hoc autem & homines, si illis celeritas esset tanta natura facile nūciarent. Ut enim speculator beati David ad verticem loci celsioris ascendens, prior quam hi qui in terra erant prospiciens venientes, non quædam incerta de futuris, sed de his qui venire cœperant, nunciabat: Sic & dæmones cura per vigili omnia considerantes, rapido cursu sibi inuicem nunciant. Sed si forte coniugerit, ut Dei nutu ad finem cœpta non veniant: hoc est, si aut viator è media regrediatur via, aut suspensis nubibus, aquæ ad alium cœli cardinem deferantur, tunc decipientium vna cum credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis suæ principia, his præ sagitorum dolis apud delubra dæmonum quondam credebantur oracula: quæ aduentu domini nostri Iesu Christi indicto sibi silentio obmutuerunt, suosq; perdidere captiuos. Quis (rogó) arbitratur medicum ex obseruatione morborum, cum animæ æstuantis incendia de venarum pulsu leniç; digitorum attractu, diuinam arbitratur habere notitiam? Quis gubernatorem nauigationis suæ viam inter cœli sydera requireret maiestatis honore veneratur? Quis agricolam de aridis æstatis feruoribus, aut de hyemal i aquarum largitate vel frigore disputantem, non potius experientia laudat, quam Dei consecrat nomine? Verum ut concedamus paulisper vera dæmones nunciare, respondere mihi, quis fructus est nosce venientia? Nunquid aut sciens hæc aliquando laudatus, aut punitus est nesciens. In hoc unusquisque sibi præparat, seu tormenta seu gloriam, si vel negligat scripturarum mandata, vel faciat.

D Nullus ob id nostrum hanc arripiuit vitam, ut habeat præsentiam futurorum, sed ut præceptis domini obediens, amicus esse incipiat de seruo. Curandum est non præscire quæ veniunt, sed implere quæ iussa sunt, nec institutionibus bonis hanc flagitare mercedem, quum magis debeamus victoriæ contra diabolum ab auxiliatore domino postulare. Sed si forte aliquis hoc libeter assumat, ut futura cognoscat, habeat purum cor: quia credo animam Deo seruientem si in ea perseuerauerit integritate qua renata est plus scire posse quam dæmones. Talis erat anima Helisei, quæ alijs incognitas virtutes faciebat.

Nunc iam cæteras vobis dæmonum explicabo fallacias. Solent nocte venientes angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseverantiam, futura præmia polliceri. Quos quum videritis, tam vos, quam domos vestras crucis armate signaculo, & confessim soluentur in nihilum: quia metuunt illud trophyum, in quo saluator æreas expolians potestates, eas fecit ostentui. Solent etiam variis simulationibus membra torquere, & nostris procaciter offerre se visibus, ut mentem paurore & corpus horrore concutiant. Sed & in hoc fides Deo tutæ & immota fugat eos quasi infirma ludibria. Non est autem difficultis bonorum spirituum malorumque discretio, quæ sic Deo tribuente panditur: Sanctorum angelorum amabilis & tranquillus aspectus est, quia non contendunt neque clamant, neque audiet aliquid vocem eorum: Verum tacite, leniterque properantes, gaudium, exultationem, fiduciam pectoribus infundunt, siquidem cum illos est dominus, qui est fons & origo lætitiae. Tunc mens nostra non turbida, sed lenis & placida angelorum luce radiatur: tūc anima cœlestium premiorum auditate flagras, effracto (si posset) humani corporis domicilio & membris exonerata mortalibus, cū his quos videt abire festinat ad cœlum. Horum tanta benignitas est, ut si quis pro conditione fragilitatis humanæ, miro fuerit eorum fulgore

Ff perter-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

perterritus, omnem continuo ex corde auferat metum. Ita Gabriel cum Zacharia loqueretur in templo, & angeli quum diuinum virginis partum pastoriibus nunciarent, & qui dominici corporis agebat excubias, securis videntium sententibus ostendentes, ne metuerent imperabant. Metus enim non tantum ex pauore animi, quantum ex magnarum rerum saepe incutitur aspectu. Pessimum vero vultus truces, sonitus horridi, sordidi cogitatus, plausus motusq; disciplinatorum adolescentum vel latronum; è quibus confessim timor anime, sensibus stupor incutitur, odium Christianorum, monachorum moeror tediumq; suorum recordatio & metus mortis, cupido nequitiae, lassitudo virtutis, cordis habetatio. Si igitur post timorem, horrore concepto successerit gaudium, & ad Deum fiducia atque ineffabilis charitas, venisse sciamus auxilium quia securitas animæ presentis maiestatis indicium est. Sic namq; & Abraham patriarcha videns Deum gauisus est, & Iohannes cū Mariâ superuenisse sentiret, quæ in sacri ventris hospitio universitatis gestabat parentem, exultauit necdum natus in gaudium. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur, quoniam nec refouere nouit, vt Gabriel pauentem virginem, ne timeat, iubet: & sicuti pastores nuncio consolati sunt quinimo paurem duplicat, & usque ad profundam impietatis foueam, vt sibi homines prosternatur, impellit. Exinde misera gentilitas dominicæ interdictiōis ignara, falso dæmones deos opinata est. Christianorum autem populos his fallacij irretiri non passus est dñs, q; diabolū in Euāgelio auctor sibi principatu omnī præsumente repulit dicens: Vade Satanas. Scriptū est enim: Dñm Deum tuū adorabis, & illi soli seruies. Horū verborū etiā nobis licētia est tributa: quia idcirco locutus est talia, vt similitudo tentamentorum auctorū nostri frangatur eloquij. Illud mei quoq; charissimi admoneo, vt vitę magis sit vobis, q; signorū solicitude. Nullus ex vobis hæc faciens, aut ipse superbia intumescat, aut despiciat eos qui facere non possunt. Conversationē magis scrutamini singulorū: in hac vita & imitarivosque perfecta sunt cōuenit, & implere quæ desunt. Nā signa facere nō est nostræ paruitatis, sed dñi potestatis qui ad discipulos gloriātes in Euāgelio ait: Ne gaudeatis, q; dæmones vobis subiecti sunt, sed q; nomina vestra scripta sunt in cœlis. Nominiū enim in libro vitæ conscriptio testimoniu est virtutis & meritū: expulsio autem Satani largitio saluatoris est. Vnde his q; non in vitę laboribus, sed in prodigijs exultabat dicentibus: Nōne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus: respōdebis dñs: Amē dico vobis, nō noui vos: Discedite à me oparij iniquitatis. Non enim novit dñs vias impiorū. Hoc ergo magnope postulemus, vt donū spirituū discernē dorum mereamur accipere, & secundum sententiā scripturarū, omni spiritui non credamus. Voluerā quidē iam finire sermonē, & silentio p̄mere quæcumq; mea acciderat paruitati, sed ne putetis me frustra cōmemorasse q; euenire nō possent, idcirco licet inspiēs fiā, tamen dñs qui secretæ mentis est inspecto, nouit nō me causa iactatię, sed vestri gratia profectus hoc facere: pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimis laudibus efferre conatis sunt, cū à me in nomine dñi maledicta reciperent: quies augmēta Nilis fluminis futura dixerūt, cūm à me audirent: Et hoc ad vestram quid pertinet curam: quoties minitantes vt milites armati, scorponibus, equis, beluis, & varijs serpentibus circundederunt me, & domum in qua eram, repleuerūt cūm ego econtra psallerem: Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine domini Dei nostri magnificabimur, & statim misericordia Christi fugabantur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes, dixerunt: Venimus Autoni nostrum tibi præhere fulgorem. Et ego clausis oculis, quia lucem diaboli designabar aspicere, orabā, & dicto citius impiorū lumen extinguebatur. Post menses autem paucos cūm coram me psallerent, & de scri-

pturis

Cpturis sibimet sermocinarentur, ego tanquam surdus non audiebam. Commoverunt aliquando monasterium meum; & ego mente immobili dominum depeccabar. Sæpe stepitus, sæpe saltationes, sæpe sibilos ingesserūt, & me psallente, ionus eorū in voces flebiles vertebat. Credite mei filioliq; dicturus sum vobis: Videlicet diabolū excelsum corpore, q; sc; Dei virtutē & prouidentiā ausus est dicer, & ait ad me: Quid vis ut à me tibi donet Antoni? At ego sputū vi maxima in os eius ingeminās, totū me in eū Christi nomine armatum ingessi, & statim ille procerus aspectu, inter medias manus exoleuit. lejunanti etiā mihi visus est ut monachus; & pānes offerrēs, his sermōibus suadebat, vt vesceret, & huic aliqd indulgerē corpusculo; Et tu, inquit, hō es, & humana fragilitate circūdaris: labor paululū cōquiescat, ne ægritudo subrepat, illico luridā faciē serpētis agnoui, & cū ad Christi cōsuetā munimēta cōfugrem, tanq; per fenestrā fumus laberetur euā nūt. Auri q; decipulā mihi in deserto frequēter tetēdit, q; ideo offerebat, vt aut visu irretiret me, aut tactu cōmacularet. Sepe q; me à dēmōibus nō denego verberatū. Canebā aut̄ sic: Nullus me separabit à charitate Christi. Ad cuius vocis auditū in seiuicē defurentes, nō meo, sed dñi fugabātur impio, qui ait: Vidi Satānā quasi fulgur cadentē de cœlo. Hęc ego filoli, apostolici memor eloquij, in me trāsformauit, vt propositū vestrū nec demonū terror, nec aliq; lassitudo dissolueret. Sed qm̄ ob vestrā utilitatē multa memorādo, insipiēs factus sum, & huius rei vobis impartiri cupio notionē, q; verā esse nullus ambigat audientiū. Pulsauit alia quādo dēmō monasterij ostiū: egrediens video hominē enormi sublimitate porrectū caput vsq; ad cœlū. Cum ab hoc quisnā esset inquirerem, ait: Ego sum Satanas. Et ego: Quid inq; hic qris? Respōdit: Cur mihi frustra imputant monachi: cur mihi oēs Christianorum populi maledicunt? Et ego: luste faciunt, tuis enim frequēter molestātur insidijs. At ille ait: Nihil ego facio, sed ipsi seiuicē turbāt.

D Nam ego miserabilis factus sum. Rogo: Nonne legisti quia defecerunt inimici frameæ in finem, & ciuitates eorum destruxisti? En nullum iā ha beo locum, nullam possideo ciuitatem, iam mihi nulla sunt arma, per omnes natiōes cunctasq; provincias, Christi personat nomen; solitudines quoq; monachorum stipantur chorū. Ipsi se, quæso, tueantur, & me sine causa nō lacerent. Tunc ego Dei gratia cum alacritate miratus sic ad eum locutus sum. Non tue veritati, quæ nulla est, tā nouam & tam inauditā ascribo sententiā. Nam cū fallaciæ caput sis, hoc sine mē dacio coactus es cōfiteri. Verè enim iesu tuas funditas subruit vires, & honore nudatus angelico, volutaris in sordibus vīxdum verba compleuerā, & ille sublimis saluatoris nomine deiectus est. Quæ ergo iam o filioli poterit residere cūcta tio: quæ trepidatio manebit vterius? Quis vos eorum turbo poterit cōuellere? Secure sint animæ singulorum, non sibi fingant vanas cogitationes, vana discrimina: nō aliquis timeat à diabolo sublatum ad præcipitia posse deferri. Pellatue omnis anxietas. Dñs enim qui nostros prostravit inimicos, manēs ut promisit in nobis, à varijs nos Satanæ muniuit incurvibus. En ipse diabolus, qui huiusmodi cum suis satellitibus exercet astutias, nihil se posse cōtra Christianos fatetur.

Iam curæ Christianorum & monachorum sit, ne per eorum inertiam vires dæmonibus p̄beantur. Nam quales nos & nostras repererint cogitationes, tales se nobis p̄sistare cōsueuerunt. Et si q; in pectoribus male mentis & paucoris semen inuenierint, quasi latrones qui deserta obtinent loca, cceptos cumulant timores, et crudeliter imminentes, infelicem puniunt animam. Si aut̄ alacres fuerimus in dño, & futurorum honorum cupido nos succenderit, si semper omnia manibus Dei cōminamus, nullus dæmonum ad expugnandum valebit accedere: magis enim cum munita in Christo corda cōspexerint, cōfusi reuertent. Ita & lob firmatum in dño diabolus refugit, et infelicissimum ludam expoliatum fide, vinculis capti

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

uitatis innexit. Vna est ergo ratio vincēdi inimicum, lētitia spiritalis & animæ **A** dñm semper cogitatis iugis recordatio, quæ dæmonū ludos quasi fumū expellēs, persequetur aduersarios potius, q̄ timebit. Non est em̄ nescius Saranas igniū futurū & æstuantis gehennæ copiosa nouit incendia. Sed vt mea iam claudatur oratio, illud in finem cōmemoror Cū aliquase vobis obtulerit visio, audacter requirite, q̄s sit ille, & vnde venerit, ac sine mora si sanctorū fuerit reuelatio, angelis ea cōsolatione timor vertet in gaudium. Si verò diaboli fuerit tētatio, fideiis animæ percunctionibus euaneſcit: quia maximum est securitatis indicium, interrogare quisnam est & vnde. Sic & Nāue filius auxiliatorem suū interrogando cognouit: nec Danielē percunctantem latere potuit inimicus.

Exhortationis sancti Antonij Finis.

Postq̄ Antonius dicendi finē seicit, lētantibus cunctis, in alijs virtutis cūpido exardestebat, in alijs infirma refouebatur fides, ex aliorū mētibus falsæ opiniones pellebantur, ex aliorū sensibus inanum: terrorum pellebatur accensio: simulque quum iam dēmonum insidias contemnerent, mirabantur in Antonio tantam gratiam spirituū discernendorum, q̄ dño tribuente perceperat. Erant igitur in monte monasteria tanq̄ tabernacula, plena diuinis choris psallentium, legentium, orantiū, tantumq; ieiunandi & vigilariardo rem cunctorum mētibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auditate ad charitatem mutuam, & misericordias indigentibus exhibendas iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quandam & oppidum à mundana conuersatione seiunctum plenum pietatis & iustitiæ videbantur incoleræ. Quā stimū monachorum agmen aspiciens, quis virilem illum concordiē cœtum cernens, in q̄ nullus nocēs, nulla detractio susurrationis, sed multitudo abstinentiū & certamē efficiorū erat, non in hanc statim erūperet vocē: Quā bone domus tæ lacob, tabernacula tua Israel, tanq̄ nemora obnubrantia, tanq̄ paradisus sup̄ fluuios tanq̄ taber**B** nacula q̄ fixa sunt à dñō, tanq̄ cedri Libani circa aquas. Dum hec ita geruntur, quibus in dies beatæ vitæ studium cresceret, Antonius mansionum in cœlo positarum recordare, & præsentis vitæ despiciens inanitatē, quasi parua essent quecunq; iam gesserat, separatus à fratribus instituebatur. Cūq; eū sive cibum, sive somniū, indulgere corpusculo, aut alias naturæ necessitates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, q̄ tantā animæ libertatē modici carnis termini coercent. Nā frequenter cū fratribus sedēs, à cibo q̄ fuerat appositus, memoria esce spiritalis abstrahebatur. Edebat tñ, vt pote homo, s̄pē solus, s̄pē cum fratribus. Et cūm hæc mira (vt pdixi) ageret cum confusione animæ adhucendam magnopere corpori diligentiā persuadebat, dicēs nec corpus esse penitus enecandum, ne operatio contravoluntatem creatoris dissolueretur: & ob id omne studiū animæ conferendum, ne vitis supata corporeis, ad æternas inferni tenebras truderetur: qnimo indulgū sibi in carne impium vindicans, domicilium suum vt apost. Paulus, ad tertium cœlum sublevaretur. Asserebatq; hoc à salvatore p̄ceptum, in q̄ ast: Nolite solliciti esse animæ vestræ qd māducetis, aut quid bibatis; nec corpori quibus induamini, quia hec gētes querunt, vester aut pater nouit qd indigetis his omnibus. Quærите ergo primum regnū Dei & iustitiā eius, & hec omnia adjicientur vobis. His rebus trāfactis, cūm persecutio imp̄issima Maximiani furore vesano vastaret Ecclesiā, sanctis qq; martyribus Alexandriā perductis, reliquo & ipse monasterio secutus est futuras victimas, dicens: Pergamus ad glorioſos fratrum triumphos, vt aut ipsi congregiamur, aut spectemus alios pliantes. Et amore quidem iā martyr erat, sed cūm tradere se vitro non valeret & sciariconfessoribus in metallis vel in carcerebus constitutis, magna cum libertate & cura ingrediens ad iudicem, exhortabatur ne terrore impiorum subacti, dñm negarent,

Cnegarēt, lāq̄ sentētia coronatos exultās, quasi ipse vicisset, vsq; ad locū felicis sanguinis proleqbatur. Quā obrem motus iudex, ob Antonij sociorūq; eius cōitanū, p̄cepit nullū p̄cēnitus monachorū obseruare iudicū, aut in ciuitate versari. Et cæteris quidē om̄ibus in illa die placuit abscōdi. Antonius aut̄ impavidus, neglecto persecutoris imperio, lauit ep̄ēditen. i. scapulare suū. Et alia die st̄as in q̄dam eminēti loco, cādente p̄cinctus veste, procedentē iudicē suo prouocabat aspectu flagrās cupiditate martirij; ostendebatq; nobis contemptorem p̄cēnarū et mortis Christiani animū p̄seuerare debere, int̄m vt contristaret, ga volenti pati pro Dei nomine, martyriū nō daba. Sed dñs q; suo gregi parabat m̄gistrū, seruavit Antoniū: Ut institutio (sicuti factum est) monachorū nō solum oratiōe eius, sed & cōspectibus firmaretur. Nunq̄ tamē à sc̄tōrum confessorum vestigijis separatus est, quin anxīa circa eos cura & charitatis vinculis colligatus, magis carcerē patiebat exclusus. Postq; aut̄ persecutiōis turbo defluxerat, & beato Episcopo Petro ob martyrij gloriā coronato, ad pristinū monasteriū regressus q̄tidianā fidei ac cōscientiae martyriū m̄cerebatur acrioribus se ieiunijs vigilijsq; cōficiens, vesti niēto cilicino intrīsecus, desup pellico vtebatur, nunq̄ corpus lauās, nunq̄ à pēdibus sordes abluēs, nisi cū per aq̄s trāsire necessitas cōpulisset. Nullus deniq; Antonij corpus nudū, anteq; moreretur, vnḡ vidit. Quodā aut̄ tēpore cū ab omniū se amouisset oculis, & clauso monasterio neminē omnino susciperet, Martinianus militum p̄positus, cuius filia im mundi sp̄ūs infestatiōibus quaticebatur, pulsans ostium obscrabat vt suo pignori subueniret, & exīēs vt Deū pro filia dep̄caretur. Tū ille aperire quidē minimē voluit: prospiciēs verò desuper ait: homo quid meū poscis auxilium: mortal is & ego sum, et tuq; socius fragilitatis, si aut̄ credis in Christum, cui deseruio, vade & secundū fidē tuā ora Deū, & sanabitur filia tua. Confestim ille credens abiit, & inuocato Iesu, filiā reduxit in columē. Mul-

Dta & alia mirabilia p̄ illū dñs opatus est, & merito, q; enim promisit in Euāgeliō: Petite & dabitur vobis, inuēto q; eius gratiā mereretur accipere, suā potentia nō negauit. Nā plures vexatorū ante monasterium eius, clauso introitu, dormiētes, fidelibus per eum ad Christum p̄cibus curabantur. Hæc illi multitudō venientium, desideratā solitudinem auferens, tædio fuit. Metuens itaq; ne signorum copiosa concessio aut suos animos extolleret, aut alios plus de se, q̄ videbant in ipso cogeret & stimare, ad superiorē Thebaidē pergere cogitauit, ybi nūllus eū agnosceret, & à fratribus acceptis panib; sedebat super fluminis ripā transitum nauis obseruās. Illo talia cogitante vox ad eum desup facta est, dicens: Antoni q̄ pergis & quare: At ille intrepide, qui quasi cōsuetam vocē loquentis agnosceret, respōdit: Quoniā non sinunt me quiescere populi, idcirco ad superiorem Thebaidem ire optimum duxi, p̄cipue quia ea exigor quæ virtutem meæ pusillanimitatis excedunt. Et vox ad illum ait: Si ad Thebaidem vadas & ad pastoralia, vt cogitas, pergas, maiorem ac duplēcē sustinebis laborem. Si aut̄ verè quiescere cupis, vade nūc ad interius desertum. Cunq; Antonius diceret, quis mihi locū auiū poterit ostēdere: signarus enim sum locorū; confessim ei vox quæ loquebatur Saracenos indicauit, qui mercādi gratia ad Aegyptū venire cōsueverant, his appro pinquās Antonius, rogauit, vt se pariter adduceret in desertū. Nullus obnifus est sed tanq; à Deo missum comitē suscipientes, amplexi sunt eius sociataē. Trībus aut̄ diebus & noctibus itinere confecto, inuenit montem valde exc̄sum, ad cuius radices sōns aquę dulcis labebatur, & cāpus haud magnus totū ambīens mōtē qui palmulis per paucis, & his neglectis, cōsitus erat. Hūc Antonius locū quasi à Deo sibi offerretur amplexus est. Is enī erat, quē sibi ad fluminis ripā sedenti q̄ loquebatur ostenderat. Et primo quidē accipiens à comitibus panes solus remāsit in mōte, nullo alio cū eodem cōuersante. Quasi propriā enim domū agnoscēs,

Ff iij habe-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

habebat locū illū. Saraceni q̄q; vidētes eius fiduciā, optato p̄ eū trāsitu, panes eidē **A** cū legit̄ia deferebāt, necnō palmarū, licet mediorū, aitamē aliquanto solatio relo uebat. Exinde cū fratres agnito loco, tanq; ad patrē filij solicite alimēta trāsmite rēt, vidēs Antonius q̄ ob suū refrigeriū multis onerosus labor indiceretur, & pa cens etiā in hoc monachis rogauit vnū de adueniētibus ut sarculum sibi bis acutum cū siuimento deferret. Quibus allatis circuiens mōtem haud grandē culturę aptum reperit locū, ad quē deriuata aqua desup poterat influere, ibiq; seminavit, atq; exinde annū sibi panem laborans gaudebat, q̄ fricciusq; melesta ex pro prijs manib; viueret in deserto. Sed cū rursus etiā iluc qdēm venire cœpissent, misertus est laſitudine eorū, & holus in paruo terre cespite coluit, vt post asperū iter aliquā venientes solatio resoueretur. Hoc fratum refrigeriū & paruulā mes sem belliæ propter aquas illuc cōuenientes depalē sunt, ē qbus vnā apphendēs dixit omnibus: Cur me lāditis, nihil à me lēsae; abite & in nomine dñi, ne huc ap proprietis vterius. Quis nō credat post hāc denunciationē quasi timētes, nunq; il luc bestias appropinquasse? Sic Antonio impenetrabilia montū & deserti intēriora captanti, orationib; us etiā dedito, introeuntes fratres magnis vix p̄cibus **ex** torserunt, vt oihuas & legumen & oleū, q̄ post mense saliq; manūl; abant digna retur accipere, & senile modicū laxaret æratū. Proh quantas ibi cōuersans exptus est luctus; vere secundū q̄ scriptū est, nō illi aduersus carnē & sanguinē fusile col luctationem, sed aduersus principatus & potestates, ab his q̄ ad eū ingre dieban tur agnouimus. Ilic eīm tumultus & voces populi armatorum h̄y solitus, prorsus plenū mōtem dæmonū multitudine se vidisse referebat. Ipsū etiā quasi cōtra inimicos palā resistentem et fortiter colluctantē. Qui iñ & aduenientes suo resouebat hōrtatu, et flexis genib; armis q̄q; orationū oēm Satane prosternebat **ex** ercitū. Admiratiōe plane dignū est, intā immani solitudine vnū hominē nec dē monū q̄tidianas expauisse cōgressiones, nec tātarum bestiarū, quadrupedū siue **B** reptilium diuersæ cessisse terrati. Iulte David cecinit: Qui cōfidunt in dñō sicut mōs Siō, nō cōmouebit in æternū. Immobile & tranquillam retinēs animi firmitatē, & dæmōes fugabat & feras (sicut scriptū est) secū pacificabat. Sed & diabolus vt supradictus propheta ait, obseruās eū frēdebat dētribus suis, et ille saluatoris auxilio ab vniuersis tutus p̄seuerabat insidij. Quadā ergo nocte cū puigil Antonius obsecrare dñm tātos in monasteriū cius bestiarū greges coaceruauit, vt oēs eremī heluas circū se aspiceret. Quę cū rictu oris morsum corpori minitarētur, intellexit hostis astutias. Dixiūq;: Si à dñō in me vobis est tributā licēta, devorate cōcessum si aut q̄emonū hue veniētis impulsu, q̄to cyus abite, q̄a Christifamus sum, ita factū est, & iubentis vocē om̄is bestiarū multitudo, quasi maiestatis verbere cēderetur aufugit. Nō mului post hēc fluxerunt dies & alia oritur cū eo dē hoste certatio (nā semp vt venientibus pro his q̄ sibi detulerāt, aliqd munuscu lū rependeret laborabar) traxit quandā sportellā q̄texebat, triciam siue funiculum. Ad cuius motum exurgens, vidit bestiam pubetenus humanam faciem präferentem, quę exinde in asinam finiebatur. Post cuius aspectum vexillum crucis in fronte sua pingens, hoc tantum ait: Christi seruus sum, si ad me missa es non fugio. Nullum in medio spaciū, & statim informe prodigium dicto ocyus cum satellitum turba fugit, & in medio cursu ruens extinctum est. Ista autem explosi mors atque enecati prodigiū, dæmonum erat communis interitus: qui omni studio laborantes, Antonium à deserto deducere non valuerunt. Mirandis plus miranda succedunt. Non grande post ista tempus excesserat, & tantarum victoriarum homo fratum precibus vincitur. A monachis enim rogatus, vt eos dignaretur inuisere, vna cum his profectus est, impositis camelō aqua & panibus, quia nusquam præter monasteriū locum ex q̄ hauserāt,

Copotabilis aqua perarentem viam reperiebatur. Verum in medio itinere bibendi subsidia defecerunt. Ardor nimius, aestus intolerabilis, morte cuncta minantur. Circuerunt, & querunt saltē collectam pluvijs lacunā, nihil prorsus remedij, nihil occurrit penitus ad salutē. Camelus quasi periturus & ipse aestuas dimititur, exstuantis pectus exuritur, & sitis desperatio e feruescit. Mouit senem fratrū communem discrimen, et vehementissimè contristatus ingemuit. Dehinc ad solita p̄cum auxilia cōfugiens, paululū ab eis secessit, ibiq; genibus flexis, supplices manus tendit ad dñm. Nec mora & ad primas rogantis lachrymas in oratiōis loco, fons ebuliens erupit, ibiq; extincta siti, &arentia membra refecta sunt, & plenis vtribus inuenientum potant camelum. Ita enim casu euenerat, vt camelus errās peteret, dum funiculum trahit, in qdā lapide eiusdem alligatiōe funiculi teneretur. Tandem cōfecto itinere, ad monachos qui inuitauerant peruenit. Tunc verò quasi patri oēs obuiam occurserunt, et honorifico salutatu in oculā eius et amplexus certatim ruunt. Proposito feruenti gaudet Antonius & lætitib⁹ de aduentu suo cunctis, quasi xenia de mōte portans, spiritalia impartitur alimenta. Laudat veterum studia, hortatur nouorum. Sororē quoq; iam vetulā virginem videns, & aliarumpuellarum magistrā mira exultatiōe sustollit. Exinde quasi diuabessem ab eremo, rursum festinavit ad montem. Plurimis iam ad illum venientibus cū m etiā vexati à dēmonib⁹, malo necessitatis coacti, auderēt deserta penetrare, q̄s ille consolans, et monachis in cōmune p̄cipiens, aiebat: Credite in Iesum filium deliter, mente à malis cogitationibus, carnē ab immunditjs seruate purā, & iuxta eloqua diuina ne seducamini in saturitatē ventris, odite vanā gloriā, orate sep̄missimē, psallite vesperē & mane et meridie, et mandata scriptura rum reuolute. Recordamini gestorum q̄ sancti quiq; fecerunt, vt exēpli memoria animā incītet ad virtutem, refrenerēt vitij. Suadebat em̄ iugis meditatiōe re-

Dtinendū Apostoli sermonē, q̄ ait: Sol nō occidat super iracundiā vestrā. Non tñ aūt super iracundiā solem occidere nō debere interpretabatur, sed & super om̄ia delicta hominū: ne peccatorum vnq; nostrorum aut in nocte luna, aut in die sol testes abscederent: illius q̄q; admonebat præcepti, q̄ memores esse dicit. Dijudicate vosmetipſos, & probate: Vt rationē diei noctisq; facientes si in se delictum dephendit, sent peccare desisterent. Sīn aūt nullus error decepisset, perseverantes instarent potius incepto, quā arrogantia tumidi aut alios contēnerent, aut sibi iusticiam vendicarent, iuxta supradicti doctoris eloquii dicentis: Nolite iudicare ante tempus: magis debere eos Christo, cui soli occulta patēt reseruare iudicū. Multas esse (vt scriptū est) vias q̄ vidētur hominibus iuste, sed fines earū ad profundū respicere inferni: sēpè nostra nō posse nos intelligere peccata, sēpè falli in in ratione gestorū, aliud esse Dei cuncta cernentis iudicū, qui non ex suprrficie corporum, sed ex mentium iudicat arcanis. Aequum aūt esse nos nobis compati, & inuicem onera nostra portare, vt concessō examine Saluatori, proprias conscientias nosmetipſos iudicantes intueremur. Nec nō dicebat magnā esse ad virtutē viā, si singuli vel obseruarent qd gererēt, vel vniuersas mentiū cogitationes fratribus referrēt. Non enim posse aliquē peccare, cūm relatus esset ad alium q̄cunq; peccasset, & subire pudorē in publicum turpia proferendi. Deniq; nullū peccantem coram alio audere peccare, etiā si peccet, tamen testē vitare peccati, mentiri magis & negare ei, et vetus delictū nouo inficiādi augere delicto. Iḡitur quasi sub oculis aiebat nostris, et cogitatu cōfundimur etactu, si om̄ia referēda faciamus: multō aūt magis, si peccata nostra fideliter describentes digeramus in ordinē. Tūc verò annotatio delictorū fratrū videbitur oculis: Tunc timebimus peccati maculas, conscientiae ipsi nos arguent apices, & quomodo meretricibus membra miscentes, confundantur ad præsentiam cætorum, ita

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

et nos erubescamus ad literarū scripturas. Hæc agamus, hanc virtutis gradiamur **A** viā, & corporamentibus subiugantes, príncipiosas diabolī conteramus intidias. Talibus sermonibus hortamētisq; & venientes ad se monachos incitabat ad studiū, & patientibus cōdolebat, pluresq; eorū dñs per Antoniū liberavit. Nunq; tamen aut de incolumentate curatorum est inflatus ad gloriā, aut cōtristans de oblessis adhuc corporibus murmurauit. Magis autē eodē semper animo et vultu manēs, gratias Deo referebat; suadens occupatis, vt correptionē qua vexabantur, patien-
tius ferrent. Non em Antonij aut cuiusq; hominū, omnino hanc esse medicinā, sed
Dei solius: qui cōsuevit & qbus vellet, & q; vellet tempore dare sanitatē. Ita cōsolatione sua & vexatos & quaniam iter ferre tentationē, & iā liberatos nō sibi, sed
Deo gratias referre docebat. Fronto autē quidā vir ex Palestinis, qui infestissi-
mo dæmonio vexabatur (nam & linguam eius lanibat dentibus & oculorum
nutebatur lumen extinguere) perrexit ad mōtem, rogabatq; beatum senē ut pro-
se dñm rogarer, orauit Antonius dixitq; ad eū: Vade & curaberis. Illo incredulo
sibi, & violenter ibidem cōtra pceptum remoranti, eadem geminabat Antoni-
us, dicens: Hic curari nō poteris: egredere, & calcata Aegypto statim te misericor-
dia Christi cōsequetur, tandem credidit & profectus est, ac vila Aegypto, secun-
dum promissionē senis quā ei dñs orantī revelauerat, infestio cessavit inimici.
Virgo verò qdam quæ à Tripolitanæ regionis ciuitate deuenerat inauditis ac
flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorū lachrimæ,
aurium putridus humor in terram cadens, cōfestim in vermes vertebantur. Au-
gebat calamitatem corpus paralysit dissolutum, oculos quoq; peruersos cōtra na-
turam habens. Hanc parentes eius deferentes, cù m ad Antonium monachos ire
didicissent: credentes in domino, qui pertinacem sanguinis fluxum in Euange-
lio, tactu fimbriæ stare pcepterat, rogauerunt ut misera bilem filię comitatū susci-
perent. Illis renitentibus eam usq; ad Antonium perducere, remansere parētes **B**
eius foris cū filia debili apud beatum cōfessorem & monachum Paphnuciū, qui
effossis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, tali de honestamēto cor-
poris plurimum gloriatibatur. Peruererunt igitur ad Antoniū monachi. Cumq;
de morbo puellæ referre disponerent, relationem eorum senis sermo puenitus
& omnem debilitatis & itineris usq; ad sanctum Pahnutium causam, quasi ipse
interfuisset, exposuit. Rogantibus autē eum monachis ut parentibus cum filia
permitteretur ingressus, nō cōcessit, sed ait: te & inuenietis puellā, si nō est mor-
tua, curatā. Et adiecit: Nullus debet ad meam humilitatē venire, q; largitio cura-
tionum, nō est humanae misericordiae, sed Iesu Christi misericordiæ, qui ubiq; in se cre-
dentibus p̄stare cōsuevit auxilium. Quāobrē & illa pro qua petitis, suis p̄cibus li-
berata est, & cū m ad dñm oratē ego, mihi p̄sentia sanitatis eius indulta ē, dixit,
& verba eius puellæ incolumentas secuta est. Nam exeuntes foras ad B. Paphnu-
tium, & filiam sospitē, & parētes lertos repererunt. Nō multos autē post illos dies,
quum duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defecisset, & u-
no eis mortuo, alter iaceret in terra mortē expectans; Antonius fedes in mōte
celeriter ad se duos monachos vocauit, qui fortè ibidē sunt reperti, & festinato
p̄cepit, velagenam aquæ assumentes, inuaderent iter qd ducit ad Aegyptum,
dixitq; Unus è fratribus huc aduenientibus modò migravit ad dominum, al-
ter si nō succurreritis, addetur: Hoc enim mihi nūc oranti reuelatum est. Sic ait,
& iuxta p̄ceptum eius monachi festinantes, extinctum corpus inueniunt,
terraq; id operientes, alterum refocillatum suo iunixerunt comitatui, erat au-
tem spaciū itineris vnius diei. Fortasse aliquis querat, cur non antequam
moreretur Antonius dixerit? Incongruo prorsus Christianis argumento vi-
tetur: quia non Antonij sed Dei iudicium fuit, qui & de recedente quam voluit

senten

Csententia tulit, & de sidente reuelare dignatus est. Hoc tantum in Antonio mirabile est, q̄ in monte remotissimo sedēs, corde peruigili cuncta procul posita, dñō indicante cognosceret. Alio rursus in ipse cū sederet in mōte, & oculos tēdisset in cōclū, vidit nescio quā animā lētātibus in eius occursum angelis, ad cōclū pergere. Cuīus spectaculi nouitate stupefactus, beatū dixit sanctorū chorū: orauitq; vt sibi rei p̄sentis agnitiō panderef. Et statim ea ad eū facta est ingens, istā esse Ammonis monachi animā, q̄ Nitrā morabatur. Erat autē Ammon vir grandēus, q̄ perseveranter à pueritia usq; ad senectutē in sanctitate vixerat. Itinere q̄q; dierū xij. Spacio à Nitrā, locus in q̄ sedebat Antonius diuidebatur. Videntes autē eum monachi admirantē q̄ venerant, dep̄cati sunt vt causam hilaritatis ediceret. Qui bus ait modo Ammonē quieuisse, quē propter frequentē eius ad Antoniū com̄eatū, & propter celebritatem indultorū eiā dñō lignorū optimē nouerant, de quibus etiā hoc vñū dicendū est: Necesse fuit ei aliquādo flumē nomine Lycum, subitis aquis inundatū transuadare: rogauitq; Theodorū qui cū ipso erat, vt paullū à suo separetur aspectu, ne nuditatē corporis inuicē vterq; cōspicerent. Recessit Theodorus: nihilominus ille se ipsum cūm nudare vellet, erubuit. Cogitaret autē eū, in alterā ripam virtus diuina transposuit. Rursusq; Theodorus, vir et ipse Deo deuotus, tranliens ad senē mīrari coepit q̄ tā velociter fluuiū transuadasset. Cumq; nihil humoris in pedibus, nihil in vestib⁹ eius aquę conspiceret, rogauit eū, vt tam in credibiliē translationē quasi filio pater exponeret. Nolente illo dicere q̄ acciderat, implexus est pedes eius, iurauitq; se nō dimissurum, priusq; sibi id qđ celabat referret. Vides ergo senex cōtentiosē vincere volentē fratrem, exegit vicissim ab eo, vt nulli hoc ante suam mortē indicaret, atq; ita cōfessus est subito in alterā ripam fuisse transpositū, neq; omnino vndis impressisse vestigia: dñi corporis hoc tantūmodo priuilegiū adserēs, et eorū quibus ipse, vt apo-

Distro Petro donauerat, vt aquatū lēvitate humanū corpus insisteret. Hęc autem Theodorus p̄missō tēpore nō dixit, post eius mortē retulit. Monachiverō quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notaerunt diē & veniētibus de Nitrā fratribus post diestriginta sciscitantes repererūt illo die illaq; hora dormisse Ammonē, qua animam eius ferri senex viderat: utriq; igitur puritatē mentis in Antonio mirati sunt, q̄uo rei tā lōgæ gestę, statim ad eū fuisse perlata cognitio. Archelaus q̄q; comes, uū eū inuenisset in exteriori mōte, rogauit vt oraret, p Polycratia Publīj filia, q̄ in Laodicea erat, admirabili & Christo dedita virginē. Patiebatur enim pessimos stomachi & lateris dolores, q̄s ieunij nūmij vigilijq; cōtraxerat, & erat penitus toto debilis corpore. Orauitq; Antonius, & diē q̄ oratio fuerat facta annotauit Archelaus. Redit Laodiceā, & inuenit virginē in columem. Percunctatus diē sanitatis reperit tēpus medeleg cum annotatione congruere. Et oēs admirati sunt, agnoscētes eō tēpore illā à dñō fuisse à doloribus liberatam, q̄ orās Antonius pro ipsa bonitatē saluatoris inuocauerat. Sēpè etiā ad se venientiū turbarū, ante dies & menses & causas p̄dixit & tpa. Nā q̄dam videndi cū tm̄ desideriū, alios imbecillitas, nōnullos obsessa à dæmonibus corpora p̄trahebat, nemo tamen vñq; vexationē aut detrimentū laboris itineris cōquestus est, regre diebātur oēspiritali cibo pleni. At ille p̄cipiebat nō sūx laudī hanc admirationē ab eis applicari debere: sed dñi, qui sui notionem hominibus pro capacitate mortalitatis indulserit. Quodam autē tempore cūm exisset ad exteriora monasteria, & rogatus esset à fratribus vt in nauī quadā cū monachis proficil entibus orarer ascendit, & solus ex omnibus odorem sensit deterrimum, adserebant cuncti p̄ficiū saltorum & carixarū in nauī positarum hūc esse putorē. At ille alterius rei sōtorē se sentire affirmauit. Adhuc loquente illo ad eis seens qđam possessus à dæmons, q̄ procedens, iuxta carinam se nauī absconderat, repente exciamauit.

Quo

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Quo statim per Antonium in nomine domini nostri Iesu Christi curato, intellexere vniuersi diaboli illum fuisse putorem. Alius quoq; ad eum vir inter suos nobilis dæmoniosus adducitur, tanta oppressus insania, ut non sciret se esse apud Antonium, nec nō & corporis sui superflua comedeleret. Quāobrē rogatus senex ab his q; eum adduxerāt, vt pro illo dñm oraret, intantum iuuenis misericōdo luit, vt tota nocte per uigilans cū eo, aduersus patiētis insaniā laboraret. Sed cū iā lucesseret, et obseſſus impetu in Antoniū facto, vehementer eū impulifer, irasct cœperunt q; eū adduxerant, cur seni feciſſet iniuriā: Quibus Antonius ait: Nolite aliquā culpā iuueni misero adscribere: furor iste obſidētis est, nō obſeffi. Idecirco aut in hanc proruīt dolens hostis audaciā, quia dñs ad aridā regionē ire eū iussit, & expulsi Satanae īdiciū, iste aduersum me impetus fuit. Nulla post verba morta; adoleſcens recepto ſenu, & gratias agens Deo, locū ubi eſſet, agnouit, & toto Antonium cōplexans deosculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſmodi ſignaſunt, quæ monachorum concordi ſæpē relatione cognouimus. Verūm nō tantūm his adhibendus eſt stupor: quia multò plus q; ſequuntur, conditionē noſtræ fragilitatis excedunt. Hora circiter nona, cūm ante cibum orare ceperiffet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab angelis in ſublime deferrī prohibētibus tranſitum aeris dæmonibus, cœperunt angelii cōtradicentes requirere quæ eſſet cauſa retinendi, nullis existentibus in Antonio criminibus. Illis verò ab exordio natuitatis replicare peccata nitētibus, criminosa angelii ora clauerunt, dicentes: Nō debere eos à natuitate eius delicta narrare, q; iam Christi eſſent bonitate ſopitati ſi qua aut ſcirent ex eo tēpore quo factus eſſet monachus, & Deo ſe consecraverit, licere proferri. Accuſabant dæmones multa procaciter mentientes: & cūm deefſent probamenta fallacibus, liber Antonio conſensus aperitur. Et statim rediēs in ſe in eo loco quo ſtarat cœperat, hoc ſe rurſum vidit eſſe qd fuerat. Tun cverd oblitus eſcæ ex illa hora, noctem gemitu ac lamentatione tranſegit, reputans ſe cum humanorum hostium multitudinē & colluſationem tanti exercitus, & labioriſum per aerem iter ad coelum, et hoc Apostoli dictum, quo ait: Nō eſt nobis colluſatio aduersus carnem & ſanguinē, ſed aduersus princēpē potestatis huius aeris, qui ſciēs aereas potestates, ob id ſemper tētare, luſtari & cōtendere, ne nobis liber tranſitus eſſet ad coelum, hortabatur monēs: Adsumite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die mala: vt nihil mali habēs qd de vobis dicere poſſit inimicus, confundatur. Nos autem apostolici ſermonis recordemur, dicentis: Siue in corpore, ſiue extra corpus, nescio: Deus ſci: Et Paulus quidē vſq; ad tertium coelum raptus eſt, ibiq; auditis verbis ineffabilibus descendit: Antonius aut vſq; ad aerē ſublatus, poſt colluſationem liber apparuit. Habebat etiam iſtiuſmodi gratiā. Si cuius rei ſedens in monte ignarus fuifſet, et eius ſecū inquireret notionē, orati ei à dño reuelabatur: & erat, ſecundum qd ſcriptum eſt, à Deo doctus. Deniq; cūm à fratribus haberetur iste tractatus, & ab eo ſedulō ſciscitarentur, quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, quive ei locus poſt exitum cōcederetur, proxima nocte vox deſuper nomē eius inclamitans, ait: Antoni exurge, exi & vide! Qui exurgens egressus eſt: ſciebat enim quibus respondere deberet, & eleuatis ad cœlum oculis, vidit quēdam longum atq; terribilem, caput vſq; ad nubes attollentem, vidit etiam pennatos quosdam volare cupiētes ad cœlum, atq; illum extensis manibus prohibere tranſitum, è quibus alios apprehēſos elidebat ad terram, alios fruſtra retinere contendens, dolebat ſuper ſead cœleſtia tranſuolare: & maximum gaudium mixtū moerore vieti victoresq; tribuebant. Statimq; ad eū vox facta eſt, dicēs: Animaduerte qd vides. Et tunc coepit illuminato corde intelligere animarum eſſe conſcenſum, & diabolum phibentē, q; & ſibi retineret obnoxios, & sanctorum qſ decipere non poterat, cruciaretur volatu,

Cvolatu. His visionum exemplis incitatus, quotidie ad meliora crescebat. Neque verò id quod sibi reuelatū fuerat, causa iactantiae fratribus indicabat, sed cū orans iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus cōpellerebatur edicere; nec spiritales filios pura in Christo anima occultare quisq; volebat, p̄sertim cū huiusmodi signo rū reatio & amore ministraret proposito, & fructū laboris ostēderet. Nunq; ille aut ira subita concitus patientia rupit, aut humilitate erexit in gloriam. Nam oēs clericos usq; ad ultimum gradū ante se orare cōpellens, Episcopis quoq; atq; presbyteris, quasi humilitatis discipulus, ad benedicendū se caput submittebat. Diacones verò, qui ad eum utilitatis causa veniebant, cūm pro adiutorio eorū eis presentibus disputaret, ad orandum dñm sibi præponebat, nō erubescēs & ipse discere. Nā & interrogabat frequenter eos, cū quibus erat, & si aliquid ab eis necessarium audierat, se fatebatur adiutum. Habebat aut & in vultu magnā gratiam, & admirabile à saluatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinem monachorū eum videre desiderasset, nullo indicare, ceteris prætermis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoscerebat ex vultu, & per speculum corporis gratiam sanctae mentis intuebatur. Nam semper hilarem faciem gerens, liquidò ostendebat se de cœlestibus cogitare, sicut scriptura ait: Corde latente vultus floret, sed in moerore continuo tristatur. Ita & Jacob agnouit Laban sacerorum suum insidias sibi machinantem, dicens ad filias eius: Non est lacies patris vestri sicut heri & nudiustertius. Sic Samuel agnouit David: Lætificatos enim habebat oculos & dentes sic lac candidos. Similiter agnoscerebatur Antonius, quia semper eandem faciem inter prospera & aduersa retinens, nec secundis extollebatur, nec frangebatur aduersis. Erat enim & in vultu amabilis & in fidei puritate mirabilis. Nāquam schismaticorū se miscuit cōunioni, antiquam eorum sciens prauitatem atq; transgressionem. Nunquā

DManichæus aut alijs hereticis saltē amabilia verba largitus est, Nisi tantū ea que eos possent ab iniuriantis errore reuocare, denuncia ns talium amicitias atq; sermones, perditionē esse animæ. Sic etiā Arrianos detestabantur, vt omnibus dicere, nec iuxta eos quidem esse accedendū. Nam cū venissent quidā Arrianitæ, reperit post eorum examinationē infidelissimā sectā, & fugauit eos de mōte dicens, multò serpentibus deteriores horū esse sermones. Mentiētibus autē Arrianis aliquando Antonio ita vt se credere simularēt, admiratus eorum audaciā, et iusti doloris iracōmotus, rogatusq; ab Episcopis atq; vniuersis fratribus, Alexandriā descendit, ibiq; Arrianitas publico sermone condēnauit. Ultimam hāc esse heresim & percursorē Antichristi affirmans, p̄dicauitq; in populo filium Dei, non facturā, nō ex illis existib; sed propriū, & unius cū patre substātie, ne creature potius aut adoptio aut appellatio videretur: impiū esse dicens vel mēte cōcipere, erat quando nō erat: cū verbū dei Deus, q; est, semper patri sit coeternus, q; ex eo natus ē patre, qui semp est. Unde aiebat: Cū Arrianis vobis nulla sit cōficiio. Que em̄ societas luci ad tenebras: Vos fideliter credētes, Christiani estis: illi verbū. I. filium, qui ex Deo patre est, creaturā docentes, nullo interuallo à genitilibus separantur, qui seruiunt creaturā potius q; creatori, qui est benedictus in secula. Ipsa mihi credite, irascuntur elementa & omnis cōtra Arrianū furorē, secundū Apostoli dictum, ingemiscit creatura, q; sibi dñm suum, per quē omnia & in quo omnia facta sunt, videat coequari, aggregarive. Hæc tanti viri p̄dicatio, exprimi nō potest quantū ad fidē populos robauerit. Letabantur q; p̄pe hostilē & Christo inimicā hāresim anathematizari ab Ecclesiæ colūna. Nulla rūc etas, nullus sexus domi remāsit. Taceo de Christianis: pagani q; & ipsi idolorū sacerdotes, ad dñicum imperiū cōuolabant dicentes: Præcamur ut videamus hominē dei, quia hoc apud vniuersos conspicuū erat nomē Antonij. Ambiebat q; saltē timbris-

3 Nota extra
arriani
dogm.

3

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

simbrisam vestimenti eius attingere, multum sibi & tactum prodesse credentes. **A** Quot tunc diabolica obsidio & varijs infirmitatibus liberatus, quot simulachris erepta sunt spolia: quanti etiam ab errore gentilium retracti, nostro conuncti sunt gregis: Tanti certe ut paucorum dierum spacio ex idolorum superstitione conuersio, omnem per annum credentium vincere et turbam. Præterea cum irruente multitudo comites repellerent, aestimantes, tandem illi conuentum populum fore, ille tranquillo animo dicebat: Nunquid hic caetus dæmonum maior est turbis: nungd obsequentium multitudo colluctatorum in monte nostro cum ceteruis est numerosior? Accidit etiam, ut cum eum redeunte curia portam prosequeremur, a tergo quædam mulier clamitauit dicens: Expecta homo Dei, filia mea atrocissimo vexatur dæmonio, expecta, obsecro expecta: ne & ego corruens inteream. Hoc audito mirabilis senex a nobis admonitus, volens tamen & ipse paululum subsistit. Cumque appropinquate muliere puella iaceret explosa, orauit tacitus dominus Iesum, & ad coimationem eius statim spiritus impurus egressus est. Puella in columnis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipse autem lætabatur, quia ad desiderata solitudinem repedabat. Erat autem valde sapiens, & hoc in se mirabile habebat, quia cum literas non didicisset, ingeniosissimus & prudensissimus, immobilis & mansuetus erat. Aliquando etenim philosophi duo gentiles venerunt ad eum, putantes Antonium se posse decipere, erat vero in superiori monte. Quos cum vidisset, paganos intellexit ex vultu, & procedens ad eos, per interpretem ita cœpit loqui: Quare tam longe ad stultum hominem, sapientes se vexare voluerunt: illis dicentibus, non esse illum stultum, sed & nimium sapientem, vigilanter respondit: Si ad stultum venistis, superfluuus est labor vester: si autem putatis me sapientem esse, & sapientiam habere, bonum est, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ergo ad vos venissem, vos imitareris: sed quia vos ad me quasi ad sapientem venistis, estote sicut ego sum Christiani. Ab efferunt philosophi vtrumque mirates, & acumen ingenij & dæmonum expulsiones. Alios quecumque similiiter mundi sapientes, qui cum irridere cupiebant quia literas ignoraret, tali disputationi colligauit, dicens: Respondete mihi quid prius, sensus an literæ: & quid cuius exordium? Sensus ex literis, an literæ oriuntur ex sensu: illis adserentibus quia sensus esset autor atque invenitor literarum, ait ilgitur cui sensus in columnis est, hic literas non requirit. Quis presentium post hanc colluctationem non exclamaverit, cum obstupuerint & ipsi qui vici sunt, tantum in imperito literarum sagacitate animi admirantes: Neque enim vt in solitudine & montibus versatus atque oem ibide exigens vitam, agrestis & rudis erat, sed iucundus atque affabilis, sermonem secundum Apostoli præceptum, diuino constituto sale, proferebat, ita ut inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter haec quasi parum esset bis gentilitatem fuisse superata, & tertio venerunt viri ad eum omnis secularis prudentiae nube exortati, atque inveneris philosophi & studijs artium suarum estimatione doctissimi. Hi cum rationem ab eo exigerent fidei, quam in Christo habemus, & niterentur arguta sophismatum interrogatione de diuina cruce eum illudere, in silentium paululum voce compressa, primum eorum miseratus error est: deinde per interpretem, qui eius verba diligentissime in Græcum solebat exprimere sermonem, ita exorsus est, dicens: Quid pulchrius est, quidve honestius, crucem colere, an adulteria, parricidium, vel incestum his adsignare quod colitis? cum in altero sit contemptus mortis insigne virtutum, in altero turpis religio obscenitatis magistrorum. Quid melius est dicere, quod Dei verbum manens ut erat, ob salutem nostram humanum corpus adsumpserit. Ut societate mortalitatis nos eueheret ad cœlum, participesque naturæ cœlestis efficeret: an ut ipsis asseritis, diuinæ mentis haustum, ad terrena veneranda caput submittere, & pecudum atque serpentinum formis cœlestis nomen

C nomen includere: Quo ore Christianorum credulitatē audetis irridere, dicentium Christum filium Dei sine sui detimento, & cōpisse esse quod nō erat, & mansisse quod fuerat; cum ipsi animā de cōstellibus detrahentes, non tantū hominū, sed & pecudū soleatis sēp̄ire corporibus; Christiana credulitas pro salute mundi Deum suum venisse testatur: Vos verō innatā animam p̄dicantes, vltro citroq; trans fertis. Christiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiamq; ve neratur, cōsequenter incarnationē dicit Deo fuisse possibilem, ita tamen ut nō euacuauerit dignitatē. Vos q; animā ex splendidissimo Dei fonte manantē turpiter decidisse iactatis, qui mutabilē & cōuertibilem eam post sui diminutionē audetis asserere, iam illam q; p̄ naturam dominā seculorū per animæ contumelias impia lingua temeratis, imago eīm quæ secundū nos naturalē si mīlitudinem sui retinet auctoris, cui una est ex q; defuit eademq; substantia, humilitates p̄prias & iniurias cōsequenter ad suam originē remittit. Igitur animaduertite cōtumelias animarū ad patrē (vt appellatis) earū per vestram blasphemiam redundare. Crux Christi dñi i Dei nostri hic nobis ingeritur. Rogo q; hæc est religionis obsecritas: nōne potius est crucē attollere, aut alicuius generis mortē, ab iniquis hominibus illatā patiēter sustinere, q; līdis plangere post Osyrim vagos incertosq; discursus; Pudeat, quæ so, vos infidiarū Typhonis, pudeat Saturni fuge & deuorationis crudelissimę liberorum. Erubescite parricidium louis et incestum, erubescite raptum eius & coitum mulierū, atq; puerorū. Illa, sicut vestri singunt poetæ, ad explendū immānissimā libidinis furorē, molles dedit in amore vagitus: ille in Dianę fluxit sinus, ipse amator et preciū: ille modulatus ales Lædeos petiuit amplexus: ille in propriū s̄eu iens sexum, regiū puerū ministris auribus polluit. Hæc vos creditis, hæc colitis, hæc sunt vestrorum ornamēta templorum. Aequo deprecor, pro vestra salute, nostra dicta pensate iudicio. Cuncta an nihil libris credenda sunt Christianis: Si nihil, nec crucis q; cui detrahitis nomen agnoscitis. Si vniuersa credenda sunt, cur cūm in ijsdem libris cruci resurrectio copuletur, passionem diuinam stolido laceratis eloquio, & nō statim iungitis cæcorum visum, surdorum auditū, claudorum gressum, lepræ emundationē, seruiens ambulanti Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus; Hæc omnia scripturis diuinis quas interpellatis inserta sunt, & ijsdem voluminibus cōtinentur præconia maiestatis & mortis. Quamobrem odio, quo imbuti estis, abiecto, inuenietis illico, & Deū verum esse Iesum, & salutis humanę gratia fragilem assump̄isse naturā. Vestra tamen nobis, si nō pudet, narrate religionē, sed quas error infelix poteris referre culturas de tanta rerum fecunditate atq; recordia: nisi fortè (vt audio) fabulas asseratis deorum vestrorum, & obsecritates & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegētes eas allegoricis velaminibus: Liberum vnum, terram prosperinā, semiclaudum vulcanum & debilem, ignem, lunonem aerem, Apollinem solem. Dianam lunam, Neptunum, maria, & libidinum principem louem q; them interpretantes. Nec post hanc excusationis procacitatem Deum, sed creaturas, contempto creatore suscipitis. Quod si pulchritudo vos elementorum ad suam traxit venerationem, modum fas erat custodire: & oportebat mirari tantum, nec colere: ne facturæ veneratio creatoris esset iniuria. Nam istiusmodi, quam vos sequimini, ratio est præposta a ijs persa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici scientia, ad remedia confertur, omnium q; artificium merita vellaudes ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis, Ut agnoscamus, quæ sit crucis ridiculae, vobis ignominiosa confessio: Hac disputatione cōuercentibus in se philosophis oculos, si mulq; mussitantibus, subridens Antonius, sursum per interpretem ait: Prædurum nācēunctio videtur operi, quoties iusto

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Vniuersæ reitenore calcato, laboris merita factis magisquam factoribus adscribuntur. Elementa quidem ut memorauis, ex ipso conspectu suam comprebant seruitutem. Sed quoniam vos obseruatione dialectica, necessaria, ut putatis, quecumq; colligitis, hoc quoq; artificio etiam nos nostram religionē compellitis affirmare: Respondete mihi: Cognitio Dei, quemadmodum manifestius approbat, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius est, operatio fidei, an disputatio per argumenta procedens; illis respondetibus, firmorem sermonibus operationem esse hanc & liquidam de Deo cognitionem: benè eos & ipse dixisse consenit; quia operationem quæ ex fide descendit, animi generat affectus, dialecticam verò ex artificio componentium sumpsiisse oppositionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo sitam quis habuerit, superflua erit verborum compositio per quam conceptam sensu nostro credulitatem tentatis euellere, & tamen sàpè nostras explicare intelligentias non valetis. Ita solidiora sunt mentis opera quam sophismatum fraudulenta conclusio. Nos Christiani mysterium virtutis nostræ non in sapientia mundi habemus repositum, sed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Christum est. Hanc orationis mæ veritatē, rerū quotidie quæ geruntur ordo commendat nobis imperitis & literarum vestrarum ignarîs ad Dei cognitionem eius solum verba sufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum orbem quotidie propagamur. Vobis verò post aduentum domini, nodosæ sophismatis defecerunt versutiæ. Ecce nos simplicem Christi fidem docti, idola latrâ debellauimus, & per prædicationem ignominiosæ crucis, aurata templa ceciderunt. Vos, si potestis, ostendite qua contextione verborum gentilitatem Christo preponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Christus est agnitus, nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophiae multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus, & vniuersi dæmones, quos vos vt deos colitis, rugiunt, atq; ex obsessis corporibus ad primū dominice crucis signum fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula? Vbi Aegyptiorum incantationes? quo magorum profecere carmina? Certè nunc vastata sunt omnia, cù de sua cruce mundo Christus intonuit. Nihilo minus vos ptermissis debilitatorum carceris gloriosam Iesu morte irridere conamini. Illud autem quale est, q; nunq; in infestatione regali concussa gentilitas, imò seculo chara & hominum p̄sidis fulta iam erruit. Nos famuli Christi q; plus præmimur, eo magis assurgimus & florimus. Vesta simulacra ornatis quondam septa parietibus, iam vetustate collapsa sunt. Christi verò doctrina, quæ vobis stultia videtur & ludus, licet tyrannica pse quentia principiū tenta mēta ptulerit, licet varijs sit incurvata terroribus, nullo tamen terrarum orbe cōcluditur, nullo gentiū barbararū fine prohibetur. Quādo tot simul in se cōuenere virtutes: continentia in matrimonio, virginitas in Ecclesia, floret martyrum pro dñō suo gloria constantia: quorū omnium crux Christi principiū est. Cùm interim vos inter tātos virtutū choros syllogismorū retia tenditis: & veram rerū lucem tenebrosis conamini argumentationibus oboluere. Ecce nos, vt dixit doctor noster, non in gentili persuasione, sed in fide apertissima suademus, quæ verborum affirmationem præuenire consuevit. Ad sunt quippe patientes à dæmonibus vexati: quos cùm in medio produxisserint, verba repetiuit, dicens: Nunc vos collectionibus vestrīs, & quo vultis maleficio carmine deos vestros quos putatis expellite: sin autē nō potestis, victas submittite manus, & ad Christi Trophæa confugite, & statim crucifixi credulitatem manifestis potentia prosequetur. Dixit & inuocato nomine Iesu, cùm vitale signum, in sacro numero trinitatis pressisset in frontibus, vna cù expulsis dæmonibus vanâ præsentium philosophorum confutata sapientia est. Expauerunt enim stu-

pentes

Cpentes hominē, cui post tantum ingenī afflueret signorum diuīna largitio. At ille vniuersa Christo, q̄ curauerat, adscribens, vsus est affatu reciprocō, & ait: No lite me putare his sanitatē dedisse; Christus p̄ seruos suos facit ista miracula. Cre dite & vos, & videbitis q̄a deuota Deo fides nō eloquentiē vanus tumor talia si gna mereatur. Confugite ad crucifixi legē, nosq; eius imitamini famulos, & hoc scientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta queratis. Hactenus Antonio dicente, miro philosophi stupore perculli, cū honorifico salutatu ab eo recedentes, multum eius sibi fatebantur profuisse conspectum.

Hoc in eo viro mirabile est, vt hominem in extremo mundi limite conditū, & fauor principiū & omnis celebraret aula regalis. Nam & Cōstantinus Augustus & eius liberi, Cōstans atq; Constantius talia cognoscentes, crebro ad eum, qualis ad patrē missis literis obsecrabant vt reciprocis eos scriptis hilararet. At ille eiusmodi manens, qualis & anteq; literæ ad eum venirent, fuerat: nec salutiōe principum mouebatur, & tanq; non acceptis literis conuocatis monachis, aiebat: Reges seculi ad nos miserunt epistolās, quę hic Christianis adhibenda miratio est: Licet em̄ diuersa sit dignitas, attamen eadem nascendi moriendiq; conditio est. Illa sunt veneratione omni percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, q̄ hominibus Deus legem scripsit, q̄ per filium suum proprijs Ecclesiās dītauerit eloqujs. Quę monachis est ratio cum epistolis regum: cur accipiam literas quibus consueta nesciam reddere salutationis obsequia; Igitur rogatus ab vniuersis fratribus, vt Christianos reges suis literis refrigeraret, ne scilicet per silium eius exasperarentur, ad susceptas epistolās conuenientia rescripsit. Laudauit primum q̄ Christum colerent, deinde salutaria persuasit ne magnā putarent regiam potestatē, ne p̄sentis carnis imperio tumentes, se homines esse nesciret, & iudicandos à Christo obliuiscerentur. Ad posti emum, clementiæ circa subie

Dctos & iusticiæ, curæ quoq; inopū admonuit, atq; vnum sempiternum esse regē omnium seculorum Iesum Christum epistolis testatus est. His principes suscep̄tis vehementissimè lētabantur. Sancta quoq; apud cunctos Antonij flagrabat opinio, ita vt eius se filios cuperent nominari. Magna etenim cū aduenientibus affabilitas omnī in se studium cōuerterat. Postq; ergo gentiles consulati, reges admoniti, fratres ab eo sunt consolatione relevati, ad interiorem montē, & ad rigorem solitum regressus est, ibiq; sep̄e cū introeuntibus deambulans ac residēs stupebat. Sicuti in Daniele scriptum est: & interiectis horarum spacijs, consequētia respondebat. Ut intelligeretur aliqua reuelatiōis vidisse secreta. Nam in mōte positus, ea quę in Aegypto longè gerebantur praeuidens, Episcopo Serapioni ibi constituto narravit. Lamentabilis sequitur visio & omni lachrymarum fonte plangenda: Cūm enim fratribus circa se sedentibus operaretur, intēre fixit oculos in cœlum, gemens atq; suspirans. Et post aliquantum spaciū reuelationis incoptæ nimio dolore contremuit: & statim fixis genib⁹ ante Dei vultū prouolutus orauit, vt clementia sua futurum scelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit praesentes: obsecrant vt tantæ calamitatis expōneret visionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus p̄peditur, & in medio conatu sermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cū vociferatione luctuosa ait: Melius erat o filoli, impendens piaculum cito morte lucrari. Sic incipiens rursus lachrymis vincitur, & inter ægra suspiria tandem pectori commodans vocem: Magnum inquit, quoddam & vniuersis seculis inauditum imminet nefas. Magno fides catholica turbine subvertetur, & homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare domini mulorum circundatum multitudine qui crebris calcium istibus omnia dissipabant. Hæc est causa gemituū meorum quos audistis. Et facta est vox domini dicens: Abominabitur altariū

Gg ij meum

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

meum, nec mora, visionem sequitur effectus: Nam post annos duos saecula Arrianorum irrupit insania. Tunc Ecclesiarum fuerunt rapinae, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis Ethniciorum manibus sacra polluta sunt ministeria, tunc paganorum opificum praefidia aduersus Christum comparata cum adsumptione palmarum, quod idolatriæ apud Alexandriam insigne est, ad Ecclesiam pergere compellebat Christianos, ut Anni horum populi crederentur. Proh scelus, horret animus replicare quæ gesta sunt. Virginum matronarumque ereptus pudor, sanguis ouium Christi in Christi templo effusus veneranda respergit altaria; baptisterium pro voluntate gentilium polliatum est. Nihil defuit, visionis veritatem monstrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indisciplina Arrianorum esset impietas. Sed istam tristitiam consequentis revelationis prosperitate consolatus est, & ait: Nolite filios meos i vos penitus dare: Ut enim status est dominus, sic rursus miserebitur, & suum cito Ecclesia recuperabit ornatum: eosque qui in persecutionibus fidem domini seruauerint, solito videbitis fulgore reluentes: Reuertentur ad toucas suas serpentes, & religio longius propagabitur: tantum videte ne fidei vestrae sinceras Arrianas labores fordescat. Non apostolorum sed dæmonum & patris eorum diaboli ista doctrina est, ob id per insipientiam iumentorum similis pecudum eorum expressus est animus. Hucusque Antonius. Sed nos minimè conuenit diffidere, tam grande miraculum per hominem potuisse ostendi. Saluatoris enim promissio est, ita dicentis: Si habueritis fidem ut granum synapis, dicetis huic monti, transfer te, & transferetur. & nihil impossibile erit vobis. Et iterum: Amen, amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite & accipietis. Ipse enim suis discipulis & universo credentium regi nunc subiectionem dæmoniorum, nunc variarum infirmitatum pollicens curationem, aiebat. Gratis accepistis, gratis date. Nunquid saepe virtutis imperio curabat Antonius? Nunquid suæ possibilis uatis ait burbabatur esse quod fecerat: Orationibus, non præceptis dæmones mortales recesserunt, & ad Christi Dei nostri nominationem semper uniuersa perfecti sunt. Nemo sapientum sanitatum admirationem adscribat Antonio, sed domino Iesu, qui solitam erga creaturas suas exhibens benevolentiam, nunc quoque per electum famulum suum indulgenter exercuit. Antonius tantum orabat, & ob uitæ eius merita cuncta dominus largiebatur. Sæpe autem & contra voluntatem, ad exteriorem montem à fratribus perducebatur. Et cum iudices qui ad interius archisterium propter asperitatem itineris, & obsequentium multitudinem, & horritudinem solitudinē ire non poterant, præcario quæsierunt ut eius fruenteri aspectibus, vt impertrare posset, quia molestissimè ferebat vexationem discursuum, ipsos catenatos, quos aut noxieras, aut vigor publicus constrinxerat, ad eum destinabat, scientes tales ab Antonio non posse contemni, quorum fletibus superatus pertrahebatur ad exteriorem montem agnoscens laborem suum utilè miseris fore; sua debatque iudicibus qui eum inuitauerant, vt in sententia proferenda & odio & gratia Dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere quod scriptū est: Quocunq; iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: atram inter medios sermones charæ sibi solitudinis recordabatur. Post coactam itaque presentiam, quam ducis p̄ces, & qd verius est miserorum fletus extorserat, post salutaria monita, post reorum commendationem, quorundam etiam absolutionem, postulanti duci ut paulò largius eidem suam præsentiam indulgeret, ait nō posse se diutius ibidē morari, grato vsus exēplo, q; sicuti pisces ab aqua extracti, mox in arē tera morerent, ita & monachosq; secularibus retardates humanis statim resoluti cōsabulatiōibus. Ob id ergo, cōuenit ut pisces ad mare, ita nos ad montē festinemus.

Crus, ne tardētibus nobis aliqua propositi succedat obliuio. Pro tanta hominis sapientia dux miratus, iusta de eo tulit veramq; sententiam, dicēs: *Vere istum esse Des tamulū agnoscō; nec in rustico homine potuisse tantā aliquando inesse sapientiam, nisi diuīno amore regeretur.* Præterea cūm Balatius, qui sub Nestorio præfēcto Alexandræ dux Aegypti fuit, homo Arrianæ iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiā persequeret, ut animo vesano virgines monachosq; nudatos verberaret in publico, ad eū Antonius literas misit. Quarū ista sententia est: *Video irā Dei venientē sup te, desine persequi Christianos, ne te ira occupet, quæ proximū iam tibi minatur interitū.* Legit infelix epistolā & irritat, atq; in eam ex puenſ proiecit in terrā. Portatores q̄q; multis afficiēs iniurijs, Antonio talia renūciari p̄cepit. Qm̄ cura tibi tantope monachorū est, etiam ad te mei vigoris transibit disciplina: Sed cons estim mīnitatorē opp̄ssit suppliciū, & post quinq; dies os effrenatū vltio diuīna compescuit. Eredit̄ enim ad primā manlionē Alexan dræ, q̄ appellatur Chereū cum supradicto Aegypti p̄fecto Nestorio, vehuntur equis, q̄s inter oēs Balatius, cuius erant, mansuetissimos nutrierat. Cūm ergo patiter solito sibimet equi alluderent, mītior, quo Nestorius vebatur, mortu repente Balatum decussit in terram, ac sic in eum inhians, sc̄emora eius lacerauit ac corrosit, vt statim relatus ad ciuitatem post tertium diem moreretur, universit̄ agnoscerent, mīnarū ab Antonio p̄dictarum effectum quantocvus confectū, digno persecutoris fine completo. Cæteros ad se venientes mira cum modestia Antonius admonebat, vt oblita seculi dignitate, remotioris vitæ beatitudinem appeteret. Si qui aut̄ maioripotestate premebātur, nec poterat obtinere iustitiā, ita eos obnīxē defendebat, vt ipse pro illis pativideretur iniuria. Multis vtilis fuit p̄clarī senis oratio: multi magnis diuītijs, & altiori gradu militiae dēlicito eius adhædere curricutis. Et vt infinita breui sermone comprehendam, bonū

DAegypto medicū Christus indulserat. Quis nō tristitā apud Antoniū mutauit in gaudiū: quis nō irā vertit in pacē, q̄s orbitatis luctū non ad eius tēperauit aspetum: quis nō mōrere paupertatis q̄ premebatur abiecto, statim & diuitū despexit opulentias, & in sua lētatus est paupertate: quis post laitudinem monachus non eius iuuatus est hortatus: q̄s adolescentiā ætatis accensus ardoribus, nō ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit: q̄s vexatus à diabolo sine medela rediit: Quis inimici cogitationibus distractus cæca tēpestate sopita, serenō regreditus est animo: Sciebat em̄ q̄ q̄si laboraret in cōmodo, et ex vītē meritis discretiōnē spiritū agnoscēs, adhibebat morborū, prout erant vulnera, sanitati. Vñ effetum est, vt post eius doctrinā oēs diabolipāderentur insidiæ. Multæ q̄q; despōsatæ puellæ ad eius conspectū ab ipso penē thalamo recedētes, in Ecclesiæ matris gremio confederūt. Quid plura! Totius orbis homines ad eū confluebāt, & vniuersarū gētium varietas bellicosissimū cōtra dæmones virū cōspicere gestiebat, nullus se frustra illuc venisse conquestus est, omnibus delectabile atq; iucundum laboris cōcertium fuit. Fatigatio enim itineris emolumennum viatici reportabat, sicut rei probavit effectus. Nam post resolutionē eius, quasi cōmuni vulnere orbitatis excepto, propriū singuli parentē luxerunt. Quis aut̄ finis vitæ eius fuerit, dignū est & me cōmemorare, & vos cū desiderio audirega & hoc in eo imitabile cunctis fuit. Luxta consuetudinem ad visendos fratres qui in exteriori monte erāt venit, ibi q̄ à diuīna prouidētia de sua morte cōdiscens, ita exorsus est. Ultimam filiolī patris audite sententiam, nō enim arbitror q̄ in hoc seculo iterū vos v̄suri simus. Cogit conditionat̄, vt post centenarium numerum, quem anni quinq; supergredior, iam resoluar. Ita locutus, audientium pectora contristauit genitus lachrymæque dicta mōrēntia consequit̄ sunt. Amplexabātur eum vniuersi, quasi iam de seculo recessurum. At ille tanquam aliena deserens, ad

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

propriam patriam prosectorus, magna cum laetitia præcipiebat, desidiam insti-
tuto non debere subrepere, sed tanq; quotidie morituros, ut ante prædixerat, à
sordidis cogitationibus animam custodire; & omnem emulationem ad sanctos
quosq; convertere; ad Meletianos verò schismaticosq; ne propè quidem accede-
re. Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruersitatem, neq; cum Arrianis com-
munione iungamini, quia impietas eorum iam omnibus manifesta est. His eti-
am illud addebat, nullum debere Christianum, quum seculi viderit potestates
pro Arrianorum et Meletianorum pugnare nequitia, à Christiterritum discedere
veritate; mortalium illa esse defensionem, nec diu fallacem permanere posse phā-
tasiam. Quapropter aiebat, custodienda est pia fides in Christo, & patrum religi-
osa traditio, quam ex scripturarum lectione & crebro meæ paruitatis didicilis
admonitu. Finito sermone, fratres eum sermone vehementissimè retardabant,
glorioso patris cupientes termino decorari. Sed multas ob causas, quas & silen-
tio denonstrabat, præcipue tamen ob præsumptam Aegypti consuetudinem
contradixit. Mos etenim Aegyptijs est nobilium, & præcipue beatorum mar-
tyrum corporaliente amine qdem oboluere & studium funeri solitum non ne-
gare; terra vero non abscondere, sed super lectulos domi posita reseruare. Hunc
honorem gescentibus reddi, in ueterate consuetudinis vanitas tradidit. De hoc
Antonius sæpe & Episcopos deprecatus est, ut populos Ecclesiastica consuetudi-
ne corrigerent, & laicos viros ac mulieres rigidius ipse conuenit dicens, nec licet
cum hoc esse, nec Deo placitum, quippe cum patriarcharum & prophetarum se-
pulchra, que ad nos usque perdurant, hæc facta conuincerent, dominici quoque
corporis exemplum oportere intueri uobebat, quod in sepulchro positum, lapi-
deusq; ad resurrectionis diem tertium clausum fuerit, atq; his modis vitium cir-
ca defunctos Aegypti etiā si sancta essent corpora, coarguebat dicens: Quid ma-
ius aut sanctius corpore potest esse dominico, quod iuxta consuetudinem genti B
um cæterarum humo conditum esse scimus? Hæc iusta persuasio multorum insi-
tum euellit errorem, & repositis in terra cadaveribus, domino gratias pro bono
magisterio retulerunt. Metuens ergo consuetudinem supradictam, ne codem
etiam circa se laberentur errore, celeriter valedicens monachis qui cōfluxerant,
ad amicum virtutis habitaculum repedauit. Post menses autem paucos, quum
nō mediocre incommodum senilia membra turbasset, vocatis ad se duobus fra-
tribus, q̄s ibidem ante q̄ndecim annos modico interuallo se iunctos instituerat,
quiq; etiam ei iam seni cooperant ministrare, ait: Ego quidem filiolis secundum e-
loquia scripturarum, patrum gradior viam. Iam enim dñs me inuitat, iam cupio
videre cœlestia, sed vos o viscera mea admoneo, ne tanti temporis laborem re-
pente perdatis. Hodie vos religiosum studium arripiisse arbitramini, & cœpisse
voluntatis fortitudo succrescat. Varias de monum nōstis insidias, vidistis eorum
& impetus feroces & vires effeminatas, lesum suspirate, & credulitatem nomi-
nis eius vestris figite mentibus & à certa fide vniuersi demones fugabuntur. Me
mentote etiam admonitionum mearum, & incerte conditionis vitam q̄tidie an-
cipitem pertractate, & cœleste vobis præmium sine cūctamine tribuetur. Schis-
maticorum q̄s & hæreticorum venena virate, meumq; circa eosodium sectami-
ni, quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi q̄ nullus mihi nec pacificus quidem sermo
cum eis aliquando fuerit, propter prauam eorum voluntatem, & pertinax con-
tra Christum bellum. In hoc autem magis estote solliciti ut dñi præcepta serue-
tis, ut post mortem vestram sancti quiq; quasi amicos & notos, in æternos re-
cipiant tabernacula. Hæc cogitate, hec sapite, hec retexite, & si qua mei vobiscu-
ra, si qua patris memoria est, si mihi vicarium rependatis affelum, nullus ad Ae-
gyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore seruetur, ne vituperati-

C^oritus à me, vt nescis, etiā circa me seruentur obsequia. Huius enim rei gratia maxime huc sum regressus. Vos igitur humo tegite, vos patris operite corpusculū, & illud quoq; senis vestri custodite mandatum, vt nemo præter vestram dilecti onem locum tumuli mei nouerit. Confido in dñō quia necessario resurrectiis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Vestimentorum autem meorum sit ista diuīsio. Melotem & pallium tritū cui superiaceo Athanasio Episcopo date, quod ipse nouum mihi detulerat. Serapion Episcopus alia accipiat melotem. Vos cilicinum habetote vestimentum, & valete vīlcerā mea. Antonius enim migrat, & iam non erit in præsenti seculo vobisum. Verba finierat & osculantibus se discipulis, extendens paululum pedes, mortem lētus aspexit: ita vt ex hilaritate vultus eius, angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, præsentia nosceretur. Hos intuens tanq; amicos videret animā exhalauit, & additus est patribus secundum ordinem scripturarum. Seruauerunt manda discipuli, inuolutum (vt præceperat) corpus humo operiētes: & nemo interim usq; ad hanc diem præter eos, vbi sit conditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere Antonium in Antonij munib; amplectitur: & tanq; magna hæreditate datus, lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis. Hic Antonio vita terminus fuit, ista principia meritorum: quæ licet parciori, vt prædicti, sermone narrauerim, tamen ex his potestis ad uertere qualiter homo Dei à pueritia ad senectam usq; peruenierit: & q; omni semper dubitatione calcata, nec languori, nec longæ uæ quicquam ætati aliquando concesserit, magis autem æ qualitatem propositi tenens, nec vestimentum mutauit, nec pedes lauit, nec elcam secessatus est molliorem, oculorum quoq; aciem, & numerum dentium, licet paululum ob; gta D^o tem videretur attriti, necnon & pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita & contra iura naturæ meritorum gratia custodiuit, vt lauatorum corporum, quæ balneis atq; delicijs confouentur, hilarior eius caro videretur. Hoc etiā fratres, q; per omnes prouincias amor eius famaq; volutauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanæ sapientiæ disputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congestio commendauit, cui omnium ore est adscribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est: qui deuotos eius animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas positum solitudines, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipsi etiam quæ urbiū caput est Romæ, vt in exordio promiserat, demonstrauit. Creatoris est ista benignitas, qui famulos suos, licet nolentes, nobilitare consueuit, vt virtus possibiliter, nec ultra humanam esse naturam, sanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem, ex fructu laboris optimus quisq; impellatur. Hunc itaq; fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fidelitia sublimi um monachorum, sciant q; saluator noster Iesus Christus glorificates se glorifiet, & seruientibus sibi met, non tantum regna cœlorum, sed etiam hic in ipsis motiū secretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem. s. vt & ipsi fruatur laude meritorum, & ceteri eorum prouocetur exemplis. Si autem necessariū fuerit, & gentibus legite, vt vel sic agnoscant, quia dñs noster Iesus Christus nō solum est Deus Dei filius, sed etiam his qui eum solicite colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit potestatem, vt dæmones, quos illi deos esse arbitrantur, conculcent & ejciant, deceptores scilicet hominū, & totius corruptionis artifices.

D. Antonij vitæ & gestorum FINIS.